НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ
ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ім. М. С. ГРУШЕВСЬКОГО
ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

ГЕНОЦИД В УКРАЇНІ 1932–1933 рр.
ЗА МАТЕРІАЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ № 475

КИЇВ 2014

ББК 63.3 (4Укр)615–4
М26

Геноцид в Україні 1932–1933 рр. за матеріалами кримінальної справи № 475 // Упор. М. Герасименко, В. Удовиченко. – Київ, 2014. – 440 с.

У збірнику друкуються документи та матеріали присвячені жахливій трагедії українського народу в ХХ ст. – Голодомору-геноциду 1932–1933 рр. Основу джерельної бази видання формує вибірка з матеріалів кримінальної справи № 475 (судовий № 1-33/2010), які зберігаються в поточному архіві Апеляційного суду м. Києва й налічують 331 том. Публікація охоплює документи про відкриття справи, свідчення очевидців, результати судової історично-правової та науково-демографічної експертиз, висновок про психічний стан людей, спричинений тривалим голодуванням, кореспонденцію іноземних дипломатів з Харкова, фотоматеріали 1932–1933 рр., постанову Апеляційного суду м. Києва з мотивувальною частиною про визнання Голодомору 1932–1933 р. геноцидом українців. До збірника також увійшли тексти офіційних перекладів міжнародно-правових актів про злочини проти людства, відповідні законодавчі акти України та деякі інші матеріали.

Для науковців, викладачів, учителів, студентів й усіх, хто цікавиться цією трагічною сторінкою української історії.

Рецензенти

д. і. н. професор *Віктор Брехуненко*
д. і. н. професор *Василь Марочко*
к. і. н. *Володимир В'ятрович*
к. ю. н. *Василь Вовк*

Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Інституту української археографії та джерелознавства
НАН України

Усі права застережено. Передрук будь-якої частини цього видання
у будь-якій формі та будь-яким способом,
зокрема й електронним, без письмової згоди
авторів проекту заборонено

ISBN **978-966-02-7202-6**

© Інститут української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського НАН України
© Герасименко М.М., Удовиченко В.М., 2014

Суд історії:
на захисті безпеки людства

Шановні читачі, Службою безпеки України у 2009 році завершено розслідування кримінальної справи за фактом вчинення Голодомору-геноциду в Україні в 1932–1933 роках.

Прийняте за результатами судового розгляду цієї справи рішення Апеляційного суду міста Києва від 13 січня 2010 року, яким засуджено тоталітарний комуністичний режим за вчинення геноциду українського народу 1932–1933 років, відкрило нові перспективи у подальшому проведенні масштабної роботи, спрямованої на захист прав та свобод людини.

Цим рішенням Україна, спираючись на норми чинного законодавства та міжнародних конвенцій щодо попередження геноциду і покарання за нього, незастосування строку давності до злочинів проти людства, виконала свої міжнародні зобов'язання.

Пройшло вже вісімдесят років з часу тих трагічних подій, однак ми повинні пам'ятати невинно загиблих і розкривати приховану правду. Ту трагічну правду, яка пронизує долю українського народу, у боротьбі за справедливість і волю.

Підготовлена за матеріалами кримінальної справи книга надасть можливість українському суспільству і міжнародній спільноті ознайомитися з результатами розслідування та усвідомити загрози й виклики для України у сучасному світі.

Висловлюю свою повагу працівникам суду, прокуратури, експертам, співробітникам Служби безпеки України та представникам державних установ за високий професіоналізм під час розслідування кримінальної справи, її розгляду у суді.

Вважаю, що ця книга допоможе знайти відповіді сьогоднішньому та майбутньому поколінням щодо трагедії Голодомору-геноциду 1932–1933 років, а також об'єднувати свої зусилля для збереження миру та безпеки людства.

З повагою до читачів
Голова Служби безпеки України Валентин Наливайченко

Деякі питання методики й тактики розслідування геноциду 1932–1933 років в Україні

З метою придушення національно-визвольних змагань за незалежність України, які відбувалися у 20–30 роках XX століття, Й.В. Сталін та його оточення, використовуючи можливості тоталітарної репресивної системи, прийняли рішення щодо штучного створення умов для винищення голодом української національної групи – українського селянства, тобто вчинення геноциду.

Наслідком цієї політики стало вбивство голодом мільйонів українських селян та ряду представників інших національностей.

За зверненнями Українського інституту національної пам'яті, народних депутатів України, громадських організацій і ряду громадян України Службою безпеки України проведено перевірку та 22 травня 2009 року порушено кримінальну справу за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках за ознаками злочину, передбаченого ч.1 ст. 442 "геноцид" Кримінального кодексу України.

Розслідування справи здійснювалось згідно з нормами національного законодавства та відповідно до міжнародного права:

– Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9 грудня 1948 року;

– Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року;

– Конвенції ООН про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства від 26 листопада 1968 року.

Окремо слід зазначити, що статтею 1 Закону України "Про Голодомор 1932–1933 років в Україні" від 28 листопада 2006 року визначено: Голодомор 1932–1933 років в Україні є геноцидом українського народу.

Це в свою чергу зобов'язувало правоохоронні органи України провести розслідування масових вбивств голодом частини українського народу, які відбулися у 1932–1933 роках та прийняти відповідні рішення, згідно з чинним законодавством України.

Крім того, українське суспільство та міжнародна спільнота чекала відповіді на актуальне питання: "Чи дійсно у 1932–1933 роках радянська влада вбивала (винищувала) українських селян голодом?"

Соціально-політична обстановка в державі вимагала провести слідчі дії у стислі терміни. Керівництвом Служби безпеки прийнято рішення про

завершення розслідування справи протягом шести місяців. У зв'язку з викладеним і була розроблена методика і тактика розкриття цього злочину, тобто встановлення обставин, які підлягали доказуванню, а саме: подія злочину (час, місце, спосіб тощо), ступень тяжкості вчиненого злочину та спрямованість умислу.

Крім того, слідством з'ясовувалися наступні питання:

- Способи здійснення вбивств членів національної групи – українського селянства та інших національностей;
- Яка кількість жертв геноциду та до якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи вони відносяться;
- Місця масових поховань жертв Голодомору-геноциду;
- Причини вчинення геноциду в 1932–1933 роках;
- Встановлення конкретних населених пунктів районів та областей на території в Україні, де вчинено геноцид;
- Використання репресивного апарату, судової системи, армії, партійних та урядових органів влади і управління сталінським комуністичним режимом під час вчинення масових вбивств голодом на території України;
- Заходи тоталітарного режиму щодо приховування від громадськості та міжнародної спільноти інформації про Голодомор-геноцид в Україні;
- Встановлення організаторів Голодомору-геноциду в Україні в 1932–1933 роках та їх конкретна роль у масових вбивствах.

Вперше в міжнародному праві поняття геноциду визначено у статті II Конвенції ООН про попередження злочину геноциду та покарання за нього від 9 грудня 1948 року.

Пунктом 2 статті 7 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року чітко зазначено, що не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи за будь-яку дію чи бездіяльність, яка на час її вчинення становила кримінальне правопорушення відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями.

Відповідь на питання щодо строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення геноциду надано статтею I Конвенції ООН про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства від 26 листопада 1968 року: "….ніякі строки давності не застосовуються до злочинів, незалежно від часу їх вчинення: … злочину геноциду, визначеного в Конвенції 1948 року про попередження злочину геноциду і покарання за нього (995_155), к разі, якщо ці дії не ж порушенням внутрішнього законодавства тієї держави, в якій вони були вчинені".

Тому, під час досудового слідства надано відповідь на одне з головних питань щодо кваліфікації злочинних дій керівництва тоталітарного режиму за статтею 442 Кримінального кодексу України (в редакції 2001 року).

Розслідуванню також сприяло розсекречення та систематизація архівних документів, що стосувалися подій 1932–1933 років.

Важлива роль у встановленні обставин геноциду у цій справі були свідчення очевидців тих подій, а також свідків, яким це відомо із розповідей та спогадів своїх батьків та родичів. Слідчі детально розробляли плани допитів цієї категорії свідків, враховуючи їх вік та стан здоров'я. Як правило, ці допити здійснювалися з виїздом за місцями проживання свідків, а у необхідних випадках із залученням близьких родичів та медичних працівників. Всього у справі допитано 1890 осіб.

Важливу роль в кваліфікації злочину мали речові докази: фотознімки, кіно-відео-аудіо-матеріали із записами спогадів очевидців, публікації в засобах масової інформації тих часів, звернення української діаспори до провідних країн світу з проханнями про допомогу Україні, листування дипломатичних представництв в Україні тощо, в яких були зафіксовані конкретні факти та події штучно організованого Голодомору-геноциду в період 1932–1933 роках.

Використовуючи наявну інформацію слідчими встановлено 837 місць масових поховань на території України, проведено їх огляди.

Окремим напрямком у з'ясуванні обставин вчинення геноциду було дослідження документів в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України, державних обласних архівах та Центральному державному архіві громадських організацій.

Саме в цих архівах були знайдені оригінали та копії документів вищого керівництва комуністичної більшовицької партії та радянського уряду (Політбюро ЦК ВКП (б) і Політбюро ЦК КП(б)У, обкомів партії, РНК СРСР, УСРР, обласних виконкомів, органів ДПУ СРСР, УСРР). Детальний огляд та аналіз вказаних 4600 документів надав можливість слідству встановити наміри та умисел керівництва більшовицької влади, як організаторів геноциду, вчинити масові вбивства голодом.

Використовуючи напрацьовану методику слідчі провели виїмку 400 архівних документів із галузевого державного архіву СБУ. Аналіз цих документів засвідчив факти використання репресивних органів під час вилучення зерна, інших продуктів харчування, реманенту тощо. Крім того, їх роль у проведенні арештів, судових розглядах, розстрілах, блокуванні населених пунктів та кордонів України спільно з Червоною армією, висилках українського селянства, яке активно здійснювало спротив радянській владі.

У галузевому архіві МВС України встановлено наявність 1022 кримінальних справ про факти канібалізму в Україні у 1932–1933 роках.

Також зібрано архівні документальні матеріали, які підтверджують, що радянський тоталітарний режим приховував від громадськості та міжнародної спільноти правдиву інформацію про штучно організований Голодомор-геноцид в Україні.

Крім того, під час вивченням матеріалів обліку та реєстрації кількості фактів смерті від голоду в 1932–1933 роках встановлено масові факти фальсифікацій записів про причини смертності, заборону здійснювати облік померлих та знищення книг реєстрації смертей за вказаний період.

Таким чином у справі зібрано понад 5 000 архівних документів, підтверджуючих вчинення геноциду Й. В. Сталіним та його найближчим оточенням.

До кримінальної справи долучено матеріали спеціальної комісії Конгресу США, на чолі з виконавчим директором Джейсом Мейсом (цю роботу завершено у 1988 році), в яких зібрані свідчення українських емігрантів – прямих свідків геноциду.

Детально досліджувалися документи та інформація про кількість жертв та їх приналежність до української національної групи й інших національностей.

Встановлено та відпрацьовано архіви медичних закладів щодо наявності документальних даних про смертність від голоду в 1932–1933 років.

Отримано з обласних Управлінь держкомстатистики, архівів РАГС та обласних державних архівів необхідні документи та узагальнені дані щодо обліку та реєстрації кількості фактів смерті від голоду в 1932–1933 роках, кількості всього померлих громадян у той період в розрізі по населеним пунктам районів і областей, відповідно до даних книг реєстрації смерті.

Досудовим слідством призначено та проведено 25 різних експертиз (22 судово-медичних, 1 судово-психологічна, 1 судова науково-демографічна, 1 судова комплексна історико-правова).

За висновком судово-медичних експертиз масова загибель людей у 1932–1933 роках зумовлена єдиним епідеміологічним процесом – голодом.

За висновком судової науково-демографічної експертизи Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи Національної академії наук України від 30 листопада 2009 року внаслідок Голодомору Україна зазнала величезних втрат населення, як в результаті катастрофічного підвищення смертності, так і в наслідок обвального падіння народжуваності. Протягом лютого – грудня 1932 року в Україні загинуло 205 тис. осіб

(144 тис. на селі і 61 тис. в місті), у 1933 році – 3 598 тис. осіб. Тобто прямі втрати населення України внаслідок голодомору становлять 3 941 тис. осіб.

Аналіз етнічного складу прямих демографічних втрат свідчить, що голодомор найбільше вдарив по етнічних українцях - втрати українців в тогочасних межах УСРР становлять 3 597 тис. осіб (91,2%), а на всі інші національності, які населяли УСРР, припадає 345 тис. осіб (8,8%).

Непрямі втрати (дефіцит народжень) внаслідок голодомору в Україні в 1932–1934 рр. дорівнюють 1 122 тис. осіб.

Сукупні демографічні втрати України внаслідок голодомору в 1932–1934 рр. становлять 5 063 тис. осіб.

З врахуванням кумулятивних втрат внаслідок голодомору в Україні втрачено **10 063 000** осіб (3 941 тис. смертей і 6 122 тис. ненароджених).

Довідково: слід зазначити, що судова науково-демографічна експертиза про втрати населення України, внаслідок геноциду, ґрунтувалася лише на матеріалах кримінальної справи та не відображає повну картину сукупних та кумулятивних демографічних втрат. Ця робота потребує свого подальшого дослідження.

У грудні 2009 року Службою безпеки завершено розслідування кримінальної справи та направлено її до Апеляційного суду м. Києва. За результатами розгляду справи 13 січня 2010 року суд констатував факт геноциду в Україні в 1932–1933 роках та визнав організаторами вчинення тяжкого злочину Й. В. Сталіна, В. В. Молотова, Л. М. Кагановича, П. П. Постишева, С. В. Косіора, В. Я. Чубаря і М. М. Хатаєвича.

У зв'язку з тим, що вказані особи померли, суд закрив кримінальну справу відповідно до пункту 8 частини 1 статті 6 Кримінально-процесуального кодексу України(в редакції 1960 року) , тобто за нереабілітуючими підставами.

Таким чином суд встановив, що згадані особи умисно організували геноцид українського народу. Постанова суду вступила в законну силу 21 січня 2010 року.

Дане рішення суду схвально підтримала громадськість, українське суспільство та міжнародна спільнота.

З приводу заяв окремих російських політиків та вчених про те, що в 1932–1933 роках Голодомор також був на території Російської Федерації слід зазначити наступне.

Вилучена під час розслідування етнографічна карта слов'янства, складена в 1906 році і виготовлена в м. Києві за новітніми даними професора Т. Д. Флоринського і проекцією професора Д. І. Мендєлєєва техніком В. Л. Войцехівським свідчить, що місцями компактного проживання етнічних українців на території РФ були Білгородська, Воронезька, Курська,

Саратовська області, територія біля річок Дону, Середньої та Нижньої Волги, Кубань та Північний Кавказ.

Таким чином, етнографічна карта слов'янства 1906 року та зібрані у кримінальній справі докази дають однозначну відповідь про те, що Голодомор-геноцид на території Російської Федерації був штучно вчинений сталінським тоталітарним режимом виключно у місцях компактного проживання етнічних українців (див. етнографічна карта слов'янства 1906 року).

* * *

Публікація документів з кримінальної справи № 475 здійснена на підставі оригіналу справи, який охоплює 330 томів і зберігається в архіві Апеляційного суду м. Києва. До збірника увійшли постанови про порушення цієї кримінальної справи, висновок судової науково-демографічної експертизи, постанова Апеляційного суду м. Києва та додатки. Текст документів передано без будь-яких втручань зі збереженням усіх особливостей орфографії та пунктуації оригіналу. Переклад англійською мовою постанови Апеляційного суду м. Києва суттєво розширить науковий обіг збірника.

Микола Герасименко

БЕЗ СТРОКУ ДАВНОСТІ

Голодомор 1932–1933 років в Україні

В 1932–1933 роках в Україні сталінським тоталітарним режимом вчинено найстрашніший злочин проти людяності – Голодомор – геноцид українського народу, що призвело до загибелі мільйонів громадян.

Після повалення в листопаді 1920 року Української Народної Республіки більшовицький режим розпочав на її території активні дії щодо **недопущення відновлення незалежної української держави** шляхом проведення жорстокої репресивної політики, спрямованої на встановлення комуністичного ладу і придушення будь-яких партій і рухів, які відстоювали ідею української самостійності.

З цією метою керівники комуністичної більшовицької партії – **Сталін** (Джугашвілі) Йосип Віссаріонович – генеральний секретар Центрального комітету Всесоюзної комуністичної партії більшовиків (ЦК ВКП(б)); **Молотов** (Скрябін) В'ячеслав Михайлович – член ЦК ВКП(б), Голова Ради Народних Комісарів Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР); **Каганович** Лазар Мойсейович – секретар ЦК ВКП(б); **Постишев** Павло Петрович – секретар ЦК ВКП(б), другий секретар ЦК КП(б)У, перший секретар Харківського обкому КП(б)У; **Косіор** Станіслав Вікентійович – член ЦК ВКП(б), генеральний секретар ЦК Комуністичної партії більшовиків України (КП(б)У); **Чубар** Влас Якович – член ЦК ВКП(б), член Політбюро ЦК КП(б)У, Голова Ради Народних Комісарів Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР); **Хатаєвич** Мендель Маркович – член ЦК ВКП(б), другий секретар ЦК КП(б)У розпочали **насильницьку колективізацію сільського господарства** і депортацію українських селянських родин, незаконну конфіскацію їхнього майна, репресії та фізичне знищення українців.

Вказані дії призвели до руйнації традиційних форм сільськогосподарського виробництва і позбавило українських селян необхідних для нормальної життєдіяльності запасів зерна, що спричинило **голод серед українського населення** в 1928–1929 роках. Після цього на території УСРР розпочалися **масові антирадянські повстання, найбільш відоме з них Павлоградське**, яке нарівні з іншими було придушено з особливою жорстокістю військами та спецзагонами.

Слідчими встановлено, що саме Й. В. Сталін, В. В. Молотов, Л. М. Каганович, П. П. Постишев, С. В. Косіор, В. Я. Чубар і М. М. Хатаєвич **штучно створили життєві умови для фізичного знищення українських селян,** використавши такі репресивні механізми та способи:

– **встановлення для України плану хлібозаготівель, що не міг бути виконаний**;

– занесення за рішеннями Центрального комітету Комуністичної партії більшовиків України, обкомів та райкомів партії цілих районів, населених пунктів, колгоспів, сільських рад на так звані "**чорні дошки**", що означало блокування їх спецзагонами та військами, недопущення виїзду населення за межі цих територій, вилучення всіх продуктів харчування, заборону торгівлі;

– **ізоляція території України** спеціальними озброєними загонами, військовими частинами та міліцією з метою недопущення виїзду голодуючих за межі республіки;

– **заборона листування**;

– запровадження "**натуральних штрафів**", тобто вилучення картоплі, м'яса та інших продуктів харчування;

– проведення постійних **обшуків** з вилученням зерна, насіннєвих запасів, майна, одягу, всіх продуктів харчування та готової їжі;

– посилення репресій, включаючи **розстріли** осіб, які вчиняли спротив діям влади тощо;

– прийняття рішень щодо депортації селянських родин з України.

Вказані дії періоду 1932–1933 років охоплювали усі регіони й населені пункти України.

У цей період до українського селянства представниками більшовицької влади масово застосовувалось насилля: побиття, вилучення реманенту, посуду тощо.

Протягом 1932–1933 років **на** так звані "**чорні дошки**" на теренах України **було занесено 735 районів, сіл, хуторів,** колгоспів, радгоспів, артілей.

Згідно з **висновком судової науково-демографічної експертизи** Інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України **внаслідок вчиненого геноциду в Україні загинуло 3 млн. 941 тис. осіб,** а з урахуванням 6 млн. 122 тис. потенційно ненароджених дітей Україна втратила **10 млн. 63 тис. осіб**.

Генеральна Асамблея ООН у своїй резолюції від 11 грудня 1946 року оголосила, що **геноцид є злочином**, який порушує норми міжнародного права, суперечить духу та цілям ООН і цивілізований світ **засуджує його**.

Конвенцією ООН "Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього" 1948 року **геноцид** юридично було визнано злочином проти людства та встановлено кримінальну відповідальність за його вчинення.

Європейською конвенцію "Про захист прав людини і основоположних свобод" 1950 року **передбачено, що принцип заборони зворотної дії кримінального закону не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи** за будь-яку дію чи бездіяльність, що на час її вчинення становила кримінальне правопорушення **відповідно до загальних принципів права**, визнаних цивілізованими націями.

Конвенцією ООН "Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства" 1968 року також передбачено, що геноцид є караним злочином, навіть якщо ці дії не є порушеннями внутрішнього законодавства країни, де їх було вчинено.

Таким чином, згідно із міжнародним правом строки давності до основних міжнародних злочинів **(геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини)** не застосовуються. Україною ратифіковано вищевказані Конвенції, тобто вони є частиною національного законодавства.

Кримінальну відповідальність за злочин проти безпеки людства було передбачено статтею 442 **(геноцид)** Кримінального кодексу України в 2001 році.

Верховна Рада України 28 листопада 2006 року ухвалила Закон України "Про Голодомор 1932–1933 років в Україні" та визнала Голодомор – відповідно до Конвенції ООН 1948 року "Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього"– цілеспрямованим актом масового знищення людей. У статті 1 Закону Голодомор визнано геноцидом Українського народу.

Згідно з нормами міжнародного права та чинного законодавства України **геноцид** – це умисно вчинене діяння з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому.

Службою безпеки України протягом тривалого часу проводився пошук свідків, здійснювалися розсекречення та систематизація архівних документів, що стосуються подій Голодомору 1932–1933 років.

СБУ 22 травня 2009 року порушила кримінальну справу за фактом вчинення геноциду в Україні 1932–1933 років за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України "геноцид", з метою розслідування обставин масового вбивства голодом українських селян.

Розслідуванню кримінальної справи всіляко сприяли Український інститут національної пам'яті, центральні та регіональні державні архівні установи, органи місцевого самоврядування, науковці, громадські діячі, неурядові організації, представники української діаспори та ін.

Слідством зібрано **330 томів** кримінальної справи, допитано **1890 свідків**, проведено **24 судових експертизи**, у тому числі медичні, психологічна, науково-демографічна і комплексна історико-правова**.** До справи долучено **5 000 архівних документів,** встановлено **857 масових поховань жертв геноциду**.

Документальні підтвердження злочинних дій більшовицької влади під час Голодомору також засвідчено в доповідях іноземних дипломатичних установ за 1932–1935 роки. Зокрема, в **повідомленні італійського консула** у м. Харкові Серджіо Ґраденіго Посольству Італії у Москві "Про голод і українське питання" від 31 травня 1933 року № 474/106 вказувалось: "**Голод і далі шаленіє і нищить людей, і просто неможливо збагнути, як може світ залишатися байдужим до такого лиха і як міжнародна преса може спокійно спостерігати масове вбивство, яке організував радянський уряд. Немає жодного сумніву в тому, що це голод штучний і спеціально створений для того, щоб "провчити селян"**.

У листі консула від 10 липня 1933 року "Голод і санітарне становище" зазначалося: "Картина того, що діється нині в Україні надзвичайно сумна. Цей голод знищив половину сільського населення України. Нещасних виловлюють по дві тисячі в день, а вночі вивозять далеко за місто. Цілі родини, які прийшли в місто з останньою надією уникнути смерті від недоїдання, безжально тримають у бараках день чи два, а тоді вивозять їх, таких же голодних, за 50 і більше кілометрів від Харкова і кидають у ярах, утворених потоками. Чимало з них залишаються лежати без руху і помирають". Крім цього, італійський консул у своїх листах повідомляв про масові випадки канібалізму.

У політичному звіті **консульства Німеччини** в м. Києві від 15 січня 1934 року, адресованому Посольству Німеччини в Москві, повідомлялось: "**стан українського питання цього року можна оцінити також лише в контексті масового голоду. Через цю катастрофу, відповідальною за яку народ вважає московську політику, давня прірва між українцями – поборниками самостійності та московським централізмом**, природно, поглибилася. Прикметною для настроїв населення **є досить поширена думка, що радянський уряд навмисне посилював голод, щоб примусити українців впасти навколішки. Від окремих комуністів часто можна почути: "ми не боїмося голодних, для нас небезпечні ситі!**".

У грудні 2009 року Службою безпеки завершено розслідування кримінальної справи та направлено її до Апеляційного суду м. Києва.

У січні 2010 року **суд** розглянув цю кримінальну справу, **констатував факт геноциду в Україні** в 1932–1933 роках та визнав організаторами вчинення тяжкого злочину Й. В. Сталіна, В. В. Молотова, Л. М. Кагановича, П. П. Постишева, С. В. Косіора, В. Я. Чубаря і М. М. Хатаєвича.

У зв'язку з тим, що вказані особи померли, **суд закрив кримінальну справу** відповідно до пункту 8 частини 1 статті 6 Кримінально-процесуального кодексу України, тобто **за нереабілітуючими підставами**.

Таким чином досудове слідство і суд визнали, що згадані особи умисно організували геноцид українського народу.

Постанова суду вступила в законну силу 21 січня 2010 року. Відповідно до Конвенції ООН 1948 року *"*Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього*"* Україна цим рішенням виконала свої міжнародні зобов'язання вживати заходів щодо попередження геноциду та карати за його вчинення.

З цього приводу була зроблена заява Президента Політичного комітету Парламентської Асамблеї Ради Європи Горана Ліндблада, який, вітаючи рішення українського суду, зазначив: "Будь-які рішення судів важливі. Ця справа є дуже важливою, коли суд України засудив Голодомор... штучно створений комуністичним режимом... Був голод і в інших частинах Радянського Союзу, теж місцями штучний, проте це не йде в жодне порівняння з Голодомором, коли таку велику кількість людей було вбито, коли людям постійно відмовляли в користуванні продовольством, вкраденим у селян...".

Комітет ПАРЄ з правових питань та прав людини 28 січня 2010 року розглянув та схвалив доповідь Політичного комітету ПАРЄ з питань вшанування пам'яті жертв Голодомору. Доповідач з цього питання П. Роуен (Велика Британія) зазначив, що наявні численні документальні матеріали дають **достатні підстави кваліфікувати Голодомор в Україні 1932–1933 років як цілеспрямований геноцид українського народу**.

Проведена робота щодо відновлення історичної справедливості є свідченням вшанування пам'яті невинно убієнних внаслідок геноциду українського народу та історичним застереженням, що усіх винних у скоєнні злочинів проти миру та безпеки людства буде покарано незалежно від строку давності.

Валерій Удовиченко

АРХЕОГРАФІЧНА ПЕРЕДМОВА

Пропонований збірник містить матеріали кримінальної справи № 475. Більшість історичних джерел, які увійшли до нього, публікуються вперше. Археографічні повтори зроблені для формування цілісного уявлення як про підстави відкриття справи та винесення судового рішення, так і про характер та перебіг Голодомору-Геноциду українського народу 1932–1933 р.

У зв'язку з видовою різноманітністю джерельної бази збірника та особливостями її зберігання упорядники, обираючи підходи до передання текстів та формування археографічних легенд, дотримувалися наступних принципів.

При публікації міжнародно-правових актів, використовувався офіційний переклад на українську мову, а у випадку відсутності такого – на російську. Витяги із Законів України публікуються за офіційним виданням Верховної Ради.

Републікація листів італійських та німецьких дипломатів про перебіг Голодомору в Україні опирається на попередні видання. При цьому німецькомовні тексти подані як мовою оригіналу (фототипічним методом), так і в перекладі, італомовні – українською за перевиданням, здійсненим в Україні, оскільки воно дублює українською італомовний збірник.

При публікації документальних матеріалів, враховуючи, що більшість з них надруковані на друкарській машинці чи комп'ютерному принтері, за основу взято фототипічний метод передання тексту. Виняток зроблено для тих документів, текст яких з різних причин погано читається (нечіткість, блідість, вицвілість). У таких випадках фототипія доповнена набором тексту зі збереженням усіх стилістичних, орфографічних та пунктуаційних особливостей оригіналу чи копії. Поєднання фототипічного методу з набором застосовано й при передачі тексту рукописних документів. У виняткових випадках, коли з різних причин неможливо було зробити фотокопію документа, подано лише набраний текст.

У межах розділів збірника документи та матеріали публікуються у хронологічній послідовності. Виняток зроблено лише у тих випадках, коли об'єктом публікації є природнім чином сформована цілісна група, розривати яку недоцільно.

При формуванні археографічних легенд застосовано класичний підхід, який полягає в тому, що вказується місце зберігання оригіналу чи копії, а також попередні публікації. Однак специфіка кримінальної справи № 475 полягає в тому, що оригінали експертиз, а також частина документів і матеріалів, які слугували доказами під час судового розгляду, відклалися лише безпосередньо в томах цієї справи. У таких випадках зроблено посилання на відповідні томи.

Видання супроводжується іменним та географічним покажчиками, списком умовних скорочень, уживаних у документах та матеріалах, а також переліком опублікованих джерел.

I
ЗАПОБІГАЮЧИ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ЛЮДСТВА
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА НАЦІОНАЛЬНЕЗАКОНОДАВСТВО

№ 1

КОНВЕНЦИЯ ООН
о предупреждении преступления геноцида и наказании за него от 9 декабря 1948 года*

офіційний переклад

Договаривающиеся Стороны, принимая во внимание, что Генеральная Ассамблея Организации Объединенных Наций в своей резолюции 96 (1) от 11 декабря 1946 года объявила, что геноцид является преступлением, нарушающим нормы международного права и противоречащим духу и целям Организации Объединенных Наций, и что цивилизованный мир осуждает его;

признавая, что на протяжении всей истории геноцида приносил большие потери человечеству; и будучи убежденными, что для избавления человечества от этого отвратительного бедствия необходимо международное сотрудничество;

соглашаются, как это предусмотрено ниже:

Статья I

Договаривающиеся Стороны подтверждают, что геноцид независимо от того, совершается ли он в мирное или в военное время, является преступлением, которое нарушает нормы международного права и против которого они обязуются принимать меры предупреждения и карать за его совершение.

Статья II

В настоящей Конвенции под геноцидом понимаются следующие действия, совершаемые с намерением уничтожить, полностью или частично, какую-либо национальную, этническую, расовую или религиозную группу как таковую:

---

* Текст Конвенції подано російською мовою, оскільки офіційний переклад українською відсутній.

a) убийство членов такой группы;

b) причинение серьезных телесных повреждений или умственного расстройства членам такой группы;

c) предумышленное создание для какой-либо группы таких жизненных условий, которые рассчитаны на полное или частичное физическое уничтожение ее;

d) меры, рассчитанные на предотвращение деторождения в среде такой группы;

e) насильственная передача детей из одной человеческой группы в другую.

Статья III

Наказуемы следующие деяния:

a) геноцид;

b) заговор с целью совершения геноцида;

c) прямое и публичное подстрекательство к совершению геноцида;

d) покушение на совершение геноцида;

e) соучастие в геноциде.

Статья IV

Лица, совершающие геноцид или какие-либо другие из перечисленных в статье III деяний, подлежат наказанию, независимо от того, являются ли они ответственными по конституции правителями, должностными или частными лицами.

Статья V

Для введения в силу положений настоящей Конвенции Договаривающиеся Стороны обязуются провести необходимое законодательство, каждая в соответствии со своей конституционной процедурой, и в частности предусмотреть эффективные меры наказания лиц, виновных в совершении геноцида или других упомянутых в статье III преступлений.

Статья VI

Лица, обвиняемые в совершении геноцида или других перечисленных в статье III деяний, должны быть судимы компетентным судом того государства, на территории которого было совершено это деяние, или таким международным уголовным судом, который может иметь юрисдикцию в отношении Сторон настоящей Конвенции, признавших юрисдикцию такого суда.

Статья VII

В отношении выдачи виновных, геноцид и другие перечисленные в статье III деяния не рассматриваются как политические преступления. В таких случаях Договаривающиеся Стороны обязуются осуществлять выдачу в соответствии со своим законодательством и действующими договорами.

Статья VIII

Каждый участник настоящей Конвенции может обратиться к соответствующему органу Объединенных Наций с требованием принять, в соответствии с положениями Устава Организации Объединенных Наций, все необходимые, по его мнению, меры в целях предупреждения и пресечения актов геноцида или одного из других перечисленных в статье III деяний.

Статья IX

Споры между Договаривающимися Сторонами по вопросам толкования, применения или выполнения настоящей Конвенции, включая споры относительно ответственности того или другого государства за совершение геноцида или одного из других перечисленных в статье III деяний, передаются на рассмотрение Международного суда по требованию любой из Сторон в споре.

Статья X

Настоящая Конвенция, английский, китайский, испанский, французский и русский тексты которой являются равно аутентичными, датируется

9 декабря 1948 года.

Международная защита прав и свобод человека. – Москва, 1990. – С. 98–102.

№ 2

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ
про захист прав людини і основоположних свобод
від 4 листопада 1950 року
(витяг)

офіційний переклад

Уряди держав – членів Ради Європи, які підписали цю Конвенцію, беручи до уваги Загальну декларацію прав людини, проголошену Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року, беручи до уваги те, що ця Декларація має на меті забезпечити загальне та ефективне визнання і додержання проголошених у ній прав, беручи до уваги те, що метою Ради Європи є досягнення тіснішого єднання між її членами і що одним із засобів досягнення цієї мети є забезпечення і розвиток прав людини та основоположних свобод, знову підтверджуючи свою глибоку віру в ті основоположні свободи, які становлять підвалини справедливості та миру в усьому світі і які найкращим чином забезпечуються, з одного боку, завдяки дієвій політичній демократії, а з іншого боку, завдяки спільному розумінню і додержанню прав людини, від яких вони залежать, сповнені

рішучості, як уряди європейських держав, що є однодумцями і мають спільну спадщину політичних традицій, ідеалів, свободи і верховенства права, зробити перші кроки для забезпечення колективного гарантування певних прав, проголошених у Загальній декларації, домовилися про таке:

Стаття 1

Зобов'язання додержувати поваги до прав людини

Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I цієї Конвенції.

розділ I

Права і свободи

Стаття 2

Право на життя

1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

2. Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

a) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;

b) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;

c) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання.

Стаття 3

Заборона катування

Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

Стаття 4

Заборона рабства і примусової праці

1. Нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані.

2. Ніхто не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю.

3. Для цілей цієї статті значення терміна "примусова чи обов'язкова праця" не поширюється:

a) на будь-яку роботу, виконання якої зазвичай вимагається під час призначеного згідно з положеннями статті 5 цієї Конвенції тримання в умовах позбавлення свободи або під час умовного звільнення;

b) на будь-яку службу військового характеру або – у випадку, коли особа відмовляється від неї з мотивів особистих переконань у країнах, де така відмова визнається, – службу, яка вимагається замість обов'язкової військової служби;

c) на будь-яку службу, що вимагається у випадку надзвичайної ситуації або стихійного лиха, яке загрожує життю чи благополуччю суспільства;

d) на будь-яку роботу чи службу, яка є частиною звичайних громадянських обов'язків.

Стаття 5

Право на свободу та особисту недоторканність

1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

a) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;

b) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;

c) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

d) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;

e) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;

f) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

2. Кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього.

3. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту "c" пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного

строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судове засідання.

4. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування.

Стаття 6

Право на справедливий суд

1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або – тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя.

2. Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку.

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

a) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього;

b) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;

c) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

d) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

e) якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, – одержувати безоплатну допомогу перекладача.

Стаття 7

Ніякого покарання без закону

1. Нікого не може бути визнано винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення на підставі будь-якої дії чи бездіяльності, яка на час її вчинення не становила кримінального правопорушення згідно з національним законом або міжнародним правом. Також не може бути призначене суворіше покарання ніж те, що підлягало застосуванню на час вчинення кримінального правопорушення.

2. Ця стаття не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи за будь-яку дію чи бездіяльність, яка на час її вчинення становила кримінальне правопорушення відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями.

Голос України. – № 3. – 10.01.2001р. – С. 6–8.

№ 3

КОНВЕНЦІЯ ООН
про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства від 26 листопада 1968 року[1] (витяг)

официальный перевод

Государства – участники настоящей Конвенции, ссылаясь на резолюции Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций 3 (I) от 13 февраля 1946 года и 170 (II) от 31 октября 1947 года о выдаче и наказании военных преступников, на резолюцию 95 (I) от 11 декабря 1946 года, подтверждающую принципы международного права, признанные Уставом Нюрнбергского международного военного трибунала и приговором этого Трибунала, и на резолюции 2184 (XXI) от 12 декабря 1966 года и 2202 (XXI) от 16 декабря 1966 года, в которых ясно осуждаются как пре-ступления против человечества нарушение экономических и политических прав коренного населения, с одной стороны, и политика апартеида, с другой,ссылаясь на резолюции 1074D (XXXIX) от 28 июля 1965 года и 1158 (XLI) от 5 августа 1966 года Экономического и Социального Совета Организации Объединенных Наций о наказании военных преступлений и лиц, совершивших преступления против человечества,отмечая, что ни в одной торжественной декларации, акте или конвенции, касающихся судебного преследования или наказания за военные преступления и преступления против человечества,

[1] Текст Конвенції подано російською мовою, оскільки офіційний переклад українською відсутній.

не содержится положения о сроке давности, считая, что в соответствии с международным правом военные преступления и преступления против человечества относятся к самым тяжким преступлениям, исходя из убеждения, что эффективное наказание за военные преступления и преступления против человечества является важным фактором в деле предупреждения таких преступлений, защиты прав человека и основных свобод, укрепления доверия, поощрения сотрудничества между народами и обеспечения международного мира и безопасности, отмечая, что применение к военным преступлениям и преступлениям против человечества внутренних правовых норм, касающихся срока давности в отношении обычных преступлений, является вопросом, вызывающим серьезную озабоченность мирового общественного мнения, так как оно препятствует судебному преследованию и наказанию лиц, ответственных за такие преступления, признавая необходимость и своевременность утверждения в международном праве, посредством настоящей Конвенции, принципа о том, что не существует срока давности в отношении военных преступлений и преступлений против человечества, а также обеспечения повсеместного применения этого принципа, согласились о нижеследующем:

Статья I

Никакие сроки давности не применяются к следующим преступлениям, независимо от времени их совершения:

a) военные преступления, как они определяются в Уставе Нюрнбергского международного военного трибунала от 8 августа 1945 года и подтверждаются резолюциями 3 (I) от 13 февраля 1946 года и 95 (I) от 11 декабря 1946 года Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций, а также, в частности, “серьезные нарушения”, перечисленные в Женевских конвенциях о защите жертв войны от 12 августа 1949 года;

b) преступления против человечества, независимо от того, были ли они совершены во время войны или в мирное время, как они определяются в Уставе Нюрнбергского международного военного трибунала от 8 августа 1945 года и подтверждаются в резолюциях 3 (I) от 13 февраля 1946 года и 95 (I) от 11 декабря 1946 года Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций, изгнание в результате вооруженного нападения или оккупации и бесчеловечные действия, являющиеся следствием политики апартеида, а также преступление геноцида, определяемое в Конвенции 1948 года о предупреждении преступления геноцида и наказании за него (995_155), даже если эти действия не представляют собой нарушения внутреннего законодательства той страны, в которой они были совершены.

Відомості Верховної Ради Української РСР. – Київ, 1969. – №14. – С.104.

№ 4

КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

(витяг)

розділ XX. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Стаття 442. Геноцид

1. Геноцид, тобто діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу, – карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

2. Публічні заклики до геноциду, а також виготовлення матеріалів із закликами до геноциду з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів – караються арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до п'яти років.

Голос України. – № 107. – 19.06.2001. – С.

№ 5

З А К О Н У К Р А Ї Н И

Про Голодомор 1932–1933 років в Україні від 28 листопада 2006 року

(витяг)

Верховна Рада України постановляє:

вшановуючи пам'ять мільйонів співвітчизників, які стали жертвами Голодомору 1932–1933 років в Україні та його наслідків; шануючи всіх громадян, які пережили цю страшну трагедію в історії Українського народу; усвідомлюючи моральний обов'язок перед минулими та наступними поколіннями українців і визнаючи необхідність відновлення історичної справедливості, утвердження в суспільстві нетерпимості до будь-яких проявів насильства; відзначаючи, що трагедія Голодомору 1932–1933 років в Україні офіційно заперечувалася владою СРСР протягом багатьох десятиріч; засуджуючи злочинні дії тоталітарного режиму СРСР, спрямовані на організацію Голодомору, наслідком яких стало знищення мільйонів людей, руйнування соціальних основ Українського народу, його вікових традицій, духовної культури і етнічної самобутності; співчува-

ючи іншим народам колишнього СРСР, які зазнали жертв внаслідок Голодомору;

високо цінуючи солідарність та підтримку міжнародної спільноти у засудженні Голодомору 1932–1933 років в Україні, що відображено в актах парламентів Австралії, Аргентинської Республіки, Республіки Грузія, Естонської Республіки, Італійської Республіки, Канади, Литовської Республіки, Республіки Польща, Сполучених Штатів Америки, Угорської Республіки, а також у розповсюдженій як офіційний документ 58-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН Спільній заяві з нагоди 70-х роковин Голодомору – Великого голоду 1932–1933 років в Україні, яку підписали Аргентинська Республіка, Азербайджанська Республіка, Народна Республіка Бангладеш, Республіка Білорусь, Республіка Бенін, Республіка Боснія і Герцеговина, Республіка Гватемала, Республіка Грузія, Арабська Республіка Єгипет, Ісламська Республіка Іран, Республіка Казахстан, Канада, Держава Катар, Киргизька Республіка, Держава Кувейт, Республіка Македонія, Монголія, Республіка Науру, Королівство Непал, Об'єднані Арабські Емірати, Ісламська Республіка Пакистан, Республіка Перу, Південно-Африканська Республіка, Республіка Корея, Республіка Молдова, Російська Федерація, Королівство Саудівська Аравія, Сирійська Арабська Республіка, Сполучені Штати Америки, Республіка Судан, Республіка Таджикистан, Туркменістан, Демократична Республіка Тимор-Лешті, Республіка Узбекистан, Україна та Ямайка, а також підтримали Австралія, Держава Ізраїль, Республіка Сербія і Чорногорія та 25 держав – членів Європейського Союзу;

виходячи з Рекомендацій парламентських слухань щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років, схвалених Постановою Верховної Ради України від 6 березня 2003 року № 607-IV, та Звернення до українського народу учасників спеціального засідання Верховної Ради України 14 травня 2003 року щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років, схваленого Постановою Верховної Ради України від 15 травня 2003 року № 789-IV, в якому Голодомор визнається актом геноциду українського народу як наслідок зумисних дій тоталітарного репресивного сталінського режиму, спрямованих на масове знищення частини українського та інших народів колишнього СРСР;

визнаючи Голодомор 1932–1933 років в Україні відповідно до Конвенції від 9 грудня 1948 року про запобігання злочину геноциду та покарання за нього як цілеспрямований акт масового знищення людей, приймає цей Закон.

Стаття 1. Голодомор 1932–1933 років в Україні є геноцидом українського народу.

Стаття 2. Публічне заперечення Голодомору 1932–1933 років в Україні визнається наругою над пам'яттю мільйонів жертв Голодомору, приниженням гідності Українського народу і є протиправним.

Стаття 3. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідно до своїх повноважень зобов'язані:

брати участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу;

сприяти консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості та культури, поширенню інформації про Голодомор 1932–1933 років в Україні серед громадян України та світової громадськості, забезпечувати вивчення трагедії Голодомору в навчальних закладах України;

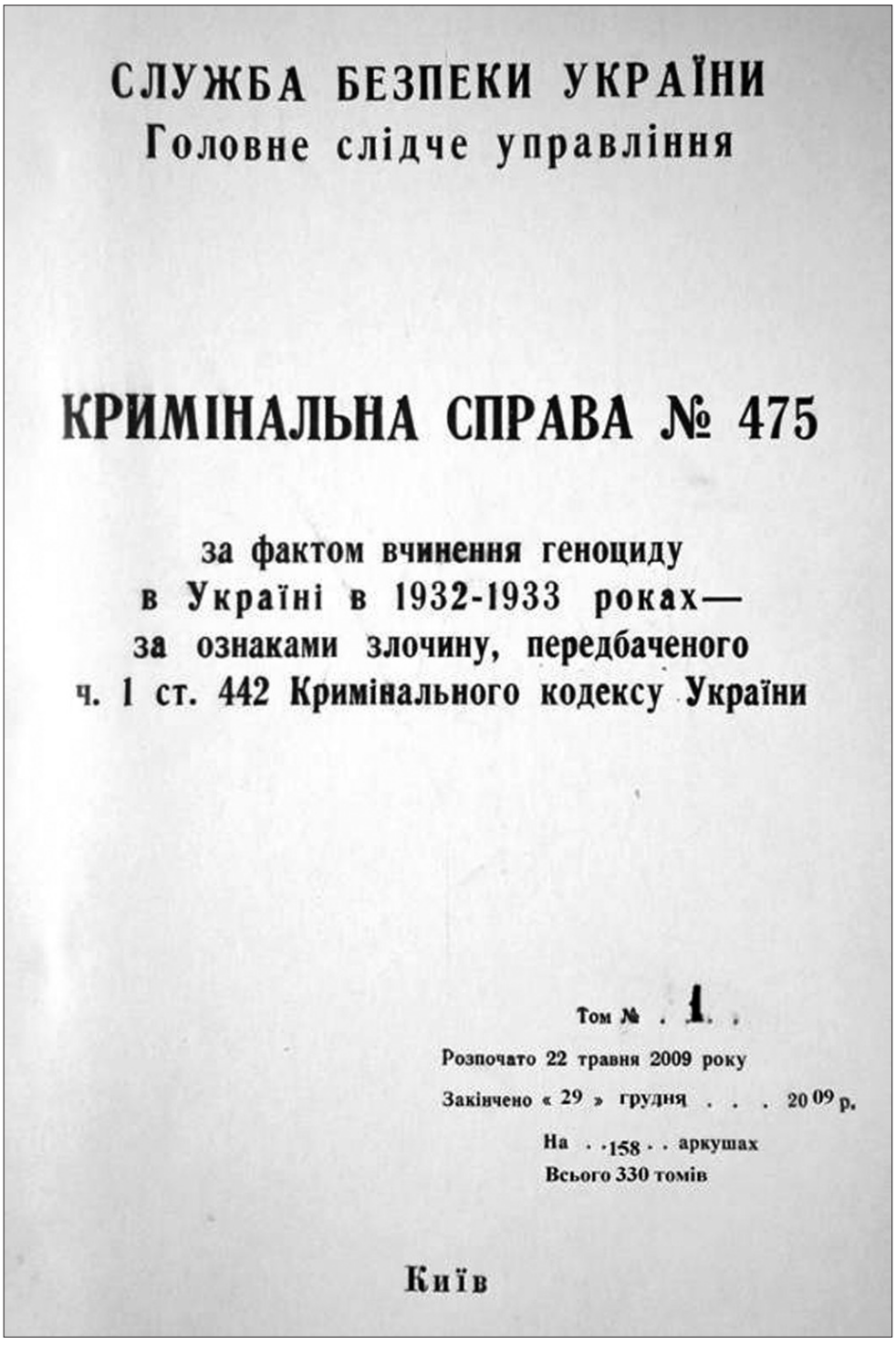
вживати заходів щодо увічнення пам'яті жертв та постраждалих від Голодомору 1932–1933 років в Україні, в тому числі спорудження у населених пунктах меморіалів пам'яті та встановлення пам'ятних знаків жертвам Голодомору;

забезпечувати в установленому порядку доступ наукових та громадських установ і організацій, вчених, окремих громадян, які досліджують проблеми Голодомору 1932–1933 років в Україні та його наслідки, до архівних та інших матеріалів з питань, що стосуються Голодомору.

Стаття 4. Держава забезпечує умови для проведення досліджень та здійснення заходів з увічнення пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні на основі відповідної загальнодержавної програми, кошти на виконання якої щорічно передбачаються в Державному бюджеті України.

Президент України В. Ющенко
м. Київ, 28 листопада 2006 року
№ 376-V

Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 50. – С. 504.

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
Головне слідче управління

КРИМІНАЛЬНА СПРАВА № 475

за фактом вчинення геноциду
в Україні в 1932-1933 роках—
за ознаками злочину, передбаченого
ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України

Том № 1

Розпочато 22 травня 2009 року

Закінчено « 29 » грудня 2009 р.

На 158 аркушах
Всього 330 томів

Київ

Титульна сторінка т. 1 кримінальної справи № 475

II
ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ № 475

№ 6

П О С Т А Н О В А
про порушення кримінальної справи і прийняття її до свого провадження

м. Київ 22 травня 2009 року

Начальник 1 відділу 1 Управління Головного слідчого управління Служби безпеки України підполковник юстиції Удовиченко В. М., розглянувши заяви та повідомлення про злочин – геноцид, а також матеріали перевірки обставин масової загибелі людей в Україні в 1932–1933 роках, –

В С Т А Н О В И В:

Службою безпеки України здійснено перевірку звернень народних депутатів України Омельченка Г. О., Чорноволенка О. В., голови Асоціації дослідників голодоморів в Україні Лук'яненка Л. Г., голови товариства "Меморіал" ім. В. Стуса Круцика Р. М., голови Українського інституту національної пам'яті Юхновського І. Р., а також заяв громадян України Глуховської А. Н., Носенка А. П., Васильєвої Г. М., Соломки В. Т., Манька М. Є., Метли П. А., Красовської Г. К. про порушення кримінальної справи за фактом вбивства голодом у 1932–1933 роках більше 3,4 мільйона громадян України.

Встановлено, що після повалення Української Народної Республіки в 1920 році на цій території більшовицький режим розпочав активні протиправні дії щодо недопущення створення незалежної української держави, спрямовані на денаціоналізацію України, її уніфікацію на звичайну адміністративно-територіальну одиницю Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР).

З цією метою проводилися суцільно насильницька колективізація сільського господарства, розкуркулення та депортація українських селянських родин, незаконна конфіскація їх майна, здійснювалися репресії та фізичне знищення громадян тощо.

Реалізуючі свої злочинні наміри, в період 1927–1933 років на території компактного проживання етнічних українців у колишній Українській Соціалістичній Радянській Республіці (УСРР) проти них вищим більшовицьким керівництвом, у мирний час була застосована партійно-радянська система управління за участю репресивного апарату СРСР,

яка штучно створила умови для винищення голодом української нації.

Сталінським тоталітарним режимом у той час були прийняті рішення, якими зруйновано традиційні форми сільськогосподарського виробництва, позбавлено українських селян необхідних для життєдіяльності запасів зерна та продовольства, запроваджено "натуральні штрафи", застосовано репресивні заходи примусу щодо боржників із хлібозаготівель, заборонено торгівлю і завезення товарів у населені пункти, занесені на "чорні дошки", вільне пересування селян по території СРСР з метою пошуку продовольства, а також використано спеціальні озброєні загони та армійські частини для ізоляції території УСРР, що створило у 1932–1933 роках для національної групи – українців, життєві умови, розраховані на їх повне фізичне знищення.

Протиправні дії були направлені на вбивство голодом українців як національної групи.

Від цих злочинів влади були винищені представники й інших національностей.

У ході перевірки відібрано пояснення від очевидців та свідків подій, що відбувалися в Україні під час Голодомору 1932–1933 років, отримано розсекречені архівні радянські таємні документи, наукові дослідження вітчизняних та закордонних вчених, істориків, громадських діячів, опубліковані в засобах масової інформації повідомлення, висновки Інституту держави і права ім. В. Корецького НАН України, Києво-Могилянської академії, Львівського національного університету ім. І. Франка щодо юридичної кваліфікації дій керівництва більшовицької влади як масових вбивств голодом, тобто злочину проти безпеки людства.

За висновком фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України внаслідок Голодомору 1932–1933 років загинуло понад 3,4 млн. громадян.

Законом України "Про Голодомор 1932–1933 років в Україні" відповідно до Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, Голодомор визнано цілеспрямованим актом масового знищення людей, тобто геноцидом Українського народу.

Статтею 7 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року передбачено, що принцип заборони зворотної дії кримінального закону не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи за будь-яку дію чи бездіяльність, яка на час її вчинення становила кримінальне правопорушення відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями.

Конвенцією ООН "Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства" від 26 листопада 1968 року передбачено, що геноцид є караним злочином, навіть якщо ці дії не є порушеннями внутрішнього законодавства країни, де були вчинені (ст. 1 Конвенції).

Враховуючи вищевикладене, наявність приводів та підстав до порушення кримінальної справи – заяв і повідомлень про злочин, а також достатніх даних, що містяться у матеріалах перевірки, які вказують на те, що в діях вищого керівництва партійних і радянських органів влади СРСР та УСРР й інших осіб є ознаки злочину, передбаченого ч.1 ст. 442 КК України, керуючись вимогами ст.ст. 2, 4, 94, 95, 97, 98, 112, 113, 114, 114-1, 130 КПК України, ч. 5 ст. 49 КК України, п. 2 ст. 7 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., ст. 1 Конвенції ООН "Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства" 1968 р.,

П О С Т А Н О В И В:

1. Порушити кримінальну справу за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках, тобто за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України.

2. Кримінальну справу прийняти до свого провадження, зареєструвати за № 475 та негайно приступити до її розслідування.

3. Копію постанови направити Генеральному прокурору України.

Начальник 1 відділу 1 Управління
Головного слідчого управління СБ України
підполковник юстиції **В. Удовиченко**

Кримінальна справа № 475. – Т. 1. – Арк. 1–3.

Голодомор 1932–1933 років в Україні за документами ГДА СБУ. Анотований довідник / Відп. упор. В. М. Даниленко. – Львів, 2010. – С. 369–371.

Засудження злочинів комуністичного режиму СРСР / Упор. Є. Захаров. – Харків, 2013. – С. 65–67.

ІІІ
СВІДКИ ЗВИНУВАЧУЮТЬ

“Голодомор пам’ятаю...”
(витяги з протоколів допитів свідків)

№ 7

Бабенко Ніна Данилівна
(28.03.1912 р. н., с. Чубарівка, Пологівський р-н, Дніпропетровська обл.)

“…Батьки були заможними міцними “середняками”, тому в нашому господарстві були коні, свині, корови, воли та сорок гектарів землі. Завдяки такому великому господарству, ми ніколи не знали, що таке голод. Проте, у 1929 році почалося “розкуркулювання” та колективізація. Всіх селян, які мали господарство, “розкуркулювали”, тобто все відбирали і навіть деяких арештовували та відправляли до Сибіру. Коли закінчилося літо 1932 року і в колгоспі зібрали непоганий врожай, селищна влада закликала всіх селян виконати вказівку товариша Сталіна та комуністичної партії Союзу Радянських Соціалістичних Республік й здати врожай пшениці та інших злакових до районних зерносховищ. Не враховуючи думку селян, навіть їх протистояння, зібраний врожай примусово було вивезено з нашого села. Після цього селянам перестали видавати зерно за трудодні і поступово почався голод. Від відсутності їжі населення Чубарівки пухнуло з голоду, а потім почалися масові отруєння і велика кількість захворювань. Хворіли люди від того, що їжу варили з гнилої картоплі, різноманітних ховрахів, навіть щурів. По селу на узбіччі лежали мертві тіла людей, яких кілька разів на тиждень збирали та вивозили у невідомому напрямку. Селяни ходили до голови колгоспу з проханнями надати допомогу та їжу, а комуністи, натомість, творили беззаконня. Двічі на тиждень комуністи та комсомольці ходили по домівках і чинили обшуки, під час яких протикали стіни, підлогу й шукали будь-які схованки із зерном, овочами, насінням та забирали все, що знаходили. Це були просто бандити, які не боялися ні людей, ні Бога. Навіть у малих дітей відбирали їжу. Крім продовольства, забирали одяг та інше майно. Були навіть випадки, коли під час обшуків представниками влади навмисно бився посуд та руйнувалися пічки. Всього за період голодомору 1932–1933 років в селі Чубарівка Пологівського району вмерла половина села, населення якого належало до української національної групи…”

Кримінальна справа № 475. – Т. 138. – Арк. 73–76 (повний текст). – Оригінал.

№ 8

Ладан Марія Карлівна

(09.06.1914 р. н., с. Топилівка, Чигиринський р-н, Черкаська область)

"…У 1932 році я працювала у колгоспі. Голод почався після реалізації хлібозаготівельного плану. Спочатку все зерно було вивезене із колгоспу, а потім почалося його вилучення у людей. Мій батько відвіз до колгоспу все, нічого не приховавши. Незважаючи на це, восени почалися рейди по домівках, під час яких людей насильно виганяли з осель та проводилися ретельні обшуки. Вилучали не лише зерно й інші продукти, а й одяг та ганчір'я. Це здійснювалося, щоб залишити нас на зиму голими, босими і голодними. Ці рейди здійснювалися бригадами, а контроль здійснювався з райцентру, бо у бригаді завжди старшим був хтось не з приїжджих. Крім того, у нас також відбирали жорна. Члени комісії пояснювали, що їх забирають для того, щоб ми не могли нічого подрібнити і померли голодною смертю. Опір вказаним бригадам ніхто не чинив. Всі їх боялися, особливо командирів з районних центрів. У них була велика влада. За зайве слово могли посадити до в'язниці або вислати у заслання. Від голоду багато людей померло у селі, на вулицях лежали трупи, та незважаючи на це, влада не здійснювала ніяких заходів з їх поховання …"

Кримінальна справа № 475. – Т. 307. – Арк.163–164 (повний текст). – Оригінал.

№ 9

Гронь Євдокія Іллівна

(14.03.1912 р. н., с. Луполове, Ульянівський р-н, Кіровоградська обл.)

"…Пам'ятаю, як по хатах ходили люди, працівники колгоспу, і шукали пшеницю, інші продукти харчування. Конфісковане майно відвозили до колгоспу, а потім – до райцентру. Інколи його просто знищували. Одного вечора, комсомольці знайшли в одного чоловіка, який жив на нашій вулиці, мішок зерна, так, щоб зайвий раз не повертатися до колгоспу, це зерно облили керосином, щоб його вже не можна було споживати. Через те, що не було що їсти, люди починали кидатися один на одного, як звірі. Так я пам'ятаю жахливий випадок, коли наша сусідка Мотря напередодні Паски відрізала чоловікові і синові голови та приготувала їх для споживання. Потім наказали дочці це їсти, пригрозивши що і її уб'є. Голодомор 1932–1933 років був штучним, тому що врожай у ті роки був не менший, ніж у минулі роки, погодні умови цьому сприяли…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 161. – Арк. 183–186 (повний текст). – Оригінал.

№ 10

Литвин Марина Григорівна
(13.03.1917 р. н., с. Хутір-Хмільна, Канівський р-н, Черкаська обл.)

"…Урожай в 1932 році був добрий. Згідно плану заготівлі хліба державі треба було здавати все. У 1932–1933 роках в сусідньому селі Безбородьки померли від голоду більш ніж 500 осіб, тобто майже все село. По селу ходила так звана "мітла" – група активістів. Вони вилучали все їстівне з метою доведення людей до голодної смерті. До складу "мітли" входив голова сільської ради, голова колгоспу та активісти (комсомольці та комуністи). Голова колгоспу надавав активістам всіляку допомогу. Примусове вилучення продуктів харчування у населення проявлялося в проведенні неодноразових обшуків з метою вилучення всього їстівного. Крім їжі також вилучали одежу та цінні речі, під приводом штрафних санкцій за нездане зерно. Під час обшуків перевіряли, чи не закопане зерно у землі. Під час обшуку в нашій оселі був присутній голова іншої сільради. Коли все забрали, моя мати у нього спитала: "Що ж тепер нам їсти?!" На що він відповів: "Їжте землю".

Кримінальна справа № 475. – Т. 308. – Арк. 23–24 (повний текст). – Оригінал.

№ 11

Казнадій Параска Глібівна
(08.11.1914 р. н., с. Рогова, Уманський р-н, Черкаська обл.)

"…Встановлений план хлібозаготівель постійно збільшували. Виконати його було неможливо. Люди голодували та вимирали цілими сім'ями. Для виконання плану селяни здавали зерно. У разі його відсутності, комісія в примусовому порядку вилучала будь-яку їжу. До комісії входив голова сільської ради та мешканці села, які були комуністами, загалом їх було 7–10 осіб. Членам комісії за участь у проведенні обшуків як винагороду виділяли частину зібраного ними зерна. Коли зерна в селян не було, то владою накладалися натуральні штрафи, тобто вилучалися худоба, речі побуту, будь-які продукти харчування. Натуральні штрафи накладалися комісією таким чином: заходили активісти на подвір'я і запитували, чи є зерно, у разі відсутності приймалося рішення забирати все що заманеться. Проводився ретельний обшук, у ході якого розбирали стіни та перевіряли, чи не закопані продукти у землі. Коли в селян вже нічого було вилучати, то наставали арешти і побиття. Арештованих за невиконання плану відправляли в табори. Голод був настільки сильним, що деякі люди в нашому селі почали їсти інших (померлих від голоду або вбитих). Голодомор

1932–1933 років на Україні був створений радянською владою штучно, з тією метою, щоб загинуло багато українців…”

Кримінальна справа № 475. – Т. 307. – Арк. 77–78 (повний текст). – Оригінал.

№ 12

Іщенко Таїсія Сергіївна
(22.05.1913 р. н., с. Богатирка, Ставищенський р-н, Київська обл.)

“...Активісти нас залякали, що у разі вчинення супротиву діям радянської влади нам загрожує у кращому разі примусове виселення з відправкою до Сибіру, а у гіршому випадку – в’язниця. Також нас попередили відносно приховання від представників радянської влади запасів зернових культур та продуктів харчування. Це був жахливий час. Моя мати, незважаючи на погрози, розуміючи можливу подальшу долю, пов’язану з голодною зимою, з метою вижити самій та сім’ї, домовившись із місцевим священиком з нашої церкви, яка на той час ще працювала, разом зі мною та братом приховали у приміщенні церкви зерно. Я заховала на горищі церкви ікони, які були в нашій хаті, оскільки представники влади ходили по хатах і забирали худобу, зерно, продукти та речі, вони також палили на подвір’ї ікони, демонструючи зневіру до Бога і церкви. На власні очі бачила, що деякі люди, яких привозили ховати, були ще живими, тобто ховали заживо, тіла скидали до рову. Я особисто чула стони і благання дістати з того рову живих людей, та нічим їм не могла допомогти, бо рів був дуже глибокий...”

Кримінальна справа № 475. – Т. 28. – Арк. 85–91 (повний текст). – Оригінал.

№ 13

Гриценко Василь Омелянович
(12.02.1924 р. н., с. Камишанка, Недригайлівський р-н, Сумська обл.)

“…В місті Харкові я бачив велику кількість померлих від голоду людей. Дуже багато їх було на шляху від залізничного вокзалу до Харківського електромеханічного заводу. Збиральники трупів з Південного вокзалу вдень на відкритих бричках транспортували нічим не прикриті трупи. Пам’ятаю, що в одну бричку їх вміщувалося від 15 до 20. На бричках трупи вивозили до кагатів, а за кагатами скидали в яр, де протікала річка Немишля. Серед трупів були й живі люди, які просили допомоги, хліба або просто проявляли ознаки життя. Так, я пригадую випадок, коли ослаблені, але живі троє чоловіків намагалися вилізти із яру. Я та інші мої приятелі-підлітки подавали їм руки та допомогли. Потім врятовані люди пішли в сторону кагатів, де їм мали надати якусь допомогу. В центрі міста Харкова на вулицях Мироносицькій, Раднаркомівській та Сумській зустрічалися поодинокі трупи, які

відразу підбиралися співробітниками міліції, тому що в цьому районі знаходилися урядові установи. На околицях трупи не підбирали по декілька днів. У місті Харкові переважна кількість померлих від голоду людей становили люди із сільської місцевості, яким вдалося прорватися через загороджувальні кордони, інші залишалися помирати в заблокованих селах. Розмовляючи зі своїм колегою по службі – Головкіним Миколою Петровичем (який вже помер), я довідався, що він у 1933 році проходив службу в частині особливого призначення (ЧОП), яка дислокувалася у містах Штеповка та Лебедин Сумської області. Головкін М.П. розповідав, що військовослужбовці в цій частині виконували завдання, яке полягало у блокуванні сільських населених пунктів, тобто не давали можливості голодуючим селянам виїхати з сіл. Також він розповідав, що від кожного бійця ЧОП відбирали підписку про нерозголошення завдань, які виконувалися…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 270. – Арк. 174–181 (повний текст). – Оригінал.

№ 14

Боєва Поліна Павлівна
(07.07.1914 р. н., с.Чаплине, Васильківський р-н, Дніпропетровська обл.)

"… народилася в 1914 році в селі Малорублівка Полтавської області в сім'ї середняка, в якій було троє дітей, ще сестра та брат. У нас в господарстві були корова і кінь. В період 1932 та 1933 років ми проживали в вищевказаному населеному пункті. На початку тридцятих років, коли проводилася масова колективізація, у нас забрали коня, а корову залишили. Наш батько в колгоспі не працював й із-за цього у нас забрали коня.

У 1932 році почався великий голод. Вже в кінці цього року від голоду померли мої батько, мати і сестра. Саме в 1932 та 1933 роках була велика смертність від голоду на селі, у нашому селі люди помирали цілими сім'ями.

Не дивлячись на це, колгоспи працювали і заготовляли хліб. Плани хлібозаготівель були великими і людей заставляли працювати в колгоспах, а працювали майже за безцінь. Той хліб, який видавали колгоспникам за трудодні, потім забирали активісти в рахунок виконання планів хлібоздачі. Хліба на полях було багато, але ж цей хліб не отримували голодуючі.

Хочу сказати, що багато по хатах ходили активісти з обшуками з метою виявлення хліба, який селяни ховали де хто тільки міг, закопуючи його. Також крім хліба забирали й інші продукти харчування, все знайдене їстівне забирали. Бувало так, що приходили і бачили, що людина щось варить, то виливали на підлогу, а потім ще били. Дуже було важко жити.

Люди їли все, що могли. Траву їли та жарили з неї макорженики, дохлих корів і коней їли, різний сурогат. Ловити в річці рибу не дозволяли, ганяли за це. Різали свою худобу, але так щоб ніхто не знав з активістів-комуністів, бо за це могли суворо покарати і забрати це м'ясо.

Від того, що не було що їсти, були факти людоїдства. Я пам'ятаю один такий випадок, коли наша сусідка, прізвища не пам'ятаю, вбила свого чоловіка, зварила і з'їла. За це її арештували і більше її ніхто не бачив.

Згадую так званий закон „ про п'ять колосків ", який означав, що кожен селянин підлягав покаранню якщо у нього знаходили п'ять і більше колосків. Хлібні поля охоронялися солдатами та активістами, які їздили на конях біля полів та ганяли людей, які намагалися взяти з поля зерна пшениці. Били людей, а могли і розстріляти, дуже знущалися з людей.

Змоги з села виїхати у мене не було, тому що не було грошей, та і виїхати не було куди, так як повсюди був великий голодомор. В цьому голодоморі люди звинувачували звичайно владу і цей голодомор вважали штучним, тому що ми бачили, що хліб був, але його не давали голодуючим, а забирали все для держави, тобто ми не були частиною цієї держави. Сталіна всі дуже боялися..."

Кримінальна справа № 475. – Т. 100. – Арк. 28–30 (повний текст). – Оригінал.

№ 15

Желудь Семен Стефанович

(10.05.1926 р. н., с. Мар'їно, Шебелинський р-н, Білгородська обл.)

"…Мешканці прикордонних з Росією українських сіл Білий Колодязь, Охримівка, Покалино, Волохівка та інших постійно приходили до нас, щоб обміняти власні речі (одежу, взуття) на продукти, щоб якось вижити. Особисті речі українські селяни, як правило, могли обміняти в Росії на стакан жита, ячменю або пшона. В той час в прикордонних українських селах не було жодної можливості здобути продукти харчування. Українська влада ніякої допомоги голодуючим не надавала. Тому єдиною можливістю вижити у селян прикордонних сіл був обмін особистих речей на продукти в Росії, а якщо особистих речей не було, то це – вірна смерть. У прикордонних українських селах був тотальний голод, а в російських – було вдосталь продуктів, зерна і можна було жити..."

Кримінальна справа № 475. – Т. 270. – Арк.182–183 (повний текст). – Оригінал.

№ 16

Кокіц Ганна Мойсеївна
(27.10.1926 р. н., с. Великі Коровинці, Чуднівський р-н, Житомирська обл.)

"…У період 1932–1933 років люди дуже голодували, пухли і вмирали з голоду цілими сім'ями. Мені розповідали батьки та сусіди, що по нашому селі їздила підвода, на яку збирали мертвих людей і ховали всіх на сільському цвинтарі. У 1932–1933 рр. під час голодомору у нашому селі вимерла третя частина населення. Траплялись випадки людоїдства. Люди рятувалися тим, що їздили купувати, міняти одяг на продукти харчування до Білорусії, де голодомору не було. При цьому вздовж залізниці стояли люди з довгими палями з крюками на кінці і стягували із відкритих залізничних платформ клунки з продуктами, а інколи й скидали з платформ людей. Я двічі їздила разом з батьком до с. Повить Дивинського району Брестської області, де мешкала його рідня. За рахунок їхньої допомоги ми й змогли врятуватися під час голодомору. Люди виживали, як могли: їли щавель, кору з дерев, липове листя, коріння рослин, акацію, гнилу картоплю. У період 1932–1933 років радянською владою були створені неможливі для існування людей умови, ніякої допомоги населення не отримувало…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 126. – Арк. 37–40 (повний текст). – Оригінал.

№ 17

Чалий Григорій Якович
(01.08.1918 р. н., м. Вовчанськ, Харківська обл.)

"…Під час Голодомору 1932–1933 років я був вихованцем дитячого будинку – трудової колонії ім. Цюрупи у Вовчанському районі Харківської області. Під час голоду дитячий будинок знаходився в надзвичайно тяжкому становищі. Його вихованці, особливо діти 5–6 років, голодували, пухли та вмирали. Поблизу трудової колонії були розташовані села Графське, Семенівка, Гарбузівка. В той час директор дитячого будинку отримав від районного керівництва наказ про їх очищення від трупів померлих від голоду. Керівництво колонії складало графік для груп із вихованців старшого віку – від 13 до 15 років для здійснення санітарної очистки території вказаних населених пунктів. До складу однієї санітарної групи входило 4–5 вихованців, яким для очищення території і перевезення трупів видавалася гарба – віз із конем. Таких груп було створено 4–5. Два вихованці із групи їхали з гарбою по селам і збирали трупи, а інші у прилеглому до колонії лісі викопували ями розміром два на три метри, глибиною до півтора метра. Коли санітарна група приїздила до села, її задача була обійти всі подвір'я,

хати, всі закутки, обшукати та знайти трупи померлих від голоду і завантажити їх у гарбу. Потім слід було відвезти померлих до виритої у лісі ями та розвантажити у неї загиблих. Ніякого документального обліку зібраних трупів не велося. Більшість хат було без хазяїв. У них знаходили виснажених та померлих від голоду людей. У деяких хатах були живі люди, які вказували де шукати померлих. Таких санітарних ходок по збиранню та транспортуванню до місця поховання загиблих від голоду людей встигали зробити не більше двох за день. Найбільше від голоду загинуло людей у 1933 році. Саме на цей час припадала інтенсивна робота санітарних команд. Особливо небезпечно та тяжко було працювати влітку, оскільки існувала реальна загроза заразитися інфекційними захворюваннями. Після того як померлих ховали, ніяких поміток про це не робилося, відповідний облік ніхто не вів. Весь 1933 рік, особливо влітку, вихованці колонії повністю були завантажені роботою по вивозу померлих. Виконуючи цю роботу, я особисто бачив, що в хатах, де проживали померлі, не залишалося нічого їстівного. Померлі були виснаженими до кісток або опухлими, серед них і діти, але переважно загиблі люди були середнього віку…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 267. – Арк. 5–9, 34–45 (повний текст). – Оригінал.

№ 18

Вакуленчик Ганна Трифонівна

(17.11.1926 р. н., с. м. т. Великі Коровинці, Чуднівський р-н, Житомирська обл.)

"…У 1932–1933 рр. люди дуже боялися "червоної мітли". Так односельчани називали обшуки активістів з колгоспу та комуністів, які забирали останні продукти харчування та майно. Крім того, відбирали навіть одежу: кожухи, хустки, постільну білизну. "Червона мітла" діяла частіше у нічний або вечірній час, бо вдень активісти та представники влади байдикували та проїдали і пропивали забране у людей. Через те, що представники радянської влади відбирали всі продукти харчування, весною 1933 року у нашій сім'ї і по всьому селу розпочався голод. У 1932–1933 рр. батьки суворо забороняли дітям заходити до чужих хат, бо доведені голодом до відчаю люди вбивали та з'їдали дітей. Також вбивали і з'їдали жебраків, які ходили по селах і просили їжу. Я добре пам'ятаю, як односельчани почали слідкувати за тим, у кого в хаті пропадають люди. Через деякий час, зайшовши до хати одного із мешканців села, односельці побачили, як господар їв убитого кількарічного сина. Відразу до цього будинку збіглися односельчани і живцем закопали божевільного у землю, а його, при цьому, захищала його рідня…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 126. – Арк. 45–49 (повний текст). – Оригінал.

№ 19

Хоменко Микола Микитович
(07.06.1919 р. н., с. Богатирка, Ставищенський р-н, Київська обл.)

"...В період 1932–1933 років країною керував Сталін. Очолювана ним комуністична партія і радянська влада, як в Україні, так і на місцях по селах, за його вказівками створили штучний голодомор в Україні. Мені відомо, що в моєму селі за період голодомору померло приблизно 800 чоловік, це була третина всього його населення. Все це було наслідками злочинних дій органів радянської влади на місцях, які виконували злочинні накази та розпорядження ВКП(б), уряду СРСР щодо розкуркулення селян та примусової колективізації. Померлих від голоду людей звозили на місцеве кладовище, де був виритий "кагат" для зберігання буряків, це була велика, глибока траншея – рів, у який скидали померлих. Однак я бачив на власні очі, що деякі люди, яких ховали, були ще живі. У вказаний період часу переїзди людей унеможливлювалися тим, що селяни не мали необхідних документів, що посвідчують особу, які повинні були надати радянські органи..."

Кримінальна справа № 475. – Т. 28. – Арк.78–84 (повний текст). – Оригінал.

№ 20

Свищ Марія Петрівна
(23.03.1920 р. н., с. Бахмач, Бахмацький р-н, Чернігівська обл.)

"...у 1932 році, а особливо в 1933 на кожному потязі на даху, які прибували на станцію Бахмач, були трупи людей, померлих від голоду. Керівництво станції давало вказівку грузити трупи до товарних вагонів, які кудись потім відвозились. Були випадки, коли ще живі люди подавали останні ознаки життя ледь чутним голосом чи рухом, але керівництво станції під страхом суворого покарання змушувало батька та інших робітників вантажити їх разом з трупами до товарних вагонів. Я впевнена, що великий голод був спричинений тим, що людей змусили йти до колгоспів, всі їхні продукти з посівним матеріалом забрала держава..."

Кримінальна справа № 475. – Т. 42. – Арк. 235–238 (повний текст). – Оригінал.

№ 21

Черниш Пилип Кирилович
(27.11.1921 р. н., с. Килівка (нині – с. Миролюбівка), Попільнянський р-н, Житомирська обл.)

"…Втекти від голоду ніхто нікуди не міг, оскільки без документів далі меж району відлучитися було неможливо, відразу затримували та поміщали у в'язницю. Голод був страшний. Літом 1933 року на роботу у колгоспи люди

майже не виходили, оскільки були дуже слабкі. Ще у дитячому будинку мені розповідали випадки, коли людей просто викопували під час сільськогосподарських робіт на полях. Ніякої допомоги від радянської влади населення не отримувало. Влада, знаючи про голод, не лише не допомагала, а й ставила війська на кордонах, щоб люди не тікали, а гинули…".

Кримінальна справа № 475. – Т. 125. – Арк. 1–6 (повний текст). – Оригінал.

№ 22

Матвійчук Лариса Пилипівна
(1926 р. н., с. Соболівка, Брусилівський р-н, Житомирська обл.)

"…Покидати межі села було заборонено. Для попередження таких дій по селу ходили спеціальні патрулі. Паспортів нікому не видавали. Одного разу в 1933 році моєму батькові вдалося потайки покинути село, після чого він пішов до сусідньої Росії, щоб хоч трохи заробити нам на хліб та їжу. Повертаючись на Україну, в нього забрали весь зароблений хліб та інші продукти харчування, які він віз для нас. Приїхавши додому, батько розповідав, що у Росії взагалі немає голоду, там хлібом годують свиней. Під час голодомору в нашому селі була розграбована та спалена Українська автокефальна церква…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 125. – Арк. 116–120 (повний текст). – Оригінал.

№ 23

Бабенко Валентина Дмитрівна
(26.12.1927 р. н., с. Мар'янівка, Васильківський р-н, Київська обл.)

"…Коти, собаки, кури – все було з'їдено. Моя сім'я була опухла від голоду, батько увесь час лежав, вже ходити не міг. Брат Пилип ще міг ходити, але був знесилений голодом. Їли все: бур'яни, лободу, листя та глей з дерев. Така ж ситуація була в кожній родині в нашому селі. Мешканцям Мар'янівки було відомо, що урожаї 1932 і 1933 років були по всій Україні гарними. Ходили чутки, що "Сталін в море пшеницю викидає, щоб людей голодом морити". Мати моя інакше як "кат" на Сталіна не говорила, люди ще казали: "Кат народу". Через відсутність їжі люди були змушені обмінювати золото на хліб. Такий обмін відбувався в "збирачів золота" або "торгсинах" – як їх називали серед людей. Половину буханки сусід з'їв по дорозі додому, а іншу ніс для сестри, але так і не доніс, оскільки помер не дійшовши. Траплялися випадки канібалізму, зокрема, тітка Тодорця розповідала, що, зайшовши до своєї сусідки в хату, помітила, як та щось пекла в печі. Щоб Тодорця не побачила що печеться, сусідка прикрила собою

піч. Але моя тітка побачила, що в печі сусідка пекла людську ногу, після цього Тодорця вибігла із хати. Також тітка розповідала, що в Києві вбивають людей і торгують людським м'ясом. Відомі випадки, коли цілі сім'ї навмисно натоплювали піч в хаті, закривали вихід для диму та помирали від чаду цілими сім'ями, бо не було вже сил терпіти голод. Нашій сім'ї допоміг вижити найстарший брат Іван, якому вдалося вступити до технікуму в місті Ленінграді. Коли Іван літом 1933 року приїхав до нас, то привіз сухарів, пшона, оселедців та муки. Брат розповідав, що в Ленінграді ніякого голоду немає, там можна придбати все: рибу, хліб, ковбасу. Харчі були доступно для людей. Так у той час, коли населення України вимирало від голоду, а в Ленінграді з продуктами проблем не було…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 43. – Арк. 169–173 (повний текст). – Оригінал.

№ 24

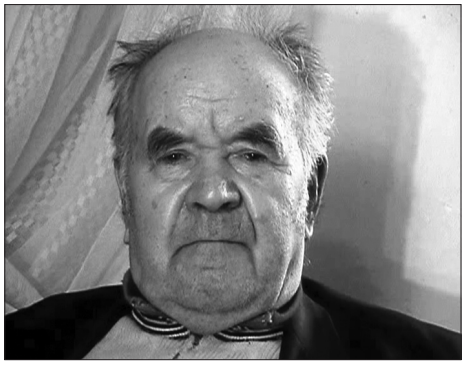

Рухайло Пелагея Андріївна (1915 р. н., м. Нікополь, Дніпропетровська обл.)

"…Голодомор пам'ятаю добре. Комуністи нас вигнали з хати, куди пізніше заселився голова колгоспу. Практично всі сусіди повмирали від голоду. Сусідів розкуркулювали і відправляли на Північ. Комуністи забирали все: коней, корів, волів і навіть брички. В ті часи померло дуже багато дітей…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 32. – Арк. 5 (повний текст). – Оригінал.

№ 25

Ляшенко Іван Олексійович (1926 р. н., Дніпропетровська обл.)

"…у період 1932–1933 років приходили спеціальні бригади і обшукували помешкання і забирали всі продукти. Одного разу, як пригадую, прийшли до нас комуністи і запитали, де батько ховає картоплю. Про закопану картоплю їм стало відомо від сусідки, яка була активісткою і доносила на всіх..."

Кримінальна справа № 475. – Т. 32. – Арк. 6 (повний текст). – Оригінал.

№ 26

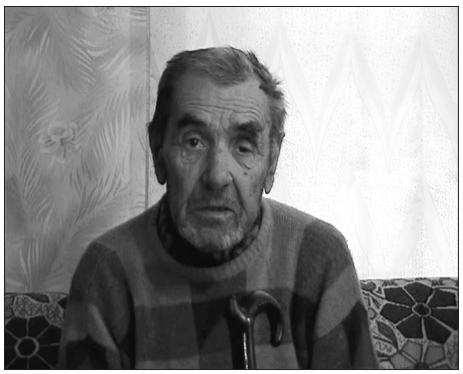

Юхименко Євдокія Титівна (1923 р. н., с. Капуливці, Дніпропетровська обл.)

"…Моя сім'я складалась з дідуся, бабусі, батька, матері та п'ятьох дітей. Жили заможно, було багато землі, корови, свині, вівці та птиця. Все це у нас забрали комуністи та комсомольці. Батька засудили і відправили у Сибір. Мати вимушена була йти просити їжу, так як дітям не було що їсти. В цей час померла одна з сестер, яку не хотіли ховати, так як тато був ворог народу, тому мати викопала яму біля груші і поховала її. Собаки розрили яму і почали їсти цю дитину, а мати не могла вдруге ховати її, так як в неї не було сил. Крім їжі, комуністи забрали одежу. Сестра 12-ти років не хотіла віддавати своє плаття і за це її вдарили по голові і сказали, що відправлять туди, куди і батька. Потім нашу всю сім'ю взагалі вигнали з хати, і ми вимушені були ходити до чужих людей. Приходилось ночувати навіть на вулиці. Пригадую як батько написав лист, де повідомив людей, які доносили на нього. Батька змусили підписати неправдиві свідчення, через то, що катували та обіцяли у разі того, що він підпише все те, що було у протоколі, то його відпустять. Матір на роботу не пускали, казали що вона теж ворог народу, знущались над нею. Комуністи були неосвічені, замість підпису ставили хрестики. Всі діти в нашій сім'ї померли від голоду, залишилась лише я і мати..."

Кримінальна справа № 475. – Т. 32. – Арк. 7–8 (повний текст). – Оригінал.

№ 27

Бабичєв Іван Григорович (1924 р. н., с. Новопавлівка, Нікопольський р-н, Дніпропетровська обл.)

"… у 1932–1933 роках бідували дуже. Приходили додому комуністи і висипали їжу з глечика, а я і решта дітей плакали. Забирали з хати все, після чого ще розвалили піч. У глечику було трохи зерна, а ще забрали дві курки, які бабуся ховала у пічці. Я просив їх щоб залишили їду, а вони відповіли, що поб'ють мене. Бабуся наказала мені йти у іншу кімнату і там я побачив, як

комуністи ділилися зерном і кукурудзою. У моєї матері була нова одежа під назвою легерка, яку вона вдягала до церкви. Цю легерку вони також забрали. Якось почув як на вулиці хтось кричав, що дитину з'їли. В ті тяжкі часи діти ловили щурів, знімали з них шкіру, а мати варила їх і ділила між ними. Розповів також, що коли хтось помирав, декілька людей клали труп у підводу, так як не було сили нести. На кладовищі була викопана велика яма і туди просто скидали померлих…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 32. – Арк. 5 (повний текст). – Оригінал.

№ 28

Овдіюк Олександра Іванівна (24.04.1921 р. н., с. Тарган, Володарський р-н, Київська обл.)

"…я разом з іншими дітьми під час голоду у 1932 році відвідувала свого однокласника у нього вдома та, коли прийшли до нього, він уже був мертвий. Це була перша смерть, яку я побачила. Під час голодомору в мене загинуло 13 родичів…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 31. – Арк. 113 (повний текст). – Оригінал.

№ 29

Биконь Ганна (1921 р. н., м. Прилуки, Чернігівська обл.)

"...Ми сіли вечеряти, сестра батька нажарила картоплі, батька на той час вже заарештували за невиконання плану хлібозаготівель, раптом до нашої хати прийшли активісти, почали шукати все їстівне, шукали скрізь. Мати заховала на горищі трішки грошей, та один з активістів знайшов їх і забрав собі, мати почала сваритися на нього, так він вдарив її. Брат, побачивши це, кинувся із сокирою на кривдника, та його зупинили. Ввечері, кривдники прийшли вже зі зброєю, хотіли провчити брата, але він утік. Повернувся, лише коли ми з матір'ю помирали з голоду, він привіз нам харчі, і завдяки цьому ми вижили…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 31. – Арк. 56 (повний текст). – Оригінал.

№ 30

Махновець Розалія (1917 р. н., м. Малин, Житомирська обл.)

"...У 1932 році людей із нашого села переселяли на південь України. Мій шкільний товариш поїхав туди із батьками, звідти написав мені листа, в якому писав, що людей заселяли в хати, де цілі родини померли від голоду. В них був жахливий трупний сморід, та людей примушували чистити ці хати та жити в них. Я вижила завдяки тому, що поблизу нашого села був ліс, з якого ми харчувалися…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 31. – Арк. 55, 57, 104 (повний текст). – Оригінал.

№ 31

Пометій Григорій Єфремович (1928 р. н., с. Новопавлівка, Нікопольський р-н, Дніпропетровська обл.)

"….пам'ятаю 1933 рік як дуже страшний. В той час померла моя бабуся і тривалий час лежала у дворі на снігу, так як не було кому викопати яму. Дід також лежав на вулиці, померлий ще до смерті бабусі. Їли печену цибулю, від якої нам із сестрою було погано, однак їсти було нічого. По селу їхала підвода і збирала трупи, які потім скидали прямо на кладовищі, а коли хтось зміг викопати яму, то просто скидали їх туди і закопували. Багато людей вивозили в товарних вагонах, як пізніше стало відомо, до Казахстану. В ті часи до нас в село поселяли багато сімей російської національності…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 32. – Арк. 5 (повний текст). – Оригінал.

№ 32

Сліпченко Лідія
(1924 р. н., м. Канів,
Черкаська обл.)

"...Ми ходили по Каневу і просили їжі, на вулицях лежало дуже багато людей, які вмерли від голоду. Цих людей ніхто не збирав, люди вмирали, як мухи…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 31. – Арк. 57 (повний текст). – Оригінал.

№ 33

Рижило Яків Кирилович
(1922 р. н., с. Коханівка, Кегичівський р-н, Харківська обл.)

"…у 33 році була голодовка, я наловлю горобців… мати нам як галушок наварить, сама не їла, а ми їли. А тоді, щоб не подохнуть, стояла колгоспна комора, там зерна було у дворі багатенько на посів… Дядько Петро та батько не підлізе туди, а я якраз був щупленький. Дали мені свердло, ганчірку й пробку… а тоді я провертів, і зерно пішло. Наберу в тазок, дам їм – вони висиплють в мішок… Так ми і спасли свій 33 рік, не померли… Щось посадять, приходять, "комнезам" називався, Андрій Іванович… старший при сільраді, повиривають цибулю, картоплю, викидають все… На яру була Харитина, так усіх дітей, кого вловить вночі, вб'є й вже жарить, убиває і їсть… Вона теж пішла на той світ…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 33. – Арк. 3 (повний текст). – Оригінал.

№ 34

Калашникова Ганна
(1926 р. н., с. Кам'янка,
Луганська обл.)

"...Ми зайшли до сусідської дівчинки, хотіли погуляти з нею, вона сиділа в хаті біля померлої матері, поряд лежав мертвий батько. Ми хотіли забрати її, але вона сказала, що не

може піти, бо повинна бути з батьками. Я дала їй цибулину перекусити, і ми пішли додому. Наступного дня прийшли провідати її і побачили, як до хати під'їхав чоловік на возі, навантаженому мертвими людьми, зайшов до хати і виніс по одному батьків дівчини та повіз за село, де ховали померлих від голоду людей. Могили копали жінки, чоловіків майже не залишилось, а хто був живий, зовсім не мав сил..."

Кримінальна справа № 475. – Т. 31. – Арк. 56 (повний текст). – Оригінал.

№ 35

Лісова Марія Тимофіївна (1925 р. н., с. Покровське, Нікопольський р-н, Дніпропетровська обл.)

"…в ті часи діти йшли по вулиці і від голоду падали, а потім вмирали. Їх підбирали, везли на кладовище і закопували в одній виритій ямі. В той період ходили по домівках і забирали все. Діти в основному завжди сиділи на печі, так як там було тепло. Наша мати розстелила на печі також квасолю. До нас в хату зайшла комісія, вигнала нас з печі, забрала цю квасолю та інші продукти, після чого розвалила піч. Потім вони зайшли у погреб, звідки також забрали картоплю, буряки, капусту та інше, залишивши нас на голодну смерть. Всі люди з села знайшли спасіння у плавнях, де можна було викопати якісь корінці, якими живилися. Моя сестра померла, а з братом вона була дуже пухлі. Потім старший брат захворів на дизентерію. У сусідки було 4 дітей, з яких середніх двох хлопчиків вона порізала і поїла. Залишила вона собі старшу і молодшу дівчат…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 32. – Арк. 3,8 (повний текст). – Оригінал.

№ 36

Хуторянська Марія (1923 р. н., с. Краснопіль, Чуднівський р-н, Житомирська обл.)

"...ми з моєю молодшою сестрою, вона 1929-го року народження прийшли до своїх сусідів, двох хлопчиків, погратися, та їх матір прогнала нас геть і сказала, що хлопців немає вдома. Зго-

дом моя сестричка десь знайшла дитячий відварений череп, він був вже без волосся, і гралася ним. Дорослі та мати помітили це і почали шукати, в кого зникли діти, і знайшли жінку, цю нашу сусідку, запитали в неї, де діти. Вона сказала, що вмерли від голоду і вона їх вже поховала. Дорослі почали шукати свіжі могилки, та їх не було, у хаті знайшли сокиру у крові, кров була на стінах, а у глечиках було засолене м'ясо…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 31. – Арк. 56 (повний текст). – Оригінал.

№ 37

Калибирда Ганна Василівна (1923 р. н., с. Соколівка, Маківський р-н, Київська обл.)

"…в період голодомору моя мати і брат працювали у колгоспі. Вижили за рахунок того, що їли очерет, а також ловили ракушки. Батько поїхав до Москви, щоб вижити, так як був опухлий від голоду, а ми, троє дітей, залишилися з мамою. В той час я ходила у перший клас, сиділа за однією партою з хлопцем на ім'я Павло. Всі діти дуже важко переживали голод. Він жив з матір'ю, яка від голоду його зарізала, після чого їла його м'ясо, а решту віднесла на базар, де її було затримано…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 32. – Арк. 4 (повний текст). – Оригінал.

№ 38

Гусарченко Дар'я Василівна (1914 р. н., с. Бабичеве, Троїцький р-н, Луганська обл.)

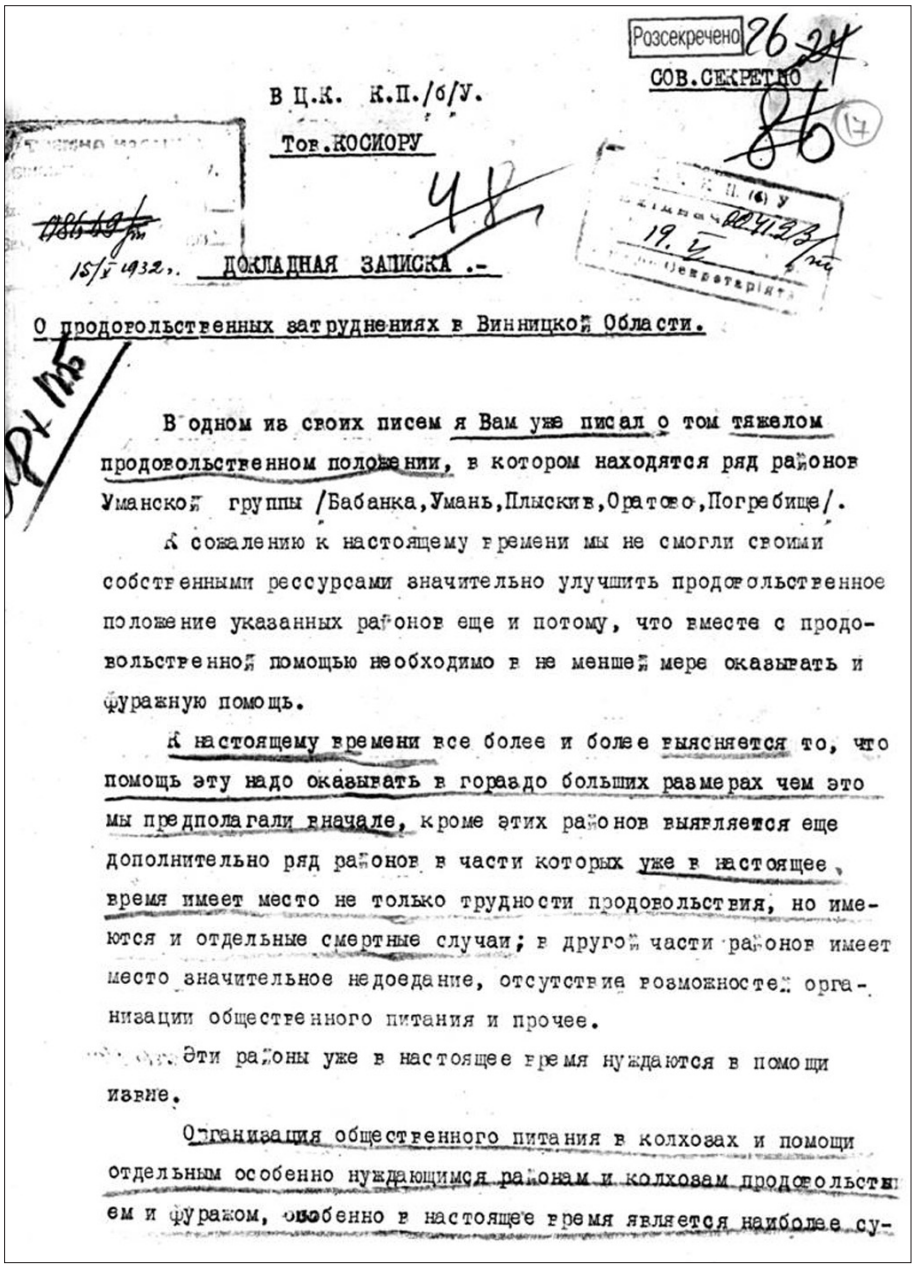
"…у людей відбирали харчі, худобу, майно на користь держави, в зв'язку з чим були випадки канібалізму. Чого ж ми в Росію ходили, милостиню просить. Там урожай, а в нас неврожай, забрали все в державу, а тоді сказали – тепер купуйте в держави і сійте. Нам нічого не дали, усе забрали у колгосп, тоді казали "СОЗ", людей з хат викидали, розкуркулювали, вони трудівниками були, а їх з хат викидали і на Сибір везли, на Соловки. Мати свою дитину різала, а дитина плаче, та каже я їсти просити не буду. Спасибі бурячок був, бурячок порізаний та зварений і молочком политий. Корівка спасла, у кого корови не було, вони всі померли…"

Кримінальна справа № 475. – Т. 31. – Арк. 126, 128 (повний текст). – Оригінал.

IV
ДОКУМЕНТИ ТА ЩОДЕННИКИ

№ 39

1932 р., травня 15. Вінниця. – Доповідна записка Вінницького облбюро КП(б)У генеральному секретарю ЦК КП(б)У С. В. Косіору про продовольчі труднощі та голод в області

Розсекречено

СОВ. СЕКРЕТНО

В Ц.К. К.П./б/У.

Тов. КОСИОРУ

15/V 1932г. ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА .-

О продовольственных затруднениях в Винницкой Области.

В одном из своих писем я Вам уже писал о том тяжелом продовольственном положении, в котором находятся ряд районов Уманской группы /Бабанка, Умань, Плыскив, Оратово, Погребище/.

К сожалению к настоящему времени мы не смогли своими собственными рессурсами значительно улучшить продовольственное положение указанных районов еще и потому, что вместе с продовольственной помощью необходимо в не меньшей мере оказывать и фуражную помощь.

К настоящему времени все более и более выясняется то, что помощь эту надо оказывать в гораздо больших размерах чем это мы предполагали вначале, кроме этих районов выявляется еще дополнительно ряд районов в части которых уже в настоящее время имеет место не только трудности продовольствия, но имеются и отдельные смертные случаи; в другой части районов имеет место значительное недоедание, отсутствие возможностей организации общественного питания и прочее.

Эти районы уже в настоящее время нуждаются в помощи извне.

Организация общественного питания в колхозах и помощи отдельным особенно нуждающимся районам и колхозам продовольствием и фуражом, особенно в настоящее время является наиболее су-

щественным стимулом успешного проведения весеннего сева.

По области было организовано стационарных столовок 1941, передвижных 1939, а всего 3880. С начала мая количество их уменьшилось до 2317 в связи с исходом продовольственных рессурсов в части районов.

Данное количество столовок при наличии ограниченных продовольственных рессурсов не в состоянии охватить нуждающихся колхозников и разрядить то угрожающее положение, которое имеется в некоторых районах нашей области на почве недоедания и голодовки.

Отдельные факты свидетельствуют о чрезвычайно напряженном и угрожающем положении в ряде районов:

В Уманском районе в части сел недоеданием и голодовкой охвачено от 35 до 50% населения. В селе Журманке за 10 дней Апреля от недоедания умерло 27 душ, а с 1/У по 5/У еще 24 чел. В большинстве сел насчитываются десятки опухших от голода людей. В связи с этим распространены различные болезни и больницы не в состоянии полностью охватить всех больных.

Выявлено много случаев изготовления пищи из падали, гнили, на почве чего появились заболевания дезентирией и сибирской язвой. Особенно серьезное внимание заслуживает факт людоедства. Бедняк колхозник МОРОЗ П.І. 35 - 40 лет, на почве недоедания, долгое время питался дохлой кониной, в ночь на 28/1У убил своего 2-х летнего ребенка и 2 дня вместе с женой питался им. Спустя несколько дней МОРОЗ пытался убить второго 4-х летнего ребенка, но жена противодействовала. Будучи задержанным МОРОЗ признался, что с'ел ребенка.

3.
28

За последние месяцы в г.Умани на почве недоедания главным образом деклассированного элемента, который питается с частного рынка появилось много заболеваний на почве недоедания.

В марте месяце 1932 года по городу Умани 145 смертных случаев против 60 в марте 1931г.. В апреле этого года подобрано по г.Умани на улицах 48 мертвецов, причина недоедание. Подобранные мертвецы - селяне, частично сел Уманского и других районов.

Неимоверно растут кражи. В связи с угрожающим продовольственным положением в некоторых селах до 50% текучести населения, а в одном селе /Тережиновка/ выехало трудоспособных единоличников 70%. В Умани очень тяжелое положение с продовольствием в самом городе. Текучесть рабочих основных производств /завод "Труд", Швейная фабрика, Кирпичный завод/ с каждым днем увеличивается. Среди рабочих Металлического завода "Труд" перед майскими праздниками ширились слухи о том, что если не улучшат материального положения, то объявят забастовку. Очень тяжелое положение студенчества, в некоторых ВУЗах большая часть учащихся разъехалась.

В Оратовском районе за последнее время имеется некоторое улучшение благодаря полученной продовольственной помощи, но все-же еще и теперь в некоторых селах едят дохлых коней, свиней и собак. В ряде сел района колхозники и единоличники группами в 20 - 50 человек выходили на поле, где выкапывали остатки свеклы, картофеля прошлогоднего урожая, чем и питались. Есть ряд случаев голодной смерти /в с.Жиготовка умерло 8 человек/.

ПОГРЕБИЩЕНСКИЙ район тоже, что и в Оратовском, значительная часть колхозников и индивидуальников находятся в тяжелом продовольственном положении и употребляют в пищу различные суррогаты. Срезают почки на деревьях, выжимают соки из мерзлой картошки, при чем мерзлая картошка собирается на полях у кагатов как в колхозах так и в совхозах, собирают шелуху от картофеля у столовых колхозов, подбирают черепах и листья, едят мясо от павших лошадей. Часть колхозников в течении 2-х - 3-х месяцев хлеба уж не едят. За последнее время из 40 сел Погребищанского района не зарегистрировано случаев опухания от голода лишь в 3-х селах. В остальных опухание от голода имеется от 1 - 5 случаев, а также 4 случая голодной смерти индивидуальников и 1 ребенка.

БАБАНСКИЙ район. В апреле 1932г. смертность и опухание от голода доходили до крупных размеров, примерно: по с.Подвысоцкому умерло 20 чел, по с.Левковцы 12чел., Косеновке 9, Камянечче - 37 ч., Вишнеполь 61 ч.. В связи с продовольственными трудностями значительная часть квалифицированных рабочих ушло из Сахарного завода.

ЛИСКОВСКИЙ район. Продовольственное положение все еще остается далеко напряженным. В отдельных селах употребляют в пищу павших лошадей. В с.Наказном в колхозе из 150 лошадей осталось 74. Колхозники убивали своих лошадей тайно на мясо. Погибших и убитых лошадей разбирали на мясо / такие явления были и в селах Разношинцы, Андрушовка, Очипково, Богдановка, Очередня/.

ТРОСТЯНЕЦКИЙ район. В районе зафиксировано 19 случаев смерти от голода. В целом по району по неполным данным насчитывается до 1000 человек голодающих. В одном из сел /Паланка/ голодом охвачено 301 чел., из них 108 совершенно опухшие. В селе Северии-

новке голодающие питаются исключительно сурогатами как то: тертый колудь с примесью хрена. Кулацко-враждебный элемент села спекулируя на продовольственных трудностях толкнул в нескольких селах некоторые группы колхозников на подачу заявлений о выходе из колхоза: Козинцы 21 заявление, Сарынцы 9, Демидовка 23, Тростянчик 11, Стратиевка 14.

ИЛЬИНЕЦКИЙ район. Умерло от голода 8 человек. Больницы переполнены больными. Есть случаи когда в больницу привозят почти совсем мертвых людей, которые на протяжении суток - 2-х спят с пульсом 36 - 40 ударов в минуту. Через медицинский анализ установлено заболеваемость 2-х семейств от сапа, от того, что они кормились падалью лошадей.

По этому району, а также Оратовскому, Плисковскому и целому ряду других районов есть случаи выкапывания посеянных бобовых и особенно посаженной картошки для пищи.

ХРИСТИНОВСКИЙ район. За последнее время обострился продовольственный кризис. Зафиксированы моменты питания населения гнилым картофелем, отбросами и равной падалью. Опухание целых семейств на почве недоедания также единичные случаи смерти от голода. В колхоза "Спільна Праця" села Голновцы пало 5 лошадей, какоые были разрублены на куски и разобраны колхозниками. В этом колхозе 4 семьи лежат опухшими. В этомже селе в конце апреля умер от голода бедняк колхозник 45 лет. Выработал в колхозе 600 трудо-дней, но будучи многосемейным получив мало хлеба, продолжительное время голодал.

Второй случай смерти от голода зафиксирован в селе Большо Севастьяновке, колхозник бедняк отправился на поле собрать гнилой картофель и там скончался не будучи в состоянии возвра-

6. 31

титься домой. В этом-же селе 4 семьи колхозников лежат опухшими от недоедания. В с. Хрестиновка в первых числах мая толпа женщин в 20 человек ночью вышла в поле где паслись колхозные лошади, зарубили 3-х лошадей и распределили мясо между собой. В этом же селе 100 человек колхозников и индивидуальников в ночное время разобрали ~~[illegible]~~ маточную свеклу Христиновского Свеклосовхоза. Охрана совхоза состоявшая из односельчан не препятствовала разбору, заявляя "Берите лишь бы мы не видели".

НЕМИРОВСКИЙ район. Также значительно обострился продовольственный вопрос. Зарегистрированы случаи значительного недоедания и в отдельных случаях со смертным исходом на этой же почве. В с.Ситковцы голодает несколько семейств колхозников, а в с.Гуньки голодает семья членов Сельсовета,где жена и дети не в состоянии двигаться, в с.Крапивна голодает около 20 семейств, а в с.Мельникова до 100 семейств. Отдельные факты голодания зарегистрированы в с.Луковцах, Красненькое, Чиколаповка, Райгород и др.. В с.Шуровцы член колхоза причала по селу "мы здыхаем с голоду", видя, что никто ей не помогает, привела 4-х детей в канцелярию колхоза поставила их и заявила "кушать мне нечево, я здыхаю с голоду, детей кормите сами".

ТОМАШПОЛЬСКИЙ район. В 10 селах зафиксированы случаи заболевания на почве голода.

ТУЛЬЧИНСКИЙ район. В ряде сел отмечены случаи голодания отдельных семейств /Кришенцы,Михайловка,Холодовка,Синашов/. В с.Калином отмечено ряд случаев нападения на буряковые кататы Белоусовского совхоза. В этом же селе 30 женщин напали на перевозимую кукурузу из этого совхоза для перемола и разобрали 2

7.-30
32

мешка кукурузы. В районе за последнее время появились заболевания.

ОРАТОВСКИЙ район. На почве продовольственных затруднений участились случаи массовых краж рогатого скота, свиней, лошадей, картошки из кагатов на поле, в погребах и т.д.

По селам Животовка, Сологубовка, Осычна, Оратов, Фронтовка до 80 - 100 женщин ежедневно выходили в поле искать неубранный буряк. По этим селам едят павших лошадей. В лесах собирают брунки. Все еще до сих пор имеет место отдельные случаи голодной смерти.

ОблБюро КП/б/У приняло решительные меры к смягчению создавшегося положения в указанных районах, для чего в районы находящиеся в наиболее тяжелом продовольственном положении были посланы ответственные работники области для организации на местах общественного питания, выявления и использования всех внутренних ресурсов, развертывания полит-массовой работы, а также были переброшенны продовольственные ресурсы в Апреле месяце.

В тонах.

Наименов. районов.	Кукур. в тон.	мука кукур. в тон.	мука жит. в тон.	Пшено	греч. круп.	кон. серг корб	Просо	Масло
Бабанка	96	4,8	4	4	14,4	1500	80	1
Умань	96	4,8	4	4	14,4	1500	60	0,75
Погребище	72	3,2	3	2,5	13,2	1000	45	-
Плисков	96	3,2	3	2,5	13,8	1000	55	0,75
Оратов	72	-	3	2,5	13,2	500	35	0,5
ВСЕГО:	432	16	17	15,5	69	5500	275	3

Дополнительно к этому в мае месяце послано Тростянецкому району 16 тонн гречки и проса, Уманскому р-ну 40 тонн гречки и проса. Также дано распоряжение немедленно отгрузить 39 вагонов

/450 тонн/, кукурузы для продовольствия: Погребище 36 тонн, Плысков 48 т., Оратов 36 т., Монастырище 12т., Умань 48т., Бабанка 48т., Литин 24т., Ильинцы 12т., Липовцы 12т., Кардимахи 12т., Тульчин 12т., Тростянец 24т., Томашполь 12т., Станиславчик 12т., Могилев 24т., Джулинка 24т., Брацлав 6т., Гайсин 12т., Нуждаются также Тепликский, Немировский, Христиновский, Янушпольский районы.

Во многих районах на почве недоедания развились в массовом порядке кражи из кататов и погребов колхозов и совхозов картофеля и других продуктов, а также курей, коров и прочее.

В Монастырищенском районе были случаи отравления колхозников и семей от похищенного ими протравленного зерна.

Из всего изложенного видно, что кроме районов Уманской группы в последние дни возникли продовольственные затруднения в ряде других районов нуждающиеся в помощи извне.

Продукты распределяются главным образом по линии общественного питания, устанавливается контроль расходования. На местах принимаются меры по использованию общественного питания для поднятия трудовой дистиплины и успешного проведения сева.

Использовывая общественное питание для работающих колхозников и немогущих выходить на роботу и членов семей голодающих одновременно оказывается помощь действительно нуждающимся единоличникам. Однако меры принятые областными организациями и районными далеко не обеспечивают самых минимальных продовольственных потребностей и состояние с продовольствием продолжает все таки оставаться угрожающим. В области нет совершенно никаких рессурсов. Сведения поступающие из Райпаркомов сигнализируют о том, что оказанная помощь и мобилизованные рессурсы на

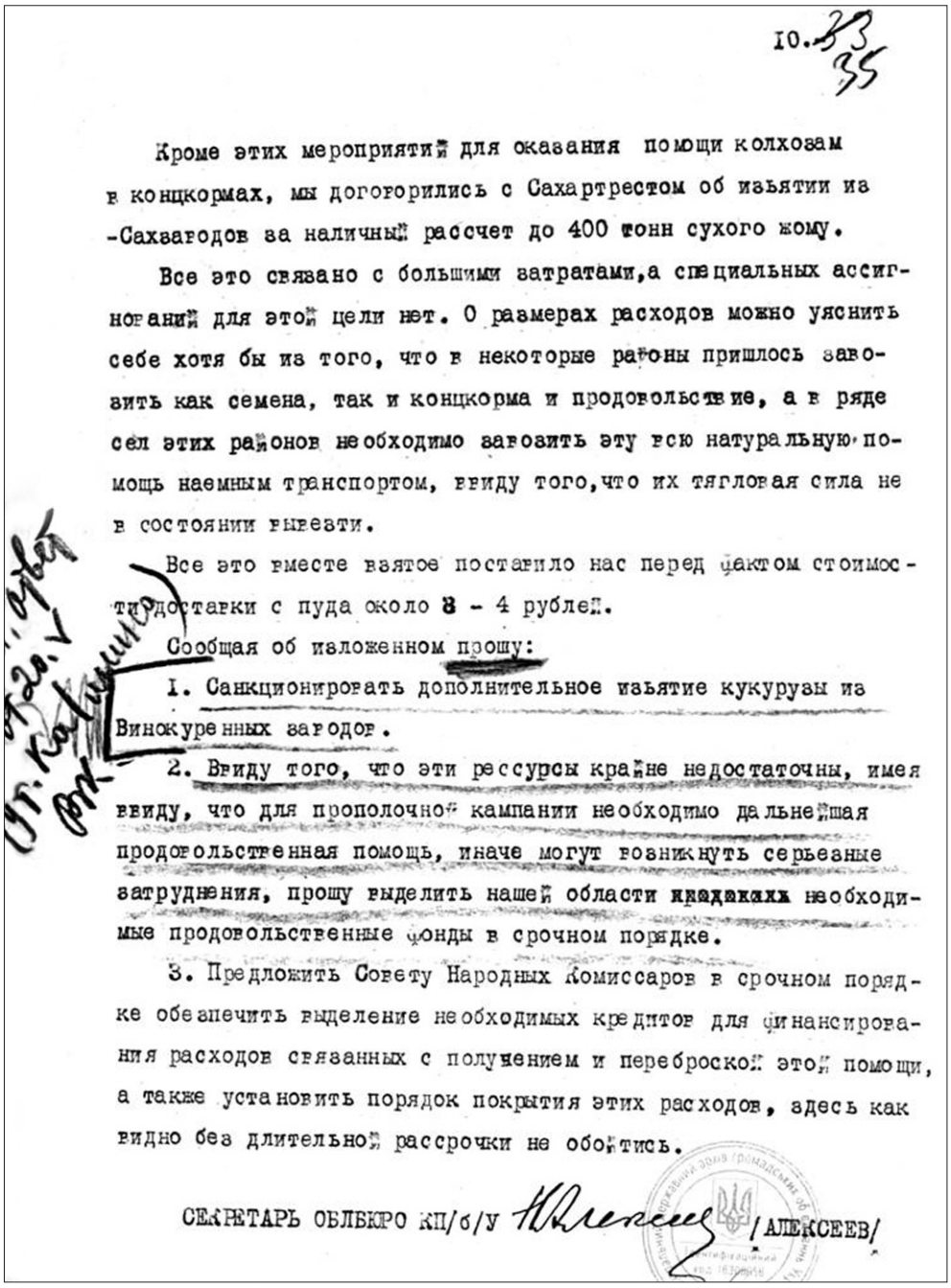
9.- ~~32~~ 34.

местах уже использованы.

Приближается прополочная кампания когда необходимо обязательно организовать общественное питание, так как без организации общественного питания мы сорвем прополочную кампанию, а необходимых продовольственных рессурсов для этого в области нет, за исключением забираемой в настоящее время части кукурузы из Винокуренных заводов.

Создавшееся в значительной части районов положение требует немедленной помощи как продуктами, так и концкормами и это засталяет нас идти по пути дальнейшего изъятия некоторой части кукурузы /около 1000 тонн/ из Винокуренных заводов вобмен на патоку, как единственного источника в основном для продовольствия и незначительная часть для фуража.

Вместе сотем считаю необходимым довести до Вашего сведения, что благодаря безхозяйственному хранению этой кукурузы на Винокурных заводах размер порчи ее доведен до 25 - 30%, а в некоторых случаях до 40 - 45%. Исходя из такого положения мы установили эквивалент обмена: пуд кукурузы в качанах на 1 пуд патоки, против установленного Спиртотрестом 1½ пуда патоки за пуд кукурузы в качанах. Чтоже касается подвоза патоки до Винокуренных заводов, дабы не приостановить их производства нами приняты все меры к тому, что бы изымая из Винокуренных заводов кукурузу обеспечить производство заводов подвозом патоки хотя это и срязано с большими затруднениями, ввиду того, что патока в большинстве случаев находится на Сах.заводах далеко расположенных от ж.д. магистрали, а также и тем, что Винокуренные заводы также отдалены на несколько километров от ж.д. станции.

10. 33
35

Кроме этих мероприятий для оказания помощи колхозам в концкормах, мы договорились с Сахартрестом об изъятии из -Сахзаводов за наличный рассчет до 400 тонн сухого жому.

Все это связано с большими затратами, а специальных ассигнований для этой цели нет. О размерах расходов можно уяснить себе хотя бы из того, что в некоторые районы пришлось завозить как семена, так и концкорма и продовольствие, а в ряде сел этих районов необходимо завозить эту всю натуральную помощь наемным транспортом, ввиду того, что их тягловая сила не в состоянии вывезти.

Все это вместе взятое поставило нас перед фактом стоимости доставки с пуда около 3 - 4 рублей.

Сообщая об изложенном прошу:

1. Санкционировать дополнительное изъятие кукурузы из Винокуренных заводов.

2. Ввиду того, что эти рессурсы крайне недостаточны, имея ввиду, что для прополочной кампании необходимо дальнейшая продовольственная помощь, иначе могут возникнуть серьезные затруднения, прошу выделить нашей области дополнительно необходимые продовольственные фонды в срочном порядке.

3. Предложить Совету Народных Комиссаров в срочном порядке обеспечить выделение необходимых кредитов для финансирования расходов связанных с получением и переброской этой помощи, а также установить порядок покрытия этих расходов, здесь как видно без длительной рассрочки не обойтись.

СЕКРЕТАРЬ ОБЛБЮРО КП/б/У /АЛЕКСЕЕВ/

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5256. – Арк. 26–35.

№ 40
1932 р., серпень. Москва. – Таємна інструкція про застосування постанови ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. (так званого “закону про п’ять колосків”)

Розсекречено
Секретно
12 2
622

ВЕРХСУДУ СССР И ПРОКУРАТУРЕ ВЕРХСУДА СССР, НКЮ СОЮЗНЫХ И АВТОНОМНЫХ РЕСПУБЛИК, ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ВЕРХСУДА И ПРОКУРОРУ ЗСФСР, ПРЕДСЕДАТЕЛЯМ КРАЕВЫХ (ОБЛАСТНЫХ) СУДОВ, КРАЕВЫМ (ОБЛАСТНЫМ) ПРОКУРОРАМ, ПРЕДСЕДАТЕЛЯМ ЛИНЕЙНЫХ СУДОВ И ТРАНСПОРТНЫМ ПРОКУРОРАМ, РАЙОННЫМ ПРОКУРОРАМ.

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ГПУ УКРАИНЫ, ПОЛНОМОЧНЫМ ПРЕДСТАВИТЕЛЯМ ОГПУ, ДТО ОГПУ, НАЧАЛЬНИКАМ ОПЕРСЕКТОРОВ.

И Н С Т Р У К Ц И Я
по применению постановления ЦИК и СНК СССР от 7/VIII–32 г. об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной (социалистической) собственности.

Раздел 1.

ПРЕСТУПЛЕНИЯ, ПОДПАДАЮЩИЕ ПОД ДЕЙСТВИЕ ЗАКОНА от 7августа.

Закон от 7 августа надлежит применять при хищениях государственной н общественной собственности:

а) промышленной (хищения заводского и фабричного имушества);

б) совхозной;

в) государственных торговых организаций;

г) колхозной;

д) кооперативной;

е) грузов па железнодорожном и водном транспорте и местном автотранспорте.

Раздел 2.

КАТЕГОРИИ РАСХИТИТЕЛЕЙ И МЕРА СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ, КОТОРУЮ НЕОБХОДИМО К НИМ ПРИМЕНЯТЬ.

1. По делам об организациях и группировках, организованно разрушающих государственную, общественную и кооперативную собственность путем поджогов, взрывов и массовой порчи имущества – применять высшую меру социальной защиты – **расстрел,** без послабления.

2. В отношении. кулаков, бывших торговцев и иных социально чуждых элементов, работающих в государственных (промышленных и сельскохозяйственных – совхозы) предприятиях или учреждениях, а также должностных лиц государственных учреждений и предприятий, изобличенных в хищениях имущества или растратах крупных денежных сумм этих предприятий или учреждений, применять высшую меру наказания, при смягчающих вину обстоятельствах (в случае единичных и незначительных хищений) высшую меру наказания заменять 10-летниим лишением свободы.

При хищениях, хотя и мелких, совершенных лицами указанных социальных категорий, но влекущих за собой расстройство или остановку работы госпредприятий (хищения частей агрегатов и машин), умышленное уничтожение или порча совхозного инвентаря и т. и.) – также применять высшую меру наказания.

3. В отношении кулаков, бывших торговцев и иных социально-враждебных элементов, проникших в органы снабжения, торговли и кооперации, а также должностных лиц товаропроводящей сети, изобличенных в хищении товаров или продаже их на частный рынок и растратах крупных денежных средств – применять высшую меру наказания, и лишь при смягчающих вину обстоятельствах в случаях незначительных размеров хищений, высшую меру наказания заменять десятилетним лишением свободы.

Той же мере наказания подвергать и спекулянтов, хотя непосредственно в хищениях не участвующих, но спекулирующих товарами и продуктами, зная, что товары эти похищены из государственных учреждений и кооперации.

4**.** В отношении лиц, изобличенных в хищениях грузов на транспорте, применяется высшая мера наказания и лишь при смягчающих обстоятельствах (при единичных случаях хищений или хищений незначительных размеров) может быть применено десятилетнее лишение свободы.

Если хищения на транспорте производятся при участии железнодорожных служащих и рабочих, то к ним должна применяться та же мера репрессии.

5**.** В отношении кулаков, как проникших в колхоз, так и находящихся вне колхоза, организующих или принимающих участие в хищениях колхозного имущества и хлеба, применяется высшая мера наказания без послабления.

6**.** В отношении трудящихся единоличников и колхозников, изобличенных в хищении колхозного имущества и хлеба, должно применяться десятилетнее лишение свободы.

При отягчающих вину обстоятельствах, а именно: систематических хищениях колхозного хлеба, свеклы и других сельскохозяйственных продуктов и скота, хищениях организованными группами, хищениях в крупных размерах, хищениях, сопровождающихся насильственными действиями, террористическими актами, поджогами и т.д. – и в отношении колхозников и трудящихся единоличников должна применяться высшая мера наказания.

7. В отношении председателей колхозов и членов правлений, участвующих в хищениях государственного и общественного имущества. необходимо применять высшую меру наказания и лишь при смягчающих вину обстоятельствах – десятилетнее лишение свободы.

Раздел 3.

О ПОРЯДКЕ НАПРАВЛЕНИЯ ДЕЛ ПО ХИЩЕНИЯМ.

1. Рассматриваются ПП ОГПУ:

Дела о хищениях, сопровождающихся массовыми выступлениями, насильственными действиями, террористическими актами, поджогами и т. д., а также дела, по которым проходят организованные группировки с большим количеством арестованных.

2. Рассматриваются соответствующими судами:

Дела о хищениях на железнодорожном транспорте и все остальные дела, кроме перечисленных в п. 1 настоящего раздела.

Раздел 4.

О СПЕЦИАЛЬНОМ ПРИМЕНЕНИИ ДЕКРЕТА ЦИК И СНК от 7/VIII–32 г.

1. Допустить применение меры репрессии по делам, подпадающим под действие закона от **7** августа в отношении преступлений, совершенных

до издания закона в случаях, когда преступления имеют общественно-политическое значение.

2. Изъять из подсудности сельских общественных и колхозных товарищеских судов дела о хищениях колхозного имущества.

В ведении сельских общественных и колхозных товарищеских судов оставить лишь дела о преступлениях против личной собственности колхозников и единоличников.

Раздел 5.

О СРОКАХ ВЕДЕНИЯ СЛЕДСТВИЯ ПО ДЕЛАМ О ХИЩЕНИЯХ.

2. Судебно-следственные органы обязаны заканчивать дела и выносить по ним приговора не дольше, чем в пятнадцатидневный срок с момента раскрытия преступления и возникновения дела.

3. Как исключение, только в отношении дел, по которым проходит большое количество обвиняемых, срок ведения дела и вынесение приговора определяется не дольше, чем 30 дней

Председатель Версуда Союза ССР А. Винокуров
Прокурор Верхсуда Союза ССР П. Красиков
Зам. Председателя ОГПУ И. Акулов

ГДА СБУ. – Ф.16. – Оп.25 (1951 року). – Спр.3 (додаток 1). – Арк.2–3. Засвідчена копія.

622

Розсекречено

СЕКРЕТНО

ВЕРХСУДУ СССР И ПРОКУРАТУРЕ ВЕРХСУДА СССР, НКЮ СОЮЗНЫХ И АВТОНОМНЫХ РЕСПУБЛИК, ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ВЕРХСУДА И ПРОКУРОРУ ЗСФСР, ПРЕДСЕДАТЕЛЯМ КРАЕВЫХ (ОБЛАСТНЫХ) СУДОВ, КРАЕВЫМ (ОБЛАСТНЫМ) ПРОКУРОРАМ, ПРЕДСЕДАТЕЛЯМ ЛИНЕЙНЫХ СУДОВ И ТРАНСПОРТНЫМ ПРОКУРОРАМ, РАЙОННЫМ ПРОКУРОРАМ.

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ГПУ УКРАИНЫ, ПОЛНОМОЧНЫМ ПРЕДСТАВИТЕЛЯМ ОГПУ, ДТО ОГПУ, НАЧАЛЬНИКАМ ОПЕРСЕКТОРОВ.

ИНСТРУКЦИЯ

по применению постановления ЦИК и СНК СССР от 7/VIII—32 г. об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной (социалистической) собственности.

Раздел 1.

ПРЕСТУПЛЕНИЯ, ПОДПАДАЮЩИЕ ПОД ДЕЙСТВИЕ ЗАКОНА от 7 августа.

Закон от 7 августа надлежит применять при хищениях государственной и общественной собственности:

а) промышленной (хищения заводского и фабричного имущества);
б) совхозной;
в) государственных торговых организаций;
г) колхозной;
д) кооперативной;
е) грузов на железнодорожном и водном транспорте и местном автотранспорте.

Раздел 2.

КАТЕГОРИИ РАСХИТИТЕЛЕЙ И МЕРА СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ, КОТОРУЮ НЕОБХОДИМО К НИМ ПРИМЕНЯТЬ.

1. По делам об организациях и группировках, организованно разрушающих государственную, общественную и кооперативную собственность путем поджогов, взрывов и массовой порчи имущества — применять высшую меру социальной защиты — **расстрел,** без послабления.

2. В отношении кулаков, бывших торговцев и иных социально-чуждых элементов, работающих в государственных (промышленных и сельскохозяйственных — совхозы) предприятиях или учреждениях, а также должностных лиц государственных учреждений и предприятий, изобличенных в хищениях имущества или растратах крупных денежных сумм этих предприятий или учреждений, применять высшую меру наказания, при смягчающих вину обстоятельствах (в случае единичных и незначительных хищений) высшую меру наказания заменять 10-летним лишением свободы.

При хищениях, хотя и мелких, совершенных лицами указанных социальных категорий, но влекущих за собой расстройство или остановку работы госпредприятий (хищения частей агрегатов и машин,

умышленое уничтожение или порча совхозного инвентаря и т. п.) — также применять высшую меру наказания.

3. В отношении кулаков, бывших торговцев и иных социально-враждебных элементов, проникших в органы снабжения, торговли и кооперации, а также должностных лиц товаропроводящей сети, изобличенных в хищении товаров или продаже их на частный рынок и растратах крупных денежных средств — применять высшую меру наказания, и лишь при смягчающих вину обстоятельствах в случаях незначительных размеров хищений, высшую меру наказания заменять десятилетним лишением свободы.

Той же мере наказания подвергать и спекулянтов, хотя непосредственно в хищениях не участвующих, но спекулирующих товарами и продуктами, зная, что товары эти похищены из государственных учреждений и кооперации.

4. В отношении лиц, изобличенных в хищениях грузов на транспорте, применяется высшая мера наказания и лишь при смягчающих обстоятельствах (при единичных случаях хищений или хищений незначительных размеров) может быть применено десятилетнее лишение свободы.

Если хищения на транспорте производятся при участии железнодорожных служащих и рабочих, то к ним должна применяться та же мера репрессии.

5. В отношении кулаков, как проникших в колхоз, так и находящихся вне колхоза, организующих или принимающих участие в хищениях колхозного имущества и хлеба, применяется высшая мера наказания без послабления.

6. В отношении трудящихся единоличников и колхозников, изобличенных в хищении колхозного имущества и хлеба, должно применяться десятилетнее лишение свободы.

При отягчающих вину обстоятельствах, а именно: систематических хищениях колхозного хлеба, свеклы и других сельскохозяйственных продуктов и скота, хищениях организованными группами, хищениях в крупных размерах, хищениях, сопровождающихся насильственными действиями, террористическими актами, поджогами и т. д. — и в отношении колхозников и трудящихся единоличников должна применяться высшая мера наказания.

7. В отношении председателей колхозов и членов правлений, участвующих в хищениях государственного и общественного имущества, необходимо применять высшую меру наказания и лишь при смягчающих вину обстоятельствах — десятилетнее лишение свободы.

Раздел 3.

О ПОРЯДКЕ НАПРАВЛЕНИЯ ДЕЛ ПО ХИЩЕНИЯМ.

1. Рассматриваются ПП ОГПУ:

Дела о хищениях, сопровождающихся массовыми выступлениями, насильственными действиями, террористическими актами, поджогами и т. д., а также дела, по которым проходят организованные группировки с большим количеством арестованных.

2. Рассматриваются соответствующими судами:

Дела о хищениях на железнодорожном транспорте и все остальные дела, кроме перечисленных в п. 1 настоящего раздела.

Раздел 4.

О СПЕЦИАЛЬНОМ ПРИМЕНЕНИИ ДЕКРЕТА ЦИК И СНК от 7/VIII—32 г.

1. Допустить применение меры репрессии по делам, подпадающим под действие закона от 7 августа в отношении преступлений, совершенных **до издания закона** в случаях, когда преступления имеют общественно-политическое значение.

2. Из'ять из подсудности сельских общественных и колхозных товарищеских судов дела о хищениях колхозного имущества.

В ведении сельских общественных и колхозных товарищеских судов оставить лишь дела о преступлениях против личной собственности колхозников и единоличников.

Раздел 5.

О СРОКАХ ВЕДЕНИЯ СЛЕДСТВИЯ ПО ДЕЛАМ О ХИЩЕНИЯХ.

1. Судебно-следственные органы обязаны заканчивать дела и выносить по ним приговора не дольше, чем в пятнадцатидневный срок с момента раскрытия преступления и возникновения дела.

2. Как исключение, только в отношении дел, по которым проходит большое количество обвиняемых, срок ведения дела и вынесение приговора определяется не дольше, чем 30 дней.

Председатель Верхсуда Союза ССР **А. ВИНОКУРОВ.**

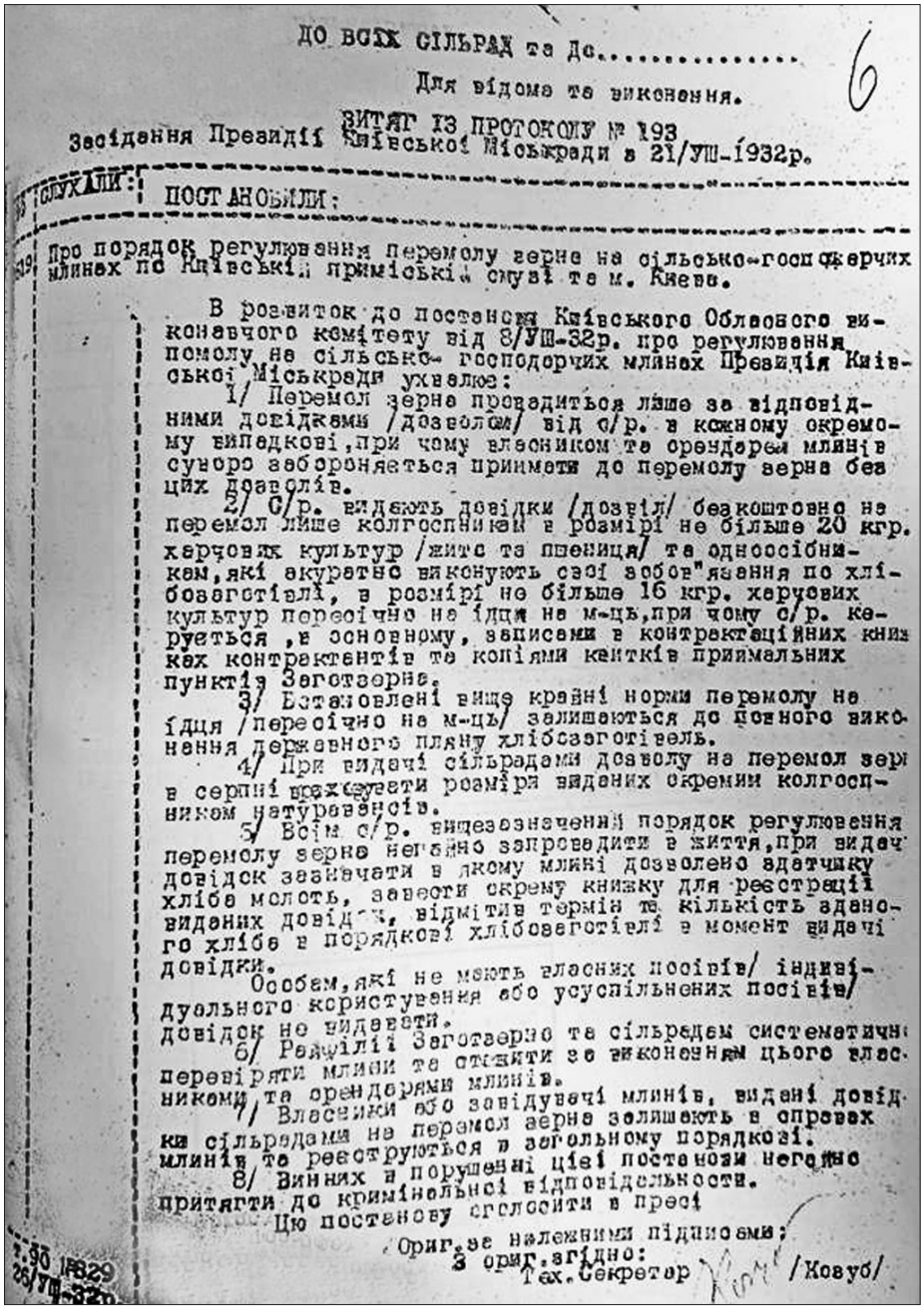
Прокурор Верхсуда Союза ССР **П. КРАСИКОВ.**

Зам. Председателя ОГПУ **И. АКУЛОВ.**

З оригіналом згідно

№ 41

1932 р., серпня 21. Київ. – Витяг з протоколу засідання Президії Київської міськради про порядок регулювання перемолу зерна в Київській приміській смузі та в м. Києві

ДО ВСІХ СІЛЬРАД та До.....

Для відома та виконання.

6

ВИТЯГ ІЗ ПРОТОКОЛУ № 193
Засідання Президії Київської Міськради в 21/УШ-1932р.

ЗАСЛУХАЛИ: ПОСТАНОВИЛИ:

Про порядок регулювання перемолу зерна на сільсько-господарчих млинах по Київській приміській смузі та м. Києва.

В розвиток до постанови Київського Обласного виконавчого комітету від 8/УШ-32р. про регулювання помолу на сільсько- господарчих млинах Президія Київської Міськради ухвалює:

1/ Перемол зерна провадиться лише за відповідними довідками /дозволом/ від с/р. в кожному окремому випадкові, при чому власником та орендарем млинів суворо забороняється приймати до перемолу зерна без цих дозволів.

2/ С/р. видають довідки /дозвіл/ безкоштовно на перемол лише колгоспникам в розмірі не більше 20 кгр. харчових культур /жито та пшениця/ та одноосібникам, які акуратно виконують свої зобов"язання по хлібозаготівлі, в розмірі не більше 16 кгр. харчових культур пересічно на їдця на м-ць, при чому с/р. керуються, в основному, записами в контрактаційних книжках контрактантів та копіями квитків приймальних пунктів Заготзерна.

3/ Встановлені вище крайні норми перемолу на їдця /пересічно на м-ць/ залишаються до повного виконання державного плану хлібозаготівель.

4/ При видачі сільрадами дозволу на перемол зерна в серпні враховувати розміри виданих окремим колгоспникам натуроднів.

5/ Всім с/р. вищезазначений порядок регулювання перемолу зерна негайно запровадити в життя, при видачі довідок зазначати в якому млині дозволено здатчику хліба молоть, завести окрему книжку для реєстрації виданих довідок, відмітив термін та кількість виданого хліба в порядкові хлібозаготівлі в момент видачі довідки.

Особам, які не мають власних посівів/ індивідуального користування або усуспільнених посівів/ довідок не видавати.

6/ Райхлібзаготзерно та сільрадам систематично перевіряти млини та стежити за виконанням цього власниками та орендарями млинів.

7/ Власники або завідувачі млинів, видані довідки сільрадами на перемол зерна залишають в справах млинів та реєструються в загальному порядкові.

8/ Винних в порушенні цієї постанови негайно притягти до кримінальної відповідальности.

Цю постанову оголосити в пресі

Ориг. за належними підписами;
З ориг. згідно:
Тех. Секретар /Ковуб/

ДА м. Києва. – Ф. Р-1. – Оп. 1. – Спр. 3943. – Арк. 6. – Оригінал.

№ 42
1932 р., вересня 3. Київ. – Постанова Президії Київського МКК РСІ про забезпечення безпритульних дітей в системі ОХМАТДИТ

Додаток до протоколу колегії Київ РСІ
з 3/IX–32 р. п. ч. 5. П. 2

Постанова
Комісії колегії Київ з 3 /IX–32 в справі забезпечення безпритульних дітей в системі Охмадиту

Констатувати:

1) Незважаючи на те, що в останній час підкидання дітей віком до 4-х років збільшилося, міськздраввідділ не приділив достатньої уваги важливому питанню забезпечити цих дітей.

2) Здравввідділ не забезпечив обслуговування цих дітей як достатньо кваліфікованим медичним складом робітників, так і технічним. Незважаючи на важливість фондів, що одержує міськвідділ, покращити матеріальний [стан] технічного персоналу, Здравввідділ цього не зробив, що створило плинність технічних робітників з карантинів та кепське ставлення до обов'язків догляду за дітьми.

3) Смертність дітей за останні місяці все збільшується. Причини цього перш за все кепське обслуговування дітей, дуже малий вік дітей, і залишаються без материнського харчування та інфекція при чому інфекцію треба віднести за рахунок, так скупченості дітей, як і за рахунок неприпустимого антисанітарного стану, в якому знаходяться діти.

4) Питанню забезпечення цих дітей так відповідними коштами, як і прибиранням неприпустимо байдуже поставились організації, як ВУТОП, УЧХ, обл. та Міськ ДД, УЧХ ПЗЗ та інші. Житлоуправа в особі завідувача дачної секції Буділовського, якому було доручено підшукати приміщення, злочинно байдуже поставився до цього питання та нічого в цьому напрямку не зробив.

5) /М / Рада перед якою також Президією було поставлено питання про видання певної суми грошей для забезпечення цих дітей, нічого в цьому питанні не зробила й коштів не відпустил.

6) Стан приміщень карантинів дитячих так на Кирилівській вул., як і в Інституті Охмадиту неприпустимо антисанітарний. Мухи, бруд, тощо. У мертвецькій Інституту Охмадиту спостерігається неприпустиме явище як те, що адміністрація цього інституту видала розпорядження не ховати вмерлих дітей по одному, а скупчувати їх у великій кількості, щоб ховати

разом, що утворює жахливе враження так і для відвідувачів мертвецької і дає грунт для всіляких антирадянських висловів.

7) Партосередок та парторганізації Здраввідділу так Міського, як і обласного не приділили уваги питанню забезпечення дітей.

Виходячи з цього, Президія Київ. РКК ухвалює:

1. Запропонувати Міськздраввідділу вжити заходів до поліпшення стану безпритульних дітей в його системі, для чого:

а) мобілізувати на цю роботу кваліфікованих медробітників.

б) припинити плинність технічного персоналу шляхом поліпшення матеріально-побутових умов, головне харчування фондів, що їх одержує здраввідділ.

в) виділити спеціального робітника з робітників Міськздраввідділу для повсякденного нагляду та керівництва роботою дитячих карантинів.

2. Рішуче поставити питання перед Президією МРади про виділення коштів для утримання безпритульних дітей, оскільки утримання їх не було передбачено при складанні кошторису для Міськздраввідділу.

3. ВУТОПу, Обл. ДД, Міськ. ДД, та УЧХ негайно відпустити суму грошей, про яку з ними вже договорено.

4. Прийняти до відому, що Замміськвідділу т. Брильян був у відпустці протягом 1 ½ м-ці. Запропонувати негайно вжити всіх заходів до покращення справи забезпечення безпритульних дітей в його системі, притягнувши до суворої відповідальності осіб, які винні в недбайливо-злочинному ставленні до цієї справи.

5. Поставити питання перед Обл.КК про вжиття відповідних заходів до керівництва Облздраввідділу, який також не вжив достатніх заходів до забезпечення дітей, не зважаючи на те, що крім керівництва обласного та Міськздраввідділом, серед безпритульних дітей є багато дітей з району области. Доручити тов. Заславській та Брильянт написати докладну записку.

6. Запропонувати Комгоспу під особисту відповідальність тов. […] протягом 7-ми день надати приміщення для дітей в Приміській дачній смузі (Святошино, Буча, Ірпінь та ін..)

7. Зав. Дачної Секції Житлоуправи т. Буділовському за ненадання приміщення для дітей оголосити сувору догану з попередженням.

Запропонувати протягом одного тижня забезпечити потрібним приміщенням для розміщення безпритульних дітей.

8. Зав. Дитячого карантину по Кирилівській б. 72 т. ГЛЕЄР за неприпустимий антисанітарний стан карантину – оголосити сувору догану та зняти з роботи.

9. Зав. Інституту Охмадиту т. Буйко за загальний антисанітарний стан Інституту Охмадиту та зокрема за скупчення дітей в мертвецькій – оголосити сувору догану з попередженням.

10. Звернути увагу зав. Охмадиту Міськвідділу т. Клімової на уникнення недоліків у роботі, що їх виявлено в системі Охмадиту. […] повсякденним керівництвом уникати таких.

11. Доручити ПК негайно перевірити роботу п/осередку Міськвідділу в цій галузі.

12. Просити ОБл.КК поставити питання перед Облвиконкомом про виділення відповідних коштів для забезпечення дітей, утримання яких не передбачено при складанні кошторису, зважаючи на те, що серед безпритульних дітей більшість з районів області.

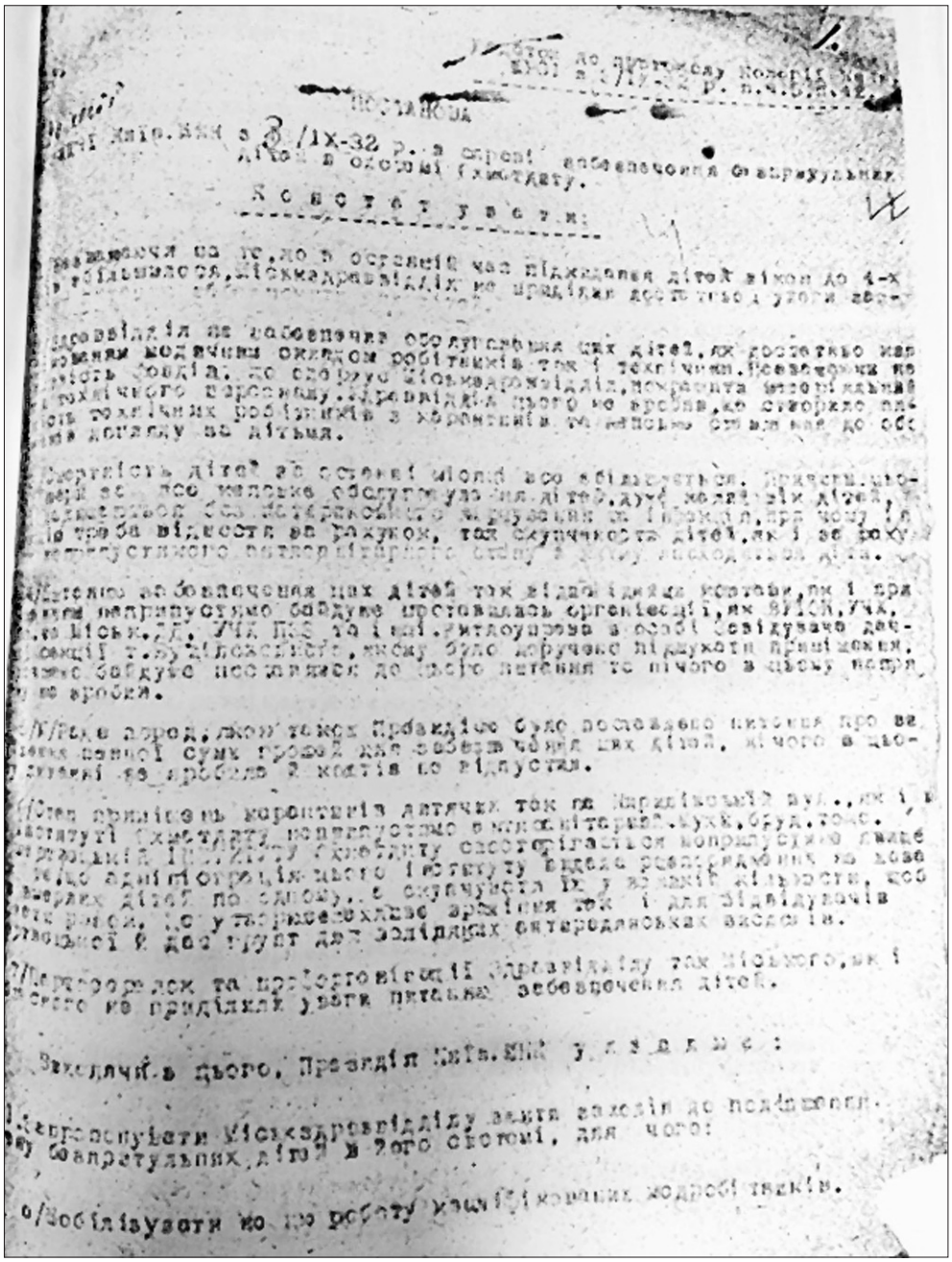
13. Доручити ПК розгорнути справу ДД та Міськ УЧХ, які не брали ніякої участи в справі боротьби з безпритульністю.

14. Просити Облпрофраду перевірити ролю в цій справі Місцевкому, Міськ. та Облздраву, притягнувши їх до відповідальности за бездіяльність.

15. Запропонувати Страхкасі виділити певну кількість грошей в розпорядження Здороввідділу нам утримання безпритульних дітей.

ГОЛОВА (ОЗКРИНСЬКИЙ)
СЕКРЕТАР (ПАВЛОВА)
Вірно: Секретар Київ. МКК-РСІ (Павлова)

ДА м. Києва. – Ф. Р-323. – Оп. 1. – Спр. 551. – Арк. 4–6. – Засвідчена копія.

б/ прийняти плановість технічного переоснащення шляхом поліпшення матеріально-побутових умов, голозне харчування фондів, що їх одержує відділ.

в/ виділити спеціального робітника з робітників Міськадравідділу для повсякденного нагляду та керівництва роботою дитячих кімнат.

2. Рішуче поставити питання перед Президією МРади про виділення коштів для утримання безпритульних дітей, оскільки утримання цих не було передбачено при складанні кошторису для Міськадравідділу.

3. ВУТОП"у Обл.Уп.Міськ.ДД та УЧХ негайно відпустити суму про яку в ним вже договорено.

4. Прийняти до відому, що Заміськадравідділу т. Брильян була відпустці протягом I I/2 м-ці. Запропонувати негайно вжити всіх заходів до покращання справи забезпечення безпритульних дітей в його відсутності, притягнувши до суворої відповідальності осіб, які винні в недбайливому ставленні до цієї справи.

5. Поставити питання перед Обл.КК про вжиття відповідних заходів до керівництва Облздраввідділу, який також не вжив достатніх заходів до забезпечення дітей, не вважаючи на те, що крім керівництва районного ва Міськадраввідділом, серед безпритульних дітей є багато дітей в районах області. Доручити тов. Заславській та Брильянт написати докладну записку.

6. Запропонувати Ком госпу під особисту відповідальність тов. Ковальського протягом 7-ми днів надати приміщення для дітей в Приміській дачній смузі /Ожарівщина, Буча, Ірпінь та інш./.

7. Зав. Дачної Секції Виконкомуправи т. ВУДІЛОВСЬКОМУ за надання приміщення для дітей - оголосити СУВОРУ ДОГАНУ з ПОПЕРЕДЖЕННЯМ.
Запропонувати протягом одного тижня забезпечити комфортабельним для розміщення безпритульних дітей.

8. Зав. дитячого карантину по Куренівській в.72 т. ГЛУЗЕР за неприпустимий антисанітарний стан карантину - оголосити СУВОРУ ДОГАНУ та з РОБОТИ ЗНЯТИ.-

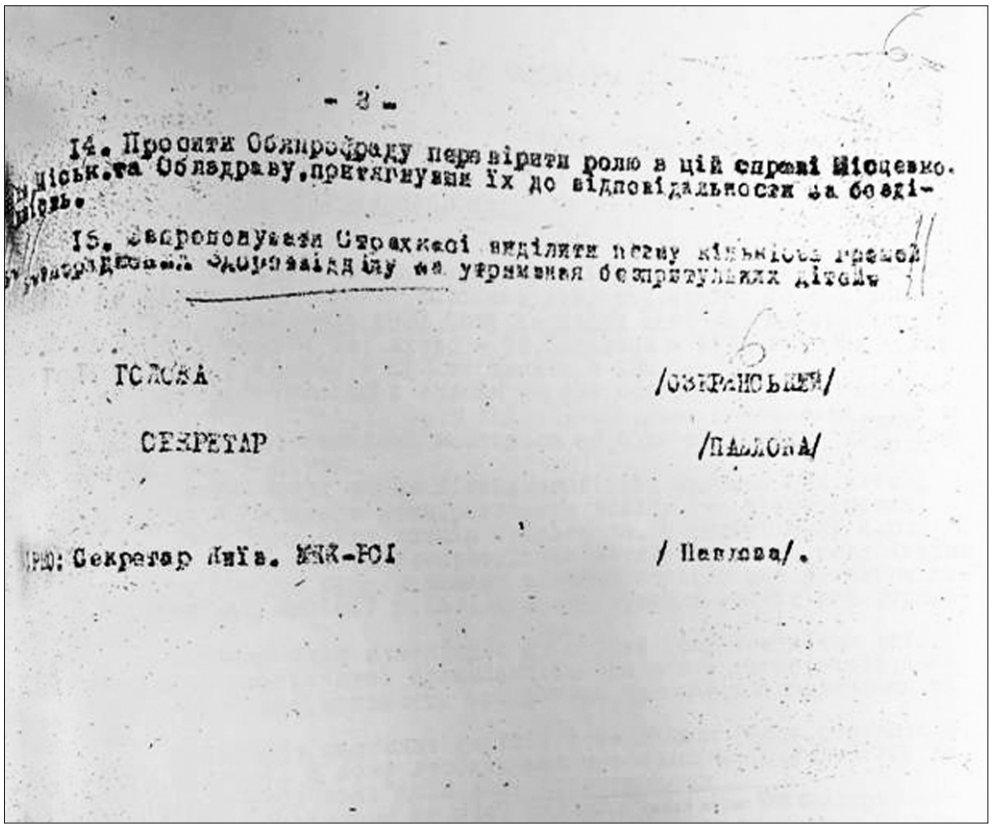
9. Зав. Інституту Охматдиту т. БУЛКО за загальний антисанітарний стан Інституту Охматдиту та допущення за скупчення дітей в мерзлякі - оголосити СУВОРУ ДОГАНУ з ПОПЕРЕДЖЕННЯМ.

10. Зворушити вину Зав. Охматдиту Міськадравідділу т. КОЛЄСОВОЇ в допущенні недоліків у роботі, що їх виявлено в системі Охматдиту. Попередити Колесовим керівництвом уникати таких.

11. Доручити ПК негайно перевірити роботу п/осередку Міськкому а ніа галузі.

12. Просити Обл.КК поставити питання перед Облвиконкомом про відпуск відповідних коштів для забезпечення дітей, утримання яких не було передбачено при складанні кошторису, вважаючи на те, що серед безпритульних дітей більшість з районів області.

13. Доручити ПК розгорнути справу ДД та МіськУЧХ, які не брали участи в справі боротьби з безпритульністю.

- 3 -

14. Просити Облпрофраду перевірити роль в цій справі місцевих міськ.та Облздраву, притягнувши їх до відповідальності за бездіяльність.

15. Запропонувати Стрижкові виділити певну кількість грошей [illegible] Одеському Облздраву на утримання безпритульних дітей.

ГОЛОВА /ОЗИРКОВИЧ/

СЕКРЕТАР /ПАВЛОВА/

РД: Секретар Ліга. МНК-ЮІ / Павлова/.

№ 43

1932 р., вересня 8. Літок. – Скарга мешканця с. Літок з приміської смуги Києва В. Юрченка до Київської міської робітничо-селянської інспекції щодо неправомірності встановлення твердих завдань хлібозаготівлі та м'ясозаготівлі

До Київської Міської Роб-Сел. Інспекції.
гр.-на Юрченка Василя Калениковича
мешк. села Літок, Київ. Приміської смуги.

Резолюція
В МР
[без] права розбирати міськрадою
9/IX

Скарга

Прикладаємо до цього копію складеного листа який яскраво свідчить про те, що моє господарство типічно бідняцьке. А коли вивернути з цього листа ті об'єкти, що навіть не існують, а саме 1,65 гектара ріллі, та нехліборобський заробіток від візництва Рілля, земля ще в 1930 р. відійшла до колгоспного масиву, а пару моїх волів я здав ще 13 ноября 30 р. про що свідчить прикладаєма копія довідки, то ще більш буде ясно, що моє господарство бідняцьке.

За існуючими безперечними положеннями тверде завдання по плянам заготівель до бідняцько-середняцьких господарств ні в якому разі не може доходити. Ці положення категорично визначені в постанові ЦВК, РНК Союзу від 23 /VI-32 р. та в директивному листі Нарком'юста України від 31 /V-32 р. № 104 про боротьбу за революційну законність.

Незважаючи на таке положення, а також на те, що в зв'язку з злиденним станом мого господарства, я працюю виконуючи суспільно-корисну роботу по будуванню Сільбуду та лікарні в В. Димерському районі та в колгоспі ім. Ворошилова в Бобровицях. Зі мною поступлено таким незаконним чином: мені дано тверді завдання по м'ясозаготівлі на 60 кгр. М'яса, в той час, коли жодної худоби в моєму господарстві немає, та по хлібозаготівлі 6 пудів жита, в той час, коли в моєму господарстві немає рільної землі, через що я не сіяв, та й не міг сіяти. Цілком природне, що я не міг виконати такого завдання по хлібозаготівлі, за це мене оштрафовано в п'ятикратному розмірі, таким чином я повинен тепер здати 30 пудів хліба, а поскільки я не здав, то 4/IX-32 р. описано для продажу з прилюдного торгу мої: хату, сарай, самовар, подушки, ліжко, стіл – словом все чисто моє майно. По зазначеній причині я хліба здати не можу, бо його в мене не було, та й не-

має і тому описане моє майно безперечно буде продано, якщо не буде скасовано незаконне доведені мені завдання.

З приводу вищенаведеного прошу МРСІ перевірити правдивість наведених у цій заяві обставин і скасувати дані мені тверді завдання по хлібозаготівлі та м'ясозаготівлі.

До остаточного розв'язання цієї справи, прошу зробити розпорядження про припинення продажу описаного 4/IX-32 р. мого майна.

1932 р. вересеня "8" дня

Підпис

ДА м.Києва. – Ф. Р-323. – Оп. 1. – Спр. 355. – Арк. 146–147. – Оригінал.

21

55

1116

До Київської Міської Роб-Селян. Інспекції.

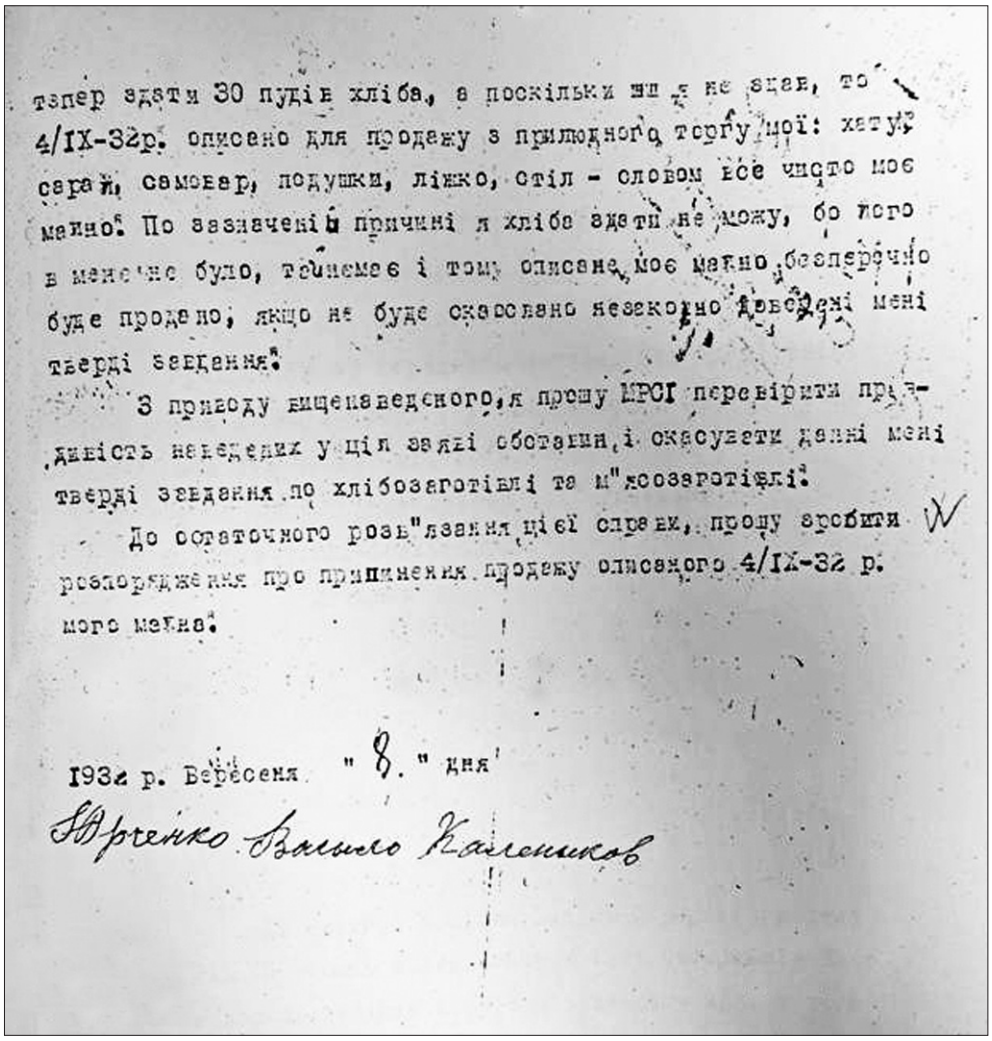
гр-на ЮРЧЕНКА Василя Калениковича
мешк. села Літок, Київ. Лукіської смуги.

С к а р г а.

Прикладаємо до цього копію складеного листа, який ясно свідчить про те, що моє господарство типічно бідняцьке. А коли виключити з цього листа ті об"єкти, що взяті не існують, а саме 1,65 гектара ріллі, та нехліборобський заробіток від візництва, Рільна земля ще в 1930 р. відійшла до колгоспного масиву, а пару моїх волів я здав ще 13 ноября 30 р. про що свідчить прикладаємо копія довідки, то це більш буде ясно, що моє господарство бідняцьке.

За існуючими безперечними положеннями тверде завдання по плянам заготівель до бідняцько-середняцьких господарств ні в якому разі не можна доводити. Ці положення категорично вказані в постанові ЦВК, РНК Союзу від 25/VI-32р. та директивному листі Наркомпоста України від 31/У-32р. №104 про боротьбу за революційну законність.

Незважаючи на таке положення, а також на те, що в зв"язку з здиденим станом мого господарства, я працюю виключно суспільно-корисну роботу по будуванню Сільбуду, те лікарні в Б.Дмитровському районі, та в колгоспі ім. Ворошилова в Бобровицях. Зі мною поступлено таким незрозумілим чином: мені дано тверді завдання по м"ясозаготівлі на 60 кгр. м"яса, в той час, коли жодної худоби в моєму господарстві немає, та по хлібозаготівлі 6 пудів жита, в той час, коли в моєму господарстві немає рільної землі через що я не сіяв, та й не міг сіяти. Цілком природне, що мені не міг виконати такого завдання по хлібозаготівлі, за це мене оштрафовано в п"ятикратному розмірі, таким чином, я повинен

тепер здати 30 пудів хліба, а поскільки мені я не знав, то 4/IX-32р. описано для продажу з прилюдного торгу моїх: хату, сарай, самовар, подушки, ліжко, стіл - словом все чисто моє майно. По зазначеній причині я хліба здати не можу, бо його в мене не було, тепер має і тому описане моє майно безперечно буде продано, якщо не буде скасовано незаконно проведені мені тверді завдання.

З приводу вищевказаного, я прошу МРСІ перевірити правильність наведених у цій заяві обставин, і скасувати данні мені тверді завдання по хлібозаготівлі та м"ясозаготівлі.

До остаточного розв"язання цієї справи, прошу зробити розпорядження про припинення продажу описаного 4/IX-32 р. мого майна.

1932 р. Вересня "8." дня

Ярошенко Василь Калашников

№ 44
1932 р. – Пам'ятка Центальної контрольної комісії Робітничо-селянської інспекції особам, які вирушали на перевірку виконання хлібозаготівлі

Пам'ятка

для т.т., що виїжджають на село приміської смуги перевіряти хід поточних господарчо-політичних кампаній на селі

1). Як пророблено останню постанову Обкому КП (б)У про оголошення декадника завершення хлібозаготівлі та повернення насіньової позики (на партзборах, КСМ, Пленумі сільради, зборах колгоспників, на кутках тощо), чи обізнані селяни з сіл з цією постановою та які конкретні заходи накреслено сільськими організаціями по запровадженню його в життя.

2) На який % виконано план хлібозаготівлі на день перевірки, окремо по секторам: колгоспному, одноосібному, твердоздавцям, чи є щоденні завдання та щоденна перевірка їх виконання.

3) Який склад партосередку, чи всі члени та кандидати партії прикріплені по кутках, скільки часу в день витрачає кожен член партії на роботу по заготівлі хліба, чи дано кожному партійцю конкретне завдання скільки він має заготовити хліба на своєму кутку кожного дня.

4) Хто перевіряє роботу членів партії на кутках, чи ходить на кутки секретар п/осер. та уповноважений КПК та які на місці дають настановлення партійцям. Чи роблять звіти про свою роботу по хлібозаготівлі партійці на партосередку та яка оцінка з боку парторганізації дається їх роботі. Як передається досвід кращих зразків роботи внаслідок, як хліб здається партійцями тих кутків, де справа обстоїть погано.

5) Як переводиться індивідуальна обробка хлібоздавців, як побудовано роботу кутків, чи не пустують вони.

6) Політичний настрій членів партії кожного зокрема та партійного керівництва, чи є розмови про нереальність планів, повторення куркульських переспівів, чи є факти окремих виступів членів партії, як прямих агентів куркуля. Що робить з усім цим п/осередок та його керівництво, чи видна напружена робота за хліб.

7) Чи можуть наявні сільробітники (про кожного окремо) стати на чолі масс в боротьбі за хліб, як партійці своїм власним прикладом виконують свої обов'язки перед державою ([…], страхівці, тощо) особливо керівництво, і що зроблено п/осередком до тих партійців, що не виконують цього. Чи нема фактів склок, пияцтва, дискредитації чи створено можливості для розгортання дійсно більшовицької самокритики не взірая на ліца.

8) Яку роботу проведено п/осердк. в частині куркуля, чи куркуль продав хліб, як пропустила це п/організація, хто з куркулів ще й досі не вигнаний з хати, чи не зволікає справи про куркулів суд, чи нема випадків зарахування до куркулів середняків.

9)Яких адмін. заходів вживалось, що вживається до злісних контрактантів середняків (безопорне виконання, штрафи, не продаж гостродефіцитного краму в кооперації).

10) Як проводиться обмолот хліба, чи не осідає обмолочений хліб по коморах, як ведеться боротьба з потайним обмолотом хліба, як організовано боротьбу з втратами під час обмолоту.

11) Як дотримуються пляну здачі продовольчих культур (пшениця, жито), чи не здають замість них пізніх ярових (гречка, просо). Як організовано боротьбу за мірчук, як складову частину хлібозаготівлі.

12) Як проходить повернення насіньової позики, який % вже повернено, чи нема в керівників села думок про те, що насіньпозику можна не повертати.

13) Який % зроблено оранки на зяб, окремо по секторах, чи продовжується зяблева оранка ще до цього часу в зв'язку з теплою погодою чи зорано на зяб ті лани, де буде переводиться засів ранніх ярових культур.

14) Чи спущено на село план м'ясозаготівлі, який саме. Чи доведено вже план до кожного двору, який % виконання його, зокрема по твердоздавцям, як виконує план м'ясозаготівлі колгоспний сектор, чи нема думок в керівництві села про те, що м'ясозаготівля по колгоспам не переводиться.

15) Стан виконання плану заготівлі картоплі по централізован. та децентралізов. планам, як приділяється цьому увага з боку сільських організацій ,чи відомо їм про те, що в селах приміської смуги заготівля картоплі прирівнюється до хлібозаготівлі.

16)Чи є осередок КСМ, та яку роботу перевадить він по госп. політичних кампаніях на селі, зокрема по хлібозаготівлі, та яку участь він бере в декаднику.

17) З кого складається актив села, що заготовляє хліб, чи нема серед них тих, що самі не здали хліба. Та як притягаються до роботи вже здавши хліб. Як розгорнуто соцзмагання та ударництво серед партійців та поміж кутками.

18) Як притягнуто до справи хлібозаготівлі секції РСІ Сільрад та групи сприяння РСІ в колгоспах, яке конкретне завдання має кожен член групи […]

Керівництво з боку п/осередків роботою груп сприяння та секцій РСІ, в чому воно полягає.

19) Виявити як і в чому треба допомогти сільпарорганізації в її роботі, де найслабші місця, вивчити чи можуть наявні т.т. достатньо керувати селом, наскільки вони дійсно міцні більшовики, виявити факти опортуністичности розгильдяйства для притягнення до парт. та судової відповідальности тих членів партії, що своєю роботою зривають переведення політично-господарчих кампаній на селі та одноразово допомогти п/осередку налагодити роботу по виконанню всіх вищезазнавчених завдань.

Взяти персональний список складу партосередку, групи сприяння РСІ та секції РСІ при сільрадах.

Цю пам'ятку разом з мандатом та усім матеріялом обслідування обов'язково повернути при поверненні з села до ЦКК РСІ.

ДА м.Києва. – Ф. Р-323. – Оп. 1. – Спр. 298. – Арк. 3–3а. – Копія.

1932р.

П А М'Я Т К А.

3

ля т.т.,що виїжджають на село працівської смуги перевірити хід поточних господарсько-політичних кампаній на селі.

1/Як проробленo останню постанову Обкому КПбУ про оголошення дення завершення хлібозаготівлі та повернення насіннєвої позики /на партзборах,КНМ,Пленумі сільради,зборах колгоспників,на кутках, тощо/,чи обізнані селяне в цій постанові та,які конкретні заходи накреслено сільськими організаціями по запровадженню його в життя.

2/На який % виконано пляна хлібозаготівлі на день перевірки,окремо по секторам: колгоспному,одноосібному,твердодавцям,чи в щоденні завдання та щоденна перевірка їх виконання.

3/Який склад партосередку,чи всі члени та кандидати партії прикріплені по кутках,скільки часу в день витрачає кожен член партії на роботу по заготівлі хліба,чи дано кожному партійцю конкретне завдання скільки він має заготовити хліба по своєму кутку кожного дня.

4/Чи проводиться робота членами партії на кутках,чи ходять на кутки секретар п/осер.та уповноважений КПК та,які на місці дають настановлення партійцям.Чи роблять звіти про свою роботу по хлібозаготівлі партійці на партосередку та яка оцінка з боку парторганізації дається їх роботі.Як передається досвід кращих зразків роботи в околідок,як хліб здається партійцями тих кутків,де справа обстоїть гарно.

5/Як переводиться індивідуальна обробка хлібодавців,чи побудовано роботу кутків,чи не пустують вони.

6/Політичний настрій членів партії кожного зокрема та партійного керівництва,чи є розмови про не реальність планів,повторення куркульських пересівів,чи є факти окремих виступів членів партії,як прямих агентів куркуля.Що робять з усім цим п/осередок та його керівництво. Чи видно напружена боротьба за хліб.

7/Чи можуть назвати сільробітниці /про кожного окремо/стати на чолі мас в боротьбі за хліб,як партійці своїм власним прикладом виконують свої обов"язки перед державою /по позиції,страхівці,тощо/,особливо керівництво, і як зроблено п/осередком до тих партійців,що не виконують його. Чи нема фактів оклок,піяцтва,дискредитації,чи створено атмосферу самокритики для розгортання дійсно більшовицької самокритики на завдяки на ліцо.

8/Яку роботу переведено п/осередк.в частині куркуля,чи куркуль продав хліб,як прокультила це п/організація.Хто з куркулів не й досі не виганяли з хати,чи не заведінах справи про куркулів суд,чи нема на цій підставі вирахування до куркулів середняків.

9/Яких видів,виходів вживалось то вживається до злісних контрактантів середняків/бавовняне вимокання,штрафи,не продаж гостро-дефіцитних сортів в кооперації/.

10/Як проводиться обмолот хліба,чи не осідає обмолочений хліб по кошарах,як ведеться боротьба з потайним обмолотом хліба,як організована боротьба з втратами під час обмолоту.

11/Як дотримується пляну вливи продовольчих культур/пшениця,гато/, чи не здають замість них пізніх ярових/гречка,просо/.Як організовано боротьбу за мірчук,як окладову частину хлібозаготівлі.

12/Як проходить повернення насіньовоі позики, який % вже повернено, чи нема в керівників села думок про те, що насіньопозику можна не повер тати.

13/Який % вроблено оранки на зяб, окремо по секторах, чи продовжується зяблева оранка, чи до цього часу в зв"язку з теплою погодою, чи з"ор рано на зяб ті лани, де буде переводиться засів ранніх ярових культур

14/Чи спущено до села пляи м"ясозаготівлі, який саме. Чи доведено вже пляи до кожного двору, який % виконання його, зокрема по твердодаванцям як виконує пляи м"ясозаготівлі колгоспний сектор, чи нема думок в керівництві села про те, що м"ясозаготівля по колгоспах не переведеться.

15/Стан виконання пляну заготівлі картоплі по централізованим та децентралізованим, плянам, як приділяється цьому увага з боку сільських організацій, чи відомо їм про те, що в селах приміської смуги заготівля картоплі прирівнюється до хлібозаготівлі.

16/Чи в середох КОЗ, та яку роботу перевадить вія по госп.політичних кампаніях на селі, зокрема по хлібозаготівлі, та яку участь він бере в кожній з них.

17/З кого складається актив села, що заготовляє хліб, чи нема серед них тих, що семі не здали ще хліба. Та як притягаються до роботи ввсі здавших хліб. Як родгорнути соцзмагання та вдарництво серед партійців та поміж кутками.

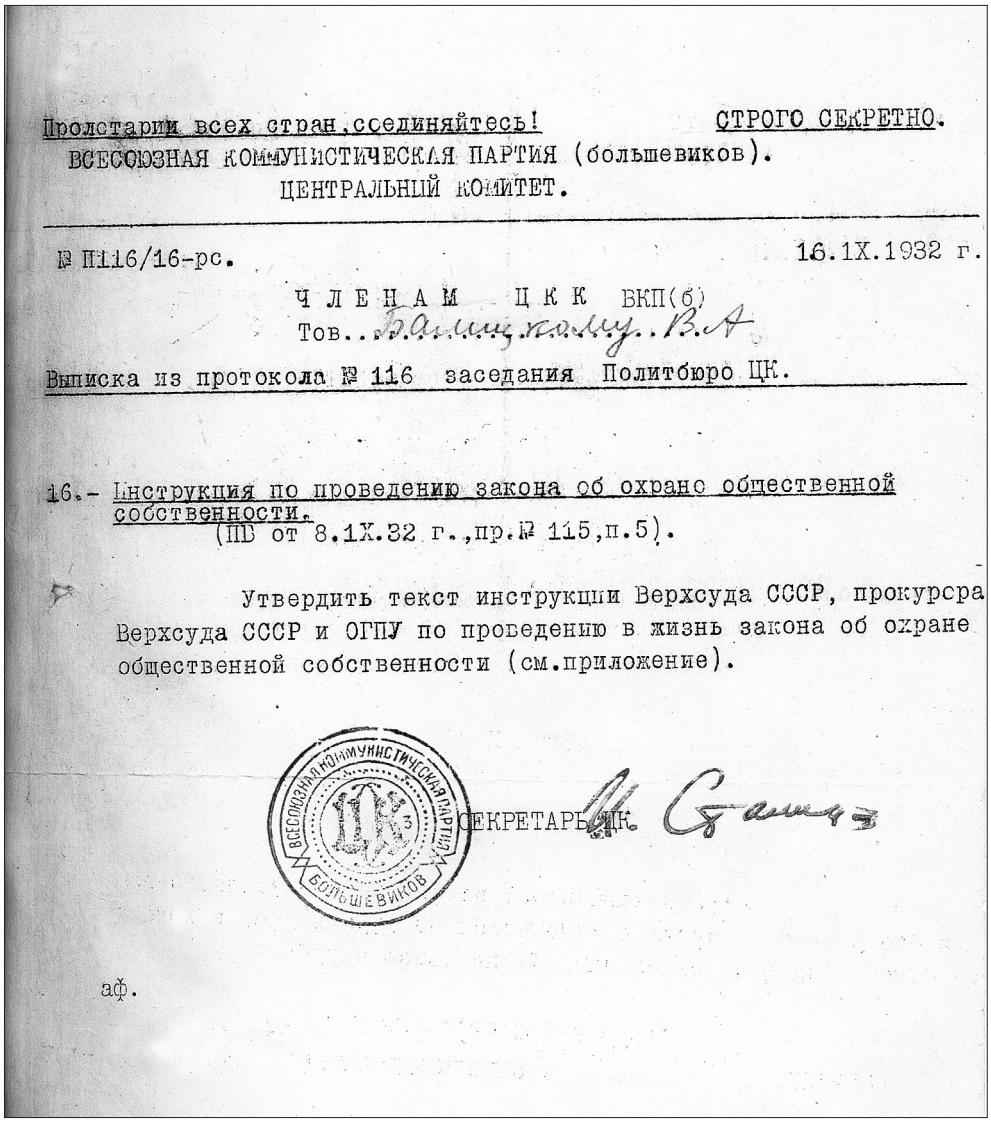
18/Як притягнуто до справи хлібозаготівлі секції РОІ Сільрад та групи сприяння РОІ в колгоспах, яка конкретна допомога [illegible] Чи групи [illegible] секцій [illegible] керівництво в боку п/середніх робоїв роботу груп сприяння та секцій РОІ, в чому воно полягає.

19/Зазначити, як і в чому треба допомогти сільпарторганізації в її роботі, де найслабші місця, навчити чи вияснуть малві т.т. достатньо керувати селом, якими вони цілою мірою сільрадами, вивчити факти опортуністичності, розгильдяйства, для притягнення до парт. та судової відповідальності тих членів партії, що своєю роботою зражають перевиконанню відповідальності тих членів партії, що своєю роботою зражають перевиконанню від політично-господарчих кампаній на селі, та одноразово допомогти п/середку налагодити роботу по виконанню всіх вищезазначених завдань.

Взяти персональний склад партосередку, групи сприяння РОІ та секції РОІ при сільрадах.

По дом"ятку разом з мандатом та усім матеріялом обслідування обов"язково повернути при поверненні в село до ВКК-РОІ.

№ 45
1932 р., вересня 16. Москва. – Витяг з протоколу № 116 засідання Політбюро ЦК ВКП (б)

Пролетарии всех стран,соединяйтесь! СТРОГО СЕКРЕТНО.
ВСЕСОЮЗНАЯ КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ (большевиков).
ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ.

№ П116/16-рс. 16.IX.1932 г.

Ч Л Е Н А М Ц К К ВКП(б)
Тов. Балицкому В.А

Выписка из протокола № 116 заседания Политбюро ЦК.

16.- Инструкция по проведению закона об охране общественной собственности.
(ПБ от 8.IX.32 г.,пр.№ 115,п.5).

Утвердить текст инструкции Верхсуда СССР, прокурсра Верхсуда СССР и ОГПУ по проведению в жизнь закона об охране общественной собственности (см.приложение).

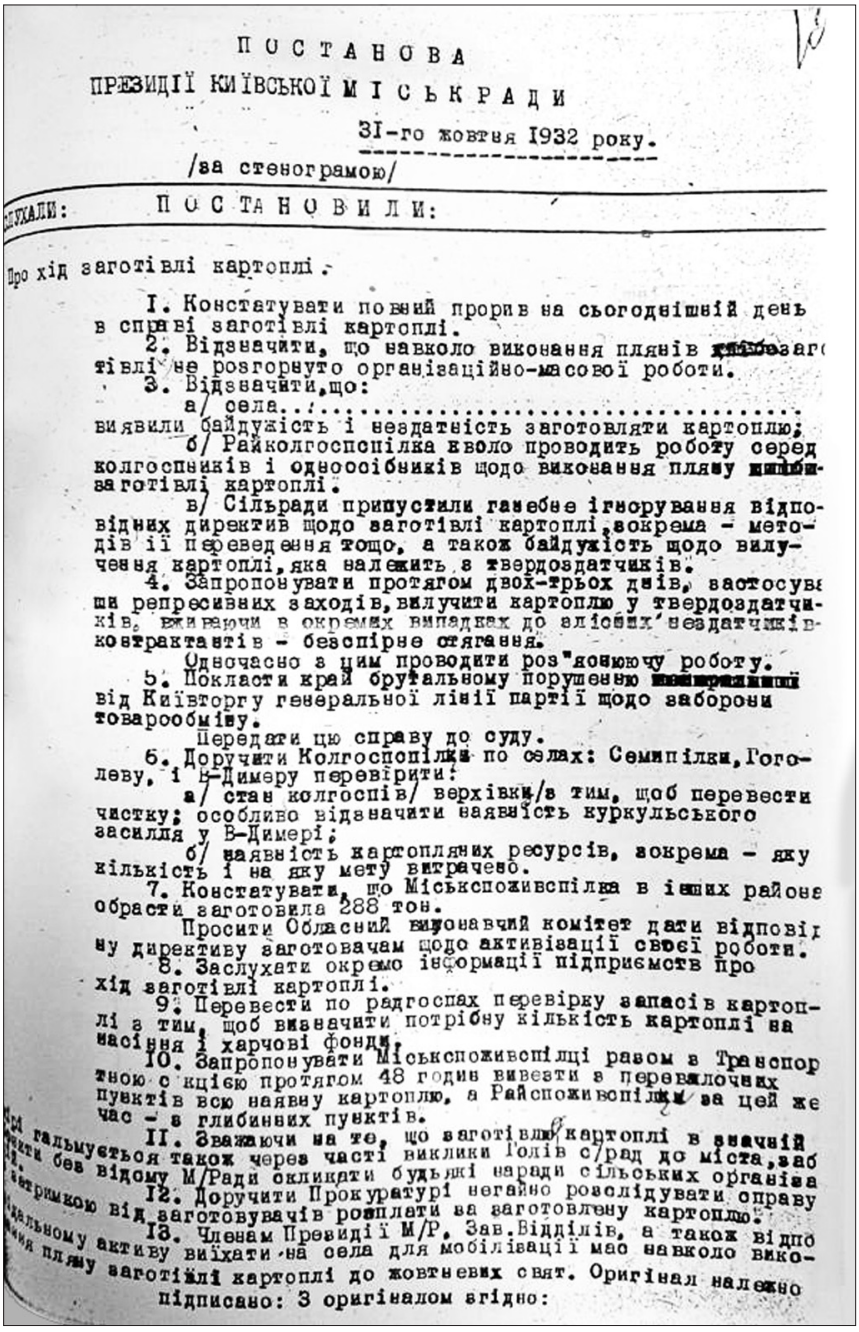
СЕКРЕТАРЬ ЦК

аф.

ГДА СБУ. – Ф.16. – Оп. 25 (1951 року). – Спр.3. – Арк.1. – Оригінал.

№ 46

1932 р., жовтня 31. Київ. – Постанова Президії Київської міськради про хід заготівлі картоплі

ПОСТАНОВА

ПРЕЗИДІЇ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКРАДИ

31-го жовтня 1932 року.

/за стенограмою/

ЗАСЛУХАЛИ: ПОСТАНОВИЛИ:

Про хід заготівлі картоплі.

I. Констатувати повний прорив на сьогоднішній день в справі заготівлі картоплі.

2. Відзначити, що навколо виконання планів [illegible] заготівлі не розгорнуто організаційно-масової роботи.

3. Відзначити, що:

а/ села.....

виявили байдужість і нездатність заготовляти картоплю;

б/ Райколгоспспілка вяло проводить роботу серед колгоспників і одноосібників щодо виконання плану [illegible] заготівлі картоплі.

в/ Сільради припустили грубе ігнорування відповідних директив щодо заготівлі картоплі, зокрема - методів її переведення тощо, а також байдужість щодо вилучення картоплі, яка належить з твердоздатчиків.

4. Запропонувати протягом двох-трьох днів, застосувавши репресивних заходів, вилучити картоплю у твердоздатчиків, вживаючи в окремих випадках до злісних нездатчиків-контрактантів - безспірне стягнення.

Одночасно з цим проводити роз"ясновчу роботу.

5. Покласти край брутальному порушенню [illegible] від Київторгу генеральної лінії партії щодо заборони товарообміну.

Передати цю справу до суду.

6. Доручити Колгоспспілці по селах: Семипілки, Гоголеву, і В-Димеру перевірити:

а/ стан колгоспів/ верхівки/в тим, щоб перевести частку; особливо відзначити наявність куркульського засилля у В-Димері;

б/ наявність картопляних ресурсів, зокрема - яку кількість і на яку мету витрачено.

7. Констатувати, що Міськспоживспілка в інших районах обрасти заготовила 288 тон.

Просити Обласний виконавчий комітет дати відповідну директиву заготовачам щодо активізації своєї роботи.

8. Заслухати окремо інформації підприємств про хід заготівлі картоплі.

9. Перевести по радгоспах перевірку запасів картоплі з тим, щоб визначити потрібну кількість картоплі на насіння і харчові фонди.

I0. Запропонувати Міськспоживспілці разом з Транспортною с кцією протягом 48 годин вивезти з перевалочних пунктів всю наявну картоплю, а Райспоживспілкам за цей же час - з глибинних пунктів.

II. Зважаючи на те, що заготівля картоплі в значній [illegible] гальмується також через часті виклики голів с/рад до міста, заб[illegible] без відому М/Ради скликати будь які наради сільських органів[illegible] отримкою від заготовувачів розплати за заготовлену картоплю.

I2. Доручити Прокуратурі негайно розслідувати справу

I3. Членам Президії М/Р. Зав. Відділів, а також відпо[illegible] дальному активу виїхати на села для мобілізації має навколо вико[illegible] ння плану заготівлі картоплі до жовтневих свят. Оригінал належно

підписано: З оригіналом згідно:

ДА м. Києва. – Ф. Р-1. – Оп. 1. – Спр. 3949. – Арк. 6. – Засвідчена копія.

№ 47
1932 р., листопада 1. Москва. – Додаток до протоколу засідання політбюро ЦК КП(б)У № 88 “Про поліпшення матеріально-побутових умов керівників районного масштабу”

Додаток до прот. ПБ №-88.

ОБ УЛУЧШЕНИИ МАТЕРИІАЛЬНО-БЫТОВЫХ УСЛОВИЙ РУКОВОДЯЩИХ РАЙОННЫХ РАБОТНИКОВ.

(Утверждено ПБ ЦК КПбУ 1 ноября 1932 г.)

I. Индивидуальное снабжение и общественное питание.

1. Определить общий контингент руководящих районных работников, состоящих на специальном централизованном снабжении, – в 23.900 человек (10.400 основных и 13.500 иждивенцев). Устранить различие в контингентах между районами второй и третьей категории, установив для районов 1-й категории контингенты в 32 основных и 40 иждивенцев, для всех остальных районов – 27 основных и 37 иждивенцев. Утвердить представленную ориентировочную номенклатуру работников, входящих в систему специального централизованного снабжения. Обязать РНК не допускать количественного расширения установленных для них контингентов для снабжения из выделенных централизованных фондов**.**

2. Утвердить представленные Наркомснабом нормы индивидуального снабжения и общественного питания для руководящих районных работников (прилагаются).

3. Установить, что планы снабжения и фонды утверждаются Наркомснабом на квартал, а наряды объединениями Наркомснаба и др. поставщиками спускаются в районы за 15 дней до начала, каждого месяца с обязательные указанием о том, что фонды предназначены для снабжения райактива.

Возложить персональную ответственность на т. Берлина за выделение реальных фондов соответственно данным нарядам, а на зав. облснабов и пред. облпотребсоюзов за реализацию нарядов и доведение фондов по установленным нормам и в установленные сроки (ежемесячно за 10 дней до наступления месяца) до отдельных распредов.

4. Предложить УполКомТовфондов выделить на IV-й квартал не менее чем на 700.000 руб. дефицитных промтоваров улучшенного ассортимента

для продажи райактиву, распределив указанную сумму по отдельным областям с установлением точного ассортимента и обеспечив полное доведение выделенных фондов до распредов. Прикрепить к закрытым распредам областных центров группу руководящих районных работников в составе: Секретарей РПК, пред. РИК-а, Пред. КК и пред. Профсовета для снабжения промтоварами на равных началах с ответственными работниками области.

5. Установить ежемесячную отчетность закрытых распредов, обслуживающих райактив перед облснабами и облпотребсоюзами, а Облснабов и Облпотребсоюзов перед Наркомскабом и ВУКСом, – по фактическому получению и выдаче продуктов и промтоваров. Такую же отчетность установить для объединений Наркомснаба.

Наркомснабу, совместно с ВУКСом практиковать поквартально выборочные обследования районов о фактическом состоянии снабжения райактива, доклады о результатах обследования представлять в ЦК.

6. Считать необходимым организацию во всех районах на протяжении ноября закрытых столовых для райактива. Обязать ВУКС оказать помощь в обеспечении существующих и вновь организуемых столовых необходимым инвентарем и оборудованием (посуда, варочные котлы).

7. Обязать Наркомснаб выделить из общеукраинских фондов общественного питания, исходя из установленных норм, реальные фонды для общественного питания райактива. Для обеспечения мясом общественного питания райактива допустить использование части мяса из фонда 30% от откорма свиней, оставленного в райсоюзах, в пределах норм, установленных для рабочих особого списка.

8. Признать необходимым организацию в каждом районе небольших подсобных хозяйств (молочное, свинооткормное, огородное и др.). С этой целью выделить (исходя из ориентировочной потребности, в 5 тыс. руб. на район) – 1.700 т.р. при чем 700 тыс. из госбюджета УССР, 300 тыс. – ВУКС, 700 тыс. из местного бюджета.

Поручить тт. Рекису и Михайлику распределить ассигнования госбюджета и ВУКСа по областям, исходя из задачи обеспечения необходимыми средствами маломощных районов.

9. Предложить ВУКСу выделить необходимые средства для децзаготовок из кредитов, отпускаемых на децзаготовки по системе потребкооперации. Поручить тт. Певзнеру и Михайлику в 5-ти дневный строк определить размеры и порядок кредитования.

10. Установить, что закрытые распреды, столовые и подсобные хозяйства являются единым самостоятельным хозяйством, входящим в систему райпотребсоюзов.

II. З а р пл а т а. .

1. В целях решительного под”ема зарплаты руководящим районным работникам упразднить существующее поясное деление, установив для нижеперечисленных категорий работников единую ставку по всем районам Украины:

а) для (секретарей РПК, пред. РИКов, пред. Рай. КК в размере 280 рублей.

б) Для заворгов РПК зам. пред. РИКов зав. земотделов, зав. финотделов и пред. планбюро – в размере 260 рубл.

в) Для секретарей РК КСМ, зав. Агитмас, зав. Культпропом, зав. Райснабом, зав. Райздравом, зав. РаЙОНО, секретарям РИКов, редакторам газет – в размере 240 рублей.

Оплату по новым ставкам ввести с 1-го ноября 32 года.

2. Поручить СНК обеспечить указанное повышение ставок на остающиеся 2 месяца текущего года – ноябрь-декабрь – за счет местного бюджета, практикуя в случаях необходимости дотацию маломощным районам из общереспубликанских бюджетных ресурсов. Размер дотации отдельным областям определить СНК.

3. Поручить тт. Рекису и Надь изыскать необходимые средства для указанного повышения ставок перечисленным группам райпартработников на ноябрь-декабрь месяцы.

4. Считать необходимым улучшить жилищное положение районных руководящих работников, особенно в тех районных центрах, которые расположены не в бывших уездных центрах. В бюджетах всех областей предусмотреть ассигнование специальных средств на развертывание жил. строительства в этих районах.

СНК УССР особо рассмотреть этот вопрос. –

Верно: Яломкович

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 237. – Арк. 155–157. – Засвідчена копія.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. Документи і матеріали / Упор. Р. Пиріг. – Київ. 2007. – С. 361–363.

155

Додаток до прот.ПБ №-88.

ОБ УЛУЧШЕНИИ МАТЕРИАЛЬНО-БЫТОВЫХ УСЛОВИЙ РУКОВОДЯЩИХ РАЙОННЫХ РАБОТНИКОВ.

/Утверждено ПБ ЦК КПбУ 1 ноября 1932 г./

1. Индивидуальное снабжение и общественное питание.

1. Определить общий контингент руководящих районных работников, состоящих на специальном централизованном снабжении, - в 23.900 человек /10.400 основных и 13.500 иждивенцев/. Устранить различие в контингентах между районами второй и третьей категории, установив для районов 1-ой категории контингенты в 32 основных и 48 иждивенцев, для всех остальных районов - 27 основных и 37 иждивенцев. Утвердить представленную ориентировочную номенклатуру работников, входящих в систему специального централизованного снабжения. Обязать РПК не допускать количественного расширения установленных для них контингентов для снабжения из выделенных централизованных фондов.

2. Утвердить представленные Наркомснабом нормы индивидуального снабжения и общественного питания для руководящих районных работников /прилагаются/.

3. Установить, что планы снабжения и фонды утверждаются Наркомснабом на квартал, а наряды об"единениями Наркомснаба и др.поставщиками спускаются в районы за 15 дней до начала каждого месяца с обязательным указанием о том, что фонды предназначены для снабжения райактива.

Возложить персональную ответственность на т.Берлина за выделение реальных фондов соответственно данным нарядам, а на зав.облснабов и пред.облпотребсоюзов за реализацию нарядов и доведение фондов по установленным нормам и в установленные сроки /ежемесячно за 10 дней до наступления месяца/ до отдельных распредов.

4. Предложить УполКомТовфондов выделить на IУ-й квартал не менее чем на 700.000 руб. дефицитных промтоваров улучшенного ассортимента для продажи райактиву, распределив указанную сумму по отдельным областям с установ-

лением точного ассортимента и обеспечив полное доведение выделенных фондов до распредов. Прикрепить к закрытым распредам областных центров группу руководящих районных работников в составе: Секретарей РПК, пред.РИК"а, Пред. КК и пред.Профсовета для снабжения промтоварами на равных началах с ответственными работниками области.

5. Установить ежемесячную отчетность закрытых распредов, обслуживающих райактив перед облснабами и облпотреб - союзами, а Облснабов и Облпотребсоюзов перед Наркомснабом и ВУКС"ом, - по фактическому получению и выдаче продуктов и промтоваров. Такую же отчетность установить для об"единений Наркомснаба.

Наркомснабу, совместно с ВУКС"ом практиковать по-квартально выборочные обследования районов о фактическом состоянии снабжения райактива, доклады о результатах об - следования представлять в ЦК.

6. Считать необходимым организацию во всех районах на протяжении ноября закрытых столовых для райактива. Обя-зать ВУКС оказать помощь в обеспечении существующих и вновь организуемых столовых необходимым инвентарем и обо - рудованием /посуда, варочные котлы/.

7. Обязать Наркомснаб выделить из общеукраинских фон-дов общественного питания, исходя из установленных норм, реальные фонды для общественного питания райактива. Для обеспечения мясом общественного питания райактива допус - тить использование части мяса из фонда 30% от откорма сви-ней, оставленного в райсоюзах, в пределах норм, установ - ленных для рабочих особого списка.

8. Признать необходимым организацию в каждом районе небольших подсобных хозяйств /молочное,свинооткормное,ого-родное и др./. С этой целью выделить /исходя из ориенти - ровочной потребности в 5 тыс.руб.на район/ - 1.700 т.р., при чем 700 тыс. из госбюджета УССР, 300 тыс. -ВУКС, 700 тыс. из местного бюджета.

Поручить тт.Рекису и Михайлику распределить ас - сигнования госбюджета и ВУКС"а по областям, исходя из за-дачи обеспечения необходимыми средствами маломощных райо-нов.

9. Предложить ВУКС"у выделить необходимые средства для децзаготовок из кредитов, отпускаемых на децзаготовки по системе потребкооперации. Поручить тт.Певзнеру и Ми - хайлику в 5-ти дневный срок определить размеры и порядок кредитования.

~~24~~ 157

3.-

10. Установить, что закрытые распреды, столовые и подсобные хозяйства являются единым самостоятельным хозяйством, входящим в систему райпотребсоюзов.

II. З а р п л а т а.

1. В целях решительного под"ема зарплаты руководящим районным работникам упразднить существующее поясное деление, установив для нижеперечисленных категорий работников единую ставку по всем районам Украины:

а/для секретарей РПК, пред.РИК"ов, пред.Рай.КК в размере 280 рублей.

б/Для заворгов РПК, зам.пред.РИК"ов, зав.земотделов, зав.финотделов и пред.планбюро - в размере 260 рубл.

в/Для секретарей РК КСМ, зав.Агитмас, зав.Культпропом, зав.Райснабом, зав.Райздравом, зав.РайОНО, секретарям РИК"ов, редакторам газет - в размере 240 рублей.

Оплату по новым ставкам ввести с 1-го ноября 32 года.

2. Поручить СНК обеспечить указанное повышение ставок на остающиеся 2 месяца текущего года - ноябрь-декабрь -за счет местного бюджета, практикуя в случаях необходимости дотацию маломощным районам из общереспубликанских бюджетных ресурсов. Размер дотации отдельным областям определить СНК.

3. Поручить тт.Рекису и Надь изыскать необходимые средства для указанного повышения ставок перечисленным группам райпартработников на ноябрь-декабрь месяцы.

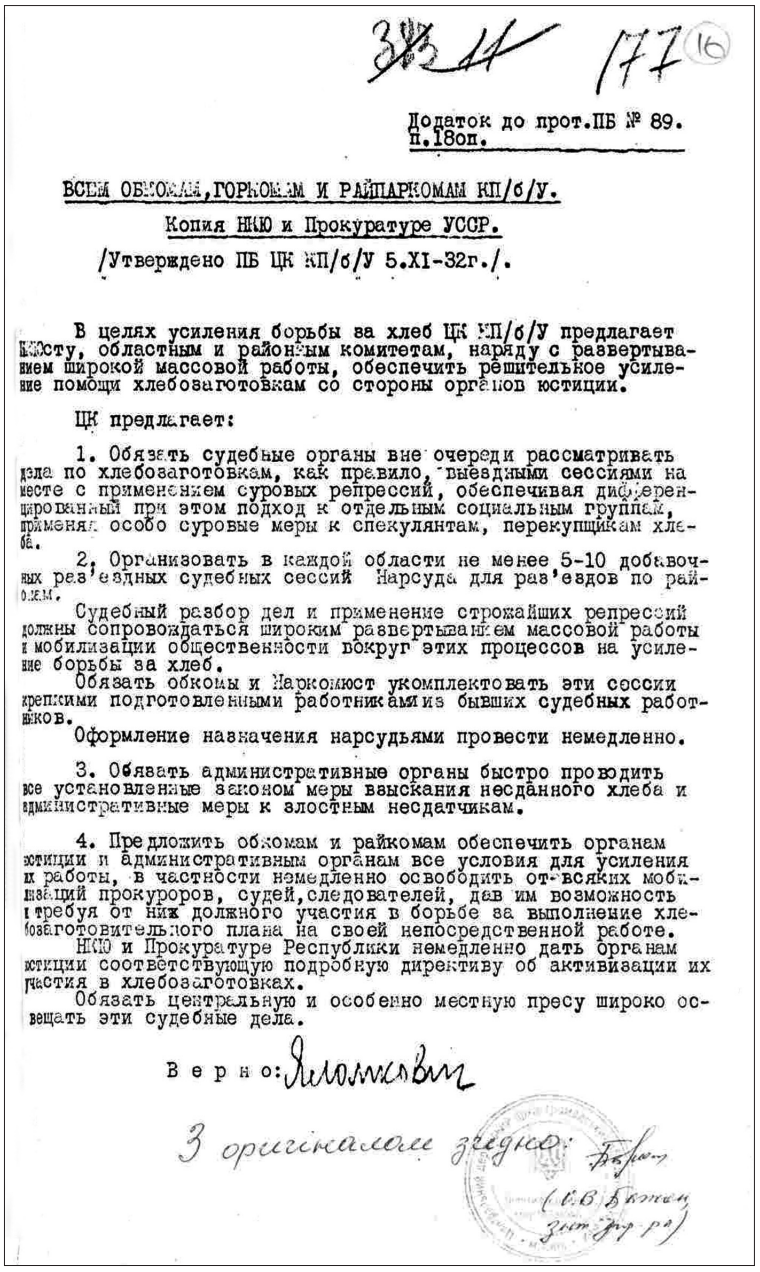
4. Считать необходимым улучшить жилищное положение районных руководящих работников, особенно в тех районных центрах, которые расположены не в бывших уездных центрах. В бюджетах всех областей предусмотреть ассигнование специальных средств на развертывание жил.строительства в этих районах.

СНК УССР особо рассмотреть этот вопрос.-

В е р н о: Яковлевич

№ 48

1932 р., листопада 5. Харків. –Додаток до протоколу засідання політбюро ЦК КП(б)У № 89 п.18.оп., згідно з яким для посилення репресій суди зобов'язувалися справи із хлібозаготівель розглядати першочергово у стислі терміни

3/3 11 177 (16)

Додаток до прот.ПБ № 89.
п.18оп.

ВСЕМ ОБКОМАМ, ГОРКОМАМ И РАЙПАРКОМАМ КП/б/У.

Копия НКЮ и Прокуратуре УССР.

/Утверждено ПБ ЦК КП/б/У 5.XI-32г./.

В целях усиления борьбы за хлеб ЦК КП/б/У предлагает Наюсту, областным и районным комитетам, наряду с развертыванием широкой массовой работы, обеспечить решительное усиление помощи хлебозаготовкам со стороны органов юстиции.

ЦК предлагает:

1. Обязать судебные органы вне очереди рассматривать дела по хлебозаготовкам, как правило, выездными сессиями на месте с применением суровых репрессий, обеспечивая дифференцированный при этом подход к отдельным социальным группам, применяя особо суровые меры к спекулянтам, перекупщикам хлеба.

2. Организовать в каждой области не менее 5-10 добавочных раз'ездных судебных сессий Нарсуда для раз'ездов по районам.

Судебный разбор дел и применение строжайших репрессий должны сопровождаться широким развертыванием массовой работы и мобилизации общественности вокруг этих процессов на усиление борьбы за хлеб.

Обязать обкомы и Наркомюст укомплектовать эти сессии крепкими подготовленными работниками из бывших судебных работников.

Оформление назначения нарсудьями провести немедленно.

3. Обязать административные органы быстро проводить все установленные законом меры взыскания несданного хлеба и административные меры к злостным несдатчикам.

4. Предложить обкомам и райкомам обеспечить органам юстиции и административным органам все условия для усиления их работы, в частности немедленно освободить от всяких мобилизаций прокуроров, судей, следователей, дав им возможность и требуя от них должного участия в борьбе за выполнение хлебозаготовительного плана на своей непосредственной работе.

НКЮ и Прокуратуре Республики немедленно дать органам юстиции соответствующую подробную директиву об активизации их участия в хлебозаготовках.

Обязать центральную и особенно местную пресу широко освещать эти судебные дела.

Верно: Яловлев

З оригіналом згідно: Бар...

(О.В. Бат...
зав. арх. ...)

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 237. – Арк. 177. – Засвідчена копія.

№ 49
1932 р., листопада 18. Харків. – Витяг з постанови ЦК КПб)У "Про заходи щодо посилення хлібозаготівель"

…Чистка должна, освободить партию от людей чуждых делу коммунизма, проводящих кулацкую политику, разложившихся, неспособных проводить политику партии з деревне, вичищенных выслать как политически опасных.

Чистка должна помочь выдвижению новых. кадров из числа наиболее преданных партии колхозников-ударников и сплотить вокруг партии широкие колхозные массы на борьбу за укрепление колхозов, против кулака.

3. Подтвердить, что в районы и отдельные села (и без занесения их на черную доску) особенно неудовлетворительно выполняющие хлебозаготовки, должен прекращаться завоз и продажа всех без исключения, промтоваров.

Предложить обкомам систематически проверять результаты проведения этого мероприятия, чтобы на деле обеспечить этим путем усиление хлебозаготовок.

IV. О ХЛЕБОЗАГОТОВКАХ У ЕДИНОЛИЧНИКОВ

В дополнение к постановлению ЦК КП(б)У от 11. XI-32 и инструкции СНК

В отношении единоличников, злостно срывающих хлебосдачу (по контрактации или самообязательствам) применять натуральные штрафы в виде установления дополнительных заданий по мясозаготовкам в размере 15-ти месячной нормы сдачи мяса

Применение этого штрафа проводится сельсоветом с предварительного разрешения в каждом отдельном случае Райисполкома, При этом Сельсоветы устанавливают, сроки взыскания и размер штрафа для каждого хозяйства (в пределах 15-ти месячной нормы мясосдачи и соответственно, годичной нормы сдачи картофеля) применительно к состоянию и условиям отдельных хозяйств.

Наложение штрафа не освобождает хозяйство от полного выполнения установленного хлебозаготовительного задания.

В случае, если, единоличник в установленный, срок полностью выполнит своё задание по хлебу, штраф может быть отменен с предварительною разрешения Райисполкома.

В отдельных районах (по постановлению Облисполкома) штраф может быть установлен картофелем в размере годичного плана данного хозяйства по картофелю.

В исключительных случаях по специальному постановлению, Облисполкома размер штрафа может быть удвоен.

2. ЦК предупреждает все местные парторганизации и всех местных работников против подмены массовой работы в борьбе за хлеб голым админи-

стрированием и против придания штрафам массового характера. Задача натурального штрафа – обеспечить полное выполнение хлебозаготовительного плана.

3. Взыскать первоочередно в бесспорном порядке семенную и продовольственную ссуду, выданную единоличникам в отдельных, районах через колхозы; во всех случаях, когда выданная единоличнику ссуда была погашена колхозом (например, в Винницкой области), засчитать взысканную о единоличников ссуду в план сдачи хлеба по соответствующему колхозу.

4. Организовать бригады из колхозных активистов колхозов (данного села или близлежащих), выполнивших план хлебосдачи, а также приближающихся к окончанию его – для содействия полному выполнению хлебозаготовительного задания по единоличному сектору.

До 1-го декабря организовать на Украине не менее 1100 таких бригад колхозников, в том числе по областям:

Винница	– 200	Киев	– 300
Чернигов	– 100	Харьков	– 350
Одесса	– 50	Днепропетр.	– 50
Донбасс	– 50		

5. Единоличников, добросовестно выполнивших свои обязательства по хлебосдаче, в особенности досрочно, отмечать в постановлениях сельсоветов, комиссий содействия и т.п. включать в состав бригад по хлебозаготовкам, комиссий содействия и т.д.

6. В отношении кулаков твердосдатчиков, не выполняющих заданий по хлебу – применять репрессии, предусмотренные ст.58 Уголовн. кодекса в судебном или административном порядке

V. О ХЛЕБОСДАЧЕ В СОВХОЗАХ

1. В соответствие с установленным окончательным планом хлебосдачи по Зернотресту Украины в 9, 800 тыс. пудов, утвердить предоставленную т. Бурковым разбивку планов по отдельным зерносовхозам и сроки их выполнения (см. приложение).

ЦК КП (б) У напоминает решение ЦК ВКП (б) с персональной партийной и государственной ответственностью директоров совхозов за выполнение плана хлебозаготовок: “Предупредить, что настоящий план хлебозаготовок является окончательным, не подлежащим каким бы о ни было изменениям, а невыполнение его хотя бы в незначительной степени будет…

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 237. – Арк. 207–216. – Оригінал.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. Документи і матеріали / Упор. Р. Пиріг. – Київ. 2007. – С. 393–395.

~~4~~ 213

Чистка должна освободить партию от людей чуждых делу коммунизма, проводящих кулацкую политику, разложившихся, неспособных проводить политику партии в деревне, вычищенных выслать как политически опасных.

Чистка должна помочь выдвижению новых кадров из числа наиболее преданных партии колхозников - ударников и сплотить вокруг партии широкие колхозные массы на борьбу за укрепление колхозов, против кулака.

3. Подтвердить, что в районы и отдельные села /и без занесения их на черную доску/ особенно неудовлетворительно выполняющие хлебозаготовки, должен прекращаться завоз и продажа всех, без исключения, промтоваров.

Предложить обкомам систематически проверять результаты проведения этого мероприятия, чтобы на деле обеспечить этим путем усиление хлебозаготовок.

1У. О ХЛЕБОЗАГОТОВКАХ У ЕДИНОЛИЧНИКОВ.

В дополнение к постановлению ЦК КП/б/У от 11.XI-32г. и инструкции СНК.

1. В отношении единоличников, злостно срывающих хлебосдачу /по контрактации или самообязательствам/ применять натуральные штрафы в виде установления дополнительных заданий по мясозаготовкам в размере 15-ти месячной нормы сдачи мяса.

Применение этого штрафа проводится сельсоветом с предварительного разрешения в каждом отдельном случае Райисполкома. При этом Сельсоветы устанавливают сроки взыскания и размер штрафа для каждого хозяйства /в пределах 15-ти месячной нормы мясосдачи и, соответственно, годичной нормы сдачи картофеля/, применительно к состоянию и условиям отдельных хозяйств.

Наложение штрафа не освобождает хозяйство от полного выполнения установленного хлебозаготовительного задания.

В случае, если единоличник в установленный срок полностью выполнит свое задание по хлебу, штраф может быть отменен с предварительного разрешения Райисполкома.

В отдельных районах /по постановлению Облисполкома/ штраф может быть установлен картофелем в размере годичного плана данного хозяйства по картофелю.

В исключительных случаях по специальному постановлению Облисполкома размер штрафа может быть удвоен.

2. ЦК предупреждает все местные парторганизации и всех местных работников против подмены массовой работы в борьбе за хлеб голым администрированием и против придания штрафам массового характера. Задача натурального штрафа – обеспечить полное выполнение хлебозаготовительного плана.

3. Взыскать первоочередно в бесспорном порядке семенную и продовольственную ссуду, выданную единоличникам в отдельных районах через колхозы; во всех случаях, когда выданная единоличнику ссуда была погашена колхозом /например, в Винницкой области/, засчитать взысканную с единоличников ссуду в план сдачи хлеба по соответствующему колхозу.

4. Организовать бригады из колхозных активистов колхозов /данного села или близлежащих/, выполнивших план хлебосдачи, а также приближающихся к окончанию его – для содействия полному выполнению хлебозаготовительного задания по единоличному сектору.

До 1-го декабря организовать на Украине не менее 1.100 таких бригад колхозников, в том числе по областям.

Винница	200	Киев	300
Чернигов	100	Харьков ...	350
Одесса	50	Днепропетр.	50
Донбасс	50		

5. Единоличников, добросовестно выполнивших свои обязательства по хлебосдаче, в особенности досрочно, отмечать в постановлениях сельсоветов, комиссий содействия и т.п. включать в состав бригад по хлебозаготовкам, комиссий содействия и т.д.

6. В отношении кулаков твердосдатчиков, не выполняющих заданий по хлебу – применять репрессии, предусмотренные ст.58 Уголовн. Кодекса в судебном или административном порядке.

У. О ХЛЕБОСДАЧЕ В СОВХОЗАХ.

1. В соответствии с установленным окончательным планом хлебосдачи по Зернотресту Украины в 9.800 тыс.пудов, утвердить предоставленную т.Бурковым, разбивку планов по отдельным зерносовхозам и сроки их выполнения /см. приложение/.

ЦК КП/б/У напоминает решение ЦК ВКП/б/ о персональной партийной и государственной ответственности директоров совхозов за выполнение плана хлебозаготовок: "Предупредить, что настоящий план хлебосдачи является окончательным, не подлежащий каким бы то ни было изменениям, а невыполнение его, хотя бы в незначительной степени будет

№ 50

1932 р., листопада 20. Харків. – Постанова Раднаркому УСРР "Про доповнення інструкції «Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі»"

Пролетарі всіх країн єднайтеся

ПОСТАНОВА

РАДИ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ УРСР

"Про доповнення до інструкції "ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ХЛІБОЗАГОТІВЕЛЬ В ОДНООСІБНОМУ СЕКТОРІ"

Доповнюючи свою постанову з 11 листопада 1632 р. "Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі", Рада Народних комісарів ухвалює

Затвердити нажченаведені додатки до Інструкції про боротьбу з куркульським впливом у колгоспах

Харків, 20 листопада 1932 р.

Голова Ради народних комісарів УРСР В. Чубар

Керівничий справ Ради народних комісарів В. Легкий

Оголошенню в пресі не підлягає

ДОДАТКИ ДО ІНСТРУКЦІЇ

про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі

1. На додаток до п. 2 інструкції "Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі" встановити:

З одноосібників, зазначених в цьому пункті, стягати першочергово безспірним порядком насінні та харчові позики, що їх видано одноосібникам в окремих районах через колгоспи.

У всіх випадках, коли надану одноосібнику позику було згашено колгоспом, стягнену з одноосібників позику зараховувати до плану хлібозаготівлі відповідного колгоспу.

2. На додаток до п.3 згаданої інструкції встановити:

а) До одноосібників, які злісно зривають хлібоздачу, так за котрактацією, як і за самозобов'язанням, застосувати, крім передбачених у цьому пункті заходів, натуральні штрафи порядком додаткових завдань з м'ясозаготівель розміром до 15-тимісячної норми здаванням'яса.

Ці штрафи застосовують сільські ради з попереднього дозволу в кожному окремому випадку районного виконавчого комітету.

б) надати право обласним виконавчим комітетам за їх постановами в окремих районах встановлювати натуральні штрафи розміром річного плану здачі картоплі відповідним господарством.

У виняткових випадках за окремою постановою облвиконкоми мають право подвоювати розміри [річ]них штрафів.

в) сільради, встановлюючи розміри натуральних штрафів (у межах 15-ти місячної норми здачі м'яса або відповідно до річної норми здачі картоплі) та терміни стягання, повинні виходити з господарського стану та умов кожного окремого господарства.

г) Накладання цих штрафів не звільняє одноосібні господарства від виконання хлібозаготівних завдань цих одноосібних господарств

д) Надати право районним виконавчим комітетам у випадках, коли одноосібники виконують плани здачі хліба за контрактацією та самозобов'язанням у встановлені терміни та відповідними розмірами, скасовувати натуральні та грошові штрафи за окремою постановою райвиконкому.

3. Зобов'язати райвиконкоми дати вказівки сільським радам відзначати в поставновах сільрад і комісій сприяння хлібозаготівлям тих одноосібників, що ретельно, а особливо тих, що дотерміново виконують свої зобов'язання щодо хлібоздачі, залучаючи зазначених одноосібників до складу бригад з хлібозаготівель, комісій сприяння хлібозаготввлям тощо.

4. На додаток до п. 11 інструкції "Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі" встановити:

До куркулів-твердоздатчиків, що не виконують завдань здачі хліба, застосувати репресії, передбачені в ч. 2. арт. 58 Кримінального кодексу УСРР

Керівничий справ Ради народних комісарів В. Легкий

Кримінальна справа № 475. – Т. 306. – Арк. 24. – Копія.

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

ПОСТАНОВА

РАДИ НАРОДНІХ КОМІСАРІВ УСРР

„Про доповнення інструкції „ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ХЛІБОЗАГОТІВЕЛЬ В ОДНООСІБНОМУ СЕКТОРІ"

Доповнюючи свою постанову з 11 листопада 1932 року «Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі», Рада народніх комісарів УСРР ухвалює:

Затвердити нижченаведені додатки до інструкції про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі.

Харків, 20 листопада 1932 року.

Голова Ради народніх комісарів УСРР В. ЧУБАР.
Керівничий Справ Ради народніх комісарів УСРР В. ЛЕГКИЙ.

ОГОЛОШЕННЮ В ПРЕСІ НЕ ПІДЛЯГАЄ.

ДОДАТКИ ДО ІНСТРУКЦІЇ

про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі

1. На додаток до п. 2 інструкції «Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі» встановити:

З одноосібників, зазначених в цьому пункті, стягати неодмінно безспірним порядком насінні та харчові позики, що їх видано одноосібникам в окремих районах через колгоспи.

У всіх випадках, коли видану одноосібникові позику було згашено колгоспом, стягнену з одноосібників позику зараховувати до плану хлібоздачі відповідного колгоспу.

2. На додаток до п. 3 згаданої інструкції встановити:

а) До одноосібників, які дійсно зривають хлібозачу так за контрактацією, як і за самозобов'язаннями, застосовувати, крім передбачених у цьому пункті заходів, натуральні штрафи порядком додаткових завдань в м'ясозаготівель розміром до 15-тисячної норми здавання м'яса.

Ці штрафи застосовують сільські ради з попереднього дозволу в кожному окремому випадку районного виконавчого комітету.

б) Надати право обласним виконавчим комітетам, за їх постановами, в окремих районах встановлювати натуральні штрафи картоплею розміром річного плану здачі картоплі відповідним господарством.

У виняткових випадках, за окремою постановою, райвиконкоми мають право подвоювати розміри цих штрафів.

в) Сільради, встановлюючи розміри натуральних штрафів (у межах 15-тисячної норми здачі м'яса або відповідно до річної норми здачі картоплі) та терміни стягання, повинні виходити з господарського стану та умов кожного окремого господарства.

г) Накладання цих штрафів не звільняє одноосібні господарства від повного виконання встановлених хлібозаготівних завдань цих одноосібних господарств.

д) Надати право районним виконавчим комітетам у випадках, коли одноосібники виконують плани здачі хліба за контрактацією та самозобов'язаннями у встановлені терміни та відповідними розмірами, скасовувати натуральні та грошові штрафи за окремою постановою райвиконкому.

3. Зобов'язати райвиконкоми дати вказівки сільським радам відзначати в постановах сільрад і комісій сприяння хлібозаготівлям тих одноосібників, що ретельно, а особливо тих, що достроково виконують свої зобов'язання щодо хлібоздачі, залучаючи зазначених одноосібників до складу бригад з хлібозаготівель, комісій сприяння хлібозаготівлям тощо.

4. На додаток до п. 11 інструкції «Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі» встановити:

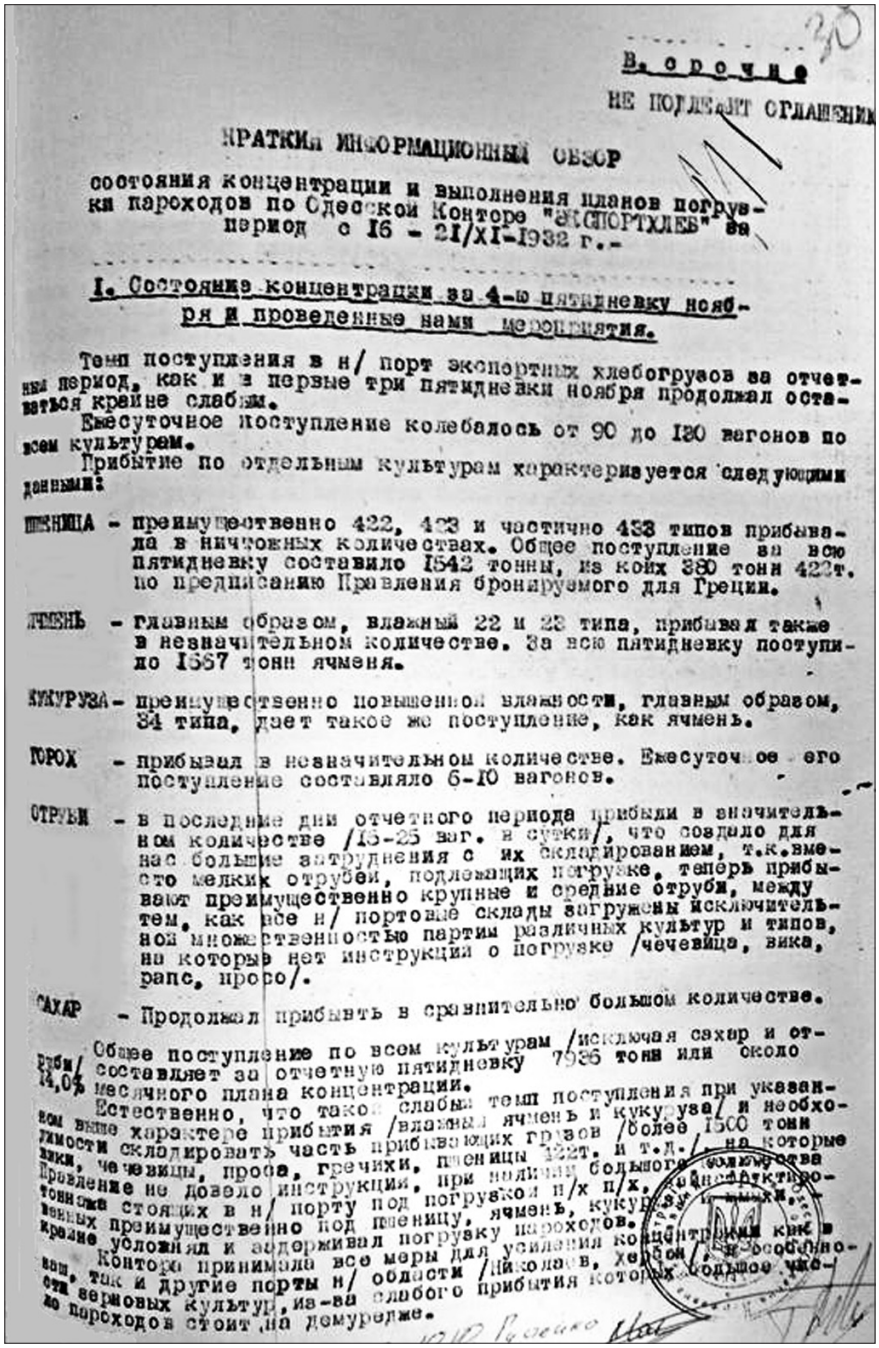
до куркулів—твердозаплатників, що не виконують завдань здачі хліба, застосовувати репресії, передбачені в ч. 2 арт. 58 Кримінального кодексу УСРР.

Керівничий Справ Ради
народніх комісарів УСРР В. ЛЕГКИЙ.

НКЛП—УСРР. УПО. Газетно-журнальна фабрика ім. В. Блакитного. Тир. 30.000

№ 51

1932 р., листопада 23. Одеса. – Короткий інформаційний огляд стану концентрації та виконання планів завантаження пароплавів в Одеській конторі “Експортхліб” за 16–21 листопада 1932 р.

В. с р о ч н о

НЕ ПОДЛЕЖИТ ОГЛАШЕНИЮ

КРАТКИЙ ИНФОРМАЦИОННЫЙ ОБЗОР

состояния концентрации и выполнения планов погрузки пароходов по Одесской Конторе "ЭКСПОРТХЛЕБ" за период с 16 - 21/XI-1932 г.-

I. Состояние концентрации за 4-ю пятидневку ноября и проведенные нами мероприятия.

Темп поступления в н/ порт экспортных хлебогрузов за отчетный период, как и в первые три пятидневки ноября продолжал оставаться крайне слабым.

Ежесуточное поступление колебалось от 90 до 120 вагонов по всем культурам.

Прибытие по отдельным культурам характеризуется следующими данными:

ПШЕНИЦА - преимущественно 422, 423 и частично 433 типов прибывала в ничтожных количествах. Общее поступление за всю пятидневку составило 1542 тонны, из коих 380 тонн 422т. по предписанию Правления бронируемого для Греции.

ЯЧМЕНЬ - главным образом, влажный 22 и 23 типа, прибывал также в незначительном количестве. За всю пятидневку поступило 1587 тонн ячменя.

КУКУРУЗА - преимущественно повышенной влажности, главным образом, 34 типа, дает такое же поступление, как ячмень.

ГОРОХ - прибывал в незначительном количестве. Ежесуточное его поступление составляло 6-10 вагонов.

ОТРУБИ - в последние дни отчетного периода прибыли в значительном количестве /15-25 ваг. в сутки/, что создало для нас большие затруднения с их складированием, т.к.вместо мелких отрубей, подлежащих погрузке, теперь прибывают преимущественно крупные и средние отруби, между тем, как все н/ портовые склады загружены исключительной множественностью партии различных культур и типов, на которые нет инструкции о погрузке /чечевица, вика, рапс, просо/.

САХАР - Продолжал прибывать в сравнительно большом количестве.

Общее поступление по всем культурам /исключая сахар и отруби/ составляет за отчетную пятидневку 7936 тонн или около 14,0% месячного плана концентрации.

Естественно, что такой слабый темп поступления при указанном выше характере прибытия /влажный ячмень и кукуруза/ и необходимости складировать часть прибывающих грузов /более 1500 тонн ваки, чечевицы, проса, гречихи, пшеницы 422т. и т.д./, на которые Правление не довело инструкции, при полном бодьшого количества тоннажа стоящих в н/ порту под погрузкой н/х п/х, [illegible] ленных преимущественно под пшеницу, ячмень, кукурузу пароходов, крайне усложнял и задерживал погрузку пароходов.

Контора принимала все меры для усиления концентрации как в наш, так и другие порты н/ области /Николаев, Херсон/, особенно сей зерновых культур, из-за слабого прибытия которых судовое ко во пароходов стоит на демуреже.

2.

В предыдущем обзоре за I половину ноября мы подробно
ветили проводимые нами мероприятия по усилению концентрации
дать форсированную отгрузку всего наличия экспортных пшениц
не останавливаясь перед заменой попавшей в фонды экспортной
пшеницы не экспортной или перенесением фондов из одного рай
на другой.

Нами были посланы специальные бригады в/ работников с
данием-опираясь на эту директиву, немедленно отгрузить в пор
все наличие экспортной пшеницы и др. зерновых.

Через Облзаготзерно и Облтрактор был принят ряд дополн
тельных мер по усилению обмолота и вывоза из глубинок годно
для экспорта пшеницы.

Одновременно за подписью Зам.Пред.Облисполкома т. ТАРА
НЕНКО 18/XI были даны следующие телеграфные распоряжения:

I/"Первомайск, Любашевка, Голованевск, Раховка - Предрайисполк
Николаев - Херсон - Предгорсовета
"Предлагаю обеспечить немедленную вывозку глубинок отгрузку
"для экспорта наличную районе озимую сортовую пшеницу Загото
"но также Семеноводсоюза исполнение телеграфьте"
II/ Зиновьевск, Вознесенск, Березовка - Предрайисполкома
"Предлагаю немедленно обеспечить вывозку глубинок отгрузку п
"для экспорта наличную районе озимую сортовую пшеницу Загото
"на Семеноводсоюза также прочую экспортную пшеницу тчк Случа
"фондирования последний заменяйте неэкспортной".

Наряду с этим в дополнение к телеграмме, посланной II/
на имя Пред.СНК УССР т. ЧУБАРЯ, Зам.Пред.Облисполкома т. ТАР
КО 18/XI была послана телеграмма Зам.Пред.СНК УССР т. СПЕРВИЧК
следующего содержания:

"Трех портах области находится пятнадцать хлебных пароходов
"загруженных тоннаж" которых достигает Одессе 25000 тонн Ник
леве 32000 Херсоне 12000 тчк Числа наличных пароходов перешл
"контрсталию трех портах двенадцать тчк Наличие также прибыт
"ячменя ничтожно тчк Необходима загрузка пароходов перешедших
"контрсталию трем портам пшеницы 25000 тонн ячменя 9000 тчк у
"тывая принятые меры отгрузке порты ближайшие дни экспорте т
"сортовой пшеницы около 10000 тонн просим разрешить использов
"ние непфонда недостающие 15000 тонн пшеницы также фондируемы
"4000 ячменя перенеся эти фонды другие области зпт воздействов
"вать форсировании сдачи хлеба экспорт другими областями зпт
"переводе экспортную работу дополнительно двух судилок Загота
"на ограничив выполнение задания отгрузка кукурузы Закавказьм
"телеграфьте".

Все эти мероприятия несомненно должны были обеспечить
лее усиленное поступление в порты в/ области хлебоэкспортных
вов, и в первую очередь крайне дефицитных для нас пшеницы и я
меня.

Однако, все проводимые мероприятия по усилению отгрузок
мест стоят сейчас перед угрозой срыва в связи с получением об
заготзерно 20/XI правительственным заданием отгруз
ный срок Москве и Закавказью 16600 тонн пшеницы
включая экспортную, причем указано, что это
жит первоочередному выполнению.

Выполняя это распоряжение, Заготзерно, р
шими фондами пшеницы несомненно отгрузит всю ту
мы рассчитывали получить с помощью посланных нам
грузки стоящих на домуредже пароходов.

В целях принятия с В/ стороны необходимых мер Вам немедленно 20/XI была послана следующая телеграмма:

"Москва Экспортхлеб Белоконскому
"Заготзерно правительственному задание двадцать пятому отгружает
"16600 пшеницы наличных кондиции впереди экспорта срывается погрузка пароходов - Тараненко Стовбур - 0166"

Об этом одновременно были поставлены в известность секретарь Обкома т. Майоров и находящийся в Одессе Секретарь ЦК КПБУ тов. Хатаевич.

Если задание Одесской области на отгрузку этих 16600 тонн пшеницы не будет перенесено на другую область, то несомненно, что в ближайший период мы не сможем рассчитывать на значительное ее поступление:

2. Движение остатков и качество наличия.

Наличие остатков на 16 и 21 ноября, которыми располагала Контора, в разбивке на инструктированные и неинструктированные грузы характеризуется следующими данными:

Наличие остатков по Одесской Конторе "ЭКСПОРТХЛЕБ"
/по данным оперативн.учета/ на 16/XI и 21/XI./в тоннах/

Культура	Наличие на 16/XI-32 г.				Наличие на 21/XI-32г.			
	Всего налич.	В т.ч.заинструкт. Годных к немед. погруз.	Требующ. подработки или сушки	В т/ч незаинструкт. груз.	Всего налич.	В т/ч заинструкт. Годн.к немед. погруз.	Требующ. подраб. или сушки	В т/ч незаинструкт.
Пшеница	1166	921	15	230	1091	222	115	754
Рожь	185	100	-	85	100	100	-	-
Ячмень	3456	500	2950	-	2675	755	1920	-
Горох	2871	208	-	2662	4832	402	-	4431
Чечевица	1470	-	-	1470	1670	-	-	1670
Рапс	410	125	-	285	400	-	-	400
Микс	707	663	-	44	412	312	-	100
Кукуруза	5762	2191	2146	1425	4252	862	1767	1623
Отруби	2234	1500	-	1724	3245	783	-	2462
Вика	3215	-	-	3215	3560	-	-	3560
Просо	1369	-	-	1369	2584	500	-	2084
Гречиха	210	-	-	210	287	-	-	287
Сах.песок	30%	-	-	30%.	7880	-	-	7880
ИТОГО:	27719	6208	5111	16400	32940	3936	3802	25202

ПРИМЕЧАНИЯ: На 16/XI в числе незаинструктированных-пшеница головневая, кукуруза головневая и т.д.
На 1/XI в числе незаинструктированных:
пшеницы 230 -головневая
" 412т. - 280 тонн для Греции
" 57т. - 25 " " Персии
кукуруза 28т. - 550т.брониров. под погрузку здан.
сахар - 7000 тонн для ожид. п/х "Ленинград"

Следовательно, наличие заинструктированных как годных к немедленной погрузке /не считая технических задержек - ожидание погрузки /не считая технических задержек, так и требующих подработки или сушки, уменьшилось, причем по основным культурам /пшеница, ячмень, кукуруза/ заинструктированные остатки, годные к немедленной погрузке на 21/XI составляют незначительное

количество.

В числе незаинструктированных остатков обращаем внимание на вновь возрастающее наличие, несмотря на отгрузки- отрубей /на 16/XI 2453т./ и горохов /4000 т./ и на наличие на 16/XI чечевицы /1670т./, рапса /400т./, вики /3560т./, проса /2034т./, гречихи /287т./, на которые, несмотря на неоднократные запросы Правление до сих пор не давало инструкции на погрузку.

Наличие влажных ячменя и кукурузы продолжает оставаться значительным, несмотря на форсированную сушку и погрузку в связи с новым их поступлением, что продолжало оставаться связывающим моментом в н/ оперативной работе.

Большое наличие сахара-песка подлежит в III декаде отгрузке на п/х "Иланвери".

III. Переработка и сушка.

Наплыв влажных ячменя и кукурузы, о чем подробно сообщено в предыдущем обзоре, резко превышавший производительную мощность сушилки, работе которой производилась круглосуточно, вызвал значительные их остатки.

Запас кукурузы и ячменя повышенной влажности составляет:

	на 15/XI	на 21/XI
ячменя	3450	1920
кукурузы	3570	2715

За отчетную пятидневку сушка Мехамбара № 2 просушила 3343 тонны ячменя и кукурузы.

Сушка ежедневно пропускала /за исключением 20/XI/ от 486 до 505 тонн, снижая влажность на 3,5 - 4%.

Такой темп работы сушки при одновременной приемке поступающих на сушку грузов /в особенности влажного ячменя, который в больших количествах перебрасывался на Мехамбар № 2 в н/ Элеватора/ и форсированной погрузке п/х "ВАЛКОДА" следует признать удовлетворительным.

Основная часть имеющегося запаса ячменя и кукурузы /после просушки/ бронируется для окончания погрузки п/х "Далмация".

Контора приняла необходимые меры к сохранению и усилению застигнутого темпа сушки. Следует отметить, что в связи с необходимостью окончания п/х "Валкода" и "Далмация" мы вынуждены были временно выключить сушилку на ячмень, что задержало сушку кукурузы на 4 дня и вызвало повышение кислотности и запах в некоторой части кукурузы.

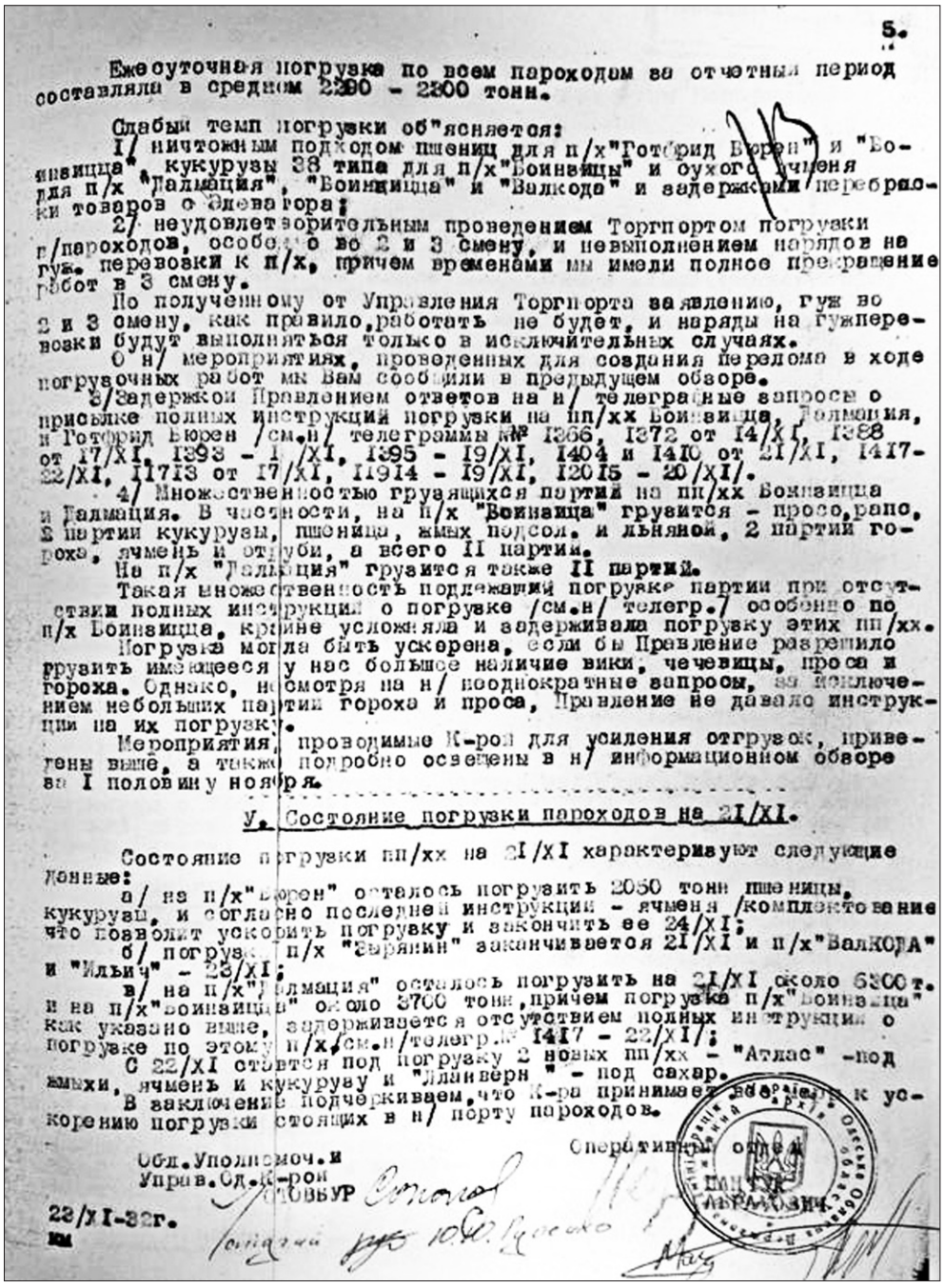
IV. Погрузка пароходов.

Указанный выше слабый темп поступления при непригодности значительной его части до подработки или сушки /влажные ячмень и кукуруза/, а также незначительное наличие влияли соответственно на погрузку пароходов.

В течение отчетной пятидневки в порту стояли под погрузкой следующие пп/хх:

1. Готфрид Бюрен	на 16/XI	оставалось	погрузить	3280	тонн
2. Зырянин	"	"	"	1225	"
3. Далмация	"	"	"	8300	"
4. Вал.Кода	"	"	"	5700	"
5. Боинвилль	"	"	"	5880	"
6. Ильич	"	"	"	250	"

Одесская область 034943

5.

Ежесуточная погрузка по всем пароходам за отчетный период составляла в среднем 2200 - 2300 тонн.

Слабый темп погрузки об"ясняется:

1/ ничтожным подходом пшениц для п/х"Готфрид Бюрен" и "Боинвица" кукурузы 38 типа для п/х"Боинвицы" и сухого зерна для п/х "Далмация", "Боинвица" и "Валкода" и задержками перебрасски товаров с Элеватора;

2/ неудовлетворительным проведением Торгпортом погрузки п/пароходов, особенно во 2 и 3 смену, и невыполнением нарядов на гуж. перевозки к п/х, причем временами мы имели полное прекращение работ в 3 смену.

По полученному от Управления Торгпорта заявлению, гуж во 2 и 3 смену, как правило, работать не будет, и наряды на гужперевозки будут выполняться только в исключительных случаях.

О н/ мероприятиях, проведенных для создания перелома в ходе погрузочных работ мы Вам сообщили в предыдущем обзоре.

3/Задержкой Правлением ответов на н/ телеграфные запросы о присылке полных инструкций погрузки на пп/хх Боинвица, Далмация и Готфрид Бюрен /см.н/ телеграммы № 1366, 1372 от 14/XI, 1388 от 17/XI, 1393 - 18/XI, 1395 - 19/XI, 1404 и 1410 от 21/XI, 1417-22/XI, 11713 от 17/XI, 11914 - 19/XI, 12015 - 20/XI/.

4/ Множественностью грузящихся партий на пп/хх Боинвица и Далмация. В частности, на п/х "Боинвица" грузится - просо, рапс, 2 партии кукурузы, пшеница, жмых подсол. и льняной, 2 партии гороха, ячмень и отруби, а всего 11 партий.

На п/х "Далмация" грузится также 11 партий.

Такая множественность подлежащий погрузке партии при отсутствии полных инструкций о погрузке /см.н/ телегр./ особенно по п/х Боинвица, крайне усложняла и задерживала погрузку этих пп/хх.

Погрузка могла быть ускорена, если бы Правление разрешило грузить имеющееся у нас большое наличие вики, чечевицы, проса и гороха. Однако, несмотря на н/ неоднократные запросы, за исключением небольших партий гороха и проса, Правление не давало инструкции на их погрузку.

Мероприятия, проводимые К-ром для усиления отгрузок, приведены выше, а также подробно освещены в н/ информационном обзоре за I половину ноября.

У. Состояние погрузки пароходов на 21/XI.

Состояние погрузки пп/хх на 21/XI характеризуют следующие данные:

а/ на п/х"Бюрен" осталось погрузить 2050 тонн пшеницы, кукурузы, и согласно последней инструкции - ячменя /комплектование что позволит ускорить погрузку и закончить ее 24/XI;

б/ погрузка п/х "Зарянин" заканчивается 21/XI и п/х"Валкода" и "Ильич" - 23/XI;

в/ на п/х"Далмация" осталось погрузить на 21/XI около 6800 т. и на п/х"Боинвица" около 3700 тонн, причем погрузка п/х"Боинвица" как указано выше, задерживается отсутствием полных инструкций о погрузке по этому п/х /см.н/телегр.№ 1417 - 22/XI/;

С 22/XI ставятся под погрузку 2 новых пп/хх - "Атлас" -под жмыхи, ячмень и кукурузу и "Лайверн" - под сахар.

В заключение подчеркиваем, что К-ра принимает все меры к ускорению погрузки стоящих в н/ порту пароходов.

Оперативный отдел

Обл.Уполномоч.и
Управ.Од.К-ром
ЛОВЬУР

23/XI-32г.
им

ДА Одеської обл. – Ф. 1690. – Оп. 1. – Спр. 122. – Арк. 30–32. – Оригінал.

№ 52
1932 р., листопада 26. – Лист заступника Голови РНК УСРР О. Сербиченка генеральному секретареві ЦК КП(б)У С. Косіору щодо введення режиму “чорних дощок” і накладання штрафів

УСРР
Заступник голови
Ради
Народних еомісарів
26. XI 1932
№ 822

Надіслано для ознайомлення членів
та канд.. 27/XI 1932
За №042357/ III

До ЦК КП(б)У
тов. Косіору 7

Надсилаючи разом з цим довідку, за даними областей про занесення на чорну дошку та накладання штрафів, звертаю Вашу увагу на таке:

По Вінницькій області за постановою Облвиконкому віднесено на чорну дошку 8 районів.

По Чернигівській області введено нову групу репресій, а саме, крім чорної дошки запроваджуєтеся “бойкот”. На цей бойкот віднесено 67 сел та 20 колгоспів.

По АМСРР на чорну дошку занесено не колгоспи, а сільраду (Фрунзівська сільрада Кодинського району].

Такий же приклад з занесенням на чорну дошку не колгоспів, а сел, є по Донецькій області.

Розглядаючи стан з накладанням штрафів, треба звернути увагу на великі розміри цих штрафів. Так, по Дніпропетровській області накладено по І.000 крб. на індивідуальне господарство в той час, копи на куркульське господарство в цій же області накладено штраф в 538 крб. В Чернигівській-області пересічно на одне господарство припадав штраф в 382 крб.

Вважаючи такий стан за ненормальний, що порушує дану директиву, прошу Ваших вказівок в цій справі.

26. XI. 32 підпис (Сербиченко)

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5394. – Арк. 7. – Оригінал.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. Документи і матеріали / Упор. Р. Пиріг. – Київ. 2007. – С. 414.

У. С. Р. Р.
ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ
РАДИ
НАРОДНІХ КОМІСАРІВ
№ 822

Надіслано ... Члена
та Канд. 93/41 1932 р.
за № 042357/т

ДО ЦК КП(б)У
тов. КОСІОРУ

Надсилаючи разом з цим довідку, за даними областей про занесення на чорну дошку та накладання штрафів, звертаю Вашу увагу на таке:

По Вінницькій області за постановою Облвиконкому віднесено на чорну дошку 8 районів.

По Чернігівській області введено нову групу репресій, а саме, крім чорної дошки запроваджується "бойкот". На цей бойкот віднесено 67 сел та 20 колгоспів.

По АМСРР на чорну дошку занесено не колгоспи, а сільраду (Брунзівська сільрада, Кодинського району).

Такий же приклад з занесенням на чорну дошку не колгоспів, а сел, є по Донецькій області.

Розглядаючи стан з накладанням штрафів, треба звернути увагу на великі розміри цих штрафів. Так, по Дніпропетровській області накладено по 1.000 крб. на індивідуальне господарство в той час, коли на куркульське господарство в цій же області накладено штраф в 538 крб. В Чернігівській області пересічно на одне господарство припадає штраф в 382 крб.

Вважаючи такий стан за ненормальний, що порушує дану директиву, прошу Ваших вказівок в цій справі.

26-XI-32. СЕРБИЧЕНКО

З оригіналом згідно:
(О. В. Бачинська)

№ 53

1932 грудня 1. – Телеграма генерального секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора в обкоми КП(б)У про терміни вивезення хліба з віддалених сіл

Серия “Г”

Сообщаем руководству директиву полученную из ЦЕКА ВКП (б) двтчк

а) Утвердить конечный срок вывоза хлеба с глубинных пунктов Украины тире 15 Января тчк

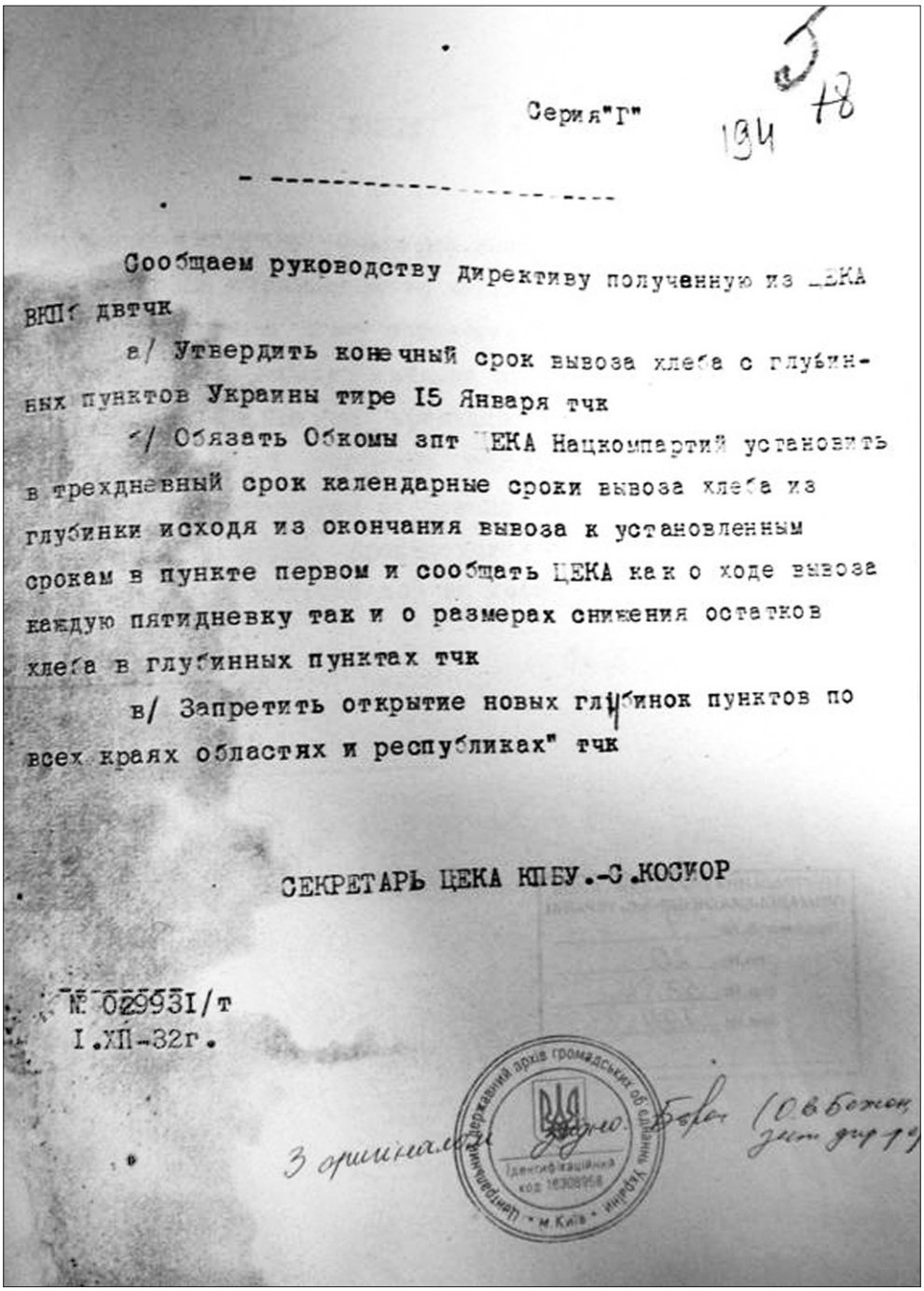
б) Обязать Обкомы зпт ЦЕКА Нацкомпартий установить в трехдневный срок календарные сроки вывоза хлеба из глубинки исходя из окончания вывоза к установленным срокам в пункте первом и сообщать ЦЕКА как о ходе вывоза каждую пятидневку так и о размерах снижения остатков хлеба в глубинных пунктах тчк

в) Запретить открытие новых глубинок пунктов по всех краях областях и республиках тчк

СЕКРЕТАРЬ ЦЕКА КПБУ. – С. Косиор

№ 029931 /т
1.XII – 32 г.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5384. – Арк. 194. – Копія.

Серия"Г"

194 18

Сообщаем руководству директиву полученную из ЦЕКА ВКП(двтчк

а/ Утвердить конечный срок вывоза хлеба с глубинных пунктов Украины тире 15 Января тчк

б/ Обязать Обкомы зпт ЦЕКА Нацкомпартий установить в трехдневный срок календарные сроки вывоза хлеба из глубинки исходя из окончания вывоза к установленным срокам в пункте первом и сообщать ЦЕКА как о ходе вывоза каждую пятидневку так и о размерах снижения остатков хлеба в глубинных пунктах тчк

в/ Запретить открытие новых глубинок пунктов по всех краях областях и республиках" тчк

СЕКРЕТАРЬ ЦЕКА КПБУ.-С.КОСИОР

№ 029931/т
1.XII-32г.

З оригіналом

Центральний державний архів громадських об'єднань України • м.Київ • Ідентифікаційний код 1630958

№ 54
1932 р., грудня 7. – Директивний лист Й. Сталіна членам ЦК, ЦКК, секретарям райкомів, крайкомів, головам виконавчих комітетів та членам колегії Наркомзему про репресії та визначення кримінального покарання стосовно керівників Оріхівського району Дніпропетровської області за саботаж хлібозаготівель

105

ВСЕМ ЧЛЕНАМ И КАНДИДАТАМ ЦК И ЦКК, ВСЕМ СЕКРЕТАРЯМ ОБКОМОВ КРАЙКОМОВ, НАЦ. ЦК, ВСЕМ СЕКРЕТАРЯМ РАЙКОМОВ И ВСЕМ ПРЕДРИКАМ, ВСЕМ ЧЛЕНАМ-ПАРТИЙЦАМ КОЛЛЕГИИ НАРКОМЗЕМА СССР.

Рассылаются для сведения следственные материалы по саботажу хлебозаготовок в Ореховском районе Украины, присланные в ЦК ВКП(б) председателем ГПУ Украины тов. Реденсом. Так как материалы эти являются характерными для значительной части районов Советского Союза, то следовало бы, по моему мнению, обратить на них особое внимание. Материалы лишний раз показывают, что организаторами саботажа являются в большинстве случаев “коммунисты”, т. е. люди, имеющие в кармане партбилет но давно уже переродившиеся и порвавшие на деле с партией. Это – те самые обманщики партии и жулики, которые искусно проводят кулацкую политику под флагом своего “согласия” с генеральной линией партии.

Вот что говорит Ленин о таких жуликах и обманщиках:

“Рабочие и крестьяне, трудящиеся и эксплуатируемые! Земля, банки, фабрики, заводы перешли в собственность всего народа! Беритесь сами за учет и контроль производства и распределения продуктов, в этом и только в этом путь к победе социализма, залог его победы, залог победы над всякой эксплуатацией, над всякой нуждой и нищетой! Ибо в России хватит хлеба, железа, леса, шерсти, хлопка и льна на всех, лишь бы правильно распределить труд и продукты, лишь бы установить всенародный деловой, практический контроль за этим распределением, лишь бы победить не только в политике, но и в повседневной экономической жизни врагов народа: богатых, их прихлебателей, – затем жуликов, тунеядцев и хулиганов”.

“Никакой пощады этим врагам народа, врагам социализма, врагам трудящихся! Война не на жизнь, а на смерть богатым и их прихлебателям, буржуазным интеллигентам, война жуликам, тунеядцам и хулиганам”.

“Богатые и жулики, это – две стороны одной медали, это – два главные разряда паразитов, вскормленных капитализмом, это – главные враги социализма, этих врагов надо взять под особый надзор всего населения, с ними надо расправляться, при малейшем нарушении ими правил и законов социалистического общества, беспощадно. Всякая слабость, всякие колебания, всякое сантиментальничанье в этом отношении было бы величайшим преступлением перед социализмом”.

(Ленин, том XXII, стр. 164. – “Как организовать соревнование”).

Так как враг с партбилетом в кармане должен быть наказан строже, чем враг без партбилета, то следовало бы людей вроде Головина (бывший секретарь Ореховского райкома), Паламарчука (бывш. пред. рика), Луценко, Ордельяна, Пригоды и других немедля арестовать и наградить их по заслугам, т. е. дать им от 5 до 10 лет тюремного заключения каждому.

Секретарь ЦК ВКП (б) *И. Сталин.*
7 декабря 1932 г. № П4731

ГДА СБУ. – Ф. 16. – Оп. 25 (1951 р.). – Спр. 3. – Арк. 105. – Копія.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. Документи і матеріали / Упор. Р. Пиріг. – Київ. 2007. – С. 455–456.

105

ВСЕМ ЧЛЕНАМ И КАНДИДАТАМ ЦК И ЦКК, ВСЕМ СЕКРЕТАРЯМ ОБКОМОВ, КРАЙКОМОВ, НАЦ. ЦК, ВСЕМ СЕКРЕТАРЯМ РАЙКОМОВ И ВСЕМ ПРЕДРИКАМ, ВСЕМ ЧЛЕНАМ-ПАРТИЙЦАМ КОЛЛЕГИИ НАРКОМЗЕМА СССР.

Рассылаются для сведения следственные материалы по саботажу хлебозаготовок в Ореховском районе Украины, присланные в ЦК ВКП(б) председателем ГПУ Украины тов. Реденсом. Так как материалы эти являются характерными для значительной части районов Советского Союза, то следовало бы, по моему мнению, обратить на них особое внимание. Материалы лишний раз показывают, что организаторами саботажа являются в большинстве случаев „коммунисты", т. е. люди, имеющие в кармане партбилет, но давно уже **переродившиеся** и порвавшие **на деле** с партией. Это — те самые **обманщики** партии и **жулики,** которые искусно проводят кулацкую политику под флагом своего „согласия" с генеральной линией партии.

Вот что говорит Ленин о таких жуликах и обманщиках:

„Рабочие и крестьяне, трудящиеся и эксплуатируемые! Земля, банки, фабрики, заводы перешли в собственность всего народа! Беритесь **сами** за учет и контроль производства и распределения продуктов, — в этом и **только** в этом путь к победе социализма, залог его победы, залог победы над всякой эксплуатацией, над всякой нуждой и нищетой! Ибо в России хватит хлеба, железа, леса, шерсти, хлопка и льна на всех, лишь бы правильно распределить труд и продукты, лишь бы установить всенародный **деловой, практический** контроль за этим распределением, лишь бы победить **не только** в политике, но и в **повседневной экономической** жизни врагов народа: богатых, их прихлебателей, — затем жуликов, тунеядцев и хулиганов".

„Никакой пощады этим врагам народа, врагам социализма, врагам трудящихся! Война не на жизнь, а на смерть богатым и их прихлебателям, буржуазным интеллигентам, война жуликам, тунеядцам и хулиганам".

„Богатые и жулики, это — две стороны одной медали, это — два главные разряда **паразитов,** вскормленных капитализмом, это — главные враги социализма, этих врагов надо взять под особый надзор всего населения, с ними надо расправляться, при малейшем нарушении ими правил и законов социалистического общества, беспощадно. Всякая слабость, всякие колебания, всякое сантиментальничанье в этом отношении было бы величайшим преступлением перед социализмом".

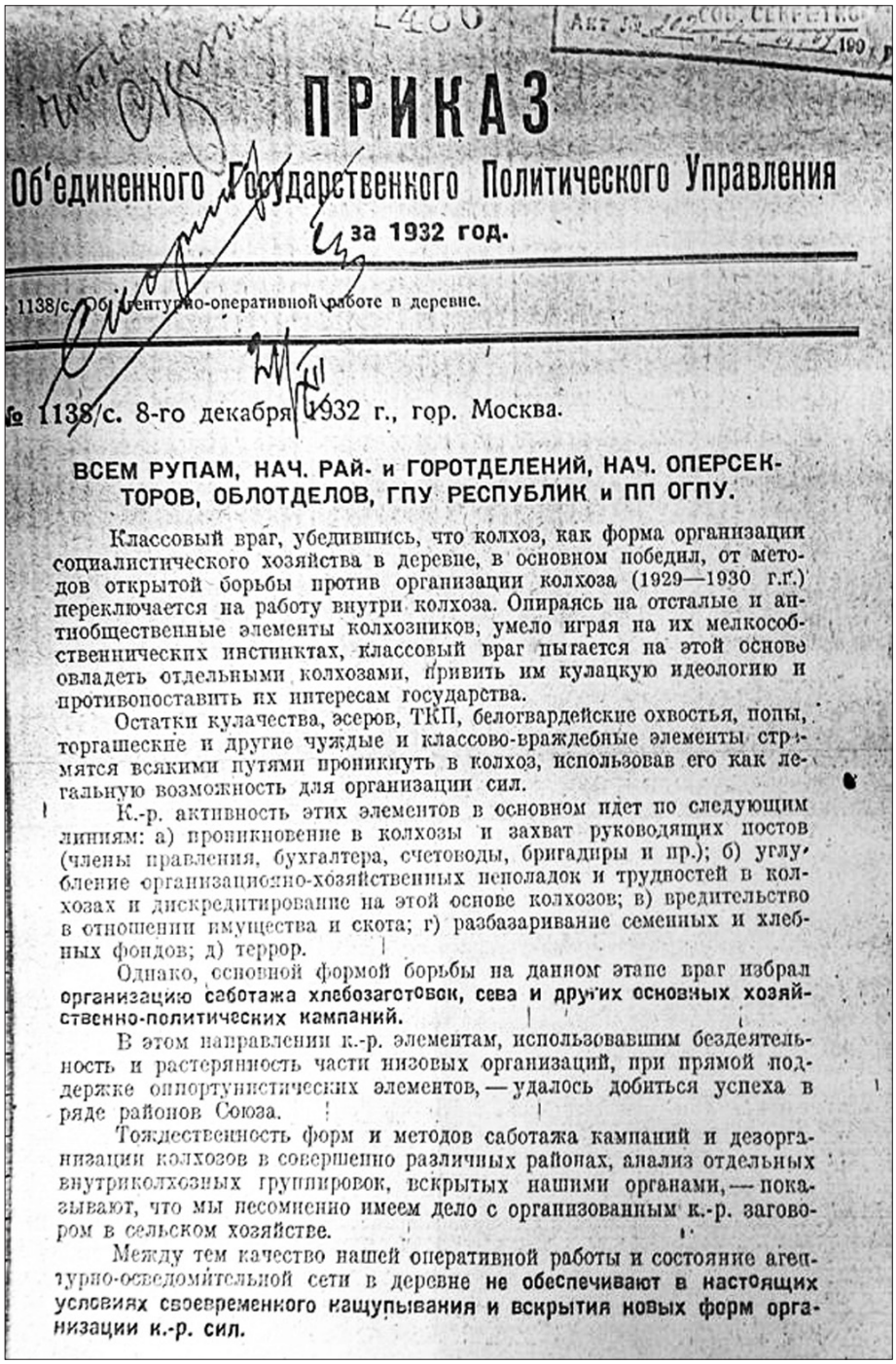
(Ленин, том XXII, стр. 164. — „Как организовать соревнование").

Так как враг с партбилетом в кармане должен быть наказан строже, чем враг без партбилета, то следовало бы людей вроде Головина (бывший секретарь Ореховского райкома), Паламарчука (бывш. пред. рика), Луценко, Ордельяна, Пригоды и других немедля арестовать и наградить их по заслугам, т. е. дать им от 5 до 10 лет тюремного заключения каждому.

Секретарь ЦК ВКП(б) ***И. Сталин.***

7 декабря 1932 г.
№ П4731

№ 55
1932 р., грудня 8. Москва. – Наказ ОДПУ № 1138/с за 1932 рік про оперативно-агентурну роботу на селі

ПРИКАЗ

Об'единенного Государственного Политического Управления

за 1932 год.

1138/с. Об агентурно-оперативной работе в деревне.

№ 1138/с. 8-го декабря 1932 г., гор. Москва.

ВСЕМ РУПАМ, НАЧ. РАЙ- и ГОРОТДЕЛЕНИЙ, НАЧ. ОПЕРСЕКТОРОВ, ОБЛОТДЕЛОВ, ГПУ РЕСПУБЛИК и ПП ОГПУ.

Классовый враг, убедившись, что колхоз, как форма организации социалистического хозяйства в деревне, в основном победил, от методов открытой борьбы против организации колхоза (1929—1930 г.г.) переключается на работу внутри колхоза. Опираясь на отсталые и антиобщественные элементы колхозников, умело играя на их мелкособственнических инстинктах, классовый враг пытается на этой основе овладеть отдельными колхозами, привить им кулацкую идеологию и противопоставить их интересам государства.

Остатки кулачества, эсеров, ТКП, белогвардейские охвостья, попы, торгашеские и другие чуждые и классово-враждебные элементы стремятся всякими путями проникнуть в колхоз, использовав его как легальную возможность для организации сил.

К.-р. активность этих элементов в основном идет по следующим линиям: а) проникновение в колхозы и захват руководящих постов (члены правления, бухгалтера, счетоводы, бригадиры и пр.); б) углубление организационно-хозяйственных неполадок и трудностей в колхозах и дискредитирование на этой основе колхозов; в) вредительство в отношении имущества и скота; г) разбазаривание семенных и хлебных фондов; д) террор.

Однако, основной формой борьбы на данном этапе враг избрал **организацию саботажа хлебозаготовок, сева и других основных хозяйственно-политических кампаний.**

В этом направлении к.-р. элементам, использовавшим бездеятельность и растерянность части низовых организаций, при прямой поддержке оппортунистических элементов, — удалось добиться успеха в ряде районов Союза.

Тождественность форм и методов саботажа кампаний и дезорганизации колхозов в совершенно различных районах, анализ отдельных внутриколхозных группировок, вскрытых нашими органами, — показывают, что мы несомненно имеем дело с организованным к.-р. заговором в сельском хозяйстве.

Между тем качество нашей оперативной работы и состояние агентурно-осведомительной сети в деревне **не обеспечивают в настоящих условиях своевременного нащупывания и вскрытия новых форм организации к.-р. сил.**

Объяснение это тем, что наш аппарат, фактически не перестроив коренным образом всей работы в деревне, что в значительной мере борьба с к.-р. ведется им старыми методами применительно к прошедшим формам классовой борьбы в деревне.

Оперативная работа в деревне в основном сейчас сводится к массовому удару по кулаку и антисоветским одиночкам, открыто агитирующим против колхоза или оказывающим противодействие проводимым хоз. полит. кампаниям.

Мы бьем по кулаку «физическому», т. е. по кулаку с определенными экономическими показателями, мы бьем по элементам, более или менее открыто борющимся с нами, но почти не затрагиваем или очень слабо, организованную контр-революцию.

Достаточно проанализировать оперативную деятельность нашего аппарата в наиболее отстающих районах, чтобы стало ясно, что несмотря на количественно широкий оперативный удар, все же к.-р. активность и саботаж мероприятий власти там не сломлены.

Совершенно очевидно, что удар в этих районах не был направлен по элементам, действительно организующим к.-р. активность в новых условиях.

В этой обстановке изменившихся форм классовой борьбы в деревне, низовой аппарат ГПУ не сделал необходимых оперативных выводов, не учел самого основного, — что изменение классового лица деревни в связи с коренным поворотом политики партии в деревне, вызвало отмирание части нашей старой агентуры, потребовало организации новой агентурно-осведомительной сети и перестроения оперативного аппарата.

Организация крупного социалистического хозяйства в деревне связана с рядом процессов, аналогичных прошедшему периоду организации социалистической промышленности и вызывает перегруппировку сил контр-революции в сельском хозяйстве.

Нынешний этап гораздо сложнее, формирование классово-враждебных сил идет иными путями, вытекает из социалистического преобразования деревни, из изменившегося соотношения классовых сил и требует новой агентуры.

Каково же состояние нашего аппарата в деревне, какими агентурными рессурсами мы там обладаем?

Агентурно-осведомительная сеть состоит преимущественно из старых кадров, освещавших единоличника и кулака, и механически переключенных на работу в колхозе.

Часть этой старой агентурно-осведомительной сети, воспитанная и подчиненная целям и задачам периода ликвидации кулака как класса, лишенная сейчас своих связей, часто враждебная нам — стала ненужной, опасной и вредной для работы.

Сравнительно небольшие новые кадры осведомления часто набраны случайно и также не воспитаны применительно к новой обстановке в деревне.

Особенно неудачен подбор резидентов по колхозной сети, которые являясь по своему служебному положению часто заинтересованными в замазывании действительной обстановки в деревне, дезорганизуют работу осведомительной сети.

Таким образом наш аппарат, сам не перестроившийся и опирающийся в значительной мере на такую сеть, продолжает работу по старинке, не направляя оперативный удар по новым формам к.-р. активности.

РУП должен строить свою сеть и агентурно-оперативную работу, учитывая особенности каждого данного села, каждого данного колхоза (наличие старых и новых колхозников, колхозники из середняков и бедноты, наличие авторитетов, засоренность и т. п.) и применительно к этому подбирать и расставлять сеть.

Сопоставляя данные об организационно-хозяйственном состоянии колхоза, выполнении планов и пр. с оперативными материалами о хищениях, засоренности и формах к.-р. активности — РУП должен на этой основе не фотографировать, а проводить агентурно-оперативные мероприятия (профилактические вызовы, организация необходимых настроений через сеть, вербовка, аресты, оперативная чистка), которые наряду с хозяйственно-политическими мерами должны обеспечить соответствующую обстановку в колхозе.

Только такая организация работы РУП'а в деревне на конкретных оперативных основах, обеспечит действительное выполнение тех огромных оперативно-политических задач, которые ложатся на органы ГПУ.

Между тем РУП большую часть времени заседает в районных организациях, превращаясь из боевого органа непосредственной борьбы с к.-р. в придаток худшей части советского аппарата и занимается своей основной задачей — чекистской работой — между прочим.

Вследствие этого, подавляющее большинство РУП'ов механически передает сводки, иногда плохо и неверно отражающих действительность, фотографирует факты, без глубокого прощупывания корней, без оперативного воздействия на причины и решительного пресечения к.-р. активности и саботажа.

Работа ведется вяло без присущего чекистам энтузиазма, который всегда вносился в борьбу с классовым врагом.

Каждому мало-мальски оперативно грамотному чекисту должно быть понятно, что если в колхозе из 400 хозяйств в самую страдную пору на работу выходит 50 человек, да работают с 9—10 час. утра до 5 час. вечера, с 2-х часовым перерывом на обед, то это не случайно, а результат организующего влияния к.-р. элементов.

Ясно, что в таких случаях нельзя ограничиваться фотографированием факта, а надо принимать немедленно агентурно-оперативные меры и искать к.-р. Однако, не только не проводятся элементарные агентурно-оперативные меры, но при аресте к.-р. элементов не пытаются следствием выявлять связи, организующие центры и пр.

Такое положение в райаппаратах в значительной мере является **результатом отсутствия конкретного оперативного руководства и помощи районам со стороны ПП и Секторов.**

В чем заключалась идея организации оперативных секторов?

В концентрации квалифицированного оперативного кулака, который будет непосредственно помогать районам, дополнять и учить их работать.

Фактически же руководство секторов ограничивается потоком бумажных циркуляров, загружающих районы ненужной писаниной.

Весьма часто аппарат сектора и ПП не бывает в районе, не знает его и никакой помощи району не оказывает.

ПРИКАЗЫВАЮ:

1) Распустить старую агентурно-осведомительную сеть и резидентов в отстающих районах и селах, дезинформирующих и дезориентирующих наш аппарат, организовав вместо них новую сеть, которая

обеспечит действительное агентурное обслуживание деревни в изменившейся обстановке.

В остальных районах каждой области пересмотреть всю сеть, распустив часть старой, отжившей, негодной агентуры и осведомления, часть же старой сети, остающейся преданной и перспективной, тщательным инструктажем переключить на работу в новых условиях.

Одновременно максимально обновить сеть, избегая случайных непродуманных вербовок.

2) Организовать необходимые кадры спецосведомления в районах и селах и раз'ездной (маршрутной) агентуры при ПП и Оперсекторе, в частности из работающих в Краевых Сельхозцентрах, поставив перед ними задачу быстрого выявления организующего влияния к.-р. в отстающих районах и селах.

3) Повести агентурную работу среди антисоветской части сельхозспециалистов, эсеровских остатков, по «хвостам» ТКП и др. неонародническим к.-р. элементам, а также среди исключенных из ВКП, направив внимание агентуры на выявление новых к.-р. образований.

4) Для осуществления действительно конкретного руководства и непосредственной практической помощи районам мобилизовать весь основной оперативный состав секторов и Облотделов и, пополнив их достаточным количеством работников ПП, немедленно выслать в отстающие районы и села, обязав их: а) перестроить агентурно-осведомительную сеть; б) провести решительные оперативные мероприятия для внесения перелома в обстановку этих районов и в) конкретным показом научить районный аппарат правильно работать. Сообщить мне фамилии посланных лиц и названия районов.

5) Нанести оперативный удар по к.-р. организациям, группам и отдельным элементам, разлагающим колхоз, саботирующим и срывающим хлебозаготовки и хоз. полит. кампании, часто прикрывающимся формальными признаками принадлежности к социально-близким прослойкам, но по своей психологии и враждебной деятельности являющимся кулаками.

Особое внимание при этом обратить на аппарат колхозов (члены правления, бухгалтера, счетоводы, кладовщики и пр.), наиболее засоренный враждебными элементами и большей частью организующими к.-р. влияние на колхозников.

Наряду с оперативным из'ятием к.-р. элементов, проводить через соответствующие органы решительную оперативную чистку колхозов.

6) Сочетать непосредственный оперативный удар с широким использованием — методов агентурного разложения среди спровоцированных групп колхозников, организации нужных настроений путем вербовки и использования соответствующих авторитетов, проведения профилактических мероприятий в отношении руководящих кадров колхозов (предупреждение о недочетах в организации труда, дисциплины и проч.).

7) Ввиду активной к.-р. роли духовенства в провоцировании колхозников и организации отсталых и враждебных элементов на саботаж и дезорганизацию хоз. полит. кампаний и колхозов, обеспечить особое внимание агентурному обслуживанию его (духовенству), выявлению связей и своевременному оперативному пресечению этой активности.

8) Агентурно-оперативную работу сочетать с тщательным, но быстрым ведением следствия с тем, чтобы сумма чекистских мероприятий в деревне внесла перелом в отстающих районах и селах и вскрыла не-

сомненно существующие к.-р. центры, организующие саботаж мероприятий партии.

9) Районному аппарату ОГПУ непосредственно осуществлять подбор и руководство агентурно-осведомительной сетью и проведение практической оперативной работы, исходя из того, что выполнение задач, поставленных перед нами партией, заключается не в заседательской суетне, не только в фотографировании фактов и констатировании отрицательных явлений (информация), а в активном, быстром пресечении к.-р. явлений на селе, в успешной организации чекистской работы, обеспечивающей соответствующую хозяйственно-политическую обстановку в районе.

10) Освободить районный аппарат от представления многочисленных докладных записок и справок, мешающих ему заниматься непосредственной агентурно-осведомительной работой. Ограничить райаппарат представлением единых рабочих оперативных сводок и, не чаще чем раз в месяц, короткого сообщения о состоянии агентурно-осведомительной сети, проведенной по ней работе и намеченных мероприятиях.

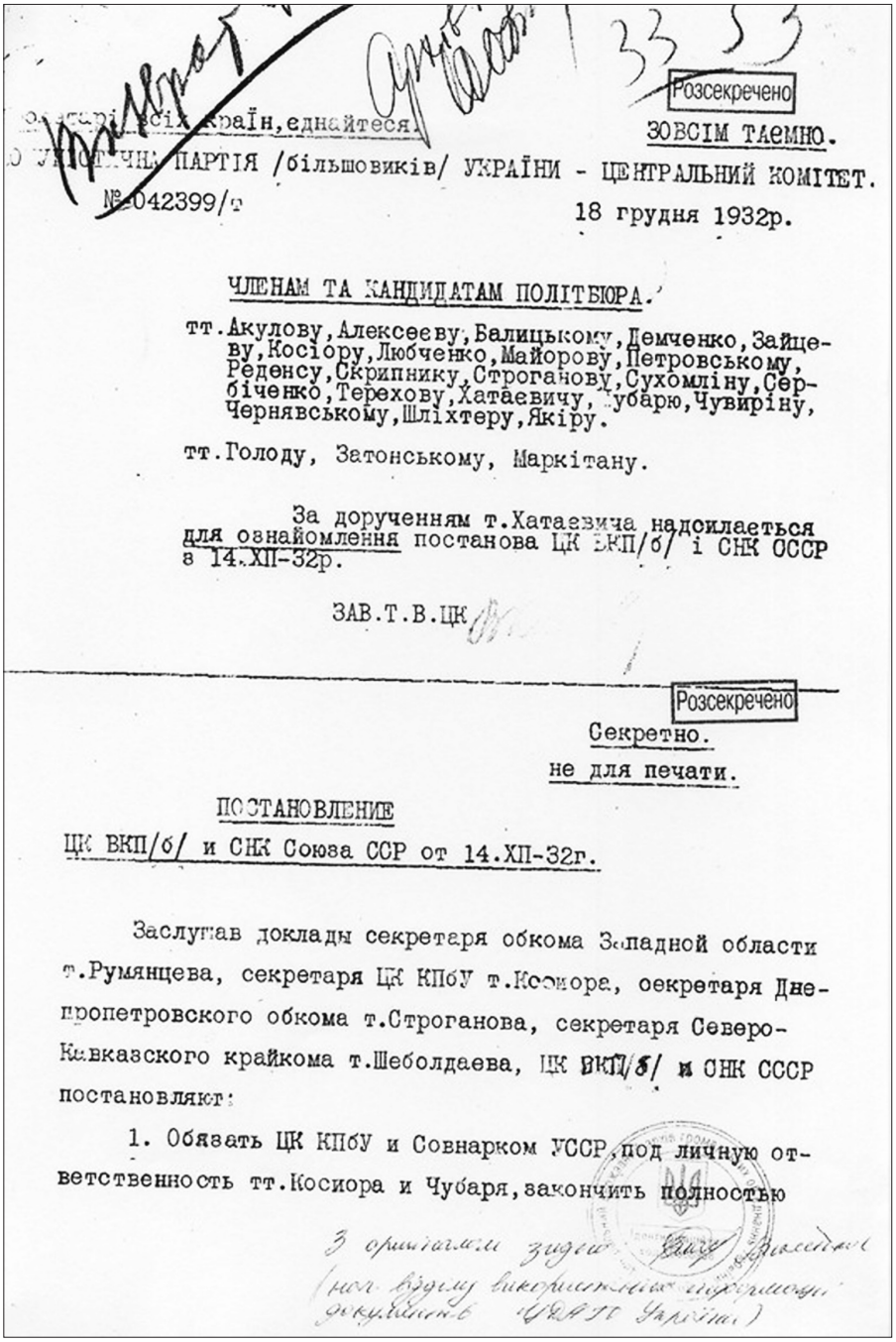
11) ПП, Нач. облотделов и оперсекторов проследить за исполнением райорганами ГПУ п.п. приказа непосредственно относящихся к ним.

Максимальная энергия, самодеятельность и инициатива, исключительное терпение и настойчивость в достижении намеченной цели, железное упорство в борьбе с к.-р. за несдачу позиций классовому врагу, беззаветная преданность партии и рабочему классу — вот чем должны быть проникнуты чекисты в борьбе за социалистическое государство.

Зам. Председателя ОГПУ Г. ЯГОДА.

ГДА МВС України. – Ф. 45. – Оп. 5. – Спр. 58. – Ст. 1. – Копія.

№ 56
1932 р., грудня 14. Москва. – Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про припинення українізації та про репресивні заходи щодо саботажників хлібозаготівель

Розсекречено

...всіх країн, еднайтеся.

ЗОВСІМ ТАЄМНО.

...ПАРТІЯ /більшовиків/ УКРАЇНИ - ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМІТЕТ.

№ 042399/т

18 грудня 1932р.

ЧЛЕНАМ ТА КАНДИДАТАМ ПОЛІТБЮРА.

тт.Акулову, Алексєєву, Балицькому, Демченко, Зайцеву, Косіору, Любченко, Майорову, Петровському, Реденсу, Скрипнику, Строганову, Сухомліну, Сербіченко, Терехову, Хатаєвичу, Чубарю, Чувиріну, Чернявському, Шліхтеру, Якіру.

тт.Голоду, Затонському, Маркітану.

За дорученням т.Хатаєвича надсилається для ознайомлення постанова ЦК ВКП/б/ і СНК СССР в 14.XII-32р.

ЗАВ.Т.В.ЦК

Розсекречено

Секретно.

не для печати.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

ЦК ВКП/б/ и СНК Союза ССР от 14.XII-32г.

Заслушав доклады секретаря обкома Западной области т.Румянцева, секретаря ЦК КПбУ т.Косиора, секретаря Днепропетровского обкома т.Строганова, секретаря Северо-Кавказского крайкома т.Шеболдаева, ЦК ВКП/б/ и СНК СССР постановляют:

1. Обязать ЦК КПбУ и Совнарком УССР, под личную ответственность тт.Косиора и Чубаря, закончить полностью

З оригіналом згідно

(нем. відділу використання...
документів ЦДАВО України)

план заготовок зерновых и подсолнуха до конца января 1933г.

2. Обязать Северо-Кавказский крайком и крайисполком, под личную ответственность тт.Шеболдаева и Ларина, закончить полностью план заготовок зерновых к 10-15 января 1933 года, а подсолнуха к концу января.

3. Обязать обком и облисполком Западной области, под личную ответственность тт.Румянцева и Шелехеса, закончить полностью план заготовок зерновых к 1 января 1933 года и план заготовок льна к 1 февраля 1933 года.

4. В виду того, что в результате крайне слабой работы и отсутствия революционной бдительности ряда местных парторганизаций Украины и Северного Кавказа ,в значительной части их районов контр-революционные элементы -кулаки, бывшие офицеры,петлюровцы,сторонники Кубанской Рады и пр. сумели проникнуть в колхозы в качестве председателей или влиятельных членов правления, счетоводов, кладовщиков,бригадиров у молотилки и т.д., сумели проникнуть в сельсоветы, земорганы,кооперацию и пытаются направить работу этих организаций против интересов пролетарского государства и политики партии, пытаются организовать контрреволюционное движение,саботаж хлебозаготовок, саботаж сева,- ЦК ВКПб и СНК СССР обязывают ЦК КПбУ, СевКавкрайком, СНК Украины и крайисполком Севкавкрай решительно искоренить эти контр - революционные элементы путем арестов, заключения в концлагерь на длительный срок, не останавливаясь перед применением высшей меры наказания к наиболее злостным из них.

5. ЦК и СНК указывают партийным и советским организа-

циям Советского Союза, что злейшими врагами партии, рабочего класса и колхозного крестьянства являются саботажники хлебозаготовок с партбилетом в кармане, организующие обман государства, организующие двурушничество и провал заданий партии и правительства в угоду кулакам и прочим антисоветским элементам. По отношению к этим перерожденцам и врагам советской власти и колхозов, все еще имеющим в кармане партбилет, ЦК и СНК обязывают применять суровые репрессии, осуждение на 5-10 лет заключения в концлагерь, а при известных условиях - расстрел.

6. ЦК и СНК отмечают, что вместо правильного большевистского проведения национальной политики в ряде районов Украины, украинизация проводилась механически, без учета конкретных особенностей каждого района, без тщательного подбора большевистских украинских кадров, что облегчило буржуазно-националистическим элементам, петлюровцам и пр. создание своих легальных прикрытий, своих контрреволюционных ячеек и организаций.

7. В особенности ЦК и СНК указывают Северо-Кавказскому крайкому и крайисполкому, что легкомысленная, не вытекающая из культурных интересов населения, не большевистская "украинизация" почти половины районов Северкавказа при полном отсутствии контроля за украинизацией школы и печати со стороны краевых органов, дала легальную форму врагам советской власти для организации сопротивления мероприятиям и заданиям советской власти со стороны кулаков, офицерства, реэмигрантов-казаков, участников Кубанской Рады и т.д.

Верно

В целях разгрома сопротивления хлебозаготовкам кулацких элементов и их "партийных" и беспартийных прислужников, ЦК и СНК Советского союза постановляют:

а/ Выселить в кратчайший срок в северные области СССР из станицы Полтавской /Северный Кавказ/, как наиболее контрреволюционной, всех жителей за исключением действительно преданных советласти и не замешанных в саботаже хлебозаготовок колхозников и единоличников и заселить эту станицу добросовестными колхозниками - красноармейцами, работающими в условиях малоземелья и на неудобных землях в других краях, передав им все земли и озимые посевы, строения, инвентарь и скот выселяемых.

Ответственность за проведение этого решения /п."а"/, возложить на тт.Ягода, Гамарника /с заменой т.Булины/, Шеболдаева и Евдокимова.

б/ Арестованных изменников партии на Украине, как организаторов саботажа хлебозаготовок, бывших секретарей районов, предисполкомов, зав.РайЗУ, предрайколхозсоюзов, а именно: Ореховский район - Головина, Пригоду, Паламерчука, Ордельяна, Луценко; Балаклеевский район - Хорешко, Ус, Дишмана; Лосовский район - Яременко; Кобелякский район - Лященко; В.Токмакский район - Денского, Косяченко, Дворника, Зыка, Долгова продать суду, дав им от 5 до 10 лет заключения в концентрационных лагерях.

в/ Всех исключенных за саботаж хлебозаготовок и сева "коммунистов" выселять в северные области наравне с кулаками.

г/ Предложить ЦК КП/б/У и СНК Украины обратить

З оригиналом згідно [illegible]
(має право використання інформації)
обмежений УДАГО України)

серьезное внимание на правильное проведение украинизации, устранить механическое проведение ее, изгнать петлюровские и другие буржуазно-националистические элементы из партийных и советских организаций, тщательно подбирать и воспитывать украинские большевистские кадры, обеспечить систематическое партийное руководство и контроль за проведением украинизации.

д/ Немедленно перевести на Северном Кавказе делопроизводство совстских и кооперативных органов "украинизированных" районов, а также все издающиеся газеты и журналы с украинского языка на русский язык, как более понятный для кубанцев, а также подготовить к осени перевести пре-подавание в школах на русский язык. ЦК и СНК обязывают крайком и крайисполком срочно проверить и улучшить состав работников школ в "украинизированных" районах.

е/ В отмену старого решения разрешить завоз товаров для украинской деревни и предоставитьтт.Косиору и Чубарю право приостановить снабжение товарами особо отстающих районов впредь до окончания ими хлебозаготовительного плана.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ СНК СССР - В.МОЛОТОВ /Скрябин/.

СЕКРЕТАРЬ ЦК ВКП/б/ - И.СТАЛИН.

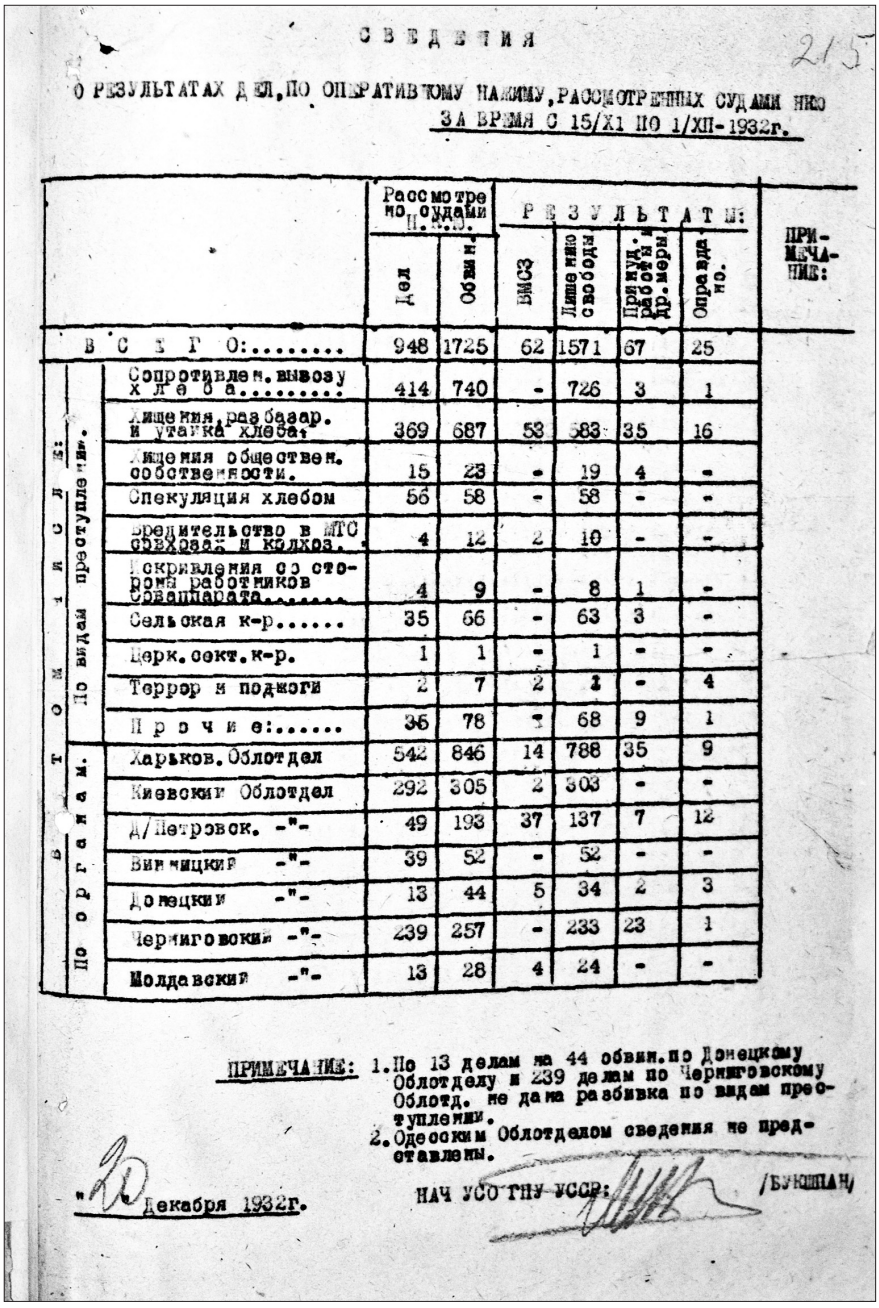
Верно: Леванович

З оригіналом звірив. Вик. Власенко
(пом. відділу використання інформації
архівних документів УДАГО України)

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5243. – Арк. 234–238. – Засвідчена копія.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. Документи і матеріали / Упор. Р. Пиріг. – Київ. 2007. – С. 475–477.

№ 57
1932 р., грудня 20. Харків. – Відомості ДПУ УСРР про результати справ з “оперативного тиску”, розглянутих судами з 15 листопада по 1 грудня 1932 р.

СВЕДЕНИЯ

215

О РЕЗУЛЬТАТАХ ДЕЛ, ПО ОПЕРАТИВНОМУ НАЖИМУ, РАССМОТРЕННЫХ СУДАМИ НКЮ ЗА ВРЕМЯ С 15/XI ПО 1/XII-1932г.

		Рассмотрено судами (п.п.о.)		РЕЗУЛЬТАТЫ:				ПРИМЕЧАНИЕ:
		Дел	Обвин.	ВМСЗ	Лишение свободы	Принуд. работы и др. меры	Оправдано.	
ВСЕГО:.....		948	1725	62	1571	67	25	
По видам преступлений:	Сопротивление вывозу хлеба.....	414	740	-	726	3	1	
	Хищения, разбазар. и утайка хлеба.	369	687	53	583	35	16	
	Хищения обществен. собственности.	15	23	-	19	4	-	
	Спекуляция хлебом	56	58	-	58	-	-	
	Вредительство в МТС совхозах и колхоз.	4	12	2	10	-	-	
	Покрывательство со стороны работников аппарата.....	4	9	-	8	1	-	
	Сельская к-р.....	35	66	-	63	3	-	
	Церк. сект. к-р.	1	1	-	1	-	-	
	Террор и поджоги	2	7	2	1	-	4	
	Прочие:.....	36	78	2	68	9	1	
По органам.	Харьков. Облотдел	542	846	14	788	35	9	
	Киевский Облотдел	292	305	2	303	-	-	
	Д/Петровск. -"-	49	193	37	137	7	12	
	Винницкий -"-	39	52	-	52	-	-	
	Донецкий -"-	13	44	5	34	2	3	
	Черниговский -"-	239	257	-	233	23	1	
	Молдавский -"-	13	28	4	24	-	-	

ПРИМЕЧАНИЕ: 1. По 13 делам на 44 обвин. по Донецкому Облотделу и 239 делам по Черниговскому Облотд. не дана разбивка по видам преступлений.
2. Одесским Облотделом сведения не представлены.

“20” Декабря 1932г.

НАЧ УСО ГПУ УССР: /БУШПАН/

ГДА СБУ. – Ф. 42. – Спр. 9. – Арк. 215. – Оригінал.

№ 58

1932 р., грудня 20. Київ. – Протокол засідання Бюро Київського обкому ЦК КП(б)У з приводу арешту та заслання за межі України членів КП(б)У за зрив хлібозаготівлі

Підлягає поверненню

Ц.Таємно

ПРОТОКОЛ

засідання Бюра Обкому ЦК КП(б)У з 20.XII – 1932.

ПРИСУТНІ:

Члени і канд. Бюра –	тт. Бабко, Василенко, Демченко, Орлов, Реут, Розанов, Туровський
Чл. Президії Обл. КК –	тт. Глінський, Народецька, Окороков
Чл. і кан. Обкому –	тт.. Домбровський, Колкер
	тт. Бутяєв, Гільбух, Лупілов

Окрема папка

1. Прохання РПК санкціонувати арешт та висилку за межі УСРР кол. членів партії за саботаж хлібозаготівлі (тов. Колкер)

I. Тетіївський район.

1. Бурлачов Яков Емельянович – характеристика РПК – чл. парт. з 1926 р., рік народж. 1904, вчитель був секретарем п/о с. Гороховатка. виключений з лав партії 17. XII 1932 за організований саботаж хлібозаготівлі, що виявився в тому, що Бурлачов одверто й активно виступав проти пляна хлібозаготовок, стращав колгоспників, що, мовляв, при виконанні пляна хлібозаготівель всі колгоспники будуть голодувати; утаював розтрату хліба до 400 цнт, що видані були управою колгоспу за його дозволом адміністративно-управлінському складу колгоспу та колгоспникам, які не мали трудоднів.

Син жандарм; при вступі до лав партії затаїв соцстан своєї родини.

Рішенням РПК має бути арештований і висланий за межі України.

Санкціонувати заарештування та висилку за межі УСРР
Бурлачова Якова Емельяновича

2. Поліщук – (характеристика РПК: секретар Кашеперовського п/о, селянин, 1901 р. народження, народився в селі Побачевці Таращанського району; до партії вступив у 1923 р. в Туркестані; у дійсні члени партії переведений у 1926 р.; вчитель з суспільствознавства. Був у банді Григор'єва зі зброєю в руках виступав проти Радянської влади. У 1929 р. його було

виключено з лав партії за утайку перебування в банді. ЦКК КП (б)У поновлений з винесенням суворої догани. У Червоній армії був з 1922–1924 р. Обвинувачується в злісному саботажі хлібозаготівлі, в потуранні розтрати хліба в колгоспі, утаюванні в колгоспі рахівників – (дочка попа та білого офіцера) – за допомогою яких проводилася розтрата колгоспного хліба. Голову колгоспу засуджено до 8 років за розтрату хліба. За постановою Комісії по чистці партосередку виключено з лав партії, має бути заарештовано і вислано за межі України).

Санкціонувати заарештування та висилку за межі УСРР Поліщука

3. Дмитрюк Іван – (Голова колгоспу "Нове життя" с. Черепини; народж. 1905 р., чл. п. 1925 р., допустив розкрадання хліба в колгоспі до 400 цнт; розбазарювання й розкрадання хліба з поля під час уборки; допустив загибель хліба з 22 га проса, 21 га овса і 18 га сіна. Постановою РПК його виключено з лав партії з застосуванням до нього арешта й висилки за межі України).

Санкціонувати заарештування Дмитрюка Івана та віддати його до суду. Питання про висилку його розв'язати за ходом судового процесу.

II. Володарський район. (Б. Ц.).

Закаржевський Іван Петрович – (характеристика РПК; голова сільради с. Березна, виходець з бідняцької сім'ї, служ., господарства не має; одружений; на утриманні має 2 чол.; обвинувачується в організованому саботажі хлібозаготівель, зв'язку з антирадянськими елементами та куркулями; видачу 3-м куркулям посвідчень у себе в приміщенні за плату в 25 крб. На цих посвідченнях він підробив підпис секретаря сільради. Спільно з одноосібниками посіяв 0, 50 га ячменя і цього одноосібника утаїв від хлібозаготівлі, а також утаїв і хліб, зібраний ним з власного посіву. Утаював крадіжку хліба під час молотьби; крім того, через зв'язок з завідувачем (особистий) – утаїв крадіжку 13 цнт мірчука. Бюро РПК 17. XII виключений з лав партії за явний саботаж хлібозаготівель з застосуванням до нього арешта й висилки за межі України.

Санкціонувати заарештування та висилку за межі УСРР Закаржевського Івана Петровича

III. Кам'янський район

Лубяний – (характеристика РПК: в минулому активний учасник кримінально-політичної банди; виключається з лав партії. Після поновлення систематично піячив. У селі зірвана осіння посів кампанія та плян

хлібозаготівель. За станом на 16. XII село Юрчин заготовило по одноосібному сектору тільки 17 цент. з пляна в 93 цент. Провадили масові труси, шукаючи хліба в одноосібників. Вночі викликали колгоспників й вимагали якихось заготівель, не зважаючи на те, що колгосп свій план виконав. Селянин, за фахом учитель. За даними, що є в цьому селі куркулі звільнені від твердих завдань. Особистий склад колгоспів перевіряється. Намічено викликати декількох чоловік).

Санкціонувати заарештування Лубянного, щоб розв'язати питання про дальші репресії до нього, зажадати від РПК додаткові матеріяли, що посвідчують його ролю в справі зриву пляну хлібозаготівель та викривлення класової лінії.

IV. Андрушівський район.

Максимчук – (характеристика РПК: член партії з 1926 р. "25000", в селі працює 4 роки (голова сільради с. Івановки. Зрісся з куркульською верхівкою села. До середини листопада був секретарем осередку. Підчас зниження пляна хлібозаготівлі звільнив значну частину заможнього середняцтва, так Кравчуку з пляну посіву в 6 га довів план в три пуди. Таке доведення плянів практикувалося, як масове. Заарештовував бідняків родини червоноармійців, виселяв їх з хат. Вперто відмовлявся застосувати якій б то не було репресії до заможньої частини села. У листопаді виїздом сесії Партколегії ОблКК було поставлено питання про виключення його з лав партії за невиконання завдань по хлібозаготівлі, – мав тільки попередження. Для організації приміщення для арештів, незаконно викинув декілька бідняків з хат. До роботи в куткових комісіях допущені підкуркульники, які провокують бідняків в справі виконання директив партії. Брали участь також голова сільради і член Бюра РПК Агриковський (пом. директора винзаводу. До села виїхала комісія для розслідування й переведення пояснювальної роботи. Мабуть і Агриковського треба буде виключити з лав партії, передати до суду. План по селу виконано зараз а 70%.

Санкціонувати заарештування Максимчука, щоб розв'язати питання про дальші репресії до нього. Відрядити до Андрушівського району представника обкому для одержання додаткових матеріялів.

V. Макарівський район

(характеристика Райвідділу ДПУ)

ЧЕРНИХ Андрей Семенович – народж. 1898р., росіянин, рахівник сільради, одружений

ЧЕРНИХ Микола Семенович – народж. 1901 р., працював у комуні, одружений

Сини куркуля с. Наливайка Макаровського району. Кандидати в члени ВКП (б); кол. політбандити банди Мардалевича. Ставлення до політкампанії за минулих років – незадовільне. Зв'язок з куркулями, пияцтво. Утаювали родичів від хлібоздачі, ухилявся від боротьби за хліб.

Санкціонувати заарештування Черних Андрія Семеновича та Черних Миколи Семеновича. Щоб розв'язати питання про дальші репресії до них доручити Макарівському РПК та Облвідділу ДПУ зібрати додаткові матеріяли та подати їх до Бюра Обкому.

Крамаренко Семен Фомич (характеристика Райвідділу ДПУ). 1900 року народження, бідняк с. Наливайки Макарівського району. Одружений. чл. п. 1931., кол. голова сільради, розклавшийся елемент, кол. політ бандит банди Мардалевича. Байдуже ставлення до хлібозаготівлі. Піячить. Зв'язок з куркулями, необкладання куркулів, утворював кругову поруку, відсутність нажима на куркулів, нажим на бідняків, залякування комуністів-активістів після виключення з партії.

Санкціонувати заарештування Крамаренко Семена Фомича, щоб розв'язати питання про дальші репресії до нього доручити Макарівському РПК та Облвідділу ДПУ зібрати додаткові матеріяли та подати їх до Бюра Обкому.

Марченко (характеристика Райвідділу ДПУ: голова сільради с Косавая, його карточки в парткомітеті немає), піячить, зв'язок з куркулями, недообкладання родичів, переобкладання бідняків, відсутність нажима на куркуля, нажим на бідняка. Зірвав план хлібозаготівлі. Сам утік, вживаються заходи).

Левченко Данил Филипович (характеристика Райвідділу ДПУ – народжен. 1893 р., селянин, середняк, в партії з 1931 р., с. Королевка Макарівського району. Працював у с. Наливайково головою колгоспу та секретарем партосередку. Розклався, підпав під вплив куркулів. Саботував хлібозаготівлі. Аналогія Крамаренко – вони друзі. Зважаючи на цілковиту недостатність матеріялів для розв'язання питання про застосування репресій до Левченка та Марченко, доручити Макарівському РПК та Облвідділу зібрати додаткові матеріяли та подати їх до Бюра Обкому.

Колесничненко Пантелеймон Никитович (характеристика Райвідділу ДПУ, 1891 р. народження, селянин, бідняк-колгоспник, чл. КП(б)У з 1930 р., містечко Макарово. Зам. Земвідділу. Стара армія. У минулі роки ставлення до політкампанії – гарне. Скритий. Давав завдання головам колгоспів зберігати всякі фонди на громадське харчування тощо. Колгоспи на підставі цього не побажали вести хліб у хлібозаготівлі.

Зважаючи на те, що у характеристиці немає підстав до застосування крайніх репресивних заходів, що виходять з директиви ЦК та Обкому, –

клопотання Макарівського РПК про заарештування та висилку Колесниченка П. Н. – відхилити.

VI. Базарський район

КРИНИЦЬКИЙ – (характеристика РВК: член президії РВК,заст. голови РВК, Голова Райпляну, політично розвинений, освічений. На початку хлібозаготівлі займався опортуністичними діями, кажучи про нереальність пляну. Будучи уповноваженим по селу Великі Крищі орієнтувався на заготівлю льону, паклі, а не на хліб, не зважаючи на суворі попередження з боку Бюра РПК.

12. XI на засіданні БЮра за явну опортуністичну роботу по хлібозаготівлі по с. В. Крищам (14%) по одноосібному сектору виключений з лав партії і знятий з роботи. Не зважаючи на мої 3-х кратні пояснення його помилок, щоб він їх визнав, категорично відмовився, стверджуючи нереальність пляну, цим самим ще раз довів опортунізм злісний та куркульську агентуру. Після цього його було заарештовано за куркульську агітацію про неможливім виконання пляну. Під судом не був, партстягнення мав за хлібозаготівлі. Будучи уповноваженим залишив без дозволу РПК село. У с. В. Крищі не організував активу, не подавав приклади боротьби за хліб, він більше дбав про себе. Замість завдання бригадам перевірки їхньої роботи, систематично спав до 12 годин дня. Заготівлю хліба на 19. XII маємо – 74% по району.

КРИНИЦЬКИЙ частину парторганізації вів за собою. Наслідки Вам видно, цифри про себе говорять. Після зняття Криницького хлібозаготівля по с. В. Крищам протягом 5-ти день виконана на 10%.

Санкціонувати заарештування й висилку Криницького, надіслати до Базарського району спеціальну комісію для перевірки всього керівництва в районі справою хлібозаготівель.

VII. Чернобильський район.

ПОТАПЕНКО Павел Мойсейович (характеристика РПК: член партії 1927 р., селянин-бідняк, працював на суднах матросом, народження 1891р., у Червоній армії не працював, є член колгоспу, одружений, виключний з партії 29. XI. 1932 за самовільне залишення села, будучи уповноваженим РПК. Уход у своє село без дозволу РПК, оброботь комуністів проти хлібозаготівлі в своєму селі.

До виключеня з партії працював за Голову РАйКНС. У минулі роки працював на громадських роботах в своєму селі в тому числі один рік головою колгоспу. В антиралянсьих партіях та бандах не був. Зараз перевадив агітацію серед середняків проти хлібозаготівлі. Разом з сином кулака в своєму селі провадив агітацію серед селян за зрив хлібозаготівлі.

ФЕЩЕНКО Лазар Іванович (характеристика РПК: член партії з 1927 р., середняк, до 1932 р. працював у сільському господарсті. Народження 1901 р., служив у Червоній армії 2 роки. Перебуває у колгоспі. 27. XI. 1932 р. виключено з партії за самовільне залишення села, будучи уповноваженим РПК, уход в своє село без дозволу РПК, "обробляв" комуністів проти хлібозаготівлі в своєму селі; працював Зав. Райлесхозом; в минулі роки участі в хлібозаготівлі не приймав. Разом з заможними та куркулями перевадив агітацію проти хлібозаготівлі.

Санкціонувати заарештування й висилку за межі УСРР ПОТАПЕНКО Павла Мойсеевича та Фещенко Лазара Івановича

VIII. Шполянський район.

ГРИЩЕНКО (характеристика РПК: чл. партії 1930, з селян, був у Червоній армії. Півроку був членм комуни. В 1928 р. мав догану за незаконну видачу куркулю довідки, в 1932 р. мав сувору догану з попередженям за невиконання хлібозаготівлі. Працював головою Ірклевської сільради, а зараз пом. директора Киселевської МТС.

Систематично протягом всієї роботи в комуні, колгоспах та МТС розкрадав колгоспне майно, піячив, займався самопостачанням, допускав розтрату хліба. Систематично чинив опір в справі виконання державних зобов'язань по хлібу та по буряку.

Зважаючи на те, що подані РПК матеріяли недостатні, щоб розв'язати питання про застосування репресій в справі хлібозаготівель до Грищенка – доручити тов. Хайтовичу та ОБлвідділу ДПУ зібрати додаткові матеріяли та негайно подати до Бюро Обкому .

ПРИКОП (характеристика РНК: чл. п. 1929 р., рік народження 1907. В Червоній армії не був. Явний саботаж за зрив хлібозаготівлі (виконання 27%). Допустив гибель хліба посіва 300 га. Систематично розбазарював хліб, піячив з кулаками. Раз уже було виключено з партії та було поновлено з суворою доганою з попередженням. Працював головою Вихнянського колгоспу. Всю управу колгоспа заарештовано.

У зв'язку з заарештуванням за розтрату та загибелі хліба підчас уборки тощо всього правління колгоспі, де Прикоп був головою – санкціонувати заарештування Прикопа.

Щоб розв'язати питання про дальші репресії до нього – доручити тов. Хайтовичу та Облвідділу ДПУ зібрати додаткові матеріяли та подати їх до Бюра обкому.

IX. Білоцерківський район.

РОЗЕНБЕРГ (чл. партії з 1928 р., єврей, голова кустарно-промислової артілі в Б. Церкві "Допомога", будучи Уповноваженим РПК та РВК в селі

Саливонки замість організації колгоспних мас на виконання пляна хлібозаготівлі організував разом з петлюрівцями у голови колгоспу Коломійця п'янку. Після п'янки зробив масові обшуки по селу, стріляючи з револьвера та бив селян, а також арештовував їх. На другий день залишив самовільно село і прибув до Б. Церкви симулював напад на нього голови колгоспу Коломійця, члена партії з криком "жиды грабят колхозы" і зробив два постріли, поранивши руку.

Меддопомогою Розенбергу було констатовано, що ніякого огнестрільного поранення не було, а була рана на руці від порізу шклом. Слідство встановило, що ніякої стрілянини в Розенберга не було, а під час п'янки вибив у хатах шкло, поранив себе руку.

Зважаючи на те, що в характеристиці РПК немає підстав для застосування крайніх репресивних заходів, що виходять з директиви ЦК та ОБкому, клопотання Білоцерківського РПК про заарештування та висилку Розенберга в зв'язку з хлібозаготівля ми – відхилити.

ТИМОШЕНКО (характеристика РПК: чл.. п. 1928 р., голова Райкома РТС, будучи уповноваженим РПК та РИКа по селу Саливонки, приймав участь в то же дискредитації та зриву плану хлібозаготівель, що й Розенберг.

Зважаючи на те, що в характеристиці РПК немає підстав для застосування крайніх репресивних заходів, що виходять з директиви ЦК та ОБкому, клопотання Білоцерківського РПК про заарештування та висилку Тимошенко в зв'язку з хлібозаготівлями – відхилити.

КОЛОМІЄЦЬ – характеристика РПК: чл. п. голова колгоспу в с. Саливонки, петлюровець, служив у петлюрівських войсках, за зв'язок з петлюровськими та куркульськими елементами, за агітацію проти виконання пляна хлібозаготівель одноосібниками, за дискредитацію партії та Радвлади – постановлю Бюро РПК з 19. XII виключен з партії та підлеглий арешту та висилці за межі України. Приймав участь у п'янках та організовував їх разом з Розенбергом та Тищенко.

Санкціонувати заарештування та висилку за межі УСРР Коломійця. Запропонувати Білоцерківському РПК подати до Бюра Обкому додаткові матеріяли про нього.

X. Ємельчинський район.

Іванов – (характеристика РПК: член партії з 1926 р., селянин. За опортунізм в хлібозаготівлі раз виключався з партії. Вдруге зараз перешкоджав бригаді РПК у виконанні хлібозаготівлі в селі, в якому сам живе. Зв'язаний з куркульським елементом. Голова сільради села, в якому він живе, готувався до втечі. Іванов про це знав і нікого не повідомив. Голова сільради

скрився. В хлібозаготівлі участі не брав. Іванов займав посаду голови кооперативу радгоспу, але за зв'язок з чуждим елементом з роботи знято.

Зараз відсоток виконання по селу 78. Підрив роботи бригади по хлібозаготівлі з боку Іванова полягає в тому, що він скривав куркулів так в одноосібному секторі, як і в колгоспі. Коли бригада їх викрила, то він почав компрометувати бригаду, що вона бажає розвалити господарство селян.

Санкціонувати заарештування Іванова.

МЕЛЬНІЧЕНКО (характеристика РПК, канд. партії, зав. Партосвіти, служб. чл. Президії РПК, зв'язаний з чужим попівським елементом. Залишив самовільно село на 5 день, чи зупинив цілковито надходження хлібозаготівлі по цьому селу, де склався настрій, що решту хлібозаготівлі можна не виконати. Явний правий опортуніст на практиці. Крім того є цілий ряд матеріялів ДПУ про його політичну неблагонадійність. Матеріяли ДПУ про перебування його в Петлюри тощо.

Зважаючи на те, що подані РКП матеріяли недостатні, щоб розв'язати питання про застосування репресії до Мельниченка, - доручити т. Григорчуку та Облвідділу ДПУ зібрати додаткові матеріяли та негайно подати до Бюра Обкому.

XI. Чернобаєвський район.

ЯНГОЛЬ (харктеристика РПК: походження бідняк, припустив витрати авансів та витратив на громадське харчування 35% валогового сбору, покривав розкрадачів колгоспного хліба, мав тісний зв'язок з куркулями, піячив з куркулями, навмисно запутав рахункові справи в колгоспі з метою безоблікового розбазарювання хліба. Перевіркою знайдено 47 центнерів незаприбуткованого хліба. Це знайдено крім всіх можливих зловживань, яких ще не виявлено в силу заплутаности рахівництва. На 15. XII-32 недовиконання 250 центнерів, а завдання 479 центнерів.

Комірник та лимар в свій час розкуркулені, а в сучасний момент їх арештовано за розкрадання хліба.

ЯРЕМЕНКО В. Н. (характеристика РПК: селянин,бідняк. Замість організаційного укріплення колгоспу – піячив, внаслідок чого залишилося неприбраного на 13. XI – 100 га вівса, не заскиртовано – 50 га пшениці, роздав у порядку преміювання 89 центнерів. Покривав розкрадачів, обманював парторганізацію про своєчасне виконання хліба колгоспом, ведучи в партосередку, як секретар проти хлібозаготівлі, навмисне збільшував оперативну зводку відвантаження хліба, обманював цим районні організації. Бухгалтер колгоспу Малі Канівці був у білій армії, а в сучасний момент його за зловживання заарештовано.

СОБКО М. Е. (характеристика РПК: селянин,бідняк, видав авансами 33% валового сбору. У такий спосіб перевитратив вище встановлених норм 400 центнерів хліба. У 1930 р. будучи рахівником в цьому ж колгоспі навмисне заплутав облік хліба з метою утаювання виконання хлібозаготівлі, за що його судили. Перебуваючи головою колгоспу систематично піячив, не ведучи боротьби з втратами на полі. Покривал воров, не давав ходу поданим йому актам бригадирами.

Зважаючи на те, що подані РКП матеріяли недостатні, щоб розв'язати питання про застосування репресії до Янголя, Яременка та Сабка, – доручити Облвідділу ДПУ зібрати додаткові матеріяли та негайно подати до Бюра Обкому.

КОНЕЦЬ Д, (характеристика РПК: селянин, бідняк, виключений з партії 1931 року, за зрив хлібозаготівель в колгоспі. Засуджено на півтора року з позбавленням права, після чого поновлено в партії, працював головою сільради, піячив, розкладав колгоспи. Акти, які складено бригадирами колгоспу й направлені в сільраду для вжиття відповідних заходів – залишались відомі лише голові і жодних заходів до їх реалізації не вживалося. Унаслідок – розкрадання хліба в колгоспі прийняло масовий характер.

Рахівник колгоспу – син куркуля, його в сучасний момент арештовано за зловживання.

Санкціонувати заарештування Конця та передати його до суду.

XII. Вказати РПК на неодмінність, ставлячи питання про заарештування та висилку кол. членів партії подавати до Обкому докладні фактичні матеріяли про них.

Встановити, що по кожному району водночас з поданням матеріялів РПК на заарештування та висилку мають бути подані до Бюра матеріяли Облвідділу ДПУ.

Справи заарештування та віддачу до суду Коломійця (Білоцерківський район), Закаржевського (Володарський Б.Ц.), Черниха (Макарівський район), Бурлачова, Поліщука (Тетіївський район) висвітлити в пресі спеціальною постановою Обкому.

Окрема папка

2. Про партпокарання за час хлібозаготівель по районах области. (т. Колкер)

Інформацію прийняти до відому.

Доручити Оргінстру разом з ОблКК протягом декади зібрати по районах вичерпуючи матеріяли, з виїздом на місце в разі потреби щодо кон-

тингенту виключених з партії за саботаж хлібозаготівель, що підлягають висилці за межі УСРР та подати цей матеріял на затвердження Бюра.

3. Чергові питання хлібозаготівель (тов. Демченко).

1. Постанову ЦК КП(б)У з 15. XII про надлишкову закупівлю хліба у колгоспів, колгоспників та одноосібників по Жашківському, Бабанському, Уманському та Букському районах прийняти до виконання.

2. Запропонувати Жашківському, Бабанському, Уманському та Букському РПК справжньою більшовицькою роботою забезпечити найширше розгортання понадпланової закупівлі хліба.

3. Запропонувати уповноваженим Обкому по цих районах переключитись на допомогу апарату Заготзерно, що через нього перевадитиметься закупівля хліба.

4. До одержання краму на цю мету з фонду, утвореного рішенням Центрального Комітету, РПК використати наявний крам у районі в першу чергу, надісланий, згідно рішення Обкому з 11. XII 1932 р.

5. Зобов'язати пересонально голів РайКК забезпечити контроль за використовуванням краму з цього фонду за прямим призначенням, попередивши голів Райспоживспілок, що за використання краму не за призначеням їх буде суворо покарано.

6. 25-го грудня заслухати доповіді Заготзерна про хід понадпланової закупівлі хліба, згідно цього рішення.

7. Прийняти пропозицію товариша Мусульбаса про те, що в колгоспах де продовольчий хліб забронювано, як обмінний фонд на насіння, - запропонувати РПК негайно обміняти його на ярові культури.

8. П. 2 ухвали Бюро Обкому з 18. XII ц. р. "про поновлення завозу краму" відмінити, поновивши завоз краму по всіх без винятку районах.

Секретар Обкому КП(б)У – Демченко.

ДА м.Києва. – Ф. П-5. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 165–175. – Копія.

Підлягає поверненню

П.Таєнко

П Р О Т О К О Л № 26/а

засідання Бюра Київського Обкому КП/б/У в 20.ХІ-1932р.

ПРИСУТНІ: Члени і канд.Бюра – тт.Бабко,Василенко,Демченко, Орлов,Реут,Розанов,Туровський

Чл.Президії ОблКТ – тт.Глінський,Народецька,Окороков

Чл.і канд.Обкому – тт.Домбровський,Колжер

тт.Бутяєв,Гільбух,Лущілов

О к р е м а п а п к а.

І.Прохання РПК санкціонувати арешт та висилку за межі УСРР, кол.членів партії за саботаж хлібозаготівлі /тов.Колжер/.

І.Тетіївський район

І/Бурлачев Яков Емельянович – характеристика РПК – чл.парт.з 1926р.,рік народж.1904,вчитель був секретарем п/о с.Тороховатка. Виключений з лав партії 17.ХІ 1932р. за організований саботаж хлібозаготівлі,що виявився в тому,що Бурлачев одверто й активно виступав проти плана хлібозаготовок,страшав колгоспників,що,мовляв,при виконанні плана хлібозаготівель ыі колгоспники будуть голодувати; утаював розмір хліба до 400 пит,що видані були управою колгоспу за його зразу хліба до 400 пит,що видані були управою колгоспу за його дозволом адміністративно-управленському складу колгоспу та колгоспникам,які не мали трудоднів.

Син жандаря; при вступі до лав партії затаїв соцстан стоят родини.

Рішенням РПК має бути заарештований і висланий за межі України.

Санкціонувати заарештуваннята висилку за межі УСРР Бурлачева Якова Емельяновича.

2.Поліщук – /характеристика РПК:секретар Кашперовського п/о, селянин,1901 р.народж.,народився в селі Побаченці Таращанського району; до партії вступив у 1925р. в Туркестані; з дієспі члени партії перебуваний в 1926р.; вчитель з суспільствознаства.Був у банді Григор'єва,зі зборов в руках виступав проти Радянської влади. У 1929р.його було виключено з лав партії за утайку перебування у банді. ЦКК КП/б/У поновлений з викесення суспільної ваги. у частині Армії був з 1920-1924р.Організатором в колгоспі,утаював з колгоспі ра- з отриманої розтрати хліба в колгоспі,

...ницін -/дочка попа та білого офіцера/- за допомогою яких ...вадилась розтрата колгоспного хліба. Голову колгоспу за...тано до 8 років за розтрату хліба.За постановою Комісії ...ласті партосередку виключено з лав партії,має бути за...тровано і вислано за межі України/.

Санкціонувати заарештування та висилку за межі УСРР Поліцука.

...Дмитрик Іван - /Голова колгоспу "Нове життя" с.Черепини; народж.1905р.,чл.п.1925р.,допустив розкрадання хліба в колгоспі до 400 цнт; розбазарювання й розкрадання хліба в поля під час уборки; допустив загибель хліба з 22га проса,21 га овса і 18 га сіна.Постановою Бюра РПК його виключено з лав партії з застосуванням до нього арешта й висилки за межі України/.

Санкціонувати заарештування Дмитрика Івана та відправ його до суду.Питання про висилку його розв"язати за ходом судового процесу.

...Володарський район./Ж.Ц./.

Захарчевський Іван Петрович - /характеристика РПК:голова сільради с.Березна,виходець з бідняцької сім"ї,служ.,господарства немає; одружений; на утриманні має 2 чол.; обвинувачується в організованому саботажі хлібозаготівель,зв"язку з антирадянськими елементами та куркулями; видачу 3-м куркулям посвідчень у себе в приміщенні за плату в 25 крб..На цих посвідченнях він підробив підпис секретаря сільради. Спільно з одноосібниками посіяв 0,50 га ячменя і ...ною одноосібника утаїв від хлібозаготівлі,а також утаїв і хліб,зібраний ним з ...лі,а також і хліб,зібраний ним з власною посіву.Утаював крадіжку хліба під час молотьби; крім того,через зв"язок з ...зарідувачем /особистий/-утаїв крадіжку ...ництва Міщука.Бюро РПК 17.XII виключений із лав партії за явний саботаж хлібозаготівель з застосуванням до нього арешта й висилки за межі України.

Санкціонувати заарештування та висилку за межі УСРР Захарчевського Івана Петровича.

II.Кам"янський район

ЛУБЯННИЙ – /характеристика РПК: ремінулому – активний учасник кримінально-політичної банди; виключається з лав партії. Після поновлення систематично лічить. У селі зірвана осіння посівкампанія та план хлібозаготівель. За станом на 15.XII село лучив затоторило по одноосібному сектору тільки 17 цент. з плана в. 93 цент. Провадили масові труси, шукаючи хліба в одноосібників. Вночі викликали колгоспників й вимагали якихось заготівель, не зважаючи на те, що колгосп свій план виконав. Селянин, за фахом учитель. За даними, що є в цьому селі куркулі звільнені від твердих завдань. Особистий склад колгоспів перевіряється. Намічено виключити декількох чолов./

Санкціонувати заарештування Лубяного, щоб розв"язати питання про дальші репресії до нього, зажадати від РПК додаткові матеріяли, що посвідчують його роль в зриві плану хлібозаготівель та викривлення класової лінії.

IУ.Андрушівський район.

МАКСИМЧУК – /характеристика РПК: член партії з 1926 р. "25.000", в селі працює 4 роки/голова сільради с.Іванівки. Зрісся з куркульськом верхівком села. До середини листопада був секретарем осередку. Підчас зниження плана хлібозаготівлі звільнив значну частину заможнього середняцтва, так, Кравчуку з плану посіву в 6 га довів план в 3 пуди. Таке доведення плану практикувалося як масове. Заарештовував бідняків, родини червоноармійців, виселяв їх з хат. Вперто відмовлявся застосовувати якій б то не було репресії до заможної частини села. У листопаді перед виїздом сесії Партколегії ОблКК було поставлено питання про виключення його з лав партії за невиконання завдань по хлібозаготівлям, – мав тільки попередження. Для організації приміщення для арештів, незаконно виключив декілька бідняків з хат. До роботи в куткових комісіях допущені підкуркульники, які провокують бідняків в справі виконання директив партії. Брали участь також голова сільради і член Бюра РПК Агрономський /пом. директора винзаводу. До села виїхала комісія для розслідування й перевірення доцільності роботи. Кабуть і Агрономського треба буде виключити з лав партії, передати до суду. План по селу виконано зараз на 70%/.

Санкціонувати заарештування Максимчука, щоб розв"язати питання про дальші репресії до нього. Зажадати додаткові матеріяли від Андрушівського райсуду і представника Округу для одержання додаткових матеріялів.

/Характеристика Райвідділу ДПУ/.

ЧЕРНИХ Андрей Семенович – народж.1898р.,рахівник сільради, одружений.

ЧЕРНИХ Микола Семенович – народж.1901р.,працював у комуні, одружений.

Сини куркуля с.Наливайка,Макаровського району.Кандидати в члени ВКП/б/; кол.політбандити банди Мардалевича.Ставлення до політкампаній за минулих років –незадовільне.Зв"язок з куркулями,піяцтво.Утаювали родичів від хлібоздачі,ухилявся від боротьби за хліб.

Санкціонувати заарештування Черних Андрія Семеновича та Черних Миколи Семеновича.Щоб розв"язати питання про дальші репресії до них,доручити Макарівському РПК та Облвідділу ДПУ зібрати додаткові матеріяли та подати їх до Бюра Обкому

Крамаренко Семен Фомич /характеристика Райвідділу ДПУ/. 1900року народження,бідняк,с.Наливайки Макарівського району.Одружений.Чл.п.1931р.,кол. голова сільради,розклавшийся елемент,кол. політбандит банди Мардалевича. Байдуже ставлення до хлібозаготівлі.Піячить.Зв"язок з куркулями,недообкладання куркулів,утворював кругову поруку,відсутність нажима на куркулів,нажим на бідняків,залякування комуністів-активістів після виключення з партії.

Санкціонувати заарештування Крамаренко Семена Фомича,щоб розв"язати питання про дальші репресії до нього – доручити Макарівському РПК та Облвідділу ДПУ зібрати додаткові матеріяли та подати їх до Бюра Обкому.

Марченко /характеристика Райвідділу ДПУ:голова сільради с.Косарая,його карточки в парткомітеті нема/., піячить,зв"язок з куркулями,недообкладання родичів,переобкладання бідняків,відсутність нажима на куркуля,нажим на бідняка.Зірвав заплян хлібозаготівлі.Сам утік,вживаються заходи/.

Левченко Данил Филипович /характеристика Райвідділу ДПУ – народж.1893 р.селянин,середняк,в партії з 1931р.с.Королівка,Макарівського району.Працював у с.Наливайкою головою колгоспу та секретарем партосередку.Розклався,підпав під вплив куркулів.Саботував хлібозаготівлі. Аналогія Крамаренко – теж друзі.

Зважаючи на підкопиту недостатність матеріялів для розв"язання питання про застосування репресій до Левченка та Марченко, доручити Макарівському РПК та Обл/відділу ДПУ зібрати додаткові матеріяли про них та подати їх до Бюра Обкому.

Колесніченко Пантелеймон Никитович /характеристика Райвідділу ДПУ, 1891р.народження, селянин, бідняк-колгоспник, чл.КП/б/У з 1930р., містечко Макарово, Зав.Земвідділу. Стаде армія. У минулі роки ставлення до політкампаній - гарне. Скритий. Давав завдання головам колгоспів зберігати всякі фонди на громадське харчування тощо. Колгоспи на підставі цього не побажали вести хліб у хлібозаготівлі.

Зважаючи на те, що в характеристиці немає підстав до застосування крайніх репресивних заходів, що виходять з директиви ЦК та Обкому, - клопотання Макарівського РПК про заарештування та висилку Колесниченка П.Н. - відхилити.

VI. Базарський район

КРИНИЦЬКИЙ - /характеристика РВК: член президії РВК, заст. голови РВК, Голова Райплану, політично-розвинений, освічений. На початку хлібозаготівлі займався опортуністичними діями, кажучи про нереальність плану. Будучи уповноваженим по селу Великі Крищі орієнтувався на заготівлю льону, паклі, а не на хліб, не зважаючи на супорі попередження з боку Бюро РПК.

12.XII на засіданні Бюра за явно опортуністичну роботу по хлібозаготівлі по В.Крищам /14%/ по одноосібному сектору виключений з лав партії і знятий з роботи. Не зважаючи на мої 8-х кратні пояснення його помилок, поб він їх визнав коректно відмовився, стверджуючи нереальність плану, цим самим не раз допів опортуністи злісний та куркульську агентуру. Після цього його було заарештовано як куркульську агітацію про неможливість виконання плану. Під судом не був, партвисталено з хлібозаготівлі. Будучи уповноваженим залишив без дозволу РПК село. У селі В.Крищі не організував активу, не подавав приклад боротьби за хліб, він більше дбав про себе. Замість завдання бригадам перевірки їхньої роботи, систематично спав до 12 годин дня. Заготівлю хліба на 19.XII маємо - 74% по району.

КРИНИЦЬКИЙ частину контрреволюції він за собою. Навідки Вам відомо, якщо про це говорить. Після зняття Крконкана на 10%.

Санкціонувати заарештування й висилку Криницького надіслати до Назарівського району спеціальну комісію для перевірки всього керівництва в районі справою хлібозаготівлі.

УП.Чернобильський район.

ПОТАПЕНКО Павел Мойсеевич /характеристика РПК:член партії 1927 р.,селянин-бідняк,працював на суднах матросом,народження 1891р.,у червоній армії не працював,є член колгоспу,одружений,виключений з партії 29.XI.1932р.за самовільне залишення села будучи уповноваженим РПК.Уход в свое село без дозволу РПК,оброботь комуністів проти хлібозаготівлі,відкрита агітація проти хлібозаготівлі в своему селі.

До виключення з партії працював за Голову РайВКНС. У минулі роки працював на громадських роботах в своему селі в тому числі один він головою колгоспу.В антирадянських партіях та бандах не був.Зараз переважно агітацію серед партіях та бандах не був.Зараз переважно агітацію серед середняків проти хлібозаготівлі.Разом з сином кулака в своему селі провадив агітацію серед селян за зрив хлібозаготівлі.

ФЕЩЕНКО Лазар Іванович /характеристика РПК:член партії з 1927р.,середняк,до 1932р. працював у сільському госпо
дарстві.Народження 1901р.,служив у червоній армії 2 роки. Перебуває в колгоспі. 27.XI 1932р.виключено з партії за самовільне залишення села,будучи уповноваженим РПК,уход в свое село без дозволу РПК,"обробляв" комуністів проти хлібозаготівлі,відкрита агітація проти хлібозаготівлі в своему селі; в минулі роки участі в хлібозаготівлі не приймав.Разом з заможними та куркульми переважно працював Зав.Райлесхозом; в минулі роки участі в хлібозаготівлі не приймав.Разом з заможними та куркульми переважно агітацію проти хлібозаготівлі.

Санкціонувати заарештування й висилку за межі УССР ПОТАПЕНКО Павла Мойсеевича та Фещенко Лазара Івановича.

VI. Миколаївський район.

ТРИЩЕНКО /характеристика РПК: чл.партії 1930 з селян, був у Червоній армії. Підрозу був членом комуни. В 1928р. мав догану за незаконну видачу куркулю довідки, в 1929 році мав сувору догану з попередженням за невиконання хлібозаготівлі. Працював головою Іршавської сільради, а зараз пом.директора Киселевської МТС.

Систематично протягом всієї роботи в комуні колгоспах та МТС розкрадав колгоспне майно, пиячив, займався самопостачанням, допускав розтрату хліба. Систематично чинив опір в справі виконання державних зобов"язань по хлібу та по буряку.

Зважаючи на те, що подані РПК матеріяли недостатні, щоб розв"язати питання про застосування репресій в справі хлібозаготівель до Тріщенка – доручити тов. Хайтовичу та Обвідділу ДПУ зібрати додаткові матеріяли та негайно подати до Бюра Обкому.

ПРИКОП /характеристика РПК: чл.п.1929р., рік народження 1907. В Червоній армії не був. Явний саботаж за зрив хлібозаготівлі /виконання 27%/. Допустив гибель хліба посіва 300га. Систематично розбазарював хліб, пиячив з кулаками. Раз уже було виключено з партії та було поновлено з суворою доганою з попередженням. Працював головою Бихнянського колгоспу. Всю управу колгоспа заарештовано.

У зв"язку з заарештуванням за розтрату та загибелі хліба підчас уборки тощо всього правління колгоспі, де Прикоп був головою – санкціонувати заарештування Прикопа.

Щоб розв"язати питання про дальші репресії до нього,-доручити тов. Хайтовичу та Обвідділу ДПУ зібрати додаткові матеріяли та подати їх до Бюра Обкому.

IX. Білоцерківський район.

РОЗЕНБЕРГ /чл.партії з 1928р., єврей, голова кустарно-промислової артілі в Б.Церкві "Допомога", будучи Уповноваженим РПК та РВК в селі Саливанки замість організації колгоспним РПК та РВК в селі Саливанки замість організації колгоспних мас на виконання пляна хлібозаготівлі організував разом з петлюрівцями у голови колгоспу Коломійця п"янку. Після п"янки зробив масові обшуки по селу, стріляючи з револьвера та бив селян, а також арештовував їх. На другий день залишив самовільно село і прибувши до Б.Церкви спустився напад на цього голови колгоспу "Коломійця, члена партії, з крішом "жиди грабят колхози" і зробив два постріли, поранивши руку.

Неддопомогом Розенберґу було констатовано,що ніякого от-
нострільного поранення не було,а була рана на руці від
порізу шклом.Слідством встановлено,що ніякої отріляниии
в Розенберґа не було,а підчас п"яних бийок у хатах селян
шкло,поранив себе руку.

Зважаючи на те,що в характеристиці РПК немає підстав до застосування крайніх репресивних заходів,що виходять з директиви ЦК та Обкому, клопотання Білоцерківського РПК про заарештування та висилку Розенберґа в зв"язку з хлібозаготівлями - відхилити.

ТИМОЩЕНКО /характеристика РПК:чл.п.1928р.,голова Райкома РТС,будучи уповноваженим РПК та РПК"а по селу Саливонки,приймав участь в то же дискредитації та зриву плана хлібозаготівель,що й Розенберґ/.

Зважаючи на те,що в характеристиці РПК немає підстав до застосування крайніх репресивних заходів,що виходять з директиви ЦК та Обкому, клопотання Білоцерківського РПК про заарештування та висилку Тимощенко в зв"язку з хлібозаготівлями - відхилити.

КОЛОМІЄЦЬ - характеристика РПК: чл.п.,голова колгоспу в селі Саливонки,петлюровець,служив у петлюровських войсках,за зв"язок з петлюровськими та куркульськими елементами,за агітацію проти виконання плана хлібозаготівель одноосібникам,за дискредитацію партії та Радвлади - постановою Бюро РПК з 19.XII виключен з партії та підлягий арешту та висилці за межі України.Приймав участь в п"янках та організовував їх разом з Розенберґом та Тимощенко.

Санкціонувати заарештування й висилку за межі УРСР Коломійця.Запропонувати Білоцерківському РПУ подати до Бюра Обкому додаткові локальні матеріяли про нього.

X.Ємельчинський район.

І В А Н О В - /характеристика РПК:член партії з 1926р.,селянин.За опортунізм в хлібозаготівлі раз виключався з партії.Вдруге зараз перешкоджав бригаді РПК у виконанні хлібозаготівлі в селі,в якому сам живе.Зв"язаний з куркульським елементом.Голота сільради села,в якому він живе готувався до втечі.Іванов про це знав і нікого не попередив.Голова сільради скрився.В хлібозаготівлі участь не брав. Іванов займав посаду голови кооперативу радгоспу,але за зв"язок з чужим елементом з роботи знято.

Зараз відсоток виконання по селу 78. Лідирує робота бригади по хлібозаготівлі з боку Іванова полягає в тому, що він скритав куркулів так і одноосібному секторі, як і в колгоспі. Коли бригада їх викрила, то він почав компроментувати бригаду, що вона бажає розвалити господарство селян.

Санкціонувати заарештування Іванова.

МЕЛЬНІЧЕНКО /характеристика РПК, канд.партії, зав.Наросвіти, служб.чл.Президії РВК, зв"язаний з чуждим, попівським елементом. Залишив самовільно село нас 5 день, чим зупинив цінковито надходження хлібозаготівлі по цьому селу, де склався настрій, що решту хлібозаготівлі можна не виконати. Явний правий опортуніст на практиці. Крім того є цілий ряд матеріялів ДПУ про його політичну неблагонадійність. Матеріяли ДПУ про перебування його в Петлюри тощо.

Зважаючи на те, що подані РПК матеріяли недостатні, щоб розв"язати питання про застосування репресій до Мельніченка, -доручити т.Григорчуку та Облвідділу ДПУ зібрати додаткові матеріяли та негайно подати до Бюра Обкому.

XI. Чернобаєвський район.

Я Н Т О Л Ь /характеристика РПК: походження бідняк, припустив видачу авансів та витратив на громадське харчування 85% валового збору, покривав розкрадачів колгоспного хліба, мав тісний зв"язок з куркулями, пяячив з куркулями, навмисно запутав рахункові справи в колгоспі з метою безоблікового розбазарювання хліба. Перевіркою знайдено 47 центнерів незаприбутковано хліба. Не знайдено крім всіх можливих незаприбуткованого хліба. Це знайдено крім всіх можливих зловживань, яких ще не виявлено в силу заплутаності рахівництва. На 15.XII-32р. недовиконання 250 центнерів, а завдання 479 центнерів.

Комірник талимар в свій час розкуркулений, а в сучасний момент їх арештовано за розкрадання хліба.

ЯРЕМЕНКО В.Н. /характеристика РПК: селянин, бідняк. Замість організаційного укріплення колгоспу - пяячив, в наслідок чого залишилось неприбраного на 18.XI-100 га пшениці, незаскиртовано - 50 га пшениці, роздав у порядку премірування 89 центнерів. Покривав розкрадачів, обманював парторганізацію про своєчасне виконання хліба колгоспом, ведучи в партосередку, як секретар проти хлібозаготівлі, навмисно збільшував операційну зводку відвантаження хліба, обманюючи цим районні організації. Бухгалтер колгоспу Малі Канівці ув в білій армії, а в сучасний момент його за злочинства заарештовано.

С О В К О М.Е. /характеристика РІК: селянин, бідняк, видав агентам 35% валового збору. У такий спосіб перевиконавши встановлених норм 400 центнерів хліба. У 1930р. будучи ревізиком в колгоспі намагався залучати об'єм хліба з метою утаювання невиконання хлібозаготівлі, за що його судили. Перебуваючи головою колгоспу систематично пияцтвом, не ведучи боротьби з втратами на полі. Покривав норов, не давав ходу поданим йому актам бригадирами.

Зважаючи на те, що подані РІК матеріяли недостатні, щоб розв'язати питання про застосування репресій до Янголя, Яремешка та Сабка, - доручити Ра'наркому та Облвідділу ДПУ зібрати додаткові матеріяли та негайно подати до Бюра Обкому.

К О Н Е Ц Ь Д./характеристика РІК: селянин, бідняк, виключений з партії 1931 року, за зрив хлібозаготівель в колгоспі. Засуджено на півтора роки позбавлення права, після чого поновлено в партії, працював головою сільради, пізніше розкладав колгоспи. Акти, які складено бригадирами колгоспу і направлено в сільраду для вжиття відповідних заходів - залишились відомі лише голові і жодних заходів до їх реалізації не вживалося. У наслідок - розкрадання хліба в колгоспі прийняло масовий характер.

Рахівник колгоспу - син куркуля, його в сучасний момент арештовано за зловживання.

Санкціонувати заарештування Конця та передати його до суду.

XII. Вказати РІК на необхідність, ставлячи питання про заарештування та висилку кол.членів партії, подавати до Обкому докладні фактичні матеріяли про них.

Встановити, що по кожному району водночас з поданням матеріялів РІК на заарештування та висилку мають бути подані до Бюра матеріяли Облвідділу ДПУ.

Справи заарештування та віддачу до суду Колонійця /Білоцерківський район/, Макаренського /Волочиський район/, Чорниха /Макарівський район/, Бурачка, Волінчука /Тетіївський район/ висвітлити в пресі спеціяльною постановою Обкому.

Окрема папка.

2. Про партпокарання за час хлібозаготівель по районах області. /т.Кожух/

Інформацію прийняти до відому.

Доручити Оргінструкторському відділу Обкому протягом декади зібрати по районах вичерпуючі матеріяли, з виїздом на місце в разі потреби щодо контингенту виключених з партії за саботаж.

там хлібозаготівель,що підлягають висилці за межі УСРР та подати цей матеріял на затвердження Бюра.

3.Чергові питання хлібозаготівель /тов.Демченко/.

1.Постанову ЦК КП/б/У з 15.XII про надпланову закупівлю хліба у колгоспів,колгоспників та одноосібників по Ганнівському,Бабанському,Уманському та Буському районах прийняти до виконання.

2.Запропонувати Ганнівському,Бабанському,Уманському та Буському РПК справивши більшовицьких робітів забезпечити найкраще розгортання понадпланової закупівлі хліба.

3.Запропонувати Уповноваженим Обкому по цих районах переключитись на допомогу апарату Заготзерно,що через нього перевадитиметься закупівля хліба.

4.До одержання крану на цю мету з фонду утвореного рішенням Центрального Комітету,РПК використати наявний кран у районі,в першу чергу кран,надісланий,згідно рішення Обкому з 11.XII 1932р.

5.Зобов"язати персонально голів РайКК забезпечити контроль за використовуванням крану з цього фонду за прямим призначенням,попередивши голів Райспоживспілок,що за використання крану не за призначенням їх буде суворо покарано.

6.25-го грудня заслухати доповіді Заготзерна про хід понадпланової купівлі хліба,згідно цього рішення.

7.Прийняти пропозицію тов.Кусульбаса про те,що в колгоспах де продовольчий хліб заброньовано,як обмінний фонд на насіння,- запропонувати РПК негайно обмінять його на ярові культури.

8.п.2 ухвали Бюро Обкому з 18.XII н.р. "про поновлення завозу крану" відмінити,поновивши завіз крану по всіх без винятку районах.

Секретар Обкому КП/б/У - Демченко.

№ 59

1932 р., грудня 23. Київ. – Телеграма голови Центральної контрольної комісії ЦК КПБ(У) В. Затонського генеральному секретареві ЦК КП(б)У С. Косіору

51 24
15

Молния

ИЗ КИЕВА

ХАРЬКОВ ЦК КП(б)У КОСИОРУ

Вчера был в Макарове. Пришлось исключить из партии Райплана, Райзема, Райосвіту. Намечается необходимость занесения на черную доску сел Наливайковку где был сам и Росовую которую обследовал Витковский. Считаю необходимым чистку всей районной организации

23.XI-32г. ЗАТОНСКИЙ

З оригіналом згідно: Бахн
(О.В. Бахн, дист. дир. ГА)

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5265. – Арк. 51. – Засвідчена копія.

№ 60
1932 р., грудня 24. Чернігів. – Постанова Чернігівського облоргбюро КП(б)У про застосування репресій до спекулянтів хлібом

ПОСТАНОВА

Чернігівського Облоргбюро КП (б) У від 24. XII 1932 р.

(Опитсы)

Про пристосування репресій до злісних нездатчиків хліба.

1. Звернути увагу всіх РПК на неприпустимість не стягнення своєчасно так грошових штрафів, як натуральних, через що ефективність застосування репресій недостатня і не досягає мети, особливо по районах Городнянському, Чернігівському, Сумському, Роменському, Ріпкинському, Остерському, Козелецькому, Добрянському, які зовсім не стягнули накладених грошових штрафів.

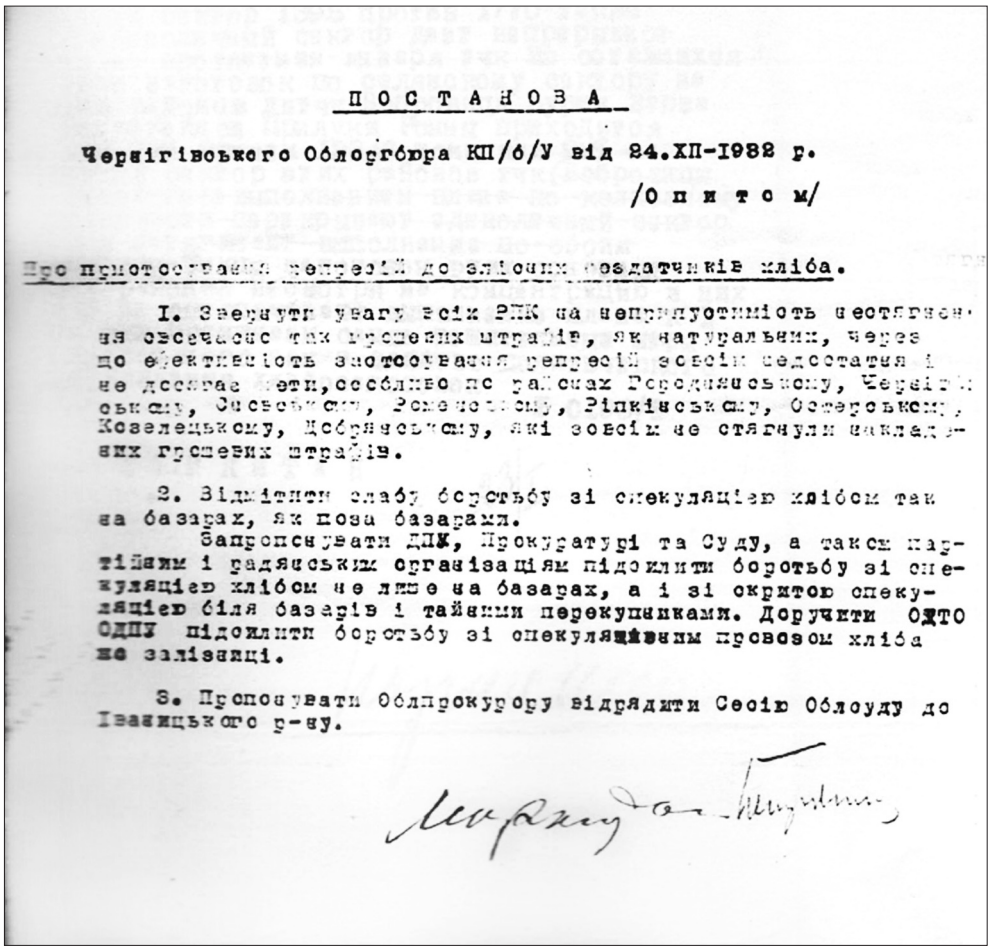
2. Відмітити слабу боротьбу зі спекуляцією хлібом так на базарах, як поза базарами.

Запропонувати РПК, Прокуратурі та Суду, а також партійним і радянським організаціям підсилити боротьбу зі спекуляцією хлібом не лише на базарах, а зі скритою спекуляцією біля базарів і тайними перекупниками. Доручити ОДТО ОГПУ підсилити боротьбу зі спекулятивним провозом хліба на залізниці.

3. Пропонувати Облпрокурору відрядити сесію Облсуду до Іваницького району.

Маркітан підпис

Кримінальна справа № 475. – Т. 321. – Арк. 57. – Оригінал.

П О С Т А Н О В А

Чернігівського Облоргбюра КП/б/У від 24.XII-1982 р.

/О п и т о м/

Про вжиття заходів до зміцнення постачання хліба.

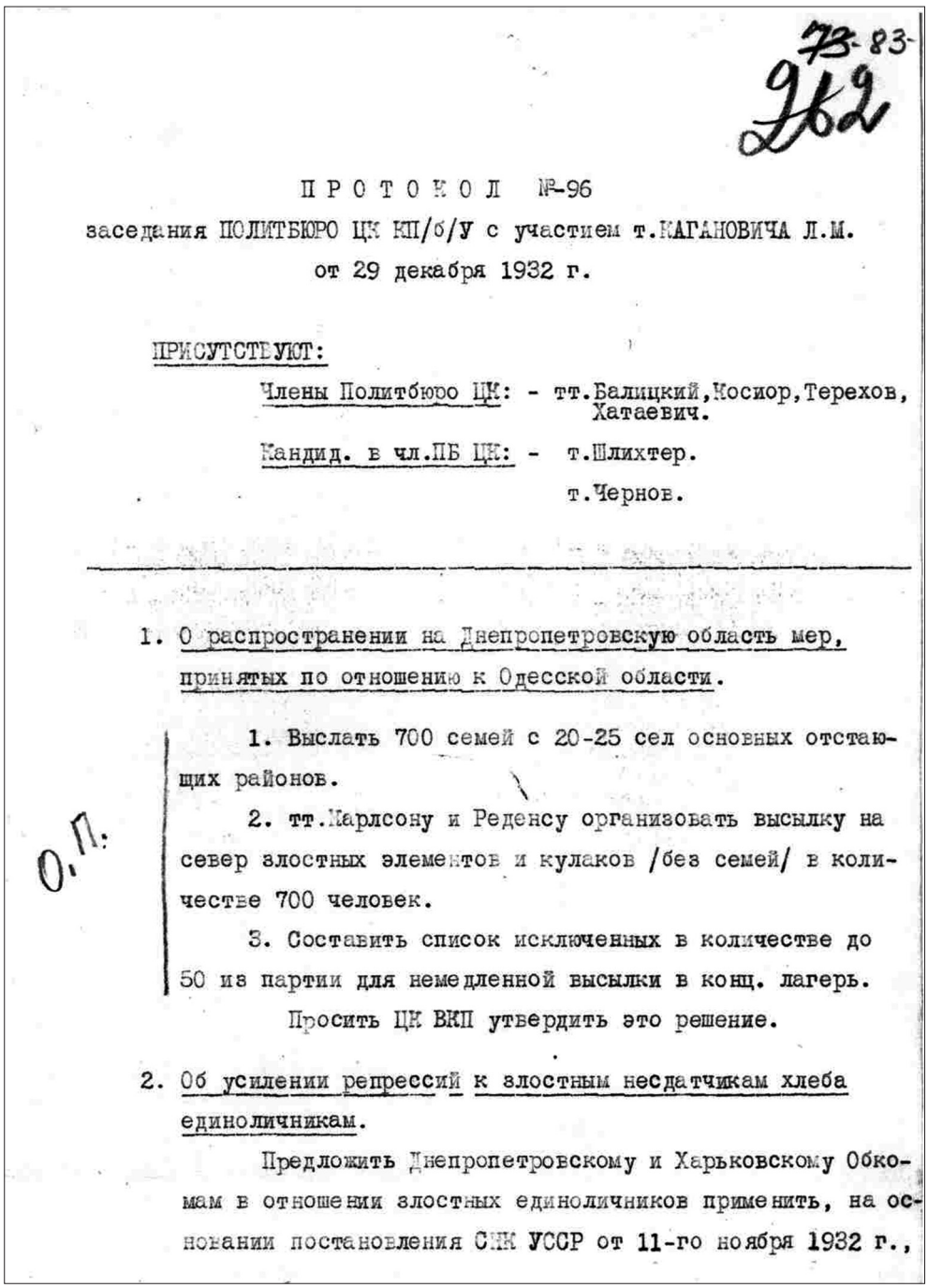
І. Звернути увагу всіх РПК на неприпустимість застосування окрім грошових штрафів, як натуральних, через що ефективність застосування репресій зовсім недостатня і не досягає мети, особливо по районах Городнянському, Чернігівському, Сосницькому, Семенівському, Ріпкінському, Остерському, Козелецькому, Добрянському, які зовсім не стягнули накладених грошових штрафів.

2. Відмітити слабу боротьбу зі спекуляцією хлібом так на базарах, як поза базарами.

Запропонувати ДПК, Прокуратурі та Суду, а також партійним і радянським організаціям підсилити боротьбу зі спекуляцією хлібом не лише на базарах, а і зі скритою спекуляцією біля базарів і тайними перекупниками. Доручити ОДТО ОДПУ підсилити боротьбу зі спекулятивним провозом хліба по залізниці.

3. Пропонувати Облпрокурору відрядити Сесію Облсуду до Івашицького р-ну.

№ 61
1932 р., грудня 29. Харків. – Протокол засідання політбюро ЦК КП(б)У про вилучення усіх зернових фондів та посилення репресій

73-83-
262

П Р О Т О К О Л №-96

заседания ПОЛИТБЮРО ЦК КП/б/У с участием т.КАГАНОВИЧА Л.М.

от 29 декабря 1932 г.

ПРИСУТСТВУЮТ:

Члены Политбюро ЦК: - тт.Балицкий,Косиор,Терехов, Хатаевич.

Кандид. в чл.ПБ ЦК: - т.Шлихтер.

т.Чернов.

---

1. О распространении на Днепропетровскую область мер, принятых по отношению к Одесской области.

О.П.

1. Выслать 700 семей с 20-25 сел основных отстающих районов.

2. тт.Карлсону и Реденсу организовать высылку на север злостных элементов и кулаков /без семей/ в количестве 700 человек.

3. Составить список исключенных в количестве до 50 из партии для немедленной высылки в конц. лагерь.

Просить ЦК ВКП утвердить это решение.

2. Об усилении репрессий к злостным несдатчикам хлеба единоличникам.

Предложить Днепропетровскому и Харьковскому Обкомам в отношении злостных единоличников применить, на основании постановления СНК УССР от 11-го ноября 1932 г.,

распродажу всего их имущества, а также лишение полностью всей усадебной земли и всех построек. В отношении Харьковской области эту меру применить в отношении примерно, 1000 хозяйств; по Днепропетровской области-500 хозяйств.

3. Вопросы хлебозаготовок.

а/Послать Обкомам и Райпаркомам УПбУ следующую директиву /см.приложение/.

О.П.

б/Дать указания как по партийной линии, так и по линии ГПУ о том, чтобы обратить серьезное внимание на раскрытие тайных складов и укрывательства разворованного хлеба по крупным и мелким городам, пристанционным пунктам и у некоторых железно-дорожных служащих, являющихся сообщниками кулаков и саботажников.

4. О судебных делах.

1. Поручить тт.Полякову, Ахматову и Берновскому проверить причины расхождений между областями и НКЮ в количестве утвержденных в центре дел по Одесской и Днепропетровской областям, выяснить виновных в задержке дел /в области или в НКЮ/, и принять решительные меры к устранению в дальнейшем какой бы то ни было задержки в рассмотрении дел.

2. В целях полного обеспечения тщательности рассмотрения дел в центре и избежания возможных ошибок,- установить, что дела до рассмотрения в комиссии ЦК - должны рассматриваться подготовительной тройкой в составе тт.Полякова, Ахматова и Берновского.

3. Считать необходимым посылку Наркомюстом руководителям Выездных Сессий небольшого письма по вопросу о составлении приговоров, в котором привести два приговора: один, как образец хорошо составленного и другой- как образец плохо составленного приговора, с указанием о недостатках, имеющихся во втором, плохо составленном приговоре.

Проект письма поручить составить тройке, в составе т.т. Полякова, Ахматова, Берновского. Секретариату ЦК предварительно просмотреть проэкт.

Копию письма НКЮ послать также секретарям Райпаркомов со специальным небольшим письмом от ЦК.

4. Предложить Обкомам, наряду с печатанием всех приговоров о расстрелах и об их исполнении в районной прессе, также печатать важнейшие приговора о расстрелах и исполнении в областной прессе с соответствующим освещением.

5. О имеющихся фактах перегибов и хулиганства.

I. Считать, что решительную борьбу с фактами хулиганства и воровских действий / присвоение имущества несдатчиков хлеба/ необходимо вести по каждому случаю в отдельности

Поручить Комиссии ПБ / т.т. Хатаевич, Карлсон, Киселев/ выделить 4-5 наиболее значительных фактов хулиганства и воровства со стороны лиц, посланных на хлеб, строго наказать виновных через суд с опубликованием во всех районных газетах.

2. Ввиду того, что имеются факты, когда ряд районных работников и уполномоченных свою бездеятельность в области хлебозаготовок прикрывают чисто формальным применением репрессивных мер, что по сути дела является проявлением двурушничества и чиновничества, счи -

-86-~~76~~

4.-

тать необходимым все поступающие материалы об извращениях со стороны районных и сельских работников и уполномоченных после проверки рассматривать в Тройке ЦК по репрессиям и реагировать на каждый случай в отдельности.

6. О рапорте Винниччины об окончании плана хлебозаготовок, опубликованном в "Комуніст" 29 декабря.

Послать Винницкому Обкому и Облисполкому следующую телеграмму:

"Ваш рапорт считаем неправильным и преждевременным а помещение его в Коммунисте без ведома ЦК ошибочным за что редакции поставлено на вид. Рапортовать будете иметь право после выполнения плана семссуде, по культурам а также совхозам".

СЕКРЕТАРЬ ЦК КП(б)У

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 238. – Арк. 83–86. – Оригінал.

№ 62
1932 р., грудня 31. Скорегований план м'ясозаготівлі по Київській приміській смузі на 15 місяців

СКОРИГОВАНИЙ ПЛАН М'ЯСОЗАГОТІВЛІ

ПО КИЇВСЬКІЙ ПРИМІСЬКІЙ СМУЗІ, ВСТАНОВЛЕНИЙ НА 15 МІСЯЦІВ: з I/X-1932 р. по I/I-1934р.
та на IV КВАРТАЛ 1932р. ЗА НОВИМИ НОРМАМИ ЗДАЧІ, ДО ЯКИХ ВСТАНОВЛЕНО ОБОВ'ЯЗКОВІСТЬ.

	Норма здачі в одно по госп.	План Облмясо.РПО			План ЦР довед. до ор та господарств за новими нормами.			ПРИМІТКА:
		З кінця дворів	На 15 місяц.	На IV квартал	З фактичн. кільк. господ.	На 15 місяц.	На IV квартал	
МТВ -колгоспів	-	-	660	896	-	674	398	Зміна в плані проти-
СМЗ "	-	-	444	I36	-	456	I38	ровних чисел Облмяс.
Члени кол-пів в складі тов.ферм	20 кіл.	II854	2571	759	.II303	2261	683	РПО виникла по окремих секторах, через введення коригувань в наявність фактичної кількості дворів, за даними місцевих відділів ЗА звільнення частини дворів, по плану ремту.
Члени колгоспів поза фермами....	30 "	5141	I542	492	5045	I5I4	482	
Одноосібні госп.	60 "	I8933	8359	2675	I4.446	8668	2774	
РАЗОМ:	-	30982	I3376	4448	30794	I3579	4475	2/ Скорегований план за новими нормами повернено до сільрад -I4/XII, а до окремих госп.-заповідання закінчено до 25/XII.-
3I/XII-1932 року.	ЗАВ.ЗІДІЛУ ЗАГОТІВЕЛЬ МІСЦЕВОЇ РЕФЕРЕНТ					/АВРАМОВ/ /МАРУТЕНКО/		

ДА м. Києва. – Ф. Р–1. – Оп. 1. – Спр. 4474. – Арк. 4. – Оригінал.

№ 63
1932, кінець року – 1933, перша половина року. – Записка генерального секретаря ЦК КП (б)У С. Косіора секретарям обкомів про посилення репресій на селі

Даю записку по прямому проводу через представителей ГПУ Секретарям Обкомов

Ликвидация саботажа хлебозаготовок проводимого кулацкими элементами и их пособниками, расхищающими и утаивающими хлеб в колхозах, а также срывающим заготовки.

В елиноличном секторе требует нанесения этим элементам меткого решительного и быстрого удара. Для этого прежде всего необходимо:

а) выбор и серьезная подготовка наиболее значительных дел, могущих иметь серьезное значение для достижения перелома в хлебозаготовках для всего района как группы сел и колхозов;

б) быстрый выбор этих дели быстрое приведение приговоров в исполнение;

в) немедленно ударная организация массовой партийной работы в данном колхозе для села.

наряду с широким и серьезным освещением всего дела в местной печати недостаток проводимых в настоящее время репрессий заключается в том, что на местах большой частью сбиваются на простое увеличение количества репрессий, при этом смешиваются вместе и мелкие и значительные дела, причем подготавливаются дела плохо. Кроме того, тянутся эти дела долго: от начала дела до окончания утверждения приговора проходит месяц-полтора, в редких случаях [...]-ть дней. И большом количестве дел политическое руководство дня поставлено неудовлетворительно – организационные и политические меры по партийной линии запаздывают и проводятся недостаточно серьезно.

Исходя из этого, ЦК предлагает:

1. Для коренного руководства применения судебных репрессий создать в областях комиссии в составе: Секретаря Обкома, Обл. ПК, Нач. Обл. отдела ГПУ и Облпрокурора.

2. Комиссиям раз на 2–3 дня устанавливать дела, которые заслуживают наибольшего внимания и которые должны быть проведены в ускоренном порядке. Список этих дел должен немедленно направляться в ЦК, делам по которым проходят члены партии – должно уделяться особое серьезное внимание.

3. Суд по всем этим делам должен заканчиваться в срок 4–5 дней под непосредственным руководством и наблюдением комиссии в двухдневный срок. После суда дело должно быть доставлено на утверждение в Харьков, где прохождение дел обеспечивается в 1–2 дня.

4. Комиссия должна проследить за прохождением дела в район, имея ввиду прежде всего опубликование о приговоре и его исполнение в печати. Организацию массовой работы в колхозе и окружающих селах, а также выявление результатов которых добились организации в связи с данным делом, предательская роль осужденных членов партии, переродившихся и ставших на деле кулацкими агентами должна быть беспощадно разоблачена как в печати, так и во всей партийно-массовой работе. Газеты с освещением каждого дела, РПК должен немедленно отправить в ЦК.

5. №-039933 СЕКРЕТАРЬ ЦК КП(б) У

(Косиор)

ДАДО. – Ф. 1520. – Оп. 3. – Спр.5. – Арк. 138–139. – Копія.

Даю записку по данному поводу через представителя ГПУ Секретарям Обкомов

Ликвидация работы хлебозаготовок проводимого кулацкими элементами и их пособниками, расхищающими и утаивающими хлеб в колхозах, а также срывающими заготовки

В единоличном секторе требует нанесения этим элементам меткого решительного и быстрого удара. Для этого прежде всего необходимо:

а/ выбор и серьезная подготовка наиболее значительных дел, могущих иметь серьезное значение для достижения перелома в хлебозаготовках для всего района или группы сел и колхозов;

б/ быстрый разбор этих дел и быстрое приведение приговоров в исполнение;

в/ немедленно удачная организация массовой партийной работы в данном колхозе или селе

Ввиду с широким и серьезным осознанием всего дела в массовой печати Недостаток проводимых в настоящее время репрессий заключается в том, что на местах большей частью обращаются на простое увеличение количества репрессий, при этом оканчиваются вместо в полном и окончательном деле, причем подготавливаются дела плохо и долго, тянутся эти дела долго: от начала дела до окончательного утверждения приговора проходит месяц - полтора, в редких случаях 10-15 дней. При большом количестве дел политическое руководство как постановка подготовительно - организационная и политическая меры по каждой линии запаздывают и проводятся недостаточно серьезно.

Исходя из этого, ЦК предлагает:

1. Для коренного руководства применения судебных репрессий создать в областях комиссии в составе: Секретаря Обкома, обл ДК, Нач.Обл Отдела ГПУ и Облпрокурора.

3. Комиссиям раз в 2-3 дня устанавливать дела, которые заслуживают наибольшего внимания и которые должны быть проведены в ускоренном порядке. Список этих дел должен немедленно направляться в ЦК, делам по которым проходят члены партии - должно уделяться особое серьезное внимание.

3. Суд по всем этим делам должен заканчиваться в срок 4-5 дней под непосредственным руководством и наблюдением комиссии в двухдневный срок. После суда дело должно быть доставлено на утверждение в Харьков, где прохождение дел обеспечивается в 1-2 дня.

4. Комиссия должна проследить за прохождением дела в райо, имея ввиду прежде всего опубликование о приговоре и его исполнение в печати. Организацию массовой работы в колхозе и окружающих селах, а также выявление результатов которых добились организации в связи с данным делом, предательская роль осужденных членов партии, переродившихся в отъявленных на деле кулацкими агентами должна быть беспощадно разоблачена как в печати, так и во всей партийно-массовой работе. Газеты о освещением каждого дела, РИК должен немедленно направить в ЦК

№-039988 СЕКРЕТАРЬ ЦК КП/б/У
/КОСИОР/

№ 64

1932 р. Дебальцеве. – Доповідна записка профспілкової ради Південних залізниць, яка свідчить про масові системні обшуки для вилучення продуктів харчування не лише в сільського населення, а й у кооператорів, робітників, вчителів, лікарів та інших

Фракции Дорпрофсоюза Южных ж. д.

А. Старовойт

Докладная записка

Заявление члена союза, в ЦК ж. д. ХОРОЛЬСКОГО П. – проводника пассажирского депо Дебальцево о неправильном его увольнении со службы и его сестры по постановлению Горсовета Рыково за то, что не давал возможности бригаде Горсовета произвести обыск на предмет выявления посевного материала в квартире его матери и докладная записка работника ЦК тов. ОВЧАРЕНКО, что таковые бригады были организованы и производили обыски у рабочих Дебальцевского узла совместно с РайТПО по выявлению посевных культур и отбирались у последних для посева – полностью подтвердились.

В связи с этим настроение у отдельных рабочих Дебальцевского узла с проявлением территориальными организациями (Госсоветом и РПК) с выявлением фактов искривления классовой линии в политике партии в хлебозаготовках, посевной кампании и примиренческого отношения парт. профорганизации ж. д. узла района – скверное.

Факты искривления политики партии этими организациями и примиренчество парт. и профорганизации ж. д. узла подтверждается следующим в проводимых мероприятиях по хлебозаготовительной и посевной кампании:

Райпарткомом в феврале мес. дано указание “Разверстать на транспортный узел 12 тыс. цент. семенных культур, взывскав за счет мобилизаций внутренних ресурсов для обеспечения посева, огородничества и посевной кампании района”. В целях выполнения посевного плана Горсоветом Рыково начал реализовывать это постановление, избрав формы и методы работы – организацию специальных бригад по выявлению излишков семенных культур у рабочих, связанных с сельским хозяйством и членов союза, путем проведения с ними массовой работы на принципах добровольности.

Таких бригад было создано по грубым подсчетам в Дебальцевском узле 38, которые сумели в течении месяцев марта и апреля побывать в

большом количестве дворов, особо уделяя внимание рабочим поселкам, хуторам. Точно выяснить не представилось возможным сколько же на самом деле было организовано бригад и какое количество обслужено ими дворов и квартир, т. к. бригады создавались параллельно Горсоветом, месткомами и лавками магазинов ТПО и что их было значительно больше, чем приводимые выше цифры и что это приняло массовый характер хождения по квартирам – нет никакого сомнения. Это еще может подтверждаться тем обстоятельством, что у Председателя цехкома проводников тов. Белоусова – у старого рабочего, члена партии производили обыски и приходили к нему девять раз различные бригады, и это еще подтверждается тем обстоятельством, что бригады ходили по квартирам в порядке очередности, не взирая на лица. Были у ответственных работников района, врачей, учителей и зам. Председателя РПС тов. ТАРАСОВА, члена Президиума РПС тов. АНДРЕЕВА, у секретарей партячеек, Председателей МК, цеховых комитетов, кооперативных работников, рабочих и т. д.

Все это проводилось под знаком проведения массовой работы и на принципах добровольности (по словам районных работников), однако, на самом деле подтвержденными словами рабочих и лиц, к которым приходили бригады – проводились самым формальным образом обыски у рабочих квартир, к тому же это все усугублялось тем обстоятельством, что все обыски сопровождались арестами. Был арестован клубный работник тов. ПОЛЕВОДА и рабочий тов. ХОЛОДОВ А., которые сидели под арестом до 3-х часов за нахождение у них посевных культур (у ХОЛОДКОВА 5 кило пшеницы, у ПОЛЕВОДЫ – две вазы сахару), при чем работники района сами подтверждают, что эти факты имели место и обыски делались в случае подачи на них заявлений.

Бригады инструктировались горсоветом при присутствии работников РПК – тов. ШТЕЙНА и по заявлению одного бригадира инструктировались хорошо, т. к. имело место, что при обнаружении при обысках забирались у рабочих такие продукты и культуры, как, например, рожь, капуста, сахар, макароны, сушенные груши, мука и т. д. Для подтверждения этих фактов привожу следующие случаи с фамилиями лиц:

В квартире ПУГАЧЕВА Сергея, проживающего на хуторе Ново-Алексеевка, у его квартиранта – рабочего слесаря депо, бывшего колхозника тов. САМОРЕЗКИНА при обыске обнаружено 4 пуда пшеницы, которую бригада забрала, при чем тов. САМОРЕЗКИНЫМ было дано разъяснение, что при расчете с колхозом получил 10 пудов пшеницы, из которой за зиму съел 6 пудов, а 4 пуда осталось. У тов. САМОРЕЗКИНА шесть душ семьи на иждивении.

У тов. ПОЛЕВОДЫ – члена партии, клубного работника обнаружили при обыске две вазы сахару, полученные им и собранные от пайка в ТПО, сахар был забран, он был арестован (по словам работников района он был арестован за хищение сахара этого (факт не проверен).

У члена союза КОРОБОВА – при обыске обнаружено 5 кило пшеничной муки, которую забрала бригада.

ХОЛОДКОВ Александр – при обыске обнаружено 5 кило пшеницы, бригада забрала, был арестован. Одновременно член союза ХОРОЛЬСКИЙ утверждал, что бригадир этой бригады тов. ХАВЕЛ Алексей отнес к себе на квартиру забранную пшеницу.

У машиниста ОСИПОВА при обыске (его не было дома) забрала бригада с собою полученный недавно его женой паек в лавке ТПО – макароны и т. д.

У проводницы ВОРОБЬЕВОЙ при обнаружении забрали с собой 4 головки капусты, у другой же проводницы при обыске обнаружили мешок сушенных груш, которые бригада с собой забрала, но до Горсовета не довезли, т. к. груши были съедены бригадой.

Также были обыски у Пред. МК Тяги депо тов. МУРЗАКА члена партии и у членов Президиума РПС т. т. АНДРЕЕВА и ТАРАСОВА, у которых ничего не обнаружили. Одновременно у Предцехкома БЕЛОУСОВА при обыске обнаружили 10 кило муки, которую забрали.

И, наконец, обыск был проведен у проводника ХОРОЛЬСКОГО (который подал заявление ЦК ж. д.). При обыске у него ничего не обнаружено, однако, за то, что отказался открыть сундук своей матери был уволен со своей сестрой со службы по постановлению Горсовета (у которого записано: “как чуждого элемента, срывающего посевные планы), и который, яко-бы, замахивался топором на бригаду.

Однако, сколько он не обращался в МК и РПС проверить данный факт, в частности был он у него или нет, в частности был у Зам. Пред. РПС ТАРАСОВА, который, между прочим, сейчас не помнит был он у него или нет, хотя об этом возмутительном факте знали все работники РПС со стороны союзных органов, которые мотивируют тем обстоятельством, что они бессильны, что-либо сделать по решениям Горсовета и якобы ожидали решения следственного органа, которому якобы передано.

У остальных бригады забирали с собой кукурузу, горох, подсолнухи, щавель, укроп и другие огородные культуры, одними бригадами, созданными РайТПО было собрано у рабочих (взаимообразно), как выражаются работники, посевных материалов 4, 623, 32 клгр., которые разделяются по культурам так:

Наименование посевматериала в клгр. колич.

Кукурузы	395, 2
Гороху	130, 0
Пшеницы	1132, 0
Подсолнуха	114, 0
Каунов	38, 4
Бураков	10, 7
Морквы	1,4
Щавель	0,3
Редиски	0,3
Петрушки	0,8
Помидор	2,9
Укропу	0,9
Чечевицы	19, 5
Луку	21,5
Капусты	0,4
Огурцов	1, 6
Дынь	3, 8
Ячменя	333, 0
Льна	42, 0
Конопли	44, 0
Картофеля	1876, 0
Маку	1, 7
Тыквы	3, 9
Перцу	0,1
Баклажан синих	0,1
Овса	13, 5
Сои	2, 6
Проса	2, 3
Зыки	1, 6
Салату	0, 02
Рожь	3, 6
Всего	**4, 623, 32**

При чем расплачивались специально выпущенными соцзаймом, который заранее был изготовлен и находился у бригадиров. Этот заем оставался у рабочих, где они присутствовали одновременно были факты, когда этот соцзаем выбрасывался или на месте рвался, а кооперативные организации расплачивались путем товарообмена – промтоваром.

Райпрофсоюз начал реализовывать это постановление по своему. Был организован специальный штаб руководства при РПС во главе члена Пре-

зидиума тов. ШАЛОБАДИНСКОГО. Проведено 3 специальных собрания с председателями МК узла района (по словам работника РПС тов. ПРИХОДЬКО), т. к. протоколов этих собрании не оказалось, на которых доводились твердые задания количества мобилизации семенных ссуд на каждого МК и инструктировались в таком же духе, т. е. добиться планового выполнения какими угодно методами и формами выполнения доведенных контрольных заданий.

И за проявление оппортунизма в этой работе со стороны руководящей части МК ст. Хацапетовка за невыполнение твердого задания снят с работы Пред. МК и дан выговор Пред МК–3 ЕМЕЛЬЯНОВУ (протокол проведен путем опроса).

Все это подтверждается не только примиренческим отношением РПС к проводимым работам бригад, которые перекручивали в проводимой работе и об этом, кстати, все знали, об этом много говорили, но официально нигде не ставили – но и по сути способствовали проведению именно в этих формах, особо в этом роль заняла многотиражка во главе с ее редактором тов. КАПУСТЯНСКИМ, которая не только обращала внимание на эти факты, а наоборот принимала в этом деле самое активное участие.

Все факты извращения бригад, которые выражались, якобы […] заявлениям у кого, что есть, происходили на глазах работников РПК, РПС, парторганизатора и представителя ЦК ж. д. т. КАЦА, которые достаточно были осведомлены о действиях этих бригад, все-же мер решительных к тому, чтобы работу таких бригад прекратить не было принято, и лишь только под конец отмечено РПК извращение в работе этих бригад, но конкретных виновников в этом деле все-же не было привлечено к ответственности.

Стоит ли говорить о том, что эти действия бригад послужили богатой пищей для классово-чуждых элементов, которые это использовали в своих интересах и, естественно, что отсюда в отсталой части рабочих были такие разговоры:

“Вот -те и власть коммунистов”, “Рабочие ничего не сейте, все равно после этого будут снимать с пайка”. “Советская власть довела колхозы до нищеты, берутся за рабочих” и т. д, и т. д.

В итоге нужно будет сказать, что приведенная оценка в первоначальной части докладной записки обвинения организациям по имеющимся фактам выраженного по сути в леватском загибе и примиренчестве ж. д. организаций – обвинение серьезное, однако, все это подтверждается тем обстоятельством, что весь этот материал собран исключительно на живых людях – рабочих, бесед с Пред. МК, секретарями, партколлективе работников РПС и т. д. – считать это подтвердившимся. Однако, документов подтверж-

дающих эти действия не пришлось обнаружить, т. к. из всего видно, что руководящими организациями приняты меры к тому, чтобы это дело смазать.

Пред. РПС тов. ОГЕЙКО сказал, что это было не в такой степени, обыски проводились в исключительных случаях и то по поданным заявлениям, на что не стоит поднимать шума. Одновременно заявлений к нам не поступало тов. ХОРОЛЬСКОГО и мы его не видели и не знали о том, что он уволен со службы, примем меры, конечно, это безобразие и т. д.

Выводы можно сделать следующие:

1). Довести до сведения ЦК партии ВУЦИКа о творимом безобразии, которое имело место в Дебальцевсеком узле, районными организациями (РПС, Горсовет) для привлечения виновных к ответственности, также привлечь к ответственности членов фракции РПС за примиренчество.

2). Предложить РПС в течении 3-х дней принять на работу пострадавшего тов. ХОРОЛЬСКОГО и его сестру, уплативши за вынужденный прогул за счет уволивших его.

3). Довести до сведения ЦК ж. д., что в момент проведения этих мероприятий в Дебальцевском узле находился его представитель тов. КАЦ, который никаких мер не предпринимал и не поставил в известность Дорожный Комитет.

Дебальцево

V-32 А. Старовойт

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 7. – Спр. 259. – Арк. 73–76. – Засвідчена копія.

Фракции Дорпрофсожа Южных ж.д.

А.СТАРОВОЙТ.

Докладная записка.

Заявление члена союза, поданное в ЦК ж.д. тов.ХОРОЛЬСКОГО П. - проводника пассажирского депо Дебальцево о неправильном его увольнении со службы и его сестры по постановлению Горсовета Рыково за то, что не давал возможности бригаде Горсовета произвести обыск на предмет выявления посевного материала в квартире его матери и докладная записка работника ЦК тов. ОВЧАРЕНКО, что таковые бригады были организованы и производили обыски у рабочих Дебальцевского узла совместно с РайТПО по выявлению посевных культур и отбирались у последних для посева - полностью подтвердились.

В связи с этим настроение у отдельных рабочих Дебальцевского узла с проявлением территориальными организациями /Горсоветом и РПК/ с выявленных фактов искривления классовой линии в политике партии в хлебозаготовках, посевной кампании и примиренческого отношения парт.профорганизации ж.д. узла района - скверное.

Факты искривления политики партии этими организациями и примиренчества проф. и парторганизации ж.д. узла подтверждаются следующим в проводимых мероприятиях по хлебозаготовительной и посевной кампании:

Райпарткомом в феврале мес. дано указание "Разверстать на транспортный узел 12 тысяч цент. семенных культур, изыскав за счет мобилизации внутренних ресурсов для обеспечения посева огородничества и посевной кампании района". В целях выполнения посевного плана Горсоветом Рыково начал реализовывать это постановление, избрав формы и методы работы - организацию специальных бригад по выявлению излишков семенных культур у рабочих, связанных с сельским хозяйством и членов союза, путем проведения с ними массовой работы на принципах добровольности.

Таких бригад было создано по грубым подсчетам в Дебальцевском узле 38, которые сумели в течении месяцев Марта и Апреля побывать в большом количестве дворов, особо уделив внимание рабочим посе - кам, хуторам. Точно выяснить не представилось возможным сколько же на самом деле было организовано бригад и какое количество обслужено ими дворов и квартир, т.к. бригады создавались параллельно Горсоветом, месткомами и лавками магазинов ТПО и что их было значительно больше, чем приводимые выше цифры и что это принято массовый характер хождение по квартирам - нет никакого сомнения. Это еще может подтверждаться тем обстоятельством, что у Председателя цехкома вагонников тов.БЕЛОУСОВА - у старого рабочего, члена партии производили обыски и приходили к нему девять раз различных бригад, и это еще подтверждается тем обстоятельством, что бригады ходили по квартирам в порядке очередности, не взирая на лица. Были у ответственных работников района, врачей, учителей, у Зам.Председателя РПС тов. ТАРАСОВА, члена Президиума РПС тов. АНДРЕЕВА, у секретарей партийных ячеек, Председателей МК, цеховых комитетов, кооперативных работников, рабочих и т.д.

Все это проводилось под знаком проведения массовой работы и на принципах добровольности /по словам районных работников/, однако, на самом же деле подтвержденными словами рабочих и лиц, к которым приходили бригады - проводились самым формальным образом обыски у рабочих квартир, к тому же это еще усугублялось тем обстоятельством что обыски сопровождались арестами. Был арестован клубный работник

тов. ПОЛЕВОДА и рабочий тов. ХОЛОДОВ А., которые сидели под арестом по 3-хчасов за нахождение у них посевных культур /у ХОЛОДКОВА - 5 кило пшеницы, у ПОЛЕВОДЫ - две пазы сахару/, при чем работники района сами подтверждают, что эти факты имели место и обыски делались в случае подачи на них заявлений. Хрина

Бригады инструктировались горсоветом при присутствии работников РИК - ЧИТЕЧНА и по заявлению одного бригадира инструктировались хорошо, т.к. имело место, что при обнаружении при обысках забирались у рабочих такие продукты и культуры, как, например, рожь, капуста, сахар, макароны, сушенные груши, мука и т.д. Для подтверждения этих фактов привожу следующие случаи с фамилиями лиц:

В квартире ПУГАЧЁВА Сергея, проживающего на хуторе Чово-Алексеевка у его квартиранта -рабочего слесаря депо бывшего колхозника тов. САМОРЕЗКИНА при обыске обнаружено 4 пуда пшеницы, которую бригада забрала, при чем тов. САМОРЕЗКИНУ было дано разъяснение, что при расчете с колхозом получил 10 пудов пшеницы, из-которой за зиму с'ел 6 пудов, а 4 пуда осталось. У тов. САМОРЕЗКИНА шесть душ семьи на иждивении.

У тов. ПОЛЕВОДЫ - члена партии, клубного работника обнаружили при обыске две пазы сахару, полученные им и собранные от пайка в ТПО, сахар был забран, он был арестован /по словам работников района он был арестован за хищение сахара этого - факт не проверен/.

У члена союза КОРОБОВА - при обыске обнаружено 5 кило пшеничной муки, которую забрала бригада.

ХОЛОДКОВ Александр - при обыске обнаружено 5 кило пшеницы, бригада забрала, был арестован. Одновременно чл. союза КОРОЛЬСКИЙ утверждал, что бригадир этой бригады тов. ХАВКЛ Алексей отнес к себе на квартиру забранную пшеницу.

У машиниста ОСИПОВА при обыске /его не было дома/ забрала бригада с собой полученный недавно его женой паек в лавке ТПО - макароны и т.д.

У проводницы ВОРОБЬЕВОЙ при обнаружении забрали с собой 4 головки капусты, у другой же проводницы при обыске обнаружили мешок сушенных груш, которые бригада с собой забрала, но до Горсовета не довезли, т.к. груши были с'едены бригадой.

Также были обыски у Пред. МК Тяги депо тов. МУРЗАНА члена партии и у членов Президиума РПС т.т. АНДРЕЕВА и ТАРАСОВА, у которых ничего не обнаружили. Одновременно у Предцехкома БЕЛОУСОВА при обыске обнаружили 10 кило муки, которую забрали.

И, наконец, обыск был произведен у проводника ХОРОЛЬСКОГО /который подал заявление ЦК ж.д./. При обыске у него ничего не обнаружено, однако за то, что отказался открыть сундук своей матери был уведен с своей сестрой со службы по постановлению Горсовета /у которого записано: "как чуждого элемента, срывающего посевные планы"/, и который, яко-бы, замахивался топором на бригаду.

Однако, сколько он ни обращался в МК и РПС проверить данный факт, в частности был у Зам. Пред. РПС ТАРАСОВА, который, между прочим, сейчас непомнит был он у него или нет, хотя об этом возмутительном факте знали все работники РПС - все-то он не нашел у себя достаточно [illegible]

ния со стороны союзных органов, которые мотивируют тем обстоятельством, что они бессильны, что либо сделать по решению Горсовета и яко-бы ожидали решения следственного органа, которому якобы передано.

У остальных бригады забирали с собой кукурузу, горох, подсолнухи, свекольник, укроп и другие огородные культуры, одними бригадами, созданными РайТПО, было собрано у рабочих /взаимообразно/, как выражаются работники, посевных материалов 4.623,32 клгр., которые разделяются по культурам так:

Наименование посевматериала.	/в клгр./ Колич.	Наименование посевматериала.	/в клгр./ Колич.
Кукурузы.....	395,2	Огурцов.....	1,6
Гороху.....	130,0	Дынь.....	3,8
Пшеницы.....	1132,0	Ячменя.....	233,0
Фасоли.....	114,0	Льна.....	42,0
Подсолнуха.....	525,0	Конопли.....	44,0
Каунов.....	38,4	Картофеля.....	1876,0
Буряков.....	10,7	Маку.....	1,7
Моркы.....	1,4	Тыквы.....	3,9
Щавель.....	0,3	Перцу.....	0,1
Редиски.....	0,3	Баклажан.сачк.....	0,1
Петрушки.....	0,8	Овса.....	13,5
Помидор.....	2,9	Сои.....	2,6
Укропу.....	0,9	Проса.....	2,3
Чечевицы.....	19,5	Вики.....	1,8
Луку.....	21,5	Салату.....	00,2
Капусты.....	0,4	Рожь.....	3,6
		ВСЕГО.....	4.623,32 клгр.

Причем расплачивались специально выпущенными соцзаймом, который заранее был изготовлен и находился у бригадиров. Этот заем оставался у рабочих, где они присутствовали одновременно были факты, когда этот соцзаем выбрасывался или на месте рвался, а кооперативными организации расплачивались путем товарообмена - промтоваром.

Райпрофсож начал реализовать это постановление по своему. Был организован специальный штаб руководства при РПС во главе члена Президиума тов. ШАЛОБАДИНСКОГО. Проведено 3 специальных совещания с председателями МК узла района /по словам работника РПС тов. ПРИХОДЬКО/, т.к. протоколов этих совещаний не оказалось, на которых доводились твердые задания количества мобилизации семенных ссуд по каждого МК, и инструктировались в таком же духе, т.е. добиться планового выполнения каким угодно методами и формами выполнения доведенных контрольных заданий.

И за проявление оппортунизма в этой работе со стороны руководящей части МК ст. Хацапетовка за невыполнение твердого задания снят с работы Пред. МК и дан выговор Пред. МК-3 ЕМЕЛЬЯНОВУ /протокол проведен путем опроса/.

Все это подтверждается не только примиренческим отношением РПС к проводимым работам бригад, которые перекручивали в проводимой работе и об этом, кстати, все знали, об этом много говорили, но официально нигде не ставили - но и по сути способствовали проведению именно в этих формах, особо в этом роль заняла большое место многотиражка во главе с ея редактором тов. КАНУТЯНСКИМ, которая не только обращала внимание на эти факты, а наоборот принимала в этом деле самое активное участие.

Все факты извращения бригад, которые вылились в обысках, якобы, по поганым настроениям у кого-что есть, происходили на глазах у ра-

179 176 57

ботников РПК, РПС, парторганизатора и представителя ЦК ж.д. т.КАЦА, которые достаточно были осведомлены о действиях этих бригад, все-же мер решительных к тому, чтобы работу таких бригад прекратить не было принято, и лишь только под конец отмечено РПК извращение в работе этих бригад, но конкретных виновников в этом деле все-же не было привлечено к ответственности.

Стоить ли говорить, о том, что эти действия бригад послужили богатой пищей для классово-чуждых элементов, которые это использовали в своих интересах и, естественно, что отсюда в отсталой части рабочих были такие разговоры.

"Вот -те и власть коммунистов". "Рабочие ничего не сейте, все равно после этого будут снимать с пайка". "Советская власть довела колхозы до нищеты, берутся за рабочих" и т.д. и т.д.

В итоге нужно будет сказать, что приведенная оценка в первоначальной части докладной записки обвинения организациям, по имеющимся фактам выраженного по сути в левацком загибе и примиренчестве ж.д. организаций - обвинение серьезное, однако, все это подтверждается тем обстоятельством, что весь этот материал собран исключительно на живых людях, - рабочих, бесед с Пред.МК, секретарями ртколлектива, работников РПС и т.д. - считать это подтвердившимся. Однако, документов, подтверждающих эти действия не пришлось обнаружить, т.к. из всего видно, что руководящими организациями приняты меры к тому, чтобы это дело смазать.

Пред.РПС тов.ОГЕЙКО сказал, что это было не в такой степени, обыски производились в исключительных случаях и то по поданным заявлениям на что не стоит поднимать шума. Одновременно заявлений об этом к нам не поступало тов.ХОРОЛЬСКОГО я мы его не видели и не знали о том, что он уволен со службы, примем меры, конечно, это безобразие и т.д.

Выводы можно сделать следующие:

1/. Довести до сведения ЦК партии, ВУЦИК'а о творимом безобразии, которое имело место в Дебальцевском узле, районными организациями /РПК, Горсовет/ для привлечения виновных к ответственности, также привлечь к ответственности членов фракции РПС за примиренчество.

2/. Предложить РПС в течении 3-х дней принять на работу ~~всех~~ пострадавшего в этом деле тов.ХОРОЛЬСКОГО и его сестру, уплативши за вынужденный прогул за счет уволивших его.

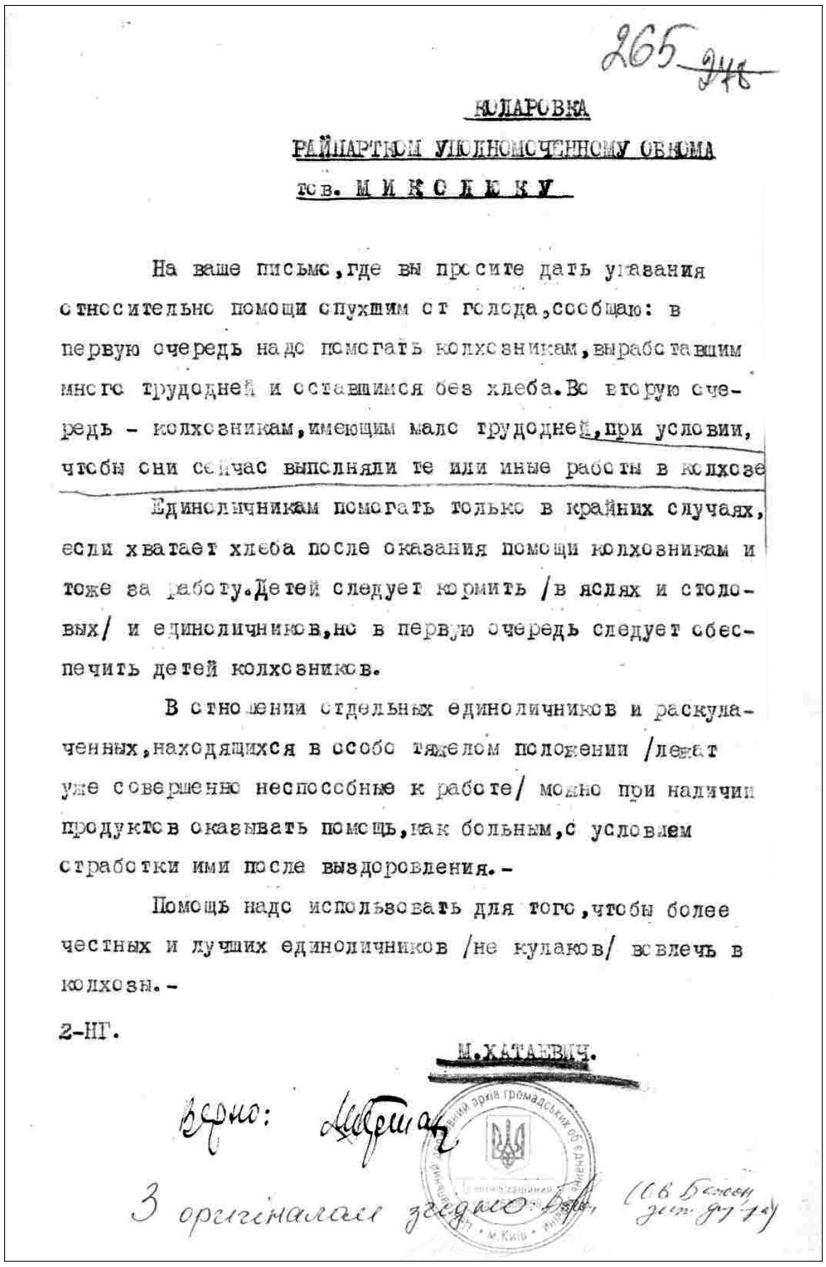
3/. Довести до сведения ЦК ж.д., что в момент проведения этих мероприятий в Дебальцевском узле находился его представитель тов. КАЦ, который никаких мер не предпринимал и не поставил в известность Дорожный Комитет.-

Дебальцево
У-32г.

А.СТАРОСОЛЬ.

З оригиналом згідно
(директор архіву України)

№ 65
1933 р. – Лист першого секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У М. Хатаєвича уповноваженому обкому Миколюку щодо надання неповної та вибіркової допомоги опухлим від голоду людям

265 дп

КОПІЯ

РАЙПАРТКОМ УПОЛНОМОЧЕННОМУ ОБКОМА

тов. М И К О Л Ю К У

На ваше письмо, где вы просите дать указания относительно помощи опухшим от голода, сообщаю: в первую очередь надо помогать колхозникам, выработавшим много трудодней и оставшимся без хлеба. Во вторую очередь - колхозникам, имеющим мало трудодней, при условии, чтобы они сейчас выполняли те или иные работы в колхозе

Единоличникам помогать только в крайних случаях, если хватает хлеба после оказания помощи колхозникам и тоже за работу. Детей следует кормить /в яслях и столовых/ и единоличников, но в первую очередь следует обеспечить детей колхозников.

В отношении отдельных единоличников и раскулаченных, находящихся в особо тяжелом положении /лежат уже совершенно неспособные к работе/ можно при наличии продуктов оказывать помощь, как больным, с условием отработки ими после выздоровления. -

Помощь надо использовать для того, чтобы более честных и лучших единоличников /не кулаков/ вовлечь в колхозы. -

2-НГ.

М. ХАТАЕВИЧ.

Верно: Либерман

З оригіналом згідно. Вик. (66 Бажан дит. 97 14)

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.20. – Спр. 6277. – Арк. 265. – Засвідчена копія.

№ 66

1933 р. – Записи в книзі реєстрації трупів від безбілкового набряку (ББО), що підтверджують наявність масової смертності від голоду

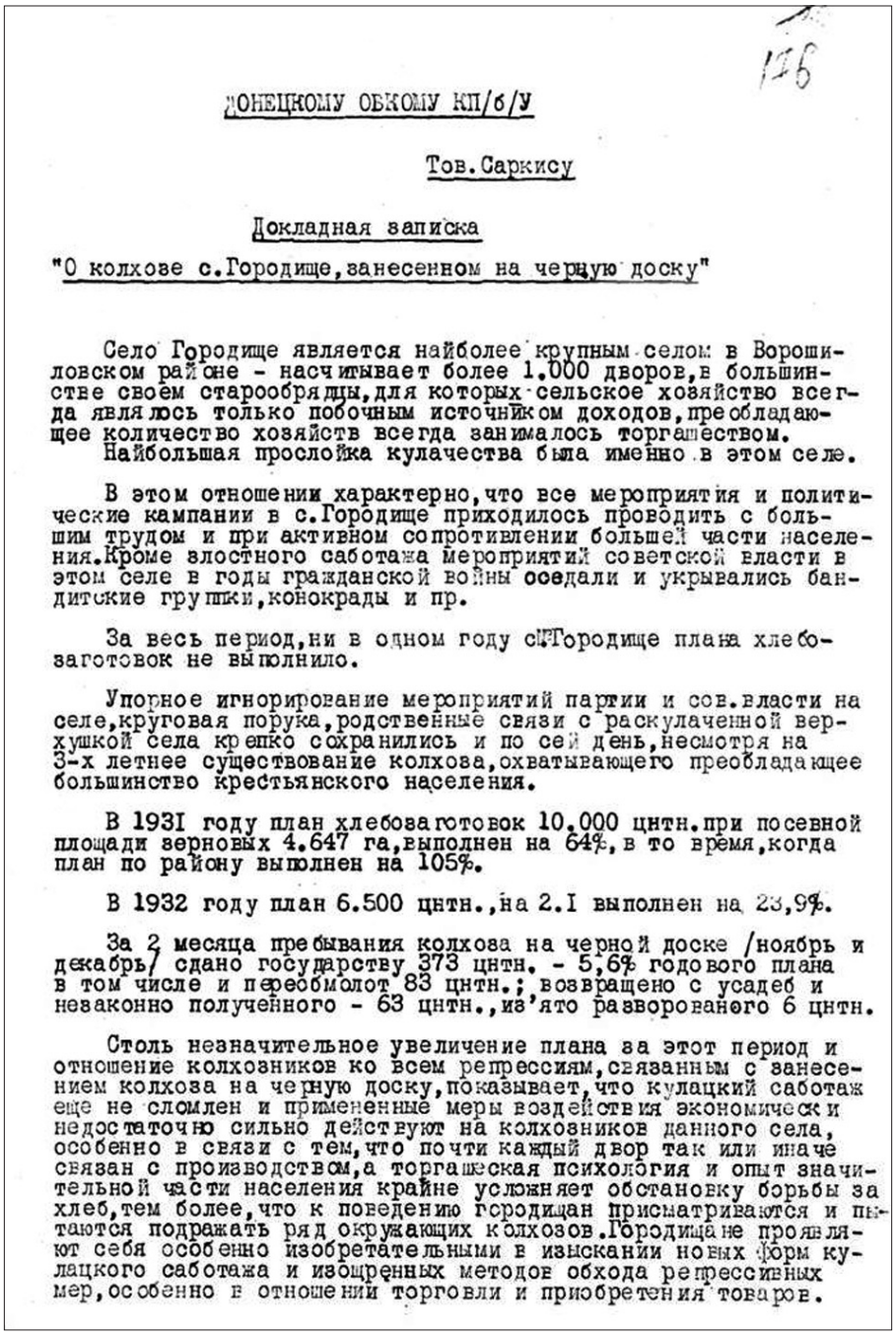
№ по пор.	Фамилия имя и отчество	№ корпуса	№ камеры	ДИАГНОЗ	Наименование лекарств
3895	16/VI Ч/пол	Выбыл н/о 16/VI	Бондаренко	25/27	
3896	16/VI Ч/пол	Выбыл н/о 16/VI	Рубайко	4/5	
3897	16/VI Ткач	Выбыл н/о 16/VI	Небудим	20	
3898	16/VI Ф/а пенс	Выбыл н/о 16/VI	Клименко Михаил	20	
3899	16/VI Ф/а	Выбыл н/о 16/VI	Небудим	22/25	
3900	16/VI Ф/пай	Выбыл н/о 16/VI	Небудимий	25	
3901	16/VI 1 н/пен	Выбыл н/о 16/VI	Небудимий	100/115	
3902	16/VI 14/III	Выбыл н/о 16/VI	Дубенки	8/9	
3903	16/VI 14/III	Выбыл н/о 16/VI	Мамчик	8/9	
3904	16/VI 14/III	Выбыл н/о 16/VI	Мамчик	4/8	
3905	16/VI 14/III	Выбыл н/о 16/VI	Мамчик	11/12	

№ по пор.	Фамилия имя и отчество	№ корпуса	№ камеры	№ камеры	ДИАГНОЗ	Наименование лекарств
	ББО				КК	16/VI
	ББО				КК	16/VI
	ББО				КК	16/VI
	ББО				КК	16/VI
	ББО				КК	16/VI
	ББО				КК	16/VI
	ББО				КК	16/VI
	ББО				КК	16/VI
	ББО				КК	16/VI
	ББО				КК	16/VI

№ 3530 от 16/VI

№ 67

1933 р., січня 4. – Доповідна записка Ворошиловського міськкому партії першому секретарю Донецького Обкому КП(б)У С. Саркісу "Про колгосп в с. Городище, занесений на «чорну дошку»"

126

ДОНЕЦКОМУ ОБКОМУ КП/б/У

Тов. Саркису

Докладная записка

"О колхозе с. Городище, занесенном на черную доску"

Село Городище является наиболее крупным селом в Ворошиловском районе - насчитывает более 1.000 дворов, в большинстве своем старообрядцы, для которых сельское хозяйство всегда являлось только побочным источником доходов, преобладающее количество хозяйств всегда занималось торгашеством.
Наибольшая прослойка кулачества была именно в этом селе.

В этом отношении характерно, что все мероприятия и политические кампании в с. Городище приходилось проводить с большим трудом и при активном сопротивлении большей части населения. Кроме злостного саботажа мероприятий советской власти в этом селе в годы гражданской войны оседали и укрывались бандитские группки, конокрады и пр.

За весь период, ни в одном году с. Городище плана хлебозаготовок не выполнило.

Упорное игнорирование мероприятий партии и сов. власти на селе, круговая порука, родственные связи с раскулаченной верхушкой села крепко сохранились и по сей день, несмотря на 3-х летнее существование колхоза, охватывающего преобладающее большинство крестьянского населения.

В 1931 году план хлебозаготовок 10.000 цнтн. при посевной площади зерновых 4.647 га, выполнен на 64%, в то время, когда план по району выполнен на 105%.

В 1932 году план 6.500 цнтн., на 2.I выполнен на 23,9%.

За 2 месяца пребывания колхоза на черной доске /ноябрь и декабрь/ сдано государству 373 цнтн. - 5,6% годового плана в том числе и пересбмолот 83 цнтн.; возвращено с усадеб и незаконно полученного - 63 цнтн., из'ято разворованого 6 цнтн.

Столь незначительное увеличение плана за этот период и отношение колхозников ко всем репрессиям, связанным с занесением колхоза на черную доску, показывает, что кулацкий саботаж еще не сломлен и примененные меры воздействия экономически недостаточно сильно действуют на колхозников данного села, особенно в связи с тем, что почти каждый двор так или иначе связан с производством, а торгашеская психология и опыт значительной части населения крайне усложняет обстановку борьбы за хлеб, тем более, что к поведению городищан присматриваются и пытаются подражать ряд окружающих колхозов. Городищане проявляют себя особенно изобретательными в изыскании новых форм кулацкого саботажа и изощренных методов обхода репрессивных мер, особенно в отношении торговли и приобретения товаров.

Необходимо подчеркнуть такую особенность с.Городище, что отлив в производство идет, главным образом, по пути оседания их в кустпромартелях, близлежащих мелких кустарных шахтенках, карьерах /из I.000 дворов села заняты на шахте 6-7 "Артельуголь" - 162; "Коопантрацит" - 179, "Криворожская артель" - 18, "Промстройматериал" - 125, одиночки по всему району - 108 и только в совхозе, расположенном в данном селе - 113/.

К началу уборочной кампании в колхозе числилось 600 дворов - 1.753 чел. трудоспособных, фактически работало 400-450 чел. В настоящее время выходит на работу 170-180 чел.

В результате тщательной проверки установлено, что запрещение торговли не произвело ожидаемого эффекта, т.к. население, через члнво своей семьи и родственников, работающих на производстве, -продолжало пользоваться товарами рабочей кооперации, как по месту работы, так и в отделениях села.

Вынос для продажи с.х. продуктов производят всякими скрытыми путями и видами, главным образом, на ст. Дебальцево.

В индивидуальном пользовании сельчан с.Городище имеется 365 коров, 62 шт. молодняка, 56 лошадей, 10 пар быков /кроме мелкого скота/, приусадебных земель 100 га и фруктовых садов - 28 га, представляющих большой доход этим хозяйствам, благодаря сбыту с.х. продуктов на пристанционных пунктах, сравнительно недалеко расположенных.

Приняты меры воздействия:

1. Кроме закрытия торговой сети - Сельпо и Донбасстторга, установлен строго закрытый, по списку, отпуск товаров в имеющемся на селе угольном и совхозном рабкоопах. Снято со снабжения 1.020 чел. членов семей колхозников и единоличников, работающих на производстве.

2. Досрочно удержаны кредиты в сумме - 23.547 руб.

3. Снято 3 трактора МТС, обслуживающих колхоз.

4. Произведена проверка состава колхоза, в результате которой вычищено 58 чел./3 кулака, 22 родственника кулаков, 32 чел. воров, лодырей, спекулянтов и подкулачников/. Изгнание из колхоза этой группы, разлагавшей колхоз и организовывавшей сопротивление, было произведено на собраниях колхозных бригад при поддержке колхозного большинства.

5. Возвращено на кулацкий выселок в районе 43 кулацких семьи, бежавших оттуда на прежнее место жительства в с.Городище.

6. Отдано под суд правление колхоза, соедствием установлены большие злоупотребления, дело подлежит разбору Облсуда, куда оно направлено 23.XII и до сих пор ответа не последовало.

7. Снят и сдан в хлебозаготовку имевшийся в колхозе посевфонд в количестве 356 цнтн.

Вся эта работа проводилась в надлежащем сочетании с организацией массовой работы и привлечением к активному участию в хлебозаготовках лучшей части колхозников-актива.
В колхозе работает бригада ГПК в количестве 10 чел. руководящего районного актива.

Чтобы нанести решительный удар хроническому кулацкому саботажу в с. Городище, просим обком партии санкционировать применение дополнительно к колхозу с. Городище таких репрессивных мер:

I. Наложить на колхозников и единоличников штраф мясом в размере 15-ти месячной нормы.

2. Из имеющейся в колхозе в количестве 1.300 га лишней земли, отрезать, в порядке репрессии, лучшие участки и передать для продбазы угольщикам.

3. Произвести увольнение с предприятий минимум 150 чел. жителей с. Городище, проявляющих себя активно в саботаже и срыве хлебозаготовок, маскирующихся званием и положением производственников "рабочих", с предварительным обсуждением персональных списков лиц, подлежащих увольнению, в организациях села и на колхозных кутках.

4. Огласить предупреждение колхозу и жителям с. Городище что в случае продолжения саботажа хлебозаготовок и круговой поруки в утайке разворованного хлеба, городскими организациями будет поставлен перед правительством вопрос о выселении саботажников в северные области и заселения села добросовестными колхозниками пригородней черты с тем, чтобы дома колхозников сел, близко расположенных к производству, предоставить нуждающимся в жилье рабочим промышленности.

5. Просить ускорить выезд сессии Облсуда по делу правленцев колхоза Городище.

СЕКРЕТАРЬ ВОРОШИЛОВСКОГО ГК КП/б/У /ХОЛОХОЛЕНКО/

УПОЛНОМОЧЕННЫЙ ОБКОМА /ЛЬРЕВ/

4.I-1933 г.

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 20. – Спр. 6339. – Арк.176–178. – Копія.

№ 68

1933 р., січня 5. Велике Знаменське. – Протокол засідання сільради про виселення за межі району селян за відмову здавати зерно

ПРОТОКОЛ №

Заседания Президиума В-Знаменского с/совета, состоявшегося 5/1-33 года

ПРИСУТСТВОВАЛИ: тт. ЛЯШЕНКО, ПЕРСИДСКИЙ, ИВАНОВ Ф. И., БРАНИЦКИЙ, ЛУК'ЯНОВ, КУКСЕНКО, ДАНИЛОВ, ПРОКУДИЧ, РЕПА

СЛУШАЛИ: О выселении за пределы района саботирующих и агитирующих против хлебозаготовок.

ПОСТАНОВИЛИ: Выслать за пределы района срывающих, агитирующих и саботирующих хлебозаготовку следующих кулаков и подкулачников:

1. РУДНЕВ Василий Андреевич, как агитатор
2. КОРЯГИН Кузьма Михайлович – как злостный несдатчик.
3. ДЯТЛОВ Федор Гаврилович – злостный несдатчик.
4. СКИТЯШИН Иван Михайлович – кулак, несдатчик.
5. ЛЕЛИКОВ Яков Тимофеевич – белогвардеец, срывщик.
6. КАЛАШНИКОВ Кузьма – злостный несдатчик.
7. ВЕРЕТЕННИКОВ Кондрат – злостный несдатчик.
8. ОЛЕЙНИКОВ Григорий Терентьевич – агитатор, срывщик
9. ГОЛОВАНОВ Филипп Кузьмич – кулак-несдатчик.
10. ПАВЛОВ Филипп Иванович – агитатор, срывщик.
11. ШВЕЦОВ Иван Устинович – саботажник.
12. ЖАРИНОВ Семен Васильевич – агитатор.
13. БАРАНОВ Иван Тимофеевич – кулак, вредитель.
14. БАШМАКОВ Павел Терентьевич – кулак, агитатор.
15. ШЕЛКУНОВ Иван Терентьевич – кулак, агитатор.
16. ШЕЛКУНОВ Трофим Семенович – агитатор.
17. ЛЕЛИКОВ Алексей Ильич – срывщик, несдатчик.
18. ПЛЕШИВЕНКО Дарья Ивановна – кулачка, несдатчица.
19. ЧЕРНОВ Федор Елеозарович – несдатчик.
20. РЫБОЧЕНКО Александр – несдатчик, агитатор.

Просить Райисполком утвердить.

Пред с/совета (ПЕРСИДСКИЙ)
Секретарь (ИВАНОВ)
С подлинным верно: підпис (ФРИДМАН)

ДАЗО. – Ф. 5747. – Оп. 3. – Спр. 7522. – Арк. 15. – Засвідчена копія.

ПРОТОКОЛ № 4.

заседания Президиума Б- Знаменского с/совета ,состоявшегося 5/I-33 года.

ПРИСУТСТВ: тт. ЛЯШЕНКО ,ПЕРСИДСКИЙ,ИВАНОВ,Ф.И.,БРАЧИЦКИЙ ,ЛУКЬЯНОВ, КУКСЕНКО,ДАНИЛОВ,ПРОКУДИН, РЕПА.-

СЛУШАЛИ: О выселении за пределы района саботирующих и агитирующих против хлебозаготовок,

ПОСТАНОВ: Выслать за пределы района срывающих ,агитирующих и саботирующих хлебозаготовку следующих кулаков и подкулачников :

1. РУЛЯЕВ Василий Андреевич, как.аритатор
2. КОРЯГИН Кузьма Михайлович-как злостный недатчик.
3. ДИТЛОВ Федор Гаврилович - злостный недатчик
4. СКИТЯШИН Иван Михайлович.-кулак,недатчик.
5. ЛЕЛИКОВ Яков Тимофеевич- белогвардеец,срывщик.
6. ЗАЛАЙКИНОВ Кузьма -злостный недатчик.
7. ВЕРЕТЕННИКОВ Кондрат- злостный недатчик
8. ОЛЬМИНКОВ Григорйи терентьевич- агитатор,срывщик.
9. ГОЛОВАНОВ Филипп Кузьмич-кулак-недатчик
10. ПАВЛОВ Филипп Иванович- агитатор,срывщик.
11. ШВЕЦОВ Иван Устинович- саботажник.
12. ЖАРИНОВ Семен Васильевич- агитатор
13. БАРАНОВ Иван Тимофеевич- кулак,вредитель.
14. ЗАЙЦАКОВ Павел Терентьевич- кулак,агитатор.
15. ШЕЛУХИНОВ Иван Терентьевич- кулак,агитатор.
16. ШЕЛКУНОВ Трофим Семенович- агитатор.
17. ЛЕЛИКОВ Алексей Ильич- срывщик ,недатчик.
18. ПЛЕШИЧЕНКО ДАРЬЯ Ивановна.- кулачка,недатчица.
19. ЧЕРНОВ Федор Елезарович- недатчик.
20. РЫБОЧЕНКО Александр - недатчик ,агитатор.

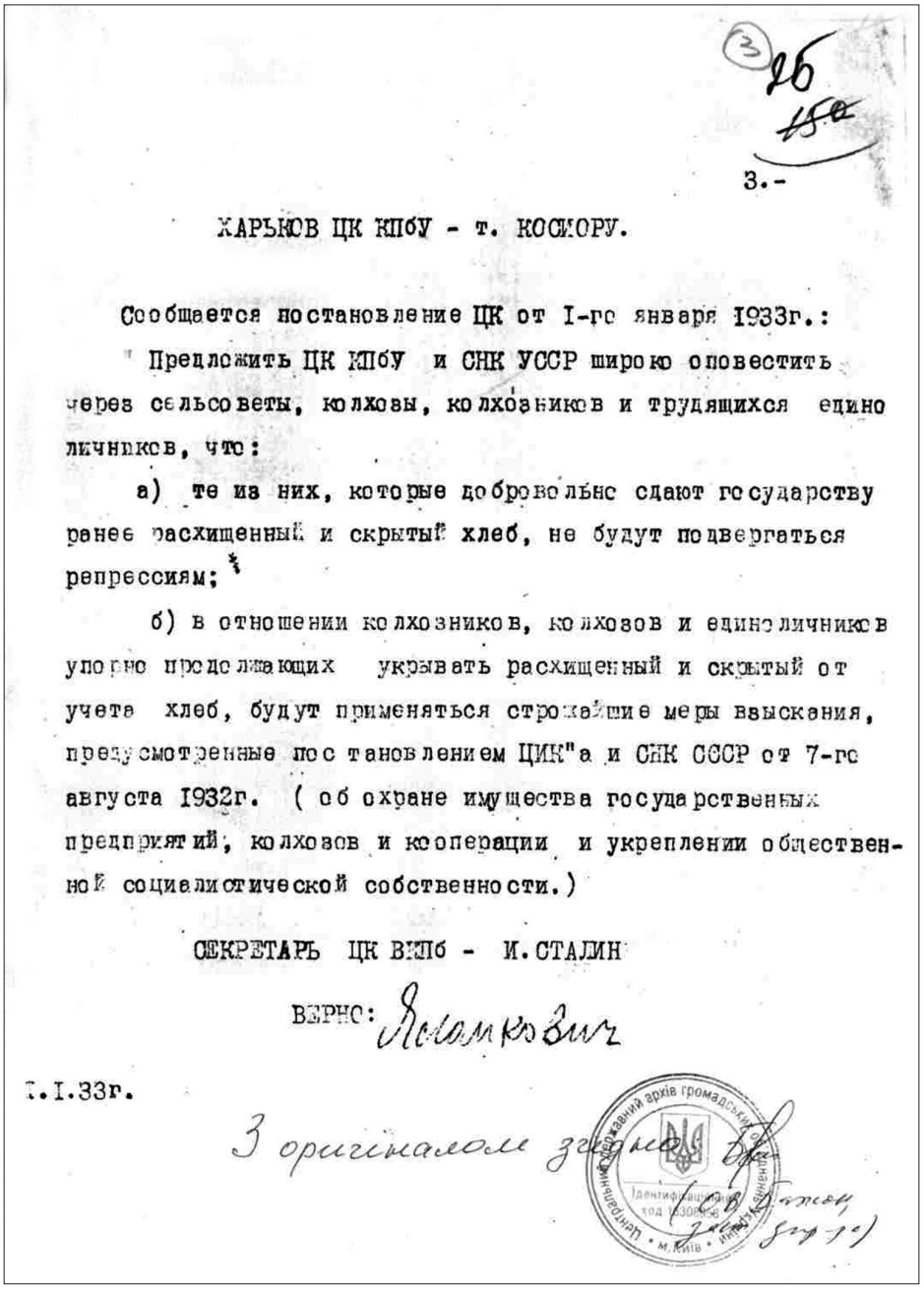
Просить Райисполком утвердить .-

/ ПРЕД.с/совета/ /ПЕРСИДСКИЙ/.

Секретарь /ИВАНОВ/.

С подлинным верно: /ФРИДМАН/.

№ 69
1933 р., січня 7. – Телеграма Й. Сталіна генеральному секретареві ЦК КП(б)У С. Косіору з вимогою погрожувати репресіями тим, хто не здає хліб

(3) 26
150
3.-

ХАРЬКОВ ЦК КПбУ - т. КОСИОРУ.

Сообщается постановление ЦК от I-го января 1933г.:

Предложить ЦК КПбУ и СНК УССР широко оповестить через сельсоветы, колхозы, колхозников и трудящихся единоличников, что:

а) те из них, которые добровольно сдают государству ранее расхищенный и скрытый хлеб, не будут подвергаться репрессиям;

б) в отношении колхозников, колхозов и единоличников упорно продолжающих укрывать расхищенный и скрытый от учета хлеб, будут применяться строжайшие меры взыскания, предусмотренные постановлением ЦИК"а и СНК СССР от 7-го августа 1932г. (об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной социалистической собственности.)

СЕКРЕТАРЬ ЦК ВКПб - И.СТАЛИН

ВЕРНО: Яламкович

7.I.33г.

З оригіналом згідно

Державний архів громадських

Ідентифікаційний код

м. Київ

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп. 20. – Спр. 5243. – Арк. 25. – Засвідчена копія.

№ 70

1933 р., січня 9. – Витяг зі щоденника вчительки сільської школи Олександри Радченко (м. Охтирка Сумської обл.) із записами про пережитий голод, за що її було звинувачено в антирадянській пропаганді та 14 грудня 1945 року засуджено до десяти років ув'язнення

1933 год

9 января

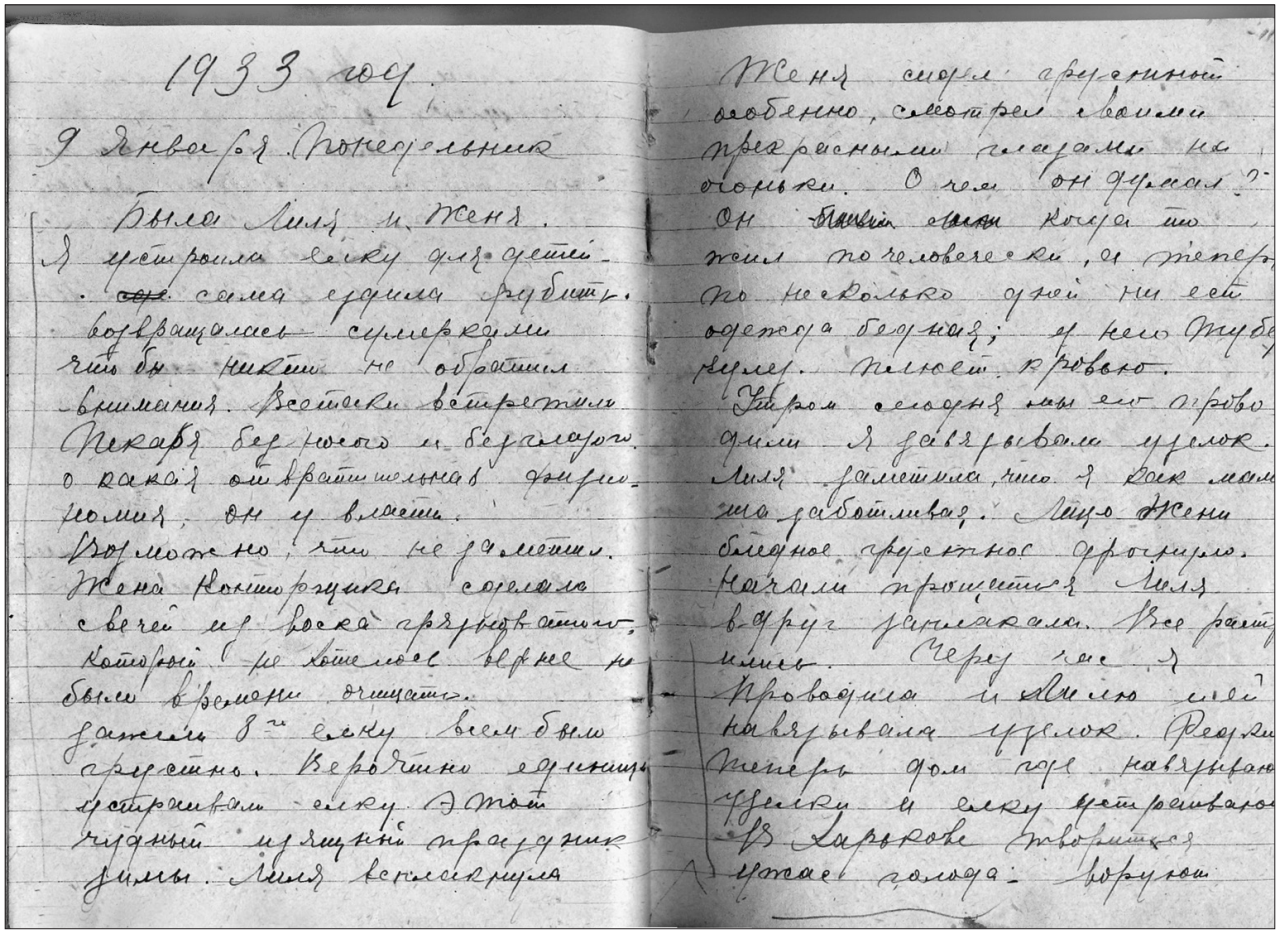
Была Лиля и Женя

Я устроила елку для детей, сама ездила рубить возвращалась сумерками, чтобы никто не обратил внимания, все таки встретила пекаря, безносого и безглазого. О какая отвратительная физиономия он у власти. Возможно что не заметил. Жена конторщика сделала свечей из воска грязноватого, который не хотелось, вернее не было времени очищать.

Зажечь елку всем было грустно. Вероятно единицы устраивали елку этот чудный изящный праздник зимы. Лиля вскликнула. Женя сидел грустный особенно, смотрел своими и прекрасными глазами на огоньки. О чем он думал? Он [слово закреслено] когда-то жил по человечески, а теперь по несколько дней не ест, одежда бедная, у него туберкулез. Плюет кровью.

Утром сегодня мы его проводили. Я завязывала узелок, Лиля заметила, что я как мама-то заботливая. Лицо Жени бледное, грустное дрогнуло. Начали прощаться. Лиля вдруг заплакала. Все расстроились. Через час я проводила и Лилю. И ей навязывала узелок. Редко теперь дом, где навязывают узелки и елку устраивают. В Харькове творится ужас голода. Воруют.

ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75164-фп**.** – Оригінал.

1933 год.

9 января. Понедельник

Были Лиля и Женя.
Я устроила елку для детей.
~~она~~ сама сурово рубить.
возвращалась сумерками
чтоб ни никто не обратил
внимания. Весь день ветрено
Декабрь без снега и безморозно.
о какой отвратительная февральская
погода, он и вымер.
Возможно, что не заметит.
Женя Конторщица сделала
свечей из воска грязноватых,
который я не хотелось верить и
были в весьма отощали.
Елку я ~~в~~ елку всем было
грустно. Вероятно ей лучше
устраивала елку. Этот
чудный мрачный праздник
зимы. Лиля всплакнула

Женя смотрел грустно
особенно, смотрел своими
прекрасными глазами на
огоньки. О чем он думал?
Он ~~был~~ свой своей конторы тоже
жил по человечески, а теперь
по нескольку дней ни ест
одежда бедная; и нет туфель
валенок. Только кровью.
Утром сегодня мы его угощали
чаем я завязывала узелок.
Лиля заметила что у Жени мало
что заботливая. Лицо Жени
бледное грустное задумчивое.
начали прощаться Лиля
вдруг заплакала. Все расстроились. Через час
Провожала и Лиля свой
навязывала узелок. Вообще
теперь дом где навязывают
узелки и елку устраивают
В Харькове творится
ужас голода. Бедные

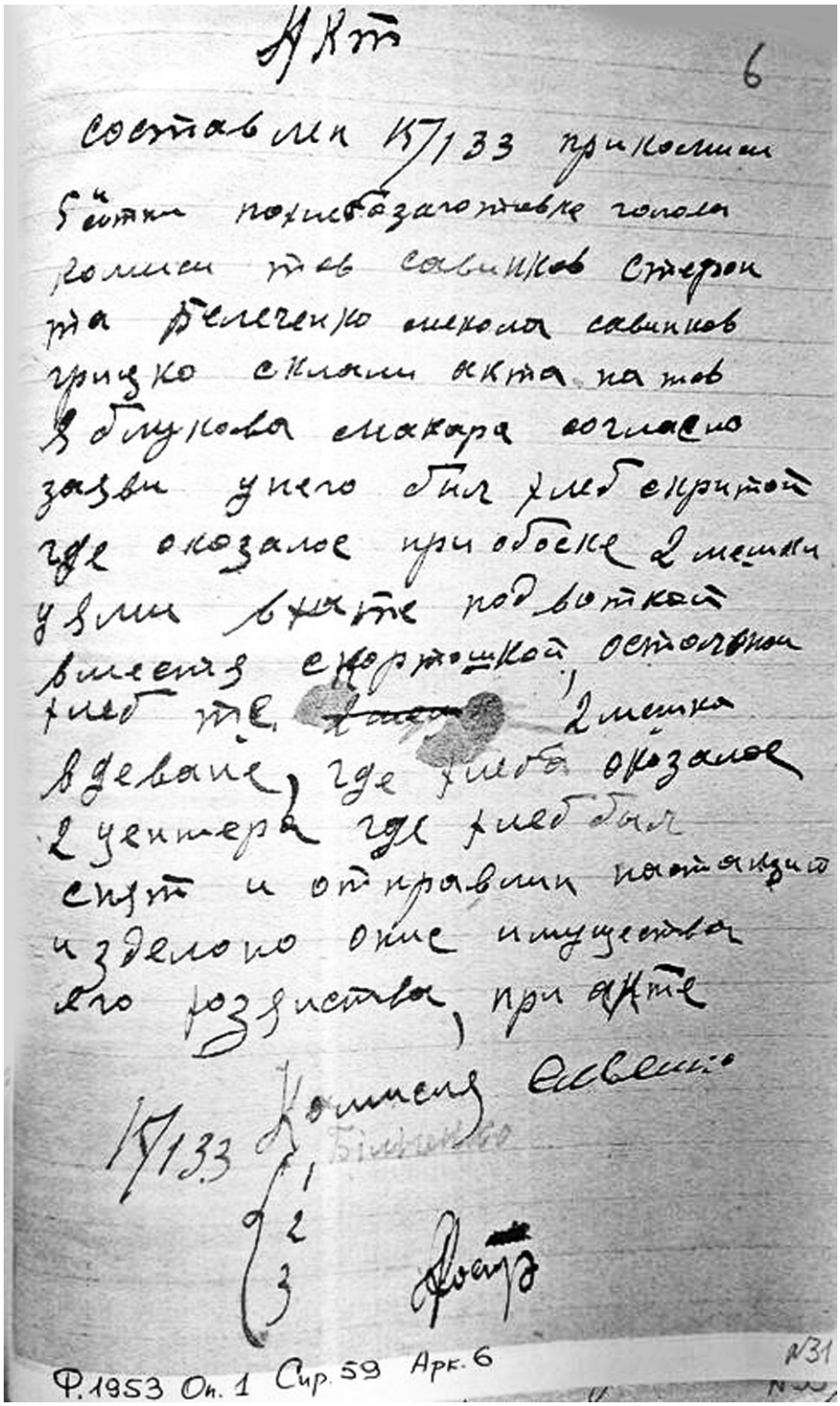
№ 71
1933 р., січня 15. – Акт комісії про конфіскацію зерна в селянина

Акт

Составлен 15/1 33 при комисии 5-и летки по хлебозаготовке голова тов. Савинков Стефон та Белеченко Микола, Савинков Грицко склали акта на тов. Яблукова Макара согласно заявы у него был хлеб скрытой где оказалос при обоске 2 мешка целые в хате под воткой вместе с картошкой, остольной хлеб те 2 мешка в деване, где хлеба окозалос 2 центера, где хлеб был снят и отправлен на станцию и зделано опис имущества его хозяйства, при акте.

15/1 33 Комисия Савенко
1
2
3 *підпис*

ДАДО. – Ф. 1953. – Оп. 1. – Спр. 59. – Арк. 6. – Оригінал.

Акт

6

Составили К/133 приемщик
бойни подсвиноводческого комплекса
Ромашкинского совхоза Стерлитамакского
района Башкирской АССР Сидоров
Г.Г. и бригадир свинарки Ивановой
Н.П. о том, что при обвалке 2 туши
свиней с коростой остеохондроз
хребтовой части, 2 туши
в наличии, где хребет оказался
2 центра, где хребет был
снят и отправлен на переработку
и изделию они непригодны
для употребления, при акте

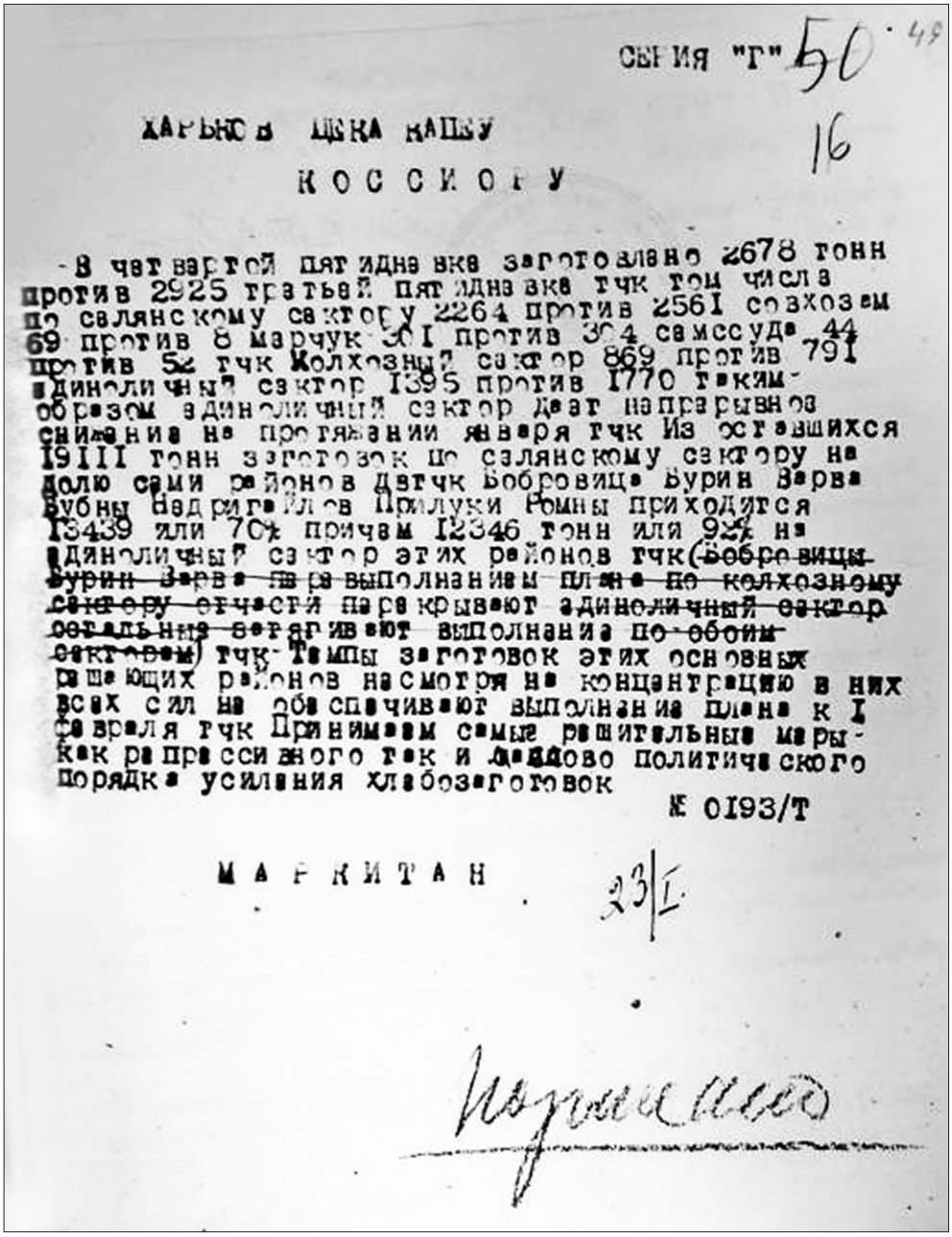
К/133 Комиссия составила

1
2
3

Ф.1953 Оп. 1 Сир 59 Арх. 6 №31

№ 72

1933 р., січня 23. Чернігів. – Телеграма Чернігівського облбюро генеральному секретарю ЦК КП(б)У С. Косіору про рішучі заходи репресивного характеру під час хлібозаготівель

сыния "г" 50 · 49

16

ХАРЬКОВ ЦЕКА КАПБУ

К О С С И О Р У

-В четвертой пятидневке заготовлено 2678 тонн против 2925 третьей пятидневки тчк том числа по салянскому сектору 2264 против 2561 совхозам 69 против 8 марчук 301 против 304 самссуда 44 против 52 тчк Колхозный сектор 869 против 791 единоличный сектор 1395 против 1770 таким-образом единоличный сектор дает непрерывное снижение на протяжении января тчк Из оставшихся 19111 тонн заготовок по салянскому сектору на долю сами районов двтчк Бобровица Бурин Барва Бубны Недригайлов Прилуки Ромны приходится 13439 или 70% причем 12346 тонн или 92% на единоличный сектор этих районов тчк (~~Бобровицы Бурин Барва не выполнивны плана по колхозному сектору отчасти не покрывают единоличный сектор остальные отстают выполнания по обоим секторам~~) тчк Темпы заготовок этих основных решающих районов несмотря на концентрацию в них всех сил не обеспечивают выполнения плана к I февраля тчк Принимаем самые решительные меры-как репрессивного так и административно политического порядка усиления хлебозаготовок

№ 0193/т

М А Р К И Т А Н

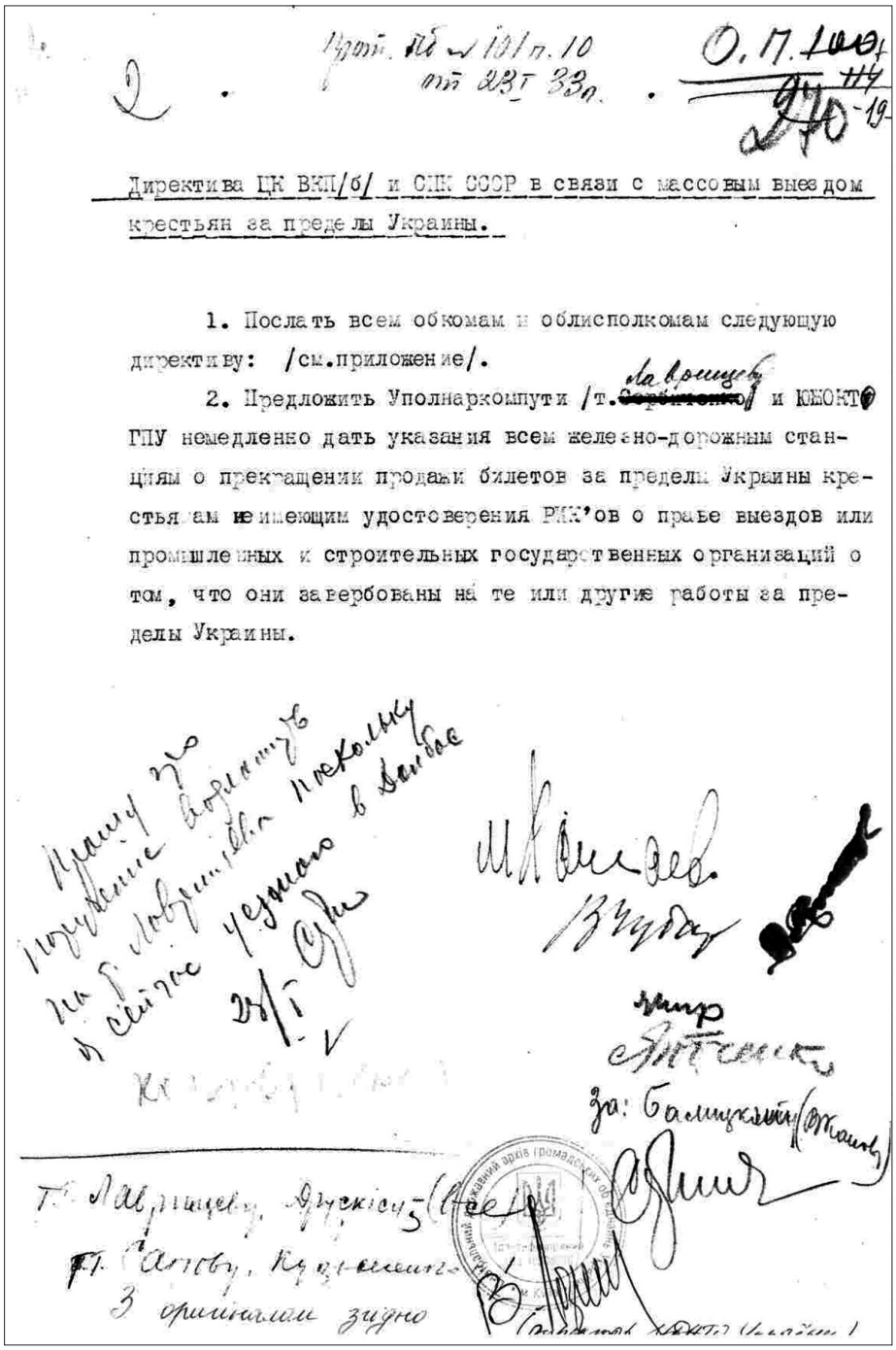
23/I.

Молотов

ДАЧО. – Ф. П–470. – Оп. 1. – Спр. 37. – Арк. 16. – Копія.

№ 73

1933 р., січня 23. – Директива ЦК ВКП(б) і РНК СРСР обкомам та облвиконкомам щодо заборони виїзду селян за межі України

Директива ЦК ВКП/б/ и СНК СССР в связи с массовым выездом крестьян за пределы Украины.

1. Послать всем обкомам и облисполкомам следующую директиву: /см.приложение/.

2. Предложить Уполнаркомпути /т. Лаврищеву/ и ЮЖОКТО ГПУ немедленно дать указания всем железно-дорожным станциям о прекращении продажи билетов за пределы Украины крестьянам не имеющим удостоверения РИК'ов о праве выездов или промышленных и строительных государственных организаций о том, что они завербованы на те или другие работы за пределы Украины.

Центральний архів громадських об'єднань України

-20- 107
115

3

ОБКОМАМ ОБЛИСПОЛКОМАМ

Из некоторых районов Украины начались по примеру прошлого года массовые выезды крестьян в Московскую, Западную области, ЦЧО, Белоруссию "за хлебом". Имеют место случаи когда села покидаются почти всеми единоличниками и частью колхозников. Нет никаких сомнений, что подобные массовые выезды организуются врагами советской власти, эсерами и агентами Польши с целью агитации "через крестьян" в северных районах СССР, против колхозов против советской власти. В прошлом году партийные, советские и чекистские органы Украины прозевали эту контрреволюционную затею врагов совласти. В этом году повторения этой ошибки не должно быть. Сомнительно.

ЦК КП/б/У и СНК УССР предлагают:

1. Немедленно принять в каждом районе решительные меры к недопущению массового выезда единоличников колхозников, исходя из разосланной по линии ГПУ директивы Балицкого.

2. Проверить работу всякого рода вербовщиков рабсилы на вывоз за пределы Украины, взять ее под строгий контроль с отстранением от этой работы и из'ятием всех подозрительных контрреволюционных элементов.

3. Развернуть широкую раз'яснительную работу среди колхозников и единоличников против самовольных выездов и предостеречь (с оставлением паспортов) их, что в случае выезда в другие районы, они будут там арестовываться ~~и возвращаться на место жительства~~.

-21-
~~102~~
116
2.-

4. Примите меры к прекращению продажи билетов за пределы Украины крестьянам не имеющим удостоверений РИК'ов о праве выезда или промышленных и строительных государственных организаций о том, что они завербованы на те или иные работы за пределы Украины.

Соответствующие указания даны по линии УпНКПС и транспортного ГПУ.

5. Сообщите не позже 6 часов вечара 24 января коротко фактическое положение с массовым выездом крестьян по вашей области.

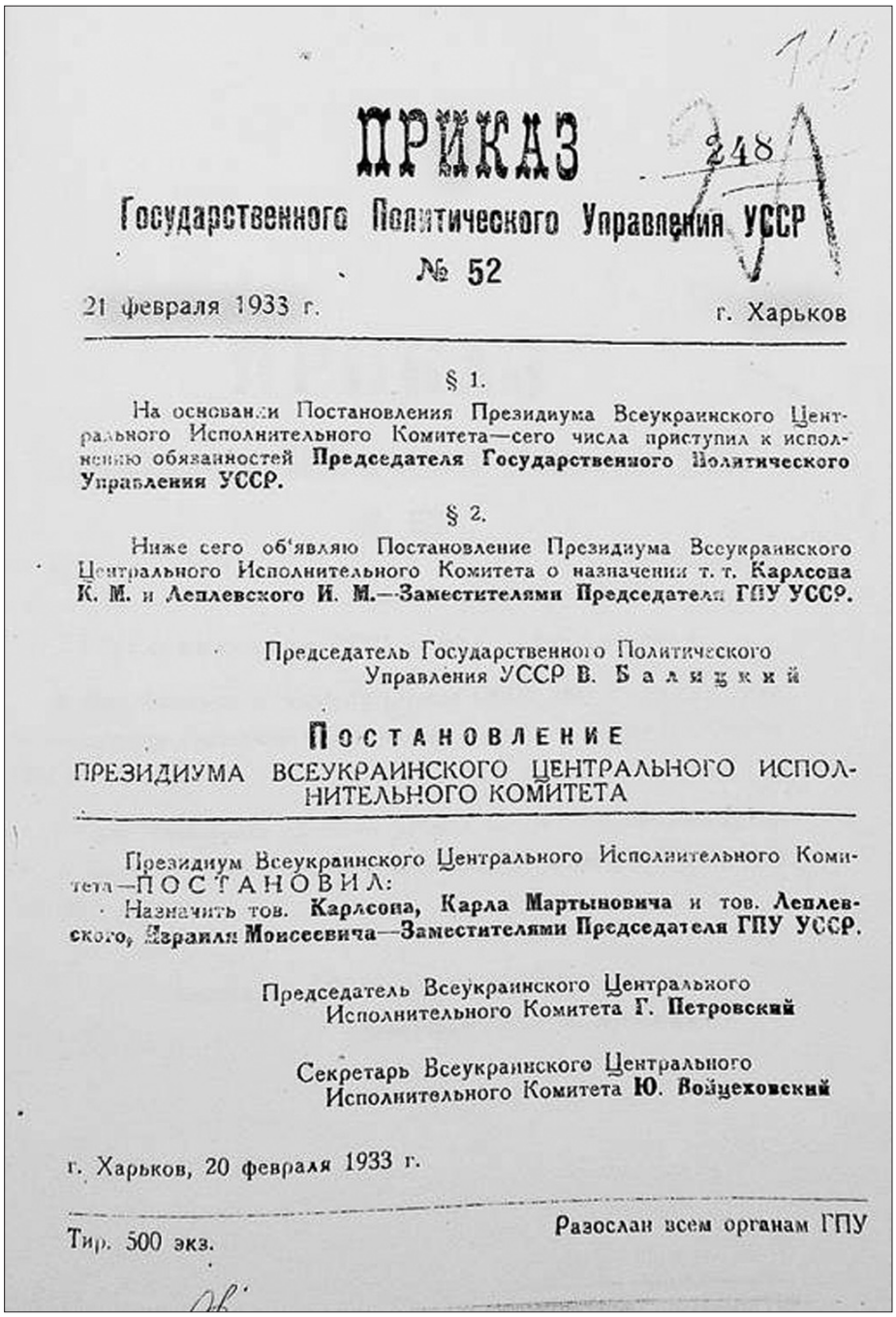
СЕКРЕТАРЬ ЦК КП/б/У
ПРЕД. СНК УССР

23.I-1933 г.

З оригіналом згідно

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 19. – Арк. 19–21. – Оригінал.

№ 74
1933 р., лютого 21. Харків. – Наказ ДПУ УСРР про призначення на посади в органах ДПУ

ПРИКАЗ

Государственного Политического Управления УССР

№ 52

21 февраля 1933 г. г. Харьков

§ 1.

На основании Постановления Президиума Всеукраинского Центрального Исполнительного Комитета—сего числа приступил к исполнению обязанностей **Председателя Государственного Политического Управления УССР.**

§ 2.

Ниже сего об'являю Постановление Президиума Всеукраинского Центрального Исполнительного Комитета о назначении т. т. **Карлсона К. М.** и **Леплевского И. М.—Заместителями Председателя ГПУ УССР.**

Председатель Государственного Политического Управления УССР **В. Балицкий**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

ПРЕЗИДИУМА ВСЕУКРАИНСКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА

Президиум Всеукраинского Центрального Исполнительного Комитета—ПОСТАНОВИЛ:

Назначить тов. **Карлсона, Карла Мартыновича** и тов. **Леплевского, Израиля Моисеевича—Заместителями Председателя ГПУ УССР.**

Председатель Всеукраинского Центрального Исполнительного Комитета **Г. Петровский**

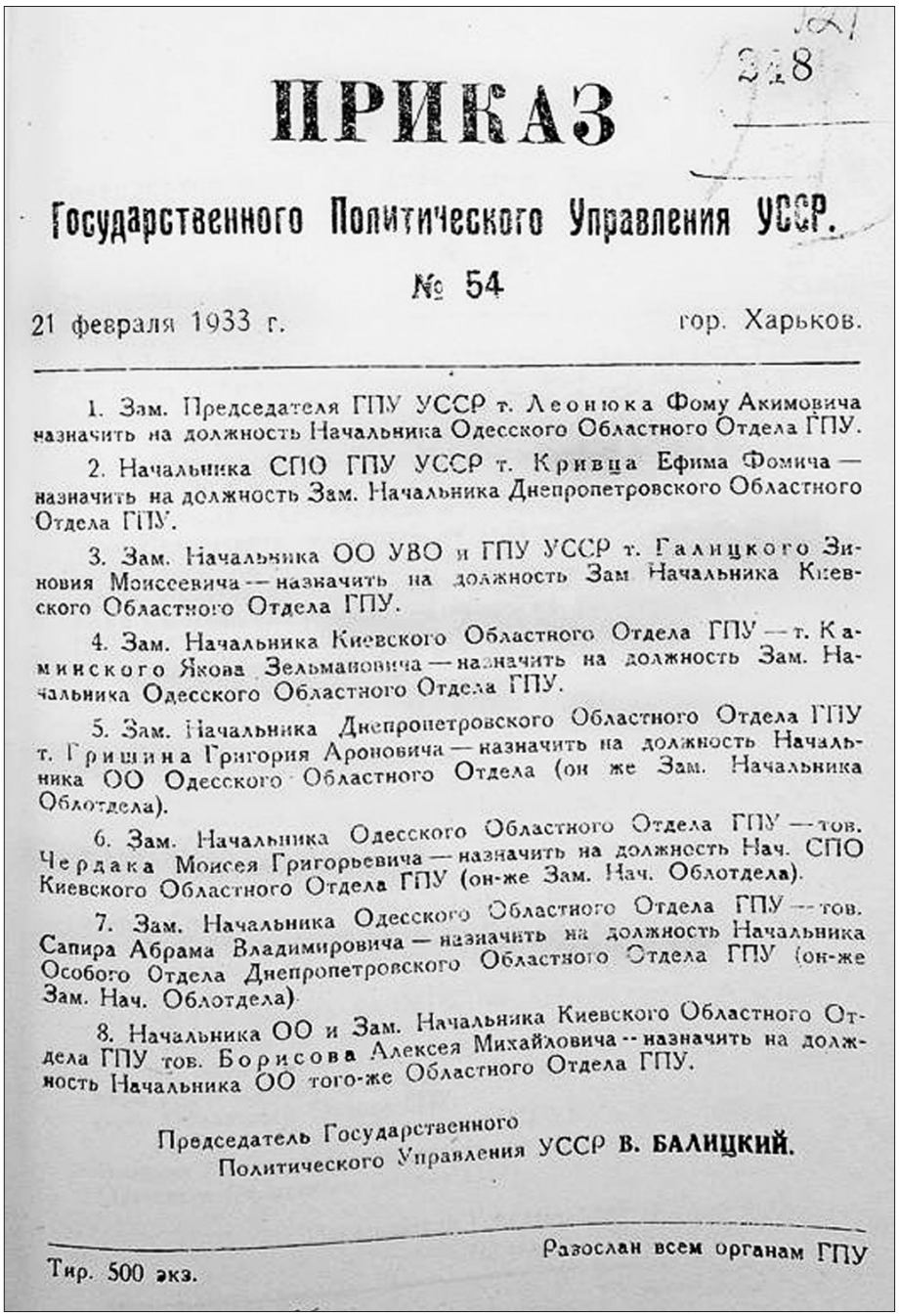
Секретарь Всеукраинского Центрального Исполнительного Комитета **Ю. Войцеховский**

г. Харьков, 20 февраля 1933 г.

Тир. 500 экз. Разослан всем органам ГПУ

ГДА СБУ. – Ф. 9. – Спр. 666. – Арк.119. – Копія.

№ 75
1933 р., лютого 21. Харків. – Наказ ДПУ УСРР про призначення на посади в органах ДПУ

ПРИКАЗ

Государственного Политического Управления УССР.

№ 54

21 февраля 1933 г. гор. Харьков.

1. Зам. Председателя ГПУ УССР т. Леонюка Фому Акимовича назначить на должность Начальника Одесского Областного Отдела ГПУ.

2. Начальника СПО ГПУ УССР т. Кривца Ефима Фомича — назначить на должность Зам. Начальника Днепропетровского Областного Отдела ГПУ.

3. Зам. Начальника ОО УВО и ГПУ УССР т. Галицкого Зиновия Моисеевича — назначить на должность Зам. Начальника Киевского Областного Отдела ГПУ.

4. Зам. Начальника Киевского Областного Отдела ГПУ — т. Каминского Якова Зельмановича — назначить на должность Зам. Начальника Одесского Областного Отдела ГПУ.

5. Зам. Начальника Днепропетровского Областного Отдела ГПУ т. Гришина Григория Ароновича — назначить на должность Начальника ОО Одесского Областного Отдела (он же Зам. Начальника Облотдела).

6. Зам. Начальника Одесского Областного Отдела ГПУ — тов. Чердака Моисея Григорьевича — назначить на должность Нач. СПО Киевского Областного Отдела ГПУ (он-же Зам. Нач. Облотдела).

7. Зам. Начальника Одесского Областного Отдела ГПУ — тов. Сапира Абрама Владимировича — назначить на должность Начальника Особого Отдела Днепропетровского Областного Отдела ГПУ (он-же Зам. Нач. Облотдела)

8. Начальника ОО и Зам. Начальника Киевского Областного Отдела ГПУ тов. Борисова Алексея Михайловича -- назначить на должность Начальника ОО того-же Областного Отдела ГПУ.

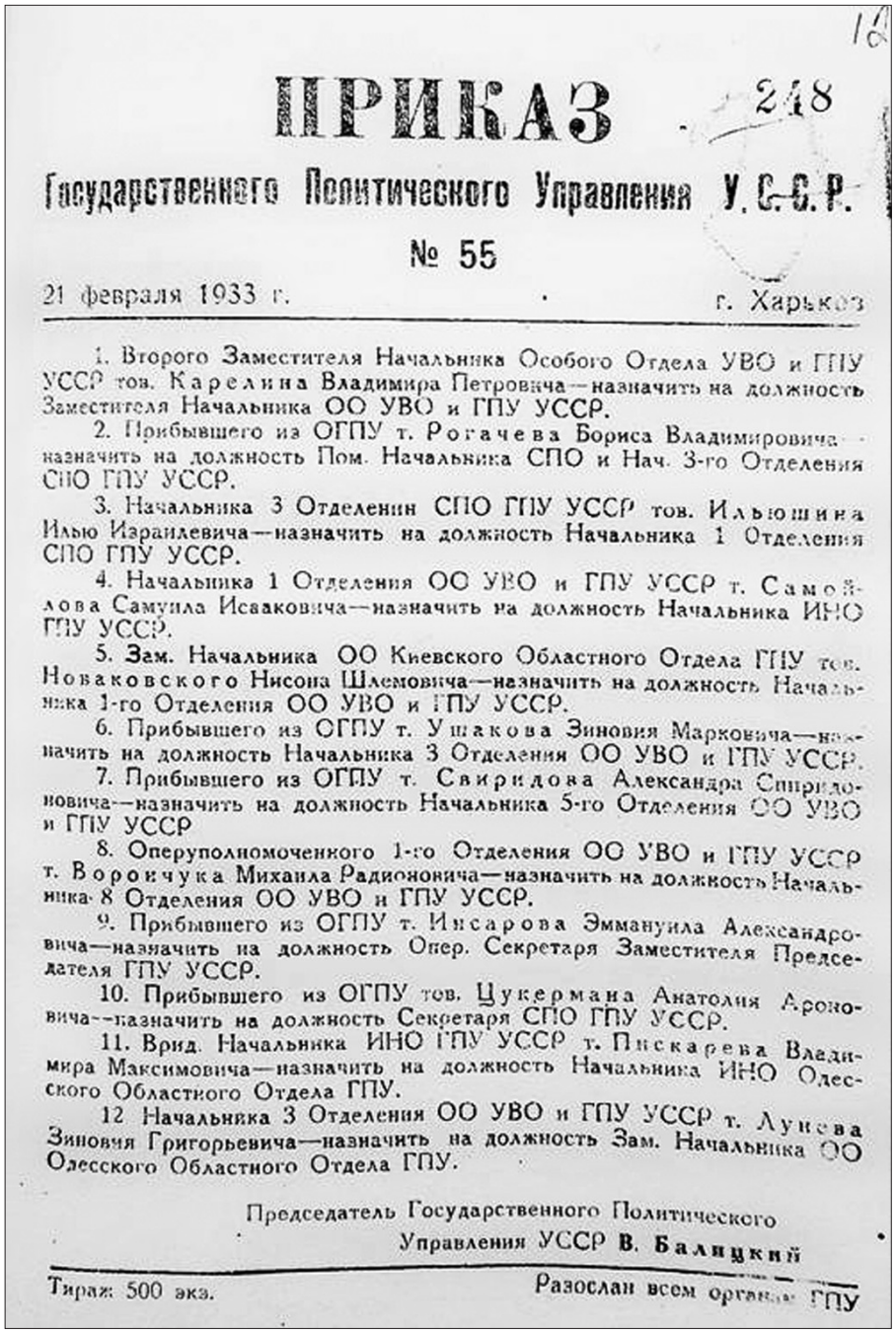
Председатель Государственного
Политического Управления УССР **В. БАЛИЦКИЙ.**

Разослан всем органам ГПУ

Тир. 500 экз.

ГДА СБУ. – Ф. 9. – Спр. 666. – Арк.121. – Копія.

№ 76
1933 р., лютого 21. Харків. – Наказ ДПУ УСРР про призначення на посади в органах ДПУ

ПРИКАЗ

248

Государственного Политического Управления У. С. С. Р.

№ 55

21 февраля 1933 г. г. Харьков

1. Второго Заместителя Начальника Особого Отдела УВО и ГПУ УССР тов. Карелина Владимира Петровича—назначить на должность Заместителя Начальника ОО УВО и ГПУ УССР.

2. Прибывшего из ОГПУ т. Рогачева Бориса Владимировича—назначить на должность Пом. Начальника СПО и Нач. 3-го Отделения СПО ГПУ УССР.

3. Начальника 3 Отделения СПО ГПУ УССР тов. Ильюшина Илью Израилевича—назначить на должность Начальника 1 Отделения СПО ГПУ УССР.

4. Начальника 1 Отделения ОО УВО и ГПУ УССР т. Самойлова Самуила Исааковича—назначить на должность Начальника ИНО ГПУ УССР.

5. Зам. Начальника ОО Киевского Областного Отдела ГПУ тов. Новаковского Нисона Шлемовича—назначить на должность Начальника 1-го Отделения ОО УВО и ГПУ УССР.

6. Прибывшего из ОГПУ т. Ушакова Зиновия Марковича—назначить на должность Начальника 3 Отделения ОО УВО и ГПУ УССР.

7. Прибывшего из ОГПУ т. Свиридова Александра Спиридоновича—назначить на должность Начальника 5-го Отделения ОО УВО и ГПУ УССР

8. Оперуполномоченного 1-го Отделения ОО УВО и ГПУ УССР т. Ворончука Михаила Радионовича—назначить на должность Начальника 8 Отделения ОО УВО и ГПУ УССР.

9. Прибывшего из ОГПУ т. Инсарова Эммануила Александровича—назначить на должность Опер. Секретаря Заместителя Председателя ГПУ УССР.

10. Прибывшего из ОГПУ тов. Цукермана Анатолия Ароновича—назначить на должность Секретаря СПО ГПУ УССР.

11. Врид. Начальника ИНО ГПУ УССР т. Пискарева Владимира Максимовича—назначить на должность Начальника ИНО Одесского Областного Отдела ГПУ.

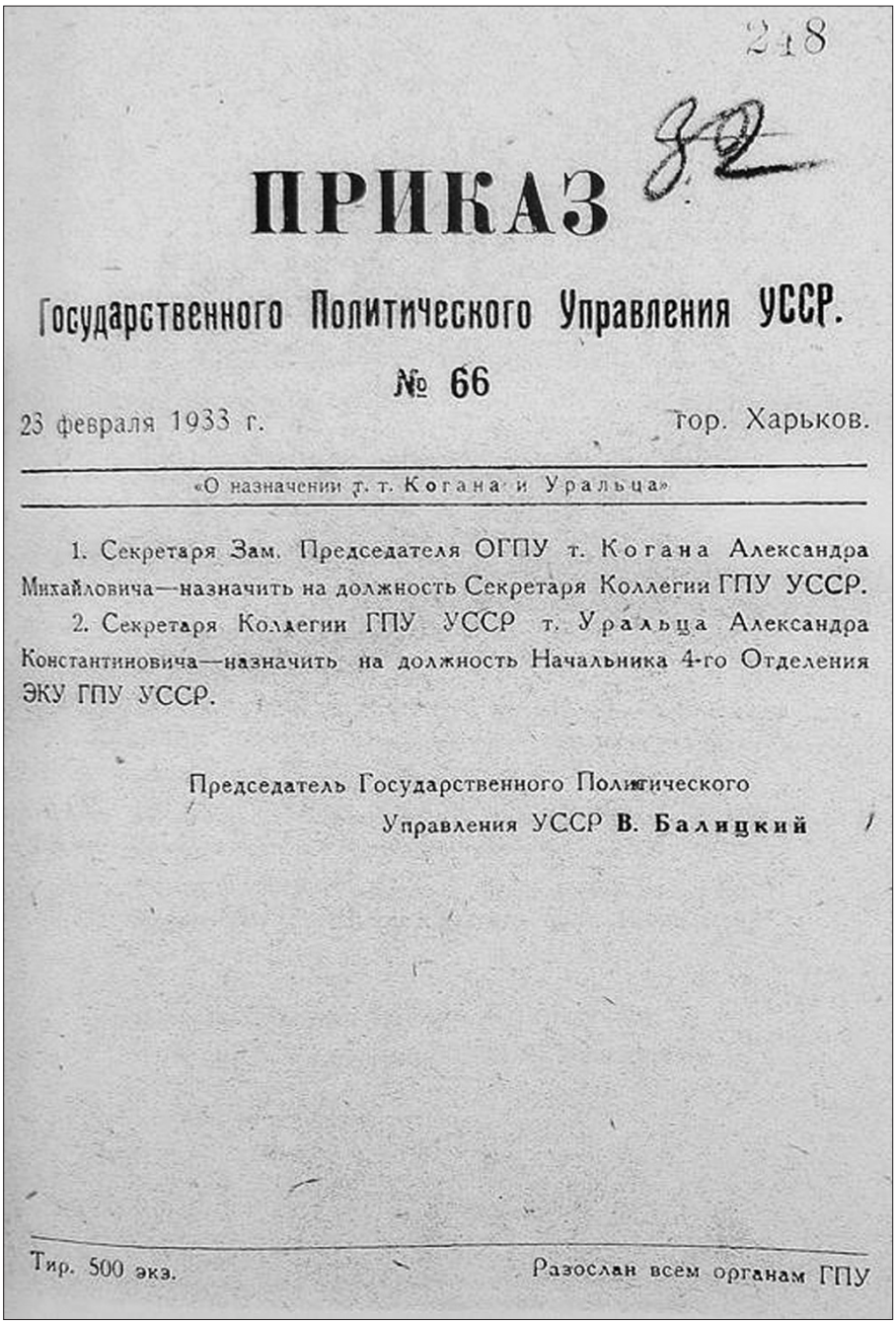
12 Начальника 3 Отделения ОО УВО и ГПУ УССР т. Лунева Зиновия Григорьевича—назначить на должность Зам. Начальника ОО Одесского Областного Отдела ГПУ.

Председатель Государственного Политического Управления УССР **В. Балицкий**

Тираж 500 экз. Разослан всем органам ГПУ

ГДА СБУ. – Ф. 9. – Спр. 666. – Арк.122. – Копія.

№ 77
1933 р., лютого 23. Харків. – Наказ ДПУ УСРР про призначення на посади в органах ДПУ

218

ПРИКАЗ

Государственного Политического Управления УССР.

№ 66

23 февраля 1933 г. гор. Харьков.

«О назначении т. т. Когана и Уральца»

1. Секретаря Зам. Председателя ОГПУ т. Когана Александра Михайловича—назначить на должность Секретаря Коллегии ГПУ УССР.

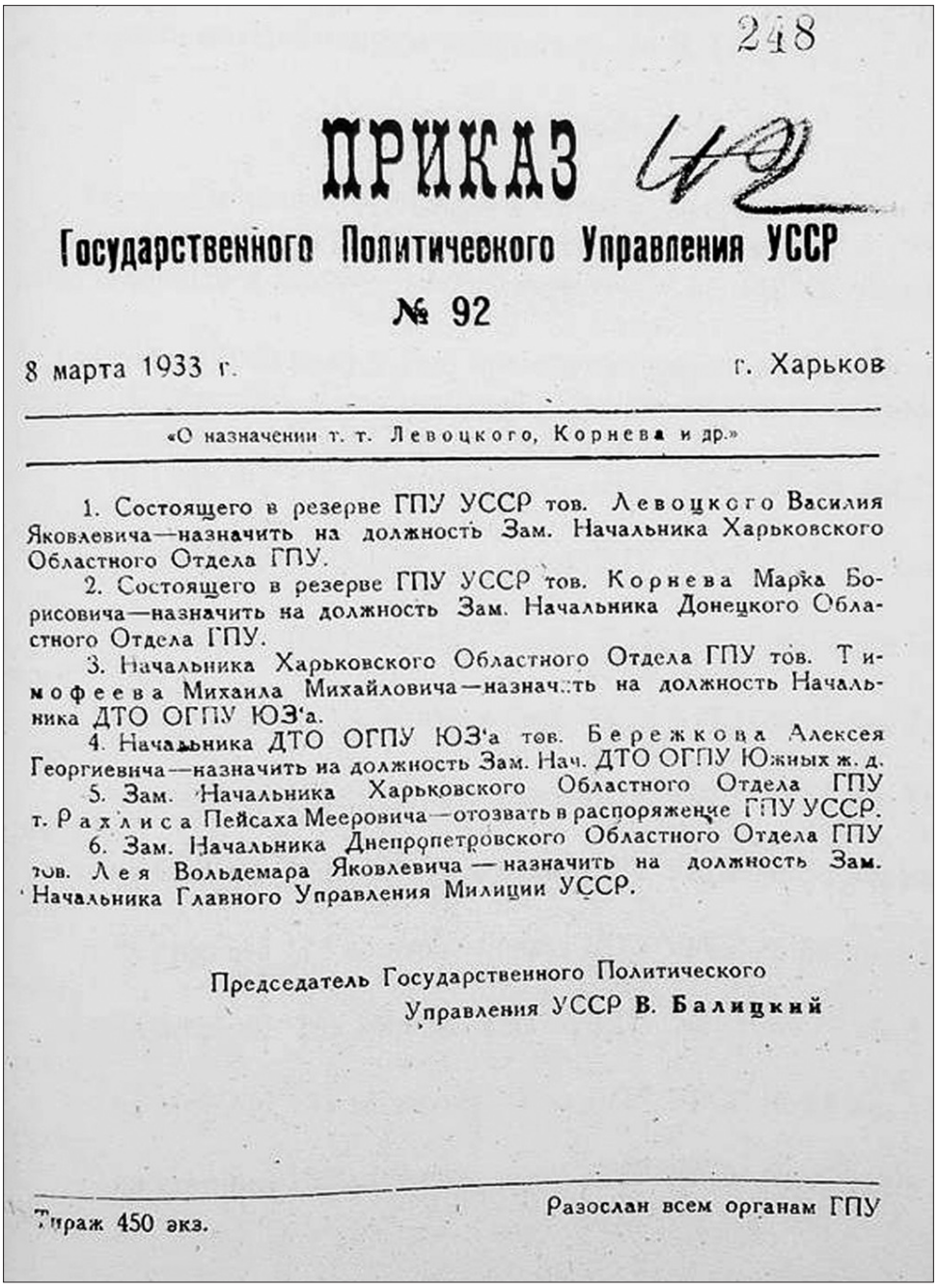
2. Секретаря Коллегии ГПУ УССР т. Уральца Александра Константиновича—назначить на должность Начальника 4-го Отделения ЭКУ ГПУ УССР.

Председатель Государственного Политического Управления УССР **В. Балицкий**

Тир. 500 экз. Разослан всем органам ГПУ

ГДА СБУ. – Ф. 9. – Спр. 666. – Арк.126. – Копія.

№ 78
1933 р., березня 8. Харків. – Наказ ДПУ УСРР про призначення на посади в органах ДПУ

248

ПРИКАЗ 42

Государственного Политического Управления УССР

№ 92

8 марта 1933 г. г. Харьков

«О назначении т. т. Левоцкого, Корнева и др.»

1. Состоящего в резерве ГПУ УССР тов. Левоцкого Василия Яковлевича—назначить на должность Зам. Начальника Харьковского Областного Отдела ГПУ.
2. Состоящего в резерве ГПУ УССР тов. Корнева Марка Борисовича—назначить на должность Зам. Начальника Донецкого Областного Отдела ГПУ.
3. Начальника Харьковского Областного Отдела ГПУ тов. Тимофеева Михаила Михайловича—назначить на должность Начальника ДТО ОГПУ ЮЗ'а.
4. Начальника ДТО ОГПУ ЮЗ'а тов. Бережкова Алексея Георгиевича—назначить на должность Зам. Нач. ДТО ОГПУ Южных ж. д.
5. Зам. Начальника Харьковского Областного Отдела ГПУ т. Рахлиса Пейсаха Меерович—отозвать в распоряжение ГПУ УССР.
6. Зам. Начальника Днепропетровского Областного Отдела ГПУ тов. Лея Вольдемара Яковлевича — назначить на должность Зам. Начальника Главного Управления Милиции УССР.

Председатель Государственного Политического Управления УССР **В. Балицкий**

Тираж 450 экз. Разослан всем органам ГПУ

ГДА СБУ. – Ф. 9. – Спр. 666. – Арк. 135. – Копія.

№ 79

1933 р., березня 5. Дніпропетровськ. – Доповідна записка Дніпропетровського обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР В. Балицькому про посилення голоду в області

СПО 3 отделение.

СЕРИЯ "К"

124 S

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ ГПУ УССР

тов. БАЛИЦКОМУ

гор. Харьков.

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

О размерах голода в Днепропетровской Области.-

По данным на 5 марта 1933 г.

Рядом специальных сообщений мы сигнализировали об увеличивающихся случаях опухания и смерти на почве голода, проверенных и документально подтвержденных врачебными осмотрами, каковые были организованы Райаппаратами ГПУ под видом выявления эпидемических заболеваний.

В настоящее время нами проводится работа по определению точных размеров голода.

По предварительным итогам этой работы, выясняется нижеследующее:

Всего по данным 35 районов, где Райаппаратами ГПУ проверка в основном проведена, поражено 336 сельсоветов; голодает 6436 семей; в них 16211 человек имеют, на почве голода признаки опухания; 1700 человек умерло от голода, а по Ново-Васильевскому району, от болезней, вызванных голоданием.

Смерть от голода подтверждается, в отдельных случаях, актами медицинского вскрытия трупов, при чем, акты констатируют, помимо истощения и опухания, еще полное отсутствие пищи и даже жидкости в желудке, тонких кишках и мочевом пузыре, но - в основном смерть от голода подтверждается

свидетельскими показаниями и освидетельствованием оставшихся в живых членов семьи, находящихся в тяжелом состоянии.

Кроме приведенных выше сведений, поступили еще не проверенные данные /проверка произведена лишь частично/ по 5 районам, помимо указанных 35, о том, что там голодает 855 семей, в них 2494 человека имеют признаки опухания и 144 человека умерли от голода. Хотя отсутствие исчерпывающих проверочных материалов не позволяет сейчас судить о действительном количестве голодающих в этих 5-ти районах, данные частичной проверки свидетельствуют о том, что весьма значительные размеры голода и по этим районам - бесспорны.

Наконец, имеющиеся отдельные донесения, не поддающиеся суммированию, указывают на то, что факты голода и недоедания имеются и по остальным районам Области, в частности по Колларовскому и Молочанскому.

В наиболее тяжелом положении находятся следующие районы Области:

Н-Васильевский район - голодает 922 семьи,
опухло -1721 человек,
умерло - 508 -"-

	голодает:	опухло:	умерло:
Акимовский район	903	2408	220
Б-Лепетихский	545	1763	149
Павлоградский	833	2139	290
Высокопольский	87	162	106
Мелитопольский	437	870	36
Н-Сероговский	81	315	80
Генический	233	689	84
Мечевской	246	890	32
Апостоловский	246	452	3
Каменской	139	337	2
Софиевский	94	273	3
Никопольский	380	887	7
Пятихатский	169	460	44

Необходимо оговориться, что по Н-Васильевскому району, высокая смертность относится, в значительной ме-

ре, к массовым заболеваниям тропической малярией, которая приняла характер массовой эпидемии с большим количеством смертельных исходов, вследствие крайней истощенности сельского населения от голодания.

По сообщениям перечисленных выше районов, количество голодающих непрерывно увеличивается.

Рассматривая сведения о голодающих по социальным признакам, отмечаем:

колхозников	голодает	5165	семей по 35 районам
	опухло	12582	чел.
	умерло	1246	"
единоличник.	голодает	1271	семья по 35 районам
	опухло	3629	чел.
	умерло	454	"

Необходимо отметить, что среди колхозников весьма значительно количество семей, активно участвовавших в трудовых процессах колхоза и выработавших большое количество трудодней. Характерными, в этом случае, являются данные по Мелитопольскому району, где по с. Песчанке, например, из 107 семей:

выработало	от 500 до 800	трудодней	- 7 семей
- " -	от 400 до 500	-"-	- 8 -"-
- " -	от 300 до 400	-"-	- 28 -"-
- " -	менее 300	-"-	- 64 -"-

В Покровском районе зафиксированы следующие факты голодания активных тружеников:

МАКСИМЕНКО Емельян Федорович - колхозник бедняк выработал 620 трудодней.

ЛИСТОПАД Авраам Терентьевич - колхозник бедняк, выработал 798 трудодней.

В Межевском районе:

КАРПЕНКО Иван Михайлович - выработал 951 трудодень, колхозник бедняк.

ЛУКЬЯНЕНКО Евдокия - колхозница, середнячка, сын служит мотористом в танковой части Красной армии, семья выработала 811 трудодней.

ЛЕГКОМУР Петр - колхозник, бедняк, работает сторожем в коммуне, выработал 733 трудодня.

Аналогичных семей насчитывается в районе около 15 - все голодают и имеют признаки опухания.

В связи с недостатком хлеба, в качестве массового явления, отмечается употребление в пищу различных суррогатов, в том числе вредных и опасных для жизни.

Нами зарегистрировано 354 случая отравления от употребления в пищу сорных трав, хлопковых семян, отходов от пивоварения, зерен абрикосов и вишен. Из этого числа 42 отравления, повлекли за собой смертельный исход.

Подавляющее большинство отравившихся падает на следующие районы:

Б-Лепетихский	отравилось	75, умерло	30.
Н-Васильевский	-"-	190, -"-	
Магдалиновский	-"-	15, -"-	
Акимовский	-"-	9, -"-	9.
Н-Московский	-"-	28, -"-	
Генический	-"-	9, -"-	3.
Павлоградский	-"-	3, -"-	

В Б-Лепетихском районе, по определению врача, признаки отравления сорными травами /мишей и репей/ наступали через несколько часов и заканчивались смертью у детей в течение одних суток, у взрослых в течение 3 - 5 суток.

Наряду с суррогатами, в массовом порядке отмечается употребление в пищу мяса кошек и собак, а также мяса

павших лошадей, которое в одних случаях растаскивается сразу же после падежа, а в других - выкапывается из скотомогильников.

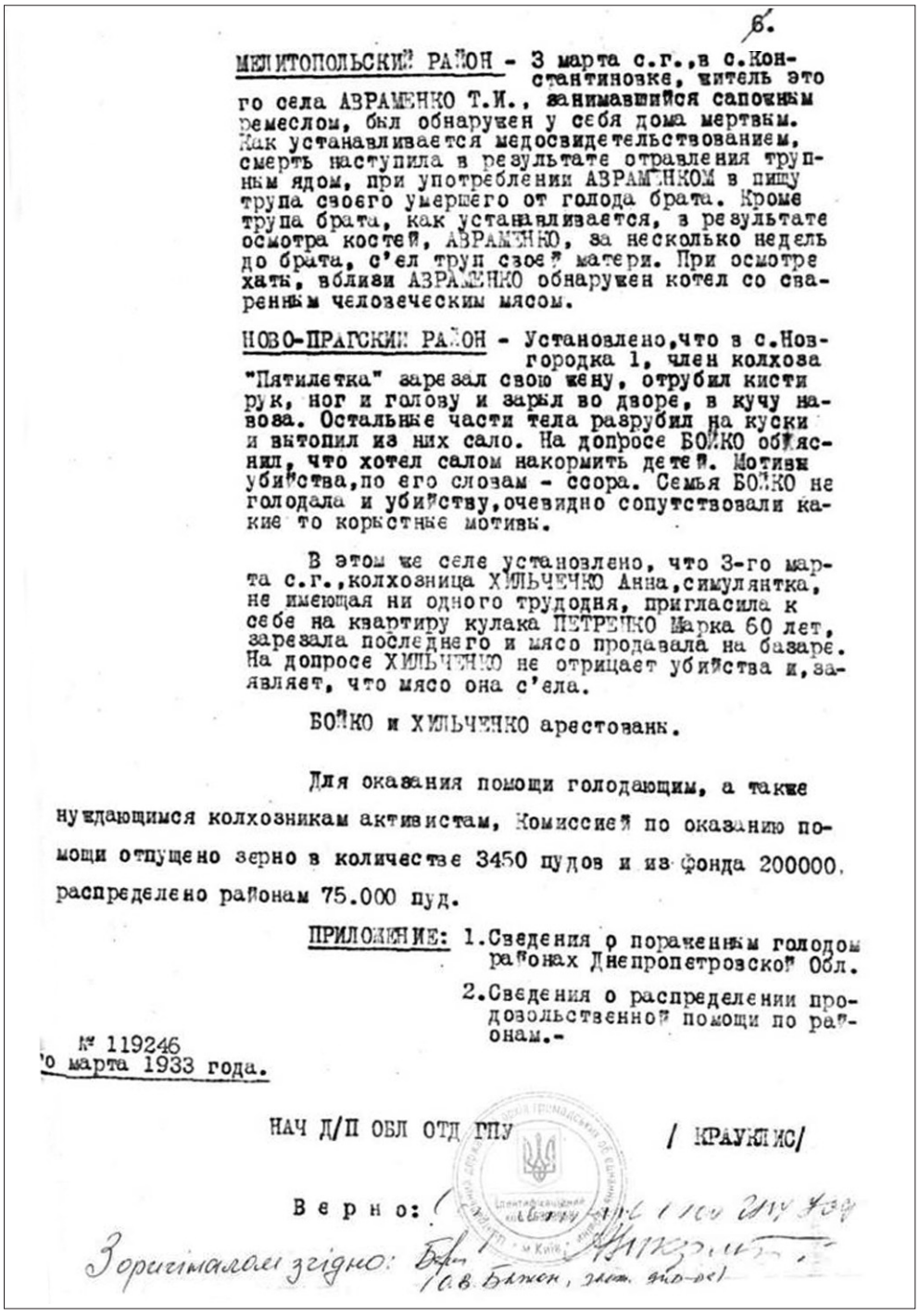
МЕЛИТОПОЛЬСКОЙ РАЙОН - Наш оперативный работник, явившись для осмотра семьи к колхознице МЕЛАШКУН А.З. в с.Хорошем, застал в хате детей, у которых лицо и руки были измазаны в крови. На вопрос - откуда кровь, ребенок 7 лет ответил: "варили кобылку" и показал кусок протухшего мяса павшей лошади. Лошадь эта, по словам членов семьи, вырыта ими на скотомогильнике. В момент обследования, мальчик 14 лет, крайне страдал от рези в животе, после того, как он наелся перетлевших костей от павшей лошади.

Б-ТОКМАКСКИЙ РАЙОН- В артели "Труд и Воля", Б-Токмакского сельсовета, 16 февраля с.г. пали две лошади, которые в течении 5-ти минут были разрублены и растащены колхозниками по кускам. Попытка воспрепятствовать этому не удалась.

В Н-Васильевском районе отмечается торговля трупами кошек, собак и мясом павших лошадей, со стороны спекулятивных элементов, среди крестьян. Продажная цена собаки в среднем 12 руб., мясо павшей лошади - кгр. 6-8 руб. Расплата, в большинстве случаев, производится вещами /коврами, одеждой и проч./.

Наконец, в Высокопольском и Мелитопольском районах, отмечено 2 случая людоедства, а в Н-Прагском районе - 2 случая убийства людей и торговля мясом убитых.

ВЫСОКОПОЛЬСКИЙ РАЙОН - 16 февраля с.г., в с.Заградовке, в семье единоличника - бедняка ФЕДОЩЕНКО умер сын Николай - 12 лет, на почве истощения от голода. Мать умершего, совместно со своей соседкой САПИГО Анной /колхозницей-бедячкой/ разрубила труп сына и употребляла в пищу. Почти весь труп с'еден. Осталось только голова, ступни ног, часть плеча и предплечья, кисть одной руки, позвоночник и половина грудной клетки. Все эти части тела были закопаны в сенях. ФЕДОЩЕНКО об'яснила этот акт полным отсутствием пищи. Кроме этого сына, она имеет 3 опухших детей. Помощь оказана.

6.

МЕЛИТОПОЛЬСКИЙ РАЙОН - 3 марта с.г., в с.Константиновке, житель этого села АВРАМЕНКО Т.И., занимавшийся сапочным ремеслом, был обнаружен у себя дома мертвым. Как устанавливается медосвидетельствованием, смерть наступила в результате отравления трупным ядом, при употреблении АВРАМЕНКОМ в пищу трупа своего умершего от голода брата. Кроме трупа брата, как устанавливается, в результате осмотра костей, АВРАМЕНКО, за несколько недель до брата, с'ел труп своей матери. При осмотре хаты, вблизи АВРАМЕНКО обнаружен котел со сваренным человеческим мясом.

НОВО-ПРАГСКИЙ РАЙОН - Установлено, что в с.Новгородка 1, член колхоза "Пятилетка" зарезал свою жену, отрубил кисти рук, ног и голову и зарыл во дворе, в кучу навоза. Остальные части тела разрубил на куски и вытопил из них сало. На допросе БОЙКО объяснил, что хотел салом накормить детей. Мотивы убийства, по его словам - ссора. Семья БОЙКО не голодала и убийству, очевидно сопутствовали какие то корыстные мотивы.

В этом же селе установлено, что 3-го марта с.г., колхозница ХИЛЬЧЕНКО Анна, симулянтка, не имеющая ни одного трудодня, пригласила к себе на квартиру кулака ПЕТРЕНКО Марка 60 лет, зарезала последнего и мясо продавала на базаре. На допросе ХИЛЬЧЕНКО не отрицает убийства и, заявляет, что мясо она с'ела.

БОЙКО и ХИЛЬЧЕНКО арестованы.

Для оказания помощи голодающим, а также нуждающимся колхозникам активистам, Комиссией по оказанию помощи отпущено зерно в количестве 3450 пудов и из фонда 200000, распределено районам 75.000 пуд.

ПРИЛОЖЕНИЕ: 1. Сведения о пораженных голодом районах Днепропетровской Обл.

2. Сведения о распределении продовольственной помощи по районам.-

№ 119246
10 марта 1933 года.

НАЧ Д/П ОБЛ ОТД ГПУ / КРАУКЛИС/

Верно:

Зоригіналом згідно:

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 124–133. – Засвідчена копія.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. Документи і матеріали / Упор. Р. Пиріг. – Київ, 2007. – С. 725–729.

№ 80

1933 р., березня 10. Одеса. – Телеграма генеральному секретареві ЦК КП(б)У С. Косіору, яка вказує на те, що керівництво ЦК КП(б)У було поінформоване про смертність людей від голоду в Україні

Розсекречено

Підлягає поверненню протягом 48 годин до шифр бюро ЦК

СУВОРО ТАЄМНО.

Перекладання з оригіналу забороняється.

Кому надіслано, або хто знайомився

ШИФРОВКА

З Одессы надіслано „10" Марта 193 8 р. Поступила до Шифрбюра ЦК КП(б)У на розшифрування „11" Марта 193 р. 8 год. 10 хвилин.

Вхідна Ч. 132 /Ш

ХАРЬКОВ ЦК КПбУ тов.КОСИОРУ.

Положение с снабжением городов Херсона,Зинов"евска, Первомайска чрезвычайно тяжелое,имеется ряд случаев опухания и смерти,опухание имеется даже в Одессе.Подробно положение излагал Вам лично специально командированный секретарь обкома т.Степанов.Данное Вами согласие снабжать Зинов"евск и Первомайск за счет особого фонда продпомощи комитета резервов не визируется. Необходимы самые срочные меры,ждем немедленного ответа. -ВЕТЕР.-

Розшифровано „11" Марта 193 8 р. 10 год. 35 хвил. Надруковано 8 прим.

Чорновика та цифровий текст знищено.

(Підпис)

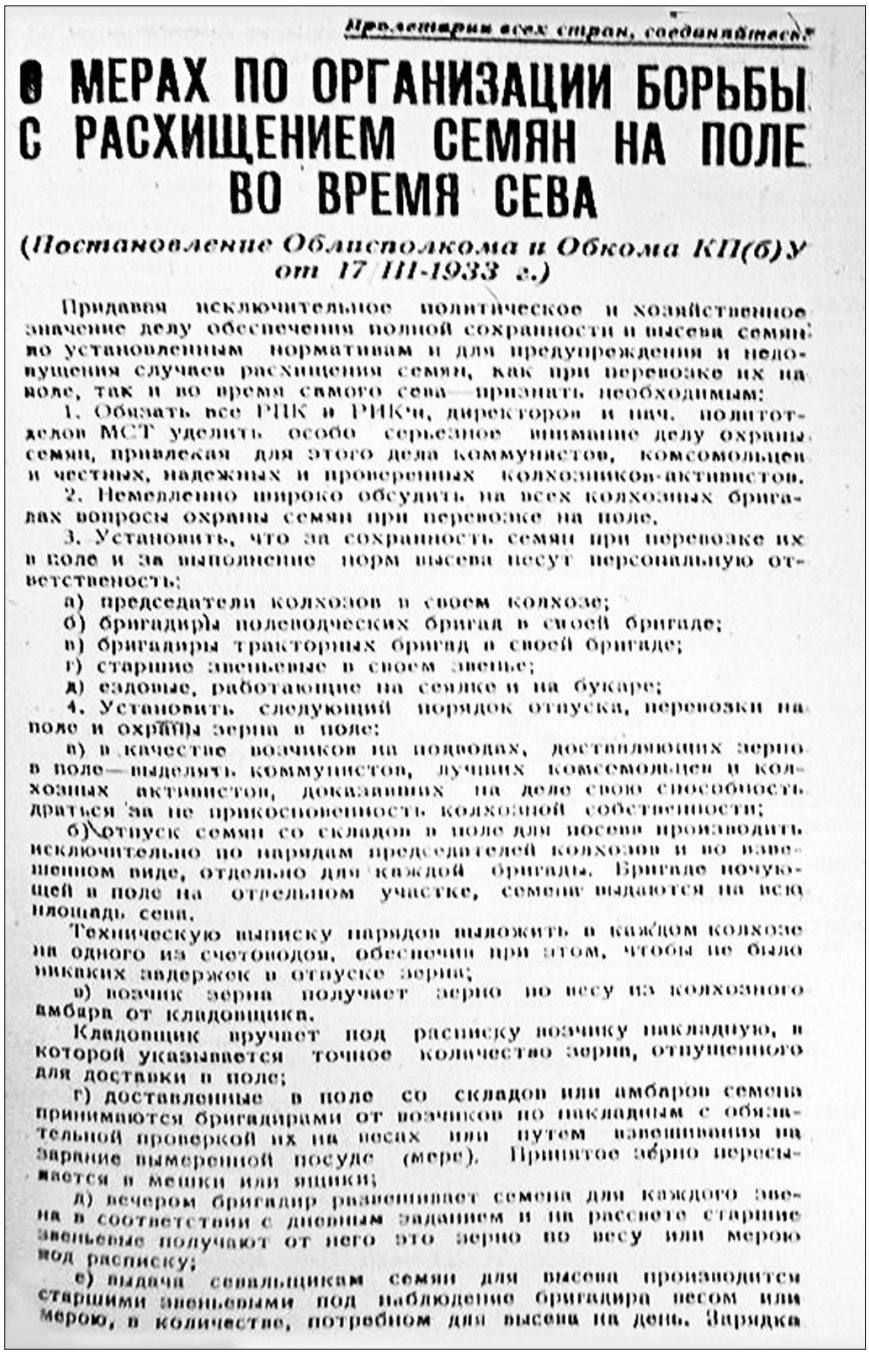
З оригіналом згідно:

(С.В. Ожеван, дир. арх.)

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6277. – Арк. 265. – Оригінал.

№ 81

1933 р., березня 17. Дніпропетровськ. – Постанова Дніпропетровського облвиконкому та обкому КП(б)У "Про заходи з організації боротьби з розкраданням насіння на полі під час сівби"

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

О МЕРАХ ПО ОРГАНИЗАЦИИ БОРЬБЫ С РАСХИЩЕНИЕМ СЕМЯН НА ПОЛЕ ВО ВРЕМЯ СЕВА

(Постановление Облисполкома и Обкома КП(б)У от 17 III-1933 г.)

Придавая исключительное политическое и хозяйственное значение делу обеспечения полной сохранности и высева семян по установленным нормативам и для предупреждения и недопущения случаев расхищения семян, как при перевозке их на поле, так и во время самого сева—признать необходимым:

1. Обязать все РИК и РИКчи, директоров и нач. политотделов МСТ уделить особо серьезное внимание делу охраны семян, привлекая для этого дела коммунистов, комсомольцев и честных, надежных и проверенных колхозников-активистов.

2. Немедленно широко обсудить на всех колхозных бригадах вопросы охраны семян при перевозке на поле.

3. Установить, что за сохранность семян при перевозке их в поле и за выполнение норм высева несут персональную ответственность:

а) председатели колхозов в своем колхозе;
б) бригадиры полеводческих бригад в своей бригаде;
в) бригадиры тракторных бригад в своей бригаде;
г) старшие звеньевые в своем звенье;
д) ездовые, работающие на семяке и на бункере;

4. Установить следующий порядок отпуска, перевозки на поле и охраны зерна в поле:

а) в качестве возчиков на подводах, доставляющих зерно в поле—выделять коммунистов, лучших комсомольцев и колхозных активистов, доказавших на деле свою способность драться за неприкосновенность колхозной собственности;

б) отпуск семян со складов в поле для посева производить исключительно по нарядам председателей колхозов и во взвешенном виде, отдельно для каждой бригады. Бригаде кочующей в поле на отрезном участке, семена выдаются на всю площадь сева.

Техническую выписку нарядов выложить в каждом колхозе на одного из счетоводов, обеспечив при этом, чтобы не было никаких задержек в отпуске зерна;

в) возчик зерна получает зерно по весу из колхозного амбара от кладовщика.

Кладовщик вручает под расписку возчику накладную, в которой указывается точное количество зерна, отпущенного для доставки в поле;

г) доставленные в поле со складов или амбаров семена принимаются бригадирами от возчиков по накладным с обязательной проверкой их на весах или путем взвешивания на заранее вымеренной посуде (мере). Принятое зерно пересыпается в мешки или ящики;

д) вечером бригадир развешивает семена для каждого звена в соответствии с дневным заданием и на рассвете старшие звеньевые получают от него это зерно по весу или мерою под расписку;

е) выдача сеяльщикам семян для высева производится старшими звеньевыми под наблюдение бригадира весом или мерою, в количестве, потребном для высева на день. Зарядка

зерном сеялок, разсевных машин, букеров производится непосредственно под контролем бригадира;

ж) по окончании рабочего дня старший звеньевой отчитывается перед бригадиром в расходовании семян.

При невысеве по той или иной причине севальщиками выданных им на день семян-старший звеньевой обязан передать бригадиру на ночь остатки семян. Бригадир должен при этом тщательно проверить расход выданных для высева семян, в соответствии с количеством засеянных гектаров;

з) для лучшей сохранности привезенных и остающихся от высева на ночь семян-в каждом колхозе и бригаде иметь специальные ларьки, ящики или сундуки, которые должны запираться и должны быть обеспечены надежной вооруженной охраной;

и) каждая бригада должна иметь крепкие повозки, оборудованные дощатыми или жестянными крышками с запорами;

к) полевод систематически проверяет установку высевных аппаратов, ежедневно по окончании рабочего дня принимает от бригадира работу, со строгим учетом качества сева, соблюдения норм высева и т. д.;

л) лица, не имеющие отношение к севу—на поле, особенно к посевному инвентарю, к ящикам и повозкам с зерном ни в коем случае не допускаются.

5. Обязать РПК и РИК'и особенное внимание уделить делу охраны семян во время очистки, протравливания и сушки, выделив для этого после мокрого протравливания наиболее надежных людей.

6. Обязать все правления колхозов, не имеющих весов, немедленно, их приобрести. Предложить РПК и РИК'ам оказать этим колхозам необходимую помощь в приобретении весов.

Обязать все колхозы оборудовать соответствующие ящики на весах для вывешивания зерна.

7. Обязать бригадиров на каждом участке, где проведен посев, установить доску с указанием, какое звено или тракторная бригада и какого числа производила посев.

Организовать во всех колхозах при появлении всходов контрольную проверку всхожести посева. При обнаружении резких всходов и совершенно пустых мест, что будет показывать недосев семян по установленным нормативам—привлекать виновных к ответственности—в равной мере, как и за расхищение семян.

Широко предупредить об этом до начала сева в первую очередь всех бригадиров и севальщиков.

8. При выявлении краж семенного зерна (при перевезке, при высеве и. т. д.) привлекать виновных к строжайшей судебной ответственности, применяя в отношении их закон от 7 августа об охране общественной собственности.

Всякие попытки хищения семян в колхозах и совхозах на поле должны пресекатся немедленно и самым решительным образом вплоть до применения силы оружия.

9. Обязать прокуратуру и судебные органы проводить следствия и разбирать дело о расхищении семян в трехдневный срок.

10. Категорически предупредить все партийные и советские органы о том, что непринятие ими своевременных мер к охране семян повлечет за собой суровую партийную и судебную ответственность.

Председатель Облисполкома Н. АЛЕКСЕЕВ.
Секретарь Обкома КП(б)У М. ХАТАЕВИЧ.

Днепропетр. тип. „Зоря" зак. № 933—1000. Мнеклит № 139.

ДАЗО. – Ф.208. – Оп.12. – Спр. 7. – Арк. 2–2зв. – Копія.

№ 82

1933 р., березня 31. Харків. – Витяг з постанови політбюро ЦК КП(б)У про вибірковість надання допомоги населенню, що голодує, з метою забезпечення виробничих потреб

Додаток до протоколу ЦК № 108

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПОЛИТБЮРО ЦК КП(б)У от 31. III-33 г.
ПО ИНФОРМАЦИИ тт. ПОСТЫШЕВА и БАЛИЦКОГО О ХОДЕ ПОДГОТОВКИ К ВЕСЕННЕМУ СЕВУ И ОРГАНИЗАЦИИ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ ПОМОЩИ В КИЕВСКОЙ ОБЛАСТИ.

(Утверждено Политбюро ЦК КП (б)У 31, III-33г.)

1. Предложить Киевскому Обкому обеспечить завоз не позднее 5-го апреля всего двухнедельного запаса горючего на все участки МТС области, с тем, чтобы избежать какого бы то ни было отвлечения тягловой силы колхозов на перевозку горючего в разгар массового сева.

2. Исходя из того, что ряд районов Киевской области значительно недовыполнили задания по подготовке коров к севу, несмотря на наличие всех возможностей для этого, предложить Киевскому Обкому немедленно принять меры, обеспечивающие использование коров в полном соответствии с первоначальным заданием, хотя бы в период сева более поздних культур.

3. Обратить внимание Киевского Обкома на то, что в ряде колхозов области подготовка истощенных коней к севу поставлена из рук вон плохо.

Ничтожно-малые кормовые рационы, которые выдаются истощенным лошадям по ряду колхозов; не обеспечивают использование этих лошадей в период сева.

Предложить Обкому организовать пересмотр кормовых раци онов для истощенных лошадей в сторону значительного их увеличенрия с тем, чтобы в ближайшие 5-10 дней укрепить истощенных коней и включить их в массовый сев.

4. Обратить внимание Киевского обкома на то, что ряд районов (Бабанка, Плиски и другие) запланировали недопустимо-затяжные срока окончания сева ранних и свеклы (20-40 дней), срывающие борьбу за высокий урожай.

Обязать Обком немедленно пересмотреть такие планы и разработать практические мероприятия, обеспечивающие окончание этими районами сева в сроки, указанные ЦК КП (б)У и Совнаркомом Украины.

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 282. – Арк. 107. – Копія.

(24) 1468/107

Додаток до прот.ПБ №108.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПОЛИТБЮРО ЦК КПбУ от 31.III-33г. ПО ИНФОРМАЦИИ тт.ПОСТЫШЕВА и БАЛИЦКОГО О ХОДЕ ПОДГОТОВКИ К ВЕСЕННЕМУ СЕВУ И ОРГАНИЗАЦИИ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ ПОМОЩИ В КИЕВСКОЙ ОБЛАСТИ.

/ Утверждено Политбюро ЦК КПбУ 31.III-33г./.

1. Предложить Киевскому Обкому обеспечить завоз не позднее 5-го апреля всего двухнедельного запаса горючего на все участки МТС области, с тем, чтобы избежать какого бы то ни было отвлечения тягловой силы колхозов на перевозку горючего в разгар массового сева.

2. Исходя из того, что ряд районов Киевской области значительно недовыполнили задания по подготовке коров к севу, несмотря на наличие всех возможностей для этого, предложить Киевскому Обкому немедленно принять меры, обеспечивающие использование коров в полном соответствии с первоначальным заданием, хотя бы в период сева более поздних культур.

3. Обратить внимание Киевского Обкома на то, что в ряде колхозов области подготовка истощенных коней к севу поставлена из рук вон плохо.

Ничтожно - малые кормовые рационы, которые выдаются истощенным лошадям по ряду колхозов, не обеспечивают использование этих лошадей в период сева.

Предложить Обкому организовать пересмотр кормовых рационов для истощенных лошадей в сторону значительного их увеличения с тем, чтобы в ближайшие 5-10 дней укрепить истощенных коней и включить их в массовый сев.

4. Обратить внимание Киевского обкома на то, что ряд районов /Бабанка, Плиоки и другие/ запланировали недопустимо-затяжные сроки окончания сева ранних и свеклы /20-40 дней/, срывающие борьбу за высокий урожай.

Обязать Обком немедленно пересмотреть такие планы и разработать практические мероприятия, обеспечивающие окончание этими районами сева в сроки, указанные ЦК КПбУ и Совнаркомом Украины.

№ 83

1933 р., червня 5. – Харків. – Лист начальника Харківського обласного відділу ДПУ З. Кацнельсона до голови ДПУ УСРР В. Балицького про продовольче становище в області

Розсекречено

39 соб. секрет
лично

ПРЕДСЕДАТЕЛЮ Г П У У С С Р 49

тов. Б А Л И Ц К О М У

ЛИЧНОЕ ПИСЬМО.

Продовольственное положение по районам Харьковской области и до того довольно тяжелое, за последнее время резко ухудшилось.

В результате этого мы имеем значительное усиление наплыва в город Харьков бездомного, безпризорного и нищенствующего элемента.

Если за январь и февраль месяцы было подобрано в городе:

взрослых бездомных	-	257 чел.
больных и инвалидов	-	15 "
детей и подростков	-	373 "
ИТОГО	-	645 чел.

а за март - апрель соответственно

взрослых бездомных	-	2560
больных и инвалидов	-	113
детей и подростков	-	1806
ИТОГО	-	4476

то в мае месяце уже подобрано:

взрослых бездомных	-	4439
больных и инвалидов	-	585
детей и подростков	-	6378
ИТОГО	-	11402 чел.

и за 3 дня июня:

взрослых трудоспособных	-	313
больных и инвалидов	-	157
детей и подростков	-	606
ИТОГО	-	1077 чел.

Все это только по городу без учета вокзалов, откуда дети изымаются комиссией тов. БРОНЕВОГО, минуя милицию и общее количество из'ятых определяется в 10.000 человек.

Наряду с этим резко увеличилось количество обнаруживаемых и подбираемых на улицах г.Харькова трупов, умерших на почве голода, селян.

Если за февраль было подобрано таких трупов - 431, за март 689, за апрель 477, то май дает за первую декаду - 182 трупа:

за вторую	-	300 "
за третью	-	510 "
ИТОГО	-	992 трупа

и первые 3 дня июня дают 196 трупов.

Не лучшее положение наблюдается на селе: рост продзатруднений увеличивается с каждым днем, охватывая новые населенные пункты. Это видно из следующих данных:

На 1-е марта из 64 районов области было охвачено продзатруднениями - 21, населенных пунктов - 82.
На 1-е апреля - районов 35, населенных пункт. 225.
На 1-е мая - " 42, " " 532
На 1-е июня - " 59, " " 585

Степень пораженности районов продзатруднениями характеризуется такими данными:

Особо пораженных районов	23,	в них	насел.	пунктов	296
Менее пораженных	" 17,	"	"	"	178
Слабо пораженных	" 18,	"	"	"	107

Особо поражены продзатруднениями Хорольский, Чутовский, Ново-Георгиевский, Полтавский, Кременчугский, Решетиловский, Красноградский, Кобелякский, Глобинский, Миропольский, Чугуевский и Ново Санжарский районы, где заболевания и смертность на почве истощения начали принимать угрожающие размеры. Имеются села, где значительная часть взрослого населения раз'ехалась по различным городам в поисках заработка и хлеба, оставив детей на произвол судьбы.

В ряде сел указанных районов в подавляющем большинстве голодают колхозники и их семьи, среди них имеется много больных и опухших на почве недоедания, помощь коим в ряде случаев не оказывается из-за отсутствия каких бы то ни было продовольственных рессурсов. В связи с этим ежедневно умирает несколько человек.

Основными продуктами питания в пораженных продзатруднениями районах являются: вобираемый на полях картофель, различные отбросы, шелуха, семена сорных растений и проч.

В некоторых же районах продуктом питания также служит мясо павших животных /свиней и лошадей/, а в Н-Санжарском, Кобелякском, Красно-

градском районах и ряде других зафиксированы случаи употребления в пищу и мяса собак и кошек.

Наряду с этим также прогрессирует людоедство и трупоедство.

Не редки те случаи, когда оставшиеся в живых родители употребляют в пищу трупы умерших от истощения детей. Также имеется ряд фактов, когда на почве недоедания члены семьи убивают менее слабых, главным образом детей, употребляя мясо их в пищу.

Для иллюстрации роста людоедства и трупоедства по районам области, характерны такие данные:

на 1-е марта	-	9 случаев
на 1-е апреля	-	58 "
на 1-е мая	-	132 "
на 1-е июня	-	221 "

Полученные мною личные письма от руководителей наших райаппаратов, в подавляющем большинстве рисуют крайне тяжелое положение районов.

Считаю нужным привести здесь выдержки некоторых из них:

В Балаклеевском районе из 48-ми сельсоветов наиболее поражены продзатруднениями 26 сельсоветов с 39 колхозами.

Лишь 15 сел с 24 колхозами находятся в сравнительно удовлетворительном продположении.

Так, с. Чепышки, состоящее из 500 дворов превратилось в пустырь. Жилую хату можно найти через 3-4 усадьбы. Так днем, так и вечером никакого шума не слышно; по утрам дыма из труб не видно.

За время с марта м-ца по 30-е мая по селу умерло свыше 300 чел. из коих 95% колхозников.

В селе Лиман почти 1/4 населения выехала за пределы района в поисках хлеба, дети оставлены на произвол судьбы.

В селе с'едены все кошки и собаки.

Трупы павших животных, как правило, хотя и зарывают в землю, но сразу же как отойдет представитель сельсовета извлекаются из земли и уносятся для питания.

Опухших и слабых в селе до 100 чел.

В с.Волчий Яр где насчитывается 800 дворов, ежедневно умирает от 8-12 колхозников. За последние полтора месяца умерло свыше 2.500 чел.

По селу выявлено 2 случая людоедства.

В ново-Санжарском районе из 25-ти сельсоветов поражены продзатруднениями - 18. В большинстве этих сел до 45% колхозников и единоличников совершенно не имеют никаких продуктов питания. В каждом из этих сел насчитывается до 60 опухших семей, имеющих не менее 200 чел.

За последние 3 месяца зарегистрировано до 3.000 смертных случаев на почве истощения. Смертность с каждым днем растет. В отдельных селах умирает в день по несколько человек.

В районе насчитывается более 2.000 хоз-в, абсолютно не принимающих участия в работах по севу, по причинам недоедания и истощения на этой почве.

В ряде сел часть родителей оставила детей на произвол судьбы, последние валяются в грязи, под заборами.

По району выявлено 7 случаев людоедства и трупоедства.

В Красноградском районе из 40 сельсоветов особо поражены продзатруднениями - 14, и менее поражены - 18.

Острая продовольственная нужда недоедание и истощение на этой почве отмечаются по 103 колхозам района.

За апрель и май м-цы выявлено 14 случаев людоедства.

Положение в отдельных селах рисуется так:

с. Петровка. В колхозе Серп и Молот" умерло за последние 2 м-ца более 60 чел. Из 295 трудоспособных на работу выходит только 35 чел. Значи-

тельная часть остальных истощена - больны и опухшие.

Некоторые колхозники совершенно выехали из села в поисках хлеба.

с.Берестовенька. Смертность увеличивается с каждым днем. Только по одному Кириколокскому участку умерло более 100 чел.

В колхозе им.Ворошилова ежедневно умирает 2-3 чел. Такое же положение и по остальным колхозам.

Многие родители выбрасывают детей на улицу или отвозят на ближайшие ж.д. станции.

с.Ульяновка. В колхозе им.Котовского умерло 20 чел. и в колхозе "Шлях ленина" - 50. 50% колхозников лежат опухшие.

В указанных селах, а равно и других, особо пораженных продзатруднениями употребляется в пищу мясо павших лошадей, а также собак и кошек.

В Н.Водолажском районе особо пораженных продзатруднениями сельсоветов 5. По этим селам за последние 2 месяца умерло около 800 чел. Много колхозников и единоличников истощены - лежат больные и опухшие.

Наряду с этим из сел Знаменка, Мануйлово, Трояное, Федоровка и др. за последнее время выбыло за пределы района в поисках хлеба, более 700 чел. трудоспособных.

В связи с этим значительно возросла детская безпризорность. Большое количество детей оставлены родителями на произвол судьбы, которые бродят по селам, занимаясь попрошайничеством.

Некоторые колхозники и единоличники, не имея средств к существованию, также бродят по селам, ведя паразитический образ жизни.

За последнее время очень развились кражи по селам. Колхозники крадут друг у друга коров, лошадей, а также различные продукты питания. Краденные коровы и лошади режутся на мясо.

В Гадячском районе особо поражены продзатруднениями 10 сельсоветов, по коим за последние месяцы зарегистрировано свыше 2.000 смертных случаев на почве истощения.

Необходимо отметить, что смертность настолько приняла широкие размеры, что ряд сельсоветов прекратил регистрацию умерших.

Детская безприворность растет с каждым днем. Дети бродят по селам и занимаются попрошайничеством. Ясли набиты до отказа, продовольствием не обеспечены, в ряде случаев дети голодают, употребляя в пищу всякие суррогаты.

На этой почве отмечается большая заболеваемость детей и смертность.

По ряду сельсоветов целые семьи оставили села, выехали в близ расположенные города, где часть из них устроилась на работу, а некоторые занимаются попрошайничеством.

На почве продзатруднений в районе участились случаи краж, принимающие угрожающие размеры.

За период март-май м-цы по району зарегистрировано 228 краж и вооруженных ограблений.

В Краснознаменском, Харьковецком и др. сельсоветах выявлены случаи самоубийства на почве чрезмерного истощения.

Отдельные колхозники питаются мясом павших лошадей и других животных.

В Изюмском районе продзатруднениями охвачено 14 сельсоветов, где в общей сложности голодает 15.000 чел., преимущественно колхозников.

На почве чрезмерной истощенности по указанным селам за последние 5 месяцев зарегистрировано 2502 смертных случая.

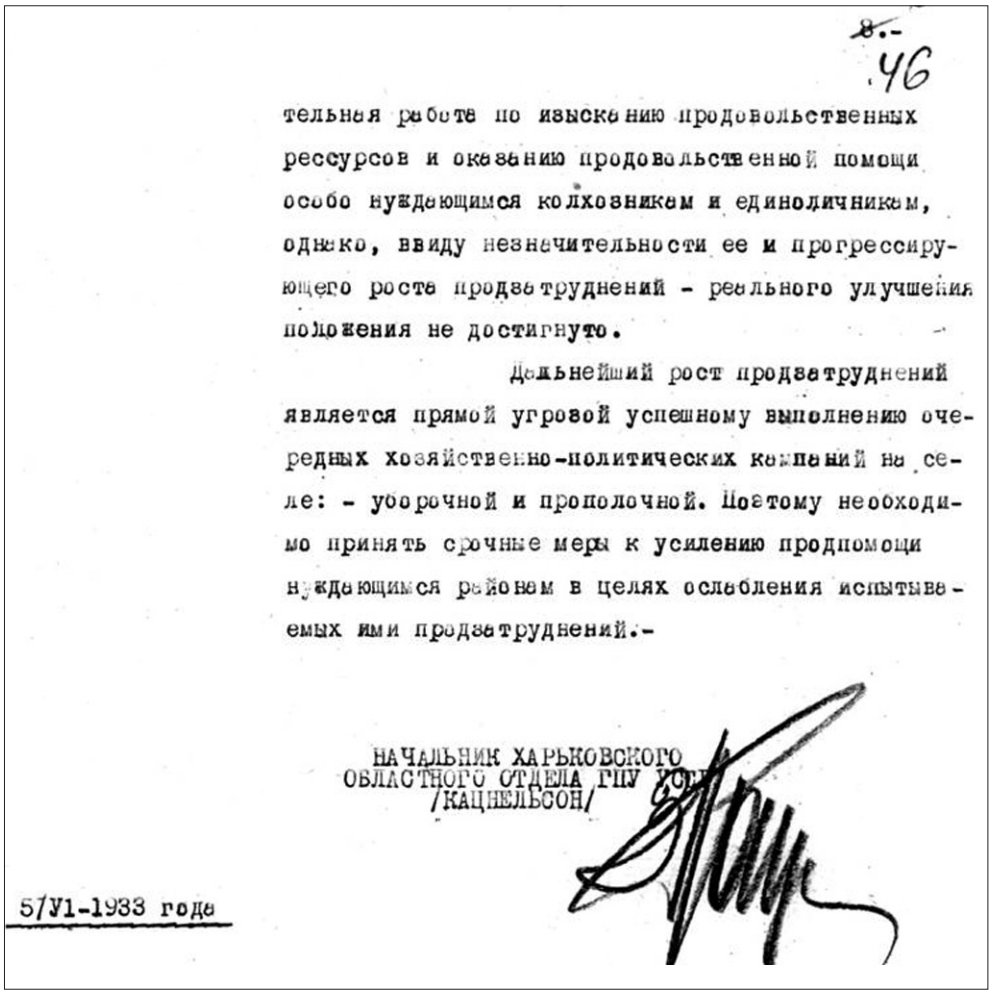
В ряде колхозов правления выдают в пищу колхозникам мясо павших лошадей /колхозы Нескоредьковского, Бригадировского, Гороховатского, М.Камышеховского и ряда других/.

Вместе с тем участились случаи подбрасывания родителями своих детей возле учреждений в райцентре или прямо на улице.

За последний месяц было подобрано и направлено в детские дома 657 безприворных детей.

Такое же примерно положение и по другим районам области, особо пораженных продзатруднениями.

Безусловно, что как районами, так и областными организациями была проведена значи-

8.-
46

тельная работа по изысканию продовольственных рессурсов и оказанию продовольственной помощи особо нуждающимся колхозникам и единоличникам, однако, ввиду незначительности ее и прогрессирующего роста продзатруднений - реального улучшения положения не достигнуто.

Дальнейший рост продзатруднений является прямой угрозой успешному выполнению очередных хозяйственно-политических кампаний на селе: - уборочной и прополочной. Поэтому необходимо принять срочные меры к усилению продпомощи нуждающимся районам в целях ослабления испытываемых ими продзатруднений.-

НАЧАЛЬНИК ХАРЬКОВСКОГО
ОБЛАСТНОГО ОТДЕЛА ГПУ УС
/КАЦНЕЛЬСОН/

5/VI-1933 года

ЦДАГО. – Ф.1. – Оп.20. – Спр. 6276. – Арк. 39–46. – Оригінал.

Голодомор 1932–1933 років в Україні. Документи і матеріали / Упор. Р. Пиріг. – Київ, 2007. – С. 875–880.

№ 84

1933 р., червня 6. Харків. – Директива ЦК КП(б)У

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

Розсекречено

СОВ. СЕКРЕТНО.

65

КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ (БОЛЬШЕВИКОВ) УКРАИНЫ-ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ

№ 0291330/с 26-VI—1933 г.

Обкомам и Райкомам КП(б)У, Начоблпосекрам, Начполитотделов МТС и Совхозов.

Почти изо всех областей Украины поступают сообщения преимущественно от нач. Политотделов МТС о многочисленных фактах, когда колхозы, совхозы составляют явно преуменьшенные данные о состоянии хлебов и видах на урожай. Такие сообщения имеются по Мелитопольской, Ново-Московской, Долинской, Кавуновской МТС, по Голованевскому, Б.-Александровскому, Березовскому, Зельцскому и другим районам, по зерносовхозам „Реконструкция", Ингульскому совхозу.

ЦК считает, что эта подтасовка данных, сознательное стремление преуменьшить действительные виды на урожай, является результатом подрывной работы классового врага, стремящегося обмануть пролетарское государство, создать обстановку, облегчающую контрреволюционную работу враждебных элементов и влияние их разлагающей работы на наиболее отсталую часть колхозников.

Большинство районных партийных организаций и значительная часть начальников Политотделов МТС и совхозов не понимают значения этих маневров классового врага. В ряде случаев налицо явно оппортунистическое отношение к этим фактам, а иногда даже прямое потакание этой кулацкой работе. Отсутствует должная большевистская бдительность в важнейшем для партии и страны вопросе об оценке видов на урожай и подготовке оценки самого урожая, отсутствует необходимая борьба с попытками сознательной подтасовки и стремлениями составить явно преуменьшенные данные об урожае. Все это на деле является преступлением против интересов пролетарского государства.

ЦК предлагает Обкомам, Райкомам и Политотделам:

1. Организовать постоянную партийную проверку даваемых сведений о видах на урожай.
2. Разоблачать с привлечением к партийной и судебной ответственности все попытки обманывать государство в вопросах урожайности.
3. Разъяснить председателям колхозов, сельсоветов, директорам совхозов об их личной ответственности за правильность даваемых об урожайности сведений.
4. Развернуть систематическую кампанию с указанием конкретных фактов на страницах районной, областной печати, а также в газетах МТС.

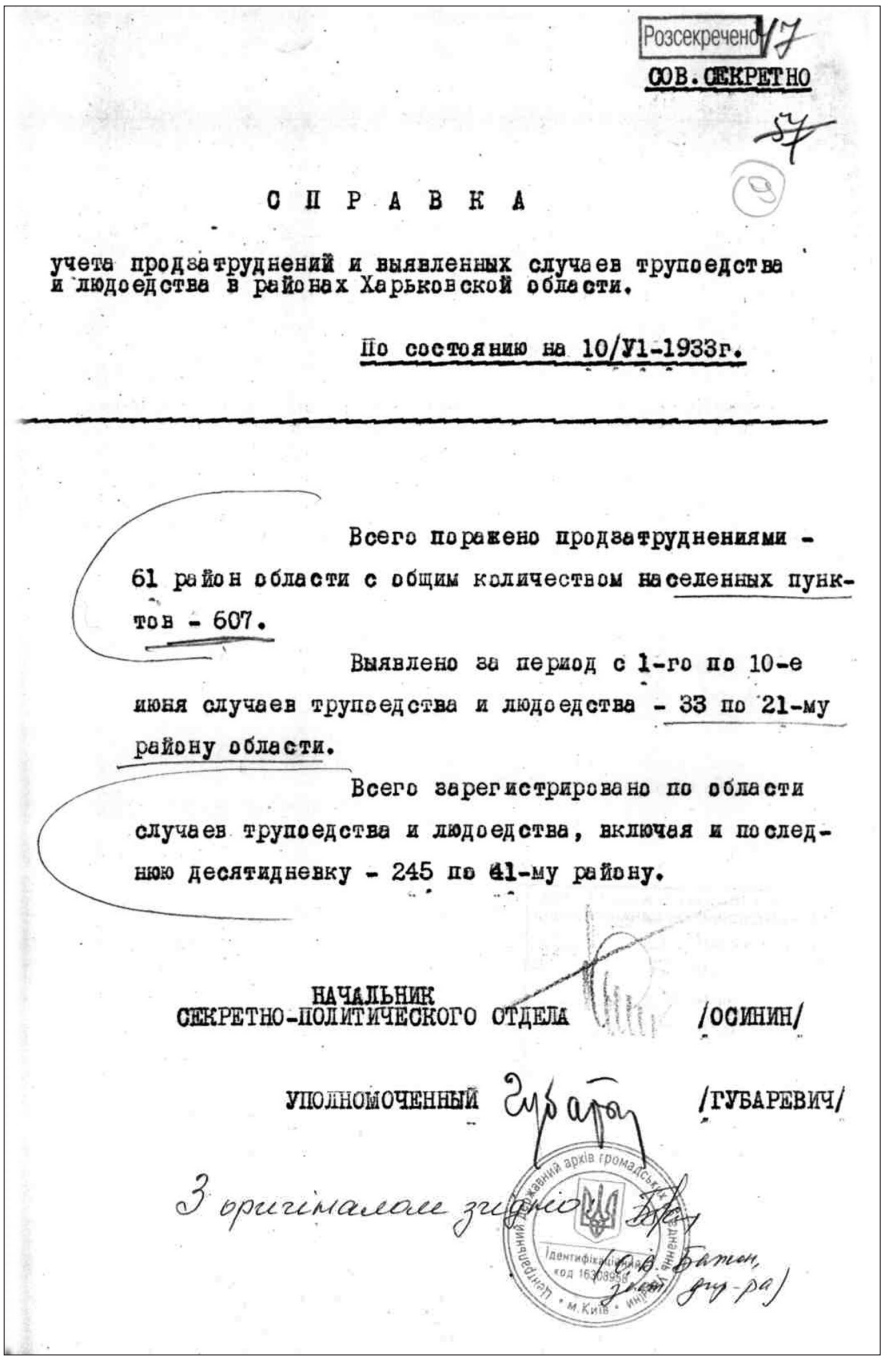
Секретарь ЦК КП(б)У **С. Косиор.**

З оригіналом згідно

Центральний державний архів громадських об'єднань України • м. Київ • Код 16308960

Кримінальна справа № 475. – Т. 7. – Арк. 166. – Копія.

№ 85
1933 р., червня 6. Харків. – Довідка ДПУ щодо виявлених фактів трупоїдства та людоїдства

Розсекречено

СОВ. СЕКРЕТНО

С П Р А В К А

учета продзатруднений и выявленных случаев трупоедства и людоедства в районах Харьковской области.

По состоянию на 10/VI-1933г.

Всего поражено продзатруднениями - 61 район области с общим количеством населенных пунктов - 607.

Выявлено за период с 1-го по 10-е июня случаев трупоедства и людоедства - 33 по 21-му району области.

Всего зарегистрировано по области случаев трупоедства и людоедства, включая и последнюю десятидневку - 245 по 41-му району.

НАЧАЛЬНИК
СЕКРЕТНО-ПОЛИТИЧЕСКОГО ОТДЕЛА /ОСИНИН/

УПОЛНОМОЧЕННЫЙ /ГУБАРЕВИЧ/

З оригіналом згідно

ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6276. – Арк. 47. – Копія.

№ 86

1933 р., липня 1. – Свідоцтво про смерть від голоду Костянтина Боканя із кримінальної справи фотографа Миколи Боканя, мешканця с. Батурин Чернігівської області, засудженого 23 червня 1938 р. за "антирадянську агітацію" до восьми років виправних таборів (15 січня 1993 р. реабілітовано)

Передавати до ЗАГС'у через родичів померлого або іншим способом

ЛІКАРСЬКЕ СВІДОЦТВО ПРО СМЕРТЬ № 64

(видається безкоштовно)

ЗАГС прилучає до ... запису про смерть та ... сичає належн. стат. ...

1. Прізвище Боканъ ім'я померлого Константинъ

2. Стать (чол., жін.) ... 3. Вік: років од народж. 21 або дата народж. „ ... 19 ... р. (обов'язково, якщо померлий (а) мол. від 1 року

4. Дата смерти „ 1 " липня міс. 1933 року

5. Де помер (ла): вдома (так—ні) ... в лікарні (так—ні) ... Якщо в іншому місці точно зазначити де саме ...

6. Чи користувався померлий в допомоги цього лікаря (так—ні) ... або іншого лікаря (так—ні) ...

7. Хороба чи інша причина смерти (назви хороб латинськ., укр. або російською мовами)
а) основна причина истощение
б) ускладнення ...

8. Причину смерти з'ясовано: а) після розбирання (розтин. тіла, б) лікарем, що допомогав хорому, в) оглядом мертвого тіла, г) за поясненням родичів померлого (підкреслити)

М. П. Підпис лікаря Жинесий

Прилучено до статкартки № ... роди ... району (МР)

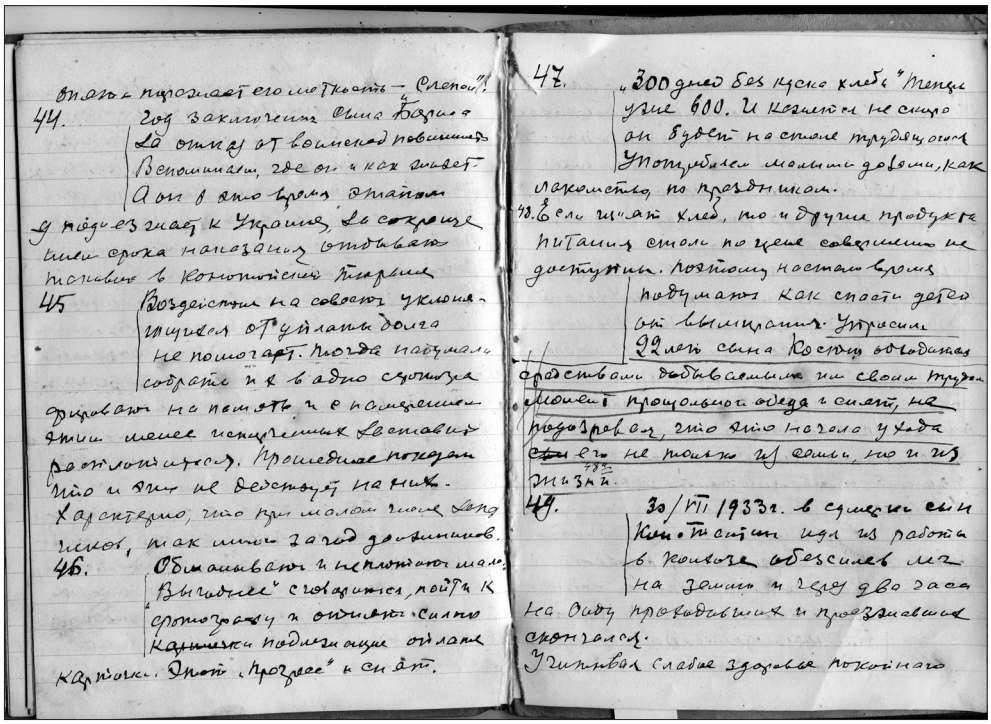
„Союзоргучет" К. Ф. Ст. ф-т А₅ 105х143. (див. на звороті)

ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75489-фп. – Оригінал.

№ 87
1933 р., липень. – Фрагмент щоденника Миколи Боканя із записами про голодування сім'ї та смерть від голоду сина Костянтина у липні 1933 року

"Если изъять хлеб, то и другие продукты питания стали по цене совершенно не доступны. Потому настало время подумать как спасти детей от вымирания. Упросили 20 лет сына Костю обходится средствами добываемыми им своим трудом. Момент прощального обеда и снят, не подозревая, что это начало ухода его не только из семьи, но и из жизни.

30/VII 1933 г. в сумерки сын Константин шел с работы в колхозе обессилев лег на землю и через два часа на виду проходивших и проезжавших скончался".

ГДА СБУ. – Ф.6. – Спр. 75489-фп. – Оригінал.

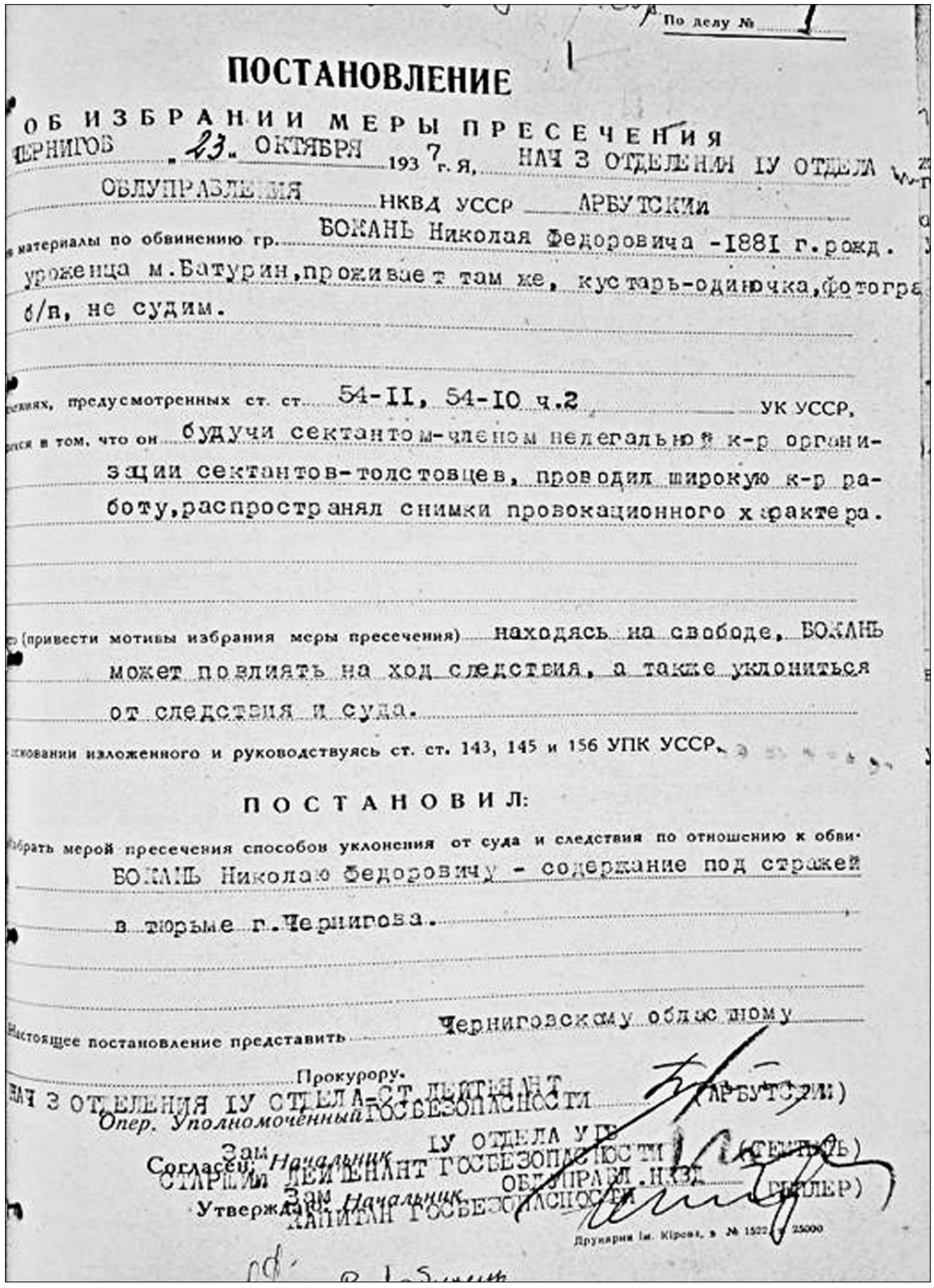

Фото родини Миколи Боканя з написом
“300 днів (триста!) без шматка хліба до убогого обіду”

Фото одного із синів Миколи Боканя на місці, де помер від голоду
ще один син Костянтин

№ 88
1937 р., жовтня 23. Чернігів. – Постанова про обрання відносно Миколи Боканя запобіжного заходу, тримання під вартою

По делу №

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

ОБ ИЗБРАНИИ МЕРЫ ПРЕСЕЧЕНИЯ

г. Чернигов 23. октября 1937 г. я, НАЧ 3 ОТДЕЛЕНИЯ IУ ОТДЕЛА ОБЛУПРАВЛЕНИЯ НКВД УССР АРБУТСКИИ

рассмотрев материалы по обвинению гр. БОКАНЬ Николая Федоровича -1881 г.рожд. уроженца м.Батурин,проживает там же, кустарь-одиночка,фотогра б/п, не судим.

преступлениях, предусмотренных ст. ст. 54-II, 54-10 ч.2 УК УССР, выразившихся в том, что он будучи сектантом-членом нелегальной к-р организации сектантов-толстовцев, проводил широкую к-р работу,распространял снимки провокационного характера.

Принимая во внимание (привести мотивы избрания меры пресечения) находясь на свободе, БОКАНЬ может повлиять на ход следствия, а также уклониться от следствия и суда.

На основании изложенного и руководствуясь ст. ст. 143, 145 и 156 УПК УССР,

ПОСТАНОВИЛ:

Избрать мерой пресечения способов уклонения от суда и следствия по отношению к обви· БОКАНЬ Николаю Федоровичу - содержание под стражей в тюрьме г.Чернигова.

Настоящее постановление представить Черниговскому областному Прокурору.

НАЧ 3 ОТДЕЛЕНИЯ IУ ОТДЕЛА-СТ ЛЕЙТЕНАНТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ (АРБУТСКИИ)
Опер. Уполномоченный

Согласен: Зам. Начальник IУ ОТДЕЛА УГБ (СЕНЧУК)
СТАРШИЙ ЛЕЙТЕНАНТ ГОСБЕЗОПАСНОСТИ

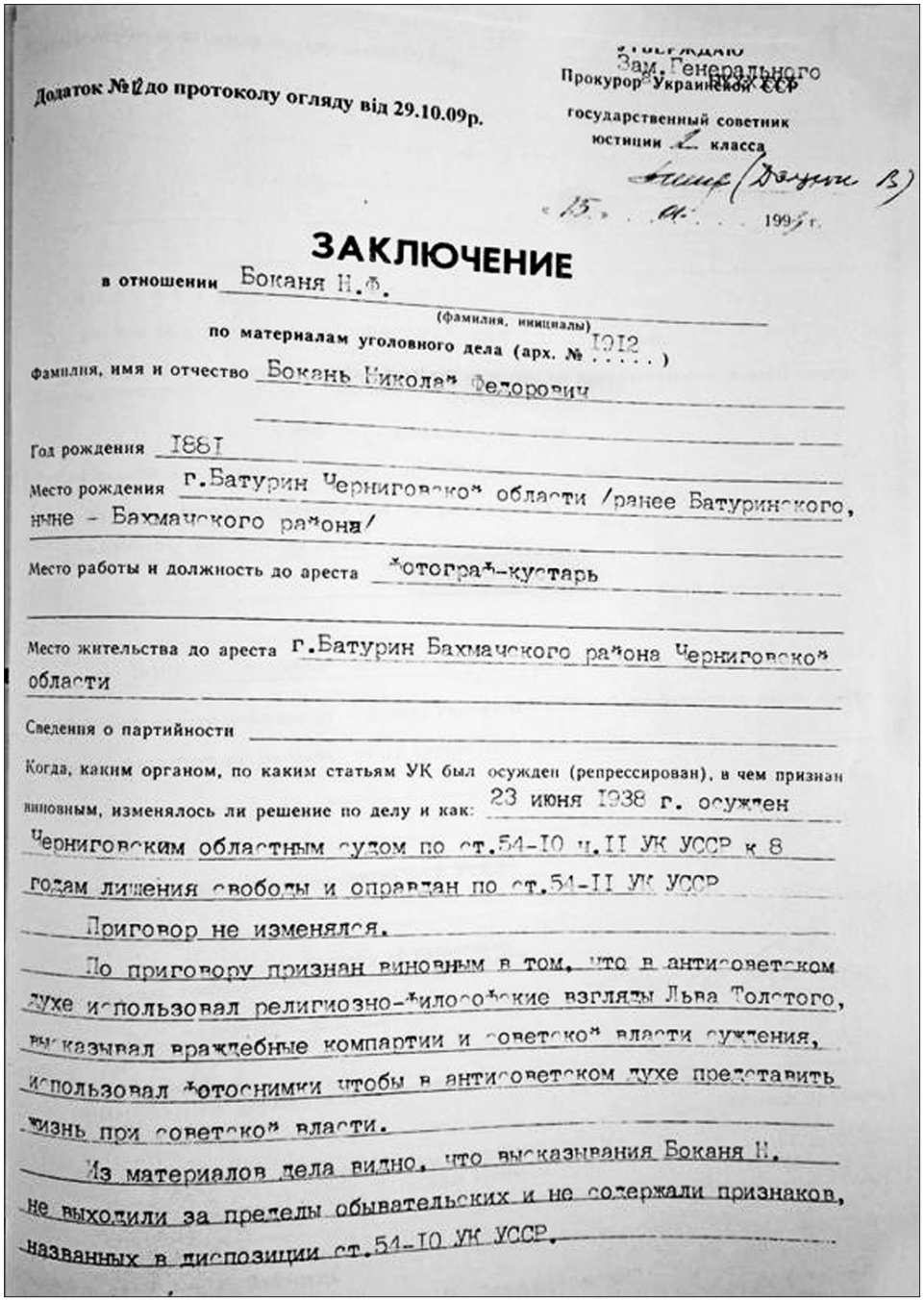
Утверждаю: Зам. Начальник ОБЛУПРАВЛ. НКВД (ЛИЛЕР)
КАПИТАН ГОСБЕЗОПАСНОСТИ

Друкарня ім. Кірова, з № 1522 – у 25000

ГДА СБУ. – Ф.6. – Спр. 75489-фп. – Арк. 1. – Оригінал.

№ 89

1993 р., січня 15. Київ. – Висновок Генеральної прокуратури України відносно засудженого Миколи Боканя щодо його реабілітації як жертви політичних репресій в Україні

Додаток №2 до протоколу огляду від 29.10.09р.

УТВЕРЖДАЮ
Зам. Генерального
Прокурор Украинской ССР
государственный советник
юстиции 2 класса
(Бахмин В.)
«15» 01 1993 г.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

в отношении Боканя Н.Ф.
(фамилия, инициалы)

по материалам уголовного дела (арх. № 1912)

фамилия, имя и отчество Бокань Николай Федорович

Год рождения 1881

Место рождения г.Батурин Черниговской области /ранее Батуринского, ныне - Бахмачского района/

Место работы и должность до ареста фотограф-кустарь

Место жительства до ареста г.Батурин Бахмачского района Черниговской области

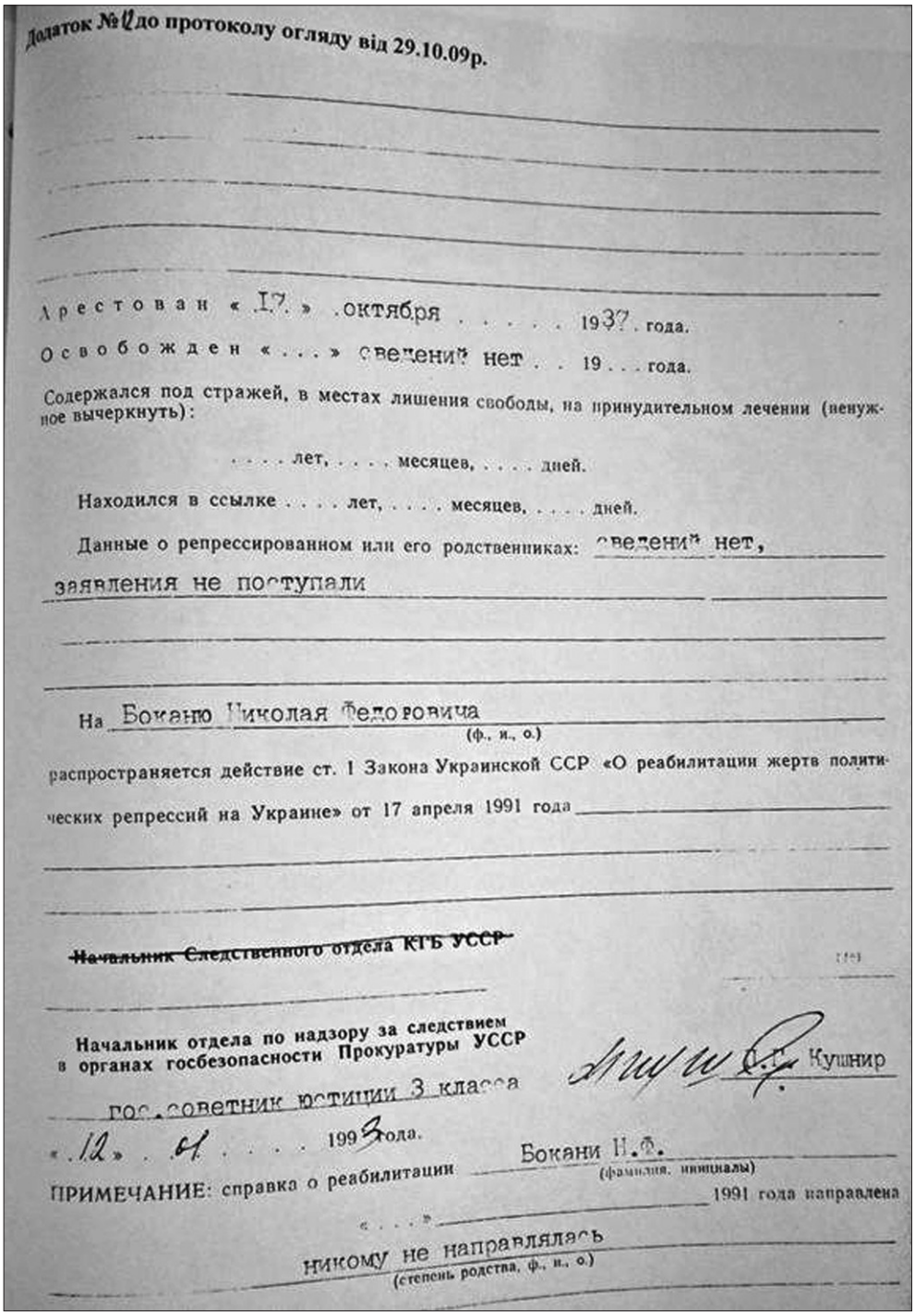
Сведения о партийности

Когда, каким органом, по каким статьям УК был осужден (репрессирован), в чем признан виновным, изменялось ли решение по делу и как: 23 июня 1938 г. осужден Черниговским областным судом по ст.54-10 ч.II УК УССР к 8 годам лишения свободы и оправдан по ст.54-11 УК УССР

Приговор не изменялся.

По приговору признан виновным в том, что в антисоветском духе использовал религиозно-философские взгляды Льва Толстого, высказывал враждебные компартии и советской власти суждения, использовал фотоснимки чтобы в антисоветском духе представить жизнь при советской власти.

Из материалов дела видно, что высказывания Боканя Н. не выходили за пределы обывательских и не содержали признаков, названных в диспозиции ст.54-10 УК УССР.

Додаток № 2 до протоколу огляду від 29.10.09р.

Арестован «17» октября ..... 1937 года.

Освобожден «...» сведений нет .. 19... года.

Содержался под стражей, в местах лишения свободы, на принудительном лечении (ненужное вычеркнуть):

.... лет, ... месяцев, ... дней.

Находился в ссылке .... лет, ... месяцев, ... дней.

Данные о репрессированном или его родственниках: сведений нет, заявления не поступали

На Боканю Николая Федоровича
(ф., и., о.)

распространяется действие ст. 1 Закона Украинской ССР «О реабилитации жертв политических репрессий на Украине» от 17 апреля 1991 года

~~Начальник Следственного отдела КГБ УССР~~

Начальник отдела по надзору за следствием в органах госбезопасности Прокуратуры УССР
гос. советник юстиции 3 класса О.Г. Кушнир

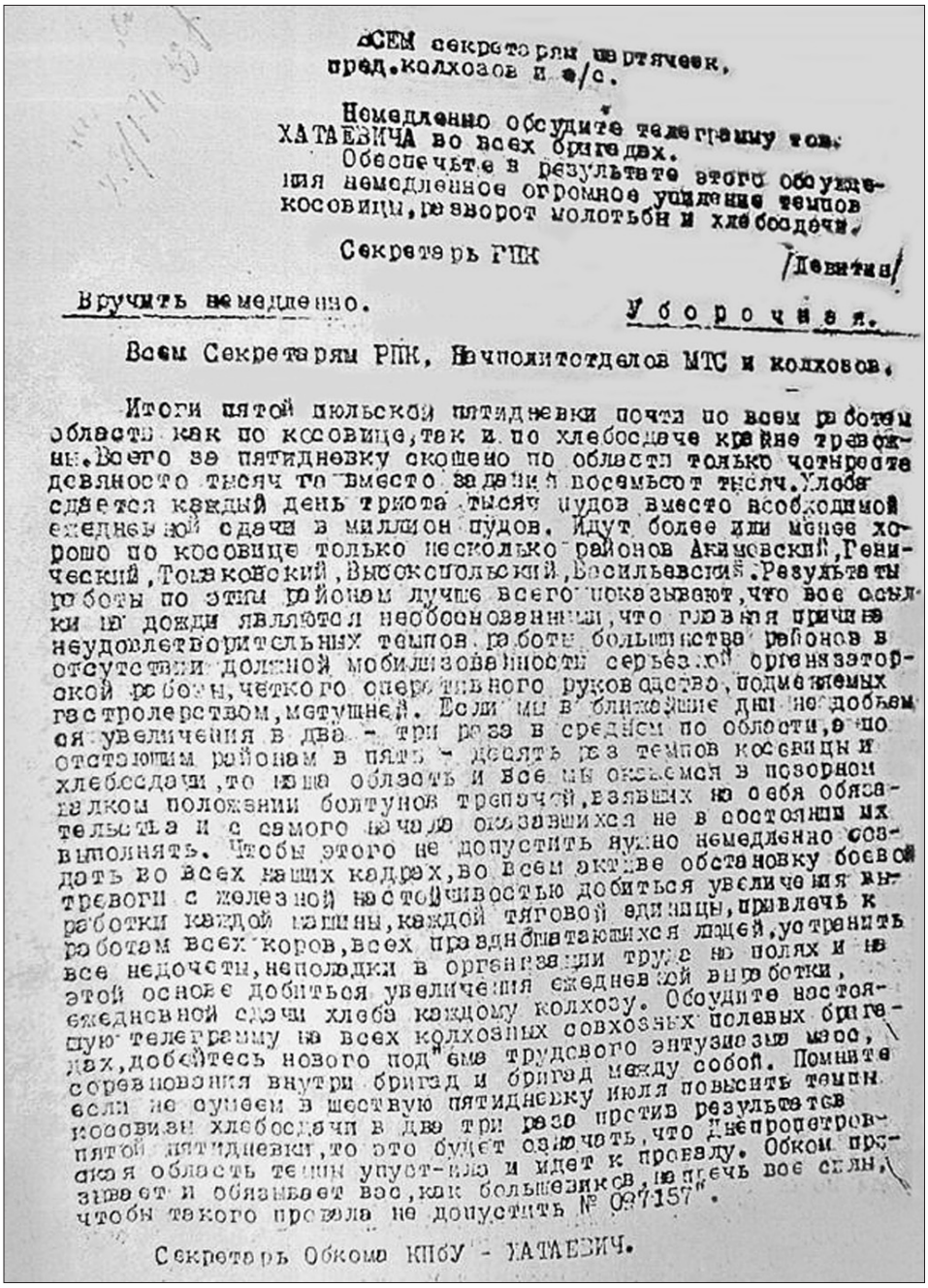
«12» 01 1993 года.

ПРИМЕЧАНИЕ: справка о реабилитации Бокани Н.Ф.
(фамилия, инициалы)
«...» 1991 года направлена никому не направлялась
(степень родства, ф., и., о.)

ГДА СБУ. – Архівна справа № 75489-фп. – Арк. 117–117зв. – Оригінал.

№ 90

1933 р., липня 19. Телеграма першого секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У М. Хатаєвича щодо посилення темпів косовиці, молотьби і хлібозаготівлі

всем секретарям партячеек,
пред.колхозов и з/с.

Немедленно обсудите телеграмму тов. ХАТАЕВИЧА во всех бригадах.
Обеспечьте в результате этого обсуждения немедленное огромное усиление темпов косовицы, разворот молотьбы и хлебосдачи.

Секретарь РПК /Левитин/

Вручить немедленно. У б о р о ч н а я.

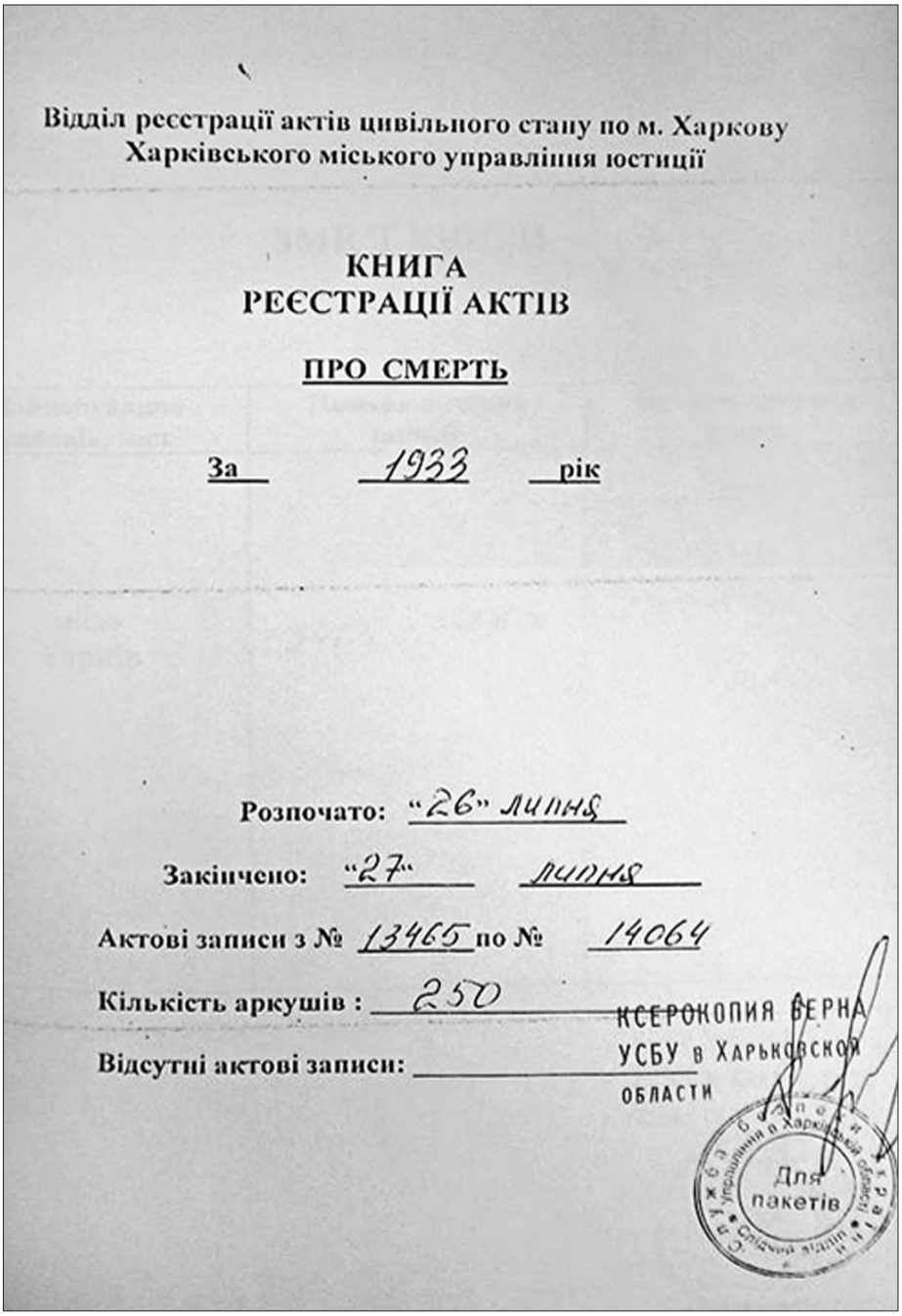
Всем Секретарям РПК, Начполитотделов МТС и колхозов.

Итоги пятой июльской пятидневки почти по всем работам область как по косовице, так и по хлебосдаче крайне тревожны. Всего за пятидневку скошено по области только четыреста девяносто тысяч га вместо задания восемьсот тысяч. Хлеба сдается каждый день триста тысяч пудов вместо необходимой ежедневной сдачи в миллион пудов. Идут более или менее хорошо по косовице только несколько районов Акимовский, Генический, Токмакский, Высокопольский, Васильевский. Результаты работы по этим районам лучше всего показывают, что все ссылки на дожди являются необоснованными, что главная причина неудовлетворительных темпов работы большинства районов в отсутствии должной мобилизованности серьезной организаторской работы, четкого оперативного руководства, подменяемых гастролерством, метушней. Если мы в ближайшие дни не добьемся увеличения в два - три раза в среднем по области, а по отстающим районам в пять - десять раз темпов косовицы и хлебосдачи, то наша область и все мы окажемся в позорном палком положении болтунов трепачей, взявших на себя обязательства и с самого начала оказавшихся не в состоянии их выполнять. Чтобы этого не допустить нужно немедленно создать во всех наших кадрах, во всем активе обстановку боевой тревоги с железной настойчивостью добиться увеличения выработки каждой машины, каждой тяговой единицы, привлечь к работам всех коров, всех праздношатающихся людей, устранить все недочеты, неполадки в организации труда на полях и на этой основе добиться увеличения ежедневной выработки, ежедневной сдачи хлеба каждому колхозу. Обсудите настоящую телеграмму на всех колхозных совхозных полевых бригадах, добейтесь нового подъема трудового энтузиазма масс, соревнования внутри бригад и бригад между собой. Помните если не сумеем в шестую пятидневку июля повысить темпы косовицы хлебосдачи в две три раза против результатов пятой пятидневки, то это будет означать, что Днепропетровская область темпы упустила и идет к провалу. Обком предупреждает и обязывает вас, как большевиков, напречь все силы, чтобы такого провала не допустить № 037157".

Секретарь Обкома КПбУ - ХАТАЕВИЧ.

ДАДО. – Ф. 1759. – Оп. 1. – Спр. 19. – Арк. 33. – Копія.

№ 91
1933 р., липня 26. Харків. – Книга реєстрації актів про смерть по м. Харкову

Відділ реєстрації актів цивільного стану по м. Харкову
Харківського міського управління юстиції

КНИГА
РЕЄСТРАЦІЇ АКТІВ

ПРО СМЕРТЬ

За 1933 рік

Розпочато: "26" липня

Закінчено: "27" липня

Актові записи з № 13465 по № 14064

Кількість аркушів : 250

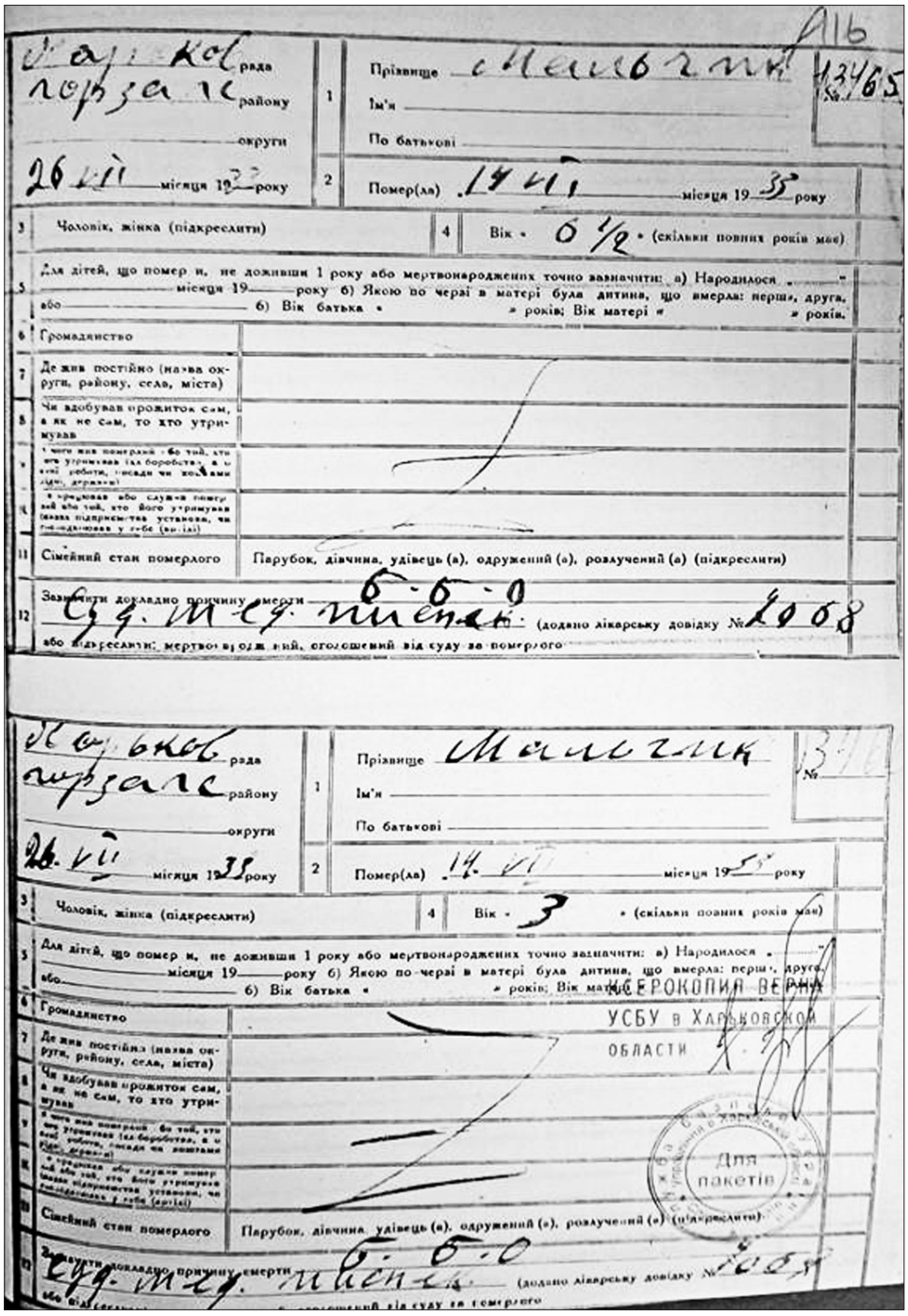
Відсутні актові записи:

КСЕРОКОПИЯ ВЕРНА
УСБУ в Харьковской
области

Для пакетів

Кримінальна справа № 475. – Т. 274. – Арк. 114. – Оригінал.

№ 92
1933 р., липня 26. Харків. – Карта реєстрації смерті хлопчика

Харк. Кол. ради
Жорзалс району
_____ округи
26 VII місяця 1933 року

Прізвище Мальчик
Ім'я _____
По батькові _____
Помер(ла) 14 VI місяця 1933 року

№ 13465

3 Чоловік, жінка (підкреслити)
4 Вік 6 1/2 (скільки повних років має)

5 Для дітей, що помер ли, не доживши 1 року або мертвонароджених точно вказати: а) Народилося _____ місяця 19____ року б) Якою по черзі в матері була дитина, що вмерла: перша, друга, або _____ 6) Вік батька _____ років; Вік матері _____ років.

6 Громадянство
7 Де жив постійно (назва округи, району, села, міста)
8 Чи здобував прожиток сам, а як не сам, то хто утримував
9 З чого жив померлий (ла) той, хто його утримував (їх заробітку, з якої роботи, посади чи коштами (цінні, державні))
10 Працював або служив померлий або той, хто його утримував (назва підприємства установи, чи господарював у себе (вдома))
11 Сімейний стан померлого — Парубок, дівчина, удівець (а), одружений (а), розлучений (а) (підкреслити)
12 Зазначити докладно причину смерти б. б. о. сер. тиф. (додано лікарську довідку № 2068
або підкреслити: мертвонароджений, оголошений від суду за померлого

Харк. Кол. ради
Жорзалс району
_____ округи
26. VII місяця 1933 року

Прізвище Мальчик
Ім'я _____
По батькові _____
Помер(ла) 14. VI місяця 1933 року

№ 13465

3 Чоловік, жінка (підкреслити)
4 Вік 3 (скільки повних років має)

5 Для дітей, що помер ли, не доживши 1 року або мертвонароджених точно вказати: а) Народилося _____ місяця 19____ року б) Якою по черзі в матері була дитина, що вмерла: перша, друга, або _____ 6) Вік батька _____ років; Вік матері _____ років.

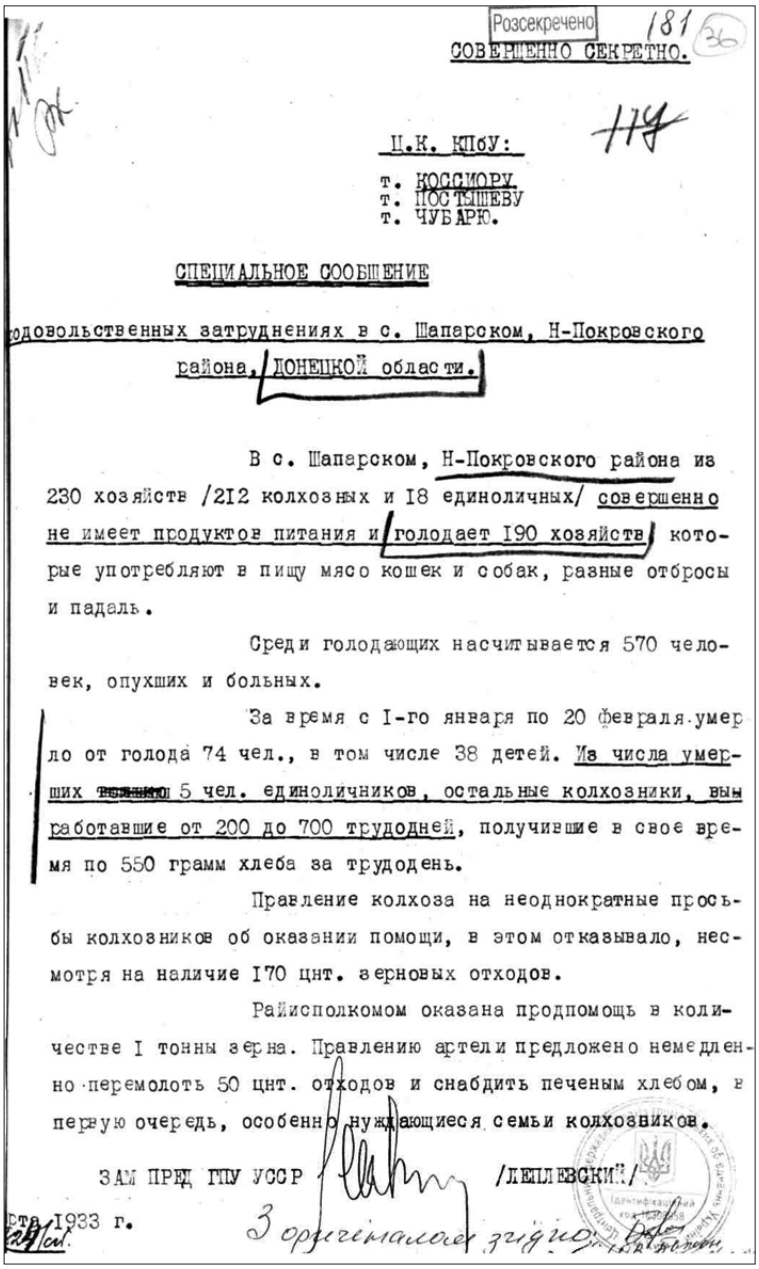
6 Громадянство
7 Де жив постійно (назва округи, району, села, міста)
8 Чи здобував прожиток сам, а як не сам, то хто утримував
9 З чого жив померлий (ла) той, хто його утримував (їх заробітку, з якої роботи, посади чи коштами (цінні, державні))
10 Працював або служив померлий або той, хто його утримував (назва підприємства установи, чи господарював у себе (вдома))
11 Сімейний стан померлого — Парубок, дівчина, удівець (а), одружений (а), розлучений (а) (підкреслити)
12 Зазначити докладно причину смерти б. б. о. сер. тиф. (додано лікарську довідку № 2068
або підкреслити: мертвонароджений, оголошений від суду за померлого

ФОТОКОПИЯ ВЕРНА
УСБУ в Харьковской области

Для пакетів

Кримінальна справа № 475. – Т. 274. – Арк. 116. – Оригінал.

№ 93
1933 р., серпня 24. Харків. – Спеціальне повідомлення ДПУ УСРР керівництву ЦК КП(б)У та Раднаркому УСРР щодо продовольчих труднощів у с. Шапарському Новопокровського району Донецької області

Розсекречено

181

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО.

174

Ц.К. КПбУ:

т. КОССИОРУ
т. ПОСТЫШЕВУ
т. ЧУБАРЮ.

СПЕЦИАЛЬНОЕ СООБЩЕНИЕ

одовольственных затруднениях в с. Шапарском, Н-Покровского района, ДОНЕЦКОЙ области.

В с. Шапарском, Н-Покровского района из 230 хозяйств /212 колхозных и 18 единоличных/ совершенно не имеет продуктов питания и голодает 190 хозяйств, которые употребляют в пищу мясо кошек и собак, разные отбросы и падаль.

Среди голодающих насчитывается 570 человек, опухших и больных.

За время с 1-го января по 20 февраля умерло от голода 74 чел., в том числе 38 детей. Из числа умерших 5 чел. единоличников, остальные колхозники, выработавшие от 200 до 700 трудодней, получившие в свое время по 550 грамм хлеба за трудодень.

Правление колхоза на неоднократные просьбы колхозников об оказании помощи, в этом отказывало, несмотря на наличие 170 цнт. зерновых отходов.

Райисполкомом оказана продпомощь в количестве 1 тонны зерна. Правлению артели предложено немедленно перемолоть 50 цнт. отходов и снабдить печеным хлебом, в первую очередь, особенно нуждающиеся семьи колхозников.

ЗАМ ПРЕД ГПУ УССР /ЛЕПЛЕВСКИЙ/

24 VIII 1933 г.

З оригіналом згідно

Кримінальна справа № 475. – Т. 8. – Арк. 227. – Оригінал.

№ 94
1933 р. – Оперативне зведення трійки Миколаївського ДПУ про сім'ї, які передбачалося виселити

Начальнику Ник. ОКР. СКР. Отдела СЕКРЕТНО
Г. П. У.

Опер-сводка

Доношу, что на территории В/мне Варваровского района окончательно выяснились следующие обстоятельства дела по существу семейств, подлежащих принуд-выселению в отдельности по сельсоветам – главы семейств коих, а в отдельных случаях и целые семейства бежали в город Николаев и в др. районы

1. КИРЬЯКОВСКИЙ СЕЛЬСОВЕТ: СИВАЧ Александр Иванович, бежал в гор. Николаев и проживает Привозная 9.

2. Н. ГРИГОРЬЕВСКИЙ С/совет:

а) ГОЛУБЬ Фома со своим сыном Иваном.

б) ГОЛКУБОВА Анна с дочерью выехали в г. Николаев, адрес коих неизвестен.

3. КОРЧИНСКИЙ С/совет:

а) БОНДАРЬ Петр Аврамович выехал в г. Вознесенск

б) БУДЫКИН Иван Васильевич проживает в г. Николаеве у своего сына.

в) ЯРОВОЙ Иван Федотович скрылся неизвестно куда.

4 х. ПЕТРОВСКИЙ С/сов.:

а) ГАММЕЛЬ Варвара Фридриховна, выехала с дочерью в Одессу. Сын в Николаеве грузчиком.

5. ШУРИНСКИЙ С/Сов.: а) ЛАМЗАКА Степан Николаевич выехал в г. Николаев, где учиться сын и дочь.

б) ГАГОРИН Федор Иванович выехал в г. Николаев.

6. В. КУТСКИЙ С/сов.:

а) РУДОЙ Карп, выехал в г. Николаев.

б) КИРО Иван, выехал в Березовку.

7. ТЕРНОВАТСКИЙ С/сов.:

а) ДИКУСАР Леонтий, выехал в Николаев и проживает по Херсонской №-26.

б) КРИЧУН Иван, скрылся неизвестно куда.

в) БАЛАН Григорий в больнице в с. Солонихе

ПЕЧАЯНСКИЙ С/сов.:

а) ЦАУНГАУЕР Григорий Касперович выехал в г. Николаев

б) ФЛЕГ Маркус Антонович выехал в г. Одессу

в) ВЛАСОВ Михаил Петрович выехал в гор. Николаев, проживает на Слободке [...]

9. М. КОРЕНИХСКИЙ СЕЛЬСОВЕТ:

а) ВАС Федор Никитович, выехал в Ташкент.

б) ДУДНИК Тимофей выехал в Николаев, где проживает Херсонская №-68.

10. В.КОРЕНИХСКИЙ С/Сов.:

а) ТАЛАНГОВ Григорий Федорович, выехал в Николаев.

б) ЮСЬКЕВИЧ Федор Семенович выехал в Николаев и проживает по 7-й военной № 4.

в) САВУН Степан Афанасьевич выехал в г. Николаев.

г) ДЕМЬЯНКО Иван Васильевич выехал в г. Николаев

11. АНДРЕЕВСКИЙ С/сов.: а) ЩУКА скрылся неизвестно куда

12. ВАРВАРОВСКИЙ С/сов.: а) ВЯЗНИК Василий Матвеевич выбыл неизвестно куда.

Все вышеперечисленные кандидатуры являются самой махровой и контрреволюционной публикой, розыск и арест которых на предмет их высылки необходимы, о чем и прошу Вашего срочного распоряжения.

Отсюда явствует, что из подлежащих представленных В/мне мною району 62 кандидатуры – 27 кандидатур не дохватает. Но принятыми мною мерами было выявлено еще 12 кандидатур, которые подлежат несомненной высылке. Все-же несмотря на это 15 кандидатур не хватает и которых неоткуда взять.

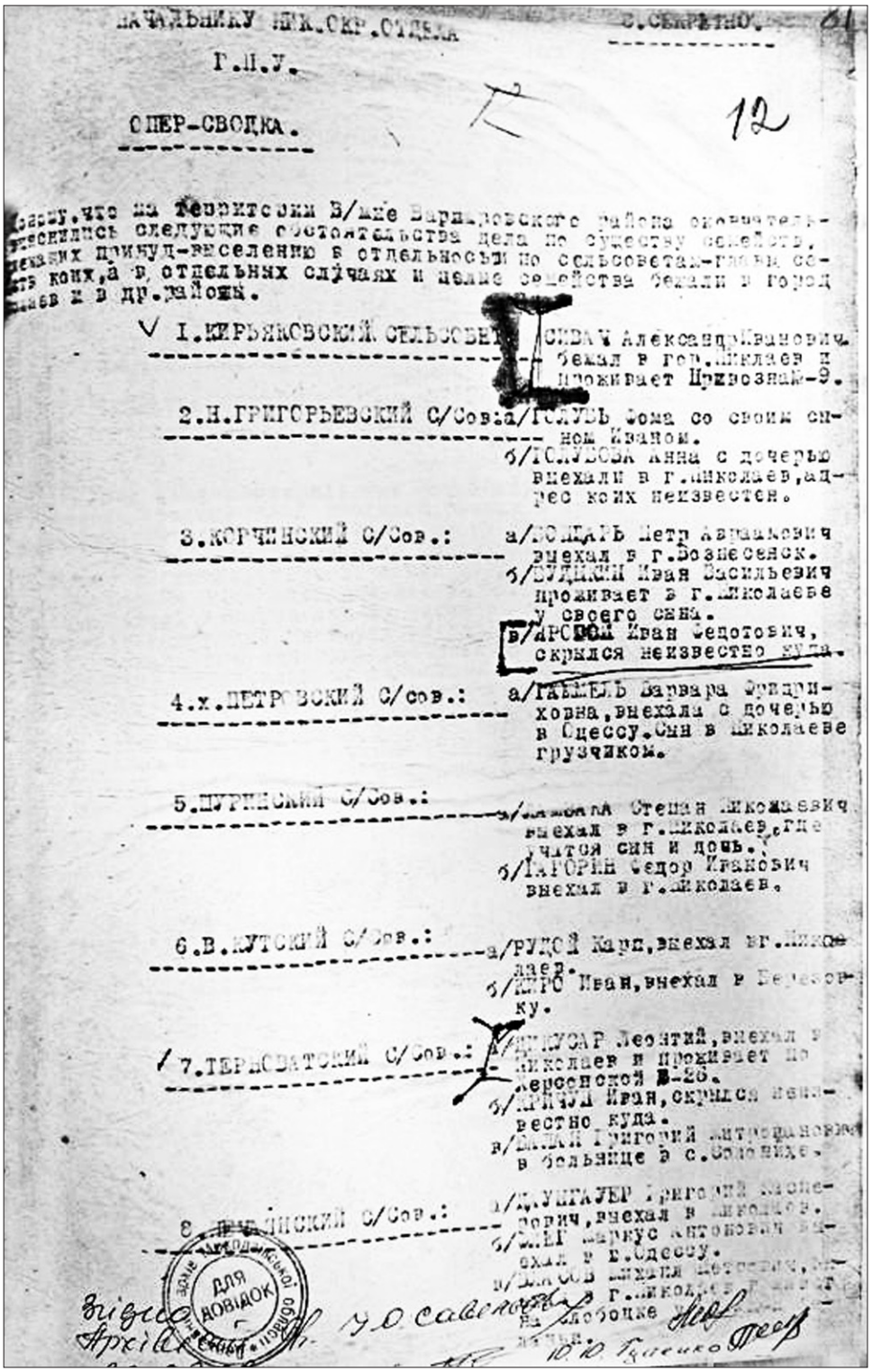
Означенные ненормальные явления являются следствием предпринятыми досрочными мероприятиями сельсоветами и партячейками в вопросе раскулачивания и выселения кулачества с их квартир.

Не менее важной причиной недохвата кандидатур является еще и то обстоятельство, что Охр. Отделом а также и другими административными органами за последнее время производились аресты некоторых кулаков вошедших в списки высылаемых о чем нас не информировали.

На сегодняшний день арестовано 2 людей семейств 44.

НАЧАЛЬНИК ОПЕРАТИВНОЙ ТРОЙКИ підпис (ЛЕВЕНЕЦ)
ПОМ. НАЧАЛЬНИКА ОПЕР-ТРОЙКИ підпис (ЛАВРОВ)

ДАМО. – Ф. Р-8. – Оп. 1. – Спр. 227. – Арк. 12–13. – Оригінал.

НАЧАЛЬНИКУ НЧК.СКР.ОТДЕЛА
Г.Н.У.

СЕКРЕТНО.

12

ОПЕР-СВОДКА.

Довожу,что на территории В/мне Варваровского района окончательно выяснились следующие обстоятельства дела по существу семейств, подлежащих принуд-выселению в отдельности по сельсоветам-группы состоят коих,а в отдельных случаях и целые семейства бежали в город Николаев и в др.районы.

I.КИРЬЯКОВСКИЙ СЕЛЬСОВЕТ: а/СИДАЧ Александр Иванович бежал в гор.Николаев и проживает Привозная-9.

2.Н.ГРИГОРЬЕВСКИЙ С/Совет: а/ГОЛУБЬ Зома со своим сыном Иваном.
б/ГОЛУБЕВА Анна с дочерью выехали в г.Николаев,адрес коих неизвестен.

3.КОРЧИНСКИЙ С/Сов.: а/ЗОЛДАРЬ Петр Авраамович выехал в г.Вознесенск.
б/БУДЯКИН Иван Васильевич проживает в г.Николаеве у своего сына.
в/ЯРОШ Иван Федотович, скрылся неизвестно куда.

4.х.ПЕТРОВСКИЙ С/сов.: а/ГАБЕЛЬ Барвара Эрнестиховна,выехала с дочерью в Одессу.Сын в Николаеве грузчиком.

5.ПУТИНСКИЙ С/Сов.: а/[illegible] Степан Николаевич выехал в г.Николаев,где учатся сын и дочь.
б/ПАГОРИН Федор Иванович выехал в г.Николаев.

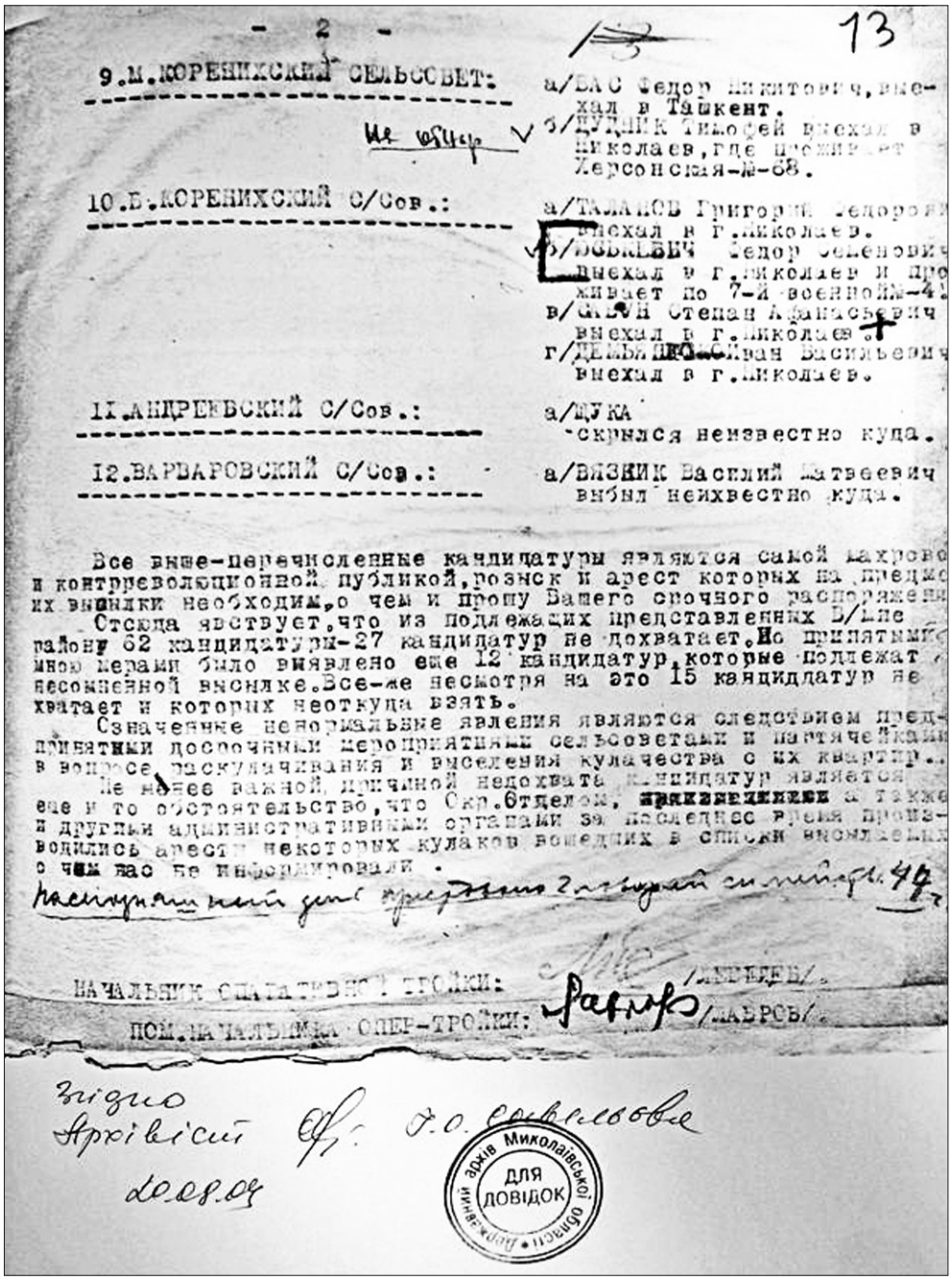
6.В.КУТСКИЙ С/Сов.: а/РУДОЙ Карп,выехал в г.Николаев.
б/ЖИРО Иван,выехал в Белозорку.

7.ТЕРНОВАТСКИЙ С/Сов.: а/ЛИКУСАР Леонтий,выехал в Николаев и проживает по Херсонской В-26.
б/ЛИЦКИЙ Иван,скрылся неизвестно куда.
в/ЛИЦКИЙ Григорий интернирован в больнице в с.Соколиное.

8.[illegible]ИНСКИЙ С/Сов.: а/ЛЕЙТАУЗЕР Григорий Маркович,выехал в Николаев.
б/ЛЕЙТ Маркус Антонович выехал в г.Одессу.
в/ЛЕВКОВ Михаил Петрович,выехал в г.Николаев,проживает на Слободке.

ДЛЯ ОПОВІЩЕНЬ ОБЛАСНОЇ ВЛАДИ

Відділ Архіва

- 2 -

13

9.М.КОРЕНИХСКИЙ СЕЛЬСОВЕТ:

а/БАС Федор Никитович, выехал в Ташкент.
б/ДУДНИК Тихофей выехал в Николаев, где проживает Херсонская-№-68.

10.Б.КОРЕНИХСКИЙ С/Сов.:

а/ТАЛАНОВ Григорий Федорович выехал в г.Николаев.
б/ВОВКЛЕВИЧ Федор Семенович выехал в г.Николаев и проживает по 7-й военной-41.
в/САВИН Степан Афанасьевич выехал в г.Николаев.
г/ДЕМЬЯНЕНКО Иван Васильевич выехал в г.Николаев.

11.АНДРЕЕВСКИЙ С/Сов.:

а/ЛУКА скрылся неизвестно куда.

12.ВАРВАРОВСКИЙ С/Сов.:

а/ВЯЗНИК Василий Матвеевич выбыл неизвестно куда.

Все вышеперечисленные кандидатуры являются самой махровой и контрреволюционной публикой, розыск и арест которых на предмет их выявки необходим, о чем и прошу Вашего срочного распоряжения.

Отсюда явствует, что из подлежащих представлению по району 62 кандидатуры-27 кандидатур не дохватает. Но принятыми мною мерами было выявлено еще 12 кандидатур, которые подлежат несомненной высылке. Все-же несмотря на это 15 кандидатур не хватает и которых неоткуда взять.

Означенные ненормальные явления являются следствием предпринятыми досрочными мероприятиями сельсоветами и партячейками в вопросе раскулачивания и выселения кулачества с их квартир..

Не менее важной причиной недохвата кандидатур является еще и то обстоятельство, что Окр.Отделом, привлеченными а также и другими административными органами за последнее время производились аресты некоторых кулаков вошедших в списки высылаемых о чем нас не информировали.

Максимальный срок предоставления 2-х суток с момента получения

НАЧАЛЬНИК ОПЕРАТИВНОЙ ТРОЙКИ: /ЛЕВЕДЕВ/.

ПОМ.НАЧАЛЬНИКА ОПЕР-ТРОЙКИ: /ЛАВРОВ/.

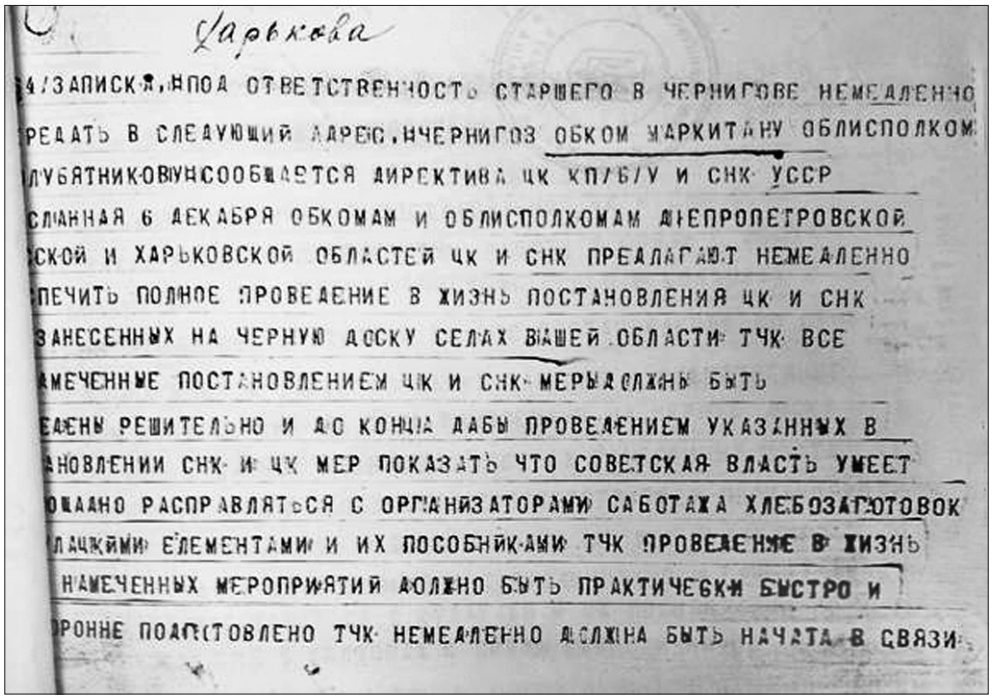
Відділ Архівісії
20.08.09

Т.О. Савлюкова

Державний архів Миколаївської області
ДЛЯ ДОВІДОК

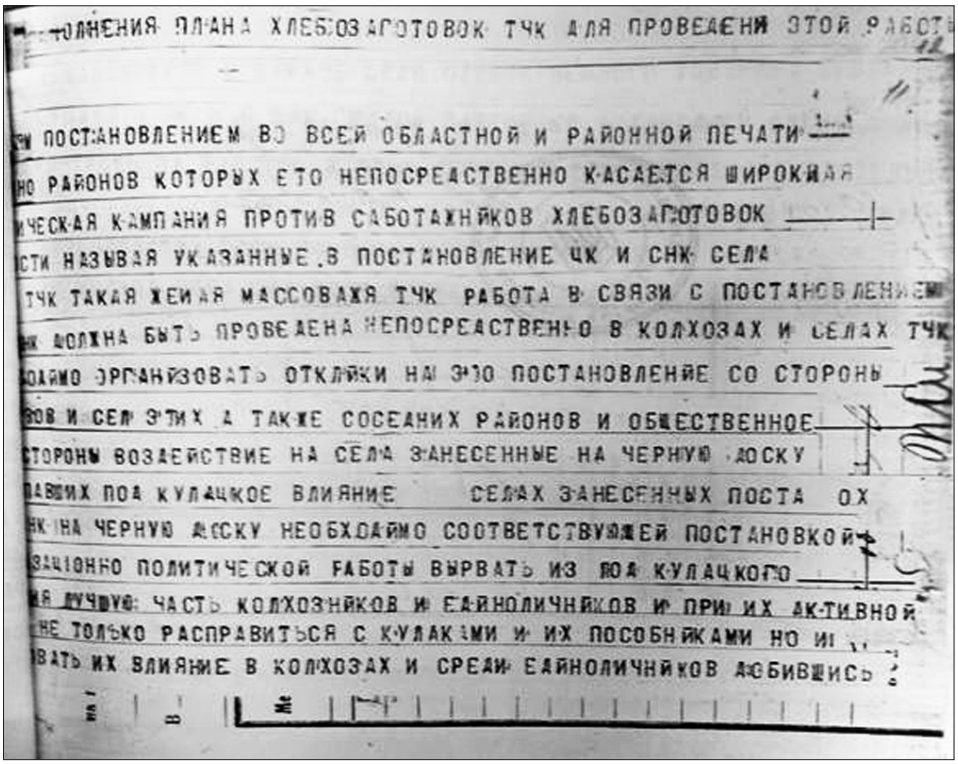
№ 95

1933 р., грудня 6. Харків. – Записка генерального секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора та голови Раднаркому УСРР В. Чубаря з директивою ЦК КП(б)У і РНК УСРР обкомам і облвиконкомам Дніпропетровської, Харківської і Чернігівської областей щодо посилення репресій у зв'язку з хлібозаготівлями

Харькова

4/ЗАПИСКА.НПОА ОТВЕТСТВЕННОСТЬ СТАРШЕГО В ЧЕРНИГОВЕ НЕМЕДЛЕННО
РЕДАТЬ В СЛЕДУЮЩИЙ АДРЕС.НЧЕРНИГОВ ОБКОМ МАРКИТАНУ ОБЛИСПОЛКОМ
ЛУБЯТНИКОВУНСООБЩАЕТСЯ ДИРЕКТИВА ЦК КП/Б/У И СНК УССР
СЛАННАЯ 6 ДЕКАБРЯ ОБКОМАМ И ОБЛИСПОЛКОМАМ ДНЕПРОПЕТРОВСКОЙ
СКОЙ И ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТЕЙ ЦК И СНК ПРЕДЛАГАЮТ НЕМЕДЛЕННО
ПЕЧИТЬ ПОЛНОЕ ПРОВЕДЕНИЕ В ЖИЗНЬ ПОСТАНОВЛЕНИЯ ЦК И СНК
ЗАНЕСЕННЫХ НА ЧЕРНУЮ ДОСКУ СЕЛАХ ВАШЕЙ ОБЛАСТИ ТЧК ВСЕ
МЕЧЕННЫЕ ПОСТАНОВЛЕНИЕМ ЦК И СНК МЕРЫ ДОЛЖНЫ БЫТЬ
ЕДЕНЫ РЕШИТЕЛЬНО И ДО КОНЦА ДАБЫ ПРОВЕДЕНИЕМ УКАЗАННЫХ В
НОВЛЕНИИ СНК И ЦК МЕР ПОКАЗАТЬ ЧТО СОВЕТСКАЯ ВЛАСТЬ УМЕЕТ
ЖДАНО РАСПРАВЛЯТЬСЯ С ОРГАНИЗАТОРАМИ САБОТАЖА ХЛЕБОЗАГОТОВОК
ЛАЦКИМИ ЭЛЕМЕНТАМИ И ИХ ПОСОБНИКАМИ ТЧК ПРОВЕДЕНИЕ В ЖИЗНЬ
НАМЕЧЕННЫХ МЕРОПРИЯТИЙ ДОЛЖНО БЫТЬ ПРАКТИЧЕСКИ БЫСТРО И
ОРОННЕ ПОДГОТОВЛЕНО ТЧК НЕМЕДЛЕННО ДОЛЖНА БЫТЬ НАЧАТА В СВЯЗИ

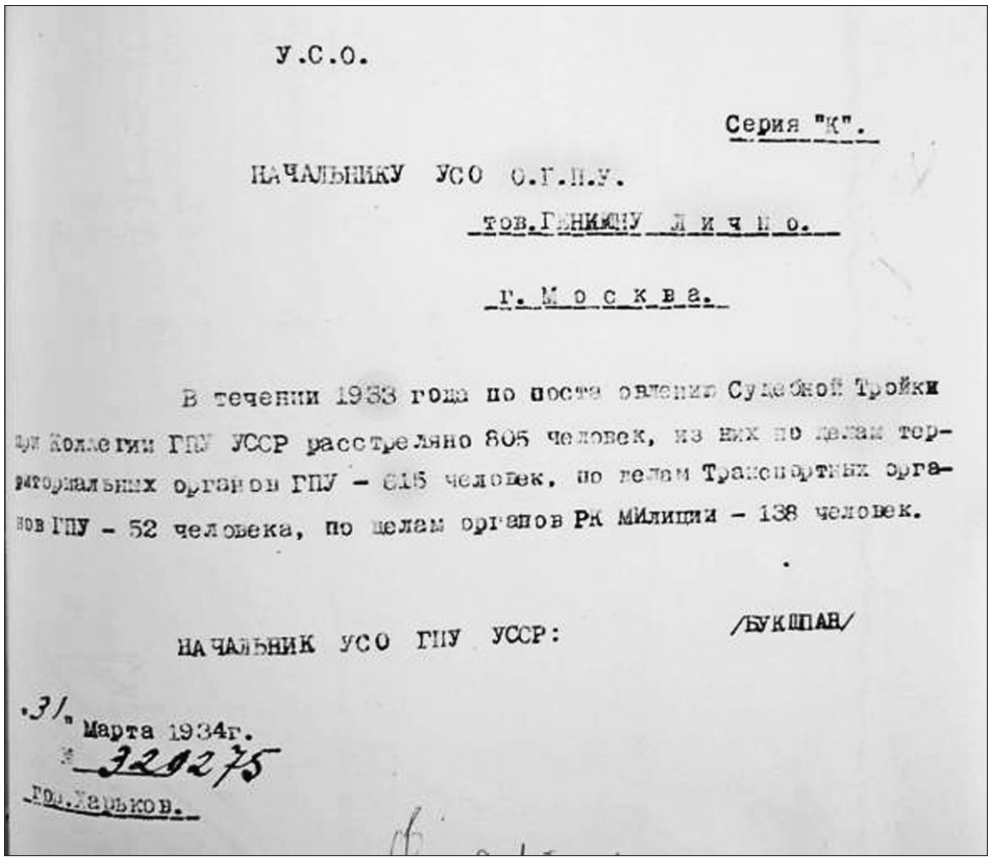
ТОЛНЕНИЯ ПЛАНА ХЛЕБОЗАГОТОВОК ТЧК ДЛЯ ПРОВЕДЕНИ ЭТОЙ РАБОТ
ЫМ ПОСТАНОВЛЕНИЕМ ВО ВСЕЙ ОБЛАСТНОЙ И РАЙОННОЙ ПЕЧАТИ
НО РАЙОНОВ КОТОРЫХ ЕТО НЕПОСРЕАСТВЕННО КАСАЕТСЯ ШИРОКАЯ
ИЧЕСКАЯ КАМПАНИЯ ПРОТИВ САБОТАЖНИКОВ ХЛЕБОЗАГОТОВОК
СТИ НАЗЫВАЯ УКАЗАННЫЕ В ПОСТАНОВЛЕНИЕ ЦК И СНК СЕЛА
ТЧК ТАКАЯ ЖЕНАЯ МАССОВАЯ ТЧК РАБОТА В СВЯЗИ С ПОСТАНОВЛЕНИЕМ
НК ДОЛЖНА БЫТЬ ПРОВЕДЕНА НЕПОСРЕАСТВЕННО В КОЛХОЗАХ И СЕЛАХ ТЧК
ОБАЙМО ОРГАНИЗОВАТЬ ОТКЛИКИ НА ЭТО ПОСТАНОВЛЕНИЕ СО СТОРОНЫ
ОВ И СЕЛ ЭТИХ А ТАКЖЕ СОСЕАНИХ РАЙОНОВ И ОБЩЕСТВЕННОЕ
СТОРОНЫ ВОЗАЕЙСТВИЕ НА СЕЛА ЗАНЕСЕННЫЕ НА ЧЕРНУЮ ДОСКУ
ВШИХ ПОА КУЛАЦКОЕ ВЛИЯНИЕ СЕЛАХ ЗАНЕСЕННЫХ ПОСТА ОХ
НК НА ЧЕРНУЮ ДОСКУ НЕОБХОАЙМО СООТВЕТСТВУЮЩЕЙ ПОСТАНОВКОЙ
ЗАЦИОННО ПОЛИТИЧЕСКОЙ РАБОТЫ ВЫРВАТЬ ИЗ ПОА КУЛАЦКОГО
ЯЯ ЛУЧШУЮ ЧАСТЬ КОЛХОЗНИКОВ И ЕАЙНОЛИЧНИКОВ И ПРИ ИХ АКТИВНОЙ
НЕ ТОЛЬКО РАСПРАВИТЬСЯ С КУЛАКАМИ И ИХ ПОСОБНИКАМИ НО И
ВАТЬ ИХ ВЛИЯНИЕ В КОЛХОЗАХ И СРЕАИ ЕАЙНОЛИЧНИКОВ АОБИВШИСЬ

ТОЛНЕНИЯ ПЛАНА ХЛЕБОЗАГОТОВОК ТЧК ДЛЯ ПРОВЕДЕНИ ЭТОЙ РАБОТЫ
КОМАНДИРУЙТЕ В КАЖДОЕ СЕЛО ОТВЕТСТВЕННОГО ТОВАРИЩА СООБЩИВ
ФАМИЛИЮ ЦК И С НИМ ГРУППУ ПАРТИЙЦЕВ УСТАНОВИТЕ ЕЖЕАНЕВНЫЙ
КОНТРОЛЬ ЗА РАБОТОЙ В ЭТИХ СЕЛАХ И ОБЕСПЕЧЬТЕ ДЕЙСТВИТЕЛЬНОЕ
ПОВСЕАНЕВНОЕ РУКОВОАСТВО НАСТОЯЩУЮ ДИРЕКТИВУ СООБЩИТЬ ДЛЯ
РУКОВОАСТВА ВСЕМ ОБКОМАМ И РПК. СЕКРЕТАРЬ ЦК КП(Б)У
С КОСИОР ПРЕА СНК УССР В ЧУБАРЬ
КТО ПРИНЯЛ? БРИГАДИР ЖИТКОВ. П

ДАЧО. – Ф. П-470. – Оп. 1. – Спр. 75. – Арк. 107–108. – Копія.

№ 96
1934 р., березня 31. Харків. – Службова записка про кількість осіб, розстріляних у 1933 р. за постановою трійки при колегії ДПУ УСРР

У.С.О.

Серия "К".

НАЧАЛЬНИКУ УСО О.Г.П.У.

тов.ГИНИНУ Л и ч н о.

г. М о с к в а.

В течении 1933 года по постановлениям Судебной Тройки при Коллегии ГПУ УССР расстреляно 805 человек, из них по делам территориальных органов ГПУ – 615 человек, по делам Транспортных органов ГПУ – 52 человека, по делам органов РК Милиции – 138 человек.

НАЧАЛЬНИК УСО ГПУ УССР: /БУКШПАН/

31 Марта 1934г.
№ 320275
гор. Харьков.

ГДА СБУ. – Ф. 42. – Спр.10. – Арк. 48. – Копія.

№ 97
1934 р., квітня 20. Харків. – Директивний лист Харківського облвиконкому до голів міських рад та райвиконкомів щодо вилучення із сільрад книг реєстрації смертей за листопад 1932 р. і 1933 р. і передання їх до секретних відділів райвиконкомів

Сов. Секретно

Областное управление народно-хозяйственного учета
20 /IV –1934
№ 41

Всем председателям горсоветов и РИКам

Регистрация актов гражданского состояния поставлена в сельсоветах и ЗАГСах безобразно и это отражается на результатах учета естественного движения населения.

В ряде с/советов по имеющимся в облисполкоме данным регистрация актов гражданского состояния фактически находится в руках классово-враждебных элементов-кулаков, петлюровцев, административно-высланных и т. п.

В результате имеются случаи, когда умершие зарегистрированы на 43-х карточках, зарегистрированы умершими живые преступные элементы, делаются подчистки и исправления в книгах и, даже наблюдаются случаи в некоторых сельсоветах (Яготинский район), когда уворованы книги регистрации смертей, возможно для контрреволюционных целей.

Даже в лучших сельсоветах по постановке дела записей в книгах ведутся небрежно: часто без подписи заявителя, подписи должностных лиц (председателя и секретаря), перепутана нумерация, наблюдаются пропуски, валяются книги на столах, окнах, сведения даются всем желающим. Вторые экземпляры актов большинство с/советов не своевременно присылают в Райисполком для РИНХУ. Все это создает благоприятную почву для всяких злоупотреблений и вредительских махинаций. Такое положение нетерпимо.

Прямой В/ обязанностью является активное вмешательство в дело постановки регистрации актов гражданского состояния в сельсоветах и учета естественного движения населения по зарегистрированным актам в РИНХУ.

Областной Исполнительный комитет требует от Вас очистить сельсоветы и ЗАГСы от классово-враждебных и чуждых элементов, установив регу-

лярное наблюдение за делом регистрации актов. Для этого организуйте сплошную проверку по всем сельсоветам района всех лиц, кому фактически поручается ведение записей в книгах ЗАГС и выясните как поставлено дело регистрации.

Все книги регистрации смертей за 1933 год и за 1932 год, начиная с ноября месяца Областной Исполнительный Комитет требует из'ять из сельсоветов и передать для хранения в Секретную часть Райисполкомов.

В дальнейшем Вы должны не ослаблять внимания к постанове учета естественного движения населения в РИНХУ, проверять ежемесячно результаты учета.

О принятых Вами мерах СНК просит сообщить.

Зам. Председателя Харьковского областного исполнительного комитета […]

Пред начальника ОБЛУНХУ (Гохберг)

Верно:
Отпечатано 64 экз.
расч. рассылки при
оригинале

ДАХО. – Ф. Р-3683 сг. – Оп. 2с. – Од. зб. 2с. – Арк. 52. – Копія.

ОСОБ. СЕКРЕТНО

ОБЛАСТНОЕ УПРАВЛЕНИЕ
НАРОДНО-ХОЗЯЙСТВЕННОГО УЧЕТА

30/IV-1934 года

№ 41

ВСЕМ ПРЕДСЕДАТЕЛЯМ ГОРСОВЕТОВ и РИК'ов

52

Регистрация актов гражданского состояния поставлена в сельсоветах и ЗАГС'ах безобразно и это отражается на результатах учета естественного движения населения.

В ряде с/советов, по имеющимся в Облисполкоме данным, регистрация актов гражданского состояния фактически находится в руках классово-враждебных элементов-кулаков, петлюровцев, административно-высланных и т.п.

В результате, имеются случаи, когда умершие зарегистрированы на 3-х карточках, зарегистрированы умершими живые преступные элементы, делаются подчистки и исправления в книгах и, даже наблюдаются случаи в некоторых сельсоветах, /Изюмский район, когда уворованы книги регистрации смертей, возможно, для контр-революционных целей.

Даже в лучших сельсоветах по постановке дела записи в книгах ведутся небрежно: часто нет подписи заявителя, подписи должностных лиц /председателя и секретаря/, нарушена нумерация, наблюдаются пропуски, заляются книги на стойках, окнах, сведения даются всем желающим. Отдельные экземпляры актов большинство с/советов несвоевременно присылают в Райисполкомы для РИКХУ. Все это создает благоприятную почву для всяких злоупотреблений и вредительских махинаций. Такое положение нетерпимо.

Прямой Ваш обязанностью является активное вмешательство в дело постановки регистрации актов гражданского состояния в сельсоветах и учета естественного движения населения по зарегистрированным актам в РИКХУ.

Областной Исполнительный Комитет требует от Вас очистить сельсоветы и ЗАГС'ы от классово-враждебных и чуждых элементов, установив регулярное наблюдение за делом регистрации актов. Для этого организуйте специальную проверку по всем сельсоветам района всех лиц, кому фактически поручается ведение записей в книгах ЗАГС и выполните, как поставлено дело регистрации.

Все книги регистрации смертей за 1933 год и за 1932 год, начиная с ноября месяца Областной Исполнительный Комитет требует изъять из сельсоветов и передать для хранения в Секретную Часть Райисполкомов.

В дальнейшем Вы должны не ослаблять внимания к постановке учета естественного движения населения в РИКХУ, проверяя ежемесячно результаты учета.

О принятых Вами мерах ОИК просит сообщить.

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ХАРЬКОВСКОГО
ОБЛАСТНОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА - /ЗАРИК/

ВРИД НАЧАЛЬНИКА ОБЛУПКХ - /ГОХБЕРГ/

ВЕРНО:

Отпечатано 64 экз.

расч. рассылки при оригинале.

№ 98
1940 р., травня 28. Хільківка. – Лист до Й. Сталіна від мешканця с. Хільківка Полтавської області Миколи Реви, звинуваченого в антирадянській пропаганді та засудженого до 6-ти років ув'язнення, з описом загибелі в 1933 р. людей від голоду

ОСОБЫЙ КОНТРОЛЬ
Срок исполнения 28. V. 1940

Копия

Москва, Кремль, ЦК ВКПб) тов. СТАЛИНУ.

от гр. РЕВА Николая Ант.
Полтавская область, П-Богачанского р-на, с. Хильковка.

Дорогой Иосиф Виссариенович!

Вы как являетесь нашим, другом, учителем и отцом, то у меня явилась смелая мысль написать Вам всю правду не ту правду, которую пишут в газетах и которой Вы пользуетесь хотя она и есть ну это исключительная редкость в таком океане народа и на эту правду писаки осаждают газеты, а про нас никто нигде не станет в защиту, потому что вы от нас далеко и про наше горе и страдание не знаете. Мы колхозники своей области и района не живем, а существуем и существуем только для работы для государства ну только не для себя, наша положение из года в год делается все хуже и хуже, такой тяжелой жизни Украина не знала в истории своей жизни, наш колхозный народ оборван, босый и еще хуже всего, что наш народ голоден и до каких пор это будет, вы даже правители не говорите правду и как то получается наоборот с поразительной точностью предсказывают старухи выжившие из ума и у них получается точнее, чем у вас. Черная реакция "1933 г." голодного года когда люди ели кору из дерева, траву и даже своих детей сотни тысяч людей умерло из голода и все это на глазах коммунистов, которые ездили в машинах через наши трупы и нагло хваля жизнь. Сами конечно были хорошей упитанности как не стыдно было в найсвободнейшей в мире стране и такое творилось, народ умирает из голоду, не потому, что не урожай, а потому, что у него хлеб был забран государством и этот хлеб лежал на складах "ЗаготЗерно" элеваторах перегонялся на дурман-спирт, а люда умирали из голода, в то

время, когда Вы Иосиф Виссарионович и сами говорите, что человек это есть самый ценный капитал и этот капитал из года в год превращается в навоз, потому, что в 1933 г. когда народ голодный собирал зерна кукурузы возле склада "Заготзерно" на ст. Хорол, то его стреляли как собак, вызывали из гор. Хорол эскадрон конной милиции, которая как львы с обнаженными шашками гнали нас голодных, а хлеб в складах был, было зерно, была мука, а люди умирали с голода значит это было сделано все от государства умышленно и государство об этом знало потому, что и в Москве не мало наших земляков померло пухлых от голода и всех больших городах в результате осталось много пустых сел и хуторов для оставшихся в живых детей создали приюты, на 1941 год вот в нашей деревне пойдет, в школу в первый класс только 3души детей, вот что наделало в 1933 г. за смертность в 1933 г. сельсовет справки не дает потому, что смертность за тот год, составила столько, что за 50 лет не умерло столько людей сколько в том году, кто остался в живых перенеся такие трудности то уже этот человек порченый потому, что я знаю сам по себе и все мы колхозники были пухлые, мы упали на ноги, пропала умственная способность" потеряли зрение на несколько % нет здоровья, нет сил общая слабость организма, появилось большое количество посещаемости больницы и много больных, в тех местах, где дали почувствовать 1993 год все это делалось на глазах коммунистов, как им не жалко и не стыдно, что они не могли осаждать верховные власти и трубить о таком горе, чтобы этого не было даже заграницей как сообщалось в "Известии", знали об этом, значит врагами народа все делалось без помехи, а вас Иосиф Виссарионович наверное никто не сообщал а коммунисты болели больше за свою шкуру потому что если станет кто оступается за народ, хоть словом, то его судьба, решалась вместе с нами. Вот как нас ценят Иосиф Виссарионович теперь получилось тоже самое, колхозы получили от 140 грам на трудодень до 900 грам и государство закрыло продажу муки и хлеба, железная дорога не дает билетов, чтобы поехать куда-либо купить в Москву не пускают, в Киев и Харьков тоже, в самом деле не хорошо пустить в такие красивые города с мешками иссушенных оборванных людей, а там увидит Верховная власть и иностранцы, а народ как видно надо выдушить, полные станции забиты этими мощами, народ осаждает вагоны и вокзалы, их штрафуют самым безсовестным образом, народ бросает свои хаты, колхозы и едет искать счастья и все это через хлеб, работаем мы здорово, неубранного не оставляем ничего, все работы поделаны, а хлеба нет, и денег нет да еще спасибо за налоги прямо невыносимые и еще приспособлены так, что равняется тому, что налог уплатить, что купить себе свободу, потому что не уплатишь – лишают свободы и продают твои

злыдни и это я видел как судили одного, который не уплатил налог и который не похож уж и на человека а какие то мощи в лохмотье, ну нет пощады никому, на что уже мясопоставка государству и то сам живешь и не съешь уже мяса в год и грамма а в государство отдай так само и денежные налоги, которых нет наверно ни в одной стране мира такого издевательства из народа, даже хотя б только из народа, а то и из скотины заставляют разводить в непомерных количествах, скотина голодает, дохнет из голоду, нормы выработки не выполняем, большинство работ выполнять трактора, лошадей мы развели очень много, ну было бы их половина и чтобы они ели хороший корм, мы бы ими обработали все работы, а то и скотина страдает и мы люди страдаем ни за что и народ вспоминает о помещиках хорошим словом как там кормили хлеба было у волю, приварок у волю голодными не были никогда, сами эти слова говорят за теперешнюю жизнь, а мы и наши дети из года в год переживем голод и холод потому, что лет 5 тому наше село утопало в садах, а теперь вырублены на топливо и село стоит голым ободранным, каких-либо праздников или дня отдыха мы в колхозах не знаем, живем как раб только для работы и для того, чтобы голодать из года в год и переносить тягости нужды, иной год хорошо уродит хлеб, что на трудодень 2 кгр и больше, то нашим властям районным кажется, что это много и силою заставляют этот хлеб продать в государство и народ держать на собраниях по три суток приостановив всю работу пока всякими махинациями и запугиванием не доб'ются продажи, а колхозник работает и остается при своих интересах. И вот колхозники очень обижены таким отношением со стороны власти, что все отдаем ля государства, а сами остаемся голодны и холодны, всеми забитые даже в такой самой богатой стране на хлеб и нет хлеба это тогда специальный мор для людей.

Написана здесь Иосиф Виссарионович правда ну только на все охвачено потому, что всего описать нельзя это можно только рассказать и если нашим властям говорить, то это значить подвергнуть себя большой опасности. Я вот пишу Вам это письмо правда коротенькое потому, что на это нужна целый том книга, и я Думаю, что это письмо к Вам не допустят, а меня за такую "контрреволюцию" загонят к белым медведем, как какого-бандита.

Ну прошу Вас Иосиф Виссарионович дать нам жизнь и самое основное это хлеб потому, что нам обидно, что сами работаем хлеб, а хлеба не едим или установить какой-нибудь минимум на трудодень хлеба потому, что в нашем колхозе "Ленинский шлях" получили по 900 грамм на трудодень, а над этим хлебом далеко не заедешь, Вы же и сами сказали на съезде колхозников, что и 8 кгр. мало на трудодень,

В чем прошу Вас если не верите, что я написал пришлите ко мне Вашего доверенного человека или у с/с пусть проверит все описано правда и прошу Вас Иосиф Виссарионович дайте мне ответ на мое письмо и прочитайте его сами и помогите нашему горю, чтобы мы узнали поможет ли нам правительство и партия или нет, а об этом письме я многим колхозникам рассказал и если Вы и Ваш отец переживали такие трудности, то поверите и нам.

Подпись собственноручно РЕВА Н.

Верно: оперуполномоч. Секретариата НКВД підпис

ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75208-фп. – Копія.

ОСОБЫЙ КОНТРОЛЬ
Срок исполнения «28» V 1933 г.

Копия

Москва, Кремль, ЦК ВКП(б) тов. СТАЛИНУ.

от гр.РЕВА Николая Ант.
Полтавская область, П-Богачанского р-на, с. Хильковка.

Дорогой Иосиф Виссарионович !

Вы как являетесь нашим другом, учителем и отцом, то у меня явилась смелая мысль написать Вам всю правду не ту правду, которую пишут в газетах и которой Вы пользуетесь хотя она и есть ну это исключительная редкость в таком океане народа и за эту правду писаки осаждают газеты, а про нас никто нигде не станет в защиту, потому что вы от нас далеко и про наше горе и страдание не знаете. Мы колхозники своей области и района не живем, а существуем и существуем только для работы для государства ну только не для себя, наше положение из года в год делается все хуже и хуже, такой тяжелой жизни Украина не знала в истории своей жизни, наш колхозный народ оборван, босый и еще хуже всего это наш народ голоден и до каких пор это будет, вы даже правители не говорите правду и как то получается наоборот с поразительной точностью предсказывают старухи выжившие из ума и у них получается точнее чем у вас. Черная реакция 1933 г. голодного года когда люди ели кору из дерева, траву и даже своих детей сотни тысяч людей умерло из голода и все это на глазах коммунистов, которые ездили в машинах через наши трупы и нагло хваля жизнь. Сам конечно были хорошей упитанности как не стыдно было в наисвободнейшей в мире стране и такое творилось, народ умирает из/голоду не потому, что не урожай, а потому, что у него хлеб был забран государством и этот хлеб лежал на складах "Заготзерно" элеваторах перегонялся на дурман-спирт, а люди умирали из голода, в то время, когда Вы Иосиф Виссарионович и сами говорите, что человек это есть самый ценный капитал и этот капитал из года в год превращается в навоз, потому, что в 1933 г. когда народ голодный собирал зерна кукурузы возле склада "Заготзерно" на ст. Хорол, то его стреляли как собак, вызывали из гор.Хорол эскадрон конной милиции, которая как львы с обнаженным шашками гнали нас голодных, а хлеб вскладах был, было зерно, была мука, а люди умирали с голода значит это было сделано все от государства умышленно и государство об этом знало потому, что и в Москве не мало наших земляков померло пухлых от голода и всех больших городах в результате осталось много пустых сел и хуторов для оставшихся в живых детей создали приюты, на 1941 год вот в нашей деревне пойдет в школу в первый класс только 3 души детей, вот что наделало в 1933 г. за смертность в 1933 г. сельсовет справки не дает потому, что смертность за тот год составила столько, что за 50 лет не умерло столько людей сколько в том году, кто остался в живых перенеся такие трудности то уже этот человек порченый потому, что я знаю сам по себе и все мы колхозники были пухлые, мы упали на ноги, пропала умственная

способность, потеряли зрение на несколько % нет здоровья, нет сил, общая слабость организма, появилось большое количество посещаемости больницы и много больных в тех местах, где дали почувствовать 1933 год все это делалось на глазах коммунистов, как им не жалко и не стыдно, что они не могли осаждать верховные власти и трубить о таком горе, чтобы этого не было даже заграницей как сообщалось в "Известии" знали об этом значит врагами народа все делалось без помехи, а Вас Иосиф Виссарионович наверное никто не сообщал а коммунисты болели больше за свою шкуру потому что если станет кто оступатся за народ, хоть словом, то его судьба решалась вместе с нами б. Вот как нас ценят Иосиф Виссарионович теперь получилось тоже самое колхозы получили от 140 грамм на трудодень до 900 грамм и государство закрыло продажу муки и хлеба, железная дорога не дает билетов, чтобы поехать куда-либо купить в Москву не пускают вКиев в Харьков тоже, в самом деле не хорошо пустить в такие красивые города с мешками изсушенных оборванных людей, а там увидит Верховная власть и иностранцы, а народ как видно надо выдушить полные станции набиты этими мощами народ осаждает вагоны и вокзалы их штрафуют самым безсовестным образом, народ бросает свои хаты, колхозы и едет искать счастья и все это через хлеб работаем мы здорово, не убраного не оставляем ничего все работы поделаны, а хлеба нет и денег нет да еще спасибо за налоги прямо невыносимые и еще приспособлены так, что равняется тому, что налог уплатить, что купить себе свободу потому, что не уплатишь - лишают свободы и продают твои злыдни и это я видел как судили одного, который неуплатил налог и который уж не похож и на человека, а какие то мощи в лохмотье, ну нет пощады никому, на что уже мясопоставка государству и то сам живешь и не с"ешь мяса в год и грамма, а в государство отдай так само и денежные налоги, которых нет наверно ни в одной стране мира такого издевательства из народа, даже хотя б только из народа, а то и из скотины, заставляют разводить внепомерных количествах, скотина голодает, дохнет из голоду, нормы выработки не выполняем большинство работ выполнять трактора, лошадей мы развели очень много ну было бы их половина и чтобы они ели хороший корм мы бы ими обработали все работы, а то и скотина страдает и мы люди страдаем ни за что и народ вспоминает о помещиках хорошим словом как тамже кормили, хлеба было у волю, приварок у волю голодные не были никогда, сами эти слова говорят за теперешнюю жизнь, а мы и наши дети из года в год переживаем и голод и холод потому, что лет 5 тому наше село утопало в садах, а теперь вырублены натопливо и село стоит голым ободраным, каких-либо праздников или дня отдыха мы в колхозах не знаем, живем как раб только для работы и для того, чтобы голодовать из года в год и переносить тягости нужды иной год хорошо уродит хлеб, что на трудодень приходится2 кгр. и больше, то нашим властям районным кажется это много и силою заставляют этот хлеб продать в государство и народ держать на собрании по 3 суток приостановив всю работу пока всякими махинациями и запугиванием не доб"ются продажи , а колхозник работает и остается при своих интересах. И вот колхозники очень обижены таким отношением со стороны власти, что все отдаем для государства, а сами остаемся голодны и холодны, всеми забитые даже в такой богатой стране на хлеб и нет хлеба это тогда специальный мор для людей.

Написана здесь Иосиф Виссарионович правда ну только не все охвачено потому, что всего описать нельзя это можно только рассказать и если нашим властям говорить, то это значить подвергнуть себя большой опасности. Я вот пишу Вам это письмо правда коротенькое потому, что на это нужна целый том книга, и я думаю, что это письмо к Вам не допустят, а меня за такую "контрреволюцию" загонят к белым медведям, как какого бандита.

Ну прошу Вас Иосиф Виссарионович дать нам жизнь и самое основное это хлеб потому, что нам обидно, что сами работаем хлеб, а хлеба не едим или установить какой-нибудь минимум на трудодень хлеба потому, что в нашем колхозе "Ленинский шлях" получили по 900 грамм на трудодень, а над этим хлебом далеко не заедешь, Вы же и сами сказали на П с"езде колхозников, что и 8 кгр. мало на трудодень.

В чем прошу Вас если не верите, что я написал пришлите ко мне Вашего доверенного человека или у с/с пусть проверит все описано правда и прошу Вас Иосиф Виссарионович дайте мне ответ на мое письмо и прочитайте его сами и помогите нашему горю, чтобы мы узнали поможет ли нам правительство и партия или нет, а об этом письме я многим колхозникам рассказал и если Вы и Ваш отец переживали такие трудности, то поверите и нам.

Подпись собственноручно РЕВА Н.

ВЕРНО: оперуполномоч. секретарь Ужгород Кальц

№ 99

2008 р., листопада 8. – Історична довідка про встановлення пам'ятного хреста жертвам Голодомору 1932–1933 рр. в с. Дубові Гряди Сахновщинського р-ну Харківської обл.

Голодомор 1932–1933 рр. – одна з найтрагічніших сторінок в історії Українського народу, найжахливіша трагедія нашого народу в ХХ ст. від голоду померло за різними підрахунками від 5 до 7 млн. мешканців Радянської України, переважно селян. Голодомор забрав життя кожного третього або четвертого українського селянина. Верховна Рада України у травні 2003 р. визначила голодомор 1932–1933 рр., як акт геноциду проти Українського народу. На Харківщині померли від голоду 1,5 млн. осіб.

На виконання Закону України "Про Голодомор 1932–1933 років в Україні" та Указу Президента України "Про заходи у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932–1933 років в Україні", яким передбачено складання списків жертв Голодомору в Україні, формування національної книги пам'яті та відповідних регіональних книг пам'яті, а також складання єдиного списку постраждалих від Голодомору у Сахновщинському районі були створені робочі групи з вивчення питань голодомору 1932–1933 років. В населених пунктах району силами місцевих дослідницьких груп проводився збір даних зі свідків Голодомору – громадян, яким виповнилося 75 і більше років. Загальна кількість жертв голодомору 1932–1933 років по району за неповними даними – 1118 чоловік, постраждалих – 632 чоловіка.

У селі Дубові Гряди Дубовогрядської сільської ради групою дослідників складено поіменні списки загиблих від голодомору односельчан (64 чоловік). Постраждалих (40 чоловік)

У 70-х роках село Дубові Гряди було перенесене на іншу територію (у зв'язку з будівництвом каналу Дніпро – Донбас). На міському кладовищі по вул. Садова були створені дві великі могили, куди були перепоховані останки людей, які загинули від голоду. Колективізація та голодомор 1932–1933 років, ця найжахливіша соціальна катастрофа нашого століття, призвела до великих жертв. То була справжня війна радянського режиму проти власного народу.

Пам'ятні знаки в пам'ять жертв Голодомору 1932–1933 років оновили у вересні 1974 року на місцевому кладовищі, де поховані жертви Голодомору. Пам'ятні знаки складаються із двох хрестів висотою 1,5 м. та м. На

пластмасових табличках написи “Жертвам Голодомору с. Дубові Гряди 1932–1933 р.”. Пам’ятні знаки розміщено на могилах розміром 1х10,5х5,4 м. Хрести встановлено за ініціативою Жук Л. А. та Тимофієнко Л. В.

У зв’язку з 75-ми роковинами Голодомору в Україні 1932–1933 рр. в селі Дубові гряди проведено вечір пам’яті, оформлено постійну діючу книжкову виставку “Жнива скорботи”.

Потрібно продовжити дослідження по 3-й братській имогтилів жертв Голодомору та упорядкувати їх: зробити акуратну дощечку на 3-й могилі, зробити огорожу братських могил, засіяти поховальні насипи квітами. Хрести на могилах дуже малі за розміром.

Щороку 24 листопада вся Україна на мить замирає в хвилині мовчання – вшановуючи пам’ять мільйонів українців, що пішли у вічність, прийнявши мученицьку смерть від штучного Голодомору 1932–1933 рр., організованого на найбагатших українських чорноземах.

Джерела і література

1. ДАХО ФП – 1356, оп. 1, стор. 604 аркуш. 163.

2. ДАХО ФП – 45, оп. 1, стор. 122, аркуш. 119.

3. Бринза І.М. Люди помирали біля збіжжя // Газета “Колос”, листопада 2006 р., № 115–117.

4. Злочин. Упорядник П. Кардаш – Мельбурн, Австралія – Видавництво “Фортуна” 2003. – С. 237–240.

5. Конквест Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор. – К., 1993 – С. 106.

6. Приходько Ф.П. Нариси історії Сахновщини. Харків. 1999. – С. 38–40.

7. Газета “Колос”, 1 грудня 2007 р., № 141–143.

Путятін В. Д.
Філоненко В. П. 6. 11.2008 р.

Кримінальна справа № 475. – Т. 273. – Арк. 121–122. – Оригінал.

Копія

Історична довідка

Встановлення пам'ятного хреста жертвам Голодомору 1932 – 1933 рр. в селі Дубові Гряди Сахновщинського району Харківської області

Голодомор 1932 – 1933 рр. – одна з найтрагічніших сторінок в історії Українського народу, найжахливіша трагедія нашого народу в XX ст. від голоду померло за різними підрахунками від 5 до 7 млн. мешканців Радянської України, переважно селян. Голодомор забрав життя кожного третього або четвертого українського селянина. Верховна Рада України у травні 2003 р. визначила голодомор 1932 – 1933 рр., як акт геноциду проти Українського народу. На Харківщині померли від голоду 1,5 млн. осіб.

На виконання Закону України «Про Голодомор 1932 – 1933 років в Україні» та Указу Президента України «Про заходи у зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932 – 1933 років в Україні», яким передбачено складання списків жертв Голодомору в Україні, формування національної книги пам'яті та відповідних регіональних книг пам'яті, а також складання єдиного списку постраждалих від Голодомору у Сахновщинському районі були створені робочі групи з вивчення питань голодомору 1932 – 1933 років. В населених пунктах району силами місцевих дослідницьких груп проводився збір даних зі свідків Голодомору – громадян, яким виповнилося 75 і більше років. Загальна кількість жертв голодомору 1932 – 1933 років по району за неповними даними – 1118 чоловік, постраждалих – 632 чоловіка.

У селі Дубові Гряди Дубовогрядської сільської ради групою дослідників складено поіменні списки загиблих від голодомору односельчан (64 чоловік). Постраждалих (40 чоловік)

У 70-х роках село Дубові Гряди було перенесене на іншу територію (у зв'язку з будівництвом каналу Дніпро – Донбас). На міському кладовищі по вул. Садова були створені дві великі могили, куди були перепоховані останки людей, які загинули від голоду. Колективізація та голодомор 1932 – 1933 років, ця найжахливіша соціальна катастрофа нашого століття, призвела до великих жертв. То була справжня війна радянського режиму проти власного народу.

Пам'ятні знаки в пам'ять жертв Голодомору 1932 – 1933 років встановили у вересні 1974 року на місцевому кладовищі, де поховані жертви Голодомору. Пам'ятні знаки складаються із двох хрестів висотою 1,5 м. та 1,6 м. На пластмасових табличках написи «Жертвам Голодомору с. Дубові Гряди 1932 – 1933 р.». Пам'ятні знаки розміщено на могилах розміром 1х10,5х5,4 м. Хрести встановлено за ініціативою Жук Л.А. та Тимофієнко Л.В.

У зв'язку з 75-ми роковинами Голодомору в Україні 1932 – 1933 рр. в селі Дубові гряди проведено вечір пам'яті, оформлено постійну діючу книжкову виставку «Жнива скорботи».

Потрібно продовжити дослідження по 3-й братській могилі жертв Голодомору та упорядкувати їх: зробити акуратну доцечку на 3-й могилі,

зробити огорожу братських могил, засіяти поховальні насипи квітами. Хрести на могилах дуже малі за розміром.

Щороку 24 листопада вся Україна на мить замирає в хвилині мовчання – вшановуючи пам'ять мільйонів українців, що пішли у вічність, прийнявши мученицьку смерть від штучного Голодомору 1932 – 1933 рр., організованого на найбагатших українських чорноземах.

Джерела і література

1. ДАХО ФП – 1356, оп. 1, стор.604 аркуш. 163.
2. ДАХО ФП – 45, оп. 1, стор.122, аркуш. 119.
3. Бринза І.М. Люди помирали біля збіжжя // Газета «Колос», 25 листопада 2006 р., № 115 – 117.
4. Злочин. Упорядник П.Кардаш – Мельбурн, Австралія – Видавництво «Фортуна» 2003. – С. 237 – 240.
5. Конквест Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор. – К., 1993 – С. 106.
6. Приходько Ф.П. Нариси історії Сахновщини. Харків. 1999. – С. 38 – 40.
7. Газета «Колос», 1 грудня 2007 р., № 141 – 143.

Путятін В.Д.
Філоненко В.П.

6. 11. 2008 р.

№ 100
2009 р., вересня 7. Харків. – Лист начальника управління культури і туризму Харківської обласної державної адміністрації слідчому слідчої групи по кримінальній справі № 475 В. Карабуті про виявлення на території області місць масових поховань померлих під час Голодомору 1932–1933 рр.

Харківська обласна державна адміністрація управління культури і туризму

61022, м. Харків, Держпром, 1-й під'їзд, 4-й поверх, тел./факс 705-21-16

07. 09. 09 № 0501/1661
На № 70/6/-2181 нс від 01.09.09

Слідчому слідчої групи
по кримінальній справі № 475
Головного слідчого
Про надання інформації Управління СБУ,
полковнику юстиції Карабуту В. Г.

На Ваш запит від 01.09.09 № 70/6/-2181 не щодо виявлених місць масових поховань людей, померлих під час Голодомору в 1932–1933 роках в Харківській області управління культури і туризму облдержадміністрації повідомляє.

Згідно з наказами управління культури і туризму від 15 листопада 2007 р. №343 та від 24 липня 2008 р. № 253 "Про складання реєстру пам'ятників та пам'ятних знаків у рамках Обласної програми щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні на 2007–2008 роки" у зв'язку із 75-ми роковинами Голодомору в Україні 1932–1933 років, протягом листопада – грудня 2007 р. та лютого – листопада 2008 р. Харківським науково-методичним центром охорони культурної спадщини (далі Центр) було проведено роботу з обстеження пам'ятних знаків жертвам Голодомору в Харківській області.

Складено реєстр з переліком пам'ятних знаків, що включає: місце знаходження, матеріал, розміри, а також історичні довідки, фотографії, облікові картки.

За даними Центру на території м. Харкова і Харківської області виявлено пам'ятних знаків жертвам Голодомору 1932–1933 років.

У більшості випадків пам’ятні знаки (хрести, обеліски) жертвам Голодомору 1932–1933 років встановлено в пам’ять жертв Голодомору 1932–1933 рр. Згідно зі свідченнями очевидців, лише 10 пам’ятних знаків встановлено на місцях масових поховань. Реєстр складено 01.12. 2008 р. і він не має повної інформації щодо пам’ятних знаків і місць поховань жертв Голодомору.

Місця масових поховань померлих під час Голодомору за свідченнями очевидців, що зібрали місцеві робочі групи:

1. Харків, Київський р-н, вул. Пушкінська, 83, Молодіжний парк, (за інформацією Пасічника В. М., представника Харківського Крайового Народного Руху).

2. Валки, околиця кладовища на Рогозовій горі (за інформацією Поліщук Т. В., директора краєзнавчого музею).

3. Краснокутський р-н, с. Чернещина (за інформацією сільського голови).

4. Зачепилівський р-н, смт. Бердянка (за інформацією Соколової С. А.).

5. Сахновщинськший р-н, с. Багата Чернещина (за інформацією Малій В. І., сільського голови).

6. Сахновщинський р-н, с. Дубові Гряди (за інформацією сільського голови та начальника відділу культури Волошиної Л. І.).

7. Сахновщинський р-н, с. Нововолодимирівка (за інформацією сільського голови та начальника відділу культури Волошиної Л. І.).

8. Коломацький р-н, с. Різуненкове (за інформацією сільського голови).

9. Богодухівський р-н, с. Сінне, (за інформацією директора краєзнавчого музею Козловського Я. В.).

10. Богодухівський р-н, с. Першотравневе (за свідченням Дергача П. Ю., механізатора).

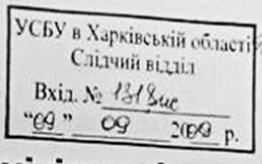
Додаток: перелік пам'ятників і пам’ятних знаків жертвам Голодомору 1932–1933 років в Харківській області на 13 аркушах.

Начальник управління Н. Супруненнко
(підпис)

Карапутіна. 705-21-15

Кримінальна справа № 475. – Т. 272. – Арк. 46–47. – Оригінал.

Харківська обласна державна адміністрація

управління культури і туризму

61022, м. Харків, Держпром, 1-й під'їзд, 4-й поверх, тел./факс 705-21-16

07.09.09 № 05-04/1661

На № 70/6/-2181нс від 01.09.09

Про надання інформації

Слідчому слідчої групи по кримінальній справі № 475 Головного слідчого Управління СБУ, полковнику юстиції Карабуту В.Г.

На Ваш запит від 01.09.09 № 70/6/-2181нс щодо виявлених місць масових поховань людей, померлих під час Голодомору в 1932 – 1933 роках в Харківській області управління культури і туризму облдержадміністрації повідомляє.

Згідно з наказами управління культури і туризму від 15 листопада 2007 р. № 343 та від 24 липня 2008 р. № 253 «Про складання реєстру пам'ятників та пам'ятних знаків у рамках Обласної програми щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932 – 1933 років в Україні на 2007 – 2008 роки» у зв'язку із 75-ми роковинами Голодомору в Україні 1932 -1933 років, протягом листопада – грудня 2007 р. та лютого – листопада 2008 р. Харківським науково-методичним центром охорони культурної спадщини (далі Центр) було проведено роботу з обстеження пам'ятних знаків жертвам Голодомору в Харківській області.

Складено реєстр з переліком пам'ятних знаків, що включає: місце знаходження, матеріал, розміри, а також історичні довідки, фотографії, облікові картки.

За даними Центру на території м. Харкова і Харківської області виявлено 129 пам'ятних знаків жертвам Голодомору 1932 – 1933 років.

У більшості випадків пам'ятні знаки (хрести, обеліски) жертвам Голодомору 1932 –1933 років встановлено в пам'ять жертв Голодомору 1932 – 1933 рр. Згідно зі свідченнями очевидців, лише 10 пам'ятних знаків встановлено на місцях масових поховань. Реєстр складено 01.12. 2008 р. і він не має повної інформації щодо пам'ятних знаків і місць поховань жертв Голодомору.

Місця масових поховань померлих під час Голодомору за свідченнями очевидців, що зібрали місцеві робочі групи:

1. м. Харків, Київський р-н, вул., Пушкінська, 83, Молодіжний парк. (за інформацією Пасічника В.М., представника Харківського Крайового Народного Руху).
2. м. Валки, околиця кладовища на Рогозовій горі (за інформацією Поліщук Т.В., директора краєзнавчого музею).

3. Краснокутський р-н, с. Чернещина (за інформацією сільського голови).
4. Зачепилівський р-н, смт. Бердянка (за інформацією Соколової С.А.)
5. Сахновщинський р-н, с. Багата Чернещина (за інформацією Малій В.І., сільського голови).
6. Сахновщинський р-н, с. Дубові Гряди (за інформацією сільського голови та начальника відділу культури Волошиної Л.І.).
7. Сахновщинський р-н, с. Нововолодимирівка (за інформацією сільського голови та начальника відділу культури Волошиної Л.І.).
8. Коломацький р-н, с. Різуненкове (за інформацією сільського голови).
9. Богодухівський р-н, с. Сінне, (за інформацією директора краєзнавчого музею Козловського Я.В.).
10. Богодухівський р-н, с. Першотравневе (за свідченням Дергача П.Ю., механізатора).

Додаток: перелік пам'ятників і пам'ятних знаків жертвам Голодомору 1932 –1933років в Харківській області на 13 аркушах.

Начальник управління **Н. Супруненко**

Карапутіна, 705-21-15

V
ФОТОМАТЕРІАЛИ

№ 101
1932 р. – Фотографія інженера А. Вінербергера
жертв Голодомору на вулицях Харкова

№ 102
1932 р. – Фотографія інженера А. Вінербергера
жертв Голодомору на вулицях Харкова

Diözesanarchiv Wien. – Signatur Bischofsakten Wiener Erzbischof Kardinal Dr. Theodor Innitzer. – Kassette 11. – Faszikel 6. – Fotoalbum “Die Hungertragödie in Südrussland”.

№ 103
1932 р. – Фотографія інженера А. Вінербергера
жертв Голодомору на вулицях Харкова

Diözesanarchiv Wien. – Signatur Bischofsakten Wiener Erzbischof Kardinal Dr. Theodor Innitzer. – Kassette 11. – Faszikel 6. – Fotoalbum “Die Hungertragödie in Südrussland”.

№ 104
Початок 1930-х рр. – 1934 р. Мешканці с. Удачне Гришинського району Донецької області біля землянки

ЦДАКФФД. – Оп. 3-1105. – Індекс. Ю2.

№ 105
Початок 1930-х рр. – Активісти вилучають хліб у с. Удачне Гришинського району Донецької області

ЦДАКФФД. – Оп. 3-1070. – Індекс. Р І-І.

VI
МАТЕРІАЛИ ПРЕСИ

№ 106
1933 р., серпня 31. Львів. – Стаття про Голодомор у львівській газеті “Нова зоря”

Porto zapłacono ryczałtem.

Рік VIII. Львів, четвер 31 серпня 1933.

НОВА ЗОРЯ

Людоїдство на Україні

В листі з України пишуть: „Що тут діється, відомо тільки одному Богу на небі, бо ми відрізані від цілого світа. Матері вбивають своїх дітей і їдять їх мясо. На днях привезли до лічниці матір, котра зарізала свого 10-літного сина. Від надмірного спожиття мяса вона занедужала й померла. Люди щаслив, коли погибне кінь або корова, бо тоді можуть наїстися. Злодійство зростає неймовірно. Злодіїв вбивають на місці. Народ вимирає. Виходять в поле на роботу й там часто вмирають. Положення розпучливе... На вулицях щоденно валяються трупи померших з голоду. Не можна жити“. („Возрожденіе“ ч. 2999).

ДАЛО. – Підшивка газет “Нова зоря” 2.07.1933–31.12.1933.

№ 107

1933 р., жовтня 15. Львів. – Стаття про Голодомор у львівській газеті "Діло"

ч. 271 (13.470). Львів, неділя 15. жовтня 1933.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДНЯ РАНО

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок ч. 10, II. пов.
Конто почт. щадн. 143.322.
Адреса для телеграм: „Діло". Львів.
Головний Редактор приймає від 11—12 год. перед-полуднем.
Рукописів не звертається.

ПЕРЕДПЛ... Місячно ... Чвертьр... Піврічно ... Річно ... ЗА ГРАНИЦЕ Франції, Бол... Італії 7·50 зо... Швайцарії 5 ... чині 30 ч. к., ... гарії 7·50 зо... Зміна...

День національної жалоби і протесту.

КОМУНІКАТ УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО КОМІТЕТУ РЯТУНКУ УКРАЇНИ.

Український Громадський Комітет рятунку України у Львові подає до відома всього українського громадянства поза межами Совітського Союзу, що день 29. жовтня 1933 р. призначив днем національної жалоби і протесту з приводу голоду та інших жахливих подій на українських землях у Совітському Союзі.

Того дня в усіх церквах на українських землях у Польщі відбудуться за дозволом і згодою церковної влади Богослуження в наміренні українського народу, що проживає під комуністичною диктатурою, а крім того панахиди за померших наслідком політичного більшовицького гнету і голоду. В часі Богослужень будуть виголошені відповідні проповіді про лихоліття українців у Совітському Союзі.

Того самого дня після Богослуження мають відбутися сходини чи збори в усіх наших громадських установах по містах і селах, на яких будуть виголошені реферати і відчити про положення на Радянській Україні.

По більших містах, у яких досі ще не було протестаційних зборів ні віч, мають відбутися того дня прилюдні збори або віча, на яких треба всесторонно обговорити комуністичну політику винищування українського народу.

На всіх зборах і вічах, як по містах, так і по селах треба ухвалювати резолюції з протестом проти більшовицького насильства та руйнування нашого народу.

Повітові комітети рятунку України, а де їх нема, то інші українські громадські установи спільними силами і заходами подбають про те, щоби день національної жалоби як по містах так і по селах випав якнайкраще.

День національної жалоби 29. жовтня має українське громадянство провести в пості, а по церквах, на зборах, на сходинах і на вічах складати добровільні датки на організацію акції допомоги. Зібрані датки треба висилати до Земельного Банку Гіпотечного у Львові, вул. Словацького ч. 14 з дописко: Комітет рятунку України.

Після відбуття дня національної жалоби всі Повітові Комітети рятунку України, а де їх немає, то інші громадські установи, зберуть докладні дані про хід дня жалоби і вишлють їх до Українського Громадського Комітету рятунку України у Львові (вул. Підвалля ч. 7. III. пов.).

Львів, 12. жовтня 1933.

ЗА ДІЛОВИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО КОМІТЕТУ РЯТУНКУ УКРАЇНИ:
Василь Мудрий, голова, **Д-р Іван Гижа**, секретар.

* * *

На днях вийде з друку книжочка **В. Мудрого** п. н. **„Лихоліття України"**, яка послужить підручником для референтів, що виголошуватимуть у день національної жалоби реферати про більшовицьку руїнницьку політику супроти українського народу.

—o—

ДАЛО. – Підшивка газет "Діло" 1.07.1933–31.12.1933.

VII
ЗВІТИ ІНОЗЕМНИХ ДИПЛОМАТІВ

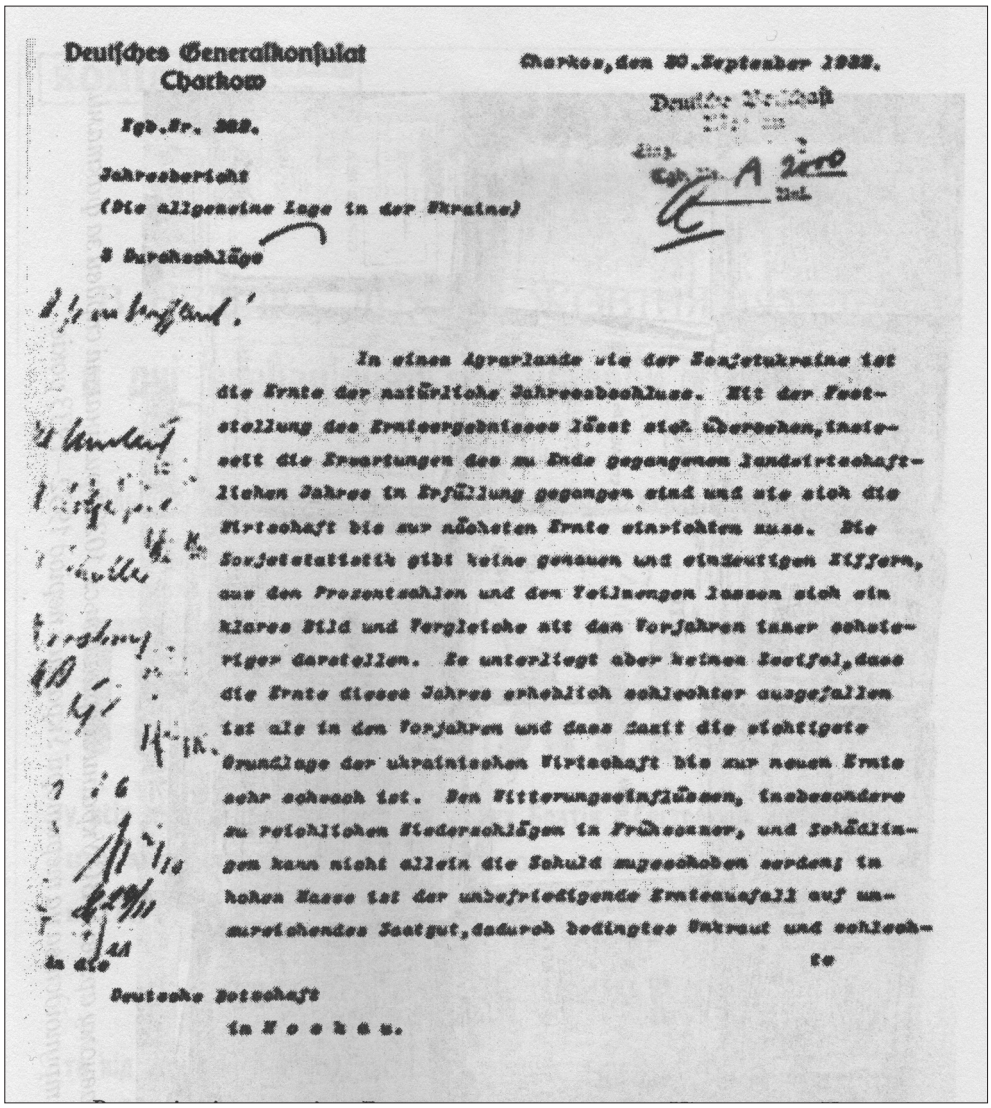
№ 108
1932 р.. вересня 30. Харків. – Витяг зі звіту Генерального консульства Німеччини

"…підсумок сільськогосподарського року свідчить, що радянська статистика не дає точних і однозначних цифр, проте навіть за таких умов немає жодного сумніву що врожай 1932 року є значно гіршим порівняно з минулорічним, тому основа української економіки до нового врожаю залишатиметься вкрай слабкою.

Через низькі врожаї видано декрет, що передбачає найсуворіші покарання за крадіжки збіжжя, зокрема смертну кару (мав місце випадок розстрілу на головній площі міста громадянина, який взяв з поля жменю проса, та ув'язнення на 1 рік громадянина, який взяв з поля качан кукурудзи). Державні пункти закупівлі вимагають здавати значно більше зерна, ніж зібрано…"

Der ukrainische Hunger-Holocaust: Stalins verschwiegener Völkermond 1932/1933 an 7 Millionen ukrainischen Bauern im Spiegel geheimgehaltener Akten d. dt. Auswärtigen Amtes; e. Dokumentation; aus d. Beständen d. Polit. Archivs im Auswärtigen Amt, Bonn / hrsg. u. eingeleitet von D. Zlepko. – Sonnenbühl: Wild, 1988. – S. 102.

Голодомор в Україні 1932–1933 років за документами політичного архіву міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччина / Упор. А. І. Кудряченко. – Київ, 2008. – С. 35.

Deutsches Generalkonsulat
Charkow

Charkow, den 30. September 1932.

Tgb.Nr. 382.

Deutsche Botschaft
Moskau
Eing. Tgb.-Nr. A 2000
Anl.

Jahresbericht
(Die allgemeine Lage in der Ukraine)

3 Durchschläge

In einem Agrarlande wie der Sowjetukraine ist die Ernte der natürliche Jahresabschluss. Mit der Feststellung des Ernteergebnisses lässt sich übersehen, inwieweit die Erwartungen des zu Ende gegangenen landwirtschaftlichen Jahres in Erfüllung gegangen sind und wie sich die Wirtschaft bis zur nächsten Ernte einrichten muss. Die Sowjetstatistik gibt keine genauen und eindeutigen Ziffern, aus den Prozentzahlen und den Teilzahlen lassen sich ein klares Bild und Vergleiche mit den Vorjahren immer schwieriger darstellen. Es unterliegt aber keinem Zweifel, dass die Ernte dieses Jahres erheblich schlechter ausgefallen ist als in den Vorjahren und dass damit die wichtigste Grundlage der ukrainischen Wirtschaft bis zur neuen Ernte sehr schwach ist. Den Witterungseinflüssen, insbesondere zu reichlichen Niederschlägen im Frühsommer, und Schädlingen kann nicht allein die Schuld zugeschoben werden; in hohen Masse ist der unbefriedigende Ernteausfall auf unzureichendes Saatgut, dadurch bedingtes Unkraut und schlech-

te

An die
Deutsche Botschaft
in M o s k a u.

№ 109
1933 р., травня 18. Харків. – Витяг із повідомлення до Німеччини довіреної особи з Харкова щодо тяжкого становища в Україні

“...про погіршення становища в сільській місцевості свідчить переселення селян-німців. Приналежність до підданих Німеччини дає можливість людям врятувати життя. Присутність в Україні німецького елементу стрімко зменшується, у зв’язку з жахливим голодом відбувається реемігрaція останніх на Батьківщину. Очевидці стверджують, що голод набуває дедалі більших масштабів і вже перевищив розмах 1921–1922 років, у їжу вживають шкідливі для здоров’я сурогати, дохлу худобу; постійно надходять повідомлення про випадки поїдання м’яса людей; у деяких селах уже немає худоби, птиці, котів і собак; від голоду помирають цілі родини; померлих уже майже не ховають. У місті також з’являється дедалі більше ознак голоду, голодні люди помирають на вулицях, в окремих пунктах розміщення голодних людей кількість померлих дорівнює кількості новоприбулих. Значна частина населення стоїть перед фактом неминучої загибелі, якщо не отримає хоча якої-небудь допомоги.”

Der ukrainische Hunger-Holocaust: Stalins verschwiegener Völkermond 1932/1933 an 7 Millionen ukrainischen Bauern im Spiegel geheimgehaltener Akten d. dt. Auswärtigen Amtes; e. Dokumentation; aus d. Beständen d. Polit. Archivs im Auswärtigen Amt, Bonn / hrsg. u. eingeleitet von D. Zlepko. – Sonnenbühl: Wild, 1988. – S. 160.

Голодомор в Україні 1932–1933 років за документами політичного архіву міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччина / Упор. А. І. Кудряченко. – Київ, 2008. – С. 95.

Die Notlage in der Ukraine.

Weiterer Bericht eines besonderen Vertrauensmannes aus

Charkow

(Ukraine)

vom 18. Mai 1933.

Für die Notlage auf dem Lande ist die stärker einsetzende Abwanderung der reichsdeutschen Bauern bezeichnend. Seit dem 1.Mai 1933 sind über 200 Personen in Charkow eingetroffen, im deutschen Generalkonsulat tagelang untergebracht, verpflegt und weiterbefördert worden. Mit weiteren größeren Gruppen ist zu rechnen. Das reichsdeutsche Element in der Ukraine erfährt also fortgesetzt eine große Schwächung, manche Dörfer zählen überhaupt keine Reichsangehörigen mehr. Die Anerkennung der Reichsangehörigkeit wird mehr und mehr die einzige Möglichkeit, das Leben zu retten. Auch die deutschen Fachleute in Charkow und im Industriegebiet kehren zumeist in die Heimat zurück.

Die Berichte der Bauern aus ihren Bezirken sind in ihren Einzelheiten erschütternd und werden durch ihre körperlichen Zustand bestätigt. Die Rückwanderer können, falls es erwünscht sein sollte, im Flüchtlingslager in Schneidemühl eingehend vernommen werden. Sie stimmen darin überein, daß die Hungersnot immer größeren Umfang annimmt und bereits die der Jahre 1921/22 übertrifft. Gesundheitsschädliche Ersatzstoffe, krepiertes Vieh dienen

№ 110
1933 р., травня 31. Харків. – Витяг із донесення консула Королівства Італії Серджо Ґраденіго про Голодомор і українське питання

Консульство Королівства Італії в Харкові – СРСР
“ 474/106
Харків, 31 травня 1933 року – Рік XI

ГОЛОД І УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ

Голод далі чинить масове людовбивство серед населення у таких грандіозних масштабах, що геть незрозуміло, як світ може залишатися байдужим до подібної катастрофи і чому міжнародна преса, яка так ревно закликає весь світ осудити Німеччину, винну у так званих “жорстких переслідуваннях євреїв”, сором’язливо мовчить супроти цієї бійні, організованої радянським урядом, у якому саме євреї відіграють дуже велику, якщо не першорядну роль.

Адже нема сумніву: 1) що цей голодомор зумовлений насамперед організованими і свідомими заходами, спрямованими на те, щоб “провчити селянина”; 2) що серед його жертв нема жодного єврея, а навпаки, усі вони ситі і добре харчуються під братнім крилом ГПУ.

“Етнографічний матеріал” слід замінити, цинічно сказав один єврей, великий начальник у місцевому ГПУ. Нині можна передбачити остаточну долю цього “етнографічного матеріалу”, що його хочуть замінити.

Яким би потворним і неймовірним не здавався подібний намір, все ж його варто розглядати як реальний і такий, що здійснюється повним ходом.

Адже шляхом безжальних конфіскацій (про які я неодноразово повідомляв) московський уряд влаштував не те що голод, бо це мало сказати, а повний брак будь-яких засобів до існування на українському селі, в Кубані та на Середній Волзі.

Можна констатувати три міркування, які продиктували таку політику:

1) Пасивний опір, що його чинять селяни колективній економіці;

2) Переконання, що цей “етнографічний матеріал” ніколи не вдасться звести до того вигляду, в якому його хоче бачити радикальне комуністичне вчення;

3) Більш-менш відверто визнана необхідність або перевага денаціоналізації регіонів, у яких прокидається українська і німецька самосвідомість, несучі небезпеку можливих політичних ускладнень у майбутньому, тому заради цілісності імперії краще, щоб ці землі населяло російське населення, принаймні в більшості.

Перше міркування спричинило, мабуть, початкову “научку”, яка , за одностайними твердженнями багатьох членів партії, була, безсумнівно, здійснена за рішенням уряду.

Друге міркування щонайменше сприяло майже цілковитій байдужості самого уряду до трагічних наслідків, у які вилилася ці “научка”.

Третє міркування, безперечно, має на меті за кілька місяців ліквідувати українську проблему, пожертвувавши 10 чи 15 мільйонами душ. І ця цифра не повинна здаватися перебільшеною. Гадаю, що її вже, мабуть, досягнуто і буде перевершено.

Адже це лихо, ке косить мільйони людей і знищує всіх дітей цілого народу, вражає лише Україну, Кубань та Середню Волгу. Деінде воно відчувається менше або не відчувається взагалі.

Фахівці всіляких переконань, які відчувають велику зневагу до царського режиму, що спонукає їх дивитися прихильним оком на теперішній режим, мали нагоду об’їхати інші райони Союзу і згідно твердять, що катастрофа обмежується суто Україною, Кубанню та середньою Волгою.

“Розруха починається за Курським, – сказав письменник Андрєєв, який двадцять днів тому прибув з Москви, і додав: – Український селянин не повернеться більше до землі. Той, хто виживе, піде блукати далеко від своєї батьківщини, бо вже ніхто не зможе воскресити у нього довіру до теперішнього режиму. Колективні господарства теж зазнають страшного голоду і розпадаються через смертність, яка їх знищує, і втечу тих, хто вижив, у міста. Усі тікають до більших міст, і якщо в них досить сили, щоб туди дістатися, там їх теж чекає смерть від голоду, бо вони не мають ламаного шеляга, і ніхто й гадки не має про те, щоб допомогти їм. “Спасіння”, можливо, прийде від повного знищення селянина. Уряд замінить його новим елементом, якому доведеться працювати на землі так, як працює робітник на заводі. Але досвід показує, що заводи, які перебувають в руках теперішнього режиму, працюють погано, і так само буде і з землею, коли буде організовано радгоспи, і режим врешті зазнає краху. Нещодавно я відвідав чимало поселень в районі Ленінграда. Там скаржаться, що втратили від 50 до 60 відсотків корів! Але вони живуть, як пани, бо їдять хліб щодня. На що тут скаржитися! Там живуть непогано, нехай би приїхали сюди і подивилися, що тут діється!” Усе це було сказано у домі спільних знайомих.

Ці міркування загального порядку підказані розвитком подій, які призвели до теперішньої катастрофи.

Вважаю за доцільне навести ще кілька епізодів, які ілюструють ситуацію.

Товариш Френкель, член Колегії ГПУ, звірився одному нашому знайомому, що в Харкові на дорогах щоночі збирають близько 250 трупів

померлих від голоду. Зі свого боку можу посвідчити, що я бачив, як опівночі перед консульством проїздили вантажівки, які везли 10–15 трупів. Оскільки поруч з К. Консульством будуються три великі квартали, вантажівка зупинилася перед парканом, і двоє співробітників, озброєних вилами, увійшли, шукаючи там трупи. Я бачив, як цими вилами було підібрано з землі 7 осіб, тобто двох чоловіків, одну жінку і четверо дітей. Інші люди прокинулися і зникли, мов тіні. Один з двох співробітників, які робили цю роботу, сказав мені: "У вас такого нема, правда?"

Вранці 21 числа на базарі мертві лежали звалені, мов купи ганчір'я, у багні та людських екскрементах, уздовж частоколу, який відгороджує торжище з боку річки. Їх було десь з тридцять. Вранці 23 числа я нарахував їх 51. Дитина смоктала молоко з груді мертвої матері, обличчя її було сірого кольору. Люди казали: це пуп'янки соціалістичної весни.

<…>

На тій самій Пушкінській, за кількадесят метрів від Консульства, цілий день сиділа якась селянка з двома дітьми, скулившись у кутку хідника, як багато десятків інших матерів трохи нижче вулицею. Вона тримала звичну стару бляшанку з-під консервів без накривки, у яку іноді хтось кидав копійку. Увечері вона відсторонила обох дітей, підвелася і кинулася під трамвай, який їхав униз на повній швидкості. Через півгодини я побачив, як двірник вимітає геть нутрощі нещасної. Двоє дітей далі там стояли і дивилися.

Лише тиждень тому було організовано службу збору покинутих дітей. Адже крім селян, які сунуть у міста, більше не маючи на селі жодної надії вижити, є також діти, яких батьки приводять сюди і кидають, а самі повертаються у своє село, щоб там померти. Вони сподіваються, що в місті про їхніх дітей хтось подбає. Але ще тиждень тому вони лежали, плачучи, на кожному розі, на хідниках, повсюди. Можна було побачити десятирічних дівчаток, які няньчили дівчаток 4 або 3 років. Коли наставала ніч, вони накривали їх своєю шаллю чи пальтом або ж влягалися спати на землю, поставивши поруч бляшанку для милостині.

Тиждень тому були мобілізовані двірники, які у білих фартухах ходять містом, збирають дітей і приводять їх до найближчого відділка міліції, що часто-густо супроводжується розпачливими сценами, криками і плачем. Перед Консульством є один такий відділок міліції. Щохвилини чутно розпачливі крики: "Не хочу в бараки смерті, залиште мене спокійно вмерти".

Десь близько півночі їх починають вантажівками перевозити на товарну станцію Сєвєродонецька. Туди звозять також дітей, підібраних у селах, знайдених у поїздах; селянські родини, самотніх старих людей, знайдених під час денних облав у місті. Там є санітари (вони герої дня, сказав мені

один лікар, серед них досі було 40 відсотків смертей від тифу, яким вони заразилися під час цієї роботи), які роблять "відбір". Тих, кого ще не роздуло від голоду і залишається якась надія на те, що вони прийдуть до норми, відвозять у бараки на Холодній Горі, де на соломі під навісами агонізує десь 8 000 душ, значна частина яких – діти.

Один лікар, який там працює, розповів мені, що вони отримують молоко і суп, але, звісна річ, дуже мало і не регулярно, а "коли є змога". Там буває від 80 до 100 померлих в день.

<…>

Розпухлих везуть товарним поїздом за місто і залишають за 50-60 км від міста, щоб вони там померли не на очах у всіх. В міру того, як вагони наповнюються, їх закривають на засув. Часто трапляється, що поїзд готовий вирушати лише через кілька днів після того, як вагони закрили. Кілька днів тому один залізничник, проходячи повз один з таких вагонів, почув крики; він підійшов і почув, як якийсь нещасний зсередини просить звільнити його, бо трупний сморід став нестерпним. Коли вагон відкрили, виявилося, що він там єдиний живий; тоді його звідти забрали і помістили вмирати в інший вагон, де були ще живі люди.

По прибутті на місце їх висаджують, викопують великі ями і виносять з вагонів усіх мертвих. Мене запевняють, що до трупів не дуже придивляються, і часто буває, що той, кого кинули в яму, приходить до тями і в останньому сплескові життєвих сил починає ворушитися. Але це не перериває праці гробарів, і розвантаження триває. Ці подробиці я почув від санітарів і можу гарантувати їх автентичність.

У в'язниці на Холодній Горі буває в середньому 30 померлих в день.

У селі Гракове, за 50 км від Харкова, з 1300 мешканців залишилося нині близько 200.

Найбільше страждає, схоже, Полтавська область, навіть більше, ніж Харківська. У місті Полтава навіть лікарів починає роздувати від недоїдання.

Один комсомолець пише дівчині у Харків, що у сім'ях убивають менших дітей і з'їдають їх.

<…>

Насамкінець слід згадати самогубство генерала ГПУ Броцького, який 18 числа цього місяця, повернувшись з інспекції в сільській місцевості, після жахливої сцени з Балицьким, під час якої він не раз вигукував, що це не комунізм, а "жах", що йому досить цих інспекцій і що "ніякого порядку він не буде ніде наводити" (схоже, він мав здійснювати репресії), вистрелив собі з пістолета в голову.

Самогубства Хвильового та Гірняка мали аналогічні причини. Оскільки ці самогубства одержали відлуння, особливо цікаве під політичним

оглядом, вони будуть темою окремого рапорту. Врешті, один великий начальник місцевих владних і партійних органів, ім'я якого мені не вдалося встановити, збожеволів, провівши перевірку в сільській місцевості, і йому довелося одягти гамівну сорочку. Він теж впав у шал і кричав: "Це не комунізм, це душогубство".

З цього я роблю висновок: теперішня катастрофа спричинить колонізацію України переважно російським населенням. Це змінить її етнографічну природу. Можливо, в дуже близькому майбутньому не доведеться більше говорити ні про Україну, ні про український народ, а отже не буде й української проблема, оскільки України фактично стане частиною Росії.

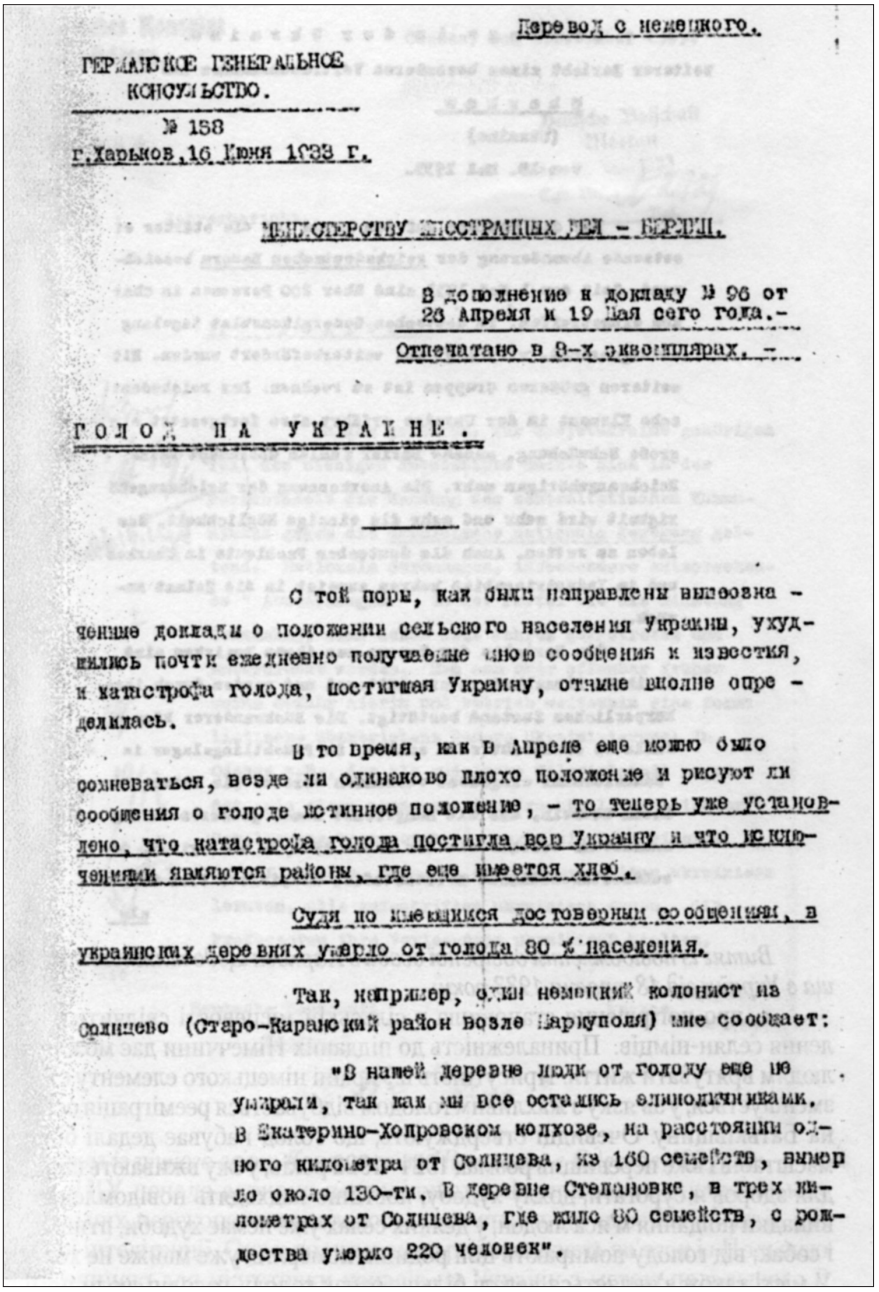
З найбільшою пошаною

К. Консул
Ґраденіго

SAP. – Russia 8 (1933). – Тека 7.

Листи з Харкова. Голод в Україні та на Пінічному Кавказі в повідомленнях італійських дипломатів 1932–1933 роки / Упор. Андреа Граціозі. – Харків, 2007. – С. 158–165.

№ 111
1933 р., червня 16. Харків. – Переклад з витягу доповіді генерального консульства Німеччини

Перевод с немецкого.

ГЕРМАНСКОЕ ГЕНЕРАЛЬНОЕ
КОНСУЛЬСТВО.

№ 158
г.Харьков,16 Июня 1933 г.

МИНИСТЕРСТВУ ИНОСТРАННЫХ ДЕЛ - БЕРЛИН.

В дополнение к докладу № 96 от
26 Апреля и 19 Мая сего года.-

Отпечатано в 8-х экземплярах. -

ГОЛОД НА УКРАИНЕ.

С той поры, как были направлены вышеозначенные доклады о положении сельского населения Украины, ухудшились почти ежедневно получаемые мною сообщения и известия, и катастрофа голода, постигшая Украину, отчасти вполне определилась.

В то время, как в Апреле еще можно было сомневаться, везде ли одинаково плохо положение и рисуют ли сообщения о голоде истинное положение, - то теперь уже установлено, что катастрофа голода постигла всю Украину и что исключениями являются районы, где еще имеется хлеб.

Судя по имеющимся достоверным сообщениям, в украинских деревнях умерло от голода 80 % населения.

Так, например, один немецкий колонист из Солнцево (Старо-Карапский район возле Мариуполя) мне сообщает:

"В нашей деревне люди от голоду еще не умирали, так как мы все остались единоличниками. В Екатерино-Хопровском колхозе, на расстоянии одного километра от Солнцева, из 160 семейств, вымерло около 130-ти. В деревне Степановке, в трех километрах от Солнцева, где жило 80 семейств, с рождества умерло 220 человек".

ГДА СБУ. – Ф.13. – Спр.161. – Т.1. – Арк. 35. – Копія.

№ 112
1933 р., червня 22. – Донесення консула Італії у Харкові Серджо Ґраденіго про Голодомор в регіоні

Консульство Королівства Італії в Харкові – СРСР
Прот. № 546/71
Харків, 22 червня 1933 року – XI

ГОЛОД

Ця тема сама по собі одноманітна, але варто навести ще кілька епізодів, щоб краще прояснити матеріальне, а також моральне становище влади. "Невлаштованих", "покинутих", "спекулянтів" тощо далі виловлюють з такою неухильністю та енергією, що мені довелося забезпечити мого служника посвідкою, яку він міг показати, якби його раптом схопили і посадили на одну з вантажівок смерті. Схоже, що цей "вилов" теж має затверджений щоденний "план". Справді, одна родина університетських викладачів розповіла мені таку історію. Одна дівчинка, яку мати послала стояти в черзі за хлібом, сіла собі на вуличному хіднику, читаючи книжку і чекаючи своєї черги або початку роздачі. Під'їхала "вантажівка смерті" і забрала її. Даремно вона репетувала і кричала, що мешкає тут поблизу. Немов "монатті" Мандзоні, вони кидають у кузов усіх не розбираючи. Це побачила сусідка і побігла сповістити матір. Мати поспішила до найближчого міліційного відділка. Але все даремно, її прогнали. Вона побігла до свого знайомого, який працював у ГПУ, але малої у міліційному розподільнику вже не було, її відвезли на Холодну Гору. Мати домоглася дозволу увійти в бараки (вона розповіла про те, що живі там були впереміш з мертвими, про трупний сморід і мерців без щік – справа щурів уночі чи голодних удень?), де і знайшла свою доньку. Високий посадовець ГПУ звелів допитати цих "монатті", чому вони забрали добре одягнену і вочевидь не безпритульну дівчинку. Вони відповіли: "Звідки нам знати, кого брати, а кого залишити, ми знаємо тільки, що мусимо виконати щоденний план, інакше матимемо неприємності".

Чимало достовірних джерел підтверджують, що на цвинтарях і в ярах за містом разом з мертвими кидають вмираючих, яких залишають гинути від виснаження, а то й навіть ховають живцем.

До довгого переліку селищ, мешканців яких майже цілковито винищено і для яких я наводив відсоток померлих, можна додати ще такі:

47-й колгосп, Харківський район – живими зосталися лише працівники сільради, усього кількадесят людей.

Терсянка – за 60 км від Харкова – УСІ ПОМЕРЛИ ВІД ТИФУ І ГОЛОДУ. Доктор Ґей, якого послали туди, увійшовши в село, був ошелешений

смородом трупів, які гнили в будинках. (З особистої розповіді самого лікаря).

У Мохначі поблизу Чугуєва, де колись жило близько 1 000 осіб (туди виїздила на літо пані Баллович), залишилося ще 12 чоловіків, кілька жінок і трохи дітей (п. Баллович їздив туди 11 числа цього місяця).

У не вказаному точно селі Валківського району (за зізнанням одного університетського професора), де колись мешкало 3 000 осіб, від осені дотепер було 800 "офіційних" померлих і ще 800 "пропалих безвісти"; нема жодної вагітної жінки, жодного немовляти. Одна жінка втекла з дому, бо члени її сім'ї більш-менш настійно повторювали їй, що вона найтовстіша і буде смачна, коли її зварити. Схоже, що всі ті, хто вижив, – людожери.

У Харківському суді слухається близько трьохсот судових справ над канібалами. Мої знайомі лікарі ствердили, що на базарі продають людське м'ясо.

Представники уряду визнали, що людські втрати лише в Україні становлять 9 мільйонів душ. В університетському середовищі говорять про 40–50 відсотків від усього населення України, і я вважаю цю цифру (15–16 мільйонів) точнішою.

З найбільшою пошаною

К. Консул
Серджо Ґраденіго

P. S. Чимало санітарів одностайно підтверджують мені, що вагітностей на селі тепер не буває взагалі; і що не знайти там жодного немовляти.

SAP. – Russia 8 (1933). – Тека 7.

Листи з Харкова. Голод в Україні та на Пінічному Кавказі в повідомленнях італійських дипломатів 1932–1933 роки / Упор. Андреа Граціозі. – Харків, 2007. – С. 172–174.

№ 113
1933 р., липня 10. Харків. – Донесення консула Італії Серджо Ґраденіго про Голодомор в Україні

Консульство Королівства Італії в Харкові – СРСР
Прот. № 570/74
Харків. 10 липня 1933 року – Рік XI

ГОЛОД І САНІТАРНЕ СТАНОВИЩЕ

Картина того, що діється нині в Україні, надзвичайно сумна. Крім районів, які безпосередньо, у радіусі близько п'ятдесяти кілометрів, сусідують з містами, та самих великих міст, країна стає жертвою голоду, тифу, дизентерії, а кажуть, що й холери і навіть чуми, яка поки що з'являється спорадично.

Коли минулого року вперше постала ймовірність голоду, політичне становище, яке могло стати його наслідком, стурбувало уряд, і він, вірний вченню Леніна про те, що революції робить голод, постарався вжити запобіжних заходів. Нині можна пояснити причини деяких з цих заходів. Небезпека революції, а точніше, контрреволюції, у зв'язку з голодом могла серйозно постати лише у великих промислових центрах. Отже, саме про них треба думати насамперед і забезпечити їм якомога краще постачання. Сільська місцевість не така небезпечна, з огляду на величезні відстані і погану якість та незначну кількість доріг; отже, її можна полишити на саму себе (в Україні вплинуло також політичне питання ліквідації селянства). Безпечно можна було перебувати хіба що у радіусі 50 км навколо великих центрів (для Москви ця цифра для більшої певності становила 100 км). Отже, це пояснює, чому навколо Харкова, Одеси тощо ще можна жити, а навколо Полтави і в самій Полтаві панує смерть, чому навколо Дніпропетровська можна жити, а навколо Києва люди вимирають. Але це пояснює також причини перевірок паспортів, вивозу за межі 50-кілометрової зони (або 100-кілометрової для Москви) сотень тисяч осіб (непрацездатних, небезпечних, "колишніх"), що має на меті полегшити завдання постачання великих центрів, перешкодити можливим заворушенням, а також протестам. Чистка в партії пов'язана з продовольчим становищем, а точніше, з очікуваною ймовірною реакцією на голод.

Цей голод знищив половину сільського населення України.

Це пояснює ту жорстокість, з якою міліція неухильно виловлює всіх селян (я помітив, що міське населення – через невиразне бажання захиститися чи ненависть, збуджену в них хитрою пропагандою, а може, під стимулом нездоланного бажання побути тюремниками, охоче допомагає у цьому полюванні на селянина, і коли хтось намагається втекти з вантажівки, якою спійманих перевозять у міліційний пункт збору, завжди знаходиться з десяток міських мешканців, готових погнатися за втікачем, побити його і передати в руки міліціонерів), цим пояснюється й те, що лікарі дістали наказ не лікувати селян, які прийдуть до них у місті.

Тепер цих нещасних виловлюють по дві тисячі в день, а вночі вивозять далеко за місто. Цілі родини, які прийшли у місто з останньою надією уникнути смерті від недоїдання, безжально тримають у бараках день чи два, а тоді вивозять їх, таких же голодних, за 50 і більше кілометрів від Харкова і кидають у ярах, утворених потоками. Чимало з них залишаються лежати без руху і помирають, іншим вдається підвестися, декому щастить повернутися назад до міста, де часто можна дістати милостиню. Від одного з таких людей я дізнався, що одне з таких місць розташоване між ставками за Рай-Оленівкою, за 4 години від найближчої

залізничної станції. Кожні три-чотири дні туди вирушає загін копачів, які ховають померлих.

Деякі лікарі підтвердили мені, що по селах смертність часто досягає 80 відсотків і ніколи не нижча від 50 відсотків. Найбільше постраждали Київська, Полтавська, Сумська області, де вже можна говорити про безлюддя.

Додаю ще одну назву до переліку мертвих селищ: Лютове, неподалік від Харкова, де колись жило 1 500 душ, нині їх нараховується десь із дев'яносто.

Санітарне становище таке, що гіршого бути не може. Та лікарям заборонили говорити про тиф і померлих з голоду, вони навіть не мають права збирати спостереження, які могли б становити для них інтерес з наукового погляду. Одначе я одержав наступну інформацію про патологічні ознаки, що їх спричиняє це недоїдання. Ті, хто нічого іншого не їв, крім хліба (дуже чорного, спеченого з найрізноманітніших складників), поступово і однорідно худнуть, і тоді їх вражає параліч серця, без будь-яких попередніх ознак. У тих же, хто їв лише овочі і трохи молока, повільно роздуваються суглоби та ноги, і вони теж помирають від паралічу серця.

Часто трапляються явища галюцинацій, у полоні яких вони бачать у своїх дітях усього лиш тварин, убивають їх і з'їдають. Деякі з тих, кому вдалося відновити сили належною їжею, пізніше не пам'ятали, що вони хотіли з'їсти власних дітей, і заперечували, що вони могли про це думати. Ці явища, пов'язані з браком вітамінів, було б дуже повчально вивчити, але нині їх заборонено розглядати з наукового погляду.

З найглибшою повагою

К. Консул

Серджо Ґраденіґо

SAP. – Russia 8 (1933). – Тека 7.

Листи з Харкова. Голод в Україні та на Північному Кавказі в повідомленнях італійських дипломатів. 1932–1933 роки / Упор. Андреа Граціозі. – Харків, 2007. – С. 182–184.

№ 114
1933 р., серпня 15. Харків. – Донесення консула Італії Серджо Ґраденіго про Голодомор в Україні

Консульство Королівства Італії в Харкові – СРСР
Прот. № 771/102
Харків. 15 серпня 1933 року – Рік XI

ГОЛОД І КАНІБАЛІЗМ

Завдяки жнивам і крадіжкам, що їх селяни продовжують коїти, як свідчить щоденна маса скарг і заяв, які публікуються в газетах, голод на

селі, очевидно, дещо вщух, але це, схоже, ще не спричинило припинення канібальських практик.

Тепер варто говорити не про зникнення цього явища, а про його перетворення, у тому сенсі, що свідомо людського м'яса тепер ніхто не їсть, натомість його дають їсти тим, хто думає, що їсть щось зовсім інше. Одне слово, відбувається щось на кшталт спекуляції м'ясом з трупів.

Наводжу два перевірені випадки. Перший стався місяць тому. Тоді щоночі в Харкові підбирали майже по 250 трупів померлих від голоду і тифу. Було помічено, що у багатьох бракує печінки, яку, схоже, видалили через широкий розріз. Міліції врешті вдалося спіймати декого з цих таємничих "хірургів", які зізналися, що з цього м'яса вони готували начинку для пиріжків (перепічки з тіста, начинені городиною, м'ясом, рисом тощо), які вони потім зранку продавали на ринку.

Другий випадок стався в домі п. Балловича, працівника нашого консульства. У тому ж будинку, де він живе, мешкає сім'я харківського оперного співака і якийсь лікар. Кілька тижнів тому до них прийшла, як це тут трапляється, якась жінка, що продавала м'ясо для вжитку в їжу: гомілку. Ці дві родини придбали по гомілці. Лікар разом з родиною з'їв своє м'ясо на обід, а родина співака збиралася з'їсти його ввечері, аж тут служниця засумнівалася у тому, з якої тварини було взято це м'ясо. Покликали лікаря, і він з цілком зрозумілим жахом ствердив, що то було людське плече. Друге плече з'їв він зі своєю родиною.

Весь час розповідають про багато інших випадків. Одначе я навів ці два, бо вони перевірені і надійшли до мене з достовірного джерела, а мені б не хотілося переповідати факти, які можуть здатися неймовірними.

З найглибшою повагою

К. Консул
Серджо Ґраденіґо

SAP. – Russia 8 (1933). – Тека 7.

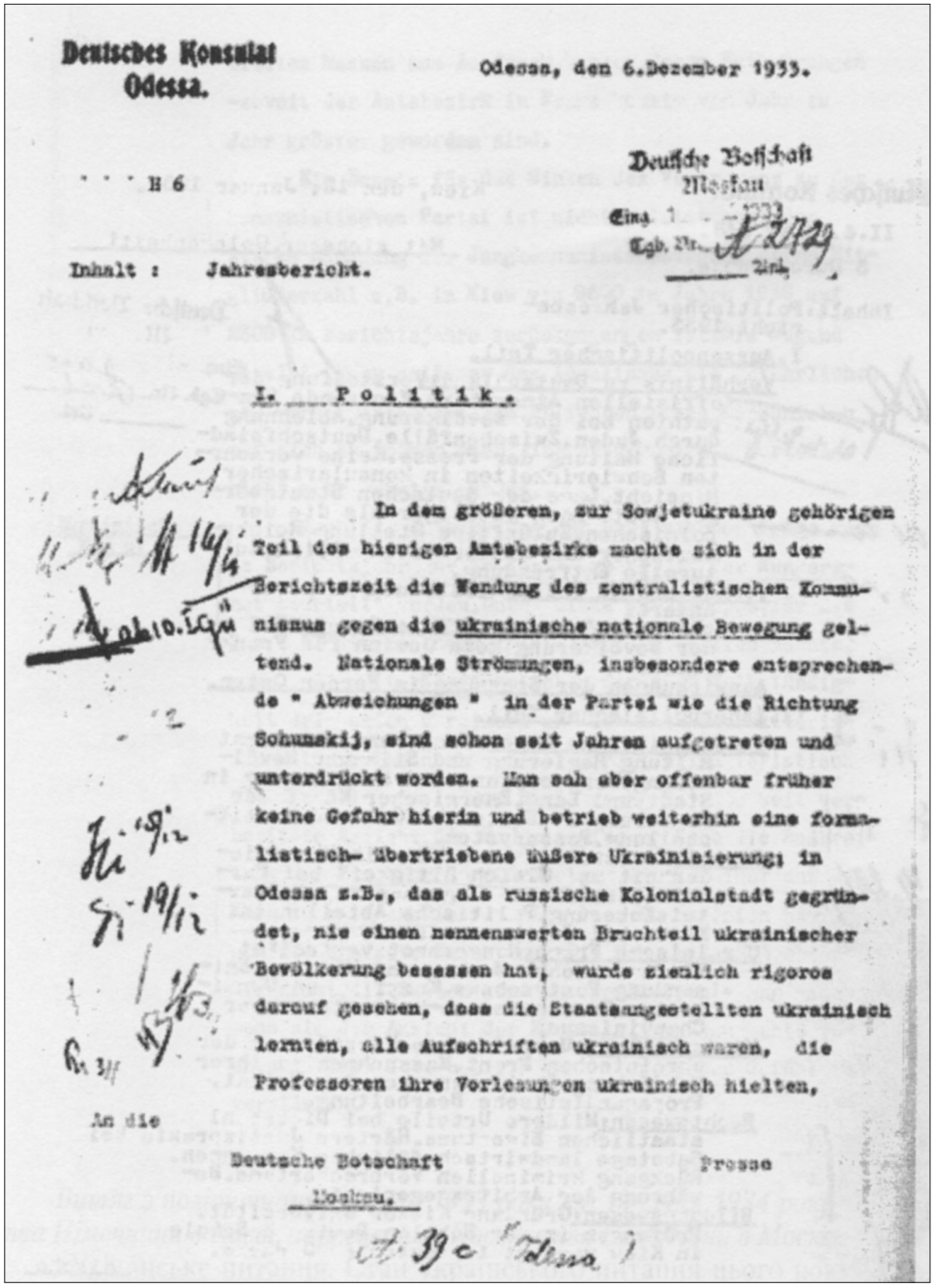
Листи з Харкова. Голод в Україні та на Північному Кавказі в повідомленнях італійських дипломатів. 1932–1933 роки / Упор. Андреа Граціозі. – Харків, 2007. – С. 190–191.

№ 115
1933 р., грудня 6. Одеса. – Витяг із річного звіту консульства Німеччини в Одесі за 1933 рік

"…ДПУ почало активно переслідувати підозрюваних в українських національних переконаннях і вдалось, насамперед, до масових арештів української інтелігенції. Окремим членам партії закидають зв'язок із Польщею та Німеччиною для підготовки нападів на Україну з метою подальшого її від'єднання від Радянського Союзу. Вина за страшний голод, пере-

житий взимку 1933 року, покладається переважно на органи влади, які з кінця 1932 року систематично вилучали всі запаси зернових…”.

Голодомор в Україні 1932–1933 років за документами політичного архіву міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччина / Упор. А. І. Кудряченко. – Київ, 2008. – С. 202.

Deutsches Konsulat
Odessa.

Odessa, den 6.Dezember 1933.

Deutsche Botschaft
Moskau
Eing. 1 . – 1933
Tgb. Nr. A 2729
Anl.

... H 6

Inhalt : Jahresbericht.

I. P o l i t i k.

In dem größeren, zur Sowjetukraine gehörigen Teil des hiesigen Amtsbezirks machte sich in der Berichtszeit die Wendung des zentralistischen Kommunismus gegen die ukrainische nationale Bewegung geltend. Nationale Strömungen, insbesondere entsprechende " Abweichungen " in der Partei wie die Richtung Schumskij, sind schon seit Jahren aufgetreten und unterdrückt worden. Man sah aber offenbar früher keine Gefahr hierin und betrieb weiterhin eine formalistisch- übertriebene äußere Ukrainisierung; in Odessa z.B., das als russische Kolonialstadt gegründet, nie einen nennenswerten Bruchteil ukrainischer Bevölkerung besessen hat, wurde ziemlich rigoros darauf gesehen, dass die Staatsangestellten ukrainisch lernten, alle Aufschriften ukrainisch waren, die Professoren ihre Vorlesungen ukrainisch hielten,

An die

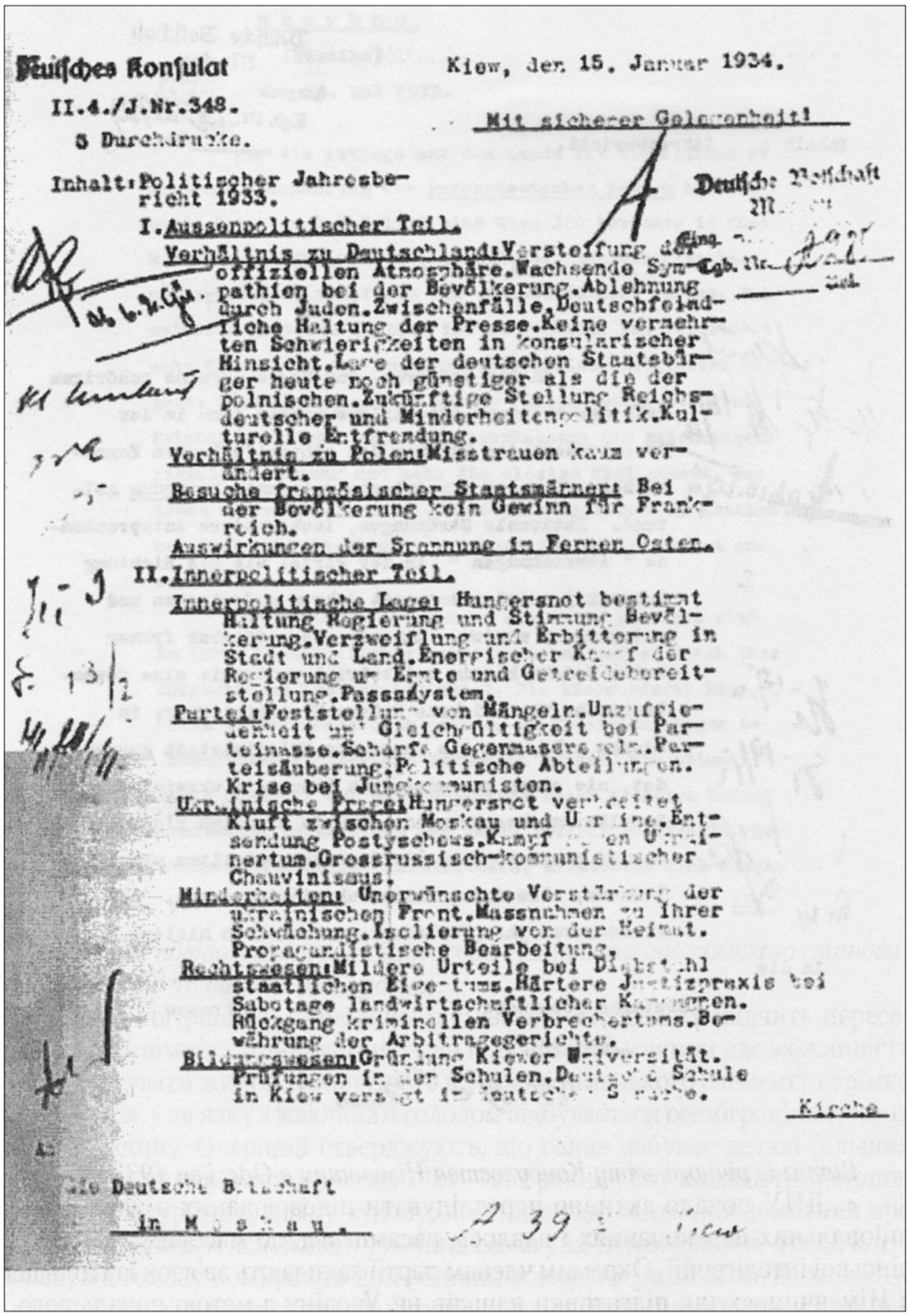
Deutsche Botschaft Presse
Moskau.

№ 116
1934 р., січня 15. – Витяг з політичного звіту консульства Німеччини в Києві за 1933 рік, адресований Посольству Німеччини в Москві

“Українське питання. Стан українського питання цього року можна оцінити також лише в контексті масового голоду. Через цю катастрофу, відповідальною за яку народ вважає московську політику, давня прірва між українцями – поборниками самостійності та московським централізмом, природно, поглибилася. Прикметною для настроїв населення є досить поширена думка, що радянський уряд навмисне посилював голод, щоб примусити українців впасти навколішки. Від окремих комуністів часто можна почути : “ми не боїмося голодних, для нас небезпечні ситі!”. Якщо такі погляди й розходилися з лінією партійного керівництва, все ж таки вони посилювали переконаність у використанні голоду з політичною метою”.

Der ukrainische Hunger-Holocaust: Stalins verschwiegener Völkermond 1932/1933 an 7 Millionen ukrainischen Bauern im Spiegel geheimgehaltener Akten d. dt. Auswärtigen Amtes; e. Dokumentation; aus d. Beständen d. Polit. Archivs im Auswärtigen Amt, Bonn / hrsg. u. eingeleitet von D. Zlepko. – Sonnenbühl: Wild, 1988. – S. 245.

Голодомор в Україні 1932–1933 років за документами політичного архіву міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччина / Упор. А. І. Кудряченко. – Київ, 2008. – С. 163.

Deutsches Konsulat

Kiew, den 15. Januar 1934.

II.4./J.Nr.348.

5 Durchdrucke.

Mit sicherer Gelegenheit!

Inhalt: Politischer Jahresbericht 1933.

Deutsche Botschaft

I. Aussenpolitischer Teil.

Verhältnis zu Deutschland: Versteifung der offiziellen Atmosphäre. Wachsende Sympathien bei der Bevölkerung. Ablehnung durch Juden. Zwischenfälle. Deutschfeindliche Haltung der Presse. Keine vermehrten Schwierigkeiten in konsularischer Hinsicht. Lage der deutschen Staatsbürger heute noch günstiger als die der polnischen. Zukünftige Stellung Reichsdeutscher und Minderheitenpolitik. Kulturelle Entfremdung.

Verhältnis zu Polen: Misstrauen kaum verändert.

Besuche französischer Staatsmänner: Bei der Bevölkerung kein Gewinn für Frankreich.

Auswirkungen der Spannung im Fernen Osten.

II. Innerpolitischer Teil.

Innerpolitische Lage: Hungersnot bestimmt Haltung, Regierung und Stimmung Bevölkerung. Verzweiflung und Erbitterung in Stadt und Land. Energischer Kampf der Regierung um Ernte und Getreidebereitstellung. Passsystem.

Partei: Feststellung von Mängeln. Unzufriedenheit und Gleichgültigkeit bei Parteimasse. Schärfe Gegenmassregeln. Parteisäuberung. Politische Abteilungen. Krise bei Jungkommunisten.

Ukrainische Frage: Hungersnot verbreitet Kluft zwischen Moskau und Ukraine. Entsendung Postyschews. Kampf gegen Ukrainertum. Grossrussisch-kommunistischer Chauvinismus.

Minderheiten: Unerwünschte Verstärkung der ukrainischen Front. Massnahmen zu ihrer Schwächung. Isolierung von der Heimat. Propagandistische Bearbeitung.

Rechtswesen: Mildere Urteile bei Diebstahl staatlichen Eigentums. Härtere Justizpraxis bei Sabotage landwirtschaftlicher Kampagnen. Rückgang kriminellen Verbrechertums. Bewährung der Arbitragegerichte.

Bildungswesen: Gründung Kiewer Universität. Prüfungen in den Schulen. Deutsche Schule in Kiew vergeht in deutscher Sprache.

Kirche

An die Deutsche Botschaft

in Moskau.

P 39 Kiew

№ 117
1934 р., жовтня 19. Харків. – Донесення консула Італії Серджо Ґраденіго про Голодомор в Україні

Генеральне консульство Королівства Італії в Києві – СРСР
Київ, 19 жовтня 1934 року – XII

НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

У промові, виголошеній недавно на останньому пленарному засіданні Харківської міської ради, пан Петровський, Голова Центрального Виконавчого Комітету Української республіки, описуючи поступ і розвиток, що їх зазнала Україна, згадав про зміни в населенні України, яке, за офіційною статистикою, в 1927 році становило 28 мільйонів мешканців, в 1929 році – 30 254 000, а наприкінці 1933 року досягло цифри 31 685 000.

Наводячи ці цифри, пан Петровський вдався до невеликого опущення, оскільки забув про різке скорочення приросту населення, яке мало місце саме від 1928 до 1933 року внаслідок голоду, всіляких епідемій, безжалісних репресій та масових депортацій: ці лиха особливо вразили сільську місцевість України.

Навіть за найоптимістичнішими припущеннями і враховуючи привезених із Сибіру та Півночі Росії людей, якими центральна влада намагалася знову заселити пустельні села навколо Києва, Харкова, Полтави тощо, слід вважати, що все населення України менше не лише від 31 686 000 (1933 рік), а навіть від 28 000 000 (1927 рік).

Зросло лише міське населення великих центрів, і це може пояснюватися припливом великої кількості селян, які, не маючи змоги забезпечити собі засобів до існування на селі, посунули у міста в сподіванні знайти якусь роботу і хлібну картку.

SAP. – Russia 12 (1934). – Тека 3.

Листи з Харкова. Голод в Україні та на Північному Кавказі в повідомленнях італійських дипломатів. 1932–1933 роки / Упор. Андреа Граціозі. – Харків, Фоліо. – 2007. – С. 241.

VIII
ПРОТИДІЯ ВЛАДИ ЗА ЧАСІВ СРСР РОЗПОВСЮДЖЕННЮ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ГОЛОДОМОР 1932–1933 років

№ 118

2009 р. – Витяг з протоколу огляду документів Державного архіву СБУ

Щодо провокаційної кампанії за кордоном

За одержаною КДБ УРСР інформацією, закордонні центри ОУН продовжують антирадянські акції у зв'язку з так званим "50-річчям штучного голоду на Україні". На 2 жовтня 1983 р. ними заплановано провести у Вашингтоні "Всеамериканську маніфестацію", присвячену до "ювілею голодомору". Найбільший розмах цієї провокаційної акції вони розраховують надати у дні проведення в жовтні та грудні цього року "з'їздів" "Комітету українців Канади" (КУК) та "Світового конгресу вільних українців" (СКВУ).

Комітетом державної безпеки республіки проводяться заходи з протидії вказаній провокаційній кампанії.

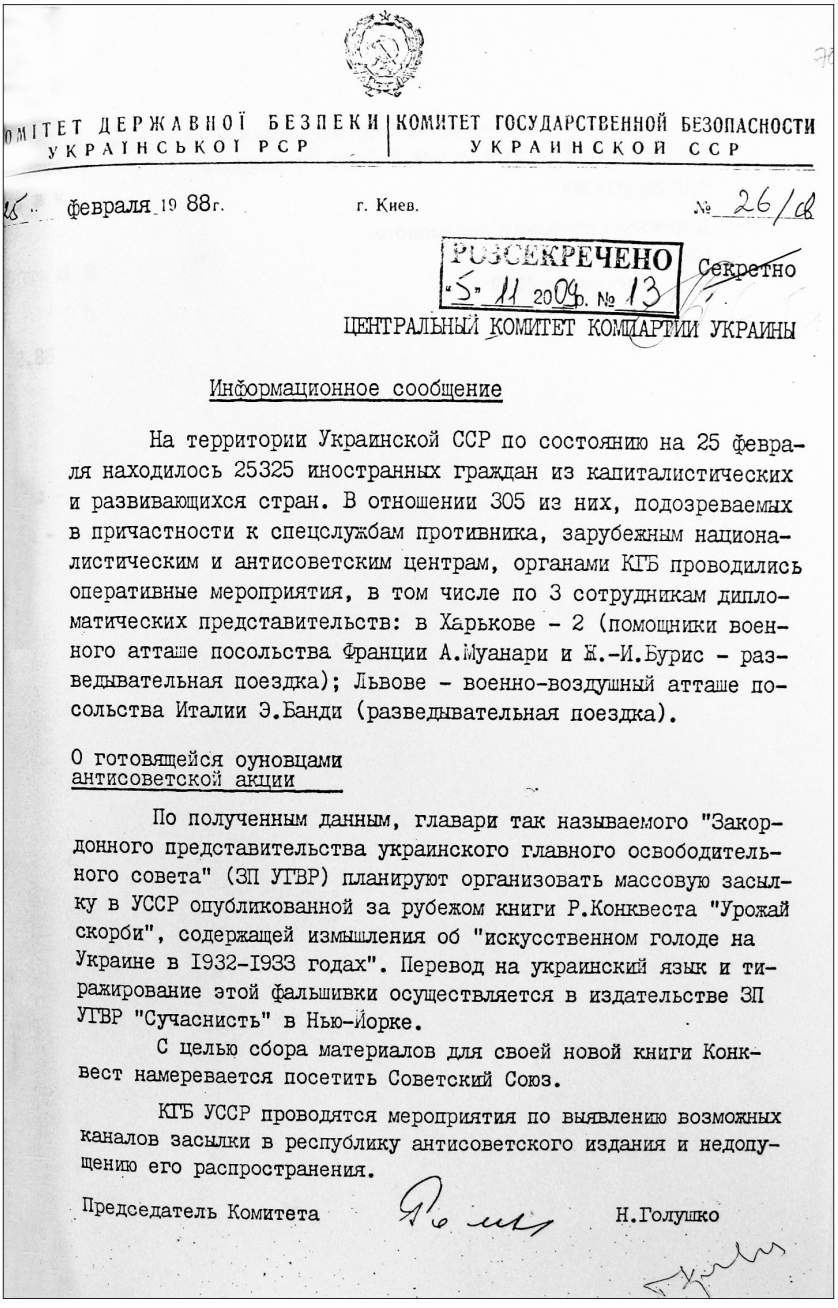
Голова Комітету державної безпеки
Української РСР С. Муха.

Відправлено членам та кандидатам в члени Політбюро ЦК КП України.

ГДА СБУ. – Ф. 16. – Оп. 9 (1986). – Спр. 10. – Арк. 205. – Оригінал.

№ 119

1988 р., лютого 25. Київ. – Лист голови КДБ УРСР М. Голушка на адресу ЦК КПУ про заходи щодо приховування факту Голодомору в Україні 1932–1933 років

КОМІТЕТ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР | КОМИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНСКОЙ ССР

25 февраля 19 88г. г. Киев. № 26/сс

РОЗСЕКРЕЧЕНО "5" 11 2009р. № 13

Секретно

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ КОМПАРТИИ УКРАИНЫ

Информационное сообщение

На территории Украинской ССР по состоянию на 25 февраля находилось 25325 иностранных граждан из капиталистических и развивающихся стран. В отношении 305 из них, подозреваемых в причастности к спецслужбам противника, зарубежным националистическим и антисоветским центрам, органами КГБ проводились оперативные мероприятия, в том числе по 3 сотрудникам дипломатических представительств: в Харькове – 2 (помощники военного атташе посольства Франции А.Муанари и Ж.-И.Бурис – разведывательная поездка); Львове – военно-воздушный атташе посольства Италии Э.Банди (разведывательная поездка).

О готовящейся оуновцами антисоветской акции

По полученным данным, главари так называемого "Закордонного представительства украинского главного освободительного совета" (ЗП УГВР) планируют организовать массовую засылку в УССР опубликованной за рубежом книги Р.Конквеста "Урожай скорби", содержащей измышления об "искусственном голоде на Украине в 1932-1933 годах". Перевод на украинский язык и тиражирование этой фальшивки осуществляется в издательстве ЗП УГВР "Сучаснисть" в Нью-Йорке.

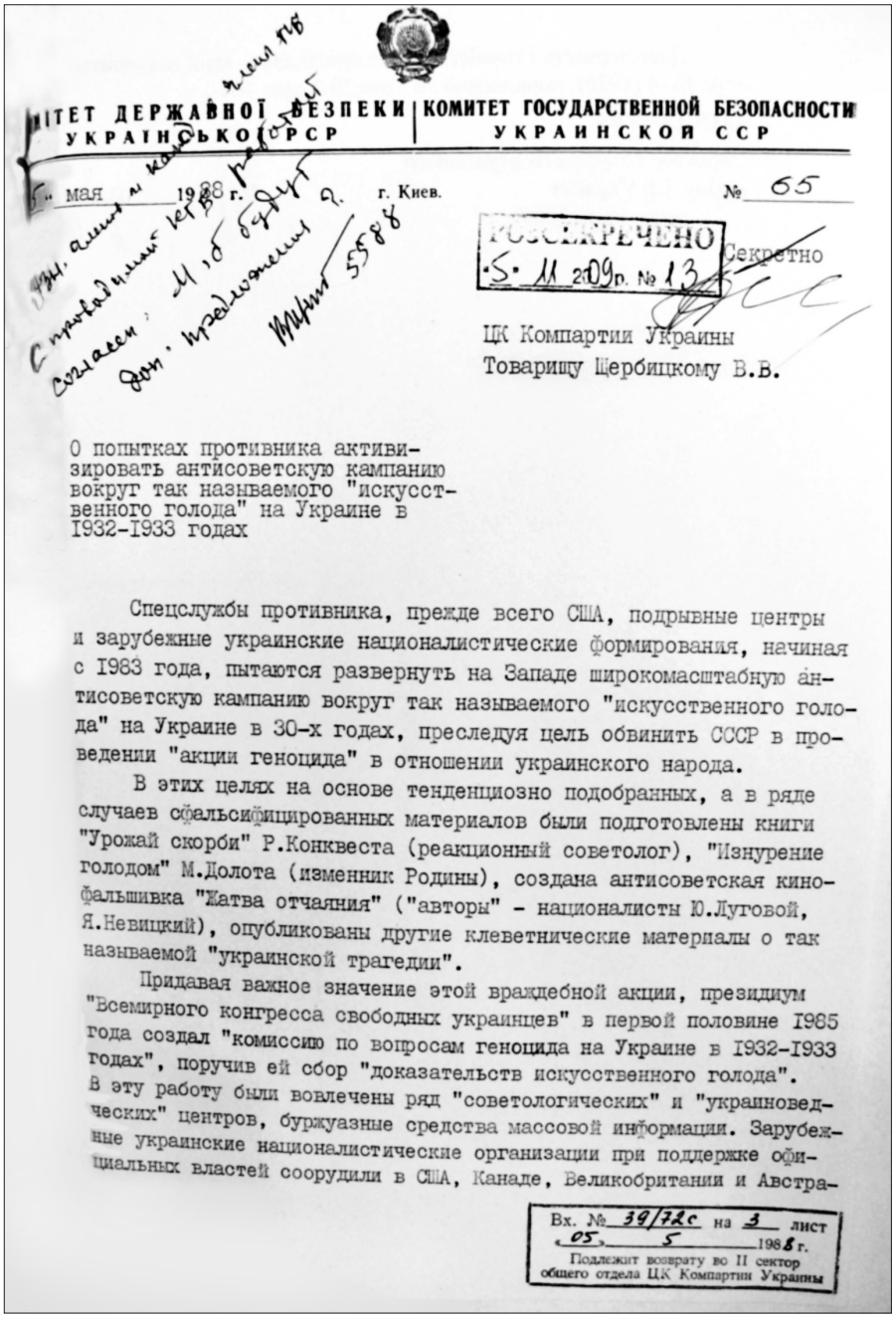
С целью сбора материалов для своей новой книги Конквест намеревается посетить Советский Союз.

КГБ УССР проводятся мероприятия по выявлению возможных каналов засылки в республику антисоветского издания и недопущению его распространения.

Председатель Комитета Н.Голушко

ГДА СБУ. – Ф.16. – Оп.14.(1990). – Спр.7. – Т.1. – Арк. 70. – Копія.

№ 120
1988 р., травня 5. Київ. – Лист голови КДБ УРСР М. Голушка першому секретареві ЦК КПУ В. Щербицькому про заходи з протидії проведенню за кордоном широкомасштабної кампанії з висвітлення штучного голоду в Україні 1932–1933 років

КОМИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР | КОМИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНСКОЙ ССР

5 мая 1988 г. г. Киев. № 65

РАССЕКРЕЧЕНО 5.11.2009 г. № 13 Секретно

ЦК Компартии Украины
Товарищу Щербицкому В.В.

О попытках противника активизировать антисоветскую кампанию вокруг так называемого "искусственного голода" на Украине в 1932-1933 годах

Спецслужбы противника, прежде всего США, подрывные центры и зарубежные украинские националистические формирования, начиная с 1983 года, пытаются развернуть на Западе широкомасштабную антисоветскую кампанию вокруг так называемого "искусственного голода" на Украине в 30-х годах, преследуя цель обвинить СССР в проведении "акции геноцида" в отношении украинского народа.

В этих целях на основе тенденциозно подобранных, а в ряде случаев сфальсифицированных материалов были подготовлены книги "Урожай скорби" Р.Конквеста (реакционный советолог), "Изнурение голодом" М.Долота (изменник Родины), создана антисоветская кинофальшивка "Жатва отчаяния" ("авторы" - националисты Ю.Луговой, Я.Невицкий), опубликованы другие клеветнические материалы о так называемой "украинской трагедии".

Придавая важное значение этой враждебной акции, президиум "Всемирного конгресса свободных украинцев" в первой половине 1985 года создал "комиссию по вопросам геноцида на Украине в 1932-1933 годах", поручив ей сбор "доказательств искусственного голода". В эту работу были вовлечены ряд "советологических" и "украиноведческих" центров, буржуазные средства массовой информации. Зарубежные украинские националистические организации при поддержке официальных властей соорудили в США, Канаде, Великобритании и Австра-

Вх. № 39/72с на 3 лист
05 5 1988 г.
Подлежит возврату во II сектор общего отдела ЦК Компартии Украины

лии памятники "жертвам голода на Украине".

Однако эти усилия не дали противнику желаемых результатов. Ряд западных ученых и журналистов выступили с разоблачением указанных кинофальшивки и книг, указав на "подтасовку доказательств" и тенденциозность освещения данного вопроса.

В целях расширения провокационной кампании главари зарубежных ОУН приняли решение о создании так называемого "международного трибунала по расследованию причин голода на Украине" и с привлечением юристов ряда западноевропейских стран готовят проведение его сессии в 1988 году.

Для вовлечения официальных властей США в антисоветскую кампанию реакционные политические круги добились решения конгресса о создании в апреле 1986 года "комиссии по расследованию причин и последствий голода на Украине в 1932-1933 годах" во главе с сенатором Д.Майком, которой было выделено 430 тысяч долларов для "сбора и распространения информации" с целью "предоставления американской общественности возможности лучше понять советскую систему посредством разоблачения роли Советов в организации голода". За прошедший период "комиссия" провела опрос "многочисленных очевидцев" из числа выходцев с Украины (якобы свыше 200), "изучила выступления официальных лиц в 30-ые годы, а также сообщения советской и зарубежной печати".

19 апреля с.г. состоялось итоговое заседание "комиссии" конгресса США, на котором был утвержден "доклад по результатам расследования" и принято решение о передаче его для рассмотрения в комиссиях сената и палаты представителей в мае с.г. В выводах доклада утверждается, что "голод на Украине в 1932-1933 годах явился результатом политики Сталина и его ближайшего окружения в отношении крестьянства" и был направлен на проведение "насильственной коллективизации" и изъятие зерновых запасов под лозунгом "всеобщей битвы за хлеб", на "уничтожение значительной части украинского народа" ("от 3 до 8 миллионов"). Объяснения советских специалистов причин продовольственных трудностей "климатическими условиями и саботажем кулаков" признаются авторами доклада "неубедительными". Одновременно подчеркивается, что сложившаяся в тот период на Украине обстановка была "использована для подавления советско-партийного актива (якобы пострадало 27 тысяч чело-

век), не поддержавшего проводимую политику". Как отмечается в докладе, "хотя в последнее время в Советском Союзе сделан существенный прогресс в изучении истории голода, однако официальные советские историки и представители никогда не приводили достаточных и соответствующих действительности данных".

Выступившие на указанном заседании конгрессмены Д.Майк , В.Брумфильд, Б.Гильман и другие подчеркнули "исключительную важность проделанной работы и ценность доклада", который, по их мнению,"безусловно будет одобрен конгрессом и по результатам его рассмотрения в конце мая-июне с.г. принята соответствующая резолюция". Входящие в состав "комиссии" сенаторы и конгрессмены внесли предложение о продлении срока ее полномочий до июня 1989 года и высказались за то, чтобы в дальнейшем работа "комиссии" "финансировалась зарубежными националистическими центрами". В соответствии с заявлением сенатора Д.Декоссини, основная задача "комиссии" должна заключаться "в еще более активном вскрытии "белых пятен" в советской истории, проведении дополнительных исследований по этим вопросам под лозунгом борьбы за права человека и ознакомлении с их результатами мировой общественности".

Поступающие в КГБ УССР данные свидетельствуют о том, что спецслужбы, центры идеологической диверсии противника, зарубежные оуновские формирования будут наращивать активность в использовании подобранных ими клеветнических материалов о "причинах голода" как в проведении против нашей страны акций идеологической диверсии, так и в организации враждебной обработки советских граждан.

В этой связи представляется целесообразным учитывать изложенную информацию при подготовке к выездам за рубеж прежде всего представителей научной и творческой интеллигенции для оказания аргументированного противодействия подрывным акциям противника.

Комитетом госбезопасности республики осуществляются мероприятия, направленные на разоблачение провокационного характера проводимой антисоветской кампании, доведение до зарубежной общественности и членов конгресса США информации, объективно освещающей причины продовольственных затруднений начала 30-х годов.

Сообщается в порядке информации.

Председатель Комитета Н.Голушко

ГДА СБУ. – Ф.16. – Оп.14.(1990). – Спр.7. – Т.2. – Арк. 164–166. – Копія.

IX
ВИСНОВКИ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

№ 121

2009 р., грудня 28. Висновок комплексної судової історично-правової експертизи за участі С. Білоконя, В. Василенка, В. Верстюка, Л. Гриневич, В. Марочка, В. Сергійчука

В И С Н ОВ О К

комплексної судової історично-правової експертизи

На підставі постанови заступника начальника 1 Управління Головного слідчого Управління СБ України полковника юстиції Удовиченка В. М. комісія у складі:

– БІЛОКОНЯ С. І., старшого наукового співробітника відділу історії України другої половини XX століття Інституту історії НАН України, доктора історичних наук;

– ВАСИЛЕНКА В. А., радника Міністерства закордонних справ України, доктора юридичних наук, професора Університету "Києво-Могилянська академія";

– ВЕРСТЮКА В. Ф., заступника Голови Українського інституту національної пам'яті, доктора історичних наук;

– ГРИНЕВИЧ Л. В., старшого наукового співробітника відділу історії України 20–30 років XX століття Інституту історії НАН України, кандидата історичних наук;

– МАРОЧКА В. І., провідного наукового співробітника відділу історії України 20–30 років XX століття Інституту історії НАН України, доктора історичних наук;

– СЕРГІЙЧУКА В. І., професора кафедри давньої та нової історії України Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, доктора історичних наук

провела комплексну судову історично-правову експертизу за матеріалами кримінальної справи № 475, порушеної за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках, тобто за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 422 КК України (геноцид).

З правами та обов'язками експерта, що передбачені ст. 77 КПК України, ознайомлені. Про кримінальну відповідальність про відмову, або ухилення від дачі висновку експерта, або за дачу свідомо неправдивого висновку, чи розголошення даних досудового слідства або дізнання за ст ст. 384, 385 та 387 КК України нас попереджено.

_____/БІЛОКІНЬ С. І./_____/ГРИНЕВИЧ Л. В./
_____/ВАСИЛЕНКО В.А./ _____/МАРОЧКО В. І./
_____/ВЕРСТЮК В. Ф./ _____/СЕРГІЙЧУК В. І./

Експертиза розпочата: 21 вересня 2009 року.

Експертиза закінчена: 28 грудня 2009 року.

Висновок експертів викладений на 70 аркушах.

На вирішення комісії експертів поставлено наступні питання:

1. Коли та у який спосіб партія більшовиків захопила владу в Росії та Україні після повалення царської монархії в Російській імперії у 1917 р.?

2. Коли, яким чином було утворено та ким, з яких причин було повалено Українську Народну Республіку? Чи відбувалися антирадянські повстання в Україні та як вони завершились?

3. Коли, яким чином, на яких підставах було утворено Українську Соціалістичну Радянську Республіку (УСРР) та встановлено більшовиками радянську владу за допомогою Червоної армії?

4. Якими були та якими історичними подіями визначалися державний, політичний устрої, форма державного правління, політичний режим на території України після встановлення комуністичною більшовицькою партією радянської влади й до 1934 року?

5. Чи діяла Комуністична партія більшовиків України самостійно, чи була підпорядкована Російській комуністичній партії більшовиків, а потім і ЦК ВКП(б)?

6. Яким чином, якими методами та засобами у 20–30 рр. XX століття відбулося формування сталінського тоталітарного режиму в СРСР та Україні?

7. Якою була ідеологія, стратегічні цілі й методи реалізації владних повноважень правлячої комуністичної більшовицької партії при державному будівництві в СРСР та вирішенні національного питання, зокрема в УСРР?

8. В який період, якими владними рішеннями та чому була припинена українізація, яка здійснювалась у 20–30 рр. XX століття в Україні та в місцях компактного проживання етнічних українців в СРСР?

9. Чи здійснювались сталінським тоталітарним режимом масовий терор, репресії відносно української інтелігенції, священнослужителів, ліквідація Української автокефальної православної церкви та руйнування

її храмів, а також знищення української культури під час Голодомору 1932–1933 рр.? Якщо так, то з якою метою?

10. Якими були організаційна структура сільського господарства УСРР, форми, методи, засоби управління сільським господарством, аграрно-селянська політика ЦК ВКП(б) у 20–30 рр. ХХ століття по відношенню до УСРР? У чому полягала суть, мета нової економічної політики (НЕП) та якими були її часові рамки, наслідки?

11. Яким був уклад населення УСРР та яким був його соціально-економічний стан у 1932–1933 рр., розвиток засобів виробництва та форм господарювання?

12. Які зовнішні та внутрішні фактори впливали на соціально-економічний стан населення України у 1932–1933 рр.? Яким був вплив партійно-державного керівництва СРСР на розвиток економіки України і стан управління нею?

13. Чи мала місце колективізація сільського господарства УСРР у 20–30 рр. ХХ століття? Якщо так, то в чому полягав її зміст, на яких підставах, якими методами, в якому порядку, наскільки масштабно й з якою метою вона здійснювалась в Україні? Яке було відношення населення до колективізації? Чи проводилась про цьому розкуркулення та депортація населення з України?

14. Чи мало місце в УСРР 1932–33 рр. здійснення заготівлі плодів зернових культур, іншого збіжжя, тваринництва для загальнодержавних потреб? Якщо так, то плоди яких зернових культур, збіжжя, які плоди тваринництва, за рахунок яких суб'єктів сільськогосподарської діяльності, в яких кількостях, на яких підставах, в якому порядку заготовлювалися для таких потреб та для яких цілей використовувалися у подальшому?

15. Чи мало місце в УСРР 1932–33 рр. обкладення селян непомірними продовольчими податками з боку органів влади? Якщо так, то що було об'єктом оподаткування, в яких кількостях, на яких підставах, в якому порядку, з якою метою, в яких формах проводилося таке оподаткування, якими були для селян наслідки стягнення податків?

16. Чи мали місце в УСРР 1932–33 рр. введення так званих "натуральних штрафів", що стягувалися органами влади із селян? Якщо так, то в яких кількостях, за які порушення, на яких підставах, в якому порядку та з якою метою стягувалися такі штрафи, якими були для селян наслідки стягнення штрафів?

17. Чи мали місце в УСРР 1932–33 рр. внесення колгоспів, сільрад, адміністративних територій на так звані "чорні дошки"? Якщо так, то на яких підставах, в якому порядку, з якою метою, на який час? У чому полягала їх суть, який режим застосовувався та якими були наслідки?

18. Чи мала місце в УСРР 1932–33 рр. заборона пересування українських селян за межі своїх населених пунктів та за межі УСРР? Якщо так, то ким, з якою метою, на яких підставах, в якому порядку, протягом якого часу встановлювалася така заборона, якими були її наслідки для населення УСРР?

19. Чи мала місце в УСРР 1932–33 рр. заборона увезення в Україну із-за кордону й інших союзних республік продовольчої допомоги для сільського населення? Якщо так, то ким, з якою метою, на яких підставах, в якому порядку, протягом якого часу встановлювалася така заборона, якими були її наслідки для населення України? Якщо допомога під час голодомору надавалася, то яка саме?

20. Якою була урожайність та збір зернових культур у 1932–33 рр. в Україні, наявність продовольства та чи здійснювалось у цей час експортування заготовлених плодів зернових культур, іншого збіжжя за межі УСРР? Якщо так, то яких зернових культур, збіжжя, в яких кількостях, куди, в якому порядку, на яких підставах, з якою метою?

21. Чи був експорт плодів зернових культур та продовольства із УСРР у 1932–33 рр. більшим за масштабами у порівнянні з 1931 р. та 1934 р.? Якщо так, то наскільки більшим, у зв'язку з якими причинами та на яких підставах його збільшено?

22. Якими були співвідношення експортованої та фактично зібраної в УСРР кількості плодів зернових культур у 1931–34 рр.?

23. Чи здійснювали органи державної влади СРСР і УСРР у 1932–33 рр. достатні заходи, спрямовані на усунення причин, умов, що викликали голодомор в Україні? Якщо так, то які заходи, які саме органи державної влади здійснювали й якими були результати таких заходів?

24. Чи здійснювали органи державної влади СРСР і УСРР у 1932–33 рр. заходи, спрямовані на посилення голодомору українського населення? Якщо так, то які заходи, які саме органи державної влади здійснювали, якими були мета та результати таких заходів?

25. Чи були колективізація сільського господарства, заготівлі плодів зернових культур, тваринництва для загальнодержавних потреб, обтяження податками, натуральними штрафами селян, заборони пересування громадян за межі своїх населених пунктів, за межі УСРР, заборони увезення в УСРР із-за кордону й інших союзних республік продовольчої допомоги для населення, експорт із УСРР плодів зернових культур, іншого збіжжя, вирощених на землях республіки, умисними актами (діями) сталінського тоталітарного режиму в 1932–33 рр. в УСРР, спрямованими на створення умов для часткового або повного знищення членів української національної групи?

26. Чи було населення в Україні у 1932–1933 рр. внаслідок партійно-радянських управлінських дій, рішень та їхнього виконання позбавлено продовольства для харчування, охорони здоров'я та народжуваності? Якщо так, то якими були наслідки, чи призвело це до появи асоціальних явищ канібалізму, причин масової смертності населення, тобто винищення української національної групи?

27. Чи були дії партійно-радянського керівництва спрямовані на вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 рр., наявність причинно-наслідкового зв'язку між діями конкретних осіб та голодомором, чи підпадають ці дії під ознаки злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України?

Відповіді на зазначені запитання ґрунтуються на аналізі матеріалів кримінальної справи № 475, дослідженні архівних фондів партійних та радянських органів влади 30-х рр., які зберігаються в Україні та Росії, а також на вивченні опублікованих збірників документів, статистичних довідників, матеріалів переписів населення 1926 та 1937 років, наукових праць. Основну колекцію документів, використаних для виявлення обставин Голодомору в українському селі, становлять матеріали політбюро ЦК КП(б)У та ВКП(б), листування Л. Кагановича та Й. Сталіна протягом 1931–1936 рр., особистий архівний фонд голови РНК УСРР В. Я. Чубаря, статистичні відомості про хлібозаготівлі в Україні, доповідні записки ДПУ УСРР про факти голоду та людоїдства, територію голодомору. Оригінали та копії документів зосереджені в архівах України та Російської Федерації: Центральному державному архіві вищих органів влади України (ЦДАВО України), Центральному державному архіві громадських об'єднань України (ЦДАГО України), в Державному архіві МВС України, Галузевому державному архіві СБУ, Державному архіві Російської Федерації (ДАРФ), Російському державному архіві економіки (РДАЕ), Російському державному архіві соціально-політичної історії (РДАСПІ).

Документи і матеріали ЦК КП(б)У за 1931–1933 рр. зосереджені у фонді 1 ЦДАГОУ (описи 1, 6, 20, 39), які висвітлюють політичний механізм творення голодомору, обставини підготовки та ухвалення партійно-радянських постанов про хлібозаготівлі, занесення сіл на "чорні дошки", про заборону пересування та продажу залізничних квитків для селян, заслонні загони, позбавлення колгоспів насіннєвих, фуражних, натуральних зернофондів, хліба для громадського харчування працюючих колгоспників.

Архівні фонди ЦК КП(б)У зберегли повідомлення ДПУ УСРР та інших владних структур про кількість сіл, районів, охоплених масовим голодом, що дозволяє встановити територію голодомору, статистику смертності в них, факти канібалізму тощо.

Статистику хлібозаготівель досліджено на основі архівних фондів Наркомзему УСРР (ф. 27), НК Робітничо-селянської інспекції УСРР (ф. 539), Управління народногосподарського обліку при Держплані УСРР (УНГО, ф. 318), Всеукраїнського центру зернової кооперації (Укрзерноцентр, ф. 335), Всеукраїнської спілки спілок сільськогосподарської кооперації (ф. 515), Науково-дослідного інституту економіки соціалістичного сільського господарства (ф. 3470, інститут О. Шліхтера), матеріалів особистого фонду В. Я. Чубаря (ф. 4402), які зберігаються у фондах ЦДАВОУ. Вони розкривають обсяги вилучення хліба в колгоспах, селянських господарствах, радгоспах, доводять свідоме порушення хлібофуражного балансу в сільському господарстві України, яке призвело до масового голоду, падежу худоби, недосіву зернових культур.

Про Голодомор в українському селі свідчать листи-скарги, колекція яких зосереджена в архівному фонді Всеукраїнського центрального виконавчого комітету (ВУЦВКУ, ф. 1), а також в облдержархівах України, в архівах Росії (ДАРФ, РДАСПІ). У цих листах адресованих Г. Петровському, В. Молотову, М. Калініну, Й. Сталіну, повідомляється, зокрема, про факти людоїдства, викликаного голодом.

Застосування карально-репресивних заходів проти так званих "саботажників" висвітлюють документи ОДПУ, які є у фонді 45 Державного архіву МВС України, а також у фонді 32, 42, у яких зосереджено слідчі справи ДПУ УСРР про факти масового канібалізму в українських селах протягом 1932–1933 рр. 101

У фондах ДА МВС України є документи і матеріали про селян-втікачів, затриманих на кордоні СРСР з Польщею та Румунією і повернених до України.

Терор проти селян розкривають матеріали ф. 42, особливо реалізацію постанови 7 серпня 1932 р. (так званий "закон про п'ять колосків").

Безпосереднє відношення до утаємнення наслідків голодомору в УСРР мають матеріали Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР (р. 5675, РДАЕ), які висвітлюють хід переселення в Україну господарств колгоспників із Західної області РСФРР (сучасна Смоленщина). Матеріали репресованого перепису 1937 р. зберігаються в РДАЕ (ф. 562, опис 329), а також частково в особистому фонді В. Молотова (ф. 82, РДАСПІ). Смертність від голоду фіксують книги запису актів про смерть РАГСів, які частково передані до районних та обласних архівів, а також документи Наркомохоронздоров'я УСРР (ф. 342) про епідемію тифу, яка спалахнула в українських селах.

При підготовці висновку було проаналізовано основоположні принципи та установки марксистсько-ленінської доктрини, які становили ідеоло-

гічне підґрунтя політики комуністичного керівництва СРСР та УСРР та його злочинної діяльності в Україні.

АНАЛІТИЧНА ЧАСТИНА ЕКСПЕРТНОГО ВИСНОВКУ

1. В ніч з 6 на 7 листопада 1917 р. партія більшовиків збройним чином повалила Тимчасовий уряд в Російській імперії, який діяв після революції, що сталася в лютому 1917 року. Ця партія виникла у 1903 р. після розколу Російської соціал-демократичної робітничої партії на дві частини: меншовицьку і більшовицьку. Більшовиків очолив Володимир Ленін, який відкидав реформістські методи політичної діяльності і був прихильником радикальних дій. Сповідувана більшовиками ідеологія орієнтувала на встановлення диктатури пролетаріату, загострення класової боротьби в країні, з метою ліквідації "реакційних класів", перетворення світової війни в громадянську, здійснення світової комуністичної революції.

На II Всеросійському з'їзді рад В. Ленін проголосив про перехід влади до рад. Насправді більшовицькі лідери разом з лівими есерами створили новий російський уряд – Раду Народних Комісарів, який узурпував владу.

5 січня 1918 р. більшовики розігнали Всеросійські Установчі збори і втягнули країну у вир громадянської війни, яка продовжувалась в окремих місцевостях до 1922 р. під гаслами встановлення "радянської влади". У березні 1919 р. для керівництва світовим комуністичним рухом Ленін і його прибічники заснували Комуністичний Інтернаціонал (Комінтерн), світову мережу якого підтримували і активно використовували з метою експорту революції.

2. Узурпація влади в Росії більшовиками супроводжувалась створенням органів влади, повністю підконтрольних більшовицькій партії, і організацією масового "червоного терору", який застосовувався як метод залякування та фізичного знищення опонентів та став однією з форм державного управління.

Вже з 1918 р. більшовики намагались ввести в країні елементи комуністичного ладу, забороняючи приватну власність, націоналізуючи промисловість, вводячи замість товарообміну продуктообмін, тобто волюнтаристський розподіл товарів і продуктів. Хлібні запаси були оголошені державною монополією, хліб у селян вилучався на підставі продрозверстки примусово.

3. 20 листопада 1917 р. III Універсалом Української Центральної Ради була проголошена Українська Народна Республіка як автономна частина федеративної Росії. Практично з моменту свого виникнення УНР стала об'єктом агресії Радянської Росії, у зв'язку з цим 24 січня 1918 р. Центральна Рада ухвалила IV Універсал, яким проголошувалась повна самостійність Української Народної Республіки.

Більшовики здійснили три військові кампанії з метою встановлення своєї влади в Україні. Перша з них почалася в грудні 1917 р. з надіслання з Петрограда до Києва "Манифеста к украинскому народу с ультимативными требованиями к Украинской раде", підписаного Леніним і Троцьким. Другий прихід радянської влади на початку 1919 р. супроводжувався терором і заходами "воєнного комунізму", що викликало спротив режиму і його падіння влітку того ж року. Остаточно радянська влада утвердилась в Україні лише 1920 р. завдяки широкому застосуванню збройної сили та каральних репресій.

Протягом 1919–1920 рр. армія УНР вела боротьбу з більшовицькою червоною армією, проте співвідношення сил було не на користь УНР.

21 листопада 1920 р. армія УНР після оборонних боїв відступила за Збруч, де була інтернована польськими військами. Дещо раніше 14 листопада уряд УНР на чолі з А. Лівицьким залишив останню столицю УНР Кам'янець-Подільський. Суть конфлікту між урядами УНР і РСФРР полягав у відмінності ідеологій, а головне в тому, що більшовики розглядали Україну як головну ресурсну базу, без якої їх влада не могла б існувати, та плацдарм для експорту комуністичної революції поза межі Росії.

15 січня 1918 р. Ленін телеграфував з Петрограда до Харкова командуючому більшовицькими військами В. Антонову-Овсієнку: "Ради бога, принимайте самые энергичные и революционные меры для посылки хлеба, хлеба и хлеба!!! Иначе Питер может околеть. Особые поезда и отряды. Сбор и ссыпка. Провожать поезда. Извещать ежедневно". [Ленин В. И. Полн. собр. соч. – Т. 50. – С. 30].

Аналогічно думав і Сталін. Написані ним в жовтні 1920 р. тези "Радянська влада і національне питання в Росії" починались з твердження: "Центральная Россия не может долго держаться без помощи окраин, изобилующих сырьем, топливом, продуктами продовольствия". [ЦК РКП(б)–ВКП(б) и национальный вопрос. Книга 1. 1918–1933 гг. – М., 2005. – С. 39]. В тому ж році, оцінюючи хлібні запаси в Україні, він публічно оголосив: "Не так давно было определено, что за прошлый урожай на Украине накопилось не менее 600 миллионов пудов хлеба. При известном напряжении эти шестьсот миллионов можно было бы взять". [Сталин И. В. Сочинения. – Т. 4. – Ноябрь 1917–1920. – М., 1947. – С. 298].

5. Для полегшення контролю більшовицької Росії над Україною за рішенням ЦК РКП(б) у Москві було скликано установчий з'їзд КП(б)У. Його 212 делегатів з вирішальними й дорадчими голосами представляли 4 364 членів партії і ухвалили статут, відповідно до якого КП(б)У створювалася не як самостійна партія, а як обласна організація РКП(б), підпорядкована ЦК РКП(б). В складі новоствореної КП(б)У переважали росіяни. Партій-

ний перепис 1922 р. продемонстрував, що за національною ознакою 54 % членів КП(б)У були росіянами, а українцями лише 23, українською мовою володіло лише 11 % партійців. ЦК РКП(б) контролював посаду керівника ЦК КП(б)У, українець обійняв цю посаду лише після смерті Сталіна.

28 листопада 1918 року за вказівкою ЦК РКП(б) в Курську було створено Тимчасовий робітничо-селянський уряд України. Він розташувався в м. Суджа і лише на початку січня 1919 р. переїхав з РСФРР до Харкова.

6 січня 1919 р. декретом Тимчасового робітничо-селянського уряду Україну було проголошено "Українською Соціалістичною Радянською Республікою" (УСРР). Цей уряд, цілковито залежний від Москви, навіть не намагався провадити самостійну державну політику. Його дії контролював безпосередньо В. Ленін, в січні 1919 р. він змінив Ю. П'ятакова як голову уряду УСРР на Х. Раковського. Останній, прибувши до Харкова, заявив:

"1. Временное рабоче-крестьянское правительство Украины создано по постановлению ЦК РКП, является его органом и проводит все распоряжения и приказы ЦК РКП безусловно.

2. Временное рабоче-крестьянское правительство Украины, не будучи, по существу, самостоятельным, не создавало и не собирается создавать своего независимого командования, назвав Реввоенсовет группы Курского направления "Реввоенсоветом Украинской советской армии" исключительно для того, чтобы можно было говорить о советской армии Украины, а не о наступлении российских войск, т. е. продолжать ту политику, которая начата была образованием Временного рабоче-крестьянского правительства Украины.

Это переименование отнюдь не означало и не означает никакого изменения по существу, тем более что личный состав оного Реввоенсовета определен не нами, а центральным учреждением РСФСР и негласно он является тем же самым Реввоенсоветом группы войск Курского направления, получившим только иную вывеску для Украины". [Політична історія України. ХХ століття / У 6-ти т. – Т. 2. – К., 2003. – С. 328].

25 січня в Харкові Раковський декларував необхідність об'єднання УСРР з РСФРР на засадах соціалістичної федерації. Робилося це про людське око, оскільки в Україні, як і в Росії, послідовно втілювалась у життя лінія, яка згодом дістала назву "воєнний комунізм" і прикметною ознакою якої була сувора централізація політичного та економічного життя за допомогою збройного примусу.

Хоч Україна офіційно мала статус "радянської республіки", вільне обрання рад на її території надовго відкладалося. Натомість створювалися надзвичайні органи влади – ревкоми й комбіди, формування яких було

прерогативою більшовицької партії. Центральна влада сама призначала людей у військово-революційні комітети. Широкі трудящі маси не могли контролювати їхньої діяльності.

Більшовики відразу ж дали зрозуміти, що не збираються ділитися владою із жодною з лівих українських партій, які визнали радянську форму влади й чимало зробили для її поширення в Україні. 3-й з'їзд КП(б)У, що відбувся в березні 1919 р., як і два попередні, висловився за недоцільність укладення політичних угод з дрібнобуржуазними партіями. Проти членів цих партій був застосований терор, їх організації втратили можливість легальної роботи.

В економічній сфері ставка робилася на одержавлення всіх галузей промисловості, насамперед видобувної, металургійної, металообробної, машинобудівної, цукрової, а також транспорту. Націоналізація, що відбувалася під гаслами переходу від капіталістичного до соціалістичного способу виробництва, до решти розладнала підірваний світовою війною господарський механізм, ліквідувала приватну ініціативу, звела до мінімуму товарно-грошові відносини. Перестали діяти економічні закони, їх намагалися замінити передовсім централізацією управління шляхом створення мережі вертикальних структур, запровадження різних мобілізацій та примусової праці. Головною опорою радянської влади в Україні були силові структури: розгалужена мережа органів Всеукраїнської надзвичайної комісії, яка була частиною Всеросійської надзвичайної комісії (ВЧК), та червона армія. ВЧК була одним із головних інструментів узурпації влади, захопленої більшовицькою партією 1917 [року].

Цікаве визначення суті ВЧК дав один із її засновників і керівників М. Лаціс: "ЧК – это не следственная коллегия и не суд. [...] Это – боевой орган партии будущего, партии коммунистической. Она уничтожает без суда или изолирует от общества, заключая в концлагерь. Мы всё время были чересчур мягки, великодушны к побеждённому врагу и недооценивали его жизнеспособность и подлость... В самом начале необходимо проявить крайнюю строгость, неумолимость, прямолинейность: что слово – то закон. Работа ВЧК должна распространяться на все те области общественной жизни, где укоренилась контрреволюция, за военной жизнью, за продработой, за народным просвещением, за всеми положительно хозяйственными организациями, за санитарией, за пожарами, за народной связью и т. д. и т. д.". [Чрезвычайные комиссии в борьбе с контрреволюцией. – М., 1921. – Стр. 8–9, 24].

Урядом В. Леніна їй було доручено вести боротьбу з проявами контрреволюції. ВЧК одержала право розстрілювати на місці тих, кого оголошено учасниками контрреволюційних виступів. Масові розстріли розпо-

чалися вже у перше півріччя її існування. Постановою "Про червоний терор" від 5 вересня 1918 [року] Раднарком РСФРР на доповідь голови ВЧК ухвалив рішення про те, що розстрілу підлягали цілі категорії осіб. Від 1 липня 1919 [року], посилаючись на надзвичайну ситуацію, більшовики перевели всі надзвичайні комісії в Україні на військове становище, замість спецколегій усі карні справи розглядали "трійки", до яких входили голова колегії та її два члени, розстрільні вироки виносилися без будь-якого узгодження з іншими інстанціями. Одними з наймасовіших в Україні стали розстріли у Києві 1919 [року], де чекістами було знищено не менше 12 тис. осіб.

6. Експансія більшовиків на Україну, режим диктатури пролетаріату, "червоний терор", політика "воєнного комунізму" викликали запеклий опір українського суспільства і насамперед селянський повстанський антикомуністичний рух.

Невдоволення селянства політикою "воєнного комунізму" й диктатурою пролетаріату почало виявлятися ще наприкінці зими 1919 р. 21 лютого з Олександрії на ім'я голови радянського уряду України Х. Раковського надійшла телеграма з резолюцією з'їзду делегатів повстанських загонів Херсонщини й представників селянства прифронтових волостей, де зазначалося, що вони визнають як єдину народну радянську владу, але "обрану вільно, без насильства з будь-якого боку". З'їзд вимагав рівного представництва для робітників і селян на майбутній 3-й Всеукраїнський з'їзд рад, запровадження закону про соціалізацію землі, протестував проти арештів з боку ВУЧК членів "нашої селянської партії українських лівих соціалістів-революціонерів".

І це не було винятком. 28 березня 1919 року газета "Коммунист" (орган ЦК КП(б)У) писала: "На останніх з'їздах рад особливо яскраво виявилася сліпа ненависть заможного селянства до комун і комунізму". 10 квітня в Гуляйполі відбувся з'їзд представників 71 волості Олександрівського, Бердянського, Бахмутського, Павлоградського повітів і делегатів 3-ї Задніпровської бригади Н. Махна, на порядку денному якого стояли політичне, земельне й продовольче питання. Обговорюючи їх, делегати дійшли висновку, що партія "комуністів-більшовиків", захопивши державну владу, не гребує нічим, щоб її тримати й закріпити за собою.

Як зазначалося в резолюції, 3-й Всеукраїнський з'їзд рад не став "справжнім і вільним виразником волі трудящих". Делегати висловили протест проти методів, якими діяли комісари-більшовики й агенти ЧК, а також зажадали проведення соціалізації землі, заміни продовольчої політики та "реквізиційних загонів правильною системою товарообміну між містом і селом", повної свободи слова, друку, зборів для лівих політичних течій.

У відповідь на політику "воєнного комунізму" розгорнувся антикомуністичний рух селян. Один із перших антикомуністичних виступів був пов'язаний з отаманом Зеленим (Данилом Терпилом). У березні 1919 року отаман Зелений підняв антибільшовицьке повстання, увійшов до підпільного повстанського Всеукраїнського ревкому, у зверненні якого "До селян і робітників України" наголошувалося: "Україна мусить бути незалежною...".

У той період в Україні діяли повстанські загони отаманів Соколовського, Гончара (Батрака), Орловського та інших. Кількість антикомуністичних виступів чимдалі зростала. У квітні, за даними органів НКВС, їх було понад 90. Спочатку повстання розгорнулися в Київській, Чернігівській і Полтавській губерніях, а відтак охопили всю територію УСРР. Як визнавали самі більшовицькі керівники, 1919 р. радянська влада в Україні не виходила за межі губернських та повітових центрів.

Комуністична влада називала український повстанський антикомуністичний рух куркульською контрреволюцією. Слово "куркуль", яке не мало чіткого соціального й економічного означення, використовували як політичне тавро у боротьбі з селянством. До "куркулів" зараховували всіх, хто не погоджувався з діями комуністичної влади. Квітневий (1919) пленум ЦК КП(б)У визначив як головне завдання "нещадне придушення куркульської контрреволюції". Для цього в квітні було залучено 21 тис. бійців і командирів Червоної армії, створено спеціальний Внутрішній фронт. Фактично боротьба з повстанським рухом мало чим відрізнялася від фронтових дій регулярних частин.

17 липня 1919 року Рада робітничо-селянської оборони УСРР ухвалила постанову "Про придушення куркульських і білогвардійських заколотів на селі", де йшлося про надзвичайні методи боротьби – воєнну блокаду, захоплення заложників, накладання контрибуцій, депортацію сімей учасників повстань. Однак село не лише не змирилося з політикою "воєнного комунізму", а й посилило опір. У перших двох декадах липня 1919 р. органи НКВС зареєстрували 207 антикомуністичних виступів на території УСРР. Чимало з них мали масовий характер. Так, загони отамана Гончара у Васильківському повіті налічували до 8 тис. повстанців, а отамана Зеленого – близько 12 тис. У виступі, що відбувся в середині травня в Подільській губернії, брало участь до 20 тис. чоловік. 9 травня 1919 року командир великої регулярної частини Червоної армії Григоріїв звернувся з універсалом до українського народу, яким фактично оголосив виступ проти уряду Х. Раковського. Він закликав села й волості формувати повстанські загони, захоплювати повітові центри, а сам повів свої частини (15 тис. бійців) на Київ, здобувши Катеринослав, Черкаси, Кременчук, Миколаїв,

Херсон, під гаслом "Геть московську обжорку!". Лише надзвичайними заходами більшовикам вдалося придушити виступ.

Практично вся селянська Україна повстала проти спроби реорганізувати її життя на комуністичний лад, що стало головною причиною падіння радянської влади в Україні влітку 1919 р. Після відновлення більшовицької влади в Україні у 1920 році ситуація повторилася.

Як і попереднього року, продовольча політика більшовиків виходила далеко за межі простої заготівлі хліба, 18 травня 1920 року губвиконкоми отримали урядову директиву, в якій наголошувалося, що всі продпрацівники повинні засвоїти як незаперечну істину, що продовольче питання в Україні є, насамперед, питанням політичним, питанням боротьби й подолання "куркульства".

Для перемоги над "куркульством" у селах створювали комітети незаможних селян (КНС), а в губерніях і повітах переважно з членів більшовицької партії створювалися надзвичайні органи влади ревкоми, а також спеціальні позасудові органи "трійки", у волостях – "четвірки". Вони керували боротьбою з "куркульством" і мали, по суті, необмежену владу. Протягом року в Україні було створено 18 концентраційних таборів, через які пройшло 25–30 тис. осіб. Каральна політика 1920 р. набула величезного розмаху, кожна спроба протидіяти державним органам чи їхнім представникам розцінювалась як контрреволюція і жорстоко придушувалась. Політика "воєнного комунізму" розорила село і супроводжувалась зростанням державно-партійного апарату, відірваного від місцевого населення, незнайомого з його психологією та ментальністю.

У приборканні українського селянства цей апарат покладався лише на збройну силу і репресії. Один з партійних функціонерів, відряджений із Москви в Одеську губернію, писав: "...Можна із впевненістю сказати, що досить лише один раз добре провчити і прочистити найчорніші волості, і весь повіт буде як шовковий. Ми матимемо повну змогу працювати надалі без перешкод у майбутньому [...]. Я особисто вживатиму всіх заходів, щоб 14-а армія цю операцію провела добре, є слушний привід – повстання в сусідньому повіті [...]. В нас нема ніякої потреби міняти свою політику. І в робітничому питанні, і в продовольчому, і в галузі військової справи, і в боротьбі зі спекуляцією – рішуче в усьому абсолютно необхідно почати "загвинчувати" Україну чимраз міцніше й міцніше, щоб з неї побіг, нарешті, живильний сік не лише до Харкова, а й до Москви". [ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 136. – Арк. 27].

Як результат, в селах України зростало невдоволення, яке з кінця весни 1920 року знову переросло в масовий повстанський рух. Відвідавши Катеринославську губернію, нарком внутрішніх справ УСРР В. Антонов-

Саратовський привіз до Харкова невтішну статистику: із 226 волостей губернії цілком радянські настрої переважали лише в трьох. Член Політбюро ЦК КП(б)У Я. Яковлєв (Епштейн) на одній із нарад у липні 1920 р. зазначав, що в Україні діє 200–250 селянських повстанських загонів (тобто по 2–3 загони на повіт), які він називав "бандами".

Повстанський рух набув загрозливих для радянської влади масштабів. Не випадково за рішенням політбюро ЦК РКП(б) 5 травня 1920 р. до Харкова прибув голова Всеросійської надзвичайної комісії Ф. Дзержинський. Як начальник тилу Південно-Західного фронту він мав завдання знешкодити цей рух. Чисельність бійців, використаних для боротьби з повсталим селянством, за визначенням Дзержинського, не поступалася кількісно армії: 18 піхотних бригад (107 батальйонів), 1 кавдивізія (5 полків) і 6 батарей (24 гармати). Відповідно, це свідчило й про сили повстанців.

Їх найдійовішу частину становила відновлена наприкінці весни 1920 року Революційна повстанська армія України, очолювана Н. Махно. Селянський повстанський антикомуністичний рух продовжувався в Україні протягом 1920–1921 рр. Його розмах примусив більшовиків відмовитися від політики "воєнного комунізму" та проголосити про перехід до нової економічної політики.

Комуністична влада не мала шансів вийти переможницею в боротьбі з селянською стихією. Покласти край громадянській війні міг лише політичний компроміс між ворогуючими сторонами. Визнання цього знаходимо в резолюції 1-ї Всеукраїнської наради КП(б)У (травень 1921 р.): "Перед пролетарською партією стояла двоякого роду можливість: або [...] піти на відкриту громадянську війну з масою селянства [...] або, пішовши на економічні поступки селянству, зміцнити шляхом угоди з ним соціальну основу Радянської влади". [Коммунистическая партия Украины в резолюциях и решениях съездов... – Т. 1. – С. 134].

7. Безумовно, революція 1917–1921 рр. була знаковою історичною подією, яка докорінним чином змінила політичну і державну організацію суспільного життя в Україні. До революції можна було говорити лише про етнічну Україну, великий регіон Росії, який не мав жодного спеціального державного статусу. Проголошення Української Народної Республіки, створення її численних інститутів, боротьба за державність, яка хоч і була програна, але розтягнулась на кілька років, це були фактори, з якими не могли не рахуватися більшовики. Вони примусили більшовиків до істотних поступок – насамперед до створення УСРР і наданню більшовицькій державі форми федерації суверенних радянських республік. Звичайно, радянська українська державність багато в чому була паліативною, але порівняно з бездержавним статусом України до 1917 р. це був важливий поступ вперед.

8. Державний устрій УСРР спочатку не був достатньо чітко визначений. Перша Конституція республіки (березень 1919 р.) була практично калькою з Конституції РСФРР 1918 р. Насамперед це була декларація, майже позбавлена правових норм і механізмів. Влада в УСРР за Конституцією належала трудящим масам, а здійснювалась радами робітничих, селянських і червоноармійських депутатів різних рівнів. В Конституції не було прописано механізму взаємин з іншими радянськими республіками і зовсім не згадувалось про комуністичну партію. А саме ця остання, знищивши інші політичні партії, перетворилася в осереддя політичної системи. Протягом 20-х років, особливо після смерті Леніна, в комуністичній партії відбувалась запекла і тривала боротьба за владу. В цих умовах життя окремих республік, насамперед України, мало певні відмінності і особливості.

9. 28 грудня 1920 року між РСФРР і УСРР був підписаний союзний договір. На його основі узаконювалось об'єднання наркоматів військових і морських справ, зовнішньої торгівлі, фінансів, праці, шляхів сполучень, пошт і телеграфів, вищих рад народного господарства обох республік. Об'єднані наркомати належали до РНК РСФРР і мали уповноважених при РНК УСРР. Тобто управління найважливішими сферами життя України здійснювалося з Москви вищими органами влади та управління РСФРР. Така обставина нерідко викликала напруженість у стосунках між Росією та Україною, особливо, коли центральні відомства РСФРР приймали дискримінаційні рішення, в основному з господарських і бюджетних питань. Були спроби втручання також у сфери життя України, які все ще залишились у виключному віданні уряду республіки. Це породжувало певні суперечності між Харковом і Москвою.

10. 30 грудня 1922 року було утворено Союз Радянських Соціалістичних Республік, до якого увійшли чотири союзних республіки, в тому числі Україна. Українська СРР була другою за чисельністю населення та територією республікою Радянського Союзу. Союзний договір, передбачав повну рівноправність союзних республік. За Конституцією Радянського Союзу (1924 р.) вищим органом СРСР був з'їзд Рад, делегати якого обирались від міських рад та губернських з'їздів рад. В період між з'їздами вищим органом влади був Центральний Виконавчий Комітет (ЦВК) СРСР, який складався з Ради Союзу і Ради національностей. За першою союзною Конституцією уряд УСРР одержав права на керівництво сільським господарством, внутрішніми справами, юриспруденцією, освітою, охороною здоров'я, соціальним забезпеченням. Фінанси, промисловість, виробництво продуктів харчування, робочих ресурсів підпадали під спільне управління союзно-республіканських наркоматів, хоча їх політику визначав центр. У виключному віданні союзного уряду перебували армія та флот, закордонні справи, зов-

нішня торгівля, засоби зв'язку і транспорт. Конституція СРСР передбачала декларативне право виходу республік із спільного державного утворення. УСРР стала чітко окресленою національно-територіальною цілісністю, отримала власний апарат адміністративно-державного управління.

Комуністична партія та її керівні органи в першій союзній Конституції не згадувались, але саме вони, ЦК ВКП(б) і насамперед Політбюро ЦК ВКП(б) поступово зосереджували повноту влади в своїх руках, на початку 30-х років практично всі принципові політичні і господарські проблеми вирішувались в кабінеті Сталіна в присутності його найближчого оточення, передусім В. Молотова та Л. Кагановича. Сталін розумів більшовицьку партію як "орден мечоносців", члени якого сповідують лише комуністичну ідеологію, об'єднані залізною дисципліною. Більшовицька партія – керуюча і караюча рука, за допомогою якої здійснюється тотальна диктатура.

11. Наприкінці 20-х років минулого століття більшовикам з великими зусиллями вдалося шляхом компромісів вгамувати відкритий збройний опір, проте не вдалося зламати дух українськості. Суть компромісу полягала в тому, що більшовицька партія проголошенням нової економічної політики дезавуювала свої попередні спроби безпосереднього будівництва комуністичного суспільства та відновила свободу ринкових відносин. У сфері національної політики XII з'їздом РКП(б) (17–25 квітня 1923 р.) було проголошено політику коренізації, яка в Україні набула форм українізації. Її початок поклав декрет РНК УСРР "Про заходи в справі українізації шкільно-виховних і культурно-освітніх установ" (27 липня 1923 р.) та декрет ВУЦВК і Раднаркому "Про заходи щодо рівноправності мов і про допомогу розвиткові української мови" (1 серпня 1923 р.). Завдання нової політики полягали в:

– залученні українців до партії і наданні їм важливих посад у партійному і державному апаратах;

– впровадженні української мови у державне управління і партійну діяльність;

– заохоченні розвитку української культури і науки.

12. Компроміс початку 20-х років створив в Україні ситуацію, в умовах якої стала можливою реалізація державотворчого проекту. З одного боку, більшовицька влада, яка була малочисельною, а головне сформованою в більшості з прийшлих в Україну елементів, офіційно декларувала побудову української радянської державності за формою національної і комуністичної за змістом. З іншого боку, існував потужний український табір, який виник як безпосередній наслідок подій революції 1917–1921 рр. В нього входила демократична інтелігенція, яка перебувала під ідейним впливом

Української революції, ще ширший соціальний загал, в якому роль першої скрипки відігравало селянство, до цього табору належали українські націонал-комуністи, насамперед колишні боротьбисти та укапісти. Значна кількість їх після саморозпуску власних партій була кооптована до складу КП(б)У, а окремі діячі, такі як О. Шумський, В. Блакитний, Г. Гринько, займали ключові посади в системі радянської влади. Особливу роль в націонал-комуністичному середовищі відігравав старий більшовик М. Скрипник. Гаслом українського табору була теза про побудову української держави радянської за формою та національної за змістом.

В умовах непу та політики українізації національний проект здобув стратегічні та ряд тактичних переваг. XII з'їзд РКП(б) оголосив бій великодержавному шовінізму, фактично це була реакція на виступ Леніна проти сталінських "Тез про автономізацію". В "Листах до з'їзду" Ленін досить різко критикував Сталіна за грубість і нелояльність, а одночасно він пройшовся по збірному образу типового російського бюрократа, якого зобразив як "істинно російську людину, великороса, шовініста, в суті своїй негідника і насильника".

Політика коренізації змушувала етнічних росіян, державних службовців та партійних функціонерів в Україні не лише оволодівати українською мовою, а й формувати в собі певну українську лояльність, яка б стояла на заваді проявам великодержавного шовінізму. Це створювало для представників більшовицького табору певні незручності, позбавляло активності в гуманітарній сфері. Своє вони намагалися надолужити в царині економіки, яка контролювалася і направлялася з Москви. Українці в умовах політики коренізації отримали широкі можливості кооптування в систему державних та партійних органів та установ. Вони фактично опанували гуманітарним простором республіки.

13. Українізація об'єктивно була продовженням хвилі національного піднесення, викликаного проголошенням УНР і національно-визвольними змаганнями. Національне відродження України породило несприйняття і стурбованість кремлівського керівництва, перед яким, як раніше – перед урядом Російської імперії, постала необхідність, але набагато масштабніша, викоренення українського сепаратизму.

Все це спонукало Кремль до пошуку шляхів нейтралізації потенційних загроз з боку УСРР. Не випадково Москвою протягом 20-х років було організовано кілька пропагандистських кампаній, які мали на меті боротьбу з "шумськізмом", "волобуєвщиною", "хвильовизмом" тощо. На початку 30-х років було створено Всеукраїнську асоціацію марксистсько-ленінських інститутів як альтернативу Всеукраїнській академії наук і засіб боротьби з українським націоналізмом.

14. Як свідчать аналітичні розробки контрольованої з Москви української спецслужби – ГПУ, у фокусі її уваги була небезпека українського сепаратизму. ГПУ України відстежувало настрої в українському суспільстві, вивчало ставлення різних його прошарків до комуністичного режиму, оцінювало "сепаратистські прояви" та визначало заходи боротьби з ними. При цьому особливо наголошувалося на діях "сепаратистів" із використання потенціалу українського селянства та його залучення до реалізації їхніх планів. У таємному обіжнику ГПУ УСРР від 4 вересня 1926 р. "Про український сепаратизм" зазначалося, що "село привертає особливу увагу націоналістів" і що їхня робота "у вихованні села в дусі ненависті до Москви дає помітні результати, особливо у середовищі молоді". З огляду на це робився такий організаційний висновок: "пов'язати роботу по українській інтелігенції з роботою по селу".

15. Найактивніша фаза цієї "роботи" розпочалася з організації і проведення у 1929–1930 рр. процесу Спілки визволення України (СВУ), спрямованого проти української провідної верстви, і завершилася винищенням мільйонів українських селян під час Голодомору 1932–1933 років. Обвинуваченим у справі СВУ, зазначали В. Пристайко та Ю. Шаповал, інкримінувалося прагнення зруйнувати СРСР, "відірвати" Україну від інших "союзних республік". Відтак, інспіруючи справу СВУ, комуністична влада, на її думку, ставила крапку на спробах тих або інших сил виступити під прапором "українського націоналізму" чи "сепаратизму".

Підсудними на процесі проходило 45 осіб, але невдовзі у зв'язку зі справою було заарештовано ще 700. Усього ж під час та після процесу СВУ репресіям в Україні було піддано понад 30 тисяч українських громадян, переважно з числа інтелектуальної еліти. Репресії поширилися і на Українську автокефальну церкву, яку було заборонено.

Отже, відбулася широкомасштабна превентивна зачистка української провідної верстви, яка в умовах широкого спротиву сталінській політиці на селі могла очолити боротьбу селян за повалення комуністичного режиму і утворення незалежної української держави.

16. Спротив комуністичному режиму спостерігався на всій території Радянського Союзу, однак найсильніший він був в Україні. Із зареєстрованих ОГПУ в 1930 р. 13754 (2,5 млн учасників) селянських заворушень, бунтів і повстань – 4 098 (понад 1 млн учасників) відбулося в Україні і 1 061 (приблизно 250 тис. учасників) на Північному Кавказі. Як повідомляв заступник голови ОГПУ В. Балицький у 1930 р. в доповідній записці про політичний стан селянства в Україні у зв'язку з політикою ліквідації куркульства як класу, у деяких селах співають "Ще не вмерла Україна..." і виголошують гасла "Геть Радянську владу!", "Хай живе самостійна Україна!".

17. Незважаючи на репресії проти української провідної верстви та каральні акції із застосуванням збройних формувань ГПУ проти селян, їхній опір тривав. Звичайно, він мав спонтанній і неорганізований характер, але за певних умов міг перерости в загальнонаціональний вибух. Такий розвиток подій непокоїв сталінський режим, який планував подальші антиукраїнські репресії під приводом боротьби з українським "контрреволюційним підпіллям". Про це, зокрема, свідчить оперативний наказ по Державному політичному управлінню УСРР від 13 лютого 1933 р. під грифом "цілком таємно".

У наказі йшлося про те, що ударно-оперативна група ГПУ "розкрила контрреволюційне повстанське підпілля в Україні, яке охопило до 200 районів, близько 30 залізничних станцій та депо і низку пунктів прикордонної смуги". На цій підставі робився висновок про наявність єдиного, ретельно розробленого плану "організації збройного повстання в Україні до весни 1933 року з метою повалення радянської влади та встановлення капіталістичної держави, так званої Української незалежної республіки". Зазначимо з огляду на це, що чекістський прогноз щодо часу збройного повстання дивним чином збігається із часом, коли репресії і Голодомор в Україні сягнули свого апогею.

У світлі відомих нині фактів такі оцінки ситуації та висновки видаються, м'яко кажучи, перебільшенням. Тим часом аж ніяк не є перебільшенням страх сталінського керівництва втратити як владу, так і Україну. Варто звернути увагу, що концептуально наказ перегукується з відомим тепер листом Сталіна Кагановичу від 11 серпня 1932 р., в якому вождь наголошував: "Найголовніше зараз Україна", де справи надто погані і "по партійній лінії", і "по лінії радянській", і "по лінії ГПУ". І робив висновок: "Якщо не візьмемося нині за виправлення ситуації на Україні, Україну можемо втратити".

Український Голодомор був складником багатоходової превентивної каральної операції, спрямованої проти української нації як такої, оскільки її неприйняття комунізму, опір режиму і відродження становило загрозу єдності і самому існуванню радянської імперії. У ході цієї операції із допомогою штучно організованого голоду було завдано нищівного удару по українському селянству з метою фізично знищити питому частину нації, а отже, підірвати її визвольний потенціал.

18. Ставлення марксизму-ленінізму до селянства доволі неоднозначне. З одного боку, загальновідома думка Маркса про "ідіотизм сільського життя". [Маркс Карл и Энгельс Фридрих. Манифест Коммунистической партии, 1948 // Маркс К. и Энгельс Фр.: Сочинения. – Изд. 2. – Т. 36. – М., 1964. – С. 428]. Він його не знав, не розумів і зневажав. Такою ж була і

позиція Леніна, який вимагав від селян лише одного – хліба. Більшовики бачили в селянах постачальників харчових продуктів, сприймали їх як просто людський матеріал.

З іншого боку, марксизм вбачав у селянах основу нації. Ще в 1840-х роках, міркуючи про тодішніх (передусім німецьких) євреїв, Маркс заперечував саме їхнє існування. Каутський повторив цю думку 1903 року, маючи на увазі євреїв російських. За ним на ту саму точку зору стосовно євреїв австрійських став Отто Бауер, з тією хіба різницею, що відкидав не сучасне, а майбутнє єврейства. На початку 1913 року Йосиф Сталін з цього приводу писав: "Невозможность сохранения евреев, как нации, Бауэр объясняет тем, что "евреи не имеют замкнутой колонизационной области". Объяснение это, в основе правильное, не выражает, однако, всей истины. Дело, прежде всего, в том, что у евреев нет связанного с землей широкого устойчивого слоя, естественно скрепляющего нацию не только как ее остов, но и как "национальный" рынок. Из 5–6 миллионов русских евреев только 3–4 процента связаны так или иначе с сельским хозяйством. Остальные 96 % заняты в торговле, промышленности, в городских учреждениях и, вообще, живут в городах, причем, рассеянные по России, ни в одной губернии не составляют большинства". [Сталин И. В. Марксизм и национальный вопрос. 1913 // Сталин И. В.: Сочинения. – Т. 2. – М.: ОГИЗ, 1946. – С. 333].

Сталін також зазначав: "Крестьянство представляет собой основу национального движения... Без крестьянской армии не бывает и не может быть мощного национального движения. Это имеют в виду, когда говорят, что национальный вопрос является, по существу, вопросом крестьянским". [Сталин И. Вопросы ленинизма / Изд. 2 доп. – М.-Л., 1930. – С. 129].

Отже, більшовики і перший із них – Сталін – чудово розуміли, що українські селяни були саме тим пов'язаним із землею широким соціальним прошарком, що природно цементував націю, складаючи її питому частину і будучи ресурсною основою потужного національно-визвольного руху. Таким чином, винищуючи українське селянство, вони поборювали українську націю як таку.

19. Етнічний та національний склад населення в УСРР напередодні масового Голоду в Україні 1932–1933 років найвичерпніше подають Всесоюзний перепис населення (грудень 1926 р.), матеріали відділу ЦСУ УСРР 1927 р., статистичні довідники 1929 та 1930 рр. про соціально-економічний стан сільського господарства України. Упорядники довідника 1927 р. свідомо виокремили графу "національність", тобто етнографічну характеристику, а не "підданство", "громадянство". За даними перепису 1926 року на селі мешкало 23,5 млн осіб, з них 20,6 [млн] українців (87,7 %), росіян

1,3 млн (5,5 %), поляків 370 тис. (1,6 %), молдаван (переважно в АМСРР) – 251 тис. (1,1 %), решта етнонаціональностей – не більше 94 тис. Українські селяни переважали в усіх 41 округах, з них – у 18 становили 91–99 %, а у 13 округах – 82–90 %, у 4-х – від 70 до 79 %, а у решті від 51 % до 69 %). Створення районів у 1930 р. показало, що із 609 районів було лише 5, де українці становили 50 %. У 55 районах вони мали 70–80 %), а у 100 районах – від 81 до 90 %, у 90 районах – від 91 до 95 %, а у 293 районах – від 95 % і вище. [Національний склад сільського населення України (за національністю господарств): Попередні підсумки Всесоюзного перепису населення 1926 р. – Х., 1927. – С. III, XX]. Статистичні довідники соціально-економічного розвитку п'яти окремих областей, опубліковані у 1933 р., подають обсяги хлібозаготівель по районах, а також кількість населення. Так, у лютому–березні 1932 р., коли голод охопив декілька районів УСРР, було 32,5 млн населення, з них міського – 7 [млн], а сільського 25,5 млн [Довідник з основних статистично-економічних показників господарства районів Харківської області УСРР. – Х., 1933. – С. 6–8]. В листах В. Чубаря та Г. Петровського від 10 червня 1932 р., адресованих керівництву СРСР, вперше названо конкретні райони, охоплені голодом, що дозволяє констатувати таке: у червні 1932 р. голод уразив територію з населенням близько 9 млн осіб. [Командири великого голоду: Поїздки В. Молотова і Л. Кагановича в Україну та на Північний Кавказ. 1932–1933 рр. – К., 2001. – С. 206]. Судячи із назв районів, які були уражені голодом, у другій половині 1932 р. та першій половині 1933 р. і про які повідомляли органи ДПУ, на території цих районів проживало до 22 млн осіб. [Голодомор 1932–1933 років в Україні: документи і матеріали. – К., 2007. – С. 755–756].

20. Можна назвати кілька основних факторів, що спричинили масовий голод в Україні у 1932–1933 роках.

Голоду в Україні, який переріс у Голодомор 1932–1933 років, передувала відмова від НЕПу та насильна колективізація у сільському господарстві, яка супроводжувалась розкуркуленням, свавільними арештами та депортаціями кількох сотень тисяч українських селян поза межі України.

21. Економічна політика ВКП(б)–КП(б)У, відмова від НЕПу та перехід до принципу продрозверстки і адміністративно-силового тиску на селян призвели до появи у 1928 р. так званої "зернової проблеми", тобто спаду виробництва зерна та спричинили кризу хлібозаготівель.

Основу сільськогосподарського виробництва становило зернове господарство, від стану якого залежало тваринництво, рільництво, робоча сила (тяглова). До початку масової колективізації у 1929 році основним виробником сільськогосподарської продукції були індивідуальні фермер-

ські господарства селян, які давали 96–97 % її гуртового виробництва, а колгоспи 1,5–3 %. Селяни були монополістами у виробництві зерна, технічних культур (льон, коноплі, хміль, цукровий буряк), продуктів тваринництва. Ліквідація більшовиками поміщицьких та обмеження фермерських селянських господарств призвели до зменшення валового збору зерна та його товарної частини. Хлібофуражний баланс в УСРР 20-х рр., беручи до уваги кількість худоби, землі та населення, був соціальним барометром стабільності сільського господарства: дві третини хліба споживалося в селі, третина вивозилася на ринок. Будь-яке революційне та економічно необґрунтоване порушення хлібофуражного та продовольчого балансу могло б завершитися трагічно, про що свідчили наслідки так званих "надзвичайних заходів", тобто продрозкладка та репресії під час заготівель хліба 1928–1929 рр. Класовий принцип податкової політики, особливо так зване самообкладання, натуральні штрафи, фактично зруйнували заможні господарства, а вони були основними виробниками хліба.

Колективізація селянських господарств фактично розпочалася восени 1929 р., а Україна була обрана листопадовим (1929 р.) пленумом ЦК ВКП(б) експериментальним полем для її здійснення. Стратегічно вона мала вирішити декілька принципово важливих для політичного керівництва проблем: позбавити самодіяльну частину землеробського населення свободи дій, унеможливити загальнонаціональний рух опору, вирішити зернову проблему шляхом ліквідації 5,2 млн селянських господарств та створення на їх основі близько 25 тис. колгоспів. Саме вони мали стати соціалістичними фабриками зерна для вирішення кризи хлібозаготівель. Але колективізація спричинила загальну деградацію сільського господарства. Вона здійснювалася примусово, насильницькими карально-репресивними методами, руйнуючи матеріально-економічні основи селянських господарств, позбавляючи їх засобів до існування.

22. "Розкуркулення" селян було складовою колективізації сільського господарства. "Наступ на куркуля" активізувався влітку-восени 1929 р. Зокрема, в УСРР восени були "розкуркулені" 15 тис. селянських господарств.

[З виступу С. Косіора на XI з'їзді КП(б)У // XI з'їзд КП(б)У. 5–15 червня 1930 р. Стенографічний звіт. – Харків, 1930. – С. 262. Опубліковано: С. Кульчицький. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення. – К., 2008. – С. 114].

Проте офіційно про перехід правлячої партії від "політики обмеження експлуататорських тенденцій куркульства до політики ліквідації куркульства як класу" заявив Й. В. Сталін, виступаючи 27 грудня 1929 р. на Всесоюзній конференції аграрників-марксистів.

[Сталін Й. До питань аграрної політики в СРСР // Сталін Й. Твори. – К., 1950. – Т. 12. – С.141–182. Опубліковано: Красная звезда. – 1930. – 21 января; Витяги з промови також опубліковано в зб.: Колективізація і голод в Україні. 1929–1933. Збірник документів і матеріалів. – К., 1993. – С. 120–122].

"Для опрацювання заходів стосовно куркульства" рішенням політбюро ЦК ВКП(б) від 15 січня 1930 р. була створена Комісія на чолі з В. М. Молотовим у складі Я. А. Яковлєва, Г. Г. Ягоди, Є. Г. Євдокимова, С. А. Бергавинова, Ф. І. Голощокина, Р. І. Ейхе, І. М. Варейкіса, О. І. Муралова, К. М. Карлсона, М. Н. Демченка, Б. П. Шеболдаєва, А. А. Андрєєва, І. Д. Кабакова, М. Й. Калмановича, М. М. Хатаєвича, М. М. Янсона, Ф. Г. Леонова, Т. О. Юркіна.

[З протоколу № 113 засідання політбюро ЦК ВКП(б) про створення комісії // РАСПІ, ф. 17, оп. 3, спр. 772, арк. 3. Опубліковано: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 116].

Наслідком роботи цієї Комісії стала таємна постанова ЦК ВКП(б) від 30 січня 1930 р. "Про заходи по ліквідації куркульських господарств у районах суцільної колективізації", яка і поклала початок "операції проти куркульства", що передбачала як масові арешти, так і розкуркулення і депортації селянських родин.

Згідно з постановою, в різних регіонах СРСР, зокрема в УСРР, підлягали розкуркуленню (позбавленню земельних ділянок, засобів виробництва, особистого майна) приблизно 3–5 % міцних селянських господарств. Подальша доля розкуркулених значною мірою залежала від ступеня демонстрації ними нелояльності режиму: найбільш небезпечні – ті, хто вже до цього часу перебував під наглядом ОДПУ "у справах повстанських організацій" або ж був помічений як активний учасник антирадянських заворушень – так звані куркулі I категорії (в СРСР приблизно 60 тис. осіб, у тому числі в УСРР – 15 тис. осіб) мали бути заарештовані та ув'язнені або ж відправлені до концтаборів; "куркулі" II категорії (приблизно 150 тис. осіб, в Україні – 30–35 тис. осіб) були приречені на депортацію з місць постійного проживання у Північний край, до Сибіру, на Урал і в Казахстан. "Куркулі" III категорії, як найменш небезпечні, мали бути залишені у межах району попереднього проживання, і навіть наділені невеличкими земельними ділянками, проте поза межами колгоспів.

Списки "куркульських господарств" для виселення, відповідно до постанови, належало складати РВК на підставі рішень зборів колгоспників, батраків і бідноти, та затверджувати ОВК.

Конфіскація майна покладалась на особливих уповноважених РВК за участі сільради, голів колгоспів, батрацько-бідняцьких груп населення. Конфісковане майно (засоби виробництва, майно, земля, житлові помешкання) мало бути передане колгоспу, а вилучені у "куркулів" ощадні книжки і облігації – до органів НКФ.

[Постанова політбюро ЦК ВКП(б) "Про заходи для ліквідації куркульських господарств у районах суцільної колективізації". 30 січня 1930 р. // РАСПІ, ф. 17, оп. 162, спр. 8, арк. 64–69. Опубліковано: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 126–130].

Активними виконавцями директив, викладених у таємній постанові ЦК ВКП(б) від 30 січня 1930 р., стали компартійні комітети всіх рівнів (в УСРР – ЦК КП(б)У, ОПК, РПК, сільські партійні осередки), а також робітничий і сільський актив.

30 січня 1930 р. ЦКК ВКП(б) ухвалила мобілізувати у різних районах СРСР строком на чотири місяці 2 500 партійців не нижче окружного масштабу для допомоги місцевим парторганізаціям у справі проведення заходів по ліквідації куркульських господарств. Виконуючи це розпорядження, в УСРР до кінця лютого 1930 р. на місця були відряджені 550 партійних функціонерів окружного рівня.

[Доповідна записка робітника апарата ЦК ВКП(б) В. Козлова про виконання рішення ЦК про мобілізацію партійців у райони суцільної колективізації. 8 березня 1930 р. // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 193, арк. 135–136. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 140].

В експропріації землі, реманенту, житлових будинків та майна заможних господарів активно були задіяні також відряджені на село робітники і сільські активісти. Ці останні формували так звані "групи сприяння". Утім, кількість активу у загальній масі сільського населення була порівняно невеликою. Характерними у цьому відношенні є, наприклад, дані про актив Дмитріївського району Луганської округи: тут у кампанії розкуркулення були задіяні 5 548 осіб – 12,9 % всього населення району.

[ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 20, спр. 3189, арк. 160].

Найважливішу роль у підготовці і здійсненні репресивних заходів проти "куркулів" відіграло ОДПУ.

18 січня 1930 р. ОДПУ була видана директива № 775 усім повноважним представництвам, яка, зокрема, містила наказ привести усі місцеві органи ОДПУ у стан мобілізаційної готовності у зв'язку з майбутнім виселенням "куркулів", рішуче припиняти будь-які спроби організованого опору во-

рога, без затримки ліквідувати всі діючі розробки "активної контрреволюції" тощо.

[Директива ОДПУ № 775 усім ПП про приведення місцевих органів ОДПУ у стан мобілізаційної готовності у зв'язку з майбутнім виселенням куркулів. 18 січня 1930 р. // ЦА ФСБ РФ, ф. 2, оп. 8, спр. 840, арк. 3–3 зв.; Опубліковано: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 134–135].

У директиві ОДПУ № 776 від 18 січня 1930 р. ішлося про створення при ПП оперативних груп та розробку конкретних планів виселення "куркулів". Зокрема, пропонувалося "негайно розробити і представити в ОДПУ детальний план операції з урахуванням усіх питань оперативних, по особовому складу, військових, технічних", "негайно приступити до ліквідації усіх діючих розробок і ударного проведення слідства", "точно врахувати і донести телеграфно, з яких районів і яку кількість куркульсько-білогвардійського елементу намічено до виселення" тощо.

[Директива ОДПУ № 776 про створення при ПП ОДПУ оперативних груп і розробці конкретних планів виселення куркулів. 18 січня 1930 р. // ДАРФ, ф. 9414, оп. 1, спр. 1944, арк. 13–14.

Опубліковано: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 135].

23 січня 1930 р. ОДПУ, у розвиток шифротелеграми № 776 від 18 січня, була видана директива № 3299, якою вимагалось терміново повідомити конкретні дані, стосовні майбутньої операції, а саме: в яких районах, скільки, які категорії куркульсько-білогвардійського елементу намічені до виселення, порядок черговості районів; в яких пунктах мають бути сконцентровані виселені для подальшого спрямування залізницею; потрібну кількість відповідального і рядового оперативного складу для доукомплектування апарату, кількість чекістів запасу для мобілізації на місцях; потрібну кількість військових сил (РСЧА і військ ОДПУ) для забезпечення операції; місця концентрації резервів, особливо у районах найбільш небезпечних, де можна очікувати спалахів; заходи для розвантаження місць ув'язнення; кошторис витрат, необхідних для проведення операції.

[Директива ОДПУ № 3299 про підготовчі заходи для виселення "куркульсько-білогвардійського елемента" з районів суцільної колективізації. 23 січня 1930 р. // ДАРФ, ф. 9414, оп. 1, спр. 1944, арк. 15. Опубліковано: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 137].

25 січня 1930 р. ОДПУ була видана директива ПП, у тому числі УСРР, про організоване розкуркулення і виселення "куркулів", якою пропонувалося "поставити питання у партійних організаціях" про проведення кампанії відповідно до директив ОДПУ №№ 775 і 776. Окремо наголошувалась потреба вилучення з числа "куркулів", належних до виселення, "контрреволюційного куркульсько-білогвардійського елементу", справи на них належало розглядати у позасудовому порядку.

[Директива ОДПУ про вживання заходів для організаційного розкуркулення і виселення куркулів. 25 січня 1930 р. // ДАРФ, ф. 9414, оп. 1, спр. 1944, арк. 16. Опубліковано: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 142].

30–31 січня 1930 р. у Москві відбулися спільні засідання колегії ОДПУ з повноважними представниками і керівниками відділів ОДПУ (серед них був і В. Балицький), під час яких були погоджені деталі майбутньої операції.

Зокрема, було створено три комісії: 1) для розробки заходів по вилученню "куркулів-контрреволюціонерів" з районів суцільної колективізації у складі Євдокимова, Балицького, Єльцина, Воронова, Петера, Алексєєва, Каширіна, Бака, Рапопорта, Ольського, Кишкина; 2) з розміщення переселенців у складі Мессінга, Бокия, Аустрина, Матсона, Чаковського, Волленберга, Пузицького, Воронова; 3) з опрацювання заходів по переселенню куркулів у другу чергу у складі Мессінга, Медведя, Агранова, Запорожця, Решетова, Гандибіна, Погребинського, Берія, Євдокимова, Салиня, Бєльського, Бермана, Дякова, Воронова, Заліна, Молчанова.

31 січня ОДПУ була затверджена постанова за проектом, підготовленим комісією Євдокимова. Постанова містила чіткі вказівки ПП ОДПУ щодо забезпечення чіткого виконання репресивних заходів. Серед них – негайне створення трійок у ПП ОДПУ (у складі представників ОДПУ, крайкому ВКП(б), прокуратури) для розгляду справ стосовно "куркулів", віднесених до першої категорії; оформлення постанов трійок про конфіскацію майна і виселення родин "куркулів" 1-ї категорії через окружні виконкоми; створення на місцях за розпорядженням ПП ОДПУ оперативних трійок для керування "у всій сукупності" операцією стосовно "куркулів", віднесених до 2-ї категорії; створення у районах спеціальних районних оперативних груп для безпосередньої участі в операції тощо.

У першу чергу передбачалося виселити 142 тис. осіб, у тому числі 50 тис. осіб з території України. Операція з виселення в республіці мала розпочатись 15 лютого 1930 р., місцем заслання українських "куркулів" було визначено Північний край.

Відзначимо, що обрання часу розгортання каральної акції – розпал зими – було не випадковим: досвід громадянської війни вказував на реальну небезпеку "перетікання" обуреного утисками радянської влади селянства з власних домівок до лісів з перспективою широкого розгортання повстанського руху. За умов зими вірогідність такого розвитку подій значно зменшувалась. Розрахунки також робилися на раптовість та віяловий (у масштабах республік) характер операції. Це суттєво знижувало ризик одночасного охоплення округ селянськи-ми повстаннями і водночас створювало умови для швидкого концентрування на найбільш небезпечних ділянках потрібної кількості військ ОДПУ.

Звернемо увагу також і на те, що в операції не передбачалась і навіть заборонялась активна участь особового складу частин і з'єднань, у тому числі Української військової округи. Головною причиною цього було побоювання проявів нелояльності з боку червоноармійців, абсолютну більшість яких в УСРР у цей час становили селяни, мешканці України (територіально-кадровий принцип комплектування військ).

Натомість постанова ОДПУ передбачала дозвіл виселеним брати з собою майно і продовольство "у межах норми", зобов'язувала "куркулів" брати з собою реманент і продовольство на 2 місяці вагою не більше 25–30 пудів на родину; у дорозі до місць вислання "куркулі" мали бути забезпечені кип'ятком, а також медичним обслуговуванням (по лінії НКШС). [Протоколи № 1–2 сумісного засідання Колегії ОДПУ з повноважними представниками і керівними працівниками відділів ОДПУ "Про ліквідацію куркульства". ЦА ФСБ, ф. 2 ос., оп. 8, спр. 35, арк. 2–8; Опубліковано: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 151–155].2 лютого 1930 р. ОДПУ був виданий наказ № 44/21 "Про заходи по ліквідації куркульства як класу", яким передбачалися: "негайна ліквідація контрреволюційного куркульського активу", "кадрів діючих контрреволюційних і повстанських організацій, угруповань і найбільш злісних, махрових одинаків (перша категорія)"; масове виселення з районів суцільної колективізації та прикордоння найбільш багатих "куркулів" та їх родини у віддалені північні райони СРСР з конфіскацією їхнього майна (друга категорія). Пропонувалось у першу чергу, негайно ліквідувати усі діючі "контрреволюційні куркульсько-білогвардійські і бандитські кадри", завершивши цей етап операції до початку виселення "куркульських родин". 15 тис. вилучених в УСРР "контрреволюційних кадрів" належало сконцентрувати в окружних відділах ОДПУ, справи на них мали бути завершені у терміновому порядку й розглянуті у позасудовому порядку трійками, створеними при ПП ОДПУ. Основна маса таких

заарештованих мала бути відправлена до концентраційних таборів, стосовно "найбільш злісного і махрового активу контрреволюційних організацій і угруповань" належало застосовувати рішучі заходи покарання аж до вищої міри покарання. Родини "куркулів" першої категорії, поряд з "куркулями" другої категорії та їхніми родинами (по УСРР близько 30–35 тис. родин) пропонувалось виселити до Північного краю. Операція з виселення в УСРР мала розпочатись з 15 лютого, а відправка "куркулів" ешелонами на Північ – з 20 лютого 1930 р.

[Наказ ОДПУ № 44/21 про заходи для ліквідації куркульства як класу. 2 лютого 1930 р. // ДАРФ, ф. 9414, оп. 1, спр. 1944, арк. 17–25. Опубліковано: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 163–167].

2 лютого 1930 р. Транспортним відділом ОДПУ був затверджений план залізничних перевезень куркульських родин. Перевезення мало проводитись ешелонами у складі 44 теплушок, в кожній з яких належало розмістити родини до 40 осіб; виселеним дозволялось брати з собою їжу (до 30 пудів на родину), крім того, в дорозі належало розгорнути 18 продовольчих пунктів для видачі "куркулям" гарячої їжі 1 раз на добу; кип'яток мав видаватись цілодобово.

Рух ешелонів з "куркулями" мав проходити від пунктів формування до пунктів призначення по військовому графіку мирного часу (18–20 км на годину). Таким чином, з УСРР до Архангельська виселені "куркулі" мали доїхати за 6–8 діб, до Котласа – за 5–8 діб. Загалом до Північного краю з республіки планувалось до вивезення протягом місяця 50 тис. родин або 250 тис. осіб, 142 ешелонами.

[План залізничних перевезень куркульських родин, складений Транспортним відділом ОДПУ. Не раніше 2 лютого 1930 р. // ЦА ФСБ РФ, ф. 2 ос., оп. 8, спр. 35, арк. 25–28. Опубліковано: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 168–169]. Таємна постанова ЦК ВКП(б) від 30 січня 1930 р. була дубльована (у частині про надання крайовим (обласним) виконавчим комітетам і урядам автономних республік права повністю конфіскувати майно, виселяти куркулів з передачею їхнього майна колгоспам) по радянській лінії постановою ЦВК і РНК СРСР від 1 лютого 1930 р. "Про заходи щодо зміцнення соціалістичної перебудови сільського господарства в районах суцільної колективізації і боротьбі з куркульством".

[Известия ЦИК Союза ССР и ВЦИК. – 1930. – 2 февраля; Собрание законов и распоряжений рабоче-крестьянского правительства Союза Со-

ветских Социалистических Республик. – 1930. – № 9. Відділ перший. – Ст. 105. Опубліковано в зб.: Колективізація і голод в Україні. – 1929–1933. Збірник документів і матеріалів. – К., 1993. – С. 138].

На доповнення цієї постанови 3 лютого 1930 р. РНК СРСР видала постанову про заходи для реалізації постанови ЦК ВКП(б) від 30 січня 1930 р., також 4 лютого 1930 р. ЦВК СРСР надіслав на адресу ЦВК і РНК союзних та автономних республік, крайових і обласних виконавчих комітетів таємну Інструкцію про порядок виселення і розселення "куркулів", конфіскацію їхнього майна та порядок розселення "куркульських господарств".

[Постанова РНК СРСР про заходи для реалізації постанови ЦК ВКП(б) від 30 січня 1930 р. 3 лютого 1930 р. // ДАРФ, ф. 5446, оп. 1, спр. 457, арк. 33–35. Опубліковано: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 170–171; Інструкція ЦВК СРСР "Про конфіскацію майна, виселення і розселення куркулів" // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 193, арк. 55–57. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 62–65].

На виконання вищезазначених директивних вказівок ЦК ВКП(б) і ОДПУ, ГПУ УСРР здійснило в республіці перший етап "операції проти куркульства", провівши у період з 21 січня по 9 лютого 1930 р. масові арешти "куркулів", віднесених до 1-ї категорії. Було заарештовано 11 865 осіб – тих, які, за визначенням В. Балицького, "змогли б відіграти роль "ідеологів" та організаторів контрреволюційних виступів у момент повстання селянства".

[Доповідна записка В. Балицького про політичний стан селянства України у зв'язку з політикою ліквідації куркульства як класу за період від 20 січня до 12 лютого 1930 р. // ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 20, спр. 3190, арк. 94; Опубліковано в кн.: Голод 1932–1933 років в Україні. – К., 2003. – С. 407].

Арешти та вислання до концтаборів куркулів 1-ї категорії тривало і надалі. Загалом протягом 1 січня – 15 квітня 1930 р. у різних районах СРСР, у тому числі в УСРР, було заарештовано 140 724 осіб, віднесених до цієї категорії.

Під час другого етапу операції, в період з 15 квітня по 1 жовтня 1930 р. – іще 142 993 особи.

[Довідка ОДПУ про протидію куркульства політиці колективізації та його виселенню в 1929–1930 рр. 17 листопада 1930 р. // ЦА ФСБ РФ, ф. 2, оп. 8, спр. 329, арк. 198–212; Опубліковано в кн.: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 704].

Практично одночасно із зняттям "куркулів" 1-ї категорії в Україні тривало масове розкуркулення селянських родин.

Вже до 26 січня 1930 р. у Криворізькій окрузі були розкуркулені 2 422 господарства [ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 20, спр. 3189, арк. 8], до 10 лютого в Харківській окрузі вилучили майно 2 174 "куркулів" [Там само, арк. 133], у Шепетівській окрузі до 15 лютого 1930 р. були позбавлені майна 2 924 господарів [Там само, спр. 3184, арк. 92–93]. Подібною була ситуація і в багатьох інших регіонах республіки.

Загалом же протягом першого півріччя 1930 р. (за даними ОДПУ станом на 13 червня 1930 р.) в УСРР були розкуркулені 73 820 селянських господарств.

[Довідка ОДПУ про кількість розкуркулених і виселених куркулів другої категорії по районах СРСР. 13 червня 1930 р. // ЦА ФСБ РФ, ф. 2, оп. 8, спр. 329, арк. 118; Опубліковано в кн.: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 485].

За даними ж, оприлюдненими С. Косіором під час XI з'їзду КП(б)У, розкуркулення охопило 450 (з 583) районів УСРР, при цьому були позбавлені майна 90 тис. селянських господарств.

[З виступу С. Косіора на XI з'їзді КП(б)У // XI з'їзд КП(б)У. 5–15 червня 1930 р. Стенографічний звіт. – Харків, 1930. – С. 265. Опубліковано в кн.: Голод 1932–1933 років в Україні. – К., 2003. – С. 364].

Санкціоноване сталінським керівництвом пограбування селян у вигляді кампанії розкуркулення обернулося ескалацією насильства й проявами практично необмеженої сваволі з боку представників партійних органів, робітничих бригад, сільських активістів тощо. Ці останні у ході розкуркулення часто-густо не зупинялись перед побиттям, шантажем "куркулів", зведенням особистих рахунків за давні образи, всіляко знущались над людьми. Подекуди родини розкуркулених опинялися на лютому морозі практично в чому мати народила. Траплялися також випадки привласнення вилученого майна членами комісій: брали, насамперед, гроші, коштовності, цінні папери, однак не гребували й одягом, навіть їжею. В с. Вишняківка Зінов'ївської округи дві комсомолки, які працювали в складі комісії з розкуркулення, буквально зірвали з "куркульських дочок" одяг, тут же натягнувши на себе конфісковані плаття й пальто; там же гурт комсомольців намагався "експропріювати" одежу 10-річної доньки "куркуля", яка саме поверталася зі школи. [ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 20, спр. 3189, арк. 161]. У с. Малинівка Миколаївської округи члени сільради скупили конфісковане майно за встановленими ними ж самими пільговими цінами: персидські килими вартістю в 100–150 крб – усього за 5 крб, м'ясні окороки ціною в

кілька десятків рублів – по 20 коп. за пуд і т. ін. [ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 20, спр. 3189, арк. 161].

Водночас слід відзначити, що подібну завзятість у ході розкуркулення демонструвала лише незначна частина населення. Натомість основна маса хліборобів спостерігала за руйнуванням сусідських господарств з неприхованим осудом, усвідомлюючи свою безсилість та виявляючи пасивний протест проти цього відмовами користуватися "куркульським барахлом", вселятися до "куркульських хат", заздалегідь сповіщаючи "куркулів" про візит активістів тощо.

Відповідно до довідки начальника Управління державних прибутків НКФ СРСР від 4 липня 1930 р. за далеко не повними даними вартість майна, конфіскованого до цього часу у куркулів різних регіонів СРСР, сягала 181 559,6 тис. руб. У середньому вартість одного експропрійованого господарства становила 564,2 руб. Було передано до колгоспів у неподільні фонди майна на 137 803,7 тис. руб., вилучено грошей, облігацій, облігацій державних позик на 3 631,2 тис. руб.

Якщо виходити з того, що в УСРР до цього часу були розкуркулені від 73 820 до 90 тис. господарств, вартість майна українських "куркулів" може бути обрахована щонайменше у суму від 41 634 480 до 49 410 000 руб.

[Довідка начальника Управління держприбутком Наркомфіна СРСР Лівшиця "Про вартість конфіскованого у куркулів майна станом на 25 червня 1930 р.". 4 липня 1930 р. // АПРФ. – Ф. 3, оп. 30, спр. 194, арк. 58–59. Опубліковано в зб.: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 523–525; Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 245–247].

Кампанія по ліквідації куркульства як класу перейшла в Україні в рішучу стадію з 18 лютого 1930 р., коли в республіці розпочалась масова депортація "куркулів" до Північного краю.

Операція проводилась спершу в Одеській, Миколаївській, Херсонській округах, потім у Криворізькій, Зінов'євській, Тульчинській, Шевченківській, Харківській, Дніпропетровській, Мелітопольській, Запорізькій, Київській, Уманській. Після них на черзі були Артемівська, Білоцерківська, Конотопська, Куп'янська, Луганська, Прилуцька, Первомайська, Сумська, Проскурівська округи і т. д. [ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 20, спр. 3190, арк. 61–62].

За донесенням ДПУ УСРР голові ОДПУ Г. Г. Ягоді від 25 березня 1930 р. у період з 18 лютого по 10 березня 1930 р. з 29 українських округ були виселені 19 531 "куркульських родин" (загалом 92 970 осіб: 32 436 чоловіків, 28 480 жінок, 32 054 дитини). На момент подання донесення також було завершено підготовчу роботу для виселення з 11 прикордонних

округ УСРР іще 15 тис. осіб з так званого "контрреволюційного і антирадянського елементу та куркульства", операція з їх виселення мала бути завершена до 1 квітня 1930 р.

[Доповідна записка ДПУ УСРР Г. Г. Ягоді про підсумки роботи по виселенню куркульства в республіці. 25 березня 1930 р. Про підсумки роботи по виселенню куркульства в республіці // ЦА ФСБ РФ, ф. 2, оп. 8, спр. 232, арк. 344-а–356; Опубліковано в зб.: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 336–342].

Дещо раніше, 15 березня 1930 р. політбюро ЦК ВКП(б) була видана таємна постанова "Про Україну і Білорусію", в якій констатувалася загроза втручання Польщі у ході запланованого виселення з прикордонних районів "польсько-куркульських контрреволюційних і шпигунських елементів". У зв'язку із цим пропонувалось посилити в цих районах контингенти військ ОДПУ, операцію з виселення провести "максимально організовано і без галасу", "попереджувати будь-який масовий виступ у прикордонних округах".

[Постанова політбюро ЦК ВКП(б) "Про Україну і Білорусію". 15 березня 1930 р. // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 193, арк. 154а–154а об. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 151–152].

Виконуючи ці вказівки, ДПУ до початку травня 1930 р. провело "без галасу" виселення з прикордонних районів України до Сибіру 14 894 "куркулі-одинаки". "Одинаками" називались голови заможних селянських родин (фактично куркулі другої категорії), які в ході "антикуркульської операції" не лише позбавлялись свого майна, господарства, але й відривались від власних родин. Отже, селянські родини прикордоння України піддавались не лише розкуркуленню, але також і на певний час були роз'єднані. Згідно з інформацією ОДПУ станом на 6 травня 1930 р. з УСРР вже було виселено 20 793 родини, 113 637 осіб. До Північного краю було відправлено 19 658 ро-дин, 93461 особа; до Сибірського краю – 1135 родин, 20176 осіб, у тому числі 14 894 "куркулі-одинаки".

[З доповіді опергрупи ОДПУ про підсумки роботи з виселення куркулів другої категорії. 6 травня 1930 р. // ЦА ФСБ РФ, ф. 2, оп. 8, спр. 329, арк. 1–28, 31–33, 37–44; Опубліковано в зб.: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 409–430].

Протягом другого півріччя 1930 р. в Україні тривало розкуркулення і виселення селянських родин.

25 вересня 1930 р. політбюро ЦК ВКП(б) була видана постанова "Про родини виселених куркулів", відповідно до якої було ухвалено провести вислання родин "куркулів" з прикордонної смуги до місця виселення голів родин у Сибіру та на ДСК.

[Постанова політбюро ЦК ВКП(б) "Про родини виселених куркулів". 25 вересня 1930 р. // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 194, арк. 69. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 259–260].

15 жовтня ДПУ України поінформувало керівництво про плани вивезення ешелонами з 27 жовтня по 8 листопада 36 104 членів родин висланих раніше "куркулів", проте через відсів осіб, що не підлягали вивезенню, а також почасти утечі висланців було вивезено 17 ешелонами 31 504 особи.

[ЦА ФСБ РФ, ф. 2, оп. 8, спр. 267, арк. 24–29. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 782].

Згідно з даними Особливого відділу ОДПУ станом на 10 грудня 1930 р. в УСРР вже були розкуркулені 70 407 господарств, а виселені 31 593 родини, 146 229 осіб: з них до Північного краю було відправлено 19 658 родин, 93 461 особу, а до Сибірського краю – 11 935 родин, 52 425 осіб (з цих останніх 323 родини, 2 624 особи були пізніше переправлені для роботи на копальні "Союззолота" у Далекосхідний край і на Алдан).

[Доповідна записка Особливого відділу ОДПУ про кількість розкуркулених і виселених куркулів станом на 10 грудня 1930 р.; Доповідна записка Особливого відділу ОДПУ про кількість вселених куркулів 2-ї категорії та "одинаків". 10 грудня 1930 р. // ЦА ФСБ РФ, ф. 2, оп. 8, спр. 329, арк. 274–275; Опубліковано в зб.: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 2. Ноябрь 1929 – декабрь 1930. – М., 2000. – С. 745–748].

Другий етап депортації „куркульства" з України тривав у період з березня по вересень 1931 р.

20 травня 1931 р. політбюро ЦК ВКП(б) була видана постанова "Про план переселення куркульських родин у 1931 р.", відповідно до якої з УСРР належало виселити до Уральської області 30 тис. "куркульських родин" (у реальності було виселено дещо більше, близько 32 тис. родин).

[Постанова політбюро ЦК ВКП(б) "Про план переселення куркульських родин у 1931 р." і організацію "виробничого використання спецпереселенців" // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 194, арк. 130–133. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 309, див. також інформацію на с. 785].

Згідно із запискою заступника ОДПУ Г. Г. Ягоди до Й. В. Сталіна від 15 жовтня 1931 р., операція з виселення "куркулів" проводилась 1931 року у різних регіонах СРСР у період з 20 березня по 25 квітня і з 10 травня по 18 вересня. Внаслідок неї було виселено з місць попереднього проживання 162 962 родини (78 7341 особа). Протягом 1930–1931 рр. в СРСР, у тому числі з України, було виселено 240 757 родин (1 158 986 осіб).

[Записка заступника голови ОДПУ Г. Ягоди Й. В. Сталіну "про виселення куркульства з районів суцільної колективізації" в 1930–1931 рр. 15 жовтня 1931 р. // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 195, арк. 163. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 442].

У 1931 р. лише на Урал було переселено 95 544 родини, 438 908 осіб. При цьому майже третину переселенців становили саме "українські куркулі" (32 127 родин). Серед інших були також" виселені з Північного Кавказу (25 995 родин), Білорусії (9 113 родин).

[ДАРФ, ф. Р-9479, оп. 1, спр. 89, арк. 205. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 789].

Примусова колективізація в українському селі, супроводжувана масовими арештами, розкуркуленням і депортаціями селянських родин (частина розкуркулених селян України була заарештована й у позасудовому порядку засуджена до відправки у концтабори, а основна маса – примусово виселена до Північного краю і Сибіру), зруйнували традиційну систему сільськогосподарського виробництва, що найнегативнішим чином позначилось на його ефективності, призводило до великих втрат врожаю і позбавляло і державу, і селян можливості створювати надійні запаси продовольства, які можна було б використати у критичних ситуаціях.

23. Арешти "куркулів", депортації "куркульських родин" з України планувались і проводилась також протягом 1932–1933 рр. в умовах голодомору. Зокрема, у 1932 р. попередньо планувалося депортувати з України до Уралу 6 тис. родин. І хоча пізніше рішення про масштабну операцію виселення було відмінене, сотні родин "куркулів", у тому числі під маркою боротьби з "петлюрівськими елементами, які зривають хлібозаготівлі", усе ж були вислані з України.

26 квітня 1932 р. було видано циркуляр ОДПУ № 395 "Про проведення виселення куркульських родин у 1932 році", яким на ОДПУ покладалося завдання проведення виселення селянських родин з районів суцільної колективізації у період з травня–липня 1932 року.

[ЦА ФСБ РФ, ф. 100, оп. 1, спр. 1, арк. 90. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 819].

4 травня 1932 р. політбюро ЦК ВКП(б) було прийнято постанову "Про план виселення куркулів у 1932 р.". Згідно з нею, відповідно до представленого ОДПУ плану, протягом року належало виселити з місць постійного проживання 38300 родин "куркулів", у тому числі 6 тис. родин з України, які мали бути спрямовані на Урал. Для успішного проведення операції ОДПУ належало асигнувати 3 500 тис. руб. з резервного фонду РНК СРСР.

[Постанова політбюро ЦК ВКП(б) "Про план виселення куркулів у 1932 році". 4 травня 1932 р. // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 196, арк. 70–71. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 537–539].

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) від 4 травня 1932 р. була дубльована (затверджена у радянському порядку) постановою РНК СРСР від 7 травня 1932 р. "Про спецпереселенців".

[Постанова РНК СРСР № 65/161сс. "Про спецпереселенців". 7 травня 1932 р. // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 196, арк. 72–73. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 539–541].

16 травня 1932 р. політбюро ЦК ВКП(б) відмінило свою постанову від 4 травня про виселення 38 300 "куркульських родин", ухваливши натомість постанову "Про спецпереселенців", згідно з якою ОДПУ було запропоновано "окремі контрреволюційні злісні елементи на селі вилучати у порядку індивідуального арешту".

[Постанова політбюро ЦК ВКП(б) "Про спецпереселенців". 16 травня 1932 р. // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 196, арк. 78. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 543–544].

4 грудня 1932 р. ЦК ВКП(б) і РНК СРСР була затверджена постанова № 1867/392с "Про хлібозаготівлі на Україні, Північному Кавказі і у Західній області", якою ЦК КП(б)У, Північкавкрайком, РНК України і Крайвиконком Північкавкраю зобов'язувались викорінити "контрреволюційні елементи шляхом арештів, ув'язнення в концтабори на тривалий строк, не зупиняючись перед застосуванням вищої міри покарання до найбільш злісних з них". Постанова вимагала виселити до північних районів СРСР з станиці Полтавської (Північний Кавказ) – "як найбільш контрреволюційної" усіх мешканців; виселяти в Україні "куркулів" і саботажників хлібозаготівель та посівної кампанії з числа комуністів. Особливий наголос у документі робився на потребі розгорнення боротьби з "петлюрівськими та іншими буржуазно-націоналістичними елементами".

[Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР № 1867/392с "Про хлібозаготівлі на Україні, Північному Кавказі і у Західній області". 14 грудня 1932 р. //

ДАРФ, ф. Р-5446, оп. 1, спр. 466, арк. 178–180. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 822–824].

А виконання цієї настанови, 24 грудня 1932 р. повноважний представник ОДПУ по Україні В. Балицький надіслав шифротелеграму заступникові голови ОДПУ Г. Г. Ягоді, в якій повідомляв про свою і Л. Кагановича пропозицію вислати з Одеської області УСРР 500 родин "для удару по куркульським петлюрівським елементам, які зривають хлібозаготівлі".

[Шифротелеграма повпреда ОДПУ по Україні В. А. Балицького заступнику голови ОДПУ Г. Г. Ягоді про виселання 500 родин з Одеської області. 24 грудня 1932 р. // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 196, арк. 106. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 568].

26грудня опитуванням членів політбюро ЦК ВКП(б) було санкціоновано виселання 500 родин "куркулів" з Одещини. Рішення це було затверджено постановою політбюро ЦК ВКП(б) 16 січня 1933 р.

[РДАСПІ, ф. 17, оп. 163, спр. 970, арк. 44. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 825].

31 грудня 1932 р. секретар ЦК КП(б)У С. Косіор у шифротелеграмі Й. Сталіну просив затвердити рішення про виселання на північ 300 родин "куркулів" з Чернігівської області, мотивуючи це тим, що в цій області "куркульня проявляє виключне нахабство".

[Шифротелеграма секретаря ЦК КП(б)У С. В. Косіора Й. В. Сталіну про виселення родин "куркулів" з Чернігівської області. 31 грудня 1932 р. // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 196, арк. 106. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 569].

16 січня 1933 р. постановою політбюро ЦК ВКП(б) ця пропозиція С. Косіора була прийнята.

[Постанова політбюро ЦК ВКП(б) з приводу телеграми С. Косіора про виселення "куркулів" з Чернігівської області. 16 січня 1933 р. // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 196, арк. 109. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 569–570].

Проте згідно з даними Таємно-політичного відділу ОДПУ, вже 8 січня 1933 р. з Чернігівської області до Північного краю вирушив ешелон з 313 родинами "куркулів" (1 320 осіб). "Куркульські родини" були виселені з 45 сіл семи районів.

[Спецповідомлення № 4 Таємно-політичного відділу ОДПУ "Про хід виселення з Нижньо-Волзького краю, УСРР і Північно-Кавказького краю куркульського і контрреволюційного елементу, що зриває хлібозаготівлі".

14 січня 1933 р. // ЦА ФСБ РФ, ф. 2, оп. 11, спр. 1310, арк. 28–29. Опубліковано в зб.: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 3. Конец 1930–1933. – М., 2001. – С. 634].

16 січня політбюро ЦК ВКП(б) затвердило постанову "Про поширення на Дніпропетровську область заходів, прийнятих по відношенню до Одеської області", згідно з якою ухвалено вислати з округи 700 родин з 20–25 сіл; при цьому Карлсону і Реденсу доручалось організувати висилання на Північ злісних елементів і куркулів (без родин) у кількості 700 осіб; мав також бути складений список виключених до 50 осіб з партії для негайного висилання до концтабору.

[Постанова політбюро ЦК ВКП(б) "Про поширення на Дніпропетровську область заходів, прийнятих по відношенню до Одеської області". 16 січня 1933 р. // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 196, арк. 111. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 570].

Проте згідно з даними Таємно-політичного відділу ОДПУ, 9 і 10 січня 1933 р. з Дніпропетровської області до Північного краю вирушило два ешелони, які везли 4 037 "куркулів", у тому числі 682 "одинаки". Ці "куркульські родини" були виселені з 27 сіл 19 районів.

[Спецповідомлення № 4 Таємно-політичного відділу ОДПУ "Про хід виселення з Нижньо-Волзького краю, УСРР і Північно-Кавказького краю куркульського і контрреволюційного елементу, що зриває хлібозаготівлі". 14 січня 1933 р. // ЦА ФСБ РФ, ф. 2, оп. 11, спр. 1310, арк. 28–29. Опубліковано в зб.: Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы в 5 томах. 1927–1939. Том 3. Конец 1930–1933. – М., 2001. – С. 634].

16 січня 1933 р. політбюро ЦК ВКП(б) також затвердило рішення на телеграму С. Косіора від 3 січня 1933 р. про висилання на Північ з Харківської області 400 родин "злісних елементів і куркулів".

[Постанова політбюро ЦК ВКП(б) на телеграму С. Косіора від 3 січня 1933 р. 16 січня 1933 р. // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 196, арк. 112. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 571].

20 березня 1933 р. політбюро ЦК ВКП(б) затвердило постанову "Про забезпечення весняної посівної кампанії у цукрових районах Київської області", відповідно до якої ОДПУ і ПП ОДПУ УСРР В. Балицькому було запропоновано провести виселення з цукрових районів Київської області, особливо з Уманського і Білоцерківського районів близько 1 тис. родин з "петлюрівських елементів".

[Постанова політбюро ЦК ВКП(б) "Про забезпечення весняної посівної кампанії у цукрових районах Київської області". 20 березня 1933 р. // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 196, арк. 144. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 592].

Нарешті 10 травня 1933 р. політбюро ЦК ВКП(б) своєю постановою затвердило "Інструкцію всім партійно-радянським працівникам і всім органам ОДПУ, Суду і Прокуратури", в якій констатувались успіхи, досягнуті за три останні роки у справі боротьби з класовим ворогом на селі й пропонувалось припинити масові виселення селян, упорядкувати справу арештів, розвантажити місця ув'язнення. Зокрема, будь-які масові виселення селян пропонувалось припинити негайно, допускати надалі виселення лише в індивідуальному і частковому порядку і лише по відношенню до тих господарств, котрі ведуть активну боротьбу проти колгоспів. Разом із тим допускалось виселення з різних регіонів СРСР 12 тис. господарств, у тому числі 2 тис. з України.

[Інструкція усім партійно-радянським працівникам і всім органам ОДПУ, Суду і Прокуратури. 10 травня 1933 р. // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 196, арк. 163–163 зв. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 607–613].

Це рішення про виселення, як можна судити за документами, було проведене у життя. У постанові РНК СРСР від 21 серпня 1933 р. "Про організацію трудових поселень" пропонувалось протягом 1933 р. спрямувати у трудові поселення ОДПУ Західного Сибіру і Казахстану, крім висланих, прибулих на місця і тих, хто перебуває у дорозі – 124 тис. осіб, іще додатково 426 тис. осіб, у тому числі "куркулів", висланих в індивідуальному порядку – 12 тис. родин (48 тис. осіб).

[Постанова РНК СРСР № 1796/393/сс "Про організацію трудових поселень". 21 серпня 1933 р. // АПРФ, ф. 3, оп. 30, спр. 196, арк. 190–196. Опубліковано в зб.: Политбюро и крестьянство: высылка, спецпоселение 1930–1940. – М., 2005. – С. 630–634].

24. Розкуркулення і депортації куркульських родин у період 1932–1933 років являли собою репресивні заходи, спрямовані на забезпечення виконання надмірних хлібозаготівельних планів.

Саме такі плани стали головним безпосереднім знаряддям організації Голодомору 1932–1933 років і вбивства українських селян голодом. Йдеться про непосильні хлібозаготівельні плани з урожаїв 1932 і 1933 років, виконання супроводжувалось застосуванням жорстких репресій і позбавляло селян всіх запасів продовольства. Прирікаючи їх на голодну смерть, партійне й радянське керівництво переслідувало намір часткового знищен-

ня української нації з метою підриву потенціалу українського визвольного руху і унеможливлення виходу України із складу УСРР.

Плани заготівель збіжжя (також картоплі, м'ясо-молочних продуктів) здійснювалися за допомогою репресивних заходів, а державні заготівельні плани мали силу натуральної повинності, особливо для індивідуальних селянських господарств. Вони обкладалися за принципом "план по двору", який письмово фіксувався і доводився сільськими радами кожній родині. Існувало так зване "тверде завдання", тобто конкретний обсяг заготівель. Їх норми, передбачені українськими заготівельними організаціями (Наркомпостач, укрколгоспцентр), були проігноровані союзним урядом, персонально В. Молотовим, Л. Кагановичем, Й. Сталіним. За невиконання заготівель колгоспи та селяни підлягали "натуральним штрафам", різним додатковим стягненням хліба, грошей, але вони не звільняли їх від обов'язкового виконання так званого "твердого завдання". У 1932 р. обсяги хлібозаготівель в УСРР становили 53 % валового збору зернових [Голод 1932–1933 років в Україні: причини та наслідки. – К., 2003. – С. 450–451], що означало повне порушення економічно-господарської рівноваги хлібофуражного балансу. Були абсолютно проігноровані норми споживання хліба, годівлі худоби, сівби на одиницю клину. Зерна бракувало для нормальної відгодівлі худоби, тому її поголів'я в УСРР зменшилося у 7 разів [Там само. – С. 454–455]. В районах і селах відсоток вилучення хліба сягав 70–75 % його гуртового збору, що означало повну деградацію основних галузей сільського господарства, відсутність натуральних, насіннєвих, страхових фондів, які за особистим розпорядженням С. Косіора зараховували до хлібозаготівель, відмову колгоспникам у вигляді хліба на трудодні та на громадське харчування. Зимою 1933 р. біля 50 % колгоспів не видали колгоспникам хліба на зароблені ними трудодні [ЦДАВО України. – Ф. 3470. – Оп. 1. – Спр. 72. – Арк. 3].

Діяли декілька видів прямого та опосередкованого оподаткування, крім хлібозаготівельної повинності. Єдиний сільгоспподаток становив 35 % вартості доходу селянського двору від його основних галузей. Існувало так зване самообкладання, яке фактично було формою додаткового оподаткування, особливо середніх та заможних селян, ставка якого перевищувала у 2–4 рази суму єдиного сільгоспподатку. Крім податків селянам нав'язували лотереї грошової державної позики, різні фінансові збори на будівництво літаків, культзбори тощо. Для їх виконання необхідно було продавати зерно, хоча дозволялося розраховувати натуральним еквівалентом.

Нереальні для виконання заготівельні плани мали форму натуральних стягнень, позаяк селяни хліб не продавали, а віддавали на погашення гро-

шової та іншої компенсації. Це був натуральний податок. Його невиконання супроводжувалося накладанням "натурального штрафу", тобто 15-місячної норми здавання м'яса або картоплі, що призводило до масового забою худоби і позбавлення селян такого незамінного продукту харчування, як картопля. Штраф можна було компенсувати грішми, але в розмірі 15-разової вартості хліба, при тому без звільнення від виконання натурального твердого завдання. 9 січня 1933 р. натуральні штрафи становили 14 млн крб., які селяни мали сплатити [Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. – К., 1990. – С. 324]. За невиконання штрафу їх позбавляли корів, дрібної худоби, лишаючи родини без продовольства. Стягнення "натуральних штрафів" розглядалося як репресивний захід проти так званих саботажників і супроводжувалося повним вилученням продовольства, майна, позбавленням житла, землі, присадибної ділянки, що прирікало селян на голодну смерть.

Наприкінці 1932–1933 років більшовицька влада забирала в українського селянина все продовольство. 23 червня 1932 року Політбюро ЦК ВКП(б) постановило не завозити хліба в Україну. В колгоспах, виконуючи постанову ЦК КП(б)У від 18 листопада 1932 року, припинили видачу хліба колгоспникам на зароблені трудодні. Про це, зокрема, свідчить постанова Раднаркому УРСР від 1 грудня 1932 року, якою передбачалося вилучати в колгоспників навіть картоплю, яка була видана їм на трудодні [ЦДАВОВУ: Ф. 27. – Оп. 13. – Спр. 1221. – Арк. 37, 38].

25. Тотальне вилучення продовольства обґрунтовувалось необхідністю створення спеціальних державних резервних фондів – Непорушного і Мобілізаційного, а також виконання експортних поставок.

В обох фондах на 1 січня 1932 року зберігалось 2,033 млн т збіжжя, а на 1 січня 1933 року – 3,034 млн т.

Не рахуючись з долею селянина, Радянський Союз викидав великі кількості зерна на світовий ринок. Радянський експорт зерна у 1930 році становив 4 764 323 тонни на суму 701 518 тисяч карбованців, у 1931 – 5 055 688 (523 293), в 1932 – 1 727 407 (180 688), в 1933 – 1 683 880 (139 081), у 1934 – 768 668 (64 269) [Внешняя торговля СССР за 1918–1940 гг. – М., 1960. – С. 444].

Пшениці: 1930 – 2 530 935 (454 171), 1931 – 2 498 958 (268 743), 1932 – 550 917 (66 938), 1933 – 748 248 (71 635), 1934 – 211 766 (20 676) [Внешняя торговля СССР за 1918–1940 гг. – М., 1960. – С. 444].

Продукти борошномельної промисловості: 1930 – 98 288 тонн – 31 710 тис., 1931 – 158 725 – 45 142 тис., 1932 – 123 929 – 39 176 тис., 1933 – 119 149 – 36 896 тис, 1934 – 142 350 – 42 977 тисяч карбованців [Внешняя торговля СССР за 1918–1940 гг. – М., 1960. – С. 449].

Плануючи продати на експорт 4 472 678 тисяч тонн українського хліба з урожаю 1932 року із загального обсягу заготівель у 5 831 300 тонн (усього по СРСР – 13 809,1 тис. тонн), більшовицька влада не зважала на те, що ці плани орієнтувалися не на зібраний урожай, а на біологічні оцінки до початку жнив. А урожай 1932 року справді, згідно з офіційними даними, був нижчим за попередні роки (яра пшениця дала в 1932 році 5,6 центнера, 1931 – 5,3, 1930 – 7,6; озима пшениця: 1932 – 8,5, 1931 – 9,9, 1930 – 12,1), усіх зернових тоді засіяли 18 027 тисяч гектарів (1931 – 20 725).

Оперативні документи свідчать, що станом на травень 1933 року в морських портах СРСР було прийнято до відправки з урожаю 1932 року 2 738 423 тонни експортного зерна, з якого 2 553 974 тонни вже було відправлено [Російський державний архів економіки: Ф. 413. – Оп. 13. – Спр. 393. – Арк. 26].

Це означає, що було відправлено на мільйон тонн більше, ніж офіційно повідомлялося в 1960 році. Не виключено, що цей мільйон був узятий саме з УСРР. Як свідчить офіційний документ – доповідна записка заступника Уповноваженого наркомату зовнішньої торгівлі СРСР Луся до керівництва УСРР, – зазначається, що Україна виконала план здачі продукції на експорт в четвертому кварталі 1932 року, на який припадають основні обсяги відвантаження хліба [ЦДАГОУ: Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6376. – Арк. 14].

Ці дані підтверджуються і телеграмою заступника наркома зовнішньої торгівлі СРСР Розенгольца на адресу голови Раднаркому УСРР В. Чубаря від 9 лютого 1933 року: за виконання плану здачі експорту в четвертому кварталі на 110 %, а за 1932 рік на 97 % – республіканське керівництво преміюється двома машинами, а райони – шістьма [ЦДАГОУ: Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6376. – Арк. 15].

Саме за виконання експортних поставок 1932 року на 101,8 % і плану I кварталу 1933 на 106,7 % заступник голови Раднаркому УСРР П. Любченко підписує 29 квітня 1933 року подання на нагородження керівних працівників зовнішньої торгівлі в Україні [ЦДАГОУ: Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6376. – Арк. 42, 43].

26. Україна змушена була виконувати й внутрішні поставки. На початку березня 1933 року Сталін і Молотов вимагали від керівників УСРР негайного відвантаження насіннєвих фондів пшениці: Уралу 32 000 тонн, Казахстану – 5 000; ячменю: Московській – 20, Казахстану, Середній Волзі, Татреспубліці, Закавказзю, Північному Кавказу, Криму, Білорусі – 3 125. Кукурудзи – 35 405. [ЦДАГОУ: Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5362. – Арк. 6].

Косіор доповідав 15 березня 1933 року: наряди на відвантаження насіннєвого зерна виконуються без будь-яких затримок. На 14.03 відванта-

жено пшениці 35 900 в рахунок основного наряду 37 000. Додатковому наряду, одержаному з Москви 13 і 14, приступили негайно до відвантаження. Наряди на відвантаження ячменю виконано, кукурудзи відвантажено близько 8 тисяч тонн [ЦДАГОУ: Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5362. – Арк. 24].

27. Голод породжувало і запровадження стосовно окремих населених пунктів і навіть районів так званих "чорних дощок".

Режим "чорних дощок" був частково апробований у січні–лютому 1928 р., але свого апогею досяг саме у 1932–1933 роках. Це була каральнорепресивна акція, яка мала на меті штучну продовольчу блокаду окремих сіл, колгоспів, сільрад, щоб примусити їх виконувати хлібозаготівельні плани, але перетворилася на соціальну резервацію великих груп людей, яких тримали без харчів протягом п'яти–шести місяців, попередньо вилучивши у них все їстівне. Село оточували військові загони, ДПУ, міліція, територіальні, військові частини. У 1932–1933 роках режим "чорних дощок" діяв принаймні у 180 районах УСРР (25% районів), а в Харківській області його відчули 400 колгоспів [Голодомор 1932–1933 років в Україні: документи і матеріали. – К., 2007. – С. 572, 603.], відтак ними були охоплені сотні тисяч селян. Їх застосовували протягом 1932–1933 років, навіть восени 1933 р., коли план хлібозаготівель був зменшений, а валовий збір кращий від попереднього року на 10 млн т.

Такі чорні дошки в основному запроваджувалися і в хліборобських районах поза межами УСРР, де, як правило, переважали українці.

Так, коли 2 листопада 1932 року на нараді в Північно-Кавказькому крайкомі ВКП(б) за участю представників Москви Кагановича і Мікояна постало питання про заведення так званих чорних дощок, то із залу пролунало: "Відомо, що на Півн[ічному] Кавказі найважча станиця Полтавська, найбільш контрреволюційна, звідки все і починається. І тов[ариш] Мікоян знає цю станицю. Треба про неї сказати".

Так звана контрреволюційність станиці Полтавська полягала насамперед в тому, що її вільнолюбне козацьке населення, нащадки переселених ще царицею Катериною II на Кубань запорожців (за переписом 1926 року в Полтавській було 14 306 жителів, з яких 10 985 віднесло себе до українців), виступало за розвиток рідної української культури, саме тут існував перший Всеросійський український педагогічний технікум і саме тут тривалий час існував центр антирадянського визвольного руху на чолі з отаманом Мальком, саме тут був найбільший спротив більшовицькій колективізації.

Ось чому така увага більшовицької влади була звернута на українську станицю Полтавська. Її першою виселили повністю на північ, заселяючи

в хати козаків ветеранів Червоної армії, а назву змінюючи на Красноармєйську, аби нічого не нагадувало про українське походження.

Другою такої трагедії зазнала ще одна українська станиця Кубані – Уманська, де з 20 727 мешканців 17 008 назвалося представниками нашої нації. Після виселення її назва була змінена на Лєнінградську.

Систему каральних заходів через "чорні дошки" за розпорядженням Сталіна було запроваджено і в Казахстані. Але ті села Усть-Каменогорського чи Федорівського районів, яких це стосувалося, виявилися, як правило, українськими. Скажімо, за переписом 1926 року Федорівський район нараховував 28 302 жителів, з яких 25 408 були українцями [Всесоюзная перепись населения 1926 года. Казахская АССР. Отдел I. Народность, родной язык, возраст. грамотность. – М., 1928. – С. 146].

Щодо Нечорноземної зони РФ, де також не виконувались плани хлібозаготівель, подібних заходів не застосовували.

28. Забравши все їстівне в українського населення, влада свавільно позбавила його можливості роздобути продукти харчування в інших регіонах СРСР. Постанова ЦК ВКП(б) і Раднаркому СРСР за підписами Сталіна і Молотова від 22 січня 1933 року про заборону виїзду стосувалася селян України й Кубані, де за переписом 1926 року українців нараховувалося 915 450, тобто більше двох третин від усього населення [Всесоюзная перепись населения 1926 года. – М., 1930. – Т. 39. – С. 146].

Цим документом каральним органам доручалося арештовувати тих "селян України і Північного Кавказу, що пробралися на північ", а після того, коли серед них будуть відібрані "контрреволюційні елементи, повертати інших у місця їхнього проживання". І ця директива справно виконувалася: як свідчить зведення таємно-політичного відділу ОДПУ СРСР, за грудень 1932 – січень 1933 років, із сіл тільки 215 районів України виїхало 85 217 одинаків і 9 213 родин: з Київської області 26 344, Харківської – 26 129, Дніпропетровської – 12 421 одинаків і 3 845 родин, Донецької – 9 561, Одеської – 3 950 і 4 020, Чернігівської – 5 593 і 837, Вінницької – 5 068 і 511 [Отечественные архивы (Москва). – 2009. – № 2. – С. 120].

Однак ці дані можуть бути далеко неповними, оскільки лише із Звенигородського району тодішньої Київської області в різні регіони СРСР розбіглося за 1932 рік понад 10 тисяч осіб, як свідчив місцевий лікар П. Блонський [Отечественные архивы. – 2009. – № 2. – С. 125].

Для порівняння зазначимо, що коли голодні казахи вдавалися до так званого відкочів'я, тобто перекочовували на якийсь період до районів Західного Сибіру, Киргизії, навіть до Китаю, то ніяких постанов про насильницьке повернення в архівах не виявлено. Навпаки, комуністична влада Казахстану, котрий тоді входив до Російської Федерації, всіляко намагала-

ся затримати їх на сусідніх, більш забезпечених територіях – аж до сприятливих обставин. Про це свідчить спеціальне дослідження про те, як голодні казахи рятувалися від смерті в Західному Сибіру: Малышева М., Познанский В. Казахи – беженцы от голода в Западной Сибири. 1931–1934 год. – Алмати, 1999. – С. 12.

Поширену практику відкочування голодних казахів у навколишні регіони підтверджують і російські автори. В. Кондрашин стверджує, що казахи мали можливість, скажімо, в Поволжі навіть працевлаштуватися цілими господарствами в період голодомору. Наприклад, у Сорочинському районі Середньо-Волзького краю в той скрутний час, за свідченнями цього автора, трудилося 81 господарство в кількості 391 особи [Кондрашин В. Голод 1932–1933 годов: трагедия российской деревни. – Москва: Российская политическая энциклопедия, 2008. – С. 188].

Тобто, казахам не забороняли шукати продукти харчування за межами своєї республіки. Про це, до речі, свідчать і десятки архівних документів, виявлених нами у Казахстані. Скажімо, в телеграмі керівників Казахстану Мірзояна і Кулумбетова від 29 серпня 1933 року наводяться дані про те, що тільки в Середньо-Волзькому краї Російської Федерації на той час перебувало "влаштованих казахів на різних роботах 15 386 осіб" [Архів Президента Казахстану (Алмати): Ф. 141. – Оп. 1. – Спр. 5729. – Арк. 101].

Зрештою, прохання керівництва Казахстану про продовольче забезпечення відкочівників адресувалися до сусідніх регіонів ще з березня 1932 року. Зокрема, про це йдеться в телеграмах першого секретаря крайкому ВКП(б) Голощокіна до його колеги в Новосибірську Ейхе [Там само: Спр. 5194. – Арк. 60, 65].

І сусідні регіони справді прислухалися до цих прохань, тим паче, що постановою Всесоюзного Центрального Виконавчого Комітету від 10 березня 1932 року передбачалося таку роботу організовувати. Зокрема, постанова Башкирського обкому ВКП(б) від 14 жовтня 1933 року підсумовує виконання цієї московської директиви [Там само: Спр. 5763. – Арк. 230].

29. Західні країни, закордонні громадські організації, особливо українські виявили готовність надати допомогу, але радянська держава замовчувала факт Голодомору і відхиляла пропозиції про надання такої допомоги. Заперечуючи наявність голоду в Україні, керівництво радянського Червоного Хреста відмовилося від співпраці з Міжнародним Червоним Хрестом.

30. Сільське населення України не отримувало масштабної централізованої допомоги, а переважно насіннєві позики, які підлягали поверненню. Вони були спрямовані на забезпечення "прориву", тобто здійснення вес-

няної чи осінньої сівби. Так звана продовольча допомога (просо, тюлька) стосувалася винятково тих колгоспів, які вирощували буряк, і видавалась лише на період посівної, прополочної та уборочної компаній, і вона надходила переважно з внутрішніх резервів України. В колгоспах забороняли видавати хліб на громадське харчування працюючих (непрацездатні члени їхніх сімей взагалі нічого не отримували), а натуральні фонди забирали до хлібозаготівельних "червоних валок".

31. Упродовж 1932–1933 років партійні та радянські органи влади не впровадили заходів, які б унеможливлювали голодомор. Вони навіть заборонили офіційну реєстрацію голодних смертей і публічно-обрядові поховрони померлих від голоду.

32. Показово, що у другій половині 1933 року почалось організоване заселення вимерлих українських сіл переселенцями з інших регіонів СРСР, насамперед з Росії, що змінювало етнічну ситуацію як в українському селі, так і в середовищі компактного розселення українців за межами УСРР.

Телеграма керівника переселенського відділу Наркомату земельних справ УСРР В. Левицького 26 листопада 1933 року до московського керівництва з проханням забезпечити свічками й ліхтарями переселенців в Україну і видавати їм на вузлових станціях газети і журнали російською мовою. До УРСР було переселено з-поза її меж понад 117 тисяч селян неукраїнського походження.

11 вересня 1933 року політбюро ЦК КП(б)У ухвалює постанову про переселення 22 тисяч родин у степові області України, на початку жовтня Каганович повідомляє Сталіна, що "ми дали Переселенському комітету на 1933 рік завдання" – вивезти на Кубань і Терек 14 тисяч сімей, а в Україну (степ) 15–20 тисяч сімей. Всесоюзний переселенський комітет у розвиток цієї директиви зобов'язує органи влади Західної області РСФРР завербувати 7 500 господарств, Білорусі – 4 500, Центрально-Чорноземної області – 4 500, Івановської – 4 500, Горьковського краю – 2 500 і переселити їх до Донецької – 3 500, Одеської – 6 600, Дніпропетровської – 6 500, Харківської – 3 500.

22 жовтня політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило постанову про переселення в Україну 21 тисячі колгоспників. Переселенців забезпечити хлібом за рахунок УСРР. Але багато спецпереселенців відмовлялися їхати, оскільки, мовляв, "всі колгоспники України вимерли з голоду", а в "деяких селах вивішені чорні прапори як знак того, що майже все населення повністю вимерло". Саме в цьому документі зазначається, що в Україні померло від голоду 9 мільйонів осіб.

Постанова політбюро ЦК ВКП(б) від 20 грудня 1933 року про додаткове переселення 16 тисяч селянських родин на південь і схід України з

північних областей, 3 000 з ЦЧО в Харківську. а також 300 єврейських родин із Західної області в Дніпропетровську.

Системний правовий аналіз подій, пов'язаних з голодом в Україні у 1932–1933 роках, дає підстави для наступних висновків:33. Голод на території України на початку 30-х років минулого століття мав штучний характер. Його головною причиною стали свавільно встановлювані партійно-радянським керівництвом надмірні плани хлібозаготівель, реалізація яких призводила до вилучення в українських селян критичної маси зерна і спричиняло голод. Усі надмірні плани хлібозаготівель мали злочинний характер, однак, лише хлібозаготівельні плани 1932 і 1933 років стали планами геноцидного винищення українського селянства як питомої частини української нації.

34. Плануючи і здійснюючи хлібозаготівлі 1930–1931 рр., більшовицьке керівництво, найвірогідніше, ще не мало наміру влаштувати голод. Його мета полягала тоді не у знищенні українських селян та селян в інших регіонах СРСР, а у накопиченні великих централізованих запасів збіжжя й інших сільгосппродуктів, необхідних для отримання валютних надходжень і використання їх для індустріалізації СРСР, створення потужного військово-промислового комплексу, модернізації і озброєння Червоної Армії як знаряддя майбутніх "визвольних походів" та силового поширення комунізму в світі. Втім, такі дії комуністичного керівництва слід кваліфікувати як злочинну недбалість, оскільки воно могло і мусило передбачати небезпечні наслідки реалізації надмірних планів хлібозаготівель. Не викликає жодного сумніву той факт, що керманичі СРСР і УРСР не могли не усвідомлювати: систематичне продовження свавільної грабіжницької практики хлібозаготівель через запровадження таких планів викличе широкомасштабний голод і прирече мільйони селян на голодну смерть.

35. У критичній ситуації, що склалася в Україні, цивілізована альтернатива виходу із кризи полягала в кардинальному перегляді надмірних планів хлібозаготівель, припиненні варварського визиску села, оголошенні охоплених голодом районів зонами гуманітарного лиха та наданні їм термінової широкомасштабної допомоги. Натомість комуністична влада не лише не відмовилась від практики надмірних планів хлібозаготівель, а, починаючи з 1932 р., запровадила у дію численні закони та підзаконні акти для беззастережного виконання таких планів, що призвело до тотального позбавлення українських селян всіх продуктів харчування. Планування і нормативне забезпечення примусового вилучення у селян всієї виробленої ними сільгосппродукції є рівнозначним плануванню голоду, який в Україні набув характеру Голодомору. Інакше кажучи, план винищення українських селян був замаскований під надмірні плани хлібозаготівель та нор-

мативні акти, спрямовані на забезпечення реалізації таких планів. Отже, голод в Україні у 1932–1933 роках був спланованим правлячим в СРСР комуністичним режимом.

36. Широке застосування надзвичайно жорстких і жорстоких репресивних методів виконання надмірних планів хлібозаготівель і свавільне позбавлення селян усіх запасів продовольства є переконливим доказом наміру тоталітарної влади викликати голод в Україні і використати його як знаряддя для цілеспрямованого знищення українського селянства, як питомої частини української нації.

37. Аналіз поведінки комуністичного керівництва дає можливість виявити низку інших неспростовних доказів, які переконливо підтверджують наявність такого наміру.

По-перше, у розпал Голодомору українським селянам було заборонено виїздити поза межі України. Заборона забезпечувалась розміщенням на кордонах УСРР та на залізничних станціях військових частин і підрозділів ГПУ. Відповідно до Постанови Політбюро ЦК ВКП(б) та РНК СРСР від 22 січня 1933 р., органи влади були зобов'язані "не допускати масового виїзду селян із Північного Кавказу в інші краї та в'їзд до меж краю з України", а також "масового виїзду з України в інші краї та в'їзд в Україну з Північного Кавказу". Ця заборона свідомо позбавляла селян, що голодували, можливості придбати необхідні для порятунку продукти харчування поза межами ураженої голодом території України, прирікаючи їх на голодну смерть.

По-друге, систематичні і жорстокі репресивні заходи вживалися до тих партійних і радянських керівників усіх рівнів, які висловлювали незгоду з надмірними планами хлібозаготівель і прагнули допомогти селянам, що голодували, шляхом виділення їм продуктів харчування із колгоспних фондів.

По-третє, у державних резервах Непорушного і Мобілізаційного фондів було нагромаджено досить великі обсяги збіжжя, але цей ресурс не було використано для надання допомоги голодуючій Україні. В обох фондах на 1 січня 1932 року зберігалося 2 033 млн т збіжжя, а на 1 січня 1933 р. – 3 034 млн т. Цієї кількості зерна цілком вистачило б для забезпечення хлібним раціоном (при денній нормі 1 кг) до нового врожаю 10 млн осіб у 1932 р. і 15 млн осіб у 1933 р.

По-четверте, величезні обсяги збіжжя та інших продуктів харчування, вироблених в Україні, експортувалися за її межі – в інші регіони СРСР і за кордон, тоді як мільйони українських селян були позбавлені їжі і вмирали голодною смертю. З Радянського Союзу було експортовано 47 64 323 тонни збіжжя у 1930 р., 5 055 688 тонн – у 1931 р., 1 727 407 тонн – у 1932 р. та 1 683 880 тонн – у 1933 р.

Обмеження зернового експорту в 1931 р., наприкінці якого в Україні вже виникли серйозні продовольчі ускладнення, поширювало голодування й навіть з'явилися перші ознаки голоду, та припинення такого експорту у 1932–1933 рр. могли б запобігти виникненню голоду. Причому такий крок не був критичним для реалізації планів радянської індустріалізації. Річ у тому, що в цей період упали світові ціни на пшеницю і, відповідно, зменшилися валютні надходження від її експорту. У 1932–1933 рр. вартість експортованого хліба становила лише 319 769 000 крб. Тоді як від експорту лісоматеріалів і нафтопродуктів було одержано майже 1 млрд 570 млн крб.

По-п'яте, сталінський тоталітарний режим проголосив голод в Україні неіснуючим явищем і на цій підставі відмовлявся від допомоги, яку пропонували численні неурядові організації, зокрема закордонні українські громади, і отримання якої сприяло б якщо не відверненню трагедії, то істотному зменшенню її масштабів.

Політика заперечення Голодомору і відмова від міжнародної гуманітарної допомоги, зокрема через організацію Міжнародного Червоного Хреста, є переконливим додатковим свідченням наміру режиму використати голод для знищення українського селянства, як частини української нації.

38. Отже, комуністична влада мала вдосталь ресурсів і можливостей для запобігання Голодомору в Україні і голоду в інших регіонах СРСР. Однак ці ресурси не було використано. Натомість в Україні було свідомо задіяно продуману систему репресивних заходів для позбавлення селян всієї їжі та припинення їх доступу до їжі, оскільки кремлівське керівництво мало намір використати штучний голод як знаряддя геноцидного знищення.

39. Підтвердженням штучного характеру Голодомору 1932–1933 рр. і навмисного використання його для вимордовування українських селян є продемонстрована сталінським тоталітарним режимом спроможність "контролювати голод". Із середини 1933 р. смертність від голоду в Україні почала знижуватись, і він припинився наступного року, хоча врожай 1934 р. становив лише 12,3 млн т і був набагато нижчим, ніж врожаї 1932–1933 рр., які сумарно дорівнювали 36,9 млн т. Це сталося внаслідок скасування старої системи хлібозаготівель. Відповідно до Постанови ЦК ВКП(б) та РНК СРСР від 19 січня 1934 р. встановлювалися тверді норми здачі зерна. Обов'язкова поставка не повинна була перевищувати одну третину валового збору кожного господарства при середньому врожаї. Одночасно з припиненням практики свавільного вилучення в селян зерна було більш ніж удвічі, порівняно з 1932–1933 роками, зменшено його експорт. У 1934 р. на експорт відправлено лише 770 тис. т збіжжя.

40. Виявлена тоталітарним режимом "ефективність" як в організації, так і в припиненні Голодомору свідчить, що намір винищення українських селян було реалізовано у певно визначених ним часових межах.

41. Про такий намір свідчить і характер допомоги, яка, за рішеннями союзного центру і республіканської влади, надавалася Україні та її окремим регіонам. Така допомога була несвоєчасною, недостатньою й вибірковою. Значні її обсяги становила не продовольча допомога селянам, що голодували, а насіннєва допомога колгоспам для забезпечення посівної кампанії і збирання нового врожаю. Якщо продовольча допомога надходила до села, вона надавалася переважно у формі громадського харчування і лише тим колгоспникам, котрі ще були здатні працювати й жити в польових станах. Існували постанови, відповідно до яких у лікарнях годували й лікували лише здоровіших, які мали кращі шанси на одужання. Продовольча допомога не надавалася селянам-одноосібникам, натомість її отримувало місцеве партійне і комсомольське керівництво, активісти. У 1932–1933 рр. рішення союзних органів щодо "виправлення становища на Україні" і "надання допомоги Україні" були спрямовані не на подолання причин голоду і рятування українських селян, а, насамперед, на забезпечення виробничих потреб у ході посівних та збиральних кампаній. Вибіркове надання обмеженої і дозованої допомоги лише визначеній частині селян означало її ненадання іншій частині, яку становили мільйони. Такий характер продовольчої допомоги, за наявності великих запасів зерна у централізованих державних резервних фондах та масштабного продовольчого експорту, аж ніяк не спростовує намір знищення українських селян, а свідчить про намір знищити їх частково.

Зазначені параметри наміру зумовлені не лише специфікою сталінської "допомоги" приреченим на голодну смерть українським селянам, а й прагматичними потребами режиму в людських ресурсах для використання у колгоспному та промисловому виробництві, а також у збройних силах.

42. Українські селяни стали жертвами злочину насамперед через свою приналежність до української нації. Ленінсько-сталінське керівництво завжди надавало виняткового значення Україні з огляду на її потенціал та геополітичне становище. Утримання України в орбіті московського центру розглядалось як ключовий фактор для забезпечення життєздатності комуністичного режиму, існування нового імперського утворення у формі СРСР та "експорту революції" в Європу. Звідси небажання більшовиків визнавати право української нації на створення незалежної держави, незважаючи на проголошення Леніним гасла самовизначення націй, збройна агресія проти УНР, окупація всієї території України наприкінці 1920 р. і

постійне жорстке придушення українського визвольного руху під виглядом боротьби з "українським буржуазним націоналізмом".

43. Український Голодомор був складником багатоходової превентивної каральної операції, спрямованої проти української нації як такої, оскільки її несприйняття комунізму, опір режиму і культурне відродження становило загрозу єдності і самому існуванню радянської імперії. У ході цієї операції із допомогою штучно організованого голоду було завдано нищівного удару по українському селянству з метою фізично знищити питому частину нації, а отже, підірвати її визвольний потенціал.

Українську націю комуністичний режим завжди розглядав як системоруйнівний чинник, що загрожував єдності СРСР. Рушійною силою українського націоналізму, як ідеологічного знаряддя побудови незалежної України, була ідея виділення зі складу СРСР та створення Української самостійної соборної держави.

Почуття національної ідентичності українського селянина у поєднанні з його антикомунізмом було підґрунтям українського сепаратизму і становило загрозу єдності та самому існуванню СРСР. Саме тому об'єктом злочину геноциду стала українська нація, для послаблення якої сталінський тоталітарний режим здійснив геноцидне винищення українського селянства як питомої частини нації і джерела її духовної та матеріальної сили.

44. Антиукраїнську спрямованість Голодомору підтверджують, зокрема, такі факти:

• Найжорстокіші репресивні заходи, які спричинили штучний голод, режим застосував в Україні і на Кубані, яка входила до складу РРФСР, але за мовою, традиціями і культурою була в той час українською. За переписом населення 1926 р. на Кубані проживало 1 млн 412 тис. українців, що становило 75 % її населення. В цілому ж на Північному Кавказі налічувалося 3 млн 107 тис. українців.

• Уповноваженим з питань забезпечення хлібозаготівель в Україні і на Північному Кавказі було призначено Кагановича, найвідданішого соратника Сталіна. Саме Каганович запровадив режим "чорних дощок" як додатковий метод покарання селян Кубані і України, в яких примусово вилучались всі запаси зерна та всі інші продукти харчування.

• Поряд із нормативними актами, за допомогою яких здійснювалась організація штучного голоду на всій території СРСР, існувала ціла низка специфічно "українських", а точніше – антиукраїнських законів, постанов, інструкцій, директив тощо. Так, у січні 1933 року на союзному рівні було ухвалено нормативні акти, відповідно до яких лише селянам України і Кубані заборонявся виїзд "в пошуках хліба" до сусідніх областей Росії і Білорусії. На їхніх кордонах було встановлено режим блокади, дотриман-

ня якого забезпечували підрозділи ГПУ та міліції. Аби унеможливити втечу від голодної смерті, війська не допускали голодуючих українських селян також у райони, прилеглі до кордону з Румунією і Польщею.

У постанові ЦК ВКП(б) і Раднаркому СРСР від 14 грудня 1932 року "Про хлібозаготівлі на Україні, Північному Кавказі і в Західній області" хлібозаготівельна кампанія пов'язується із призупиненням національного розвитку тільки української нації там, де вона споконвіків проживала, і грубою ліквідацією цього процесу на її етнічному розселенні поза межами УСРР.

В ній, зокрема, зазначалось:

6. ЦК і РНК відзначають, що замість правильної більшовицької політики в ряді районів України українізація проводилася механічно, без врахування конкретних особливостей кожного району, без ретельно підбору більшовицьких українських кадрів, що полегшило буржуазно-націоналістичним елементам, петлюрівцям та інш. створення своїх легальних прикрить, своїх контрреволюційних ячейок і організацій.

7. Особливо ЦК і РНК вказують Північно-Кавказькому крайкому і крайвиконкому, що легковажна, не витікаюча з культурних інтересів населення, небільшовицька "українізація" майже половини районів Північного Кавказу при повній відсутності контролю за українізацією школи і преси з боку крайових органів дала легальну форму ворогам радянської влади з боку куркулів, офіцерів, реемігрантів-козаків, членів Кубанської ради і т. д.

А з метою "розгрому спротиву хлібозаготівель куркульських елементів і їх партійних і безпартійних прислужників" Москва вдається до цілого ряду репресивних заходів, що стосуються розвитку тільки української нації:

а) Виселити в найкоротший термін у північні райони СРСР із станиці Полтавської (Північний Кавказ), як найбільш контрреволюційної, всіх жителів, за винятком справді вірних радвладі і не замішаних в саботажі хлібозаготівель колгоспників і одноосібників і заселити цю станицю добросовісними колгоспниками-червоноармійцями, що працюють в умовах малоземелля і на невдобних землях в інших краях, передавши їм всю землю і озимі посіви, будівлі, інвентар і худобу виселюваних...

б) Заарештованих зрадників партії на Україні як організаторів саботажу хлібозаготівель, колишніх секретарів райкомів, голрайвиконкомів, зав. райзу, голкрайколгоспсоюзів... судити, давши їм від 5 до 10 років ув'язнення в концентраційних таборах.

в) Усіх виключених за саботаж хлібозаготівель і сівби "комуністів" виселяти в північні райони нарівні з куркулями.

г) Запропонувати ЦК КП(б) і РНК України звернути серйозну увагу на правильне проведення її [українізації], вигнати петлюрівські і інші

дрібно-буржуазні елементи з партійних і радянських організацій, ретельно підбирати і виховувати українські більшовицькі кадри, забезпечити систематичне партійне керівництво і контроль за проведенням українізації.

д) Негайно перевести на Північному Кавказі діловодство радянських і кооперативних органів "українських" районів, а також усі видавані газети і журнали з української мови на російську мову як зрозумілішої для кубанців, а також підготувати й до осені перевести викладання в школах на російську мову. ЦК і РНК зобов'язують крайком і крайвиконком терміново перевірити й поліпшити склад працівників шкіл в "українізованих" районах".

Ця цілеспрямована репресивна політика більшовицької влада щодо українства була підтверджена наступного дня, тобто 15 грудня 1932 року, коли Сталін і Молотов підписують нову постанову Кремля про припинення українізації на Далекому Сході, в Казахстані, Сибіру, Поволжі, Центрально-Чорноземній області.

Зміст цих постанов є переконливим підтвердженням того, що штучно організований голод в Україні і на Північному Кавказі використовувався не лише як знаряддя геноцидного винищення українців, а й як привід для тотальної і повсюдної руйнації лише української національної ідентичності.

• Загальносоюзні нормативні акти виконувались на теренах усієї Країни Рад із допомогою практично однакових методів, проте масштаби, цілеспрямованість і, відповідно, наслідки їх застосування в окремих регіонах були різними. З найбільшою ретельністю і жорстокістю їх виконували в Україні і на Кубані. Найактивніші фази вилучення зерна в українських селян супроводжувались істеричними антиукраїнськими кампаніями в загальносоюзній пресі.

• Порівняно з іншими регіонами, смертність в Україні і на Кубані була набагато більшою і перевищувала природну у десятки разів. Причому надвисока смертність спостерігалась у сільській місцевості, заселеній переважно українцями. Це зумовлено застосуванням особливо жорстоких і масштабних примусових вилучень продовольства саме щодо українців.

• З припиненням Голодомору в другій половині 1933 р., відповідно до постанов Політбюро ЦК ВКП(б) і РНК СРСР, було утворено Всесоюзний комітет з переселення. Згідно з його рішеннями було визначено 42 райони Одеської, Дніпропетровської, Донецької та Харківської областей, куди на місце виморених голодом українців організовано переселяли людність з Росії та Білорусії. Під час першого етапу цієї операції до України протягом кінця 1933 – початку 1934 рр. було переселено 20 тисяч сімей. Вимерлі українські села були заселені переважно росіянами, білорусами, а також євреями і німцями, хоча в Союзі РСР за межами України проживало кілька мільйонів українців.

• Тогочасні повідомлення іноземних кореспондентів та закриті звіти посольств і консульств, акредитованих в СРСР, сконцентровані головним чином на голоді в Україні і Північному Кавказі. Причому як у кореспонденціях, так і в аналітичних висновках дипломатичних звітів даються оцінки людських втрат і підкреслюється, що голод в Україні було сплановано з метою приборкання та знищення української нації.

Так, в аналітичному звіті "Голод і українське питання", підготовленому у травні 1933 р. Королівським консулом Італії в Харкові С. Граденіго, зазначалось, що політика московського уряду "має на меті за кілька місяців ліквідувати українську проблему, пожертвувавши 10 чи 15 мільйонів душ. І ця цифра не повинна здаватись перебільшеною. Гадаю, що її вже, мабуть, досягнуто і буде перевищено... З цього я роблю висновок: теперішня катастрофа спричинить колонізацію України переважно російським населенням. Це змінить її етнографічну природу. Можливо, в дуже близькому майбутньому, не доведеться більше говорити ні про Україну, ні про український народ, а отже, не буде й української проблеми, оскільки Україна фактично стане частиною Росії".

У політичному звіті Консульства Німеччини у Києві від 15 січня 1934 р. зазначалось: "Стан українського питання цього року можна оцінити також лише в контексті масового голоду. Через цю катастрофу, відповідальною за яку народ вважає московську політику, давня прірва між українцями – поборниками самостійності та московським централізмом, природно, поглибилася. Прикметною для настроїв населення є досить поширена думка, що радянський уряд навмисне посилював голод, щоб примусити українців впасти навколішки". Варто також процитувати документ "Чи є Україна українською", складений у травні 1936 р. анонімним автором після кількатижневої поїздки Україною. Автор цього документу, який зберігається в архіві німецького МЗС, зокрема, зазначає:"Українська Україна була знищена. Від понад 30 млн її населення, за приблизними підрахунками, п'ята частина, тобто 6 мільйонів людей, померли голодною смертю. Нині народ настільки слабкий, що не зможе встояти перед останнім ударом московського централізму...

У майбутньому ретельне історичне дослідження, можливо, встановить, що волю українського народу протягом жахливих 1932–1933 років було зломлено. Щонайменше на десятки років, а може й назавжди".

46. Під час Голодомору, крім українців, справді гинули і представники національних меншин України, що в перебігу історичного розвитку оселились в деяких її регіонах. Вони також стали жертвами злочинних дій кремлівського керівництва. Представники національних меншин України стали невільними і невинними жертвами українського Голодомору не тому,

що були росіянами, євреями, поляками, німцями чи болгарами, а тому, що жили серед української нації, проти якої було спрямовано злочин. Вони немовби опинилися на лінії вогню, коли планували вбити конкретну особу, а постраждали й інші люди, що були поблизу.

З точки зору міжнародного права масова загибель від голоду представників національних меншин України має ознаки злочину винищення і одночасно є обставиною, що обтяжує вину і підвищує рівень відповідальності організаторів українського Голодомору.

47. Згідно з висновком судової науково-демографічної експертизи Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України від 30 листопада 2009 року, внаслідок злочину геноциду в Україні в 1932–1933 роках з урахуванням наслідків втрат від підвищеної смертності в першій половині 1934 року Україна втратила 3 941 тис. людей (в селі – 3 666 тис. (93 %), в місті – 275 тис. (7,0 %)), з яких втрати українців в тогочасних межах УСРР становлять 3 597 тис. осіб (91,2 %), а на всі інші національності, які населяли УСРР, припадає 345 тис. осіб (8,8 %).

Непрямі втрати (дефіцит народжень) дорівнюють 1 122 тис. осіб, сукупні демографічні втрати – 5 063 тис. осіб, а з врахуванням кумулятивних втрат – 10 063 тис. осіб.

Ключовим для кваліфікації злочинної поведінки злочином геноциду є не кількість вбитих людей, а намір знищити певну групу як таку через повне або часткове знищення її членів. Кількість жертв не є юридичною ознакою геноциду, а лише однією з обставин злочину. З'ясування цієї обставини є лише допоміжним засобом доведення наміру часткового або повного знищення певної групи як такої, а також вирішення питання про ступінь тяжкості вчиненого злочину і призначення відповідного покарання. При спрямованості злочину проти групи як такої вбивство будь-якої кількості її членів є злочином геноциду.

Навіть якщо під час Голодомору загинуло б не кілька мільйонів українців, а на порядок менше, це не змінило б геноцидного характеру цього злочину. Численні підрахунки, зокрема ті, результати яких вказують на мінімальну кількість жертв Голодомору, свідчать, що вбито мільйони. Точне число мільйонів – 3, 5, 7 або 10 з правової точки зору не має принципового значення. Тому в плані кваліфікації Голодомору злочином геноциду будь-які політичні маніпуляції цифрами, пов'язаними з кількістю жертв, як у бік їхнього зменшення, так і збільшення, є безпредметними. В моральному плані такі дії – спекулятивні і блюзнірські.

48. У здійсненні українського Голодомору були задіяні всі елементи партійно-радянської системи, які були складниками тоталітарної партійної держави (Грей-Дорсі), або держави-комуни (С. Кульчицький). Особливість

цієї держави полягала в тому, що конституційні органи державної влади і управління – як у центрі, так і на місцях – були підпорядковані Комуністичній партії, яка невдовзі після жовтневого перевороту 1917 р. практично залишилася єдиною партією в країні (а на початку 20-х років – і фактично) і з утворенням Союзу РСР стала називатися Всесоюзною комуністичною партією більшовиків – ВКП(б).

Очолювалась ВКП(б) Політичним бюро, яке складалося з визначеної кількості партійних лідерів і якому належала реальна влада в СРСР. Після того, як у внутрішньопартійній боротьбі Сталін утвердився як одноосібний лідер і привласнив собі диктаторські повноваження, найвпливовішими членами Політбюро, починаючи з 20-х років, стали його прибічники – Каганович, Молотов, Мікоян, Калінін та інші. Ухвалені Політбюро рішення втілювались у закони або постанови конституційних органів влади, а з найважливіших питань – у спільні постанови ЦК ВКП(б) та РНК СРСР.

На початку 30-х років Союз РСР, який відповідно до Конституції 1924 р. був федеративною державою із досить широкими повноваженнями її суб'єктів, перетворився у надцентралізовану партійну тоталітарну державу, керовану Сталіним та його оточенням. Легітимація диктатури комуністичної верхівки, ідеологічним прикриттям для якої слугували демагогічні гасла, відбувалася за допомогою нормативних актів союзних і республіканських органів влади. Нерідко ці акти мали грифи "цілком таємно" і не підлягали розголосу. Партійні рішення і відповідні постанови державних органів з особливо важливих питань ухвалювались Сталіним та його найближчим оточенням без формального обговорення навіть на Політбюро, не фіксувались у формальних документах, але були керівництвом до дії для всієї вертикалі партійної диктатури.

49. Складовою частиною ВКП(б) була українська компартія – КП(б)У, яку було позбавлено самостійності і яку союзне парткерівництво використовувало для утримання України в своїй силовій орбіті. З цією метою ухвалювані в Центрі партійні рішення, закони та постанови дублювались в Україні відповідними актами ЦК КП(б)У, Політбюро ЦК КП(б)У, РНК УСРР та ВУЦВК.

50. У планах приборкання України важлива роль відводилася ГПУ – Головному політичному управлінню УСРР – так з 1922 р. стала називатися ВУЧК.

У 30-ті роки тандем КП(б)У–ГПУ ні за національним складом свого керівництва, ні за спрямуванням своєї діяльності не був українським, діяв під жорстким контролем Кремля і був слухняним знаряддям реалізації антиукраїнської політики центру.

51. Чільну роль у механізмі здійснення Голодомору в Україні відігравало кремлівське керівництво, яке було його ідеологом, замовником і організатором. Виконавцем і співучасником здійснення Голодомору було партійне і радянське керівництво України.

У здійсненні злочину були активно задіяні органи радянської юстиції, суду і прокуратури, спецслужби, збройні підрозділи органів внутрішніх справ, ГПУ, Червоної армії та прикордонних військ.

Низова ланка виконавців – керівники місцевих організацій КП(б)У та місцевих органів радянської влади, які залучали до злочинних акцій із вилучення в селян продовольства місцевих активістів із числа членів комітетів незаможних селян, сільських партійних і комсомольських осередків.

52. Ідеологом, замовником і організатором Голодомору в Україні був Сталін, який відігравав керівну і ключову роль у плануванні злочину, формуванні механізму його здійснення і контролі за його здійсненням. Як генеральний секретар ЦК ВКП(б), диктаторській волі якого підкорялося Політбюро, Сталін був ініціатором усіх принципових партійних рішень щодо організації Голодомору в Україні. Спеціалізованими елементами центрального механізму здійснення Голодомору в Україні та на Північному Кавказі стали надзвичайні хлібозаготівельні комісії, створені за рішеннями Політбюро ЦК ВКП(б). На чолі комісій стояли особи з найближчого оточення Сталіна.

Головою Комісії для України було призначено В. Молотова, члена Політбюро ЦК ВКП(б), Голову РНК СРСР. Головою Комісії для Північного Кавказу став Л. Каганович, член Політбюро, секретар та завідувач сільгоспвідділу ЦК ВКП(б). У роботі комісії Молотова, склад якої не було визначено, фактично брав участь Каганович, який походив з України, знав українські реалії і в 1925–1928 рр. був генеральним секретарем ЦК КП(б)У. Поряд із Кагановичем спеціальні функції в Україні виконував Постишев. Їм обом, відповідно до Постанови ЦК ВКП(б) і РНК СРСР "Про хлібозаготівлі на Україні" від 19 грудня 1932 р., було доручено разом із республіканським керівництвом вжити всіх необхідних організаційних та адміністративних заходів для виконання планів хлібозаготівель. Із цією метою Каганович і Постишев перебували в Україні з 20 по 29 грудня 1932 р. З січня 1933 р. Постишева було призначено другим секретарем ЦК КП(б)У і першим секретарем Харківського обкому КП(б)У (водночас до лютого 1934 р. він залишався секретарем ЦК ВКП(б)). Будучи наближеною до Сталіна особою, він фактично контролював першого секретаря КП(б)У Косіора, який втратив довіру вождя. Забезпечуючи виконання планів хлібозаготівель, а фактично організовуючи Голодомор, Постишев відіграв вирішальну роль у придушенні національного ухилу в КП(б)У.

53. Важлива роль у механізмі здійснення Голодомору відводилась каральним органам, які діяли як органи Кремля. Рішенням Політбюро ЦК ВКП(б) від 24 листопада 1932 р. заступника голови ОГПУ В. Балицького було призначено особливим уповноваженим ОГПУ в Україні. На початку грудня 1932 р. він прибув до Харкова і невдовзі обійняв також посаду голови ГПУ УСРР, яку до нього займав С. Реденс – свояк Сталіна.

54. До республіканського ядра організаторів Голодомору входили перший секретар ЦК КП(б)У С. Косіор, голова РНК УСРР В. Чубар, а також перші секретарі обкомів КП(б)У – зокрема М. Хатаєвич, Є. Вегер, Р. Терехов, В. Строганов, М. Майоров, С. Саркісов, Н. Алексєєв. Ці посадовці забезпечували здійснення Голодомору керівництвом нижчих рівнів. При цьому перші особи республіканського керівництва були інкорпоровані також до вищих союзних партійних органів. С. Косіор був членом Політбюро ЦК ВКП(б) – з 1930 р.; В. Чубар – кандидатом у члени Політбюро ЦК ВКП(б) у 1926–1935 рр.

Така конструкція вищого рівня механізму здійснення Голодомору дозволяла ефективно контролювати дії республіканських лідерів і забезпечувати беззастережне виконання ними волі кремлівського керівництва.

– Голодомор було вчинено злочинною групою з чітко побудованою ієрархічною вертикаллю керівництва та координації злочинної діяльності. Вона являла собою стійке об'єднання осіб, які належали до вищого ешелону "партійної держави" і які свідомо використовували її як інструмент залучення широкого кола інших осіб для участі в злочинній діяльності.

– Особливістю побудови злочинного угрупування, що здійснювало Голодомор, є його промовиста багатоетнічність. Головні ролі в ідеологічному забезпеченні, плануванні, організації і здійсненні злочину належали неукраїнській інтернаціональній команді, яка складалася зі Сталіна, Кагановича, Молотова, Мікояна, Постишева, Косіора, Балицького, Хатаєвича, Вегера, Терехова, Реденса та ін.

– Очолюване В. Балицьким каральне відомство складалося переважно з неукраїнців, а в його керівному складі етнічних українців не було зовсім.

55. Активними учасниками злочину були й етнічні українці, зокрема ті, що належали до керівного прошарку республіканського рівня, але вони не відігравали ключової ролі в ухваленні та реалізації рішень – В. Чубар, Г. Петровський, В. Затонський та ін., а також численні виконавці злочину на місцях, які були пособниками у його вчиненні.

56. Низову ланку виконавців злочинних дій у переважній більшості складали, як правило, вихідці з найбідніших верств, які сприйняли ідеї більшовизму і свідомо підтримували місцеву владу в реалізації планів побудови світлого майбутнього. У той же час багато з них належали до

сільських люмпенів, яких комуністична влада свідомо використовувала як знаряддя злочину.

Національне кримінальне законодавство і міжнародне кримінальне право не обумовлюють кваліфікацію жодного злочину національною належністю злочинця. Злочин геноциду не є винятком із цього фундаментального правила. Отже участь українців у частковому знищенні української національної групи під час Голодомору у 1932–1933 роках не може бути підставою для заперечування геноцидного характеру цього злочину.

Вищевикладене містить відповіді на поставлені експертам питання.

ЕКСПЕРТНИЙ ВИСНОВОК

І. Внаслідок цілеспрямованих системних дій вищого керівництва СРСР та УСРР в Україні протягом другої половини 1932 року – першої половини 1933 року було вчинено злочин, передбачений частиною 1 статті 442 Кримінального кодексу України, злочин геноциду.

У зазначений період вищим партійно-радянським керівництвом ухвалювались та виконувались рішення, спрямовані на навмисне позбавлення жителів сільської місцевості України всіх продуктів харчування і доступу їх до їжі, що спричинило масове вбивство голодом представників української національної групи як такої, оскільки абсолютну більшість сільської людності складали українці, а абсолютну більшість українців складали селяни.

Інакше кажучи, у другій половині 1932 року – першій половині 1933 року на території радянської України були навмисно створені життєві умови, розраховані на часткове знищення українських селян як питомого складника української національної групи, що становить ознаку злочину геноцид, передбачену ч. 1 ст. 442 Кримінального Кодексу України.

ІІ. Вчинений проти української нації злочин геноциду супроводжувався загибеллю представників національних меншин України, які в перебігу історичного розвитку оселились в деяких її регіонах. З'ясування всіх обставин загибелі представників національних меншин України у 1932–1933 роках та юридична кваліфікація цієї події має стати предметом окремого додаткового офіційного розслідування.

ІІІ. Від навмисного вбивства голодом в другій половині 1932 року – першій половині 1933 року на території радянської України з метою часткового знищення української національної групи як такої було замордовано приблизно 3,5 мільйона осіб.

IV. Головними організаторами та виконавцями злочину були:

Генеральний секретар ЦК ВКП(б) Й. Сталін

Голова РНК СРСР В. Молотов

Член Політбюро ЦК ВКП(б) Л. Каганович

Перший секретар ЦК ВКП(б) С. Косіор
Другий секретар ЦК ВКП(б) П. Постишев
Другий секретар ЦК КП(б)У М. Хатаєвич
Голова РНК УСРР В. Чубар та інші.

V. При вчиненні злочину геноцид проти української нації і злочину винищення проти представників національних меншин України згадані особи діяли як злочинна група з чітко побудованою ієрархічною вертикаллю керівництва та координації злочинної діяльності.

VI. Ідеологічним підґрунтям діяльності злочинної групи до якої входили особи, що належали до найвищого керівництва тоталітарного комуністичного режиму, були засадничі принципи марксистської доктрини у ленінсько-сталінській інтерпретації.

Втілення цих принципів у життя вимагало тотального насильства, яке застосовувалось у найрізноманітніших формах, в тому числі і у таких, як геноцид і винищення.

Отже, в політичному плані відповідальним за ці злочини є тоталітарний комуністичний режим, який панував в СРСР до його розпаду.

Старший науковий співробітник відділуісторії України
другої половини XX століття Інституту історії НАН України,
доктор історичних наук
С. БІЛОКІНЬ

Радник Міністерства закордонних справ України,
доктор юридичних наук, професор Університету
“Києво-Могилянська Академія”
В. ВАСИЛЕНКО

Заступник Голови Українського інституту
національної пам’яті, доктор історичних наук
В. ВЕРСТЮК

Старший науковий співробітник відділу історії України
20–30 років XX століття Інституту історії НАН України,
кандидат історичних наук
Л. ГРИНЕВИЧ

Провідний науковий співробітник відділу історії України
20–30 років XX століття Інституту історії НАН України,
доктор історичних наук
В. МАРОЧКО

Професор кафедри давньої та нової історії України
Київського національногоуніверситету ім. Тараса Шевченка,
доктор історичних наук
В. СЕРГІЙЧУК

Кримінальна справа № 475. – Т. 330. – Арк. 175–251. – Оригінал.

№ 122
2009 р., листопада 30. Висновок експерта О. Рудницького за наслідками судової науково-демографічної експертизи

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА

На підставі постанови заступника начальника 1 Управління Головного слідчого управління Служби безпеки України полковника юстиції Удовиченка В. М. від 31 липня 2009 року в приміщенні Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України мною, експертом – науковим співробітником Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України Рудницьким О. П., який має вищу освіту, спеціальність – економіст, проведено судову науково-демографічну експертизу за матеріалами кримінальної справи № 475, порушеної 22 травня 2009 року за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках, тобто за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України.

Основою для висновку судової науково-демографічної експертизи стали напрацювання експерта в дослідженні демографічних аспектів Голодомору 1932–1933 рр. в Україні.

З правами та обов'язками експерта, передбаченими ст. 77 КПК України, ознайомлений. Про кримінальну відповідальність за відмову або ухилення від надання висновку експерта або за надання свідомо неправдивого висновку експерта, передбаченими статтями 384, 385, 387 КК України, мене попереджено.

Науковий співробітник сектору тривалості життя
і здоров'я населення ІДСД ім. М. В. Птухи
НАН України Рудницький О. П.

Експертиза розпочата 5.08.2009 Експертиза закінчена 30.11.2009

Висновок експерта викладений на 49 аркушах.

На вирішення експертизи поставлені наступні питання:

– якою є загальна кількість жертв серед населення УСРР, скільки всього загиблих людей (прямі демографічні втрати) під час Голодомору в Україні в 1932–1933 роках, їх національний склад;

– які непрямі демографічні втрати внаслідок Голодомору в Україні в 1932–1933 роках?

– які демографічні наслідки для України відбулися внаслідок Голодомору в Україні в 1932–1933 роках?

Із постанови про призначення експертизи відомо: "Кримінальна справа порушена 22 травня 2009 року за фактом вчинення геноциду в Україні

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи

01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: demography@idss.org.ua Телефон/факс (8 044) 280-82-10, 254-33-91

08.12.2009 № 181-08/414

на № _____ від _____

Заступнику начальника 1 Управління
Головного Слідчого управління
Служби безпеки України полковнику
юстиції Удовиченку В.М.

Направляємо Вам судову науково–демографічну експертизу для потреб провадження досудового слідства в кримінальній справі №475 за фактом геноциду в Україні у 1932 – 1933 роках, проведення якої у відповідності з Вашою постановою від 31 липня 2009 року було доручено науковому співробітнику нашого інституту Рудницькому О.П.

Додаток:

1. Експертний висновок на 49 арк.
2. Матеріали кримінальної справи №475.

З повагою,
Директор Інституту,
академік НАН України Е.М. Лібанова

в 1932–1933 роках, тобто за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України.

Досудовим слідством у кримінальній справі встановлено, що після повалення Української Народної Республіки у 1921 році на цій території більшовицький режим розпочав активні протиправні дії щодо недопущення створення незалежної української держави, спрямовані на денаціоналізацію України, її уніфікацію на звичайну адміністративно-територіальну одиницю Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР).

З цією метою проводилися суцільно насильницька колективізація сільського господарства, розкуркулення та депортація українських селянських родин, незаконна конфіскація їх майна, здійснювалися репресії та фізичне знищення громадян тощо.

Реалізуючи свої злочинні наміри, в період 1927–1933 років на території компактного проживання етнічних українців у колишній Українській Соціалістичній Радянській Республіці (УСРР) проти них вищим більшовицьким керівництвом, в мирний час була застосована партійно-радянська система управління за участю репресивного апарату СРСР, яка штучно створила умови для винищення голодом української нації.

Сталінським тоталітарним режимом в той час були прийняті рішення, якими зруйновано традиційні форми сільськогосподарського виробництва, позбавлено українських селян необхідних для життєдіяльності запасів зерна та продовольства, запроваджено "натуральні штрафи", застосовано репресивні заходи примусу щодо боржників із хлібозаготівель, заборонено торгівлю і завезення товарів у населені пункти, занесені на "чорні дошки", вільне пересування селян по території СРСР з метою пошуку продовольства, а також використано спеціальні озброєні загони та армійські частини для ізоляції території УСРР, що створило у 1932–1933 роках для національної групи – українців – життєві умови, розраховані на їх фізичне знищення.

Від цих злочинів влади були винищені представники й інших національностей.

Дані про демографічні наслідки Голодомору 1932–1933 рр. державними органами колишнього СРСР приховувались від суспільства на протязі багатьох десятиліть.

Перепис наявного населення в УСРР був проведений 17.12.1926 року за постановою ЦВК РНК СРСР і основна публікація підсумків всього перепису по СРСР була закінчена в 1932 році.

Після проведеного перепису населення 1926 року наступний перепис урядом був призначений на 6 січня 1937 року.

Постановою ЦВК РНК СРСР від 25 вересня 1937 року всенародний перепис населення 1937 року визнано незадовільним, а матеріали пере-

пису “дефектними”. За офіційною оцінкою тодішнього уряду цей перепис був про-ведений Центральним управлінням народногосподарського обліку Держплану СРСР “нібито” з грубим порушенням елементарних основ статистичної науки, а також з порушенням затверджених основ статистичної науки й порушенням затверджених урядом інструкцій.

17 січня 1939 року на території УСРР та в цілому по СРСР було проведено наступний перепис населення, в ході якого обліковувалось наявне і постійне на-селення. З огляду на те, що необхідна кваліфікована оцінка матеріалів перепису населення 1937 і 1939 рр., оскільки вони можуть бути вихідною статистичною основою для реконструкції демографічного розвитку Української СРР, а також для встановлення кількості загиблих внаслідок штучно організованого Голодомору 1932–1933 рр., необхідні наукові та спеціальні знання в галузі демографії, соціології та статистики”, в зв’язку з чим і призначена дана експертиза.

Для проведення експертизи надано матеріали кримінальної справи № 475.

Під час експертного дослідження використані літературні джерела та архівні матеріали (Додаток 2).

1. Аналітична частина експертного висновку (дослідження)

1.1. Масштаби і структура демографічних втрат України

Походження голоду і демографічної катастрофи.

Голод 1932–1933 рр. в Україні і спричинена ним демографічна катастрофа залишається одним із найбільш парадоксальних явищ XX століття, і справа тут не тільки в масштабах людських втрат, але й в їх детермінації. Світова історія знає не менш масштабні демографічні катастрофи, але вони здебільшого пов’язані з війнами, катастрофічними неврожаями, масовими епідеміями. Нічого подібного під час голоду 1932–1933 рр. не було.

За даними аграрної статистики, у 1932 році дійсно відмічається зниження врожайності та валового збору зернових в України. Однак ці зниження не суттєві і не спроможні пояснити виникнення катастрофи.

В минулі часи голодне лихо неминуче супроводжувалося сильними епідеміями тифу, холери, дизентерії та малярії, які обумовлювали не менші втрати населення через надсмертність, ніж голод. Що стосується голоду 1932–1933 рр., то ці епідемії в УСРР були слабо поширені [31, 46]. Лише епідемії висипного і черевного тифу набули більшого поширення, але при цьому на частку всіх тифозних захворювань в Україні у 1932–1934 рр., як свідчать дані статистики смертності за причинами смерті, припадало не більше 5 % загальної кількості померлих в цьому періоді [31, 46]. З новітніх досліджень медико-демографічних наслідків голоду випливає, що найбільш

значущими в структурі причин смерті в Україні у 1932–1934 рр. були не інфекційні хвороби, а захворювання, пов'язані з так званою епідемією неінфекційного походження – аліментарною дистрофією та її ускладненнями. При цьому навіть приховані, нечітко вираженні інфекційні хвороби та низка захворювань решти класів причин смерті, на тлі так званої епідемії аліментарної дистрофії, слід розглядати, на думку вітчизняних спеціалістів-медиків, в причинно-наслідковому зв'язку з голодом, оскільки саме аліментарна дистрофія і її ускладнення були основним чинником настання смерті [31, 46].

Отже, голод і породжена ним демографічна катастрофа не були наслідком природних катаклізмів, а мають антигуманний, штучний характер з вини кремлівських вождів та їх підручних в Україні.

Оцінка втрат населення.

Кількісна оцінка демографічної катастрофи в Україні внаслідок голоду 1932–1933 рр. тривалий час не мала надійної статистичної основи через засекречення архівних фондів в СРСР, які містили необхідну фактографічну інформацію. До відкриття спецархівів свої оцінки людських жертв голоду оприлюднювали тільки зарубіжні дослідники [додаток 1]. Однак наукова цінність цих оцінок невисока, оскільки зарубіжні автори мали в своєму розпорядженні лише окремі фрагментарні дані.

З відкриттям у 1988 р. засекречених фондів в союзних та регіональних архівах до вивчення питання демографічних наслідків голоду долучилися вітчизняні дослідники, які разом із зарубіжними вченими досить успішно почали освоювати архівні матеріали з проблематики голоду [додаток 1].

Важливою особливістю дослідження людських жертв голоду стало залучення в дослідницький процес архівних матеріалів переписів населення 1937 р. і 1939 р. та поточної статистики природного і механічного руху населення УСРР за 1927–1938 рр. Однак сподівання дослідників на те, що для оцінювання розмірів втрат населення в УСРР протягом 1932–1934 рр. достатньо відкрити архіви, не справдилися. Виявилося, що розсекречені статистичні матеріали теж не містять "абсолютної істини" і вимагають фахової наукової критики статистичних джерел, коректної обробки даних і вмілого використання необхідних демографічних методів.

Починаючи з 1989 р., з'явилася низка публікацій з оцінками людських жертв голоду в Україні, в яких матеріали переписів населення 1926 р., 1937 р. і 1939 р. і статистики природного руху використовувались без належного критичного аналізу і попередньої обґрунтованої корекції даних (Уіткрофт С., Кульчицький С., Конквест Р., Адамець С. та інші). І це при тому, що проблема повноти і достовірності даних статистики населення через "збої" в роботі системи ЗАЦС та статистичного відомства в роки голодомору мала б розглядатися всебічно та ретельно. Практично всі дослідники з різних причин

не взяли це до уваги, тому й новітні оцінки втрат населення УСРР внаслідок надсмертності у 1932–1934 рр. мають досить значний діапазон – від 2,6 млн осіб (у Ф. Месле з співавторами) до 5 млн осіб (у Р. Конквеста) [додаток 1].

Дослідження демографічних втрат України від голоду мало б проводитися тільки після повномасштабної реконструкції демографічної динаміки УСРР за весь міжпереписний період (1926–1939 рр.). Даний підхід найбільш продуктивний і може дати прийнятні результати, але він дуже трудозатратний, особливо на стадії формування повноцінної бази даних. Слід відзначити, що весь архів статистичного відомства УСРР за 1930–1940 рр. було знищено 3 липня 1941 року перед вступом німецьких військ до Києва і зараз базовий блок зведених демостатистичних матеріалів за цей період зосереджений в Російському державному архіві економіки (РДАЕ, Фонд ЦСУ – ЦУНГО СРСР) [38]. Матеріали фонду 1562 в РДАЕ за 1930–1932 рр. дуже фрагментарні, але базові зведені таблиці статистичної звітності про природний рух населення за ці роки збереглися в Науковому архіві видатного українського демографа Ю. О. Корчака-Чепурківського, який знаходиться в Інституті демографії. За 1927–1929 рр. річні звіти про природний рух населення опубліковані [34].

Віднайдені автором даного експертного висновку офіційні публікації статистичної служби СРСР та УРСР і комплекси джерел демостатистичної інформації в архівах Москви та Києва дали змогу повністю відновити історичну статистику населення УСРР за 1926–1939 рр., внести обґрунтовані поправки [табл. Д3, Д13] і сформувати на її основі базу даних для обчислення демографічних втрат України від голоду.

Принагідно зауважимо, що під демографічними втратами зазвичай розуміють викликане надзвичайними обставинами скорочення чисельності населення порівняно з тією його чисельністю, яка б мала місце за відсутності катаклізмів (війни, пандемії, голоду, масового терору). При цьому враховуються як надмірне (порівняно з нормальним) зменшення населення внаслідок смертності та міграції – у цьому випадку йдеться як про прямі втрати, так і число народжень, які не відбулися – непрямі демографічні втрати (дефіцит народжень).

В методичному плані проблема обчислення втрат населення внаслідок соціальних потрясінь та природних катаклізмів в демографічній науці в цілому розроблена. Однак у кожному конкретному випадку методи розрахунку втрат потребують певної модифікації, відповідно до специфіки джерельної бази.

Найбільш поширеним методом розрахунку людських втрат, який використовує більшість вітчизняних та зарубіжних дослідників, є метод ретроспективного демографічного прогнозу (перспективно-балансовий

метод). Суть цього методу полягає у відстеженні руху окремих когорт в міжпереписний період (1926–1939 рр.) згідно із заданими (прогнозними) параметрами народжуваності, смертності та міграції. Відправною опорною базою розрахунків є статево-вікова структура населення УСРР за переписом 1926 року. З початкової чисельності населення в кожній віковій групі вираховується число померлих, а ті, що залишаються живими, стають на рік старшими. Прогнозні вікові рівні народжуваності використовуються для визначення народжуваності за кожен рік міжпереписного періоду.

Рух окремих когорт населення від 1927 до 1939 рр. здійснюється з допомогою методу пересування населення за віком. В результаті цих розрахунків отримують гіпотетичну статево-вікову структуру населення України, яка могла б бути на початку 1939 р., якби не екстраординарні події першої половини 1930-х років. Різниця між гіпотетичною чисельністю та зафіксованою переписом 1939 р. і представлятиме сукупні і повікові демографічні (прямі і непрямі) втрати.

Однак цей метод не підходить, оскільки з його допомогою неможливо деталізувати масштаби і структуру втрат населення. Тому використовується метод трендового аналізу динамічних рядів процесів народжуваності та смертності населення України. Перевага використання цього методу в тому, що він дозволяє будувати модель основної тенденції (тренду) рядів динаміки показників смертності і народжуваності, включаючи моменти різкої зміни цієї тенденції (зламів на кривій динаміки). При цьому основна увага приділяється форму-ванню вивірених рядів динаміки показників чисельності, народжуваності і смертності населення УСРР за статтю та віком у розрізі міста та села.

Втрати населення через надсмертність (прямі демографічні втрати).

Видання меморіальної серії "Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932–1933 років в Україні" (22 томи) стало знаковою подією серед заходів по вшануванню українським соціумом всіх жертв голодомору. Що стосується кількісного оцінювання людських жертв голоду, то дане видання не внесло конкретної визначеності у дану проблему.

Наукової оцінки втрат населення через надсмертність не було зроблено і про це заявляють самі представники обласних редакцій цього видання.

Виконані мною розрахунки прямих демографічних втрат УСРР у 1932–1934 рр. базуються на науковій методології, мають надійну інформаційну базу, а тому адекватно відображають картину втрат.

Погіршення ситуації зі смертністю у 1932 р. було викликано хлібозаготівлями зими 1931–1932 рр., які спричинили голод. Доходило до канібалізму, але голодного мору ще не було. Рівень смертності в містах та селах у лютому-грудні був більш високим, ніж у відповідному періоді 1931 р.

[табл. Д16]. Цим розвінчується один із сучасних міфів української історіографії про те, що підвищений рівень смертності спостерігався тільки у першій половині 1932 року (Кульчицький та інші). Внаслідок підвищеного рівня смертності Україна протягом лютого-грудня 1932 р. втратила 205 тис. осіб (144 тис. на селі і 61 тис. в місті) [табл.1].

Роком голодного мору став наступний 1933 рік. Система заходів влади під час хлібозаготівель, повне вилучення харчових припасів у січні призвела до голодної трагедії і, як наслідок, до катастрофічного підвищення смертності, що обумовила надзвичайно високі прямі демографічні втрати, які вимірюються в 3 598 тис. осіб, в тому числі 3 413 тис. (94,9 %) припадає на село і 185 тис. (5,1 %) – на місто.

Голодне лихоліття позначилося на рівні смертності і в першій половині 1934 р. – через надсмертність втрачено 138 тис. осіб (29 тис. в містах та 109 тис. на селі). Втрати населення через надсмертність в Україні протягом 1932–1934 рр. становлять 3 941 тис. осіб (в селі – 3 666 тис. (93 %), в місті – 275 тис. (7,0 %)).

Таблиця 1.

Втрати населення України через надсмертність у 1932–1934 рр.

	Все населення	Міське населення	Сільське населення
	Величина втрат, тис. осіб		
1932	-205	-61	-144
1933	-3598	-185	-3413
1934	-138	-29	-109
1932–1934	-3941	-275	-3666
	Структура втрат, %		
1932	5,2	22,1	3,9
1933	91,3	67,2	93,1
1934	3,5	10,6	3,0
1932–1934	100,0	100,0	100,0

Джерело: експертні розрахунки за даними таблиці Д 14.

Втрати чоловічого населення через надсмертність були значно більшими, ніж у жінок, – за розрахунками, серед чоловіків під час голоду було 2257 тис. додаткових смертей (57,3%), а на жіноче населення припадає 42,7% (1685 тис. осіб)

Аналізуючи втрати населення, не можна оминути їх вікового розподілу. Найбільше голодомор вдарив по старих і дітях (табл.2). В 1932–1934 рр. внаслідок надсмертності померла кожна 4 літня людина (віком старше 60 років), кожна 7 дитина (0 – 14 років) і кожен десятий дорослий працездатного віку.

Таблиця 2.
Втрати населення України через надсмертність у 1932–1934 рр. за статтю та віком

	Кількість втрат через надсмертність, тис. осіб			Повікові коефіцієнти втрат на 1000 осіб відповідного вікового контингенту		
	обидві статті	чоловіки	Жінки	обидві статті	чоловіки	жінки
0-14	1571	902	669	135	153	117
15-59	1802	1058	743	100	123	78
60+	569	296	272	293	329	261
Всього	3941	2257	1685	125	147	104

Джерело: експертні розрахунки за даними таблиці Д 11–Д12, Д 14

Голод найбільше позначився на смертності сільського населення. Так, з 3,6 млн. осіб прямих втрат на селі 1,5 млн. припадає на сільських дітей (0 – 14 років), а на працездатних та старих – 1,6 і 0,6 млн. відповідно.

Не менш важливою для сучасної оцінки історичних подій першої половини 1930-х років є етнічний склад людських втрат внаслідок Голодомору. Втрати етнічних українців через надсмертність в тогочасних межах УСРР становлять 3597 тис. осіб (91,2%), а на всі інші національності, які населяли УСРР, припадає 345 тис. осіб (8,8%) [табл.3]. Внаслідок величезних прямих втрат чисельність українців в УСРР зменшилася на 15%, росіян – на 7%, євреїв – на 4%, поляків – на 9% та німців – на 12%.

Таблиця 3.
Втрати населення України через надсмертність серед основних національностей за 1932–1934 рр.

	Величина втрат, тис. осіб						
	Всі національності	українці	росіяни	поляки	євреї	німці	інші
1932	-205	-178	-12	-3	-6	--3	-2
1933	-3598	-3299	-159	-41	-48	-22	-29
1934	-138	-120	-7	-2	-4	-2	-3
1932–1934	-3941	-3597	-179	-45	-59	-27	-35
	структура втрат, %						
1932	100,0	86,9	6,0	1,3	3,1	1,5	1,2
1933	100,0	91,7	4,4	1,1	1,3	0,6	0,8
1934	100,0	87,0	5,1	1,2	3,1	1,5	2,2
1932–1934	100,0	91,3	4,5	1,1	1,5	0,7	0,9

Джерело: експертні розрахунки за даними таблиці Д 15

Голодомор на території УССР призвів до трансформації етнічного складу в бік зменшення питомої ваги українців. Якщо у 1926 р. частка

українців в загальній чисельності населення становила 80,2%, то в 1937 р. вона зменшилася до 78,2%, а в 1939 р. – до 76,8%. [Табл. Д4.].

Етнічний склад прямих втрат у 1932–1934 рр. в СРСР, обчислених на підставі опублікованих праць авторів з колишніх союзних республік та цих експертних розрахунків, показує, що втрати етнічних українців через надсмертність були найбільшими і становили 4,4 млн. осіб або 56,4 % від загального обсягу втрат СРСР в 7,8 млн. осіб.

Непрямі демографічні втрати (дефіцит народжень).

Демографічні кризи у минулому були, майже виключно, кризами смертності і мало зачіпали народжуваність. В першій половині 1930-х рр. падіння народжуваності стає помітним чинником демографічної катастрофи.

На насильницьку колективізацію села і голод населення України реагує небаченим раніше скороченням числа народжень, яке знижується з 1 млн. 115 тис. у 1929 році до 562 тис. у 1934 році.

Не можна стверджувати, що все зниження народжуваності було пов'язане із свідомим обмеженням дітонароджень (в основному через аборти), – під час сильних голодувань знижуються чисто біологічна здатність до зачаття, крім того, частина народжень проходить повз реєстрацію ЗАЦС, особливо якщо немовлята стають жертвою голодної смерті.

Кризова ситуація в царині народжуваності в Україні під час Голодомору спричинила значні непрямі демографічні втрати (дефіцит народжень). При розрахунку масштабів і структури дефіциту народжених було використано, як і при оцінці прямих втрат, метод трендового аналізу динамічних рядів.

Розрахунки показують, що за умови еволюційних змін динаміки кількості народжених у 1932-1934 рр. мала б такий вигляд (таблиця 4).

Таблиця 4.

Зміни чисельності народжених і дефіцит народжень в Україні у 1932–1934 рр., тис. осіб

рік	Кількість народжених						Дефіцит народжень		
	місто і село		Місто		село				
	фактична	гіпотетична	фактична	гіпотетична	фактична	гіпотетична	місто і село	місто	село
1932	821	1070	174	242	647	828	249	68	181
1933	626	1040	119	274	507	766	414	155	259
1934	561	1020	153	290	408	730	1459	137	322
1932–1934	2008	3130	446	806	1562	2324	1122	360	762

Джерело: експертні розрахунки за даними таблиці Д 14

Для перевірки отриманих використано ще один методичний прийом, – виходячи з даних про аборти в Україні у 1927 – 1937 рр. Логіка для оцінки дефіциту народжень при даному підході базується на наступному: була розрахована середньорічна чисельність вагітностей (живонароджені + аборти) за 1927–1931 і 1932–1034 рр., які дорівнювали 1515 і 1144 тис. вагітностей відповідно. Різниця між ними в 371 тис. вагітностей приймалася як середньорічна величина недобору народжених протягом 1932–1934 рр., а в цілому за ці роки становила 1113 тис. ненароджених дітей, що практично співпадає з результатом попереднього розрахунку дефіциту народжень – 1122 тис. ненароджених. Однак, у даного методичного підходу є слабкі місця: в число абортів, поданих в таблиці 4, не ввійшли нелегальні аборти, а серед зареєстрованих – певна частина абортів зроблена за медичними показаннями, пов'язаними зі станом здоров'я вагітних, і, звісно, їх не можна вважати потенційно втраченими народженнями.

Зауважимо, що надана оцінка дефіциту народжень (–1,1 млн. дітей) співпадає з оцінками інших дослідників (Максудов С., Месле Ф., Пирожков С., Адамець С., Кульчицький С. та інші).

Як свідчать дані таблиці 4, дефіцит народжених у містах відносно перевищував недобір народжень в селах. Так, у міських поселеннях на 1000 населення у 1932–1934 рр. припадало 4,9, а в селах – 3,5 ненароджених дітей.

Якби Україну оминула соціогуманітарна катастрофа початку 1930-х років, а відтворення населення йшло еволюційним шляхом, то тільки за рахунок потенційно втрачених народжень чисельність її населення протягом 1932–1934 рр. могла зрости майже на 1,1 млн. осіб.

Сукупні демографічні втрати УСРР у 1932–1934 рр., за нашими розрахунками, становлять 5063 тис. осіб (в містах – 635 тис., в селах – 4428 тис. осіб).

Контингенти населення, які передчасно згинули у голодне лихоліття і не народилися у 1932–1934 рр. (5063 тис. осіб), були насильно усунуті з процесу відтворення населення. Якби цього не сталося, то вони могли б долучитися до продовження і примноження населення в Україні.

Кумулятивні демографічні втрати внаслідок позбавлення участі цих контингентів у відтворенні населення, за нашими розрахунками, на сьогодні становлять понад 5 млн. осіб. В сумі з демографічними втратами за період 1932–1934 рр. (5,1 млн. осіб) це перевищує 10 млн. осіб.

Через катастрофічні втрати чисельність населення УСРР на початок 1932 р. (31,7 млн. осіб) так і не була відновлена до початку ІІ Світової війни (31,0 млн.). Про масштабність демографічної катастрофи в Україні, викликаної голодом, свідчить динаміка чисельності. Якщо в СРСР чисельність

населення у 1933 році зменшилася тільки на 3,8%, в РСФРР – на 1,7% , то в Україні протягом року вона зменшилась на 11,7% (табл. 5).

Таблиця 5.
Динаміка чисельності населення СРСР, РСФСР та УСРР за 1930-1934 рр., млн.. осіб

	СРСР	РСФСР	УСРР
1930	157,4	99,6	31,1
1931	159,8	101,3	31,4
1932	161,9	102,6	31,7
1933	162,9	103,6	31,6
1934	156,8	101,8	27,9

Джерело: 1,2; експертні розрахунки

1.2. Короткий огляд демографічної ситуації

Демографічна катастрофа, спричинена Голодомором, порушила нормальний історичний еволюційний розвиток демографічних процесів, відбувся злам практично всіх позитивних тенденцій, які намітилися у другій половині 1920-х років, та разюче погіршення кількісних та якісних характеристик населення. Воно охопило і міста і села, але найбільше постраждало українське село.

Голод зумовив катастрофічне зростання смертності, особливо серед селян. Якщо до 1932 року частка сільських жителів серед загальної кількості померлих в Україні становила близько 80-84% (що приблизно відповідало частці сільського населення), то у 1933 р. вона підвищилась майже до 92%.

Абсолютне число померлих у 1933 р. серед сільських жителів становило 3,9 млн. осіб, серед міських мешканців – 0,27 млн. осіб. У 1933 р. порівняно з 1930 р. загальний коефіцієнт смертності міського населення підвищився у 2,4 рази і становив 36,1 померлих на 1000 населення. У селах він підвищився у 9 разів і досягнув 174,9 осіб на 1000 населення.

Існує певна територіальна диференціація смертності у роки катастрофи. За наявними даними, Голодомор найбільш позначився на Харківській і Київській областях, а найменше на Донецькій та Чернігівській. Так, якщо рівень смертності в УСРР у 1933 порівняно з 1927 р. збільшився в 7,2 рази, то в Київській і Харківській областях підвищення смертності становило 9,5 разів, а в Донецькій та Чернігівській – 4,3 рази (табл. Д16).

Про справжній вимір наслідків голодного лихоліття свідчить той вражаючий факт, що очікувана тривалість життя при народженні у 1933 р. впала до небачено низького рівня. Якщо у відносно спокійному 1928 році середня тривалість життя чоловіків становила 44 роки (у місті – 47, у селі –

43 роки), то в 1933 р. вона скоротилась до 5 років (у місті – 21, у селі – 4,5 років). У жінок погіршення ситуації з виживанням було дещо меншим, ніж у чоловіків.

Так, середня тривалість життя у 1928 році становила 48 років (у містах – 53, в селах – 46 років), а в 1933 році скоротилася до 7 років (у містах – 27, у селах – 5,5 років).

Поряд із катастрофічним підйомом смертності у 1932–1933 рр. в Україні відбулося обвальне падіння народжуваності. У 1934 р. в Україні народилось лише 561,6 тис. дітей, що у 1,8 раза менше, ніж у 1931 р.

Сумарний показник народжуваності в голодні 1933-1934 рр. опустився до вкрай низької (як для першої половини XX ст.) відмітки – 2 дитини проти 3,8 у 1931 р. Особливо відчутним це падіння було у сільській місцевості України, де число народжених у 1934 р. (мінімальне за 1930-і роки) виявилось меншим половини народжених у 1931 р.

Середньорічний темп зниження рівня народжуваності у сільській місцевості Україні у 1932–1934 рр. більш ніж утричі перевищував такий за 1926-1930-і роки. Сумарний показник народжуваності у 1933 р. у сільській місцевості України знизився до 2,4 дитини, у міських поселеннях – до 1,4 дитини на одну жінку.

1930-ті роки стали періодом тяжких випробувань і для української родини. Штучна прискорена модернізація шлюбно-сімейних відносин внесла зміни у перебіг відповідних соціально-демографічних процесів в Україні, певною мірою розхитала сімейні традиції, але не змогла підірвати сімейний спосіб життя, ліквідувати прихильність більшості населення до сімейної організації життєдіяльності, що формувалась протягом сторіч і стала невід'ємною частиною ментальності українського народу.

Справді руйнівним для української сім'ї став голодомор. У 1932 р. кількість шлюбів, зареєстрованих в Україні, порівняно з 1929 р. зменшилась на 40%, у тому числі у сільській місцевості – наполовину.

Відбулось різке зниження інтенсивності шлюбності: у сільській місцевості за 1929-1932 рр. – майже вдвічі, у містах – більш ніж на чверть. Хоча у наступні кілька років показники шлюбності та народжуваності в Україні суттєво підвищились, що слід розглядати як ефект компенсації після періоду лихоліття, шлюбний та репродуктивний потенціал населення було значною мірою підірвано і втрачено.

Внаслідок драматичних змін у народжуваності та смертності населення у 1933 р. в Україні було зафіксовано природне зменшення населення обсягом 3,5 млн. осіб.

Депопуляція, що стала яскравим проявом демографічної кризи, охопила і міста і села, однак у селі її масштаби були неспівставно більшими: пере-

вищення смертей над народженнями серед сільського населення становило 3,4 млн. осіб в 1932–1933 р. в Україні, тоді як міського – 0,15 млн. осіб.

Таким чином, голодомор і демографічна катастрофа в Україні не пов'язані з екстраординарними, пертурбаційними чинниками (війною, неврожаєм, масовими епідеміями). Вони цілковито детерміновані політикою та діями тодішньої влади.

Про антигуманний, злочинний характер тодішньої влади свідчить висока надмірна смертність і величезні прямі втрати дітей в 1932–34 рр. Кількість додаткових смертей серед дітей віком 0–14 років становить майже 1,6 млн. осіб, на селі – 1,5 млн. Внаслідок Голодомору передчасно померла кожна сьома дитина, на селі – кожна шоста.

В структурі причин смерті в Україні в докризовий період найбільш значущими були інфекційні та паразитарні хвороби, захворювання органів дихання та органів травлення, зовнішні причини смерті.

В умовах голодного мору в структурі причин смерті переважаючими були не інфекційні та паразитарні хвороби, а захворювання, пов'язані з т.зв. епідемією неінфекційного походження – аліментарною дистрофією та її ускладненнями.

На аліментарну дистрофію та її ускладнення припадало, за нашими розрахунками, майже 65–70%, на селі – майже 80% померлих у голодне лихоліття.

Голодомор на території УСРР призвів до трансформації етнічного складу в бік зменшення питомої ваги українців. Якщо у 1926 р. частка українців в загальній чисельності населення становила 80,2%, то в 1937 р. вона зменшилася до 78,2%, а в 1939 р. – до 76,8%.

ВИСНОВКИ

1. Внаслідок голодомору Україна зазнала величезних втрат населення, як в результаті катастрофічного підвищення смертності, так і в наслідок обвального падіння народжуваності.

Так, протягом лютого – грудня 1932 року в Україні загинуло 205 тис. осіб (144 тис. на селі і 61 тис. в місті), у 1933 році – 3 598 тис. осіб, в тому числі 3 413 тис. (94,9%) на селі і 185 тис. (5,1%) – у місті, у першій половині 1934 року – 138 тис. осіб (29 тис. в містах та 109 тис. на селі).

Тобто прямі втрати населення України внаслідок голодомору становлять 3 941 тис. осіб (в селі – 3666 тис.(93%) в місті – 275 тис.(7,0%)).

Аналіз етнічного складу прямих демографічних втрат свідчить, що голодомор найбільше вдарив по етнічних українцях – втрати українців в тогочасних межах УСРР становлять 3 597 тис. осіб (91,2%), а на всі інші національності, які населяли УСРР, припадає 345 тис. осіб (8,8%).

2. Непрямі втрати (дефіцит народжень) внаслідок голодомору в Україні в 1932–1934 рр. дорівнюють 1 122 тис. осіб (в селах 762 тис., у містах – 360 тис.).

3. Сукупні демографічні втрати України внаслідок голодомору в 1932–1934 рр. становлять 5 063 тис. осіб, в тому числі в сільській місцевості – 4 428 тис. (87,5%), у містах – 635 тис. (12,5%).

З врахуванням кумулятивних втрат внаслідок голодомору в Україні втрачено 10 063 тис. осіб (3 941 тис. смертей і 6 122 тис. ненароджених).

Голодомор залишив глибокі сліди на демографічній структурі населення, які помітні до цього часу і масштаби яких можна порівняти з втратами під час Другої світової війни. Екстраординарні людські втрати суттєво підірвали запас міцності та життєвий потенціал української нації.

Науковий співробітник сектору тривалості життя
і здоров'я населення ІДСД ім. М. В. Птухи
НАН України Рудницький О.П.

2. Таблична частина експертного висновку

a. Загальна чисельність і розміщення постійного населення (сільського та міського), його розподіл по адміністративно-територіальних одиницях УСРР за результатами Всесоюзних переписів 1926, 1937 та 1939 рр. Дані подаються в таблицях Д1–Д3.
b. Національний склад сільського та міського населення в УСРР за результатами переписів 1926, 1937 та 1939 рр. Питома вага українців, росіян в загальній чисельності населення та інших національностей на території УСРР. Дані про національний склад населення за переписами 1926 та 1939 рр. подаються в таблиці Д 4–Д 5.
c. Національний склад населення УСРР та областей за переписами 1926 і 1939 рр. Дані про національний склад населення за переписами 1926 та 1939 рр. подаються в таблиці Д 6–Д 9.
d. Розподіл населення УСРР за статтю та віком за переписами 1926 та 1939 рр. та дані про загальну чисельність населення на початок 1932, 1933 та 1934 рр. подаються в таблицях Д 10–Д 12.
e. Природній рух населення України за 1926–1936 роки. Дані про природний рух населення України подаються у таблиці Д 14–Д 15.

Завдяки ефективному функціонуванню демографічної служби статистичного відомства УСРР у 1924-1940 рр. (за винятком 1932–1934 рр.) в розпорядженні дослідників є повноцінні річні звіти статистичної розробки даних про природній рух населення. Частина цих звітів опублікована (1924–1929 рр.), решта зберігається в архівних фондах Києва, Харкова та

Москви, а також в науковому архіві Ю.О.Корчака-Чепурківського [18–21]. Користуючись цією безцінною демостатистичною спадщиною, нині дослідник має змогу вибудовувати при потребі вельми широкий спектр суцільних динамічних рядів показників відтворення людності нашої країни. Однак, як і у випадку з матеріалами переписів населення, комплекси джерел зі статистики природного руху населення у процесі роботи з ними теж вимагають критичного підходу. Претензії до них двоякого характеру: по-перше, на предмет повноти реєстрування демографічних подій, а по-друге, до рівня достовірності зібраного статистичного матеріалу.

Корекція даних проводилась за кожен календарний рік окремо для міського та сільського населення шляхом внесення обґрунтованих та взаємоузгоджених поправок на недооблік числа народжень та смертей. За основу взято методичні підходи Ю.О. Корчака-Чепурківського [18–21]. Розміри недообліку при реєстрації народжених та померлих органами ЗАЦС подаються в таблиці Д 13, а скореговані дані природного руху населення України за 1927–1936 рр. в таблицях Д 14–Д15. Таблиця Д15 містить інформацію про смертність населення областей та Молдавської АРСР за 1927–1933 рр.

1.6 Динаміка чисельності та статево-вікового складу населення УСРР за даними переписів 1926 та 1939 рр. Дані подаються в таблицях Д10-Д11

Таблиця Д 1.
Чисельність населення України
за переписами населення 1926, 1937,1939 рр., тис. осіб

Тип поселення	Чисельність населення					
	За переписом			Скоригована		
	Чоловіки	Жінки	Обидві статі	Чоловіки	Жінки	Обидві статі
	1926 р.					
Все населення	14094,6	14923,6	29018,2	14236,9	15059,4	29296,3
Міське населення	2642,6	2731,0	5373,6	2567,3	2732,6	5299,9
Сільське населення	11452,0	12192,6	23644,6	11669,6	12326,8	23996,4
	1937 р.					
Все населення	13117,5	15270,1	28387,6	13532,7	15336,1	28868,8
Міське населення	543,3	5018,5	9561,8	4683,7	5040,2	9723,8
Сільське населення	8574,3	10251,6	18825,8	8849,1	10295,9	19144,9
	1939 р.					
Все населення	14753,6	16192,7	30946,2	14053,0	16139,5	30192,5
Міське населення	5334,8	5855,6	11190,4	5165,3	5839,3	11004,6
Сільське населення	9418,8	10337,1	19755,8	8887,7	10300,3	19187,9

Джерело: див. Додаток 3, позиції 6, 7, 8

Таблиця Д 2.
Скоригована чисельність населення областей України за переписом 1926 та 1939 рр., тис. осіб

	Все населення	Міське населення	Сільське населення	Все населення	Міське населення	Сільське населення
	1926			1939		
Вінницька	2455,3	269,0	2186,3	2213,6	266,4	1947,2
Донецька	1659,4	638,9	1020,5	3030,3	2382,3	648,0
Дніпропетровська	1805,7	391,2	1414,5	2218,5	1186,1	1032,4
Житомирська	1775,3	281,8	1493,5	1651,3	341,2	1310,1
Запорізька	1117,9	126,9	991,0	1355,7	536,7	818,9
Київська	2466,6	674,7	1792,0	2505,7	1042,8	1462,9
Кіровоградська	1535,1	163,1	1372,0	1193,3	221,6	971,7
Луганська	1333,7	282,1	1051,5	1793,3	1189,8	603,5
Миколаївська	947,8	165,2	782,6	894,7	243,9	650,8
Одеська	1288,6	477,7	810,9	1410,3	657,6	752,7
Полтавська	2218,3	269,5	1948,8	1844,9	374,6	1470,3
Сумська	1840,1	232,5	1607,6	1633,4	314,0	1319,4
Харківська	2345,9	585,6	1760,3	2493,0	1322,5	1170,5
Херсонська	741,9	98,3	643,6	725,2	164,0	561,2
Хмельницька	1803,2	200,6	1602,6	1690,9	201,0	1490,0
Черкаська	1840,7	188,8	1651,8	1518,7	214,1	1304,6
Чернігівська	1878,7	223,0	1655,8	1756,3	277,7	1478,6
Придністров'я*	242,0	31,0	211,0	263,3	68,3	195,0
Україна	29296,3	5299,9	23996,4	30192,5	11004,6	19187,9

* Придністров'я – частина Молдавської АРСР, яка в 1940 р. відійшла до МРСР

Джерело: дані поточного архіву департаменту статистики населення та територіального устрою Держкомстату України

Таблиця Д 3.
Елімінування необґрунтованих поправок чисельності населення України за переписом 1939р., тис. осіб

	Все населення	Міське населення	Сільське населення
Офіційні дані чисельності населення за переписом 1939 р.	30946,2	11190,4	19755,8
Загальна величина приписок	916,1	245,1	671,0
Чисельність населення без загальної приписки	30030,1	10945,3	19084,8
Врахована частка приписки з контрольних бланків, 0,38%	114,1	41,6	72,5
Чисельність населення з часткою приписки з контрольних бланків	30144,2	10986,9	19157,3

Врахована частка приписки на загальний підсумок перепису, 0,30%	90,4	33,0	57,5
Чисельність населення з врахованою часткою приписки на загальний підсумок перепису	30234,6	11019,8	19214,8
Приріст населення в першій половині січня 1939 р.	42,1	15,2	26,9
Прийнята чисельність населення на 1 січня 1939 р.	30192,5	11004,6	19187,9

Джерело: РДАЕ, ф. 1562 оп. 329 спр. 284 ар. 9, 13, 15, 17, 20, 22, 22, 24-25, 27, 29, 33, 41, 43, 45, 49, 50, 52.

Таблиця Д 4.
Скоригований національний склад населення УСРР за переписами 1926, 1937 та1939 років, тис. осіб

		Всі національності	в тому числі:					
			Українці	Росіяни	Євреї	Поляки	Німці	Інші
	Все населення	29296,3	23490,0	2560,2	1418,8	500,1	258,5	1068,6
	Міське населення	5299,9	2551,2	1197,1	1042,8	91,6	27,8	389,4
1926	Сільське населення	23996,4	20938,9	1363,1	376,0	408,4	230,7	679,2
1937	Все населення	28868,8	22581,0	3275,4	1494,9	424,6	408,5	684,4
	Все населення	30192,5	23184,4	4047,6	1517,7	349,3	375,7	717,8
	Міське населення	11004,6	6640,3	2623,8	1290,6	103,8	68,9	277,2
1939	Сільське населення	19187,9	16544,1	1423,8	227,1	245,5	306,8	440,6

Джерело: див. Додаток 3, позиції 6, 7, 8

Таблиця Д 5.
Етнічна структура населення України за переписами 1926, 1937 та 1939 років, %

		Всі національності	в тому числі:					
			Українці	росіяни	Євреї	Поляки	Німці	інші
	Все населення	100,0	80,2	8,7	4,8	1,7	0,9	3,6
	Міське населення	100,0	48,1	22,6	19,7	1,7	0,5	7,3
1926	Сільське населення	100,0	87,3	5,7	1,6	1,7	1,0	2,8
1937	Все населення	100,0	78,2	11,3	5,2	1,5	1,4	2,4
	Все населення	100,0	76,8	13,4	5,0	1,2	1,2	2,4
	Міське населення	100,0	60,3	23,8	11,7	0,9	0,6	2,5
1939	Сільське населення	100,0	86,2	7,4	1,2	1,3	1,6	2,3

Джерело: експертні розрахунки за даними таблиці Д 4.

Таблиця Д 6.
Скорегований національний склад населення областей України за переписом 1926 року, тис. осіб

Області	Всі національності	в тому числі:					
		Українці	Росіяни	Євреї	Поляки	Німці	інші
	Все населення						
Вінницька	2455,3	2143,3	43,8	189,0	67,6	0,1	11,5
Донецька	1659,4	999,1	434,5	41,9	17,2	28,3	138,4
Дніпропетровська	1805,7	1501,5	152,6	94,9	8,4	23,7	24,6
Житомирська	1775,3	1313,5	32,4	110,0	151,3	76,3	91,8
Запорізька	1117,9	735,5	205,0	29,1	0,7	80,3	67,2
Київська	2466,7	2054,0	140,5	206,2	32,8	6,7	26,5
Кіровоградська	1535,1	1276,0	57,6	40,6	2,8	2,4	155,7
Луганська	1333,6	947,4	342,8	11,4	2,6	7,9	21,5
Миколаївська	947,8	715,1	94,4	67,3	24,9	2,7	43,4
Одеська	1288,6	789,8	84,3	181,1	12,1	3,0	218,4
Полтавська	2218,3	2019,9	15,1	23,9	0,9	0,3	158,2
Сумська	1840,1	1642,6	168,0	17,4	1,0	0,9	10,2
Харківська	2345,9	1769,0	457,3	84,4	7,1	8,2	20,1
Херсонська	741,9	470,7	220,9	21,1	13,3	7,2	8,7
Хмельницька	1803,2	1474,6	22,2	142,4	151,3	4,0	8,7
Черкаська	1840,6	1726,4	14,4	89,0	3,4	0,2	7,3
Чернігівська	1878,8	1748,8	65,2	50,3	0,7	5,8	8,1
Придністров'я*	242,0	163,0	9,1	18,9	1,9	0,6	48,5
Україна	29296,3	23490,0	2560,2	1418,8	500,1	258,5	1068,6
	Міське населення						
Вінницька	269,0	130,5	20,0	105,0	9,3	0,1	4,1
Донецька	638,9	251,6	306,7	25,0	15,6	6,8	33,3
Дніпропетровська	391,2	190,6	99,8	79,1	7,0	2,8	12,0
Житомирська	281,8	102,8	15,6	80,2	11,0	3,0	69,3
Запорізька	126,9	54,3	44,7	20,0	0,2	3,5	4,3
Київська	674,7	323,5	127,7	185,6	16,3	3,9	17,8
Кіровоградська	163,1	116,1	10,1	32,6	0,8	0,3	3,2
Луганська	282,1	126,6	130,8	10,2	2,1	1,1	11,3
Миколаївська	165,2	64,8	53,5	39,9	1,2	1,9	3,8
Одеська	477,7	220,9	63,9	141,1	6,2	1,0	44,6
Полтавська	269,5	94,3	4,7	20,1	0,2	0,1	150,1
Сумська	232,5	174,7	35,9	15,0	0,5	0,1	6,3
Харківська	585,6	306,8	173,4	81,3	6,1	2,7	15,3
Херсонська	98,3	26,7	51,0	17,6	0,3	0,3	2,5
Хмельницька	200,6	94,8	10,5	79,7	13,0	0,2	2,4
Черкаська	188,8	111,8	8,3	65,2	1,2	0,1	2,2
Чернігівська	223,0	146,0	36,6	36,2	0,2	0,0	3,9

Придністров'я	31,0	14,3	4,1	9,2	0,4	0,1	2,9
Україна	5299,9	2551,2	1197,1	1042,8	91,6	27,8	389,4
	Сільське населення						
Вінницька	2186,3	2012,8	23,8	84,0	58,3	0,1	7,3
Донецька	1020,5	747,5	127,9	16,9	1,7	21,5	105,1
Дніпропетровська	1414,5	1310,9	52,8	15,8	1,4	20,9	12,6
Житомирська	1493,5	1210,7	16,9	29,9	140,2	73,4	22,5
Запорізька	991,0	681,2	160,3	9,2	0,5	76,9	63,0
Київська	1792,0	1730,5	12,8	20,6	16,5	2,8	8,7
Кіровоградська	1372,0	1159,9	47,5	8,0	2,0	2,1	152,4
Луганська	1051,5	820,8	212,0	1,2	0,5	6,7	10,2
Миколаївська	782,6	650,3	40,9	27,4	23,6	0,8	39,6
Одеська	810,9	568,9	20,4	40,0	5,9	1,9	173,7
Полтавська	1948,8	1925,6	10,4	3,8	0,7	0,2	8,0
Сумська	1607,6	1467,9	132,2	2,4	0,5	0,9	3,9
Харківська	1760,3	1462,1	283,9	3,1	1,0	5,5	4,7
Херсонська	643,6	444,0	169,9	3,5	13,0	6,9	6,3
Хмельницька	1602,6	1379,7	11,8	62,7	138,3	3,8	6,3
Черкаська	1651,8	1614,5	6,1	23,8	2,2	0,1	5,1
Чернігівська	1655,8	1602,8	28,5	14,1	0,4	5,7	4,2
Придністров'я	211,0	148,7	5,0	9,7	1,5	0,5	45,6
Україна	23996,4	20938,9	1363,1	376,0	408,4	230,7	679,2

[*] Придністров'я – частина Молдавської АРСР, яка в 1940 р. відійшла до МРСР

Джерело: експертні розрахунки, див. Додаток 3, позиція 6

Таблиця Д 7.
Скорегований національний склад населення областей України за переписом 1939 року, тис. осіб

Області	Всі національності	в тому числі:					
		Українці	Росіяни	Євреї	Поляки	Німці	інші
	Все населення						
Вінницька	2213,6	1901,5	100,3	135,3	53,5	1,9	21,1
Донецька	3030,3	1800,1	946,4	64,0	8,8	46,3	164,8
Дніпропетровська	2218,5	1768,7	252,7	126,4	8,9	25,5	36,4
Житомирська	1651,3	1284,9	83,7	122,1	102,9	35,5	22,1
Запорізька	1355,7	888,7	281,5	40,4	2,8	84,2	57,9
Київська	2505,7	1979,2	206,2	252,2	26,5	6,5	35,2
Кіровоградська	1193,3	1034,7	89,1	30,7	2,6	2,4	33,8
Луганська	1793,3	1134,7	583,0	19,5	6,3	17,1	32,7
Миколаївська	894,7	639,8	127,7	65,1	3,7	40,5	17,9
Одеська	1410,3	741,3	242,5	223,2	11,2	77,0	115,1
Полтавська	1844,9	1682,7	95,3	42,8	3,3	1,4	19,4

Продовження таблиці Д 7.

Сумська	1633,4	1425,1	178,7	15,9	1,5	1,1	11,0
Харківська	2493,0	1777,4	536,8	133,5	9,3	7,8	28,2
Херсонська	725,2	542,0	109,0	28,4	6,3	18,7	20,7
Хмельницька	1690,9	1401,3	60,3	118,2	93,0	2,0	16,1
Черкаська	1518,7	1393,0	61,5	44,7	4,3	1,5	13,6
Чернігівська	1756,3	1616,8	81,2	31,2	2,2	5,7	19,3
Придністров'я*	263,3	172,3	11,5	24,1	2,2	0,6	52,6
Україна	30192,5	23184,4	4047,6	1517,7	349,3	375,7	717,8
	Міське населення						
Вінницька	266,4	145,6	20,6	89,5	7,4	0,3	2,9
Донецька	2382,3	1319,2	874,0	63,1	7,9	16,2	102,0
Дніпропетровська	1186,1	836,1	197,3	114,9	6,9	6,0	24,9
Житомирська	341,2	180,7	27,1	99,2	25,0	4,6	4,6
Запорізька	536,7	332,8	139,3	34,2	1,8	14,2	14,4
Київська	1042,8	606,4	151,0	245,7	16,2	3,0	20,5
Кіровоградська	221,6	171,2	22,5	21,1	0,9	0,9	5,0
Луганська	1189,8	681,9	453,8	18,8	2,6	5,9	26,7
Миколаївська	243,9	142,3	57,4	34,2	1,5	2,7	5,8
Одеська	657,6	214,5	191,1	210,2	9,2	9,5	23,0
Полтавська	374,6	302,1	26,5	40,6	1,2	0,4	3,8
Сумська	314,0	259,5	35,9	14,1	0,8	0,4	3,4
Харківська	1322,5	819,1	339,9	133,0	5,7	2,7	22,1
Херсонська	164,0	112,5	28,1	19,1	0,8	0,9	2,7
Хмельницька	201,0	102,2	13,9	69,8	12,3	0,4	2,4
Черкаська	214,1	162,0	13,3	34,3	1,8	0,5	2,2
Чернігівська	277,7	220,7	23,0	28,6	0,8	0,3	4,4
Придністров'я	68,3	31,6	9,1	20,2	0,9	0,1	6,4
Україна	11004,6	6640,3	2623,8	1290,6	103,8	68,9	277,2
	Сільське населення						
Вінницька	1947,2	1755,9	79,7	45,7	46,2	1,6	18,1
Донецька	648,0	481,0	72,4	0,9	0,9	30,1	62,8
Дніпропетровська	1032,4	932,6	55,4	11,5	1,9	19,5	11,5
Житомирська	1310,1	1104,3	56,5	22,9	77,9	30,9	17,5
Запорізька	818,9	556,0	142,2	6,1	1,0	70,1	43,5
Київська	1462,9	1372,8	55,2	6,5	10,3	3,5	14,7
Кіровоградська	971,7	863,5	66,7	9,5	1,7	1,5	28,8
Луганська	603,5	452,8	129,2	0,7	3,7	11,2	6,0
Миколаївська	650,8	497,5	70,3	30,9	2,1	37,8	12,1
Одеська	752,7	526,8	51,4	13,0	2,0	67,5	92,1
Полтавська	1470,3	1380,6	68,8	2,2	2,1	1,0	15,6
Сумська	1319,4	1165,6	142,8	1,9	0,7	0,8	7,6
Харківська	1170,5	958,3	196,9	0,5	3,6	5,1	6,1
Херсонська	561,2	429,6	80,9	9,4	5,5	17,9	18,0

Хмельницька	1490,0	1299,0	46,4	48,5	80,8	1,6	13,7
Черкаська	1304,6	1231,0	48,2	10,4	2,5	1,0	11,4
Чернігівська	1478,6	1396,2	58,2	2,5	1,4	5,4	14,9
Придністров'я	195,0	140,8	2,4	3,9	1,3	0,5	46,2
Україна	19187,9	16544,1	1423,8	227,1	245,5	306,8	440,6

[*] Придністров'я – частина Молдавської АРСР, яка в 1940 р. відійшла до МРСР

Джерело: експертні розрахунки, див. Додаток 3, позиція 8

Таблиця Д 8.
Етнічна структура населення областей України
за переписом 1926 року, %

Області	Всі національності	в тому числі:					
		Українці	Росіяни	Євреї	Поляки	Німці	інші
	Все населення						
Вінницька	100,0	87,3	1,8	7,7	2,8	0,0	0,5
Донецька	100,0	60,2	26,2	2,5	1,0	1,7	8,3
Дніпропетровська	100,0	83,2	8,5	5,3	0,5	1,3	1,4
Житомирська	100,0	74,0	1,8	6,2	8,5	4,3	5,2
Запорізька	100,0	65,8	18,3	2,6	0,1	7,2	6,0
Київська	100,0	83,3	5,7	8,4	1,3	0,3	1,1
Кіровоградська	100,0	83,1	3,8	2,6	0,2	0,2	10,1
Луганська	100,0	71,0	25,7	0,9	0,2	0,6	1,6
Миколаївська	100,0	75,4	10,0	7,1	2,6	0,3	4,6
Одеська	100,0	61,3	6,5	14,1	0,9	0,2	16,9
Полтавська	100,0	91,1	0,7	1,1	0,0	0,0	7,1
Сумська	100,0	89,3	9,1	0,9	0,1	0,1	0,6
Харківська	100,0	75,4	19,5	3,6	0,3	0,3	0,9
Херсонська	100,0	63,5	29,8	2,8	1,8	1,0	1,2
Хмельницька	100,0	81,8	1,2	7,9	8,4	0,2	0,5
Черкаська	100,0	93,8	0,8	4,8	0,2	0,0	0,4
Чернігівська	100,0	93,1	3,5	2,7	0,0	0,3	0,4
Придністров'я[*]	100,0	67,4	3,8	7,8	0,8	0,2	20,0
	Міське населення						
Вінницька	100,0	48,5	7,4	39,0	3,5	0,0	1,5
Донецька	100,0	39,4	48,0	3,9	2,4	1,1	5,2
Дніпропетровська	100,0	48,7	25,5	20,2	1,8	0,7	3,1
Житомирська	100,0	36,5	5,5	28,4	3,9	1,1	24,6
Запорізька	100,0	42,8	35,2	15,7	0,2	2,7	3,4
Київська	100,0	47,9	18,9	27,5	2,4	0,6	2,6
Кіровоградська	100,0	71,2	6,2	20,0	0,5	0,2	2,0
Луганська	100,0	44,9	46,4	3,6	0,7	0,4	4,0
Миколаївська	100,0	39,2	32,4	24,1	0,8	1,2	2,3

Продовження таблиці Д 8.

Одеська	100,0	46,2	13,4	29,5	1,3	0,2	9,3
Полтавська	100,0	35,0	1,8	7,5	0,1	0,0	55,7
Сумська	100,0	75,2	15,4	6,5	0,2	0,0	2,7
Харківська	100,0	52,4	29,6	13,9	1,0	0,5	2,6
Херсонська	100,0	27,2	51,9	17,9	0,3	0,3	2,5
Хмельницька	100,0	47,3	5,2	39,7	6,5	0,1	1,2
Черкаська	100,0	59,2	4,4	34,5	0,6	0,0	1,2
Чернігівська	100,0	65,5	16,4	16,3	0,1	0,0	1,7
Придністров'я	100,0	46,2	13,4	29,5	1,3	0,2	9,3
	Сільське населення						
Вінницька	100,0	92,1	1,1	3,8	2,7	0,0	0,3
Донецька	100,0	73,2	12,5	1,7	0,2	2,1	10,3
Дніпропетровська	100,0	92,7	3,7	1,1	0,1	1,5	0,9
Житомирська	100,0	81,1	1,1	2,0	9,4	4,9	1,5
Запорізька	100,0	68,7	16,2	0,9	0,1	7,8	6,4
Київська	100,0	96,6	0,7	1,1	0,9	0,2	0,5
Кіровоградська	100,0	84,5	3,5	0,6	0,1	0,2	11,1
Луганська	100,0	78,1	20,2	0,1	0,0	0,6	1,0
Миколаївська	100,0	83,1	5,2	3,5	3,0	0,1	5,1
Одеська	100,0	70,2	2,5	4,9	0,7	0,2	21,4
Полтавська	100,0	98,8	0,5	0,2	0,0	0,0	0,4
Сумська	100,0	91,3	8,2	0,1	0,0	0,1	0,2
Харківська	100,0	83,1	16,1	0,2	0,1	0,3	0,3
Херсонська	100,0	69,0	26,4	0,5	2,0	1,1	1,0
Хмельницька	100,0	86,1	0,7	3,9	8,6	0,2	0,4
Черкаська	100,0	97,7	0,4	1,4	0,1	0,0	0,3
Чернігівська	100,0	96,8	1,7	0,8	0,0	0,3	0,3
Придністров'я	100,0	70,5	2,4	4,6	0,7	0,2	21,6

[*] Придністров'я – частина Молдавської АРСР, яка в 1940 р. відійшла до МРСР

Джерело: експертні розрахунки за таблицями Д 6.

Таблиця Д 9.
Етнічна структура населення областей України
за переписом 1939 року, %

Області	Всі національності	в тому числі:					
		Українці	Росіяни	Євреї	Поляки	Німці	інші
	Все населення						
Вінницька	100,0	85,90	4,53	6,11	2,42	0,09	1,0
Донецька	100,0	59,40	31,23	2,11	0,29	1,53	5,4
Дніпропетровська	100,0	79,72	11,39	5,70	0,40	1,15	1,6
Житомирська	100,0	77,82	5,07	7,40	6,23	2,15	1,3
Запорізька	100,0	65,56	20,77	2,98	0,21	6,21	4,3

Київська	100,0	78,99	8,23	10,07	1,06	0,26	1,4
Кіровоградська	100,0	86,71	7,47	2,57	0,22	0,20	2,8
Луганська	100,0	63,27	32,51	1,09	0,35	0,95	1,8
Миколаївська	100,0	71,51	14,28	7,28	0,41	4,53	2,0
Одеська	100,0	52,56	17,20	15,83	0,80	5,46	8,2
Полтавська	100,0	91,21	5,17	2,32	0,18	0,08	1,0
Сумська	100,0	87,25	10,94	0,98	0,09	0,07	0,7
Харківська	100,0	71,30	21,53	5,35	0,37	0,31	1,1
Херсонська	100,0	74,74	15,03	3,92	0,87	2,58	2,9
Хмельницька	100,0	82,87	3,56	6,99	5,50	0,12	1,0
Черкаська	100,0	91,73	4,05	2,95	0,28	0,10	0,9
Чернігівська	100,0	92,06	4,62	1,77	0,12	0,32	1,1
Придністров'я*	100,0	65,44	4,38	9,16	0,82	0,23	20,0
	Міське населення						
Вінницька	100,0	54,67	7,73	33,61	2,76	0,13	1,1
Донецька	100,0	55,37	36,69	2,65	0,33	0,68	4,3
Дніпропетровська	100,0	70,49	16,63	9,69	0,58	0,51	2,1
Житомирська	100,0	52,95	7,95	29,09	7,32	1,34	1,4
Запорізька	100,0	62,00	25,96	6,37	0,34	2,64	2,7
Київська	100,0	58,15	14,48	23,56	1,55	0,29	2,0
Кіровоградська	100,0	77,26	10,14	9,54	0,41	0,40	2,3
Луганська	100,0	57,31	38,14	1,58	0,22	0,50	2,2
Миколаївська	100,0	58,34	23,54	14,04	0,63	1,09	2,4
Одеська	100,0	32,62	29,07	31,96	1,40	1,45	3,5
Полтавська	100,0	80,64	7,07	10,83	0,33	0,11	1,0
Сумська	100,0	82,63	11,43	4,48	0,27	0,12	1,1
Харківська	100,0	61,94	25,70	10,05	0,43	0,21	1,7
Херсонська	100,0	68,58	17,13	11,63	0,50	0,52	1,6
Хмельницька	100,0	50,87	6,91	34,73	6,10	0,19	1,2
Черкаська	100,0	75,68	6,22	16,04	0,83	0,21	1,0
Чернігівська	100,0	79,46	8,27	10,30	0,28	0,10	1,6
Придністров'я	100,0	46,24	13,38	29,53	1,29	0,22	9,3
	Сільське населення						
Вінницька	100,0	90,18	4,09	2,35	2,37	0,08	0,9
Донецька	100,0	74,22	11,17	0,14	0,14	4,64	9,7
Дніпропетровська	100,0	90,33	5,37	1,11	0,19	1,89	1,1
Житомирська	100,0	84,29	4,32	1,75	5,95	2,36	1,3
Запорізька	100,0	67,90	17,36	0,74	0,13	8,56	5,3
Київська	100,0	93,84	3,78	0,44	0,70	0,24	1,0
Кіровоградська	100,0	88,86	6,86	0,98	0,17	0,16	3,0
Луганська	100,0	75,03	21,41	0,11	0,61	1,85	1,0
Миколаївська	100,0	76,44	10,81	4,75	0,33	5,81	1,9
Одеська	100,0	69,98	6,83	1,73	0,26	8,97	12,2
Полтавська	100,0	93,90	4,68	0,15	0,14	0,07	1,1

Продовження таблиці Д 9.

Сумська	100,0	88,35	10,83	0,14	0,05	0,06	0,6
Харківська	100,0	81,87	16,82	0,04	0,31	0,43	0,5
Херсонська	100,0	76,54	14,42	1,67	0,98	3,18	3,2
Хмельницька	100,0	87,18	3,11	3,25	5,42	0,11	0,9
Черкаська	100,0	94,36	3,70	0,80	0,19	0,08	0,9
Чернігівська	100,0	94,42	3,94	0,17	0,09	0,36	1,0
Придністров'я	100,0	72,17	1,22	2,02	0,66	0,24	23,7

* Придністров'я – частина Молдавської АРСР, яка в 1940 р. відійшла до МРСР

Джерело: експертні розрахунки за таблицями Д 7.

Таблиця Д 10.
Статево-віковий склад населення України
за переписом 1926 р., тис. осіб

Вік	За переписом 1926 р.			Після вирівнювання та корекції на 1.01.1927р.		
	Все населення	Міське населення	Сільське населення	Все населення	Міське населення	Сільське населення
0	961,7	133,2	828,6	1090,4	150,7	939,8
1–4	3288,4	480,8	2807,6	3417,9	496,6	2921,3
5–9	3087,5	412,9	2674,7	3102,1	412,5	2689,6
10–14	3453,0	531,4	2921,6	3487,2	530,1	2957,0
15–19	3522,5	630,0	2892,5	3464,0	630,5	2833,5
20–24	2822,0	702,7	2119,3	2920,6	637,8	2282,8
25–29	2473,1	553,7	1919,4	2406,4	524,1	1882,2
30–34	1839,1	411,2	1427,8	1948,4	408,5	1539,9
35–39	1672,6	357,0	1315,6	1607,9	355,8	1252,2
40–44	1307,2	280,0	1027,2	1341,9	279,3	1062,6
45–49	1107,6	231,1	876,5	1112,4	230,5	881,9
50–54	913,8	182,9	730,9	931,2	182,5	748,7
55–59	763,2	149,7	613,5	789,5	149,4	640,1
60–64	710,8	124,1	586,8	653,4	123,9	529,5
65–69	490,9	92,3	398,6	475,4	92,2	383,2
70–74	294,2	49,6	244,6	283,8	49,6	234,2
75–79	153,9	26,3	127,6	145,4	26,3	119,1
80–84	78,7	11,3	67,4	68,4	11,3	57,2
85+	60,0	8,4	51,6	50,2	8,4	41,7
Невідомий вік	18,1	5,1	13,0			
Всього	29018,2	5373,6	23644,6	29296,3	5299,9	23996,4

Джерело: див. Додаток 3, позиція 6

Таблиця Д 11.
Статево-віковий склад населення України
за переписом 1939 р., тис. осіб

Вік	За переписом 1939 р.			Після вирівнювання та корекції на 1.01.1939 р.		
	Все населення	Міське населення	Сільське населення	Все населення	Міське населення	Сільське населення
0	985,2	340,4	644,8	1017,0	344,0	673,0
1–4	2771,7	888,1	1883,6	2821,7	888,5	1933,2
5–9	2539,1	755,4	1783,6	2518,3	738,2	1780,1
10–14	3908,9	1169,5	2739,4	3869,8	1139,7	2730,0
15–19	2962,6	1130,4	1832,2	2939,4	1109,4	1830,0
20–24	2763,7	1110,4	1653,2	2776,0	1119,2	1656,8
25–29	3235,7	1372,6	1863,1	2968,9	1335,7	1633,2
30–34	2705,0	1083,6	1621,5	2529,3	1047,5	1481,7
35–39	2257,4	852,9	1404,5	2069,7	807,8	1261,9
40–44	1708,3	645,1	1063,2	1683,5	651,3	1032,2
45–49	1328,5	490,5	838,0	1327,3	503,0	824,3
50–54	1086,1	415,4	670,7	1070,0	413,8	656,2
55–59	903,2	318,8	584,4	863,7	309,5	554,2
60–64	702,0	245,4	456,6	680,7	238,0	442,7
65–69	504,6	177,6	326,9	487,8	171,1	316,7
70–74	302,2	104,0	198,2	306,6	105,1	201,4
75–79	168,2	55,6	112,6	159,0	51,6	107,4
80–84	64,9	19,6	45,3	69,5	21,2	48,3
85+	41,1	11,9	29,2	34,5	9,9	24,6
Невідомий вік	7,9	3,1	4,8			
Всього	30946,2	11190,4	19755,8	30192,5	11004,6	19187,9

Джерело: див. Додаток 3, позиція 8

Таблиця Д 12.
Оцінка загальної чисельності населення України
на початок 1932–1934 рр., тис. осіб

Рік	Чисельність населення на початок року, тис. осіб				
	СРСР	Росія	Україна		
			Все населення	Міське населення	Сільське населення
1930	157432	99566	31106	6178	24929
1931	159841	101272	31447	6465	24981
1932	161851	102624	31706	6821	24885

					Продовження таблиці Д 12.
1933	162902	103648	31621	7227	24394
1934	156797	101763	27947	7749	20198

Джерело: див. Додаток 3, позиція 1,2,3, по Україні – експертні розрахунки за даними реконструкції демографічної динаміки протягом 1926–1937 рр.

Таблиця Д 13. Оцінка недообліку народжених і померлих в Україні за 1927–1936 рр.

Рік	народжені			померлі			природній приріст	
	Зареєстровані, тис осіб	Скореговані, тис осіб	Недооблік, %	Зареєстровані, тис осіб	Скореговані, тис осіб	Недооблік, %	Зареєстрований, тис осіб	Скорегований, тис осіб
1927	1184	1228	3,6	523	579	9,7	661	649
1928	1139	1178	3,3	496	548	9,5	643	630
1929	1081	1115	3,0	539	585	7,9	542	530
1930	1023	1053	2,8	538	581	7,4	485	472
1931	975	1001	2,6	515	610	15,6	460	391
1932	782	821	4,8	668	775	13,9	114	46
1933	564	626	9,9	1909	4169	54,2	-1345	-3543
1934	552	562	1,8	462	518	10,8	90	44
1935	759	770	1,4	342	362	5,5	417	408
1936	893	905	1,3	360	380	5,3	533	525

Джерело: експертні розрахунки за даними реконструкції демографічної динаміки України

Таблиця Д 14.
Скориговані дані природного руху населення України за 1927–1936 рр.

Рік	Все населення	Міське населення	Сільське населення	Все населення	Міське населення	Сільське населення
	Кількість народжених, тис. осіб			народжені на 1000 населення		
1927	1228,3	168,0	1060,3	41,5	30,7	43,9
1928	1178,3	159,2	1019,1	38,9	27,6	41,6
1929	1115,1	156,5	958,6	36,2	25,9	38,7
1930	1052,5	150,7	901,8	33,7	23,8	36,1
1931	1000,8	152,8	848,0	31,7	23,0	34,0
1932	821,0	173,5	647,5	25,9	24,7	26,3
1933	626,4	119,2	507,2	21,0	15,9	22,8
1934	561,6	152,6	409,0	20,1	18,9	20,6

Продовження таблиці Д 14.

1935	770,5	199,6	570,9	27,3	22,9	29,4
1936	904,6	240,7	663,9	31,6	25,6	34,5
	Кількість померлих, тис. осіб			померлі на 1000 населення		
1927	579,0	80,9	498,1	19,5	14,8	20,6
1928	548,0	83,8	464,2	18,1	14,5	19,0
1929	584,9	90,3	494,7	19,0	14,9	19,9
1930	581,1	95,9	485,1	18,6	15,2	19,4
1931	610,1	107,0	503,1	19,3	16,1	20,2
1932	775,4	145,9	629,5	24,5	20,8	25,6
1933	4169,0	270,0	3899,1	140,0	36,1	174,9
1934	517,9	140,6	377,3	18,5	17,4	19,0
1935	362,0	104,8	257,2	12,8	12,0	13,2
1936	380,0	111,4	268,6	13,3	11,9	14,0
	Природний приріст, тис. осіб			природний приріст на 1000 населення		
1927	649,3	87,1	562,2	21,9	15,9	23,3
1928	630,4	75,4	554,9	20,8	13,1	22,7
1929	530,2	66,3	463,9	17,2	11,0	18,7
1930	471,4	54,7	416,7	15,1	8,7	16,7
1931	390,6	45,8	344,9	12,4	6,9	13,8
1932	45,7	27,7	18,0	1,4	3,9	0,7
1933	-3542,6	-150,8	-3391,8	-118,9	-20,1	-152,1
1934	43,7	12,0	31,7	1,6	1,5	1,6
1935	408,5	94,8	313,7	14,5	10,9	16,1
1936	524,6	129,3	395,2	18,3	13,8	20,6
	Кількість шлюбів, тис.			Шлюбів на 1000 населення		
1927	330,1	69,0	261,1	11,1	12,6	10,8
1928	313,6	70,5	243,2	10,4	12,2	9,9
1929	345,1	76,0	269,1	11,2	12,6	10,9
1930	310,9	81,9	229,0	9,9	13,0	9,2
1931	277,7	85,2	192,6	8,8	12,8	7,7
1932	211,9	74,1	137,8	6,7	10,6	5,6
1933	229,6	70,8	158,8	7,7	9,5	7,1
1934	309,9	99,6	210,4	11,1	12,3	10,6
1935	304,3	113,8	190,5	10,8	13,0	9,8
1936	327,9	140,1	187,8	11,5	14,9	9,8

Джерело: експертні розрахунки за результатами реконструкції демографічної динаміки України

Таблиця Д 15. Скореговані дані про кількість померлих серед основних національностей України за 1927–1933 рр.

	Кількість померлих, тис. осіб						
	Всі національності	українці	Росіяни	поляки	євреї	німці	інші
1927	579,0	490,6	43,2	9,0	16,3	7,1	12,8
1928	548,0	458,6	43,5	8,4	16,5	7,4	13,6
1929	584,9	491,5	46,6	8,6	17,7	8,1	12,4
1930	581,1	488,0	47,0	8,7	18,0	8,5	10,8
1931	610,1	510,0	49,1	9,1	18,8	8,4	14,7
1932	775,4	657,3	56,8	11,2	23,2	11,5	15,4
1933	4169,0	3777,3	203,7	49,6	64,7	31,6	42,1
1934	517,9	440,7	37,1	7,3	15,1	7,5	10,1
	питома вага кожної національності, %						
1927	100,0	84,7	7,5	1,6	2,8	1,2	2,2
1928	100,0	83,7	7,9	1,5	3,0	1,4	2,5
1929	100,0	84,0	8,0	1,5	3,0	1,4	2,1
1930	100,0	84,0	8,1	1,5	3,1	1,5	1,9
1931	100,0	83,6	8,0	1,5	3,1	1,4	2,4
1932	100,0	84,8	7,3	1,4	3,0	1,5	2,0
1933	100,0	90,6	4,9	1,2	1,6	0,8	1,0
1934	100,0	85,1	7,2	1,4	2,9	1,4	1,9

Джерело: експертні розрахунки за даними реконструкції демографічної динаміки України

Таблиця Д 16.
*Дані про смертність населення областей України**

	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
	кількість померлих, тис. осіб									
УССР	523	496	539	538	515	668	1909	462	342	360
Київська	104	100	107	111	103	161	511	85	58	67
Чернігівська	55	51	54	46	49	58	121	61	32	37
Вінницька	87	78	82	83	77	95	277	75	63	59
Харківська	101	94	109	110	104	126	497	66	50	57
Дніпропетровська	57	57	60	59	56	66	182	50	39	40
Одеська	53	51	52	52	46	58	164	37	35	32
Донецька	56	55	65	64	68	88	123	76	58	61
МАСРР	10	11	10	12	11	15	33	11	8	7
	структура померлих, %									
УССР	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Київська	20,0	20,2	19,8	20,6	20,1	24,1	26,8	18,4	16,9	18,5

Чернігівська	10,5	10,3	10,0	8,6	9,5	8,7	6,3	13,3	9,4	10,3
Вінницька	16,6	15,7	15,2	15,5	15,0	14,2	14,5	16,2	18,5	16,5
Харківська	19,4	19,0	20,3	20,4	20,2	18,9	26,0	14,4	14,5	15,8
Дніпропетровська	10,9	11,4	11,2	11,1	10,8	9,9	9,5	10,9	11,4	11,1
Одеська	10,1	10,3	9,6	9,6	9,0	8,7	8,6	8,1	10,1	8,8
Донецька	10,7	11,0	12,1	11,9	13,1	13,2	6,4	16,4	17,0	16,9
МАСРР	2,0	2,1	1,9	2,3	2,2	2,2	1,7	2,4	2,3	2,0

[*] Адміністративно-територіальний поділ на дату проведення перепису 1937 р.

Джерело: РДАЕ. Ф 1562. Оп 329. Спр 256

Науковий співробітник сектору
тривалості життя і здоров'я населення
ІДСД ім. М. В. Птухи НАН України Рудницький О.П.

Д О Д А Т О К 1.
Оцінки втрат населення СССР та регіонів внаслідок голоду 1932–1933 рр., зроблені вітчизняними та зарубіжними дослідниками (авторські тексти)

1.1. Таблиця 1.
Зведена таблиця основних оцінок людських втрат України через надсмертність внаслідок голодомору 1932–1933 рр.

Автори оцінок	Рік	Втрати, млн. осіб
Данилов В.П., Зеленин И.Е.	2004	3-3,5
Конквест Р.	1989	5
Кульчицький С.В.	1989	3,2
Кульчицький С.В.	1995	3-3,5
Кульчицький С.В.	2007	3-3,5
Ловер О.Г.	2002	3,5
Максудов С.	1991	4,4
Максудов С.	1992	4,3
Максудов С.	1995	4,2
Месле Ф. та ін.	2008	2,6
Пирожков С.І.	1989	3,5
Рудницький О.П.	1990	3,8
Рудницький О.П.	2009	3,9
Служинська З.	1995	4,3
Уіткрофт С.	2001	3-3,5
Эрлихман В.В.	2001	5,2

Джерело: див. Додаток 3, позиції 9, 18, 25, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 35, 41, 45, 46, 51.

1.2. Оцінка втрат населення України внаслідок голодомору 1932–1933 рр., за Ф. Месле, Ж. Валеном, С. Пирожковим та ін. (Смертність та причини смерті в Україні у XX столітті / пер. з франц. – К.: ВД Стилос, 2008. – С. 42–50).

Для розрахунку прямих і непрямих втрат 1930-х можна спробувати обчислити, виходячи з даних перепису 1926 р., населення, яке було б переписане у 1939 р. за відсутності кризи, та оцінити масштаб останньої, розглянувши різницю між очікуваним і фактично зафіксованим результатом у 1939 р. Цей підхід спирається насамперед на надійність результатів обох переписів. Насправді їхню достовірність фахівці не ставлять під сумнів.

Існуючі дані уможливлюють розрахунок двох таблиць смертності на початок і кінець періоду, спираючись на результати переписів 1926 і 1939 рр., з одного боку, і для періоду 1938–1939 рр. – з другого. Щодо 1926–1927 рр., то вже були виконані розрахунки.

Виходячи з цих двох опорних точок, ми виконали інтерполяцію імовірності дожиття за віком у період 1928–1938 рр. Отримані показники імовірності застосували по роках – з 1927 по 1939 – до відповідних поколінь за переписом 1926 р., щоб розрахувати кількість людей, які б, за відсутністю кризових явищ, дожили до 1 січня 1928–1939 рр.

Щоб закінчити перспективний розрахунок, потрібно також застосувати ці імовірності до народжень після перепису 1926 р., а для цього розрахувати спочатку кількість народжених, що мала б бути зафіксована за відсутності криз. Неможливо інтерполювати коефіцієнти народжуваності до і після кризи. Так, після внесення поправки на пропуски при реєстрації загальний рівень фертильності (жінки віком від 15 до 49 років), зафіксований до кризи, істотно зменшується – з 157 на 1000 у 1927 р. до 117 на 1000 в 1931 р., але після кризи він зростає значно більше рівня 1931 р. (очевидно, перевищує 130 на 1000 у 1936 р.).

Можна продовжити цю тенденцію зниження, щоб розрахувати гіпотетичну кількість народжень за відсутності кризи. Однак, підвищення, яке настає після кризи, пояснюється не тільки феноменом відновлення. Воно пов'язане також і з забороною абортів, запровадженою у 1936 р., причому цей захід могли реалізувати, навіть якби кризи й не було. Втім, для нас найважливіше зараз – розрахувати кризове підвищення смертності і, незалежно від того, яку гіпотезу візьмемо щодо народжуваності у без кризовий період, ми виведемо із загальних втрат через кризу дефіцит народжуваності. Помилка в гіпотезі народжуваності стосуватиметься тільки розрахунку згаданого дефіциту, а не розрахунку підвищеної смертності через кризу. Ми свідомо обираємо найпростішу гіпотезу, щоб отримати показники народжуваності, які могли бути реальними за відсутності кризи:

збереження на весь період 1932–1939 рр. загальної народжуваності на рівні 1931 р.

Таким чином, ми отримали динаміку народжень, де поєднуються народження, зареєстровані органами ЗАГС у 1924–1931 рр. (з поправкою на неповну реєстрацію), і обчислені без урахування кризи на 1931–1938 рр. Щодо останніх даних, то вони характеризуються невеликим зростанням, як і розрахункова кількість жінок віком 15–49 років.

Після доповнення перспективного розрахунку, застосувавши до числа народжень імовірність дожиття за нормальних умов, отримуємо в підсумку розрахункове населення 1939 р., яке залишається зіставити з фактично переписаним населенням на даний рік за віковими групами. Отримані втрати значно коливаються залежно від вікової групи. Деякі випадки коливання коефіцієнта втрат є малореалістичними. Природно, що коефіцієнт втрат менший для групи 0–4 років, ніж для групи 5–9 років. На першій віковій групі, народженій після голоду, позначається тільки дефіцит народжуваності, що триває трішки далі за 1932–1933 рр., і, можливо, ця група зазнала меншої за норму після кризової дитячої смертності. З другого боку, видима відсутність втрат у групі 10–14 років та коливання у категорії після 55-ти мало правдоподібні. Розрахунок за відхиленням між розрахунковим і зареєстрованим числом може насправді збільшити результати помилок за віком (як щодо переписаної кількості, так і ймовірності дожиття). Відтак ці результати слід враховувати з обережністю. У подальшому ми спиратимемося тільки на сумарні числа за статтю, а не за віковим розподілом.

Загалом можна було б очікувати від перепису 1939 р. 35,5 млн. мешканців України замість 30,9 млн. фактично переписаних. Отже, після кризи Україна недорахувала 4,6 млн. людей. Що можна сказати про виявлену у такій спосіб різницю? Вона спричинена, звичайно, підвищеною смертністю і дефіцитом народжень внаслідок Голодомору. Однак слід розглянути також і можливу роль міграції та надійність висунутих гіпотез. Нарешті можна спробувати вивести із цього оцінку повноти реєстрації померлих під час кризи.

Якщо припустити, що отримана різниця правильно відображає спільні наслідки підвищеної смертності та зниженої народжуваності, то, щоб виокремити дію цих двох складових, достатньо повторити прогноз населення до 1939 р., замінивши розрахунок народжень без урахування кризи зареєстрованою кількістю народжень (з поправкою на неповну реєстрацію дитячих смертей). Цей другий прогноз дає у підсумку 34,5 млн. осіб у 1939 р.

Різниця із фактично переписаним населенням, тобто 3,5 млн. осіб, відображає масштаб втрат через підвищену смертність внаслідок кризи та еміграції. Різниця з результатом першого прогнозу (1,1 млн. людей) по-

казує втрати, спричинені дефіцитом народжень. Визначений у такий спосіб дефіцит народжень істотно нижчий за різницю між розрахованим і зареєстрованим у 1927–1938 рр. числом народжень: 12,6–11,2=1,4 млн. осіб. Навіть за нормальних коефіцієнтів дожиття ця кількість народжених, яку зменшила криза, іще б скоротилася через високу смертність дітей, характерну для того часу.

Щодо народжень, то втрати тут досить подібні для обох статей. Невеличка перевага дефіциту чоловіків (525 тис. проти 511 тис.) пояснюється тим, що, як правило, хлопчиків народжується більше, ніж дівчаток (приблизно 105 на 100), а у віці, якого досягли відповідні покоління в 1939 р., підвищена смертність чоловіків дуже мало зменшила чисельну перевагу хлопчиків при народженні.

Натомість втрати, спричинені підвищеною смертністю і міграцією, набагато вагоміші у чоловіків, аніж у жінок (2,1 млн. проти 1,4). Ця різниця може пояснюватися або підвищеною смертністю внаслідок кризи, або міграцією.

1.3. Оцінка втрат населення СРСР та регіонів внаслідок голоду 1932–1933 рр. за Андреєвим Є. М., Дарським Л.Ю., Харьковою Т.Л. (Демографическая история России: 1927–1959. – М.: Наука, 1998. – С.82-83).

Ми зробили спробу оцінити рівень надсмертності в Росії в 1933р. спираючись на наявну в нас інформацію. Отже, рівень надсмертності по СРСР у цілому, досить надійно обґрунтований виходячи з динаміки населення країни з 1927 по 1936 рр., становить по нашим розрахункам 7,35 млн. чоловік. За наявними статистичними даними, рівень надсмертності в Росії був багато меншим – 2,29 млн. чоловік. Наш розрахунок можна інтегрувати так – близько 30% померлих у наслідок голоду було зареєстровано. Загальний недооблік померлих в 1933р. склав більше 56%, а померлих у наслідок голоду, становив близько, 70%. Нагадаємо, що за нашими розрахунками недооблік померлих в 1931 – 1932 рр. у СРСР становив близько 38%, а в 1934 – 1935 рр. – 27%. Високий недооблік в 1931 – 1932 і, частково, в 1933 р. пов’язаний з тим, що по цілому ряду територій, включаючи потерпілий від голоду Казахстан, реєстрація померлих, практично, була відсутня.

Спробуємо зрівняти ці висновки з відомими оцінками для України, де голод носив масовий характер. За більшістю оцінок людські втрати внаслідок надсмертності України склали 4 млн. чоловік. Це означає, що недооблік померлих рівнявся 64% від загального числа померлих, і було зареєстровано, приблизно, 32% померлих у наслідок голоду.

Як ми відзначали, у Росії голод не носив настільки тотальний характер як в Україні. Але ситуація в більшості областей Центрально-Чорноземного регіону, на Нижній Волзі й Північному Кавказі досить подібна із ситуацією в Україні. Якщо припустити, що і там було зареєстровано також приблизно 1/3 померлих від голоду, а в іншому реєстрація померлих була повною, то вийде, що в цілому по Росії втрати від голоду склали біля 2,15 млн. або в 2,4 рази більше, ніж за даними статистики.

Ситуація на Верхні Волзі й Уралі, звичайно, була трохи легшою (індекс надсмертності 1,3), але без сумніву, що й там смерті від голоду враховувалися неповністю. Якщо допустити, що на цих територіях частина смертей у результаті голоду , що залишилися поза реєстрацією, у два рази нижче в Україні, то ми одержимо оцінку рівня надсмертності в Росії в 1933 р. рівну 2,3 – 2,4 млн. чоловік. Очевидно, що крім екстраординарної недореєстрації існує й звичайна, властива для 1932 і 1934 рр., що варто врахувати при подальших розрахунках.

Оцінка 2,3 –2,4 млн. узгоджується з відомими оцінками по СРСР, Україні й Казахстану. Віднімаючи з нашої оцінки надсмертності в СРСР оцінки для Росії й України, ми одержимо, що на частку інших потерпілих від голоду республік , тобто на частку Казахстану, припадає трохи більше 1 млн. померлих в результаті голоду, що майже повністю пройшли повз статистику.

Ця величина порівняно по масштабах із збитком населення Казахстану за міжпереписний період і збігається з оцінкою людських втрат Казахстану, зробленої Р. Конквестом (2007, С.351).

1.4. Оцінка втрат населення України внаслідок голодомору 1932 –1933 рр. за С. Максудовим і С.В. Кульчицьким (Голод 1932 – 1933 рр. в Україні; Київ: Наукова думка – 2003. – С. 502–504).

В кінцевому підсумку Віткрофт відмовився від співавторства, тому що не поділяв нашого спільного з Максудовим довірливого ставлення до “нормальних” показників народжуваності і смертності, а також до показників механічного руху населення. Максудов теж з недовірою поставився до наведених показників міграційного балансу, але Кульчицький і Максудов домовилися зробити застереження щодо власних позицій кожного в тексті статті, яка вийшла в світ у лютневому числі “УІЖ” за 1991р.

Наведені в таблиці дані про народжуваність Кульчицький і Максудов погодилися визнати досить надійними , за винятком 1933р.

Максудов звернув увагу на те, що народжуваність повинна була досягти найнижчого рівня не в 1933, а в 1934 р. Адже в 1934 р. народжува-

лися діти, зачаті в попередньому, голодному році, а голод, як відомо, призводить до зниження вірогідності зачаття. Малоймовірною є також можливість скорочення народжуваності в селах в 1933 р. вдвічі порівняно з попереднім роком, як це зафіксовано у відомостях ЗАГСів. Цілком очевидно, що зафіксоване скорочення відображає падіння в 1933 р. точності обліку на селі, зумовлене дезорганізацією життя в умовах голоду. Про недооблік народжень свідчать також дані про рівень смертності в молодшому віці. За відомостями Максудова, остання практично однакова і в місті, і на селі, що вказує на повноту обліку в сільській місцевості. Взявши за основу дані таблиці про смертність у 1925–1926 рр., він підрахував, що недооблік дитячої смертності становив у 1933 р. не менше 150 тис. осіб. Відповідно, не менший недооблік був і при оцінці народжуваності . Отже, цифра народжень за 1933р. має корегуватися до 621 тис.

Таблиця 2.
Зареєстрована кількість померлих та народжених в Україні за 1927-1936 рр., тис. осіб

Рік	Зареєстровано народжень	Зареєстровано смертей	Природній приріст
1927	1184.5	522.6	661.8
1928	1139.3	495.7	643.8
1929	1081.0	538.7	542.3
1930	1023.0	538.1	484.9
1931	975.3	514.7	460.6
1932	782.0	668.2	113.8
1933	470.7	1850.3	-1379.6
1934	571.6	483.4	88.2
1935	759.1	341.9	417.2
1936	859.0	361.3	533.7

Якщо припустити, що наведений в таблиці динамічний ряд зареєстрований в Україні народжень і смертей більш-менш адекватно відображає справжню картину за всі роки, крім 1933, то втрати населення можуть бути визначені з достатнім ступенем надійності.

Для цього насамперед треба вилучити з розрахунку втрат природну смертність у 1933р. Досить ймовірним є припущення, що вона близька до середньої арифметичної з показників смертності за 1927–1930 рр., тобто становить 524 тис. Далі, виходячи з відокремленого показника народжуваності в 1933 р. (621 тис.) , одержимо природній приріст за цей рік 97

тис., а за десятиріччя між переписами – 4043 тис. осіб. Враховуючи те, що кількість населення в Україні скоротилася у 1937 р. на 538 тис. осіб порівняно з 1926 р., одержимо демографічний дефіцит в 4581 тис. осіб.

Якщо порівняти цю величину з тією, яку розрахував Максудов без використання радянської демографічної статистики, то вражає їх подібність. Однак вона оманлива. Максудов вийшов на свою цифру втрат від голоду після того, як запропонував позитивне для УСРР сальдо міграції в 600 тис. осіб. При негативному сальдо офіційної статистики (1343 тис.) втрати від голоду 1933 р. становитимуть 3238 тис. осіб. Враховуючи можливі помилки демографічної статистики 1930-х рр.. при визначенні природного і особливо механічного руху населення, істинні втрати коливатимуться в діапазоні від 3,0 до 3,5 млн. осіб.

За даними про місячну динаміку народжень і смертності у сільській місцевості УССР у 1932 – 1933 рр. можна вирахувати також втрати населення України від голоду першої половини 1932 р., який став безпосереднім наслідком зимових хлібозаготівель 1931/32 р. Якщо вважати, що в 1932 р. нормальна смертність становила 524 тис. (як і для 1933 р.), то ці втрати становлять 144 тис. осіб. Голод 1932 р. і голодомор 1933 р. – це якісно різні явища.

Максудов категорично заперечував проти використання даних міграційного балансу, складеного працівниками ЦУНГО, навіть з поправкою на сотні тисяч чоловік в той чи інший бік (визначення втрат в діапазоні від 3 до 3,5 млн. – це і є поправка в сотні тисяч). Тепер він вважає, що протягом міжпереписного десятиліття склався приблизно нульовий баланс. Він більше не відстоює позитивне сальдо міграції в 600 тис. осіб. Нульовий варіант означає, що прямі втрати населення від голоду 1933 р. в кордонах УССР були в межах від 4 до 4,5 млн. осіб, причому остання цифра є більш вірогідною.

Не демографам важко відмовитися від спокуси оцінювати демографічну катастрофу 1933 р. певною конкретною цифрою, як правило – перебільшеною. Але нічого не вдієш, конкретна цифра втрат – якою б вона не була – не має нічого спільного з демографічною статистикою.

Оцінювати втрати, виходячи з аналізу статистичних даних, можна лише у тих чи інших параметрах. Так, за даними статистики, яка сьогодні вже доступна і кожний може перевірити вірогідність її окремих елементів та їхній вплив на кінцевий результат, втрати населення УСРР від голодомору 1933 р. складають: або від 3 до 3,5 млн.; або від 4 до 4,5 млн. Необґрунтованими є твердження, що кількість людей , загиблих від голоду в українському селі, була меншою ніж 3 млн. осіб. Так само лише необізнані з сучасними демографічними дослідженнями можуть говорити, що тих, хто

загинув у 1933 р., було більше ніж 4,5 млн. Називаючи цифри 7 до 10 млн. і більше, Кульчицький і Максудов, якщо не зважати на емоції, свідчать про те, що не хочуть рахуватися з наукою. Ці мільйони людей, зареєстровані обома переписами населення – 1926 і 1937 рр. Перепис 1926р. був опублікований в 56 томах і у світовій демографічній науці вважається класичними. Перепис 1937 р. самою своєю долею, як і долями людей, що проводили його, довів свою адекватність реальній демографічній ситуації.

Правдивість першого чи другого діапазону втрат від голоду 1933 р. поки не може бути встановлена, бо не відомо, яке з трьох тверджень більш вірогідне:

– приплив людей в УСРР протягом 1927 – 1936 рр. врівноважувався відпливом;

– кількість тих, хто виїхав з УСРР добровільно чи був депортований, на мільйон або й більше перевищує кількість тих, хто приїхав в УСРР на постійне проживання;

– кількість тих, хто приїхав в УСРР, істотно більша, ніж тих, хто покинув республіку.

Третій варіант, як правило, не розглядається як можливий, хоча у післявоєнні десятиліття Україна (з Кримом), Кубань і республіки Прибалтики завжди знаходилися на перших місцях за кількістю мігрантів. Перший варіант можливий, але конкретними даними він не підтверджується. За другим варіантом – авторитет центрального статистичного відомства СССР.

1.5. Оцінка втрат населення СРСР внаслідок голоду 1932 – 1933 рр. за С. Уіткрофтом (О демографических свидетельствах трагедий советской деревни в 1931 – 1933 гг.// Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивания. Документы и материалы. Т.3. – М.: РОССПЭН, 2001. – С. 885).

На кінець, зрозуміло, що основні дані реєстрації взагалі то потребують ґрунтовних поправок, що цілком природно для кожної історико-демографічної статистики, пов'язаної з періодом голоду. Однак рівень цих поправок для європейської частини СССР (включаючи Україну) по окремо взятому голодному 1933р., на наше переконання повинен бути значно нижче, чим пропонують Андреєв, Дарський і Харькова.

Для сільського населення СССР рівень зареєстрованої смертності в самому голодному 1933 р., був приблизно на 2,3 млн. вище, ніж в 1932 р. Відповідний показник підвищеної смертності для міського населення склав біля 0,4 млн. Це великі цифри навіть без поправки на 1-2 млн. незареєстрованих смертей, про які писали Курма, Лорімер, Бекунова/Родной, Максудов,

и Уіткрофт, не кажучи вже про 7 млн. додаткових смертей, по Андреєву, Дарському і Харькової. В таблиці3. приводяться відповідні цифри по регіонам.

Таблиця 3.
Підвищена смертність в СССР, РСФСР та УССР
в 1933 р., порівняно з 1932 р., млн. осіб

	Зареєстрована смертність			Незареєстрована смертність		Всього	
	село	Місто	всього	вар. А*	вар. Андр., Дар., і Хар.	вар. А	вар. АДХ
СССР	2.3	0.4	2.7	1.3	4.3	4	7
РСФСР	0.8	0.3	1.1	0.5	1	1.6	2.1
УССР	1.1	0.1	1.2	0.6	3	1.8	4.3

* Варіант А – це мінімальна поправка, котра, по версії Курмана, Лорімера, Бекунової/ Родного, Максудова, Уіткрофта і ін., необхідна по відношенню незареєстрованих смертей. Варіант АДХ – це максимальна поправка по версії Андреєва, Дарського і Харькової.

Підкреслюємо, що ці цифри лише підвищеної смертності в 1933 р. порівняно з 1932 р. А в 1932 р. рівень зареєстрованої смертності був вже значно вищим, ніж в 1931 р. (в Україні на 150000) і ми вже приводили докази на користь того, що незареєстрована смертність за попереднім роки, цілком ймовірно, була вища , ніж прийнято вважати. А тому загальний рівень смертності від голоду в голодні роки з 1931 по 1933 рр. слід вважати значно вищим. Лиш по одній Україні можна було б говорити про 3 – 3,5 млн. додаткових смертей, а по СССР в цілому про 6 – 7 млн.

Науковий співробітник сектору
тривалості життя і здоров'я населення
ІДСД ім. М. В. Птухи НАН України Рудницький О.П.

Кримінальна справа № 475. – Т. 330. – Арк. 11–60. – Оригінал.

№ 123
2009 р., жовтня 30. – Витяг з висновку судово-медичної експертизи № 153-ДМ/09

"...судово-медичні документи не відображають:

– випадки смерті дітей від аліментарної дистрофії та зростання дитячої смертності в 1932 році (табл.4/32)

– дитячу смертність до 1 року життя в першому півріччі 1933 року.

А у другому півріччі 1933 року (з серпня) кількісні показники загальної дитячої смертності пікоподібно сходять до нуля.

Доля трупів, що було доставлено і зареєстровано у судово-медичному морзі м. Харкова, від загальної кількості смертей, показаних у актах реєстрації міських ЗАГСів, відповідно за 1931, 1932, 1933 рр. становить приблизно 16 %, 19,5 %, 41,5 %, що показує співвідношення, як 1:6, 1:5, 1:2,5. Вбачається протиріччя та невідповідність різних джерел відносно кількості померлих від голоду у м. Харкові у 1932–1933 роках, при наявності документальних свідчень того, що смертність по м. Харкову було показано в кілька разів меншою, ніж вона була насправді.

При повному голодуванні з прийомом води даний період з розвитком безповоротних патологічних змін в організмі (швидка втрата 15–25 % маси тіла) зазвичай не перевищує 30–50 днів. При неповному голодуванні (хронічне недоїдання) вказаний період (з початку недоїдання до настання смерті) може подовжуватися на декілька місяців.

Відсутність лікувальної корекції харчування веде до розвитку безповоротних патологічних процесів, наслідком яких є смерть або ускладнення, які так само можуть призвести до смерті.

Навіть некритичні спочатку рівні стабільного дефіциту калорійності їжі (хронічне недоїдання) за умов, що сприяють швидкій додатковій витраті енергетичних ресурсів організму (холод, фізична праця, молодий і літній вік, хвороби та інше), ведуть до розвитку безповоротних енергозалежних деструктивних змін в організмі людини, внаслідок чого настає смерть.

Нестача вітамінів, мінералів, білків може призвести до розвитку захворювань: цинга, пелагра, рахіт та інших захворювань, результатом багатьох з яких є смерть або інвалідність.

Медична допомога при аліментарній дистрофії полягає, в першу чергу, в збалансованому дієтичному харчуванні. Медикаментозне лікування, за відсутності достатнього збалансованого харчування і режиму (тепло, спокій), неефективне і не перешкоджає настанню смерті. Окрім прямого впливу аліментарної дистрофії на захворюваність і смертність, у ранні терміни згасання епідемічного процесу спостерігаються і т. з. віддалені наслідки:

– відставання у фізичному розвитку дітей;
– підвищення рівня захворюваності гіпертонічною хворобою;
– збільшення деструктивних змін скелету;
– збільшення рівня захворюваності цукровим діабетом;
– порушення репродуктивної функції;
– інші патологічні зміни з боку органів і систем;
– генетичні зміни.

По місту Харкову за 1933 рік, згідно з книгами реєстрації смерті ЗАГСів, зафіксована смерть більш як 20 тисяч людей. Ці відомості є значно заниженими й не узгоджуються з даними, отриманими нами в ході ви-

вчення судово-медичних документів, документів інших медичних організацій і немедичних установ. Справжня кількість смертей, зареєстрованих на 19 квітня 1933 року – 22 463. Вказана цифра приблизно в сім разів більша, ніж та, що відображає смертність у м. Харкові на 19 квітня 1933 року, згідно з журналами реєстрації смертей Харківських міських ЗАГСів. Дані про реєстрацію трупів з журналів Харківського міського судово-медичного моргу правильно (у кількісному відношенні) відтворюють динаміку смертності по моргу лише за першу половину 1933 року.

За судово-медичними даними мінімальна оцінка смертності по м. Харкову за 1933 рік – 100 000 померлих".

"...мінімальна доведена кількість смертей по сільських районах Харківської області (табл.10–12) у межах її сучасного територіального розподілу за 1933 рік становить не менш як 300 000.

Виходячи зі звичайних середніх показників смертності по УРСР, що були розраховані для України Інститутом демографії СРСР на 1926–1927 роки, за умов відсутності проявів будь-якого процесу, який міг би зумовити масову загибель людей, слід вважати, що неепідемічна смертність за відносними показниками у 1933 році була незначною, а масова загибель людей на території Харківської області в 1933 році була зумовлена єдиним епідемічним процесом – голодом.

Мінімальна загальна кількість померлих тільки в 1933 році в Харківській області (300 000) в межах її сучасного територіального розподілу (з м. Харковом – 100 000) за 1933 рік становить більш як 400 000 осіб".

"...кількість смертей дітей лише в 1933 році по м. Харкову становила не менш як 36–56 тисяч.

Цей показник тільки відносно дитячої смертності у два рази перевищує показник загальної смертності по м. Харкову, яку відображено в офіційних документах ЗАГСів за 1933 рік.

Показники дитячої та загальної смертності на початку тридцятих років в УСРР свідчать про те, що основним чинником, який зумовив її кількісні характеристики, була хронічна нестача їжі, яка у другій половині 1932 р. набула критичної межі – голоду, основні клінічні наслідки якого на фоні супутнього політико-економічного стану призвели до незворотних результатів – масової загибелі людей.

Документи, які визначали норми харчування в цей період (документ № 14-1 – № 14-5 "Медико-организационные мероприятия по организации детского питания…"), свідчать про те, що енергодефіцит харчування мав запланований характер, який в основному впливав на дітей за рахунок зменшення калорійності їжі більш ніж в два рази, по відношенню до показника основного обміну. Тобто, такий показник якості харчування, який

свідомо було встановлено для дітей, є визначальним не тільки для неможливості зупинки негативного впливу недоїдання на організм дитини, але й для розвитку голоду і настання смерті внаслідок цього.

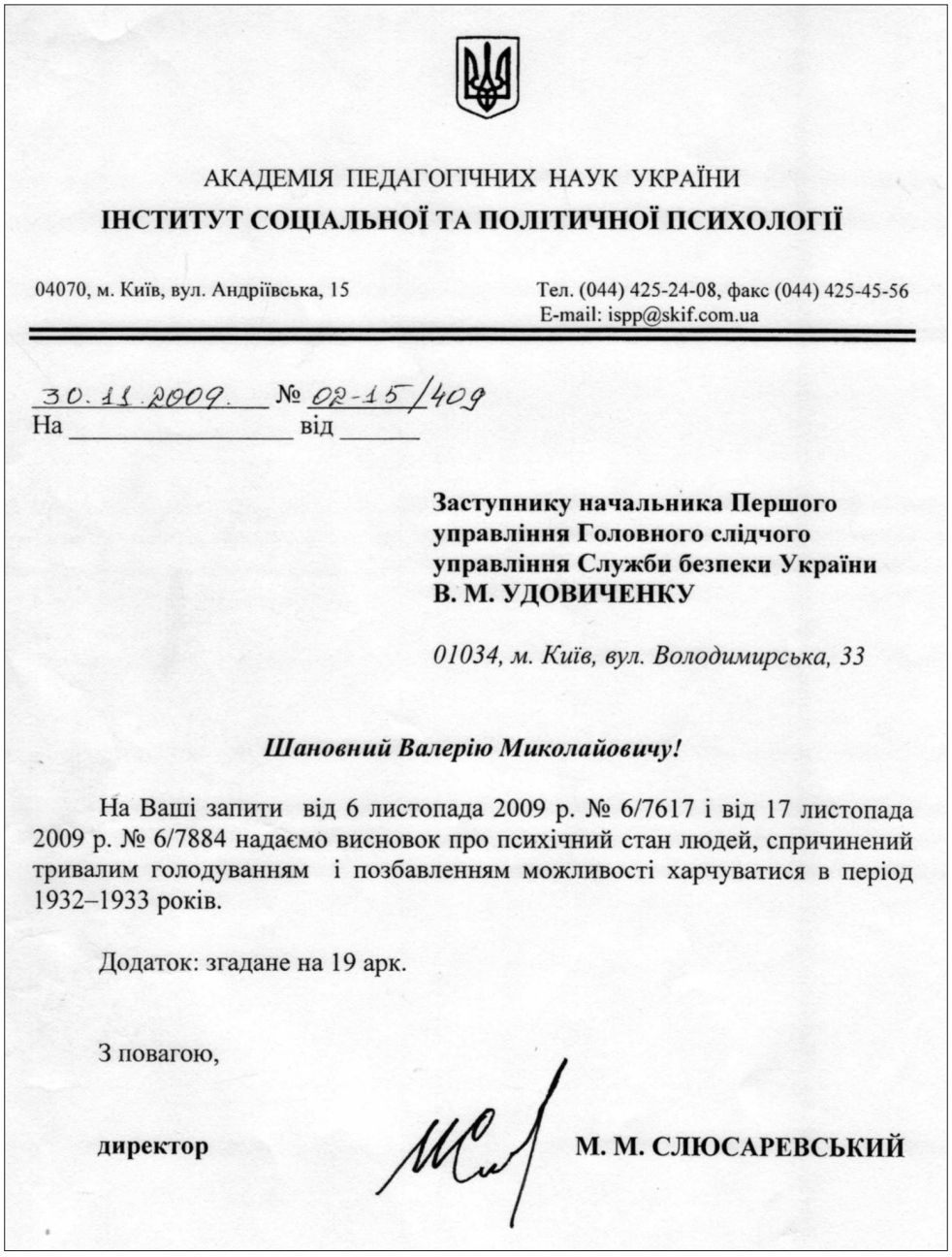
Загальна кількість померлих дітей по м. Харкову у 1932–1933 рр. мінімально становить приблизно 50 000.

Уточнена загальна кількість померлих людей по м. Харкову за 1932–1933 рр. становить мінімально 200 000".

Кримінальна справа № 475. – Т. 282. – Арк. 67–241. – Оригінал.

№ 124

2009 р. – Висновок Інституту соціальної та політичної психології АПН України про психічний стан, спричинений тривалим голодуванням і позбавленням можливості харчуватися в період 1932–1933 років

АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

04070, м. Київ, вул. Андріївська, 15 Тел. (044) 425-24-08, факс (044) 425-45-56
E-mail: ispp@skif.com.ua

30.11.2009. № 02-15/409
На _____ від _____

Заступнику начальника Першого управління Головного слідчого управління Служби безпеки України
В. М. УДОВИЧЕНКУ

01034, м. Київ, вул. Володимирська, 33

Шановний Валерію Миколайовичу!

На Ваші запити від 6 листопада 2009 р. № 6/7617 і від 17 листопада 2009 р. № 6/7884 надаємо висновок про психічний стан людей, спричинений тривалим голодуванням і позбавленням можливості харчуватися в період 1932–1933 років.

Додаток: згадане на 19 арк.

З повагою,

директор **М. М. СЛЮСАРЕВСЬКИЙ**

ВИСНОВОК
про психічний стан людей, спричинений тривалим голодуванням і позбавленням можливості харчуватися в період 1932–1933 років

Вступ

Згідно із запитом заступника начальника Першого управління Головного слідчого управління Служби безпеки України В. М. Удовиченко від 6 листопада 2009 р. № 6/7617 і від 17 листопада 2009 р. № 6/7884 розглянуто такі питання:

– чи відбувалися у людини внаслідок тривалого голодування і позбавлення можливості харчуватися у період 1932–1933 років в Україні зміни психічного стану;

– які психічні страждання відчуває людина в разі тривалого голодування й позбавлення можливості харчуватися та чи можуть такі страждання і за яких умов призвести до вчинення нею самогубства, убивств з метою людоїдства та трупоїдства померлих близьких родичів, інших людей;

– чи призвели вищезгадані дії сталінського тоталітарного режиму в період 30-х років 20 століття до зламу психіки населення, яке проживало на території України; якщо так, то які наслідки мав такий психічний злам для його безпосередніх жертв та подальших поколінь;

– чи спостерігалися у людей деформації у сфері відчуття і сприйняття, уявлень та перебігу ідей, пам'яті, бажань, прагнень, вольових прагнень, характеру і темпераменту, усієї сукупності душевного життя особистості;

– чи мали місце депресування і послаблення голодом детермінатора індивідуального, групового самозахисту і відповідних захисних рефлексів, статевого детермінатора і статевих рефлексів, "рефлексів свободи", "релігійних" рефлексів поведінки, больових рефлексів, "правових", "моральних" детермінаторів і їх рефлексів, так званих естетичних рефлексів;

– чи відбувалися зміни мовленнєвих рефлексів, "переконань" та "ідеологи".

Фізіологічні наслідки тривалого голодування вивчено достатньою мірою, а от психологічних і соціально-психологічних досліджень загалом бракує. Етико-моральні причини не допускають експериментального вивчення впливу голоду на людину (щоб не завдати їй шкоди). Накопичений досвід вивчення наслідків голодування пов'язаний з аналізом окремих випадків, які трапляються з тих або інших причин (політичне голодування, медичні випадки, стихійні лиха тощо). Крім того, описано досвід голодування в концентраційних фашистських таборах, наслідки біологічного голодування полонених американців у японській війні тощо.

Загалом війна, руйнуючи інститути суспільства, які забезпечують харчові потреби населення, часто стає причиною масового недоїдання і голоду. З природних причин масовий голод на території Європи траплявся до початку 17 століття внаслідок неврожаю, але на той час психологія не була оформлена як наукова дисципліна. Пізніше з розвитком суспільства (індустріального товарного виробництва, транспорту) стало можливим не допускати масового голоду в тих аграрних районах, які постраждали від погодних умов. У примітивних суспільствах (зокрема, племена Африки, Австралії) масове недоїдання і голод існують і в наш час, що робить їх доступними для етнографічних досліджень. Таким чином, наші висновки спираються на виявлені непрямо в згаданих дослідженнях психологічні феномени, а також на аналіз опублікованих результатів історіографічних пошуків, зокрема листів, щоденників, спогадів свідків подій 1932–1933 років в Україні.

Фізичні страждання від голоду

У разі довготривалого недоотримання необхідної організмові їжі спостерігається його поступове виснаження, послаблюються захисні сили (знижується імунітет). Це відбувається внаслідок того, що організм починає розщеплення (аутоліз) тканин, у першу чергу тих (у тому числі хворих), які найменше пов'язані із життєзабезпеченням. Вивчення ефекту голодування медиками у лікуванні показало, що фізіологічно допустимі періоди тривалості голодування залежать від початкової маси тіла (чим більша маса, тим більше може тривати голодування без незворотних шкідливих змін в організмі). Описано випадок голодування тривалістю 119 днів, протягом якого маса тіла людини зменшилася від 145 до 81 кг. Дитина за відсутності їжі стільки прожити не може: відомий випадок смерті чотирирічного хлопчика на 75-й день голодування (унаслідок повного руйнування стравоходу і шлунка їдкою рідиною). Отже, фізіологічно допустима тривалість голодування залежить від індивідуальних умов. Втрата маси тіла, дистрофія м'язів, виснаження внутрішніх органів – фізіологічні прояви наслідків тривалого голодування.

Дослідження втрати маси різними частинами тіла внаслідок голодування, проведені ще в 19 столітті, показали, що навіть у разі надзвичайно високих втрат маси тіла та окремих органів мозок людини зберігає свою вагу. В американських підручниках того часу наводилися таблиці втрати ваги окремих частин тіла у випадку голодної смерті. Як встановив 1877 р. лікар із Пенсильванії Едуард Дьюї, вага мозку не змінювалась. Використовуючи інші органи як депо, мозок зберігає свою матеріальну неушкодженість, а людина, відповідно, – розумову діяльність навіть у тому випадку, коли тіло перетворюється на справжній скелет [1, 19]. Унаслідок цього

людина, як правило, зберігає здатність розуміти, відчувати, переживати навіть тоді, коли не може рухатися (крім періодів втрати свідомості, голодних запаморочень тощо). Разом з тим психологія людини нерозривно пов'язана з її харчовою поведінкою, зміни в харчуванні безпосередньо чи опосередковано можуть змінювати психологічні стани, емоційно-вольову сферу особистості, її пізнавальні процеси, самооцінку, стосунки з іншими тощо.

Фізичні і психологічні страждання виникають не тільки внаслідок повного голодування. У випадку довготривалого недоїдання, коли людина протягом місяців не отримує продуктів, які містять білки, вона страждає від білкового голоду. Білки містяться насамперед у їжі тваринного походження – м'ясі, молоці, яйцях (у хлібі теж є певний відсоток білків). Якщо організм упродовж тривалого часу не отримує з їжею життєво необхідних людині білків, він ніби починає перетравлювати сам себе. Розвиваються малокрів'я (анемія), сліпота, з'являються набряки кінцівок, обличчя, шкіра не витримує і лопається, людина відчуває сильні болі у всьому тілі, відбуваються незворотні перетворення – відмовляють життєво важливі органи і настає голодна смерть. Харчування так званими ерзацами (замінниками хліба з неїстівних чи умовно їстівних продуктів – тирси, кори і т. ін.) призводить до додаткового отруєння організму, що теж викликає важкі фізичні страждання.

Більш докладну і детальну картину фізичних змін організму внаслідок голоду можуть надати спеціалісти фізіологи, медики. Ми наводимо тут загальновживані й досить широко відомі дані, щоб окреслити вихідні положення для відповіді на поставлені запитання. Голод зумовлює фізичні страждання людини, тривале голодування призводить до фізичного виснаження і завдає надзвичайно сильних страждань. Унаслідок голодування змінюється психологічний стан людини, яка від мобілізації і поведінкового збудження переходить до байдужості, слабкості, апатії.

Соціальні причини психологічних страждань

У період 1932–1933 років унаслідок тривалого масового недоїдання і голоду велика кількість людей в Україні зазнавала значних фізичних і психологічних страждань. Варто наголосити, що психологічні страждання людей були зумовлені не тільки фізичною відсутністю харчів для споживання, а й тією соціальною напруженістю в суспільстві, яка виникла внаслідок колективізації та способів її проведення. Зміни ситуації, до яких потрібно пристосовуватися, вважають високою мірою стресовими для людини взагалі.

Так, у відомих тестах Холмса і Рая, що дають змогу визначити ризик розвитку захворювань унаслідок стресових життєвих подій; до таких подій відносять смерть близького члена родини, вирок суду та ув'язнення, зміни фінансового і майнового стану, місця роботи, фаху, спеціалізації, умов життя та ін. [2, 104].

Ключовим моментом адаптації до таких змін і ключовим фактором стресу в стресогенних ситуаціях взагалі є недостатність контролю (коли зміни відбуваються неочікувано) та відчуття власної безпорадності (неспроможності вплинути на ситуацію). Таким чином, самі по собі зміни устрою сільськогосподарської праці (від індивідуального одноосібного господарювання родиною до колективного) вже були стресогенним чинником для людей, особливо враховуючи аспекти власності на землю, засоби сільськогосподарського виробництва, худобу, збіжжя. Колективізація призводила до явища "обезличування", коли людину було позбавлено права самостійно приймати рішення, розпоряджатися майном, навіть годувати коня, який нещодавно був її власністю. Психологічний стрес, який відчуває в цій ситуації людина, можна порівняти з тим, який розвивається внаслідок пограбування, обкрадання. Імовірно, що він може бути навіть сильнішим, оскільки блокуються природні способи розрядки стресу (відреагування), щонайменше, явний прояв ненависті до кривдника. Зменшення стресу досягається за рахунок активної дії, спрямування почуття ненависті на причину негаразду і вільне виявлення цієї емоції. Якщо людина вірить, що може щось змінити, бачить підтвердження, що її дії реально дають бажані наслідки, стрес втрачає свою руйнівну силу, психологічні страждання зменшуються.

У ситуації масової колективізації, яка розгорнулася в Україні 1929 року, виявлення емоцій і відреагування стресу були заблоковані терористичними репресивними діями влади, ідеться про почуття страху, що ґрунтувалося на реальній загрозі потрапити в категорію "куркулів" чи "підкуркульників" (які висловлювалися на підтримку розкуркулених, наприклад, брали до себе в хату замерзлих дітей викинутих на вулицю сусідів і тому подібні природні дії) і зазнати узаконеного терору – конфіскації всього майна, арешту й ув'язнення, виселення за межі України. Почуття страху, загрози, напруги, тривоги, при-гніченого настрою, придушеного глухого незадоволення – характерна реакція людей на тогочасні обставини. Надалі ситуація психологічно не змінювалася, а тільки погіршувалась. Зрозуміти те, що відбувається, раціонально пояснити чи виправдати, люди були нездатні, що підсилювало психологічні страждання від своєї безпомічності і безглуздості ситуації. Адже, на думку істориків [3, 10], документи свідчать, що треба окремо виділяти голодування 1931 року, голод 1932 і

голодомор 1933 року. Після непоганого врожаю 1930 року, коли в Україні протягом січня-листопада було заготовлено 400 млн пудів хліба (республіка ще ніколи не заготовляла такої кількості зерна), на селі виникли серйозні проблеми з укомплектуванням посівного, продовольчого і фуражного фондів. Уже в першій половині 1931 року селяни змушені були, щоб вижити, харчуватися сурогатами. Унаслідок цього відбулося падіння продуктивності праці і зменшення виробництва, яке не було враховано в планах хлібозаготівлі на наступні роки, адже у влади були зобов'язання перед іноземними державами щодо закупівель техніки, необхідної для індустріалізації; не слід забувати і про очікування війни, тож армія потребувала продуктових резервів. Завдання виконувалися будь-якою ціною, насамперед ціною життя мільйонів людей.

Варто також згадати, що досвід саме такого способу вирішення питань уже був апробований у Росії (голод у Поволжі 1920-х) [4]. Тоді факт голоду не замовчувався, приймалася допомога інших країн. Ми згадуємо про цей факт циклічного виникнення голоду на території колишнього Радянського Союзу для того, щоб підкреслити – інформація для коригування дій була доступною верхівці владі. Так, у Поволжі велися дослідження впливу голоду на людину, організовувалися навіть музеї голоду (у Саратові, Самарі), на які виділялися кошти. Учений із Комі П. О. Сорокін написав аналітичну книгу про ті події "Голод как фактор" (1921), набір якої було знищено після публікації її частини "Голод и идеология общества" в журналі "Экономист" (1922). На думку вченого, голод викликає в людей появу, розвиток і успішне "щеплення" комуністично-соціалістично-урівнювальних рефлексів (іншими словами, ідеології), які в голодних масах знаходять чудове середовище, "заражають" їх зі швидкістю сильної епідемії. Причина полягає в тому, що на тлі голоду руйнуються всі інші фактори регуляції суспільного життя (соціальні норми, цінності). Автора було вислано з країни, і фактично вперше ця книга побачила світ лише у 2003 році ("Голод как фактор. Влияние голода на поведение людей, социальную организацию и общественную жизнь"). З огляду на це виглядає досить об-ґрунтованою думка про те, що глобальний експеримент із голодом у Поволжі, який, за підрахунками сучасних учених, забрав померлими і ненародженими понад 5 мільйонів людей, було повторно використано як технологію впливу на суспільство в наступні періоди: коли потрібно було зломити спротив населення України (та інших республік Радянського Союзу) під час колективізації в 30-ті роки. Це була "удосконалена" технологія, адже до неї додалося замовчування голоду, відповідне маніпулювання засобами масової інформації, унаслідок чого було заблоковано допомогу, яку могли б надати голодуючим інші райони держави та інші країни. Ін-

формація про голод в Україні поши-рювалася лише за механізмом чуток, участь у розмовах на ці теми вважалася проявом ідеологічної слабкості, переслідувалась і каралася зняттям з роботи, позбавленням громадянських прав, ув'язненням, висилкою. Уведення в грудні 1932 року паспортного режиму й інституту прописки [3, 11] суттєво зменшило можливості вільного законного пересування людей, які шукали виходу із становища. В умовах, що склалися, психологічний стан людини визначався не тільки матеріальними чинниками відсутності нормальних умов харчування, недоїданням і голодуванням. Фізичні страждання підсилювались і помножувалися відчуттям безвиході, безнадії, розгубленості і вимушеної (навченої) безпомічності, блокувалися природні психологічні та соціальні механізми опанування фізичних страждань. Суспільство, та й окремі люди, були не готові до протистояння обманові в державних масштабах, протистояння маніпуляціям довірою мас, у тому числі й активних послідовників комуністичних ідей (колишніх революціонерів, червоноармійців, активних колгоспників), які теж таврувалися як вороги, якщо проявляли сумніви або вирішували моральну дилему на користь людяності. Прийоми політики поляризації села [3, 10], протиставлення одних людей іншим (заможних незаможним) експлуатувало існуючі в спільноті людей явні та приховані звичайні міжособові суперечності, старі образи, заздрощі, помсту, перманентні сусідські конфлікти. Провокуючи і розхитуючи психологічний клімат спільноти, агенти, що уособлювали владу, використовували ці психологічні механізми як маніпулятивні інструменти досягнення мети, а відповідно сприяли ізоляції людей, руйнували ті соціальні зв'язки, які психологічно допомагають долати страждання. Моральний тиск і примус, постійний психологічний терор, насильство і репресії посилювали психічні страждання людей від голоду. таким чином, у період 1932–1933 років загальний психічний стан населення був стресовим, напруженим, пригніченим, наповнений страхом.

Динаміка психологічних страждань

Адаптаційні сили організму і психіки працювали за межами природних людських можливостей, що спричинилося до психічного зламу багатьох людей. Аналіз щоденників того часу, які представляють хронологію подій, підтверджують таку динаміку психічного стану людини внаслідок тривалого голодування та описаних вище обставин психологічного насильства і терору. На тлі фізичного виснаження в людини змінювався емоційний стан: вона ставала дражливою, відчувала припливи злості, ненависті, які могли виливатися на близьких і випадкових людей. Відбувалися зміни в поведінці, пов'язані з послабленням контролю на тлі зосередженості на

незадоволеності основноїпотреби організму в їжі. Загалом незадоволена потреба створює зону постійного збудження в мозку, яке домінує над усіма іншими. На психологічному рівні таке збудження проявляється у звуженні свідомості: вибірковості пам'яті (що не пов'язано з потребою – забувається), усі думки зосереджуються на тих предметах і обставинах, які могли б задовольнити потребу в їжі. Людина може думати лише про хліб, хліб, хліб. Часто ці слова, за свідченнями очевидців, були останніми словами помираючої від голоду людини, особливо дитини з її несформованою психікою. Люди через голод ставали неуважними до всіх інших обставин, які їх раніше хвилювали, у тому числі до стосунків, оскільки занадто зосереджувалися на домінуючій потребі. Такі психологічні стани звуженої свідомості характерні для наркоманії, а також для суїциду, особливо в момент здійснення спроби самогубства. Усе, що відволікає від основної потреби (в їжі), викликає неконтрольований афект, гнів, злість, грубість, жорстокість, агресію. Такий стан свідомості викликаний голодуванням і виснаженням організму, а не особистісними рисами людини. У період голоду 1932 року, як свідчить щоденник учительки О. Радченко (знайдений в архіві як долучений до кримінальної справи матеріал і опублікований [4, с. 1011–1026]), були "всі незадоволені, у відчаї..." (січень), думки "де брати їжу, як дістати?" не дають спокою [4, с. 1011], стає все більше крадіжок, розвивається жорстокість (люди не підібрали двох дітей, що замерзали на узбіччі), "я боюся голоду, боюся за дітей" [4, с. 1012] (лютий), "злиденний спосіб життя поступово перетворює людей на грубих, розгнузданих, жорстоких, готових на злочин істот" [4, с. 1013], "не можу усмирити свою злобу", "така зла, що не можу висловити свою злобу і обурення" [4, с. 1013], "Вася сьогодні нагрубив, знову і знову, як завжди нізащо" [4, с. 1014] (квітень), "терплю грубість, образи" [4, с. 1014] (травень), "нема сили стримуватися чи не звертати уваги" [4, с. 1016] (червень), "голос у нього тремтів, він кожну хвилину міг заплакати. О бідні, бідні замучені люди" [4, с. 1018] (вересень).

Наростання виснаженості гальмує статевий потяг: "коли він хотів проявити ласку, за якою я так скучила, так потребую, на мене найшла якась омертвілість, притуплення якесь усіх почуттів і думок" [4, с. 1016–1017] (червень). Відбувається гальмування материнських почуттів, які не можуть протистояти ситуативному роздратуванню: "учора вдень я обурилася непослухом дітей і шльопала їх, говорила, що краще б вони померли, ніж так мучити мене. Жахливо лаялась, а вночі відчула весь жах загрози смерті" [4, с. 1017] (червень). Судячи з інших згадувань дітей у щоденнику, така поведінка авторці аж ніяк невластива, що свідчить про зміну характеру ставлення до дітей під впливом мук голоду і виснаження організму.

Інші документи і свідчення (див. [6]) підтверджують, що часто останнім кроком прояву материнського почуття виснаженої голодом селянки було підкидання не менш виснаженої голодом дитини, яку нічим було годувати, в місто. Журнал "Свобода" (ч. 98 за 1948) до 15 роковин Голодомору писав: "Десятки тисяч напівбожевільних від голоду матерів, добравшись до міста, покидали своїх дітей, лишали їх просто на вулицях, у громадських вбиральнях, скрізь. Ці нещасні матері, що вже ніколи не бачили своїх дітей, думали в такий спосіб врятувати їх від неминучої смерті" (цит. за [6]).

На етапі збудження, мобілізації всіх сил у людини, що прагнула розв'язати проблему відсутності їжі, зменшувалося відчуття ризику. Люди масово пускалися в подорожі за хлібом, переступали свої правила і моральну заповідь "не вкради", вдавалися до нерозумних вчинків (наприклад, продавали покрівельне залізо з даху хати, прирікаючи родину на страждання від негоди), і цей перелік можна продовжувати. Безрезультативність неодноразових спроб і намагань приводила деяких людей через відчай до психічного зламу і самогубства. Наведемо лише один приклад із спогадів, де описано умови, які штовхнули людину до суїциду: "У службових справах їздив я до міста Юзівки (в Донбасі). На станції цього міста я бачив масу людей, що подорожували в пошуках хліба. Усіх їх обшукувала міліція і забирала все, що знайшла. На моїх очах сталася така подія: в одного селянина міліція знайшла в мішечку якихось 5 фунтів крупів і два буханці хліба і забрала це. Як же він благав їх, щоб не забирали тих його скарбів! Казав, що у нього дома помирають дружина і двоє дітей, які чекають на цей хліб, як на порятунок. Не допомогло. Звертався він і до людей, щоб вони заступилися за нього і допомогли йому. Багато хто з них плакав, слухаючи його розповідь, але ніхто йому не допоміг, бо не міг. Півгодини потому він кинувся під потяг" [б].

Наступним етапом психологічних страждань є перехід від відчаю до апатії, байдужості, загальмованості. Масштаби голоду віднімали в людей віру в можливість щось змінити власними діями: "Думки, що я нічого не можу зробити, що мільйони людей гинуть від голоду, що це стихія, привели мене до повного відчаю" (січень 1933) [4, с. 1022]; "Люди по селах їли собак і котів, їли полову, листя й кору. Товкли в ступах ще з осені обеззернені качани кукурудзи й пекли з того "борошна" перепічки. Нарешті подекуди почалося поїдання трупів померлих, а там – і людоїдство. І що найжахливіше, так це те, що це явище нікого вже не вражало і не дивувало. Так бо страхіття голоду і свідомість безвихідності притупили тоді людські почуття" [6].

Психологічний злам і канібалізм

Наразі точно невідомо, наскільки незворотними є зміни в характері, темпераменті людини, спричинені голодом. Якісний аналіз даних щоденника вчительки не дає відповіді на ці запитання. За історичними матеріалами та свідченнями авторки щоденника, вона голодувала менше, ніж багато інших (мала пайок чоловіка, що працював у лісництві, присадибну ділянку, сад, пасіку, допоки це не було конфісковано наступною хвилею репресій). Проте досить довгий відтинок часу, охоплений спостереженнями в щоденнику, дає змогу зробити висновок про хронічне недоїдання і повсюдний голод, а також виокремити психологічні феномени, які його супроводжували. Немає жодних сумнівів, що ті померлі від голодної смерті люди, які не вели щоденників І тепер ніяк уже не можуть дати свої свідчення, були в іще гірших умовах. Спираючись на спогади, зібрані в етнографічних дослідженнях письменниками, фольклористами, істориками, можна було б кількісно підкріпити виявлені тенденції і дати вичерпні характеристики психологічних страждань. Сподіваємося, що такі ґрунтовні наукові дослідження буде проведено в майбутньому.

Проте, спираючись на доступні для опрацювання дані, можна стверджувати, що внаслідок мук голоду і межового виснаження, споглядання голодних смертей знайомих людей, безрезультатних намагань знайти їжу для себе і родини, населення України в 1932–1933 роках перебувало в стані, близькому до повного психічного зламу. Принаймні можна стверджувати, що люди масово переживали стан зміненої свідомості (звуженої свідомості), коли заради виживання відкидаються моральні заборони, активізуються тваринні інстинкти. Як уже зазначалося вище, соціальні інститути, які допомагають людині здійснювати контроль за власним життям, виявилися зруйнованими. Саме цим пояснюються непоодинокі випадки психологічного зламу, порушення моральних заборон на трупоїдство і людоїдство, здійснення сімейного канібалізму. Для прояснення цих явищ слід звернутися до досліджень історії масових голодувань і пов'язаного з ними канібалізму. Серед цих досліджень, на жаль, психологічні дослідження нам не відомі.

Біологічні дослідження канібалізму тварин довели, що депривація харчової потреби (голод) викликає поїдання потомства батьками: для досліджуваних пацюків така поведінка запускається на 2–3-й день голоду [7, с. 303], птахи після 12 годин голодування починають їсти яйця (за умови температурного режиму нижче 20 градусів) [8, 67]. Етнографічні дослідження примітивних культур Австралії показали, що в неврожайні роки, коли наступав масовий голод, матері вбивали новонароджених (інфантицид) – до 30 % від усіх народжених у цих умовах. Частими бували випад-

ки вбивства наймолодшої в сім'ї дитини, щоб не дати померти старшим дітям. Такі ж явища характерні для відсталих народів Африки, де потужності виробництва продуктів слабкі, а народжуваність не контролюється суспільними інститутами. У релігійних віруваннях цих культур такі ситуації відображено й виправдано: усі вірять, що померла таким чином дитина народиться знову в кращі часи. Таким чином до фізичних страждань від голоду не додаються психологічні страждання від порушення моральних устоїв: сором, провина тощо.

Дослідження показують, що сімейне людоїдство (на відміну від поїдання ворогів) ніколи не відбувається в благополучні часи, коли їжі вистачає. Історики довели, що такий канібалізм не є характеристикою лише аборигенів Африки і Австралії. У середньовічній Європі масовий голод траплявся досить часто. Під час масового голоду в Бургундії на початку 17 століття зафіксовано випадок, коли церква видавала індульгенції канібалізму, тобто допускала вибачення такого смертного гріха, здійсненого в нелюдських умовах існування [9, с. 153]. Тому яким би порушенням моральних норм суспільства це не було, випадки канібалізму в екстремальних умовах масового голоду є поширеним явищем, яке ґрунтується на біологічних механізмах забезпечення виживання індивіда і популяції в цілому. Лише соціальні механізми здатні протистояти таким програмам поведінки, а коли порушені й вони, то виникнення цього явища стає невідворотним. Полишена сама на себе з бідою масового голоду, людина починає діяти як біологічна істота, котра забезпечує власне виживання і продовження життя хоч тим дітям, які мають більше імовірності вижити. Діти до шести років, які не могли допомагати батькам працювати, утруднювали їхню мобільність, мали меншу масу тіла, мали й набагато менше шансів вижити в період 1932–1933 років. У звуженій стражданням голоду свідомості вбивці висновок про те, що ця приречена на смерть дитина може дати шанс вижити іншим, був логікою відчаю, хоча й, безумовно, порушував існуючі тоді і зараз моральні й законні норми. Таким чином, можна припустити існування закономірності: у людини, тривалий час позбавленої їжі, відбуваються значні психічні зміни, унаслідок яких вона стає здатною на вчинки, які суперечать не лише суспільній моралі, а й власній моральності цієї людини (зокрема канібалізм). Строге наукове підтвердження психологічних механізмів цих змін потребує спеціальних комплексних досліджень, що спираються на психоісторичні (зокрема біографічний) методи, психофізіологічний аналіз із застосуванням методів з галузей психіатрії, ендокринології та інших суміжних дисциплін.

Розглядаючи довготривалі наслідки Голодомору, можна спиратися на досвід екстремальної та кризової психології, яка вивчає наслідки завданих

людині психологічних травм, психології відчаю та надії [10]. Психологічна травма – це нервове потрясіння. Травматичний стрес за інтенсивністю пере-житих почуттів співмірний з усім попереднім життям. Загроза життю – це та обставина, яка завдає суттєвої травми психіці людини, впливає на подальше її особисте психологічне благополуччя і здоров'я, змінює спосіб життя. Пси-хотравмування спричинюється ситуацією, яка несе загрозу власному життю, а також унаслідок спостереження за втратою життя іншою людиною. Головним травмувальним чинником є гостра емоція страху. Головний зміст психологічної травми – втрата віри в те, що життя організоване відповідно до порядку й піддається контролю. За цими критеріями можна однозначно стверджувати, що голод 1932-го і Голодомор 1933-го завдали психологічної травми всім людям, які його пережили.

Довготривалі трансгенераційні психологічні наслідки Голодомору

Слід зазначити, що спеціальних психологічних досліджень, що ставили б за мету з'ясування психологічних наслідків тривалого масового голодування, майже не проводилось. У вітчизняній експериментальній психології такі дослідження не здійснювалися ні під час голоду, ні після цих подій, оскільки тема Голодомору була забороненою. Зарубіжні експериментально-психологічні дослідження стосуються хоч і близької, але дещо іншої проблематики. За часи існування експериментальної психології (приблизно півтора століття) у Західній Європі та Америці не спостерігалося настільки масових випадків голоду серед цивільного населення, отже, зарубіжні дослідження аналогічного явища також невідомі. Існуючі дослідження стосуються насамперед проблеми анорексії, тобто хворобливого стану, коли людина відмовляється від їжі. Відомі окремі дослідження жертв Голокосту та їх нащадків.

Проте означені випадки суттєво відрізняються від явища Голодомору, що утруднює аналогізування. Анорексія – це явище, коли голодування і психічні розлади мають протилежний причинно-наслідковий зв'язок (відмова від їжі як наслідок порушення психологічного стану). У концентраційних таборах люди чітко усвідомлювали причину лиха; тож ті, хто вижив, та їхні нащадки могли вільно виражати скорботу та інші сильні почуття. Наслідки цієї колективної травми було опрацьовано завдяки численним суспільним акціям, присвяченим згаданим скорботним подіям. Зовсім інша ситуація з українським Голодомором, який не тільки не був психологічно опрацьований, а ця тема взагалі була заборонена, витіснена із суспільної свідомості. Особливо ця заборона позначилася на нащадках жертв Голодомору.

У соціальній психології і психотерапії (насамперед у так званому трансгенераційному підході) [11–16] встановлено таку закономірність: якщо колективна травма в одному поколінні не була належним чином психологічно опрацьована, вона передасться у спадок наступному поколінню, яке, не будучи травмованим (наприклад, народилося після цих подій) переживає всі ознаки колективної травми та прагне позбутися неприємного стану. Це проявляється в особливостях суспільної психології, менталітету тощо. Помічено ще й таке: чим більше із суспільної свідомості витісняються наслідки колективної травми, тим більша ймовірність її психосоматичних наслідків, що проявляється у специфічних захворюваннях, поширених у даній популяції. Утім, щоб встановити, які саме хвороби чи характерологічні особливості сучасних українців пов'язані з Голодомором, потрібно провести додаткове дослідження. Про наявність трансгенераційного перенесення травми Голодомору свідчить емоційність, яку викликає у представників наступних поколінь обговорення цієї теми, у тому числі й наявність спротиву, майже масового бажання уникнути страждання, яке актуалізується, коли хтось згадує про це явище.

Узагальнюючи різні психологічні джерела, можна зробити попередні висновки про довготривалі наслідки українського Голодомору. Насамперед для сучасної суспільної психології характерне глибоке витіснення всього, що стосується теми голоду, небажання порушувати цю тему, що пояснюється страхом перед зустріччю з травмою. Можна припустити, що для українського менталітету характерна психологія жертви, поширена серед значної частини української популяції. Суспільство наскрізь інфіковане соціальними страхами, і як наслідок – політичний нігілізм, що проявляється у відсутності довіри до влади як такої. Ще однією рисою українського менталітету є замкненість, інтроверсія, прагнення приховати від оточення не лише свій внутрішній світ, а й життя своєї родини, глибоко затаєні негативні емоції та почуття, які в українській ментальності превалюють над позитивними; найбільш патогенними серед них слід вважати сором, заздрість до інших, почуття провини тощо. Руйнування традиційної картини світу спричинюється до соціальної апатії та нестабільності індивідуального життєвого світу українців, що пояснюють численні психологічні та психотерапевтичні проблеми наших співвітчизників. Зрозуміло, що причини всіх особливостей і негараздів психічного стану сучасних українців не варто шукати тільки в 1932–1933 роках, проте можна з упевненістю стверджувати, що переживання й опрацювання суспільством психологічної травми Голодомору в необхідному для цього масштабі лише розпочато.

Висновки

Аналітична робота, проведена з наявними документами, опублікованими свідченнями, із залученням результатів етнографічних, історичних, біологічних досліджень, дає змогу зробити такі висновки.

Голод зумовлює фізичні страждання людини. Тривале голодування призводить до фізичного виснаження і завдає надзвичайно сильних страждань. Унаслідок голоду змінюється психологічний стан людини: після мобілізації і поведінкового збудження її охоплюють байдужість, слабкість, апатія.

У період 1932–1933 років унаслідок тривалого масового недоїдання і голоду велика кількість людей зазнавала значних фізичних і психологічних страждань. Загальний психічний стан населення був стресовим, напруженим, пригніченим, сповнений страхів.

Фізичні страждання підсилювались і помножувалися відчуттям безвиході, безнадії, розгубленості і вимушеної (навченої) безпомічності, блокувалися природні психологічні, та й соціальні, механізми опанування фізичних страждань. Моральний тиск і примус, постійний психологічний терор, насильство і репресії посилювали психічні страждання людей від голоду.

Аналіз щоденникових записів показує, що в період голоду 1932 року виснаження від голоду проявлялося в мобілізаційних реакціях і звуженні свідомості: усе, що відволікає від основної потреби (в їжі), викликає не контрольо-ваний афект, гнів, злість, грубість, жорстокість, агресію. У записах 1933 року спостерігається перехід від відчаю до апатії, байдужості, загальмованості.

Унаслідок мук голоду і межового виснаження, споглядання голодних смертей рідних і знайомих людей, безрезультатних намагань знайти їжу для себе і родини населення України в 1932–1933 році перебувало в стані, близькому до повного психічного зламу від почуття безвиході, за яким ішли канібалізм, самогубство. У звуженій стражданням голоду свідомості вбивці висновок про те, що приречена на смерть дитина може дати шанс вижити іншим, був логікою відчаю, хоча й, безумовно, порушував існуючі тоді і зараз моральні й законні норми.

Про наявність трансгенераційного перенесення травми Голодомору свідчить емоційність, яку викликає в представників наступних поколінь обговорення цієї теми, у тому числі й наявність спротиву, майже масового бажання уникнути страждання, яке актуалізується при згадках про це явище.

Отже, можна зробити такі узагальнення:

У людини внаслідок тривалого голодування і позбавлення можливості харчуватися в Україні в період 1932–1933 років відбувалися значні зміни психічного стану.

При тривалому голодуванні й позбавленні можливості харчуватися людина переживала важкі фізичні і психічні страждання, підсилені соціальним тиском і політичним терором. Сила і масштаб страждань перебували за межею адаптаційних ресурсів психіки, пригнічених вимушеною безпорадністю. За таких умов відчай може призвести людину до вчинення нею самогубства, убивств з метою людоїдства і трупоїдства померлих близьких родичів, інших людей.

Дії сталінського тоталітарного режиму в період 30-х років 20 століття мали ознаки політичної технології, вони спричинили злам психіки населення, що проживало на території України; такий психічний злам має віддалені наслідки як психологічна травма для його безпосередніх жертв та ознаки трансгенераційної передачі подальшим поколінням (особливості цих психологічних наслідків та способи їх подолання нащадками в третьому поколінні потребують спеціальних досліджень).

Деформації у сфері відчуття і сприйняття, уявлень та перебігу ідей, пам'яті, бажань, прагнень, вольових прагнень, характеру і темпераменту, всієї сукупності душевного життя особистості мали характер звуження свідомості на домінантній потребі виживання – потребі в їжі.

Відбувалося депресування і послаблення голодом практично всіх чинників, що детермінують поведінку людини (детермінаторів): самозбереження і порогів ризику, репродуктивного статевого потягу, релігійних, моральних, естетичних почуттів тощо.

Заступник директора Інституту соціальної
та політичної психології АПН України,
кандидат психологічних наук Л. А. Найдьонова

Кримінальна справа № 475. – Т. 330. – Арк.134–152. – Оригінал.

X
ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ ТА РІШЕННЯ СУДУ

№ 125
2009 р., грудня 25. Київ. – Постанова Головного управління СБУ у м. Києві та Київській області про порушення кримінальної справи, об'єднання та прийняття її до свого провадження

П О С Т А Н О В А
про порушення кримінальної справи, об'єднання та прийняття її до свого провадження

м. Київ 25 грудня 2009 року

Старший слідчий слідчого відділу Головного управління Служби безпеки України у м. Києві та Київській області майор юстиції Дудченко А.М., розглянувши матеріали кримінальної справи № 475, –

В С Т А Н О В И В :

22.05.2009 р. Головним слідчим управлінням СБ України на підставі заяв і повідомлень народних депутатів України, неурядових організацій, громадян України та результатів проведеної перевірки, порушено кримінальну справу № 475 за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках, тобто злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України.

Досудовим слідством встановлено, що керівництво більшовицького тоталітарного режиму – **Сталін** (Джугашвілі) Йосип Віссаріонович – генеральний секретар Центрального комітету Всесоюзної комуністичної партії більшовиків /ЦК ВКП(б)/, **Молотов** (Скрябін) В'ячеслав Михайлович – член ЦК ВКП(б), Голова Ради Народних Комісарів Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР), **Каганович** Лазар Мойсейович – секретар ЦК ВКП(б), **Постишев** Павло Петрович – секретар ЦК ВКП(б), **Косіор** Станіслав Вікентійович – член ЦК ВКП(б), генеральний секретар ЦК Комуністичної партії більшовиків України /КП(б)У/, **Чубар** Влас Якович – член ЦК ВКП(б), Голова Ради народних комісарів Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР), **Хатаєвич** Мендель Маркович – член ЦК ВКП(б), другий секретар ЦК КП(б)У, в 1932–1933 роках на території УСРР вчинили геноцид української національної групи.

Цей злочин було вчинено за таких обставин.

Після повалення Української Народної Республіки в листопаді 1920 року на її території більшовицький режим розпочав активні дії щодо недопущення відновлення незалежної української держави.

З цією метою Сталін Й.В. разом з вищевказаними особами розпочали суцільну насильницьку колективізацію сільського господарства, розкуркулення та депортацію українських селянських родин, незаконну конфіскацію їх майна, репресії та фізичне знищення українців.

Все це зруйнувало традиційні форми сільськогосподарського виробництва і позбавило українських селян необхідних для нормальної життєдіяльності запасів зерна, що викликало в 1928–1929 роках голод серед українського населення та розпочалися масові антирадянські повстання й виступи на території УСРР, які з особливою жорстокістю подавлялися каральними заходами га репресіями.

Здійснюючи свої злочинні наміри, Сталін Й.В., Молотов В.В., Каганович Л.М. та інші у мирний час, на території України застосовували репресивний апарат комуністичного тоталітарного режиму, прийняли рішення та штучно створили умови для винищення голодом частини української нації.

Під час вчинення геноциду також постраждали представники інших національностей.

Замаскований під надмірні плани хлібозаготівель в 1932–1933 роках намір вбивства членів української національної групи, створення умов, розрахованих на часткове фізичне знищення українського селянства, як питомої частини української нації, був реалізований шляхом усвідомленого широкого застосування надзвичайно жорстоких репресивних методів виконання надмірних планів хлібозаготівель, що супроводжувалися позбавленням селян всіх запасів продовольства та доступу до нього.

Сталін И.В., Каганович Л.М. та інші, на виконання своїх злочинних намірів організували прийняття 7 серпня 1932 року Центральним виконавчим комітетом (ЦВК) і РНК СРСР постанови "Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації та зміцнення громадської (соціалістичної) власності", якою запровадили розстріли, конфіскацію майна та заборонили застосування амністії.

В подальшому, 16 вересня 1932 року, Сталіним Й.В. затверджено та направлено для виконання Верховному суду СРСР, Прокуратурі, Державному політичному управлінню (ДПУ) УСРР, іншим репресивним органам таємну інструкцію, якою визначався порядок покарання "куркулів" та інших "соціально ворожих елементів" із застосовуванням вищої міри покарання – розстрілу, а в окремих випадках – 10-річного ув'язнення на п'ятнадцятиденний строк з дня їх виявлення.

Постанову від 7 серпня 1932 року та таємну інструкцію щодо її застосування Сталін Й.В., Молотов В.В., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. й Хагаєвич М.М. використали для системного створення умов вчинення геноциду українців.

25.07.1932 року Кагановичем Л.М. і Молотовим В.М. направлено для виконання до ЦК КП(б)У та РНК УСРР телеграму з вимогою негайно посилити роботу щодо вилучення зерна в українського селянства.

18.09.1932 року Постишев П.П., усвідомлюючи трагічні наслідки вивезення зерна та інших продуктів харчування під час масового голоду в Україні, направив до ЦК КП(б)У телеграму з вимогою повною виконання експортного плану четвертого кварталу 1932 року.

23.10.1932 року Хатаєвич М.М. за своїм підписом надіслав директивний лист всім обкомам, міськпарткомам та райпарткомам КП(б)У з вказівками щодо прийняття особливо рішучих заходів до посилення надходжень хліба від одноосібників, шляхом застосування до них безспірного стягнення, а також суворого покарання винних за невиконання директив партії про хлібозаготівлі.

6.11.1932 року генеральний секретар ЦК КП(б)У Косіор С.В. підписав та надіслав до обкомів компартії в УСРР телеграму "Про скорочення завозу товарів в райони, які найбільше відстають у виконанні планів хлібозаготівель", якою встановив товарну блокаду населених пунктів, тобто створив для українців життєві умови, розраховані на їх фізичне знищення голодом.

11.11.1932 року РНК УСРР прийнято постанову "Про посилення репресій до злісних нездавачів хліба одноосібників", якою заборонили продаж селянам промислових товарів та посилили репресії щодо так званих одноосібників.

18.11.1932 року Молотовим В.М. було організовано прийняття Політбюро ЦК КП(б)У постанови "Про заходи з посилення хлібозаготівель", на підставі якої колгоспи, що саботують здачу хліба, заносились на "чорну дошку" та стосовно них вживались заходи із припинення підвезення товарів, було заборонено торгівлю на місцях. Крім того, цією постановою посилено репресії проти українського селянства та введено застосування натуральних шграфів у вигляді 15-місячної норми здавання м'яса і річної норми здавання картоплі додатково.

В той же день, за вказівкою Косіора С.В. прийнято постанову ЦК КП(б)У "Про заходи по посиленню хлібозаготівель", якою доручалось органам ДПУ УСРР провести ліквідацію "куркульських та петлюрівських контрреволюційних гнізд" для запобігання повстань. На виконання вказаної постанови в сільській місцевості проводилися репресивні операції, де були задіяні війська, спеціальні загони для знищення українців, які чинили опір більшовицькій владі.

Також 20.11.1932 року голова РНК УСРР Чубар В.Я. видав постанову "Про заходи щодо посилення хлібозаготівель", відповідно до якої на колгос-

пи за зрив планів хлібозаготівель накладалися натуральні штрафи розміром 15-місячної норми здавання даним колгоспом м'яса як суспільної худоби, так і худоби колгоспників. Райвиконкомам було надано право перераховувати до фонду хлібозаготівель всі натуральні фонди колгоспів, а також передбачалось вжиття заходів щодо повернення розданого хліба та вилучення хліба в окремих колгоспників.

Крім цього, 1 та 3 грудня 1932 року, відповідно, Чубар В.Я. організував прийняття постанов РНК УСРР "Про заборону торгівлі картоплею в районах, що злісно не виконують зобов'язання по контрактації, та перевірку наявних фондів картоплі в колгоспах" та "Про заборону торгівлі м'ясом та худобою", що фактично призвело до вилучення картоплі, як одного з основних продуктів харчування, та встановлено заборону торгівлі м'ясом в Чернігівській, Київській, Вінницькій областей, що створило життєві умови, розраховані на знищення українського селянства.

Поряд з цим, 14.12.1932 року, Сталін Й.В. га Молотов В.М., продовжуючи свої злочинні дії, підписали постанову ЦК ВКП(б) та РНК СРСР "Про хлібозаготівлі на Україні, Північному Кавказі та в Західній області", згідно з якою були вжиті заходи щодо подолання опору селян, припинення українізації, проведення репресій, у тому числі арештів та із ув'язненням до концтаборів на строк від 5 до 10 років.

23.12.1932 року Косіор С.В. і Постишев П.П. прибули на бюро Дніпропетровського обласного комітету та організували прийняття рішення "Про перегляд строків плану хлібозаготівлі по районам", згідно з яким було організовано спеціальні репресії та вбивства селян голодом у цьому регіоні.

24.12.1932 року Косіор С.В. підписав та направив на адресу секретарів райкомів партії, голів райвиконкомів, уповноважених обкомів КП(б)У розпорядчий лист, на виконання якого в 5-денний строк були вивезені всі наявні колгоспні фонди та арештовані особи, які чинили опір.

29.12.1932 року Каганович Л.М. та Косіор С.В. організували прийняття постанови Політбюро ЦК КП(б)У, на підставі якої стосовно 1000 селянських господарств Харківської та 500 селянських господарств Дніпропетровської областей застосовано репресії, вилучено все їх майно, позбавлено садибних земель і будівель.

У січні 1933 року Сталін Й.В., Молотов В.В., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я., Хатаєвич М.М., продовжуючи вчиняти дії, направлені на знищення української національної групи, організували прийняття ряду рішень щодо повного вилучення хліба та інших продуктів харчування у сільській місцевості України, виконання яких призвело до вбивства голодом мільйонів українців.

Так, 01.01.1933 року Сталін Й.В. надіслав телеграму Косіору С.В. щодо подальшого посилення репресій до колгоспників та працюючих одноосібників, в тому числі розстрілів.

02.01.1932 року Хатаєвич М.М. і Чубар В.Я. підписали та надіслали аналогічну за змістом директиву партійним і радянським органам УСРР.

19.01.1933 року ЦК ВКП(б) ухвалив рішення "Про включення хлібозаготівлі до складу обов'язкового податку, що встановлюються державою", яким визначалося покарання за невиконання вказаних норм грошовим штрафом у розмірі вартості недоїмки та конфіскацією продовольства.

22.01.1933 року, продовжуючи злочинні дії, Сталін Й.В. і Молотов В.М., з метою недопущення виїзду українців з території, на якій вже були створені життєві умови, розраховані на фізичне знищення селян, підписали та надіслали в Українську СРР директиву ЦК ВКП (б) і РНК СРСР "Про попередження масових виїздів голодуючих селян за продуктами". На виконання даної злочинної вказівки військовими підрозділами було заблоковано кордон УСРР та позбавлено голодуючих українських селян можливості придбати необхідні продукти харчування за межами території УСРР

23.01.1933 року Чубар В.Я. і Косіор С.В. підписали і розіслали постанову з вказівкою припинити продаж залізничних квитків селянам та вжиття рішучих заходів про недопущення їх виїзду з УСРР.

Таким чином, досудовим слідством встановлені беззаперечні докази, що в 1932–1933 роках Сталін Й.В., Молотов В.М., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М. вищевказаними та іншими рішеннями організували та вчинили геноцид в Україні, створивши життєві умови, розраховані на часткове фізичне знищення української національної групи, використавши для цього наступні механізми та способи:

– встановлення для України плану хлібозаготівель до рівня, що не міг бути реально виконаний, а якщо виконувався – тільки насильницьким шляхом із застосуванням репресій і за рахунок повного вилучення у селян зерна, насіннєвих запасів:

– занесення районів, населених пунктів, колгоспів, сільських рад на "чорні дошки", тобто блокування їх військами, недопущення виїзду населення за межі цих територій, повне вилучення продуктів харчування та заборона торгівлі;

– ізоляція території України спеціальними озброєними загонами, військовими частинами та міліцією;

– обмеження вільного пересування селян з метою пошуку продовольства та заборона листування;

– запровадження "натуральних штрафів";

– проведення постійних обшуків з вилученням зерна, насіннєвих запасів, майна, одягу, всіх продуктів харчування, готової їжі;

– посилення заходів кримінальної репресії, включаючи розстріли осіб, які вчиняли спротив під час вилучення зерна, м'яса, картоплі, соняшника тощо.

Згідно з висновком судової науково-демографічної експертизи Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи Національної академії наук України від 30.11.2009 року, внаслідок вчиненого геноциду в Україні загинуло 3 млн. 941 тис. осіб.

Встановлено 857 масових захоронень жертв, 735 населених пунктів, в яких було запроваджено режим "чорних дощок", розсекречено 400 архівних документів, що підтверджують вчинення геноциду.

На підставі викладеного, враховуючи приводи до порушення кримінальної справи – безпосереднє виявлення слідчим ознак злочину, та підстав до порушення справи – достатніх даних, які вказують на наявність ознак злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України, в діях Сталіна (Джугашвілі) Й.В., Молотова (Скрябіна) В.М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубара В.Я. і Хатаєвича М.М. керуючись вимогами ст.ст. 2, 4, 26, 94, 95, 97, 98, 112-114"' та 130 КПК України, ч. 5 ст. 49 КК України, ст.ст. 1,2 Конвенції ООН "Про попередження злочину геноциду та покарання за нього" 1948 року, п. 2 ст. 7 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, ст. 1 Конвенції ООН "Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства" 1968 року, –

П О С Т А Н О В И В :

1. Порушити кримінальну справу відносно **Сталіна** (Джугашвілі) Йосипа Віссаріоновича, **Молотова** (Скрябіна) В'ячеслава Михайловича, **Кагановича** Лазаря Мойсейовича, **Постишева** Павла Петровича, **Косіора** Станіслава Вікентійовича, **Чубаря** Власа Яковича та **Хатаєвича** Менделя Марковича за фактом організації вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках, за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України

2. Кримінальну справу прийняти до свого провадження та об'єднати її в одному провадженні з кримінальною справою № 475, залишивши цей номер за об'єднаною кримінальною справою.

3. Копію постанови направити Генеральному прокурору України.

Старший слідчий слідчого відділу
ГУ СБ України у м. Києві та Київській області
майор юстиції А. Дудченко

Кримінальна справа № 475. – Т. 1. – Арк. 22–26. – Оригінал.

Засудження злочинів комуністичного режиму СРСР / Упор. Є. Захаров. – Харків, 2013. – С. 68–75.

№ 126

2009 р. грудня 29. Витяг з постанови Головного управління СБУ у м. Києві та Київській області про направлення кримінальної справи № 475 до суду

П О С Т А Н О В А

про направлення кримінальної справи до суду

м. Київ 29 грудня 2009 року

Старший слідчий 4 відділення слідчого відділу Головного управління Служби безпеки України у м. Києві та Київській області майор юстиції Дудченко А.М., розглянувши матеріали кримінальної справи № 475, –

В С Т А Н О В И В:

22 травня 2009 року Головним слідчим управлінням Служби безпеки України порушено кримінальну справу № 475 за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках, тобто за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України.

<…>

25 грудня 2009 року в ході розслідування кримінальної справи № 475 порушено кримінальну справу щодо Сталіна (Джугашвілі) Й.В., Молотова (Скрябіна) В.М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. та Хатаєвича М.М. за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України.

Досудовим слідством встановлено, що керівництво більшовицького тоталітарного режиму – **Сталін** (Джугашвілі) Йосип Віссаріонович – генеральний секретар Центрального комітету Всесоюзної комуністичної партії більшовиків /ЦК ВКП(б)/, **Молотов** (Скрябін) В'ячеслав Михайлович – член ЦК ВКП(б), Голова Ради Народних Комісарів Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР), **Каганович** Лазар Мойсейович – секретар ЦК ВКП(б), **Постишев** Павло Петрович – секретар ЦК ВКП(б), другий секретар ЦК КП(б)У, перший секретар Харківського обкому КП(б)У, **Косіор** Станіслав Вікентійович – член ЦК ВКП(б), генеральний секретар ЦК Комуністичної партії більшовиків України /КП(б)У/, **Чубар** Влас Якович – член ЦК ВКП(б), член Політбюро ЦК КП(б)У, Голова Ради народних комісарів Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР), **Хатаєвич** Мендель Маркович – член ЦК ВКП(б), другий секретар ЦК КП(б)У, в 1932-1933 роках на території УСРР вчинили геноцид української національної групи.

<…>

... внаслідок цілеспрямованих системних дій вищого керівництва СРСР та УСРР в Україні протягом другої половини 1932 року – першої половини 1933 року було вчинено злочин, передбачений частиною 1 статті 442 Кримінального Кодексу України. Вищим партійно-радянським керівництвом ухвалювались та виконувались рішення, спрямовані на навмисне позбавлення жителів сільської місцевості України всіх продуктів харчування і доступу їх до їжі, що спричинило масове вбивство голодом представників української національної групи як такої, оскільки абсолютну більшість сільської людності складали українці, а абсолютну більшість українців складали селяни.

На території радянської України були навмисно створені життєві умови, розраховані на часткове знищення українських селян як питомого складника української національної групи, що становить ознаку злочину геноцид, передбачену ч. 1 ст. 442 Кримінального Кодексу України.

(т. 330 а.с. 175–251)

Законом України "Про Голодомор 1932-1933 років в Україні" відповідно до Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, Голодомор визнано цілеспрямованим актом масового знищення людей, тобто геноцидом Українського народу.

Статтею 7 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року передбачено, що принцип заборони зворотної дії кримінального закону не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи за будь-яку дію чи бездіяльність, яка на час її вчинення становила кримінальне правопорушення відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями.

Конвенцією ООН "Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства" від 26 листопада 1968 року передбачено, що геноцид є караним злочином, навіть якщо ці дії не є порушеннями внутрішнього законодавства країни, де були вчинені (ст. 1 Конвенції).

Згідно з листом ДЗНД СБ України від 25 грудня 2009 року № 5/1/1-22941 Сталін Й.В. помер 5 березня 1953 року, Молотов В.М. помер 8 листопада 1986 року, Каганович Л.М. помер 25 липня 1991 року, Косіор С.В. помер (розстріляний) 26 лютого 1939 року, Чубар В.Я. помер (розстріляний) 26 лютого 1939 року, Постишев П.П. помер (розстріляний) 26 лютого 1939 року, Хатаєвич М.М. помер (розстріляний) 27 жовтня 1937 року.

(т. 329 а.с. 158–159; т. 10 а.с. 138)

На підставі викладеного, враховуючи, що вчинення злочину геноциду організовано Сталіним Й.В., Молотовим В.М., Кагановичем Л.М.,

Косіором С.В., Чубарем В.Я., Постишевим П.П., Хатаєвичем М.М., які є померлими і тому притягнути їх до кримінальної відповідальності не можливо, а провадження розслідування у кримінальній справі було необхідним для встановлення всіх обставин вчиненого злочину, керуючись ст.ст. 1 і 2 Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року "Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього" , ст. 7 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, Конвенцією ООН "Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства" від 26 листопада 1968 року, ст. 62 Конституції України, п. 8 ч. 1 ст. 6, п. 2 ч. 1 ст. 34, ст. 130 Кримінально-процесуального кодексу України,

П О С Т А Н О В И В :

1. Кримінальну справу № 475 відносно Сталіна (Джугашвілі) Й.В., Молотова (Скрябіна) В.М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. та Хатаєвича М.М. за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України направити до апеляційного суду м. Києва для розгляду згідно з чинним законодавством.

2. Копію даної постанови направити прокурору м. Києва.

Старший слідчий 4 відділення слідчого відділу
ГУ СБ України у м. Києві та Київській області
майор юстиції А. Дудченко

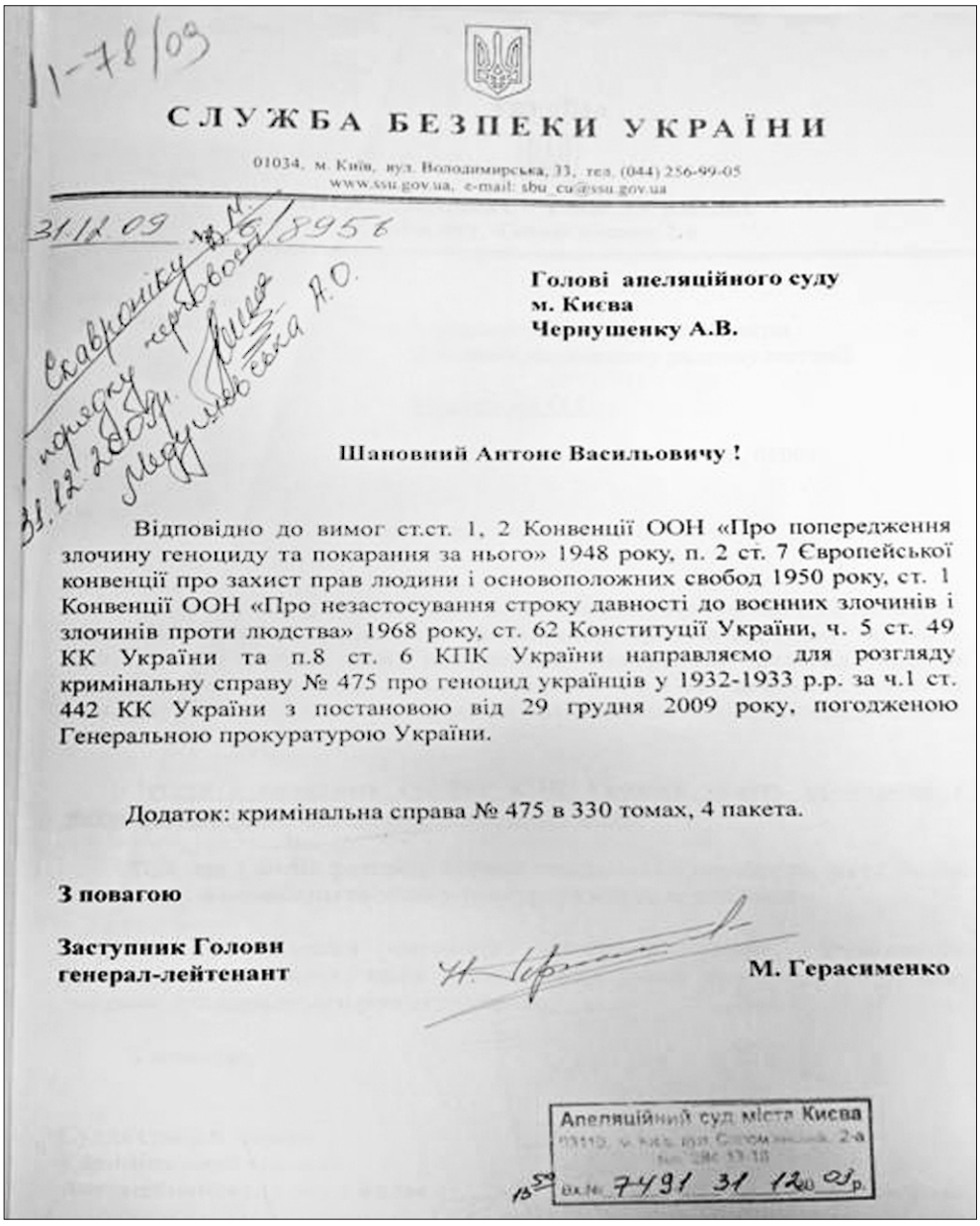
Заступник Генерального прокурора України
державний радник юстиції 2 класу М. Голомша

31 грудня 2009 року

ПОГОДЖЕНО

Кримінальна справа № 475. – Т 330. – Арк. 258–288. – Оригінал.

Голодомор 1932–1933 років в Україні за документами ГДА СБУ. Анотований довідник / Відп. упор. В. М. Даниленко. – Львів, 2010. – С. 369–371.

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

01034, м. Київ, вул. Володимирська, 33, тел. (044) 256-99-05
www.ssu.gov.ua, e-mail: sbu_cu@ssu.gov.ua

31.12.09 № 6/8956

Голові апеляційного суду
м. Києва
Чернушенку А.В.

Шановний Антоне Васильовичу !

Відповідно до вимог ст.ст. 1, 2 Конвенції ООН «Про попередження злочину геноциду та покарання за нього» 1948 року, п. 2 ст. 7 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, ст. 1 Конвенції ООН «Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства» 1968 року, ст. 62 Конституції України, ч. 5 ст. 49 КК України та п.8 ст. 6 КПК України направляємо для розгляду кримінальну справу № 475 про геноцид українців у 1932-1933 р.р. за ч.1 ст. 442 КК України з постановою від 29 грудня 2009 року, погодженою Генеральною прокуратурою України.

Додаток: кримінальна справа № 475 в 330 томах, 4 пакета.

З повагою

Заступник Голови
генерал-лейтенант М. Герасименко

Апеляційний суд міста Києва
вх.№ 7491 31 12 09 р.

Кримінальна справа № 475. – Т. 331. – Арк.1. – Оригінал.

№ 127

2010 р., січня 13. Київ. – Постанова Апеляційного суду м. Києва

АПЕЛЯЦІЙНИЙ СУД МІСТА КИЄВА

м. Київ, вул. Солом'янська, 2-а

П О С Т А Н О В А

І М Е Н Е М У К Р А Ї Н И

13 січня 2010 року м. Київ

Суддя судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду міста Києва Скавронік В.М., при секретареві Бондаренко М.С., за участю прокурора відділу прокуратури міста Києва Доценко О.М. здійснив попередній розгляд кримінальної справи № 1-33/2010, порушеної Службою безпеки України за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України, відносно

– **Сталіна (Джугашвілі) Йосипа Віссаріоновича,** 21 грудня 1879 року народження, уродженця м. Горі, грузина, з 1903 року члена партії більшовиків, з квітня 1922 року – Секретаря ЦК ВКП(б);

– **Молотова (Скрябіна) В'ячеслава Михайловича,** 9 березня /25 лютого/ 1890 року народження, уродженця м. Нолінська В'ятської губернії (тепер м. Совєтськ Кіровської області Росії), росіянина, з 1906 року члена партії більшовиків, у період з грудня 1930 року до травня 1941 року – Голови Ради народних комісарів СРСР і Ради праці і оборони;

– **Кагановича Лазаря Мойсейовича,** 22 листопада 1893 року народження, уродженця с. Кабани (нині смт. Поліське Київської області), єврея, члена партії більшовиків з 1911 року, який з 1921 року працював в апараті ЦК РКП(б), у 1924–1925 роках – Секретарем ЦК ВКП(б), у 1925–1928 роках – Генеральним секретарем ЦК КП(б)У, у період 1928–1930 років – на керівних посадах у ВЦСПС, Секретарем ЦК ВКП(б), з 1930 року – першим секретарем Московського міськкому та обкому партії, завідуючим сільськогосподарським та транспортним відділами ЦК ВКП(б), а з 1937 року – заступником Голови РНК СРСР, виключеного із лав КПРС у 1961 році за участь у масових репресіях;

– **Постишева Павла Петровича,** 18 вересня 1887 року народження, уродженця м. Іваново-Вознесенська, росіянина, з 1904 року члена партії більшовиків, у період з 1930 року до 1933 року – Секретаря ЦК ВКП(б), з 29 січня 1933 року до 17 березня 1937 року – другого секретаря ЦК КП(б)У та першого секретаря Харківського обкому КП(б)У;

– **Косіора Станіслава Вікентійовича,** 18 листопада 1889 року народження, уродженця м. Венгрув Венгрувського повіту Сєдлецької губернії

(тепер Варшавське воєводство Республіки Польщі), поляка, з липня 1907 року члена партії більшовиків, у період з 14 липня 1928 року до грудня 1937 року – Генерального секретаря ЦК КП(б)У, репресованого у 1938 році, розстріляного 26 лютого 1939 року, реабілітованого у 1956 році;

– **Чубаря Власа Яковича.** 22 /10/ лютого 1891 року народження, уродженця с. Федорівка Олександрівського повігу Катеринославської губернії, українця, з липня 1907 року члена партії більшовиків, у період з липня 1923 року до квітня 1934 року – Голови Ради народних комісарів УСРР;

– **Хатаєвича Менделя Марковича,** 22 березня 1893 року народження, уродженця м. Гомеля, єврея, з липня 1913 року члена партії більшовиків, у період з жовтня 1932 року до січня 1933 року – другого секретаря ЦК КП(б)У, з 29 січня 1933 року – першого секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У.

22 травня 2009 року Начальником 1 відділу 1 Управління Головного слідчого управління Служби безпеки України, підполковником юстиції Удовиченком В.М. порушено кримінальну справу, слідчий № 475, за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках – за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України.

т. 1, а. с. 1-3

25 грудня 2009 року, в ході розслідування даної кримінальної справи Головним слідчим управлінням Служби безпеки України, під керуванням генерал-майора юстиції Вовка В.В., порушено кримінальну справу щодо Сталіна (Джугашвілі) Й.В., Молотова (Скрябіна) В.М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. і Хатаєвича М.М. за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України.

т. 1, а. с. 22-26

За результатами досудового слідства 29 грудня 2009 року винесено постанову про направлення кримінальної справи до Апеляційного суду міста Києва для розгляду згідно з чинним законодавством, яку 31 грудня 2009 року погоджено із Заступником Генерального прокурора України, Державним радником юстиції 2 класу Голомшою М.Я.

т. 330, а. с. 258-289

Згідно з Листом Заступника Голови Служби безпеки України, генерал-лейтенанта юстиції Герасименка М.М. кримінальна справа 31 грудня 2009 року надійшла на розгляд Апеляційного суду міста Києва і в цей же день у порядку черговості передана у провадження судді судової палати у кримінальних справах Скавроніку В.М.

т. 330, а. с. 290

Досудовим слідством встановлено, що керівництво більшовицького тоталітарного режиму – **Сталін (Джугашвілі) Йосип Віссаріонович –** Генеральний секретар Центрального комітету Всесоюзної комуністичної партії більшовиків /ЦК ВКП(б)/, **Молотов (Скрябін) В'ячеслав Михайлович** – член ЦК ВКП(б), Голова Ради народних комісарів (далі – РНК) Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР), **Каганович Лазар Мойсейович** – Секретар ЦК ВКП(б), **Постишев Павло Петрович** – Секретар ЦК ВКП(б), другий секретар ЦК КП(б)У, перший секретар Харківського обкому КП(б)У, **Косіор Станіслав Вікентійович** – член ЦК ВКП(б), Генеральний секретар ЦК Комуністичної партії більшовиків України / КП(б)У/, **Чубар Влас Якович** – член ЦК ВКП(б), член Політбюро ЦК КП(б)У, Голова Ради народних комісарів (далі – РНК) Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР), **Хатаєвич Мендель Маркович** – член ЦК ВКП(б), другий секретар ЦК КП(б)У, в 1932–1933 роках на території УСРР вчинили геноцид частини української національної групи.

За даними, викладеними в постанові від 29 грудня 2009 року про направлення кримінальної справи до суду, злочин вчинено за наступних обставин.

Після повалення Української Народної Республіки в листопаді 1920 року більшовицький режим розпочав на її території активні дії щодо недопущення відновлення незалежної української держави шляхом жорстокої репресивної політики, спрямованої на встановлення комуністичного ладу і придушення будь-яких партій і рухів, які відстоювали ідею української самостійності.

З цією метою Сталін И.В. разом з вищевказаними особами розпочали суцільну насильницьку колективізацію сільського господарства та депортацію українських селянських родин, незаконну конфіскацію їх майна, репресії і фізичне знищення українців.

Все це зруйнувало традиційні форми сільськогосподарського виробництва і позбавило українських селян необхідних для нормальної життєдіяльності запасів зерна, що викликало в 1928–1929 роках голод серед українського населення, після чого розпочалися масові антнрадянські повстання на території УСРР, які з особливою жорстокістю подавлялися каральними заходами.

Здійснюючи свої злочинні наміри, Сталін Й.В., Молотов В.В., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М. застосовували на території України у мирний час репресивний апарат комуністичного тоталітарного режиму, прийняли рішення і штучно створили умови для винищення голодом частини української нації.

Для вчинення геноциду Сталін И.В. разом із вказаними особами розробили план створення штучного голоду в УСРР.

15 січня 1932 року Косіор С.В., діючи за вказівкою Сталіна И.В. і незважаючи на голод в українських селах, організував прийняття постанови Політбюро ЦК КП(б)У "Питання хлібозаготівлі", відповідно до якої посилювався контроль за діяльністю керівництва регіонів під час вилучення хліба.

1 лютого 1932 року, продовжуючи злочинні дії направлені на геноцид української національної групи, Косіор С.В. і Чубар В.Я. підписали та надіслали для виконання обкомам, міськпарткомам і райпарткомам директиву "Про насіння", згідно з якою колгоспам України відмовлялося в наданні насіннєвої допомоги.

17 березня 1932 року Косіор С.В. організував прийняття постанови "Про насіннєві фонди", якою були посилені репресії в Україні та задіяні так звані "активісти" з числа селян.

29 березня 1932 року Косіор С.В. організував прийняття Політбюро ЦК КП(б)У постанови "Про Полісся", на підставі якої були застосовані жорсткі репресії до селян в УСРР та здійснено депортацію з районів Полісся 5000 сімей у спеціально створені поселення для розробки кар'єрів каміння та глини. Крім того, ним погоджено з ЦК ВКП(б) питання про депортацію за межі України ще 5000 сімей.

Здійснюючи свої злочинні наміри, Сталін Й.В., Молотов В.М., Каганович Л.М. Постишев П.П., Косіор В.Я., Чубар С.В. і Хатаєвич М.М., починаючи з весни 1932 року додатково запровадили в дію ряд постанов та підзаконних актів, якими посилили створення умов, розрахованих на фізичне винищення голодом частини української національної групи.

Під час вчинення геноциду постраждали також представники інших національностей.

Для реалізації вказаних злочинних намірів Сталіним И.В. було делеговано уповноважену комісію з ВКП(б) під керівництвом Молотова В.М., який разом із Кагановичем Л.М. за участю Косіора С.В. і Чубаря В.Я. 6 липня 1932 року організував прийняття на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У в м. Харкові постанови "Про план хлібозаготівлі" та ухвалення Всеукраїнською партконференцією для УСРР плану хлібозаготівлі в кількості 356 млн. пудів, що значно перевищував реальні можливості українських селян.

Продовжуючи свої протиправні дії, Каганович Л.М. і Молотов В.М. підписали 25 липня 1932 року і надіслали ЦК КП(б)У і РНК УСРР цілком таємну телеграму про посилення вилучення хліба, заборону торгівлі та проведення жорстких репресій щодо голодуючих селян.

Надалі, з метою виконання своїх злочинних намірів Сталін И.В. і Каганович Л.М. організували прийняття 7 серпня 1932 року Центральним виконавчим комітетом (ЦВК) і РНК СРСР постанови "Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення громадської (соціалістичної) власності", якою запровадили розстріли, конфіскацію майна і заборонили застосування амністії.

В подальшому, 16 вересня 1932 року, Сталіним И.В. затверджено і направлено для виконання Верховному Суду СРСР, Прокуратурі, Державному політичному управлінню (ДПУ) УСРР, іншим репресивним органам таємну інструкцію, якою визначався порядок покарання "куркулів" та інших "соціально ворожих елементів" із застосуванням вищої міри покарання – розстрілу, а в окремих випадках – десятирічного ув'язнення в п'ятнадцятиденний строк з дня їх виявлення.

Постанову від 7 серпня 1932 року та таємну інструкцію щодо її застосування Сталін И.В., Молотов В.В., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М. використали для створення умов, розрахованих на фізичне знищення частини українських селян.

2 серпня 1932 року, незважаючи на голод в УСРР, Молотов В.М. підписав та направив на виконання органів центральної влади в Україні постанову РНК СРСР № 1200 "Про збирання врожаю і плану хлібоздачі на серпень 1932 р.", якою для України на серпень місяць був встановлений завищений на 100, 0 млн. пудів план здачі хліба.

Крім того, 9 серпня 1932 року Косіор С.В. підписав постанову Політбюро ЦК КП(б)У "Про заходи боротьби зі спекуляцією хлібом", якою репресивні органи ДПУ і органи міліції були зобов'язані забезпечити повне усунення з ринку продавців зерна і борошна та застосування репресій (арешти, конфіскації).

Продовжуючи злочинні дії, Каганович Л.М. 20 серпня 1932 року, підписав і направив до ЦК КП(б)У та РНК УСРР телеграму "Про незадовільні темпи хлібозаготівлі", в якій вимагав вжити заходи щодо суворого покарання винних осіб.

Усвідомлюючи трагічні наслідки вивезення зерна та інших продуктів харчування під час масового голоду в УСРР, Постишев П.П. надіслав 18 вересня 1932 року ЦК КП(б)У телеграму з вимогою повного виконання експортного плану четвертого кварталу 1932 року.

Під час виконання своїх злочинних намірів, незважаючи на голод в Україні та повну відсутність насіннєвих фондів, Сталін И.В. і Молотов В.М спільно підписали 23 вересня 1932 року та надіслали ЦК КП(б)У телеграму про відмову в наданні Україні насіннєвої позики.

Реалізуючи спільний злочинний намір вказаних осіб на вчинення геноциду, Хатаєвич М.М. надіслав всім обкомам, міськпарткомам та райпарткомам КП(б)У директивний лист від 23 жовтня 1932 року за своїм підписом з вказівками прийняти особливо рішучі заходи для вилучення в селян хліба.

25 жовтня 1932 року під керівництвом Косіора С.В. Політбюро ЦК КП(б)У прийняло постанову "Про необхідність подолання відставання України у виконанні плану хлібозаготівлі", якою в десять разів було підвищено темпи виконання річного плану.

30 жовтня 1932 року Молотов В.М. організував засідання Політбюро ЦК КП(б)У, на якому була прийнята постанова "Про заходи щодо посилення хлібозаготівлі", якою органи влади на місцях були зобов'язані не допускати торгівлю хлібом, промисловими товарами в Україні та посилити судові репресії.

5 листопада 1932 року Косіором С.В. організовано прийняття Політбюро ЦК КП(б)У постанови "Про посилення участі органів юстиції в проведенні хлібозаготівлі", яка була направлена на активізацію діяльності органів юстиції і прокуратури у вилученні зерна.

9 листопада 1932 року Народний комісаріат юстиції УСРР розіслав Інструкцію "Про активізацію роботи органів юстиції в боротьбі за хліб", в якій визначив максимальний термін розслідування справ у триденний строк.

6 листопада 1932 року Косіор С.В. підписав телеграму обкомам, якою була встановлена товарна блокада у більшості регіонах України.

11 листопада 1932 за підписами Косіора С.В. і Чубаря В.Я. до обкомів КП(б)У надіслано витяг з протоколу № 90 засідання Політбюро ЦК КП(б)У, постанову та Інструкцію РНК УСРР "Про організацію хлібозаготівлі в одноосібному секторі", згідно з якою були посилені репресії відносно селян, які позбавлялись земельних наділів, садибної землі, здійснювалась їх депортація за межі районів, областей та повне вилучення в них продуктів харчування.

Цією ж постановою було прийнято рішення про застосування так званих "чорних дощок", а саме:

а/ негайне припинення підвезення товарів, повне припинення кооперативної і державної торгівлі на місці та вивезення із відповідних кооперативних крамниць всіх наявних товарів;

б/ повна заборона колгоспної торгівлі як для колгоспів, колгоспників, так і для одноосібників;

в/ припинення всілякого кредитування, дострокове стягнення кредитів та інших фінансових зобов'язань;

г/ перевірка та очистка колгоспів з виявленням контрреволюційних елементів – організаторів зриву хлібозаготівлі...";

Відносно українських селян застосовувались натуральні штрафи у виді встановлення додаткових завдань з м'ясозаготівлі в розмірі п'ятнадцятимісячної норми здачі м'яса і річної норми здачі картоплі, а також посилені репресії.

Крім цього, 18 листопада 1932 року Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М. підписали і направили на місця постанову Політбюро ЦК КП(б)У "Про ліквідацію контрреволюційних гнізд та розгром куркульських груп", використовуючи яку Косіор С.В. розробив спеціальний оперативний план і задіяв війська і спеціальні загони для знищення українських селян, які чинили опір більшовицькій владі.

27 листопада 1932 року Косіор С.В. підписав і направив на місця для виконання постанову Політбюро ЦК КП(б)У "Про вжигтя репресивних заходів до колгоспів, що саботують хлібозаготівлі", згідно з якою було організовано проведення судових процесів щодо членів партії, які сприяли українським селянам під час здійснення відносно них геноциду.

1 грудня 1932 року, продовжуючи свою злочинну діяльність, Косіор С.В. підписав та направив на адресу обкомів партії директиву ЦК ВКП(б), в якій вимагав до 15 січня 1933 року вивезти хліб з сільської місцевості.

1 і 3 грудня 1932 року Чубар В.Я. організував прийняття постанов РНК УСРР "Про заборону торгівлі картоплею в районах, що злісно не виконують зобов'язання по контрактації і перевірку наявних фондів картоплі в колгоспах" та "Про заборону торгівлі м'ясом і худобою", внаслідок чого була вилучена картопля, як один з основних продуктів харчування, і встановлена заборона на торгівлю м'ясом в Чернігівській, Київській, Вінницькій областях, що фактично призвело до вбивства частини українських селян голодом.

Після узгодження зі Сталіним Й.В. Молотовим В.М. і Чубарем В.Я. питання про застосування смертної кари в період вилучення хліба, Косіор С.В., з метою реалізації вказаних спільних злочинних намірів, організував прийняття 5 грудня 1932 року постанови Політбюро ЦК КП(б)У "Про заходи з ліквідації саботажу хлібозаготівлі", згідно з якою в областях були створені так звані "трійки" – комісії у складі першого секретаря обкому партії, начальника обласного відділу ДПУ та обласного прокурора, які без судового розгляду справ застосовували до селян репресії та приймали рішення щодо їх розстрілів.

Згідно з довідкою РНК УСРР від 2 грудня 1932 року на "чорну дошку", крім колгоспів, занесені сільради, села, окремі одноосібники, а також райони, як адміністративні одиниці. Зокрема, у Вінницькій області – 8 районів, 44 колгоспи, 42 села одноосібників; в Чернігівській області – 13 колгоспів, 38 сіл, 1646 одноосібників; у Донецькій області – 12 колгоспів, 6 сіл, 2 сільради, 25 одноосібників: в Дніпропетровській області – 228 колгоспів у 44 районах; в Київській області – 51 колгосп в 48 селах та 19 районах; у Харківській області – 23 колгоспи в 16 селах та 9 районах; в Одеській області – 12 колгоспів в 9 районах.

13 грудня 1932 року Косіор С.В. підписав і надіслав директиву ЦК КП(б)У "Про вжиття заходів проти куркульських і антирадянських елементів – організаторів саботажу хлібозаготівлі", якою від секретарів обкомів більшовицької партії вимагав виявляти в рядах партії осіб, які не виконували злочинні рішення, провести їх арешти та заслання на північ.

Продовжуючи свої злочинні дії, Сталін И.В. і Молотов В.М. підписали 14 грудня 1932 року постанову ЦК ВКП(б) і РНК СРСР "Про хлібозаготівлі на Україні, Північному Кавказі та в Західній області", згідно з якою були вжиті заходи щодо подолання опору селян, припинення українізації, проведення репресій, у тому числі арештів, та ув'язнення в концтабори на строк від 5 до 10 років.

23 грудня 1932 року Косіор С.В. і Постишев П.П. прибули на засідання бюро обкому КП(б)У Дніпропетровської області га організували прийняття ним рішення "Про перегляд строків плану хлібозаготівлі в районах", на підставі якого в цьому регіоні було застосовано репресії і вбивства селян голодом.

24.12.1932 року Косіор С.В. підписав і надіслав на адресу секретарів райкомів партії, голів райвиконкомів, уповноважених обкомів КП(б)У розпорядчий лист, під час виконання якого в п'ятиденний строк було вивезене все наявне зерно, яке зберігалось в колгоспних фондах, та арештовані особи, що чинили опір.

29 грудня 1932 року Каганович Л.М. і Косіор С.В. організували прийняття постанови Політбюро ЦК КП(б)У "Про посилення репресій до одноосібників – злісних не здавачів хліба", на підставі якої застосовано репресії стосовно 1000 селянських господарств Харківської та 500 селянських господарств Дніпропетровської областей: у них було вилучено все майно, їх позбавлено садибних земель і будівель.

Того ж дня Каганович Л.М. і Косіор С.В., використовуючи постанову "Про розповсюдження на Дніпропетровську область заходів, прийнятих по відношенню до Одеської області", дали вказівки щодо депортації 700

сімей і 700 селян на північ Радянського Союзу та заслання в концтабір 50 осіб.

Крім насильницької депортації мирного населення, в УСРР тривали репресії за так званими хлібними справами, тобто за приховування хліба, його "розкрадання" тощо. Згідно з даними ДПУ УСРР у 1932 році було арештовано 94 354 особи.

Продовжуючи вчиняти дії, направлені на знищення частини української національної групи Голодомором, Сталін Й.В., Молотов В.В., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М. організували у січні 1933 року прийняття низки рішень про повне вилучення хліба та інших продуктів харчування у сільській місцевості України, виконання яких призвело до вбивства мільйонів українців голодом.

Так, 1 січня 1933 року Сталін Й.В. підписав і надіслав Косіору С.В. телеграму щодо подальшого посилення репресій до українських селян, у тому числі їх розстрілів.

2 січня 1933 року Хатасвич М.М. і Чубар В.Я. підписали і надіслали аналогічну за змістом директиву партійним та радянським органам УСРР.

Реалізуючи свої злочинні наміри вчинення злочину геноциду проти частини української національної групи та усвідомлюючи наявність масової смертності людей від голоду в УСРР, Сталін Й.В. і Молотов В.М. 22 січня 1933 року підписали і направили в УСРР директиву ЦК ВКП (б) та РНК СРСР "Про попередження масових виїздів голодуючих селян за продуктами", якою заборонили виїзд селян із України і заблокували кордони УСРР військовими підрозділами.

Вказана заборона свідомо позбавляла голодуючих українських селян можливості придбати необхідні для їх порятунку продукти харчування поза межами ураженої голодом території України і прирікала їх на голодну смерть.

4 червня 1933 року начальник політвідділу Управління прикордонної охорони і військ ДПУ України доповів ЦК КП(б)У про активну участь частин прикордонної охорони та військ ДПУ в проведенні весняної сівби в колгоспах, а також про здійснені репресії відносно українських селян.

Таким чином, досудовим слідством встановлені беззаперечні докази того, що в 1932–1933 роках Сталін Й.В., Молотов В.М., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М. організували та вчинили геноцид в Україні, створивши життєві умови, розраховані на фізичне знищення частини української національної групи, використавши для цього наступні механізми та способи:

– встановлення для України плану хлібозаготівлі до такого високого рівня, за яким цей план не міг бути реально виконаний, а якщо і виконувався – то тільки насильницьким шляхом із застосуванням репресій і за рахунок повного вилучення у селян зерна, насіннєвих запасів;

– занесення районів, населених пунктів, колгоспів, сільських рад на "чорні дошки", тобто блокування їх військами, недопущення виїзду населення за межі цих територій, повне вилучення продуктів харчування та заборона торгівлі;

– ізоляція території України спеціальними озброєними загонами, військовими частинами та міліцією;

– обмеження вільного пересування селян з метою пошуку продовольства та заборона листування;

– запровадження "натуральних штрафів";

– проведення постійних обшуків з вилученням зерна, насіннєвих запасів, майна, одягу, всіх продуктів харчування, готової їжі;

– посилення заходів кримінальної репресії, включаючи розстріли осіб, які під час вилучення зерна, м'яса, картоплі, соняшника та інших продуктів харчування чинили опір владі.

Згідно **з Висновком судової науково-демографічної експертизи** Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи Національної академії наук України від 30 листопада 2009 року внаслідок вчиненого геноциду в Україні загинуло 3 млн. 941 тис. осіб, з них: протягом лютого–грудня 1932 року – 205 тис. осіб, у 1933 році – 3 598 тис. осіб, у першій половині 1934 року – 138 тис. осіб. т. 330, а. с. 12–60.

Крім того, за висновком органу досудового слідства вина Сталіна (Джугашвілі) Й.В., Молотова (Скрябіна) В.М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. і Хатаєвича М.М. в організації та вчиненні в 1932–1933 роках геноциду проти частини української національної групи підтверджуються фактичними даними, що містяться в показаннях:

– **свідка Яхно Г.Ф.,** який показав, що в період 1932–1933 років керівництвом Радянського Союзу (Сталін і Молотов), України (Косіор і Постишев), іншими партійними керівниками та діючою радянською владою було створено умови для впровадження Голодомору в Україні. Комсомольцями та "активістами" радянської влади проводилися обшуки помешкань з метою вилучення продуктів харчування, а також повідомив, що у 1932–1933 роках засухи або неврожаю зернових не було;

т. 28, а. с. 129–134

– свідка Ігнатуші (Бойка) К.М. про те, що сільською радою та районним виконавчим комітетом в його селі було створено кілька загонів (по 5-6 чоловік), які проводили обшуки помешкань селян, вилучали продукти харчування, худобу, особисті речі та одяг. У період 1932–1933 років в с. Трипілля від голоду померло близько 300 людей. В селі були випадки людоїдства. В 1933 році представниками радянської влади в селі були зруйновані дві православні церкви;

т. 28, а. с. 21–27

– свідка Губського П. В., який показав, що завдяки законам і постановам Комуністичної партії, РНК, рішенням сільських рад голод був перетворений у страхітливий, суцільний, штучний голодомор, криваву бійню проти нації. Голод та смерть, як і було задумано, змінили співвідношення сил на користь більшовиків, закріпили повну і остаточну політичну і економічну перемогу комуністичної партії в країні. Всі дії вищого партійно-радянського керівництва відповідають змістові поняття "геноцид", визначеному Конвенцією ООН від 9 грудня 1948 року;

т. 287, а. с. 136–157

– свідка Шепель Л.Й. про те, що ніхто із більшовицької влади ні харчової, ні медичної, ні будь-якої іншої допомоги селянам не надавав. У 1932- 1933 роках загони міліції не випускали мешканців села Борова за його межі і зобов'язували селян знаходитись вдома;

т. 28, а. с. 71–73

– свідка Куценко С.І., яка показала, що в середині 1932 року її сім'ю було "розкуркулено", а в сусідньому селі Іванівці деякі селяни виступили проти активістів, захищаючи своє майно, проте їх власність відібрали силою, а самих селян з родинами заслали до Сибіру. Організаторами Голодомору на Україні був Сталін, а виконавцями – Молотов, Чубар і Постишев;

т. 28, а. с. 98–104

– свідків Іщенко К.Г., Яхно Г.Г., Тарасюк І.В., Щербак П.Ф., Авраміївко Г.М., Корнієнко Г.Ю., Дамчук К.А. та інших.

т. 28, а. с. 69–70, 127–128 139–140, 141–142; т. 66, а. с. 83–85, 134–138, 165–167; т. 215, а. с. 276–279

<u>Обставини проведення насильницької колективізації підтверджуються фактичними даними, які зазначені в показаннях:</u>

– **свідка Любчик** Є.К. про те, що селян, які не хотіли вступати в колгоспи та віддавати свос майно, виселяли з села;

т. 66. а. с. 139–142

– **свідка Андрощук А.К.,** яка показала, що в селі проживало близько 3000 українців. У 1931 році їх родину було "розкуркулено". Навесні 1932 року активістами в кількості 5-6 чоловік проводились обшуки, в ході яких вилучались всі продукти харчування, домашня худоба, особисті речі та інвентар для обробки землі. Організаторами штучного голоду в Україні були Сталін И.В., Молотов В.М., Косіор С.В., Постишев П.П., Каганович Л.М. і Чубар В.Я. Селянам не видавали посвідчень чи інших документів, що унеможливлювало їх пересування територією України та за її межами. Сталіним И.В. було видано закон "Про п'ять колосків", як його назвали в народі, згідно з яким, під загрозою суворого покарання, аж до розстрілу, заборонялося збирати на колгоспних полях залишки зернових культур. За невиконання хлібозаготівельного плану застосовувались натуральні штрафи, які сплачувалися як продуктами харчування гак і предметами побуту, сільськогосподарським інвентарем; т. 28, а. с. 62-68

– **свідків Довбиш О.В., Бойченко М.О., Літвінової Н.Ф., Жураківської Я.Г., Костенко 3.1.** та інших, які показали, що в період 1932 –1933 років владою в селян забиралося все зерно та інші продукти харчування;

т. 288, а. с. 57–60, 61–64, 65–68, 39–43, 73–77

– **свідків Гломозда І.П., Москаленко В**.С., **Набок М.Т., Печорською П.Г., Телегуз А.П., Довженко Г.І., Деміденко М.І., Зубенко О.І.** та інших, які показали, що діюча влада проводила примусову колективізацію. За її вказівкою бригади місцевих "активістів" вилучали в осіб, які не бажали вступати у колгоспи, всі, без виключення, наявні продукти харчування прирікаючи їх на голодну смерть.

т. 323, а. с. 178–182, 190–194, 204–208,
227–230, 239–242, 263–266, 287–291, 44–49

<u>Щодо посилення хлібозаготівель, проведення масових обшуків з метою виявлення та вилучення у селян продуктів харчування:</u>

– **свідок Байдачний М.Я.** показав, що хліб, який зберігався в господарстві кожного селянина, забрали без попередження. Представники влади та "активісти" їздили на підводі селом і з кожної хати, з кожного господарства забирали хліб;

т. 66, а. с. 78-82

– **свідок Довгань В.Т.** показала, що в людей забирали все їстівне та цінне, навіть з невеликих горщиків витрясали продукти харчування, а також забирали одяг та взуття;

т. 66, а. с. 202-205

– **свідок Олійник Р.Ф.** показала, що приходили чоловіки, приблизно по двадцять осіб, з металевою "палею" і штирхали землю з метою знайти схованку хліба, зерна. Винен в усьому Сталін, то його був указ все забирати і морити людей голодом;

т. 2, а. с. 249–252

– **свідок Колєсніков І.І,** показав, що у с. Іллінка Троїцького району Луганської області в колгоспі "розкуркулили" найзаможніших селян. В людей були дерев'яні ступи в яких товкли зерно, щоб приготувати їжу. "Активісти" спеціально розколювали ступи, щоб зерно не товкли і не готували їжі. "Активісти" ходили дворами з металевими шпиками, ширяли (тобто дірявили) землю, шукаючи зерно. У кого зерно знаходили, то забирали і його, і самого господаря;

т. 173, а. с. 164–167

– **свідок Слюсарь Н.Ф.** повідомила, що навесні 1933 року у село приїхали уповноважений з "активістами", які ходили подвір'ями селян і забирали насіння.

т. 173, а. с. 117–119

Аналогічні показання дали **свідки Грибинюк Є.С., Палій М.П.** та інші.

т. 67, а. с. 45–47, т. 66, а. с. 234–238

Про обставини запровадження більшовицькою владою "чорних дощок":

– **свідок Степацька** Є.Ф. показала, що за невиконання плану хлібозаготівлі їх село Городок Піщанського району Вінницької області занесли на так звану "чорну дошку". Торгівля була заборонена, товарів не було, скасували пільги для колгоспників, виїжджати з села можна було за спеціальною довідкою, яку видавала сільська рада, але ці довідки видавались не кожному;

т. 67, а. с. 114–117

З даних, що містяться в показаннях **свідка Середи В.М.** вбачається, що в період 1932–1933 років у селі Піски був голод. "Активісти" проводили обшуки в помешканнях селян та забирали зерно і все їстівне. В селі діяла "трійка", що була сформована з представників радянської влади, які без суду вбивали невдоволених владою селян. З хат забирали трупи померлих від голоду, вивозили їх на сільське кладовище і скидали у велику яму. Від голоду у 1932- 1933 роках разом з жертвами с. Костянтинівка померло приблизно 700 чоловік. В с. Піски був режим "чорної дошки", на виїздах з села стояли вартові, які нікого не випускали з села та не впускали в нього;

т. 215, а. с. 262-266

– **свідок Пархоменко Б.В.** показав, що в 1932–1933 роках занесених на "чорну дошку" людей карали, позбавляючи їх продуктів харчування. Голодомор відбувався внаслідок державної політики радянської влади на чолі з Сталіним Й. Владі було відомо про високу смертність сільського населення від голоду;

т. 149, а. с. 195–199

В своїх показаннях **свідок Куценко С.І.** повідомила, що в середині 1932 року її сім'ю було "розкуркулено". В сусідньому селі Іванівка деякі селяни виступили проти "активістів", захищаючи своє майно, проте їх власність відібрали силою, а самих селян з родинами виселили до Сибіру. Крім цього свідок показала, що організаторами Голодомору на Україні був Сталін, Молотов. Чубар і Постишев: т. 28, а. с. 98–104

Про введення владою режиму "чорних дощок" в колгоспах дали показання **свідки Пономаренко М.Г., Кудла Д.А., Величко О.А., Величко Н.Д., Шерстюк К.О. та інші.**

т. 111, а. с. 41–48; т. 216, а. с. 180–183

Досудовим слідством встановлено, що в 1932–1933 роках за рішенням органів влади на так звані "чорні дошки" в Україні було занесено 735 районів, сіл, хуторів, колгоспів, радгоспів, МТС, кущів і артілей, які існували в сучасних межах адміністративно-територіального поділу території областей України

т. 65, а. с. 115–142; т. 109, а. с. 86–100; т. 105, а. с. 2–9; т. 120, а. с. 46–50; т. 122, а. с. 190–220; т. 140, а. с. 239–250; т. 146, а. с. 223–250, 252; т. 159, а. с. 106; т. 237, а. с. 248–254; т. 210, а. с. 100–105; т. 212, а. с. 6–65; т. 213, а. с. 43–79, 89, 111–112; т. 237, а. с. 248–254; т. 244, а. с. 107; т. 255, а. с. 76–81; т. 256, а. с. 5–32, 40–61; т. 257, а. с. 111–122; т. 284, а. с. 185–187; т. 290, а. с. 138–139; т. 301, а. с. 152–153; т. 322, а. с. 194–205

Про функціонування створених більшовицькою владою загороджувальних загонів та перешкоджання в отриманні голодуючим населенням України допомоги з-за кордону свідчать такі фактичні дані:

– **свідок Юрова К.Л.** показала, що населення Західної України під час Голодомору зібрало для голодуючих два ешелони хліба але їх не пропускали через кордон, влада говорила, що в Україні немає голоду. Ці ешелони впродовж місяця простояли на кордоні. Людей, які намагались прорватись через кордон, розстрілювали на місці;

т. 67, а. с. 69–72

– **свідок Журавель В.Ф.** зазначила, що потрапляючи до м. Києва люди у великій кількості вмирали прямо на вулицях біля будинків. Ховаючись від радянської влади, мешканці Києва їздили у м. Воронеж, де на ринках обмінювали речі на хліб, що було заборонено, за це влада суворо карала людей;

т. 150, а. с. 12–15

– **свідок Ночник Н.М.** повідомила, що приблизно в травні 1933 року поблизу вул. Якубовського міста Фастова Київської області, де поруч проходила залізнична колія, зупинився потяг. Із одного з вагонів військові вигнали близько тридцяти молодих осіб, які були виснажені, дуже голодні, деякі з них не могли самостійно пересуватись. Протягом трьох діб всі вони померли, їх трупи залишились лежати обабіч дороги;

т. 150, а. с. 77–80

– **свідок Адамчук М.П.** показала, що в період 1932–1933 років було неможливо виїхати з села в інші села, міста чи райони, тому що в селян не було ніяких документів і влада забороняла виїздити з села;

т. 66, а. с. 112–116

Подібні показання дали свідки Білокінь Ф.Л., Дмитрук В.Г., Балицька П.Н., Шепель Л.Й., Пасюк Р.М., Погрібченко та інші;

т. 66, а. с. 206–208; т. 126, а. с. 206–210; т. 150, а. с.124–126,
т. 28, а. с. 71 –73, т. 28, а. с. 115, 119; т. 173, а. с. 129–131

– свідок Коломійцева С.В. повідомила, що в період 1932–1933 років влада не випускала селян, які намагались покинути свої села, забираючи у них документи, що посвідчують особу. Навколо Києва був створений кордон з воєнізованих загонів, які забороняли людям з інших регіонів прибувати до міста.

т. 28, а. с. 110–114

<u>Про застосування репресій до голодуючого населення України:</u>

– свідок Савенко О.С. зазначила, що люди збирали з поля колоски і їх за не забирали, судили. Полями їздили охоронці і кого ловили, у тих забирали все, що вони назбирали, та проганяли людей;

т. 67, а. с. 73-76

– свідок Щербак Н.Я., показала, що в 1932–1933 роки вона проживала в м. Обухові Київської області. Голодомор був спричинений штучною нестачею продуктів та їх вилученням радянською владою в зв'язку з політикою Сталіна, Кагановича, Постишева і керівництва України;

т. 28. а. с. 74-77

Як вбачається з показань **свідка Маслюка Г.М.,** тих, хто перебував при владі, забезпечували продуктами харчування. В 1932–1933 роках голод існував тому, що представники радянської влади насильно примушували людей здавати все зерно та інші продукти харчування. До тих, хто не бажав здавати їх добровільно та приховував, приходили з обшуком і вилучали все силоміць;

т. 149, а. с. 102–106

– свідок Пирх Н.Х. зазначила, що радянська влада на чолі з Й. Сталіним створила всі умови для голоду: була проведена колективізація, встановлено великі податки та непомірні плани здачі хліба. Податки встановлювалися на утримання худоби, дерев, вони постійно збільшувалися. Збирати колоски на полі було заборонено, за це суворо карали. Її сусіда, який приховав хліб, представники радянської влади заарештували та ув'язнили. Багатьох українців з села заслали у Сибір за те, що вони чинили опір владі;

т. 150, а. с. 98–101

– свідок Дашко В.І. показала, що починаючи з осені 1932 року за вказівкою влади до людей, що не бажали вступати у колгосп, приходила бригада так званих "активістів", які вилучали в них всі продукти харчування. Заможних селян "розкуркулювали", забирали все майно, виселяли з хат. У 1932 році священників двох церков, які були в селі, репресували, а будівлі церков розібрали;

т. 323, а. с. 209–213

Подібні показання дали **свідки Дяк П.Д., Мироненко П.А.** та інші;

т. 28, а. с. 135–138; т. 66, а. с. 243–245

– свідок Башенко Г.Т. показала, що голова колгоспу Лапін видав селянам по 4 кг хліба за що його заарештували;

т. 66, а. с. 72–74

– свідок Яненко М.І. дав показання, згідно з якими на території України були створені так звані "трійки", які засуджували людей до смертної кари, в тому числі за приховування продуктів. До смертної кари масово засуджувались також українські письменники та посадовці різного рівня;

т. 149, а. с. 5–9

– свідок Віннiченко Л.П. повідомила, що її дядька, комуніста, який відмовився виконувати злочинні накази радянської влади – забирати в селян продукти харчування, було засуджено та вислано в північні райони СРСР. Представники радянської влади діяли жорстоко по відношенню до українців;

т. 150, а. с. 94-97

Як показала **свідок Суслюк Є.Ф.,** в сусідніх селах жили євреї, які тримали свої крамниці, магазини, вони гарно жили, до них таке насильство, як до українців, не застосовувалось;

т. 67, а. с. 83–85

– свідок Самарська М.І. розповіла, що за жменю зерна, яке вона взяла щоб прокормити матір та сестру, її заарештували і засудили на один рік позбавлення волі та тримали в тюрмі;

т. 173, а. с. 105–107

Свідки Шльончик К.І. (т. 323, а. с. 127–131), **Коршак Г.К.** (т. 323, а. с. 144–147), **Копиш О.О.** (т. 2, а. с. 155–158), **Голуб К.І.** (т. 2, а. с. 166–169), **Дубина П.Д.** (т. 2, а. с. 170–173), **Усатий Д.Й.** (т. 323, а. с. 174–177), **Москаленко В.С.** (т. 323, а. с. 190–194), **Колесник Д.К.** (т. 323, а. с. 199–203), **Набок М.Т.** (т. 323, а. с. 204–208), **Сакун Г.В.** (т. 323, а. с. 274–278), **Юрченко В.П.** (т. 323, а. с. 279–282) та інші дали подібні показання.

Про здійснення експорту зерна та іншого збіжжя за кордон під час Голодомору в Україні в 1932–1933 роках:

– свідок Шленськова Г.С. показала, що все зерно відвозилось до колгоспу і охоронялось солдатами. Воно гнило, а в цей час люди пухли від голоду і помирали просто неба на вулицях і в дворах;

т. 67, а. с. 51–53

– свідок Вільчинська З.В. показала, що не зважаючи на голод державне керівництво виконувало експортні зобов'язання;

т. 66, а. с. 65–68

– свідок Кощук К.Т. показала, що все зерно звозили в колгосп, потім на станцію і кудись вивозили. Не все встигли вивезти, велика кількість зерна згнила, а люди пухли з голоду. Ніякої допомоги не надавалось і не приходило ззовні.

т. 66, а. с. 213–215

Щодо обізнаності органів комуністичної влади про факти гострої нестачі продовольства для населення України та про голодування людей:

– свідок Побуковська О.Л. показала, що для виживання люди змушені були харчуватися лободою, чечевицею, мерзлою картоплею. Діючі органи влади знали про голод та смертність від нього але ні медичної, ні продуктової допомоги людям надано не було. Навпаки, радянська влада зробила все для того, щоб залишити українців без їжі;

т. 149, а. с. 36–39

– свідок Цопенко Г.Ф. повідомила, що в 1932–1933 роках в селі був страшенний голодомор. Люди вмирали прямо на вулиці, біля будинків, на полі. Вона бачила, як привезли повну підводу трупів і скинули їх в яму. Одна жінка була живою і почала вибиратися з ями але ніхто не звертав на неї уваги, яму продовжували засипати. В сусідньому домі проживали люди, які поїдали людей;

т. 150, а. с. 44-47

За даними, що містяться в показаннях **свідка Шехтман М.Л.,** в 1932–1933 роках працювали радіо та газети, проте вони не висвічували жодної інформації щодо голоду;

т. 149, а. с. 204-207

– свідок Дзененко Л.Ф. показала, що в селі Бурти протягом 1932–1933 років від голоду щодня помирало в середньому п'ять і більше осіб, трупи яких на підводі везли на старе кладовище, де їх скидали в ями та закопували по декілька трупів разом. У ті роки в колгоспах була врожайність і було досить продуктів харчування. Голод був створений радянською владою штучно, країною тоді керував И. Сталін;

т. 149, а. с. 119-122

Як показала **свідок Горбатюк Г.М.,** продовольча допомога надавалась тільки голові сільської ради, а інші селяни самі, як могли, допомагали один одному;

т. 67, а. с. 28-30

– свідок Оксенчук А.І. повідомила, що були випадки людоїдства у селі Новаки, сусідка поїла своїх дітей, після чого і сама померла.

Люди у той час їздили на дахах вагонів або на платформах у Білорусію і обмінювали там різні власні речі на їжу. Батьки відправили її на потязі в Ленінград, в якому та в інших містах СРСР голоду не було. У той час добре жили лише "активісти", комуністи та представники радянської влади, бо вони отримували продуктові паї, грошове забезпечення, одяг та взуття;

т. 125, а. с. 86-89

– свідок Роговий О.І. показав, що у постанові Політбюро ЦК КП(б)У "Про посилення хлібозаготівлі" від **18** листопада **1932** року вказувалось створювати на місцях бригади з "активістів". Ці "активісти" діяли не без користі для себе, конфісковували в жителів села останній їхній печений хліб;

т. 66, а. с. 175–193

Аналогічні показання дали **свідки Мироненко П.А., Савенко О.С., Палій М.П. та інші.**

т. 28, а. с. 135-138; т. 66, а. с. 234–238; т. 67, а. с. 73–76

Про відсутність голоду в суміжних з територією України районах Росії і Білорусі

– свідок Мозгова Г.І. повідомила, що в **20-30** роках в їх українському селі поселилося багато росіян, вони займали керівні посади в селищній адміністрації, партійних та радянських органах. У ті роки багато людей потай ходили в с. Кантеміровку, розташоване в Росії, бо там можна було придбати хліба, купити корову, чи вола, якщо хтось мав якісь гроші, тому що в Росії такого голоду не було;

т. 173, а. с. 132-134

– свідок Потапова М.В. звернула увагу на те, що врожай у **1932** році був добрий але його увесь вивезли. Вони з батьком ходили пішки в с. Уразове Білгородської області Росії, де просили милостиню. В Росії такого голоду не було. Там люди взагалі не голодували, їли білий хліб з маслом. В її рідному селі під час голодомору померло до половини людей – самі українці;

т. 173. а. с. 168-170

Схожі показання надала **свідок Палагута Г.В.** та інші.

т. 173, а. с. 135-137

Про випадки та факти вчинення людоїдства і трупоїдства в період 1932–1933 років:

– свідок Ряба А.А. показала, що в її селі від голоду померло близько чотирьохсот українців, трупи яких збирали на підводи та вивозили ховати у загальних ямах на старому сільському кладовищі с. Русанів. Ями закопували лише тоді, коли вони доверху заповнювались трупами померлих від голоду людей, ніяких хрестів не ставили;

т. 150, а. с. 5-7

– свідок Безжон Л.Г. зазначила, що групи померлих від голоду закопували у загальних ямах;

т. 150, а. с. 8-11

– свідок Савчук І.П. повідомив, що в Києві на Байковому кладовищі в 1932–1933 роках був пустир, на якому в загальних ямах ховали померлих від голоду, захоронення були масові;

т. 150, а. с.81-82

– свідок Карлович М.Н. показала, що вони з братом ходили селом і жебракували але їм ніхто нічого не давав, бо був голод. Під час голоду 1932–1933 років померло семеро дітей з її родини. Вони їли все що знаходили – траву, кору дерев. В селі люди пухли і помирали з голоду;

т. 216, а. с. 106-108

– свідок Лісовенко М.М. стверджував, що для Сталіна Й.В. Україна була об'єктом переслідування;

т. 287, а. с. 167–170

– свідок Лапчинська Н.В. показала, що прийнята 7 серпня 1932 року в розпал збирання врожаю постанова ЦВК і РНК СРСР, текст якої було підготовлено за безпосередньої участі Сталіна під впливом ситуації в Україні, стала основною юридичною підставою для винесення судами вироків. Охоплене голодом, масовими захворюваннями і зростаючою смертністю, українське село планували позбавити хліба,

т. 287, а. с. 121–135

Про масову смертність від голоду та похідних від нього:

– свідок Кравченко Ф.П. показала, що в 1933 році в її селі загинуло близько шестиста чоловік;

т. 173, а. с. 171–173

– свідок Бермас Т.І. показала, що в її рідному селі Березки розташоване місце масового поховання жертв Голодомору 1932–1933 рр. – близько двохсот жителів села;

т. 217, а. с. 50–53

– свідок Середик О.П. повідомила, що в 1932 році її родину "розкуркулили". Сталін, Молотов, Каганович, Постишев, Косіор та Чубар створили умови, за яких у період 1932–1933 років в селі померло близько 800 українців. Внаслідок цього серед мешканців села Іванівка були випадки людоїдства.

т. 28, а. с. 48–54

Аналогічні свідчення щодо примусового вилучення продуктів харчування, смертності від голоду, вживання в їжу сурогатів дали свідки Сипати Н.Т.; Кулак О.К., Насон В.С., Соболь К.Я., Крюкова К.Я., Шабовти Є.А., Лук'яненко І. А., Малашенко В.В., Котляр І.А., Житник М.Г., Савенчук Г.І., Піуп О.Ю., Малепь Г.О., Карпенко Г.М., Івашко Г.Д., Нікитенко А.І., Островецький М.Т., Борець Т.П., Ординська Г.М. та інші.

т. 323, а. с. 1–5, 6–12, 13–18, 20–21, 22–26, 29–33, 39–43, 47–51, 52–56, 57–61, 62–66, 67–69, 70–74, 75–79, 84–86, 87–89, 90–94, 95–98, т. 28, а. с. 55–61

Таким чином, за свідченнями очевидців представниками більшовицької влади на місцях на людей накладалися зобов'язання виконувати непомірні плани хлібозаготівлі, за невиконання яких запроваджувалися "на-

туральні штрафи", обмежувалось вільне пересування селян за межі України з метою пошуку продовольства.

Водночас, в період 1932–1933 років озброєні загони, бригади та "активісти" під керівництвом уповноважених від органів комуністичної партії, голів сільрад у всіх областях України постійно проводили в селах обшуки за місцем проживання людей: в їх помешканнях та інших приміщеннях і присадибних земельних ділянках, під час яких забирали все знайдене зерно, насіння, майно, одяг, реманент, жорна, повністю вилучали продукти харчування, готову їжу тощо.

При цьому щодо мирного українського цивільного населення в селах масово застосовувалось насилля: побиття, репресії, арешти, блокування військами сіл, селищ і, навіть, адміністративних районів, занесених на "чорну дошку", а також кордонів України для недопущення виїзду населення за межі цих територій. Внаслідок цього люди були позбавлені доступу до продуктів харчування. У такий спосіб більшовицька влада вчиняла їх вбивство голодом.

Поряд з цим, систематичні та жорстокі репресивні заходи вживалися також до партійних і радянських керівників усіх рівнів, які висловлювали свою незгоду з встановленими планами хлібозаготівлі і прагнули допомогти голодуючим українським селянам шляхом надання їм продуктів харчування з колгоспних фондів.

Крім цього, вина Сталіна (Джугашвілі) Й.В. в організації вчинення злочину геноциду підтверджується речовими доказами:

архівними документами: повідомленням Хатаєвича М.М. ЦК ВКП(б) від 12.03.1933 року про важке становище з продовольством і смертність від голоду в Дніпропетровській області (т. 8, а. с. 341–344); директивним листом від 7 грудня 1932 року № П 4731 з письмовою вказівкою Секретаря ЦК ВКП(б) Сталіна Й.В. про проведення репресій і призначення кримінального покарання керівникам Оріховського району Дніпропетровської області у виді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років та інше (т. 17, а. с. 285; т. 19, а. с. 30); телеграмою від 1 січня 1933 року Генеральному секретарю ЦК КП(б) Косіору С.В. з вказівкою про виконання постанови ЦК ВКП(б) "Про хлібозаготіавлі в Україні" (т. 7, а. с. 164); доповідною запискою Донецького обкому КП(б)У ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У від 18.05.1933 року про стан весняної сівби в області і про продовольчі труднощі у Старобельському районі (т. 9, а. с. 250–253) га іншими зазначеними вище документами (т. 7, а. с. 164, 167, 171–174, 206–207; т. 9, а. с. 149–150, 151–152, 153–154; т. 13, а. с. 23–27; т. 32, а. с. 111; т. 288, а. с. 125).

Вина Молотова (Скрябіна) В.М. в організації вчинення злочину геноциду підтверджується речовими доказами:

архівними документами: постановою Політбюро ЦК КП(б)У від 30.10.1932 року "Про заходи посилення хлібозаготівлі", прийнятою за участю Молотова В.В. (т. 256, а. с. 147–154); постановою ЦК ВКП(б) та РНК Союзу РСР від 14.12.1932 року (т. 9, а. с. 23–27); телеграмою ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У і РНК УСРР від 21.06.1933 року за підписами Сталіна і Молотова, в якій міститься категорична вимога про обов'язкове виконання плану річних зернопоставок державі всіма колгоспами, радгоспами та одноосібниками України (т. 7, а. с. 206–207); телеграмою ЦК ВКП(б) і РНК СРСР ЦК КП(б)У і РНК УСРР за підписами Сталіна И.В. та Молотова В.М. від 09.04.1932 року "Про хід маслозаготівлі та експорт масла", яка містить у собі вимогу виконання плану маслозаготівлі для забезпечення експорту (т. 7, а. с. 215); телеграмою ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У та РНК УСРР за підписами Молотова В.М. і Кагановича Л.М. з вказівками посилити темпи хлібозаготівлі (т. 7, а. с. 305–306); телеграмою Молотова від 21.11.1932 року до обкомів КП(б)У про активізацію хлібозаготівельної кампанії (т. 7, а. с. 320-323) та іншими вищевказаними документами (т. 7, а. с. 171–174, 175–179, 200; т. 14, а. с. 184–186; т. 11, а. с. 52 –54; т. 98, а. с. 86; т. 13, а. с. 22–27; т. 288, а. с. 125; т. 32, а. с. 111; т. 9, а. с. 151 –152, 153–154).

Вина Кагановича Л.М. в організації вчинення злочину геноциду підтверджується речовими доказами:

архівними документами: телеграмою ЦК ВКП(б) і РНК СРСР за підписом Кагановича Л.М. і Молотова В.М. до ЦК КП(б)У та РНК УСРР про посилення темпів хлібозаготівлі (т. 7, а. с. 305–306); листом Павлоградського райкому партії від 30.03.1933 року до Дніпропетровського обкому КП(б)У про голод та людоїдство в с. Межиріччя (т. 8, а. с. 348–351); постановою Політбюро ЦК КП(б)У від 29.12.1932 року "Про розповсюдження на Дніпропетровську область заходів, прийнятих по відношенню до Одеської області", прийнятою за участю Л.М. Кагановича щодо застосування репресій, виселення за межі України, заслання в концтабір виключених з партії осіб (т. 9 а. с. 63); постановою Політбюро ЦК КП(б)У "Питання хлібозаготівлі" від 29.12.1932 року, прийнятою за участю Л.М. Кагановича, якою партійні організації та органи влади на місцях зобов'язані були вивезти в рахунок плану хлібозаготівлі все наявне в колгоспах зерно, в тому числі і насіннєві фонди (т. 9, а. с. 64, 67) та іншими документами (т. 7, а. с. 303–304; т. 9, а. с. 63–67, 153–154)

Вина Постишева П.П. в організації вчинення злочину геноциду підтверджується речовими доказами:

архівними документами: телеграмою до обкому КП(б)У від 08.12.1933 року за підписом Постишева П.П. про перебіг заготівлі буряків та попередження про судову відповідальність керівного складу за незабезпечення вивозу буряків з полів до кінця декади (т. 322, а. с.11–13); копією телеграми ЦК ВКП(б) ЦК КП(б)У від 18.09.1932 року за підписом Постишева, в якій від ЦК КП(б)У вимагалося повне виконання експортного плану четвертого кварталу 1932 року (т. 9, а. с. 111–113); листом начальника УХНУ УСРР Асаткіна від 22.04.1935 року "Про стан обліку населення в УСРР", в якому повідомляється про різке збільшення смертності в Україні в 1932–1933 роках (т. 9, а. с. 268–270); доповідною запискою ЦКК КП(б)У до ЦК КП(б)У від 16.08.1933 року про стан громадського харчування та хлібоздачі в колгоспах Київській області (т. 8, а. с. 97–104); листом Київського обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР від 12.03.1933 року про важке становище з продовольством і посилення смертності у ряді районів області (т. 8, а. с. 220–226); повідомленням ДПУ УСРР ЦК КП(б)У від 14.03.1933 року про важке становище з продовольством в с. Шапарське Новопсковського району Донецької області (т. 8, а. с. 227) та іншими вищевказаними документами (т. 98, а. с. 55 , 106–107, 188; т. 9, а. с. 63–67).

Вина Косіора С.В. в організації вчинення злочину геноциду підтверджується речовими доказами:

архівними документами: запискою по прямому проводу ЦК КП(б)У до Чернігівського обкому КП(б)У за підписом секретаря ЦК КП(б)У Косіора С.В. щодо надання дозволу на застосування судових заходів до саботажників (т. 317, а. с. 84–86); витягом з протоколу № 90 засідання Політбюро ЦК КП(б)У від 11 грудня 1932 року "Про організацію хлібозаготівлі в одноосібному секторі", надісланим за підписом Косіора С.В. усім обкомам КП(б)У (т. 256, а. с. 131 –134); телеграмою ЦК КП(б)У від 05.01.1933 року, надісланою за підписом Косіора С.В. обласним оргбюро КП(б)У, яка стосується умов прийняття до колгоспів одноосібників (т. 317, а. с. 226); постановою Політбюро ЦК КП(б)У від 09.08.1932 року "Про заходи боротьби зі спекуляцією хлібом", надісланою за підписом секретаря ЦК КП(б)У Косіора С.В. секретарям обласних оргбюро КП(б)У для забезпечення заходів з усунення перекупщиків зерна та муки, притягнення до судової відповідальності одноосібників, які торгують хлібом на базарах (т. 318, а. с. 239–241) та іншими документами (т. 7, а. с. 61, 65–66, 67–71. 72–73, 74–75, 76–78, 79, 80–89. 94–95, 111, 170. 183–186, 189–191,

188, 202–203, 205, 243–254, 278–285, 345–346, 351, 381–383; т. 9. а. с. 62; т. 32, а. с. 109; т 98, а. с. 55; т. 135, а. с. 76–78; т. 12, а. с. 261; т. 256, а. с. 131–134, 136).

Вина Чубаря В.Я. в організації вчинення злочину геноциду підтверджуються речовими доказами:

архівними документами: запискою ЦК КП(б)У і РНК УСРР обкому КП(б)У та облвиконкому від 06.12.1933 року про відрядження відповідальних працівників у занесені на "чорну дошку" села для нещадної боротьби з саботажниками, куркулями та іншими антирадянськими елементами, підписаною Секретарем ЦК КП(б)У Косіором С.В. і Головою РНК УСРР Чубарем В.Я. (т. 321, а. с. 10 –12) та іншими вищевказаними документами (т. 7, а. с. 111, 188; т. 12, а. с. 261; т. 9, а. с. 74–76, 163–165; т. 14, а. с. 233–234, 235–236, 237; т. 15, а. с. 14–19; т. 256, а. с. 131–134, 136).

Вина Хатаєвича М.М. в організації вчинення злочину геноциду підтверджується речовими доказами:

архівними документами: директивою ЦК КП(б)У та РНК УСРР партійним і радянським органам від 02.01.1933 року за підписом Хатаєвича М.М. і Чубаря В.Я. про добровільну видачу колгоспниками та одноосібниками прихованого ними хліба (т. 7, а. с. 165); директивним листом ЦК КП(б)У від 23.10.1932 року за підписом Хатаєвича М.М., направленим всім обкомам, міськпарткомам та райпарткомам КП(б)У з вказівками прийняти заходи до посилення надходжень хліба від одноосібників, шляхом застосування до них безумовних стягнень та інших засобів впливу (т. 7, а. с. 180–181); директивою ЦК КП(б)У та РНК УСРР на виконання директиви ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 23.01.1933 року у зв'язку з масовим виїздом селян за межі України, за підписом Хатаєвича М.М. та Чубаря В.Я., про заборону виїзду селянам з місць свого постійного перебування (т. 9, а. с. 163–165); доповідною запискою Павлоградського райкому партії Дніпропетровському обкому КП(б)У від 20.04.1933 року, що підтверджує обізнаність влади про тяжке становище в районі (т. 8 а. с. 283–287); листом секретаря Дніпропетровського обкому партії Хатаєвича М.М ЦК ВКП(б) від 04.03.1933 року, який підтверджує факт інформування Сталіна Й.В. про важке становище з продовольством, про опухання та голодну смерть людей в УСРР (т. 8, а. с. 330–337); листом Мелітопольського райкому партії від 11.03.1933 року до Дніпропетровського обкому КП(б)У про погіршення продовольчого становища в районі (т. 8, а. с. 338–340); повідомленням Дніпропетровського обкому партії ЦК КП(б)У від 12.03.1933 року, яке вказує на поінформованість влади про важке становище з продовольством

і стан смертності людей від голоду в області (т. 8, а. с. 341–344); спецдонесенням транспортного відділу ДПУ Катеринінської залізниці від 12.03.1933 року Дніпропетровському обкому КП(б)У, що свідчить про факти смертей від голоду на залізничних вокзалах (т. 8, а. с. 345–347) та іншими вищевказаними документами (т. 9, а. с. 74 –76; т. 9, а. с. 163–165).

Про спрямованість злочину геноциду саме проти частини української національної групи свідчить і такий факт. Відповідно до рішення Політбюро ЦК ВКП(б) і РНК СРСР на місце виморених голодом українців в Одеську, Дніпропетровську, Донецьку та Харківську області України була організовано переселена людність з Росії та Білорусії, тобто здійснювалась спланована заміна етнічного складу сільського населення в Україні.

Так, згідно з листом заступника завідуючого Донецьким обласним земельним управлінням Максимова до НКЗС УСРР про переселення мешканців Іванівської області (Росія) на Старобільщину від 13 жовтня 1933 року пропонувалося затвердити розподіл переселенців в кількості 3500 сімей колгоспників між чотирнадцятьма районами Старобільської групи, які за своїм положенням потребують негайного дозаселення.

т. 14, а. с. 45-46

У відповідності з постановою Політбюро ЦК КП(б)У від 11 вересня 1933 року “Про дозаселення в степові райони” визначено кількість у 22 000 родин переселенців з північних областей України та порядок їх переміщення до Дніпропетровської, Одеської і Донецької областей у 4 кварталі 1933 року. Постановою РНК СРСР від 31 серпня 1933 року Всесоюзному переселенському комітету доручено до початку 1934 року організувати переселення в степові райони України 15-20 тисяч родин, т. 7, а. с 363–366

Постановою Політбюро ЦК КП(б)У від 23 вересня 1933 року “Про заходи по дозаселенню в степові райони” прийнято рішення про утворення при облвиконкомах спеціальних комісій для вирішення всіх питань, пов’язаних з переселенням.

т. 1,а. с. 361-362

Масова загибель людей в Україні в 1932–1933 роках внаслідок настання смерті від голоду, виснаження, недоїдання та похідних від них хвороб підтверджується висновками судово-медичних експертиз, проведених за архівними документами щодо реєстрації смертей:

у Вінницькій області (т. 91, а. с. 10–135, 137–207, 209–255; т. 92, а. с. 1–85, 87–204, 206–268; т. 93, а. с. 2–96, 98–222, 224–259; т. 94. а. с. 1–242; т. 95 а. с. 2–251, т. 96, а. с. 1–230);

у Дніпропетровській області (т. 103, а. с. 134–139);
у Донецькій області (т. 117, а. с. 320–331);
у Житомирській області (т. 133, а. с. 11–329):
у Запорізькій області (т. 140, а. с. 288–301);
в м. Києві та Київській області (т. 155, а. с. 10–109, 118–180);
у Кіровоградській області (т. 162, а. с. 17–150);
в Луганській області (т. 174. а. с. 159–163);
в Миколаївській області (т. 227,а. с. 199–203);
в Одеській області (т. 24, а. с. 303–316);
в Полтавській області (т. 254, а. с. 229–327);
у Сумській області (т. 261, а. с. 126–128);
в м. Харкові та області (т. 282, а. с. 67–241, т. 283, а. с. 8–148);
у Херсонській області (т. 290, а. с. 134–136);
у Хмельницькій області (т. 300, а. с. 163–266);
в Черкаській області (т. 316, а. с. 297–302);
в Чернігівській області (т. 325, а. с. 213–236).

Відповідно до Висновку судово-медичної експертизи від 26 жовтня 2009 року № 550, харчування являється одним з важливих джерел підтримки життєдіяльності організму людини. Існування людини буз харчування (їжі) можливе протягом деякого часу.

Орієнтовна тривалість голодування людини (при умові вживання води) понад вісім тижнів може призвести до смерті. Голодування людини, особливо тривале, призводить до виникнення аліментарно обумовлених (пов'язаних з харчуванням) хвороб: гіповітамінозів, гіпомікроаліментозів, дистрофій тощо, які в кінцевому результаті призводять до смерті людини.

Смерть людини за умов голодування обумовлена дефіцитом чи відсутністю в раціонах людей основних нутрієнтів (поживних речовин): білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, мікроелементів, за рахунок порушення метаболізму в організмі.

Несвоєчасне надання медичної допомоги голодуючим з метою виведення з стану голодування призводить, як правило, до функціональних та органічних порушень у їх організмі, внаслідок яких можливе обмеження життєдіяльності з наступним летальним кінцем. т. 330, а. с. 113–116

За матеріалами кримінальної справи вина Сталіна, Молотова, Кагановича та інших зазначених вище осіб в організації та вчиненні геноциду в Україні в 1932–1933 роках підтверджується також речовими доказами – архівними документами, які свідчать про виконання на місцях рішень вищого керівництва більшовицької партії:

Цілком таємним протоколом засідання Бюро Обкому КП(б)У в Київській області від 18 листопада 1932 року № 21 "Про хід виконання плану м'ясозаготівлі", за яким уповноважені та бригадири хлібозаготівлі в районах протягом 48 годин повинні прослідкувати за доведенням до кожного села остаточних планів здачі м'яса та зобов'язань – до кожного господарства;

т. 144, а. с. 222 –224

Постановою Президії Київського обласного виконавчого комітету від 16 лютого 1933 року "Про перебіг м'ясозаготівлі в області", в якій констатовано незадовільний стан м'ясозаготівлі в 1 кварталі 1933 року, що на 13 лютого 1933 року становить 29, 2%, зокрема в секторах: радгоспами – 9, 4 %, колгоспними фермами – 2, 3%, одноосібниками – 32, 7%, колгоспниками – 27, 9 %. Із застосуванням санкцій, штрафів, безумовного вилучення м'яса тощо, вирішено вилучити м'ясо за твердими завданнями в трьохденний термін;

т. 146, а. с. 42-43

Постановою Бюро Київського обкому КП (б)У від 28 липня 1933 року в якій містяться звіти про хід хлібозаготівлі та реалізації постанови обкому від 19.06.1933 р. по Бородянському району і про неприпустимі випадки зрізання колосків у районі та про посилення заходів безпеки;

т. 144, а. с. 156-157

Постановою президії Київського обласного виконавчого комітету від 7 січня 1933 року "Про хлібозаготівлі на січень місяць 1933 року", якою зобов'язано райвиконкоми повести рішучу боротьбу з виробництвом та торгівлею борошном жорно-ручного перемолу, застосовуючи такі заходи, як вилучення всіх жорен, хатніх млинів та притягуючи до карної відповідальності винних у таємному перемелюванні зерна;

т. 146. а. с. 60

Копією постанови комісії при Київському обласному виконавчому комітеті від 21 грудня 1932 року "Про вивозку хліба з глибинних пунктів", в якій йдеться про необхідність забезпечення безперебійної вивозки хліба з глибинок на місцях;

т. 146, а. с. 61

Копією постанови Президії Київського обласного виконавчого комітету з 16 грудня 1932 року "Про перебіг хлібозаготівлі в області", якою ухвалено застосовування репресій, що передбачені інструкціями РНК УСРР про організацію хлібозаготівлі. Обласній прокуратурі вказано забезпечити негайний розгляд судових справ, а райвиконкомам провести рішучу боротьбу з людьми, які мололи зерна на млинах, не включених до діючої мережі, на ручних жорнах тощо;

т. 146. а. с. 62–63

Таємним циркуляром Головного управління РК Міліції УСРР від 22 вересня 1932 р. № 168/76 “Про посилення боротьби органів РК Міліції з особами, що порушують постанову Уряду про заборону продажу хліба нового врожаю до 15 січня 1933 р.”, яким заборонявся продаж зерна до 15.01.33 р.. що позбавляло селян можливості придбати необхідний для виживання хліб;

т. 98, а. с. 72

Запискою № 029933 за підписом Генерального секретаря ЦК КП(б)У Косіора С.В., переданою по прямому проводу через представника ДПУ секретарям обкомів, щодо необхідності збільшення кількості репресій, порушення кримінальних справ відносно осіб, які приховують хліб і зривають заготівлі, та швидкого виконання вироків у таких справах;

т. 98, а. с. 87-88

Зведенням Чернігівського облоргбюро КП(б)У до ЦК КП(б)У від 17.01.1933 року, підписаним секретарем облоргбюро Маркітаном, про виконання плану хлібозаготівлі одноосібниками за рахунок виключно прихованого хліба;

т. 317, а. с. 31

Актом від 18 лютого 1933 року про вилучення головою Широківської сільради у колгоспника Панасенка П.І. “прихованого хліба” та інших продуктів харчування: картоплі, пшениці, кукурудзи, проса, борошна, горіха, соняшника, в загальній кількості 8, 27 центнерів;

т. 98, а. с. 198

Актом від 23 березня 1933 року про вилучення головою Ново-Миколаївської селищної ради та уповноваженим райпарткому прихованого хліба і продуктів харчування (квасолі, картоплі, кукурудзи) у громадян Воб’яченка К. і Воб’яченка М.;

т. 98, а. с. 198

Постановою Політбюро ЦК КП(б)У та Президії ЦКК “Про Драбівську справу” від 7 травня 1932 року, якою підтверджено рішення Київського облбюро КП(б)У про розпуск Драбівського бюро райпарткому, передбачені арешти колишніх керівних працівників цього району, проведення чистки районного радянського апарату тощо;

т. 7, а. с. 338–340

Постановою бюро Миколаївського міського комітету КП(б)У від 23 грудня 1932 року щодо вилучення натуральних фондів у колгоспах, у т.ч. насіннєвих;

т. 212, а. с. 53-55

Постановою Одеського обласного виконавчого комітету від 31 грудня 1932 р. *"Про ув'язнення в концтабір колишніх членів КП(б)У*", згідно з якою ухвалено рішення про заключення в концтабір на різні строки "за саботаж хлібозаготівлі та зраду інтересам партії" колишніх членів партії Одеської парторганізації, виключених постановою обкому від 30 грудня в кількості 50 чоловік;

т. 212, а. с. 93

Постановою Бюро міськпарткому "Про заходи щодо посилення хлібозаготівлі у Миколаївському приміському районі" від 23 листопада 1932 року, згідно з якою заборонялось витрачати будь-які натуральні фонди в колгоспах;

т. 214, а. с. 141–142

Телеграмою Чернігівського облоргбюро КП(б)У ЦК КП(б)У від 23 січня 1933 року за підписом секретаря облоргбюро Маркітана "Про застосування репресивних заходів для виконання хлібозаготівлі", в якій вказано про посилення темпів хлібозаготівлі шляхом застосування заходів репресивного характеру в Бобровицькому, Буринському, Варвинському, Бубновському, Недрігайлівському, Прилуцькому та Роменському районах Чернігівської області;

т. 317, а. с. 49

Листом прокурора Найвищого суду від 20 липня 1933 року № 1325/т про притягнення до кримінальної відповідальності колгоспників та одноосібників за зрізання колосків на своїх власних городах;

т. 98, а. с. 172

Листом прокурора Дніпропетровської області, т. в. о. голови облсуду та т. в. о. завідуючого Оргінстром від 12 липня 1933 року № 261-135-263, адресованому всім прокурорам та суддям Дніпропетровської області про вчасне застосування репресій;

т. 98, а. с. 173–176

Актами від 15 і 18 січня 1933 року про вилучення всього майна в Макара Яблукова та Федора Вагона за невиконання плану контрактації і приховування під піччю хліба і картоплі, та іншими документами;

т. 98, а. с.178,179

Скаргою жителя с. Хотова Київської приміської смуги Мироненка В.Я. до ВУЦВК від 30 липня 1932 року про примусове усуспільнення колгоспом його власної худоби.

т. 146, а. с. 118–119

Листом голови міськради № 886 до всіх сільрад району щодо посилення роботи з хлібозаготівлі серед одноосібників, негайного застосування репресій до колгоспів, занесених на "чорну дошку";

т. 98, а. с.181

Актом від 23 березня 1932 року комісії Ново-Олександрівської сільради про вилучення та "повну реалізацію" майна гр. Шевченка П.О. за невиконання плану хлібозаготівлі;

т. 98, а. с.182

Пам'яткою за 1932 рік партпрацівникам, які виїжджають в села приміської смуги з метою проведення перевірок ходу поточних господарсько-політичних кампаній;

т. 147, а. с. 89–90

Оперативним зведенням начальника оперативної трійки начальнику Миколаївського окружного відділу ДПУ про надання дозволу на арешт і вислання родин, які підлягають "розкуркулюванню", та виселення населення у сільрадах Варварівського району;

т. 212, а. с. 81–83

Постановою від 9 лютого 1932 року IV сесії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету XII скликання "Про утворення обласних виконавчих комітетів на території УСРР" згідно з якою було утворено п'ять областей, а саме: Харківську, Київську, Вінницьку, Дніпропетровську, Одеську, з адміністративно-територіальними одиницями, що увійшли до їх складу, та адміністративно-територіальними одиницями Донбасу, безпосередньо підпорядкованих центру;

т. 11, а. с. 276–282

Наказом ОДПУ від 2 квітня 1932 року № 290т (м. Москва) "О выделении работников по линии ЗКО в штатах райотделений и упразднении зкономуполномоченньїх", згідно з яким навесні 1932 року посилена увага органів радянської влади до економічної сфери й сільського господарства, зокрема органів ОДП. Впроваджувались нові штатні одиниці в райвідділах ДПУ, які мали здійснювати свою роботу в певних галузях народного господарства через зростання промислових підприємств місцевого і союзного значення. При розгортанні мережі радгоспів і МТС у всіх районних відділах були виділені окремі уповноважені з економічної роботи;

т. 26, а. с. 114–117

Наказом ОДПУ № 0017 від 25 січня 1933 року (м. Москва) "Об организации Политотделов в МТС, совхозах и учреждения в них должнос-

ти замначполитотдела по работе с ОГПУ". За цим наказом органами ОДПУ на виконання рішення ЦК ВКП(б) організовувалися політичні відділи при кожному МТС, колгоспі та радгоспі, яким було поставлено завдання здійснювати безпосередню боротьбу з контрреволюційними проявами на всій території колгоспів, які обслуговуються МТС, а також радгоспів;

т. 26, а. с. 44

Листом секретаря Одеського обкому КП(б)У секретарю Миколаївського міськпарткому від 27 березня 1933 року про заходи щодо розгортання боротьби з децентралізацією хлібозаготівлі всередині районів, а також створення трійок у складі секретаря райпарткома, голови райвиконкома і уповноваженого ДПУ;

т. 212, а. с. 84–85

Резолюцією бюро Миколаївського міського комітету КП(б)У від 4 серпня 1932 року про притягнення до відповідальності керівників с. Балабанівка Миколаївського району за зрив плану хлібозаготівлі;

т. 212, а. с. 100–101

Циркуляром ДПУ УСРР № 164/СПО від 19 червня 1933 року "О чекистском обслуживании колхозов", який спрямовано усім начальникам облвідділів, начальникам міськрайвідділів, райуповноваженим ДПУ і замначполітвідділів МТС по ДПУ з роз'ясненням положень директиви з організації агентурної сітки в колгоспах та МТС, що їх обслуговують, на підставі розробленого плану;

т. 26, а. с. 105

Циркуляром ДПУ УСРР № ЗОБ/СПО від 5 грудня 1933 року (м. Харків) "Об обслуживании весеннего сева", спрямованим усім начальникам обласних відділів, прикордонних загонів, ДТО, міських районних відділів, райуповноваженим ДПУ УРСР, заступникам начальників політвідділів МТС і радгоспів, від яких вимагалося посилити агентурну роботу, створити агентурний апарат для проникнення в контрреволюційне підпілля і виявити плани і наміри організованої контрреволюції;

т. 26, а. с. 107–112

Наказом ОДПУ №1138/с від 8 ірудня 1932 року (м. Москва) "Об агентурно-оперативной работе в деревне", в якому зазначено про те, що так званий контрреволюційний елемент обрав організацію саботажу хлібозаготівлі в якості основної форми боротьби з більшовицькою владою та наголошено про необхідність активізації агентурної роботи на селі;

т. 26, а. с. 38–41

Наказом ОДПУ № 0022 від 29 січня 1933 року (м. Москва) “Об усилении агентурно-оперативной работы по контрреволюционным злементам города, связанным с деревней” та іншими документами;

т. 26, а. с. 45

Для забезпечення виконання злочинних намірів вчинення геноциду владою вживалися заходи щодо створення партійного активу на місцях. Так, постановою секретаріату Миколаївського міськпарткому від 3 травня 1933 року передбачалося затвердження норм для забезпечення керівних органів села, починаючи з травня до 15 липня 1933 року. Даною постановою встановлено норми забезпечення продуктами харчування керівного складу села:

т. 212, а. с. 143

Листом Матвєєву А.О. від брата від 20 березня 1932 року, в якому повідомляється про протизаконні дії місцевої влади щодо бідняцьких господарств на селі та працівників у місті: непомірні податки, вилучення одягу, арешт за несплату податків;

т. 212, а. с. 117-120

Заявою Гавриленко С.П. до відділу заготівлі Миколаївської міськради від 7 січня 1933 року про повернення неповнолітнім дітям-сиротам зерна, відібраного у нього бригадою Богоявленської сільради під час обшуку;

т. 213, а. с. 20

Відомостями про наявність у Березанському зерносховищу заготовленого збіжжя станом на 21 вересня 1932 року;

т. 148, а. с. 69

Відомостями, які містять дані про кількість збіжжя у зерносховищі “Заготзерно” станції Переяславська станом на 22 вересня 1932 року;

т. 148 а.с. 70

Інформаційним оглядом стану концентрації та виконання Одеською конторою “Експортхліб” планів завантаження пароплавів у період з 16 до 21 листопада 1932 року, згідно з яким в 3 портах області перебувало 15 хлібних пароплавів, завантажених в Одесі 25 000 тон зерна, в Миколаєві – 32 000 тон, в Херсоні – 12 000 тон хліба;

т. 214, а. с. 43-47

Доповідною запискою керівника групи соціального побуту Київського МКК-РС1 “Заславської” до обласного КК-РСІ про збільшення у м. Києві кількості безпритульних дітей (підкидьків), особливо віком від 1 до 4-х років. За даними записки, починаючи з січня 1932 року кількість таких

дітей щомісячно збільшувалася: у січні їх було 34, в лютому – 98, у березні – 103, в квітні – 144, у травні – 227, в червні – 223, у липні – 155. Під час обстеження виявлені неприпустимі факти недбайливого ставлення до дітей (бруд, скупчення у великій кількості трупів померлих дітей тощо). Майже всі діти прибули з районів та області, притік яких збільшувався: у травні – 502, у червні – 1454, у липні – 852 осіб;

т. 144, а. с. 99–100

Постановою Президії колегії Київської МКК від 13 вересня 1932 року "В справі забезпечення безпритульних дітей в системі "Охматдит" в якій вказано про факти підкидання дітей, віком до 4-х років, та збільшення їх смертності. Зазначено про видачу адміністрацією інституту "Охматдиту" розпорядження не ховати трупи померлих дітей по одному, а збирати їх у великій кількості для одночасного поховання;

т. 144, а. с. 96–98

Постановою Президії Київської міськради XI-го скликання від 3 лютого 1933 р. "Про ліквідацію безпритульності", в пунктах 9 і 10 якої відзначено великий наплив дітей з периферії, що становить 68 % від наявної кількості безпритульних;

т. 144, а.с. 210–211

Звітом про роботу комісії з боротьби з безпритульністю при президії Київської міськради з 1 вересня до 6 листопада 1932 року, в якому зазначено про виявлення та розміщення 2368 безпритульних дітей. На вузлових станціях організовано загороджувальні загони для припинення напливу безпритульних залізницею. Згідно з даними ДС1, наплив безпритульних збільшується орієнтовно на 500 чоловік щомісяця. Карантини-приймальники перевантажені на 200–300 %;

т. 146, а. с. 180–184

Протоколом засідання секретаріату Миколаївського міськкому КП(б)У від 24 квітня 1933 року про заборону видавати хліб для громадського харчування у дні, коли колгоспники не виходили на роботу в поле. Крім цього органам суду, ДПУ га міліції на місцях запропоновано притягати до відповідальності керівний склад колгоспів за порушення даного рішення;

т. 211, а. с. 154

Наказом ДПУ УСРР від 15 січня 1933 року № 15 щодо групових проривів родин у бік Польщі та іншими аналогічними наказами, в яких містяться відомості про групове порушення кордону на р. Дністер і спроби втечі людей до Польщі (Накази ДПУ від 7 червня 1933 року № 247 і № 248);

т. 26, а. с. 150-152, 153, 154

Наказом ОДПУ від 14 липня 1932 року № 645/с (м. Москва) “Об увеличении численносте Погранохраны ПП ОГПУ БССР”, згідно з яким кількість Прикордонної охорони ПП ОДПУ БРСР збільшена на 3000 осіб. Даний наказ свідчить про те, що вказане рішення було прийняте у зв’язку з постійним зростанням кількості випадків незаконного перетинання кордону голодуючим населенням України,

т. 26, а. с. 120

Злочин геноциду в Україні підтверджується також речовими доказами – документами, що свідчать про здійснення експорту збіжжя з країни в 1932–1933 роках:

телеграмою заступника голови Ради праці і оборони СРСР з Москви в Харків до ЦК КП(б)У та “Експортхлібу” в Україні від 27 серпня 1932 року за № 95628, в якій вказувалось, що встановлений Урядом план відвантаження в серпні в порти 190 000 тон зерна виконаний лише в обсязі 20 000 тон. Від партійного керівництва в Україні вимагалося негайно забезпечити відвантаження до кінця місяця, в першу чергу, 30 000 тон пшениці, 20 000 тон ячменя та 10 000 тон жита, про необхідність прискорення відвантаження з України на експорт 170 000 тонн зерна ячменю;

т. 7, а. с. 216

Постановою бюро Миколаївського міськпарткому “Про завантаження експортних хлібних пароплавів” від 15 грудня 1933 року, якою встановлені добові норми завезення хліба на елеватор для забезпечення завантаження пароплавів в порту до 25 грудня 1933 року.

т. 212, а. с. 107

Даними про кораблі, які пройшли через Миколаївський порт в січні-грудні 1932 року, вивозячи зерно з України за кордон;

т. 211, а. с. 177 –184, 186 –188

Даними про кораблі, які були завантажені зерном в Миколаївському порту в січні – грудні 1933 року;

т. 211, а. с. 185, 189–196

Планом вивозу з СССР експортних вантажів у 3-му кварталі 1932 року, згідно з яким встановлено об’єми відвантаження хлібних вантажів та іншого збіжжя з портів міст Херсону і Миколаєва. Вказані дані свідчать про експорт хліба у 3 кварталі:

– з Херсонського порту – 90 000 тон. Порти призначення: Франція, Італія, Єгипет, Греція;

– з Миколаївського порту – 253 000 тон. Порти призначення: Північна Америка, Німеччина, Голландія;

т. 211, а. с. 199

Відомістю про завантаження пшеницею, житом, ячменем, вівсом, кукурудзою та іншими зерновими, а також крупами, всього у кількості 339 312 675 кг, пароплавів в Миколаєвському морському порту у 1933 році. Завантаження проведено повністю в Миколаєві на 41 пароплав, довантажено в інших портах 14 пароплавів. З них, 42 іноземних пароплава для Західної Європи, 6 пароплавів для Далекого Східного краю, 1 радянський пароплав і 6 радянських пароплавів теж для Західної Європи;

т. 211, а. с. 208–211

Постановою Миколаївського міськпарткому "Про заходи щодо завантаження експортних суден хлібом" від 20 листопада 1933 року, згідно з якою вирішено щоденно вести графік завезення на елеватор 6 000 тон зерна для забезпечення завантаження 5 пароплавів, які чекають на рейді;

т. 214, а. с. 81

іншими архівними документами.

<u>Боротьба сталінського тоталітарного режиму з "українським національно-визвольним рухом" також підтверджується:</u>

<u>речовими доказами:</u> архівними документами, – порушеними ДПУ груповими кримінальними справами проти "Спілки визволення України" ("СВУ", 1929 –1930 рр.), "Контрреволюційної шкідницької організації в сільському господарстві України" (1930 р.), "Військово-офіцерської контрреволюційної організації" (1930–1931 рр.), "Українського національного центру" ("УНЦ", 1930–1932 рр.), "Трудової селянської партії" ("ТСП", 1931 р.), "Української військової організації" ("УВО", 1932–1933 рр.) та інших;

т. 22, а. с. 121-144

Крім цього, **за даними Висновку судово-психологічної експертизи від 17 грудня 2009 року № 10588,** внаслідок створення життєвих умов, що призвели до тривалого голодування і позбавлення можливості харчуватися (період 1932–1933 років в Україні), **у** людей відбувалися зміни психологічного стану, що могло призводити людину до вчинення самогубств, вбивств з метою людоїдства та трупоїдства померлих близьких родичів чи інших людей.

Голод є одним з могутніших факторів, що впливає на психіку та усю поведінку людини, відчуття голоду та його переживання – єдиний психофізіологічний процес.

У людей внаслідок пережитого ними Голодомору в Україні в 1932–1933 роках міг відбуватися злам психіки, оскільки тривале повне голодування викликає занепад сил, виснаження, апатію, деморалізує поведінку (призводить до психологічного зламу); т. 330, а. с. 126–130

Згідно з **даними, що містяться у Висновку Інституту соціальної та політичної психологи АПН України** від 30 листопада 2009 року № 02-15/409, у період 1932–1933 років велика кількість людей в Україні зазнавала значних фізичних і психологічних страждань внаслідок тривалого масового недоїдання і голоду.

Дії сталінського тоталітарного режиму в період 30-х років двадцятого століття мали ознаки політичної технології, вони спричинили злам психіки населення, що проживало на території України; такий психічний злам має віддалені наслідки, такі як психологічна травма для його безпосередніх жертв та ознаки трансгенераційної передачі подальшим поколінням (особливості цих психологічних наслідків та способи їх подолання нащадками в третьому поколінні потребують спеціальних досліджень).

Відбувалося депресування і послаблення голодом практично всіх чинників, що детермінують поведінку людини (детермінаторів): самозбереження, порогів ризику, репродуктивного статевого потягу, релігійних, моральних, естетичних почуттів тощо.

т. 330, а. с. 134-152

Підтвердженням умисного створення в Україні в 1932–1933 роках життєвих умов, розрахованих на знищення частини української національної групи як такої, є встановлені чисельні факти вчинення на її території таких асоціальних явищ як людожерство. Це підтверджується речовими доказами – 1022 кримінальними справами за фактами людоїдства і трупоїдства, вчиненими у різних областях України саме у 1932–1933 роках і тільки в цей період.

т. 24, а. с. 1–123, 124–246, т. 25, а. с. 106. 153

Смертність людей від голоду в 1932–1933 роках підтверджується:

речовими доказами – Книгами реєстрації актів про смерть в період 1932 –1933 років, у **кількості 3186 шт.,** які збереглися на даний час в Україні, та протоколами їх оглядів, під час проведення яких встановлено факт чппгтячня смертності населення від голоду та иохідних від нього хвороб у період 1932 –1933 років.

В Україні встановлено 857 масових поховань жертв геноциду

т. 68, а. с. 2–78, 82–85, 90–93, 98–101, 104–107, 110–114; т. 102, а. с. 10–19; т. 127, а. с. 3; т. 139, а.с. 1–10; т. 151, а. с. 1–5, 7–13, 15–21, 23–28, 30–36,

38–45, 47–52, 54 –59, 61–65, 67–73, 75–80, 82–86, 88–92, 94–99, 101–107, 109–114, 116–122, 124–129; т. 162, а. с. 1–12; т. 174, а. с. 8, 40, 47–49, 58, 92–99, 107, 111–114; т. 217, а. с. 1–159, т. 218, а. с. 1–177; т. 236, а. с. 1–174; т. 237, а. с. 259–260 ; т. 250, а. с. 1–297; т. 251 а. с. 1–257; т. 259, а. с. 1–95; т. 261, а. с. 52–59; т. 272, а. с. 1–257; т. 290, а. с. 2, 7–11; т. 299, а. с. 1–209; т. 301, а. с. 2–6; т. 326, а. с. 76–82, 87–93; т. 309, а. с. 1–208; т. 310, а. с. 1–240; т. 311, а. с. 1–214; т. 312, а. с. 1–247

Крім цього досудовим слідством отримано документальні підтвердження подій в УСРР під час Голодомору, які засвідчені в доповідях італійських консульств у Харкові, Києві, Одесі, Ленінграді й посольства у Москві за 1932 –1935 роки. Зокрема, в повідомленні італійського консула у Харкові Сержіо Граденіго Посольству Італії у Москві "Про голод і українське питання" від 31 травня 1933 року № 474/106 вказано: "Голод і далі шаленіє і нищить людей, і просто неможливо збагнути, як може світ залишатися байдужим до такого лиха і як міжнародна преса може спокійно спостерігати масове вбивство, яке організував радянський уряд. Не має жодного сумніву в тому, що це голод штучний і спеціально створений для того, щоб "провчити селян". "Етнографічний матеріал має бути переінакшений", – цинічно заявив один високий посадовець в місцевому ДПУ. Шляхом варварських реквізицій московський уряд створив не просто нестачу харчів (це було б надто м'яко сказано), він створив таку ситуацію, за якої цілком відсутні засоби існування для української сільської місцевості, на Кубані й на Середній Волзі".

т. 38, а.с. 1–6,7–132, 133

Підтвердженням вчинення геноциду проти частини української національної групи є також документи дипломатичних установ Німеччини в період 1932–1934 роки з повідомленнями про дії більшовицького режиму в УСРР та інші архівні документи,

т. 39, а. с. 1–296

Згідно з даними **Висновку судової комплексної історико-правової експертизи від 28 грудня 2009 року,** внаслідок цілеспрямованих системних дій вищого керівництва СРСР та УСРР в Україні протягом другої половини 1932 року – першої половини 1933 року було вчинено злочин, передбачений частиною 1 статті 442 Кримінального кодексу України. Вищим партійно –радянським керівництвом ухвалювались та виконувались рішення, спрямовані на навмисне позбавлення жителів сільської місцевості України всіх продуктів харчування і доступу їх до їжі, що спричинило масове вбивство голодом представників частини української національної групи як такої, оскільки абсолютну більшість сільської

людності складали українці, а абсолютну більшість українців становили селяни.

На території Радянської України були навмисно створені життєві умови, розраховані на знищення частини українських селян, як питомої складової української національної групи, що становить ознаку злочину геноциду, передбаченого ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України.

т. 330, а. с. 175–251

Таким чином, досудовим слідством у кримінальній справі встановлено, що злочин геноциду в Україні в 1932–1933 роках було організовано і вчинено керівниками комуністичної більшовицької партії, що входили до складу ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У, а саме: Сталіним (Джугашвілі) Й.В., Молотовим (Скрябіним) В.М., Кагановичем Л.М., Постишевим П.П., Косіором С.В., Чубарем В.Я. і Хатаєвичем М.М.

На підставі викладеного, враховуючи, що злочин геноциду організовано і вчинено Сталіним Й.В., Молотовим В.М., Кагановичем Л.М., Косіором С.В., Чубарем В.Я., Постишевим П.П., Хатаєвичем М.М., які є померлими, і тому притягнути їх до кримінальної відповідальності неможливо, а провадження розслідування у кримінальній справі було необхідним для встановлення всіх обставин вчиненого злочину, керуючись ст. ст. 1 і 2 Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року "Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього", ст. 7 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, Конвенцією ООН "Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства" від 26 листопада 1968 року, ст. 62 Конституції України, п. 8 ч. 1 ст. 6, п. 2 ч. 1 ст. 34, ст. 130 Кримінально-процесуального кодексу України, орган досудового слідства, узгодивши своє рішення з Генеральною прокуратурою України, направив кримінальну справу на розгляд Апеляційного суду міста Києва згідно з чинним кримінально-процесуальним законодавством.

Заслухавши доповідь прокурора Доценко О.М., яка вважає за необхідне закрити кримінальну справу на підставі п. 8 ч. 1 ст. 6 КПК України в зв'язку зі смертю Сталіна (Джугашвілі) Й.В., Молотова (Скрябіна) В. М., Кагановича Л.М., Постиіпева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. і Хатаєвича М.М., що. як зазначено у висновку органу досудового слідства, вчинили злочин, передбачений ч. 1 ст. 442 КК України, перевіривши матеріалами справи викладені в постанові органу досудового слідства від 29 грудня 2009 року фактичні обставини організації та вчинення впродовж 1932–1933 років злочину геноциду проти частини української національної групи апеляційний суд констатує наступне

Приводами та підставами до порушення кримінальної справи за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках стали Звернення народних депутатів України Омельченка Г.О., Чорноволенка О.В., Голови Асоціації дослідників голодоморів в Україні Лук'яненка Л.Г., Голови товариства "Меморіал" ім. В.Стуса Круцика Р.М., Голови Українського інституту національної пам'яті Юхновського І.Р. і Заяви громадян України Глуховської А.Н., Носенка А.П., Васильєвої Г.М., Соломки В.Т., Манька М.Є., Метли П.А. та Красовської Г.К., в яких містяться повідомлення про злочин геноциду, а також достатні фактичні дані про вчинення на території України в період 1932–1933 років злочину геноциду шляхом штучно створеного Голодомору, які містяться в матеріалах перевірки вказаних заяв і звернень, проведеної Службою безпеки України.

т. 1, а. с. 30-34

Відповідно до вимог ст. 97 КПК України Служба безпеки України, яка згідно з п. 3 ст. 24 Закону "Про Службу безпеки України" від 25.03.1992 р. № 2229-XI1 є також органом дізнання та досудового слідства, правомірно прийняла вказані Звернення та Заяви, що містять повідомлення про злочин геноциду, і за результатами дослідчої перевірки порушила дану кримінальну справу саме за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України, на які вказують фактичні обставини, виявлені під час її проведення.

Підстав для прийняття іншого, передбаченого статтею 97 КПК України рішення, як то: – *відмовлення в порушенні даної кримінальної справи чи направлення Заяв і Звернень, що містять в собі повідомлення про злочин геноциду, до інших правоохоронних органів та державних органів і відомств у справі немає,* оскільки **згідно з положеннями частини третьої статті 112 КПК України у справі про злочин, передбачений статтею 442 КК України, досудове слідство провадиться слідчими органів Служби безпеки України.**

25.05.2009 року на своїй прес-конференції керівники та представники Прес-служби СБУ повідомили про порушення кримінальної справи за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках, тобто за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України.

Статтею 236-7 Кримінально-процесуального кодексу України передбачено, що *"постанова органу дізнання, слідчого, прокурора про порушення кримінальної справи щодо конкретної особи чи за фактом вчинення злочину може бути оскаржена до місцевого суду за місцем розташування органу або роботи посадової особи, яка винесла постанову, з дотриманням правил підсудності".*

Зазначені вище постанови слідчих Головного слідчого управління Служби безпеки України: від 22 травня 2009 року – про порушення кримінальної справи за фактом вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України – геноцид та від 25 грудня 2009 року – про порушення кримінальної справи відносно Сталіна (Джугашвілі) Й.В., Молотова (Скрябіна) В.М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. і Хатаєвича М.М. за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України, **ніким не оскаржені.**

Статтями 213 і 214 Кримінально-процесуального кодексу України передбачені підстави та порядок закриття кримінальної справи на стадії досудового слідства, зокрема за обставинами, зазначеними у статті 6 цього Кодексу.

Згідно з вимогами пункту третього частини першої статті 229 Кримінально-процесуального кодексу України, перевіривши кримінальну справу, прокурор або його заступник закриває її, склавши про це постанову з додержанням вимог статті 214 цього Кодексу.

Ні орган досудового слідства, ні прокурор вказаними наданими їм процесуальними повноваженнями не скористалися, дійшовши зазначеного вище висновку про те, що рішення у справі має бути постановлене саме судом.

На переконання апеляційного суду, рішення органу досудового слідства про направлення даної кримінальної справи на розгляд Апеляційного суду м. Києва є обгрунтованим і законним з таких підстав.

У практиці вітчизняного кримінального судочинства вказана кримінальна справа є абсолютно унікальною, такою, яка має особливу процесуальну специфіку.

Унікальність і специфіка даної кримінальної справи пояснюється відомими процесуальними причинами – фактом смерті зазначених в ній осіб, які вчинили злочин геноциду, в зв'язку з чим вона підлягає закриттю, (п. 8, ч. 1 ст. 6 КПК) та тими прогалинами і недоліками, які об'єктивно існують у кримінально-процесуальному законодавстві України.

Відповідно до вимог статті 62 Конституції України *"особа вважається невинуватою у вчинені злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду"*.

Таким чином, незважаючи на те, що особи, які за висновком органу досудового слідства організували та безпосередньо вчинили злочин гено-

циду частини української національної групи, померли, враховуючи правову значимість рішення органу досудового слідства в справі ішо те, що даний злочин мав місце і його вчинили саме Сталін (Джугашвілі) Й.В., Молотов (Скрябін) В.М., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М., дане рішення повинно бути перевірене судом, оскільки згідно з положеннями частини другої статті 124 Конституції України ***"юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі".***

Статтею VI Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року "Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього" також передбачено, що ***"особи, звинувачені в здійсненні геноциду*** *чи інших перерахованих у статті III діянь* (вони також наведені в диспозиції частини першої статті 442 КК України), ***повинні бути суджені компетентним судом тієї держави, на території якої було вчинено це діяння...".***

Санкцією ч. 1 ст. 442 КК України передбачене покарання за вчинення злочину геноциду, в тому числі у виді довічного позбавлення волі.

Відповідно до положень пункту другого частини першої статті 34 КПК України апеляційним судам областей, Республіки Крим, міст Севастополя та Києва підсудні кримінальні справи про злочини, за вчинення яких передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі.

Таким чином, вказані положення вітчизняного законодавства та Конвенції 1948 року, ратифікованої УСРР 22 липня 1954 року, свідчать про правильність та правову виваженість позиції, згідно з якою питання про перевірку викладених в кримінальній справі фактичних обставин вчинення злочину геноциду частини української національної групи і висновків органу досудового слідства щодо них та постановлення рішення про закриття справи має вирішувати саме суд, в даному випадку Апеляційний суд міста Києва.

Крім того, викладені в статті **VI** Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року положення виключають підсудність даної кримінальної справи суду іншої країни, в т. ч. і Російської Федерації, в столиці якої – Москві – в період 1932–1933 років прийнята низка рішень, внаслідок виконання яких було штучно створено Голодомор в Україні, як масштабний засіб вчинення злочину геноциду частини української національної групи, оскільки **справа має розглядатися *"компетентним судом тієї держави, на території якої було вчинено це діяння...".***

Як вбачається з матеріалів справи, саме цими положеннями даної Конвенції керувалася Служба безпеки України, порушуючи та розслідуючи кримінальну справу за ч. 1 ст. 442 КК України.

Доводи органу досудового слідства про зворотну дію статті 442 КК України на період вчинення в Україні злочину геноциду шляхом Голодомору 1932–1933 років грунтуються на наступних положеннях національного та міжнародного законодавства

Статтею 58 Конституції України встановлене загальне правило, згідно з яким "закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом 'якіюють або скасовують відповідальність особи".

Дані конституційні положення знайшли своє відображення у статті 5 Кримінального кодексу України: "*Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі".*

Разом з тим, відповідно до вимог частини п'ятої статті 49 Кримінального кодексу України **давність,** як підстава для звільнення від кримінальної відповідальності (рівно як підстава для визнання факту вчинення злочину) ***"не застосовується разі вчинення злочинів проти миру та безпеки людства, передбачених у*** *статтях 437-439* ***і частині першій статті*** *442* ***цього Кодексу".***

Стаття 442: *"Геноцид",* міститься в Розділі XX Кримінального кодексу України: *"Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного порядку".*

Сутність зазначеного національного законодавства, що передбачає кримінальну відповідальність за вчинення злочину геноциду, відповідає положенням міжнародного законодавства, яким передбачена кримінальна відповідальність за злочини проти миру та безпеки людства, базується на ньому і повністю з ним узгоджується.

Відповідно до Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року "Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього" **Статтею 1 Закону України "Про Голодомор 1932–1933 років в Україні" від 28.11.2006 року № 376-V визначено: *"Голодомор 1932–1933 років в Україні є геноцидом Українського народу".***

Статтею 7 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року передбачено, що принцип заборони зворотної дії кримінального закону не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи за будь-яку дію чи бездіяльність, яка на час її вчинення становила кримінальне правопорушеннявідповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями.

Конвенцією ООН "Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства" від 26 листопада 1968 року, ратифікованою УСРР 25 березня 1969 р. (ст. 1), передбачено, що ***геноцид є караним злочином, навіть якщо ці дії не є порушеннями внутрішнього законодавства країни, де були вчинені (ст. 1 Конвенції).***

Згідно із статтею 9 Конституції України вказані міжнародні нормативно-правові акти є частиною національного законодавства України, оскільки згода на їх обов'язковість надана Верховною Радою України. їх положення відповідають суті статей 21 і 24 Конституції України, згідно з якими "усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є не відчуженими та непорушними" *(ст. 21),* "Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані" *(ч. 2, ст. 24).*

Таким чином, відсутні будь-які правові заборони для застосування частини першої статті 442 Кримінального кодексу України у зворотному часі щодо дій Сталіна (Джугашвілі) Йосипа Віссаріоновича, Молотова (Скрябіна) В'ячеслава Михайловича, Кагановича Лазаря Мойсейовича, Постишева Павла Петровича, Косіора Станіслава Вікентійовича, Чубаря Власа Яковича, та Хатаєвича Менделя Маркевича з організації та безпосереднього вчинення геноциду частини української національної групи шляхом штучно створеного ними Голодомору в Україні в 1932–1933 роках, як це зазначено у висновку Головного слідчого управління Служби безпеки України.

Даний висновок апеляційного суду грунтується також на наступному.

У Преамбулі Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року "Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього" йдеться про те, що цивілізований світ засуджує геноцид як "огидне нещастя", від якого необхідно рятувати людство, та визнає, що ***"протягом всієї історії геноцид завдавав великих втрат людству".***

За змістом статті 1 Конвенції ***геноцид*** незалежно від того, чи відбувається він у мирний, чи воєнний час*, є злочином, що порушує норми міжнародного права і проти якого країни (договірні сторони) зобов'язуються вживати заходів попередження та карати за його здійснення.*

Перевіривши викладені в постанові органу досудового слідства фактичні обставини справи апеляційний суд на підставі ретельного аналізу та всебічної оцінки зібраних в ній доказів в їх сукупності, зазначає про доведеність та обгрунтованість викладених в постанові висновків про вчинення Сталіним Й.В., Молотовим В.М., Кагановичем Л.М., Постишевим П.П., Косіором С.В., Чубарем В.Я., Хатаєви-

чем М.М. злочину, який правильно кваліфіковано за ч. 1 ст. 442 КК України як геноцид частини української національної групи.

Суть та ознаки злочину "геноцид" викладено у формулюванні початкової частини статі і II Конвенції 1948 р., відповідно до якої "*геноцид означає... акти, вчинені з наміром знищити, повністю або частково, будь-яку націоначьну. етнічну, расову або релігійну групу як таку*".

Доктриною та практикою міжнародного права загальновизнано, що *для кваліфікації злочинних дій як геноцид необхідно довести наявність у суб'єкта злочину спеціального наміру (dolus specialist знищити лише визначену у Конвенції групу і спрямованість його злочинної поведінки проти визначеної групи як такої*.

Відтак, – геноцид відрізняється від інших злочинів проти людяності, по-перше, якістю наміру, а не кількістю жертв, по-друге, спрямованістю не проти людей взагалі, а проти чітко окресленого кола різновидів людських груп, по-третє, спрямованістю не проти окремих членів таких груп, а проти груп як таких.

За змістом диспозиції ч. 1 ст. 442 КК України **об'єктом даного злочину є безпека існування тієї чи іншої національної, етнічної, расової або релігійної групи.**

Таким чином, для геноциду характерним є те, що члени груп, визначених у Конвенції 1948 р., рівно як і в частині першій статті 442 Кримінального кодексу України, знищуються, частково чи повністю, через їхню приналежність до таких груп.

Отже, етнічний склад учасників злочину геноциду не є його юридичною ознакою, а відтак – не впливає на кваліфікацію конкретних встановлених органом досудового слідства протиправних діянь Сталіна, Кагановича, Молотова, Постишева, Косіора, Чубаря і Хатаєвича як злочину геноциду.

Встановленими фактичними обставинами справи доведено, що **об'єктом злочинних лій вказаних в постанові осіб була саме безпека існування частини української національної групи,** що підтверджується зібраними і перевіреними доказами створення для неї життєвих умов, розрахованих на її часткове фізичне винищення шляхом здійснення в Україні Голодомором, внаслідок чого було знищено 3 млн. 941 тис. осіб.

За нормами чинного українського національного та міжнародного законодавства національна група (нація) – це така, що історично склалася, стійка спільнота людей, для якої характерні спільна територія, економічні зв'язки, своя мова, відмінні особливості побуту, культури, духовності.

Частина української національної групи, проти якої у 1932–1933 роках було спрямовано злочин геноциду, повністю відповідає усім зазначеним ознакам.

Об'єктивна сторона злочину геноциду, передбаченого частиною першою статті 442 КК України, у справі також визначена. Встановлені дії, внаслідок вчинення яких шляхом штучного створення життєвих умов, що призвели до Голодомору у 1932–1933 роках, була знищена частина української національної групи.

Зібраними органом досудового слідства фактичними даними підтверджено, що організований та вчинений Сталіним (Джугашвілі) Й.В., Молотовим (Скрябіним) В.М., Кагановичем Л.М., Постишевим П.П., Косіором С.В., Чубарем В.Я. і Хатаєвичем М.М. злочин геноциду був спрямований не проти представників інших національностей, які теж постраждали від Голодомору 1932–1933 років але в набагато меншій кількості, ніж етнічні українці, а саме проти частини української нації.

Беззаперечно доведено, що Голодомор вказаними особами було сплановано і здійснено як один з етапів спецоперації проти частини української національної групи як такої, оскільки саме українська нація, а не національні меншини, виступала суб'єктом державотворчого самовизначення і лише вона могла реалізувати закріплене Конституцією СРСР 1924 року право на самовизначення шляхом виходу з СРСР і утвердження незалежної української держави. Саме тому безпосереднім об'єктом Голодомору 1932–1933 років стала українська національна група та її питомий складник – українські селяни.

За встановленими органом досудового слідства обставинами справи головні ролі в ідеологічному забезпеченні, плануванні, організації і здійсненні злочину геноциду належали неукраїнській інтернаціональній групі, яка, зокрема, складалася із Сталіна, Кагановича, Молотова, Постишева, Косіора і Хатаєвича.

Участь в даній групі серед вказаних осіб етнічного українця Чубаря жодним чином не впливає на кваліфікацію даного злочину, вчиненого шляхом штучно створеного ними в Україні в період 1932–1933 років Голодомору, як геноциду, оскільки ні національне кримінальне законодавство, ні міжнародне кримінальне право, в першу чергу зазначені вище Конвенції, не обумовлюють його кваліфікацію (як і жодного іншого злочину) національною приналежністю злочинця.

Конвенція 1948 року та положення частини першої статті 442 Кримінального кодексу України не пов'язують кваліфікацію конкретних випадків геноциду з національністю осіб, що його здійснили.

У Статті IV Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього, прийнятої 9 грудня 1948 року, лише передбачено: *"Особи, що здійснюють геноцид або будь-які інші з перелічених у ст. III діянь, підлягають покаранню незалежно від того, чи є вони відповідальними за конституцією правителями, посадовими чи приватними особами"*.

Суб'єкт злочину, передбаченого статтею 442 КК України, загальний.

На наявність складу злочину немає значення, чи вчинено його представником так званої титульної нації або національної меншини, європейської раси або негроїдної, віруючим або атеїстом. Так само немає значення, чи належать суб'єкт злочину і потерпілі до однієї раси, національності, етносу, конфесії.

За фабулою даної кримінальної справи **органом досудового слідства визначені також суб'єкти злочину,** передбаченого **ч. 1 ст. 442** КК України: Сталін (Джугашвілі) Й.В., Молотов (Скрябін) В.М., Каганович Л.М., Постишев П.П., Косіор С.В., Чубар В.Я. і Хатаєвич М.М.

Органом досудового слідства – Службою безпеки України встановлено, що ідеологом, замовником і організатором Голодомору в Україні в період 1932–1933 років, як засобу вчинення злочину геноциду, був Сталін, який відігравав керівну і ключову роль у плануванні злочину, формуванні механізму його вчинення і контролю за його здійсненням. Як Генеральний секретар ЦК ВКП(б), якому підкорялося Політбюро, Сталін був ініціатором усіх , викладених вище принципових партійних рішень з організації Голодомору в Україні.

Спеціалізованими складовими центрального механізму здійснення Голодомору в Україні були надзвичайні хлібозаготівельні комісії, створені за рішеннями Політбюро ЦК ВКП(б), на чолі яких стояли особи з найближчого оточення Сталіна.

Головою такої спеціалізованої комісії в Україні було призначено В. Молотова (Скрябіна), члена Політбюро ЦК ВКП(б), Голову Ради народних комісарів СРСР. В роботі даної спеціалізованої комісії, склад якої не було чітко визначено, брав фактичну участь Л. Каганович, член Політбюро, секретар та завідувач сільгоспвідділу ЦК ВКП(б), який був вихідцем з України, знав стан справ на Україні і в 1925–1928 рр. був Генеральним секретарем ЦК КП(б)У.

Поряд з Кагановичем спеціальні функції в Україні виконував П. Постишев. Відповідно до постанови ЦК ВКП(б) і РНК СРСР "Про хлібозаготівлі на Україні" від 19 грудня 1932 р. їм обом разом із республіканським керівництвом було доручено вжити усі необхідні заходи для виконання непомірних та згубних для сільського населення України планів хлібоза-

готівлі. Як встановлено, саме з цією метою Каганович і Постишев перебували в Україні з 20 до 29 грудня 1932 року. З січня 1933 року Постишева було призначено другим секретарем ЦК КП(б)У і першим секретарем Харківського обкому КП(б)У (водночас до лютого 1934 року він залишався секретарем ЦК ВКП(б). Будучи наближеною до Сталіна особою, він фактично контролював першого секретаря КП(б)У Косіора. Забезпечуючи виконання нереальних планів хлібозаготівлі і, тим самим, фактично організовуючи Голодомор, Постишев відіграв вирішальну роль у придушені національного ухилу в КП(б)У, нейтралізуючи та піддаючи репресіям тих представників більшовицької партії, які виступали проти непомірної хлібозаготівлі.

Косіор – перший секретар КП(б)У, Чубар – голова Ради народних комісарів УСРР та Хатаєвич, у період з жовтня 1932 року до січня 1933 року – другий секретар ЦК КП(б)У, а з 29 січня 1933 року – перший секретар Дніпропетровського обкому КП(б)У, поряд з іншими керівниками обласних та районних комітетів Комуністичної партії більшовиків Радянського Союзу і України, головами райвиконкомів, уповноваженими обкомів КП(б)У та керівниками Державного Політичного Управління (ДПУ) УСРР, матеріали відносно яких постановою від 28 грудня 2009 року виділені із кримінальної справи в окреме провадження (т. 330, а. с. 252–253), входили до українського республіканського ядра організаторів Голодомору 1932–1933 років і є безпосередніми виконавцями злочину геноциду, вчиненого відносно частини української національної групи.

При цьому з метою посилення контролю за виконанням ними злочинних рішень Сталіна та підвладного йому Політбюро ВКП(б) і Ради народних комісарів СРСР, спрямованих на організацію та вчинення Голодомору в Україні, перші особи українського республіканського керівництва водночас входили до вищих союзних партійних органів: С. Косіор був членом Політбюро ЦК ВКП(б) з 1930 року, В. Чубар – кандидатом у члени Політбюро ЦК ВКП(б) у 1926–1935 роках.

З **суб'єктивної сторони** злочин, передбачений статтею 442 КК України, характеризується виною у вигляді прямого умислу.

Спеціальною ознакою геноциду у зазначених в частині першій цієї статті формах є мета – повне або часткове знищення будь-якої національної, етнічної, расової або релігійної групи.

Доведено, що параметри українського Голодомору відповідають вимогам положень Конвенції 1948 р.

Органом досудового слідства з усією повнотою та всебічністю встановлено спеціальний намір Сталіна (Джугашвілі) Й.В., Молотова

(Скрябіна) В. М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. і Хатаєвича М.М. – знищення частини саме української (а не будь-якої іншої) національної групи і об'єктивно доведено, що цей намір стосувався саме частини української національної групи як такої.

Причини і мотиви вчинення злочину геноциду (придушення національно-визвольного руху українського селянства та недопущення побудови незалежної української держави), питання про те, де (територія України) і коли (1932–1933 рр.) було вчинено злочин також знайшли своє підтвердження в матеріалах справи.

На підставі ретельного аналізу та всебічної оцінки викладених в постанові фактичних обставин вчинення злочину геноциду, сукупності доказів, що його підтверджують, та висновків про те, що його було вчинено Сталіним Й.В., Молотовим В.М., Кагановичем Л.М., Постишевим П.П., Косіором С.В., Чубарем В.Я. і Хатаєвичем М.М. з прямим умислом, а саме – з метою знищити частину української національної групи в особі українського селянства, апеляційний суд констатує, що органом досудового слідства **встановлена і доведена суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України.**

Таким чином, немає жодних законних підстав для закриття кримінальної справи за відсутністю події злочину чи за відсутністю в діях Сталіна Й.В., Молотова В.М., Кагановича Л.М., Косіора С.В., Чубаря В.Я., Постишева П.П. і Хатаєвича М.М. складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України (п. п. 1, 2 ч. 1 ст. 6 КПК України).

За даними, що містяться у Листі ДЗНД СБ України від 25 грудня 2009 року № 5/1/1-22941 Сталін Й.В. помер 5 березня 1953 року, Молотов В.М. помер 8 листопада 1986 року, Каганович Л.М. помер 25 липня 1991 року, Косіор С.В. помер (розстріляний) 26 лютого 1939 року, Чубар В.Я. помер (розстріляний'" 26 лютого 1939 року, Постишев П.П. помер (розстріляний) 26 лютого 1939 року, Хатаєвич М.М. помер (розстріляний) 27 жовтня 1937 року.

т. 329, а. с. 158–159; т. 10, а. с. 138

Згідно з п. 8 ч. 1 ст. 6 Кримінально-процесуального кодексу України кримінальна справа, порушена щодо померлого, підлягає закриттю.

Відповідно до вимог статті 237 Кримінально-процесуального кодексу України: *"Питання, які з 'ясовуються суддею при попередньому розгляді справи"* суддя, зокрема, з'ясовує таке питання: *чи немає підстав для закриття справи*.

Відповідно до частини першої статті 248 КПК України "при наявності обставин, передбачених статтею 6... цього Кодексу, суддя своєю мотивованою постановою закриває справу...".

Розглянувши кримінальну справу на стадії попереднього розгляду та дійшовши висновку про необхідність закриття кримінальної справи за вказаних підстав, апеляційний суд зазначає, що вона не може бути призначена до судового розгляду колегією суддів, оскільки такий розгляд відносно осіб, що померли, не передбачений чинним кримінально-процесуальним законодавством України, за винятком зазначених у п. 8 ч. 1 ст. 6 КПК України випадків, коли провадження в справі є необхідним для реабілітації померлого або відновлення справи щодо інших осіб за ново виявленими обставинами.

Обвинувачення Сталіну Й.В., Молотову В.М., Кагановичу Л.М., Постишеву П.П., Косіору С.В., Чубарю В.Я. і Хатаєвичу М.М. за ч. 1 ст. 442 КК України органом досудового слідства не пред'являлось і не могло бути пред'явлене в зв'язку з їх смертю. З цих причин обвинувальний висновок у справі не складався.

Підстав для реабілітації Сталіна Й.В., Молотова В.М., Кагановича Л.М., Постишева П.П., Косіора С.В., Чубаря В.Я. і Хатаєвича М.М. немає, обвинувальний вирок відносно них у даній кримінальній справі не постановлено. Крім того, органом досудового слідства встановлено і доведено, що вони вчинили злочин, який кваліфіковано за ч. 1 ст. 442 КК України.

Апеляційний суд також констатує про відсутність передбачених статтею 246 КПК України підстав до повернення кримінальної справи на додаткове розслідування, оскільки з урахуванням специфіки справи досудове слідство в ній проведено повно і всебічно, а за його результатами органом досудового слідства, як вже зазначалось, постановлене об'єктивне і законне рішення про направлення кримінальної справи на розгляд Апеляційного суду міста Києва, якому і належить її закрити.

На підставі викладеного, керуючись п. 8 ч. 1 ст. 6, ст. ст. 240 і 248 Кримінально-процесуального кодексу України, апеляційний суд

П О С Т А Н О В И В :

Закрити кримінальну справу, порушену за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках відносно Сталіна (Джугашвілі) Йосипа Віссаріоновича, Молотова (Скрябіна) Вячеслава Михайловича, Кагановича Лазаря Мойсейовича, Постишева Павла Петровича, Косіора Станіслава Вікентійовича, Чубаря Власа Яковича і Хатаєвича Менделя Маркевича, в зв'язку з їх смертю, які за висновком органу

досудового слідства – Головного слідчого управління Служби безпеки України – з метою придушення національно-визвольного руху в Україні та недопущення побудови і утвердження незалежної української держави, шляхом створення життєвих умов, розрахованих на фізичне винищення частини українців спланованим ними Голодомором 1932–1933 років, умисно організували геноцид частини української національної групи, внаслідок чого було знищено 3 млн. 941 тис. осіб, тобто безпосередньо вчинили злочин, передбачений ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України.

На постанову протягом семи діб з дня її винесення можуть бути подані касаційні скарги, а прокурором – касаційне подання до Верховного Суду України.

Суддя судової колегії
у кримінальних справах
Апеляційного суду міста Києва В.М. Скавронік

Кримінальна справа № 475. – Т. 331. – Арк. 7–54. – Оригінал.

Голодомор 1932–1933 років в Україні за документами ГДА СБУ. Анотований довідник / Відп. упор. В. М. Даниленко. – Львів, 2010. – С. 377–415.

Засудження злочинів комуністичного режиму СРСР / Упор. Є. Захаров. – Харків, 2013. – С. 76–127.

ПЕРЕКЛАД

KYIV COURT OF APPEAL

2-A Solomyanska Street, Kyiv

R U L I N G

in the name of Ukraine

13 January 2010 Kyiv

Judge of the Criminal Chamber of the Kyiv Court of Appeal, V.M Skavronik, in the presence of M.S. Bondarenko, Secretary , with the participation of O. M. Dotsenko, Prosecutor from the Kyiv Prosecutor's Office, carried out a preliminary examination of criminal case N° 1-33/2010, initiated by the Security Service of Ukraine pursuant to section 1, Article 442 of the Criminal Code of Ukraine, based upon the fact of the crime of genocide committed in Ukraine during the years 1932–1933, pertaining to:

– **Stalin (Dzhugashvili), Joseph Vissarionovych**, born December 21, 1879 in the town of Gori, Georgian, member of the bolshevik party since 1903, Secretary of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) from April 1922;

– **Molotov (Skriabin), Viacheslav Mykhavlovych**, born March 9, 1890, in Nolinsk, Viatka gubernia (now town of Sovetsk in the Kirov region of Russia), Russian, member of the Bolshevik Party since 1906, during the period December 1930 to May 1941, Head of the Council of People's Commissars of the USSR and Council of Labour and Defence;

– **Kaganovych, Lazar Moiseevych**, born November 22, 1893, in Kabany (now township Poliske in the Kyiv region), Jew, member of the bolshevik party since 1911, from 1921 worked in the apparatus of the Central Committee of the Russian Communist Party (bolshevik), 1924–1925 Secretary of the Central Committee of the ail-Union Communist Party (bolshevik), 1925–1928 General Secretary of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine; in the period 1928–1930, high-ranking official in the All-Union Central Council of Trade Unions, Secretary of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik); from 1930 First Secretary of the Moscow city and regional committees of the Party, Head of the Agriculture and Transportation sections of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik); and from 1937 Deputy Head of the Council of People's Commissars of the USSR; expelled from the ranks of the Communist Party in 1961 for taking part in mass repression;

– **Postyshev, Pavlo Petrovych**, born September 18, 1887, in the town of Ivanovo-Voznesensk, Russian, member of the bolshevik party since 1904, dur-

ing the period from 1930 to 1933, Secretary of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik), from 29 January 1933 to 17 March 1937, Second Secretary of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and First Secretary of the Kharkiv Regional Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine;

– **Kossior, Stanislav Vikentievych**, born November 18, 1889 in the town of Vengruv, Vengruv region, Syedlets gubernia (now the Warsaw województwo of the Republic of Poland), Pole, member of the bolshevik party since 1907, from 14 July 1928 to December 1937, General Secretary of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine; repressed in 1938, executed on 26 February 1939, rehabilitated in 1956;

– **Chubar, Vlas Yakovych**, born February 22 1891, in the village of Fedorivka, Oleksander region of the Katerynoslav *gubernia,* Ukrainian, member of the bolshevik party from July 1907, during the period from July 1923 to April 1934, Head of the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR;

– **Khatayevych, Mendel Markovych**, born March 22, 1893, in the city of Gomel, Jew, member of the bolshevik party from July 1913, during the period from October 1932 to January 1933, Second Secretary of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, from January 29, 1933, First Secretary of the Dnipropetrovsk Regional Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine.

On May 22, 2009, Lieutenant-Colonel of Justice V.M. Udovychenko, Head of the First Division of the First Department of the Chief Investigation Department of the Security Service of Ukraine, initiated the criminal investigation No. 475, based upon the fact of the crime of genocide committed in Ukraine during the years 1932–1933, as contemplated in section 1, Article 442 of the Criminal Code of Ukraine;

v. 1, p.p. 1–3.

On December 25, 2009, in the course of investigation of this criminal case by the Chief Investigation Department of the Security Service of Ukraine, headed by V.V. Vovk, Major-General of Justice, a criminal case was initiated pertaining to J.V.Stalin (Dzhugashvili), V.M.Molotov (Skriabin), L.M. Kaganovych, P. P. Postyshev, S. V. Kossior, V,Ya. Chubar, M.M. Khatayevych, with evidence of crime pursuant to section 1, Article 442 of the Criminal Code of Ukraine;

v. 1, p.p. 22–26

On December 29, 2009, on the basis of the findings of the pre-trial investigation, a decision was made to turn the case over to the Kyiv Court of Appeal

for examination in accordance with the current legislation, which decision was concurred with on December 31, 2009, by M.Y. Holomsha, Deputy Prosecutor General of Ukraine;

v. 330, p.p. 258–289

On December 31, 2009, in accordance with the letter from the Deputy Head of the Security Service of Ukraine, Lieutenant General of Justice, M.M. Herasymenko, the criminal case was turned over for examination to the Kyiv Court of Appeal, and on that same day, in the normal course, was handed over for examination to V.M. Skavronik, Judge of the Appeal Court Criminal Chamber;

v. 330, p.p. 290

The pre-trial investigation established that in 1932–1933 on the territory of the Ukrainian SSR, the leadership of the bolshevik totalitarian regime committed genocide of a part of the Ukrainian national group, the leadership consisting of: Joseph Vissarionovych Stalin (Dzhugashvili), General Secretary of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik); Viacheslav Mykhaylovych Molotov (Skriabin), member of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik), Head of the Council of People's Commissars of the USSR; Lazar Moisseyevych Kaganovych, Secretary of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik); Pavlo Petrovych Postyshev, Secretary of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik), Second Secretary of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, First Secretary of Kharkiv Regional Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine; Stanislav Vikentievych.Kossior, member of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik), General Secretary of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine; Vlas Yakovych Chubar, member of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik), member of the Politburo of the Central Committee of Communist Party (bolshevik) of Ukraine, Head of the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR; Mendel Markovych Khatayevych, member of the Central Committee of All-Union Communist Party (bolshevik), Second Secretary of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine[1].

According to the information presented in the decision, adopted on 29 December 2009, to turn the criminal case over to the Court the crime was committed in the following circumstances:

After crushing the Ukrainian People's Republic in November 1920, the bolshevik regime undertook active measures on its territory intended to prevent

[1] The names of the various party and state organizations are abbreviated in the original document. They are here translated with their full names to assist the reader – translator.

the restoration of an independent Ukrainian state through a fierce repressive policy aimed at establishing communist rule and suppressing any parties and movements that supported the idea of Ukraine's independence.

With that goal J. V. Stalin together with the above-mentioned persons began an all-encompassing forced collectivization of agriculture, deportation of Ukrainian peasant families, unlawful confiscation of their property, repressions and the physical destruction of Ukrainians.

All this ruined traditional forms of agriculture, deprived Ukrainian peasants of the supplies of grain necessary for normal existence, causing starvation of the Ukrainian population. This resulted in mass anti-Soviet uprisings on the territory of the Ukrainian SSR which were crushed through especially brutal punitive measures.

In pursuit of their criminal intentions, J. V. Stalin, V. M. Molotov, L. M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior, V. Ya. Chubar and M.M. Khatayevych applied on the territory of Ukraine, during peacetime, the repressive apparatus of the communist totalitarian regime, adopted the decisions, and artificially created the conditions meant to exterminate, by famine, a part of the Ukrainian nation.

On January 15, 1932, S.V. Kossior, acting on J. V. Stalin's instruction and in spite of starvation in Ukrainian villages, arranged for the adoption of the decree "On grain procurements" by the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, which increased control over the activities of the leadership of the regions during the grain confiscation.

On February 1, 1932, continuing the criminal actions aimed at the genocide of the Ukrainian national group, S. V Kossior and V.Ya. Chubar signed an order, "On Seed", directing the regional, city and district committees to deny any seed aid to Ukraine's collective farms.

On March 17, 1932, S.V. Kossior arranged for the adoption of the decree "On seed reserves", which was followed by increased repressions in Ukraine with the recruitment of so-called "activists" from among the peasants.

On March 29, 1932, S.V. Kossior arranged for the adoption by the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine of the decree "On Polissya" which formed the basis for brutal repressions against villagers in the Ukrainian SSR and for the deportation from the regions of Polissya of 5,000 families to specially created settlements for the development of building stone and clay quarries. Additionally, together with the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik), he arranged for the deportation of a further 5,000 families outside the borders of Ukraine.

Beginning in Spring 1932, in the execution of their criminal intentions, J. V. Stalin, V. M. Molotov, L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V.Kossior, V. Ja. Chubar and M. M. Khatayevych, began to implement a number of additional decrees and bylaws, which fueled the conditions calculated toward the physical destruction of a part of the Ukrainian national group.

Representatives of other nationalities also suffered when the crime of genocide was committed against the Ukrainian national group.

To implement his criminal intentions, J. V. Stalin delegated an authorized commission from the All-Union Communist Party (bolshevik) headed by V.M. Molotov. On 6 July, 1932, at the Kharkiv meeting of the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, V.M. Molotov, together with L. M. Kaganovych, S.V.Kossior and V. Ya. Chubar, arranged for the adoption of the decree "On grain procurements quota". They also arranged for the approval by the Third All-Ukrainian Party Conference, of a grain procurement quota of 356 million pood[1] per year, which far exceeded the realistic capacity of the Ukrainian peasants.

On 25 July 1932, continuing their illegal actions, L.M. Kaganovych and V. M. Molotov signed and sent to the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR a strictly secret telegram calling forthe intensification of grain confiscation, trade prohibition and brutal repressions against the starving peasants.

Furthermore, on August 7, 1932, in pursuance of their criminal intentions, J.V. Stalin and L.M. Kaganovych arranged for the adoption, by the Central Executive Committee and the Council of People's Commissars of the USSR, of the decree "On protection of property of state enterprises, collective farms and cooperatives and the strengthening of public (socialist) property", which introduced punishment in the form of executions by shooting, property confiscations and prohibition of amnesty.

Additionally, on September 16, 1932, J. V. Stalin approved and sent a secret instruction to the Supreme Court of the USSR, the Prosecutor's Office, the State Political Directorate[2] of the Ukrainian SSR and other repressive institutions, setting out punishment for ""kulaks""[3] and other "socially hostile elements", which prescribed the highest order of punishment-execution by shooting, and in isolated cases, ten years of imprisonment. All punishments were to be carried out within a fifteen-day period from the date of accusation.

---

[1] One pood is equal to 16.38 kg- transl. note.

[2] DPU - the secret police - transl. note.

[3] Ostensibly "wealthy" farmers—transl. note.

J. V. Stalin, V.M. Molotov, L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior, V.Ya. Chubar, and M.M. Khatayevych used the decree adopted on August 7, 1932 and the secret instruction on the application thereof to create conditions directed at the physical destruction of a part of the Ukrainian peasants.

Despite the famine in the Ukrainian SSR, on 2 August 1932, V.M. Molotov signed the decree No. 1200 "On harvesting and grain procurement quota for August 1932" adopted by the Council of People's Commissars of the USSR and sent it for implementation by the central authority in Ukraine. Under that decree, for the month of August grain procurement quota for Ukraine exceeded previous targets by 100 million pood.

In addition, on August 9, 1932 S.V. Kossior signed the decree "On measures for fighting grain speculation" passed by the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, requiring the repressive bodies of the State Political Directorate and militia to ensure full removal of grain and flour vendors from the market and providing for the application of repressions (arrest, confiscation).

On 20 August 1932, continuing these criminal actions, L.M. Kaganovych signed and sent a telegram, "On the unsatisfactory pace of grain procurement," to the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR in which he demanded that severe punitive measures be taken against those responsible.

While realizing the tragic consequences of exporting grain and other foodstuffs during mass famine in the Ukrainian SSR, on 18 September 1932, P.P. Postyshev sent a telegram to the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine demanding full implementation of the export plan for the fourth quarter of 1932.

On 23 September 1932, despite the famine in Ukraine and a complete absence of seed funds, J. V. Stalin and V.M. Molotov, persisting with their criminal intentions, jointly signed and sent a telegram to the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine refusing to provide Ukraine with a loan of seed grain.

Implementing the joint criminal genocidal intent of the above-mentioned persons, on 23 October 1932, M.M. Khatayevych signed and sent a directive letter to all regional, city and district committees of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine with instructions to take particularly firm actions in the confiscation of grain from peasants.

On 25 October 1932, under the leadership of S.V.Kossior, the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine adopted the decree "On the necessity to overcome Ukraine's lagging behind in fulfilling

the grain procurement plan", which increased the tempo of the annual plan by a factor of ten.

On 30 October 1932, V.M. Molotov organized a meeting of the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, which passed the decree "On measures to intensify grain procurement". This decree demanded that local authorities prevent the sale of grain or industrial goods in Ukraine and strengthen repressions by judicial bodies.

On 5 November 1932, S.V. Kossior arranged for the adoption of the decree "On strengthening the role of judicial bodies in grain procurement" by the Politburo of the Central Committee of the Communist (bolshevik) Party of Ukraine, which was aimed at activating the participation of judicial bodies and the prosecutor's offices in the confiscation of grain.

On 9 November 1932, the People's Commissariat for Justice of the Ukrainian SSR issued the Instruction "On activating the participation of judicial bodies in the struggle for grain", setting the maximum timeframe for case investigations at three days.

On 6 November 1932, S.V. Kossior signed a telegram to the regional committees of the Communist Party, imposing a blockade of goods deliveries to most regions of Ukraine.

On 11 November 1932, S.V. Kossior and V.Ya. Chubar signed and sent an extract from Protocol No. 90 of the meeting of the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, the Decree and Instruction of the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR "On organizing grain procurements in the private farmer sector" to the regional committees of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine. In accordance with the Decree and Instruction, repressions against peasants increased, involving full confiscation of their foodstuffs, deprivation of their land allotments and homestead plots and deportation beyond the borders of their districts and regions.

The Decree also provided for the imposing of a so-called "black board" regime on the collective farms which failed to fulfil grain procurement plans. Black listed collective farms were subjected to:

a) Immediate suspension of delivery of goods and of cooperative and state trade activities in their villages and the removal of all available goods from cooperative and state stores;

b) Full prohibition of collective farms trade activities by collective farms, collective farmers, and, as well, private farmers;

c) Suspension of all credit activities and pre-payment demand of all outstanding credits and other financial obligations;

d) Investigation and purging of collective farms with the identification of counter-revolutionary elements and the organizers of grain-collection disruptions.

Fines in the form of additional procurements of a 15-months quota for meat and a year's quota for potatoes were imposed, and repressions intensified against Ukrainian peasants.

Moreover, on 18 November 1932, V.Ya. Chubar and M.M. Khatayevych signed and circulated the decree "On the liquidation of counter-revolutionary nests and the crushing of kulak groups" passed by the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, which was then used by S.V. Kossior to develop a special operational plan, involving the military and task units for the destruction of Ukrainian peasants showing resistance to the bolshevik authorities.

On 27 November 1932, S.V. Kossior signed and sent for execution by local authorities the decree adopted by the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine "On applying repressive measures against collective farms that sabotage grain procurements". This decree was used for organizing court trials against Party members who supported the Ukrainian peasants while genocide was being perpetrated against them.

On December 1, 1932, continuing his criminal activities, S.V. Kossior signed and sent to the regional committees of the Party a directive from the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, which demanded that grain be taken from the countryside by January 15, 1933.

On December 1 and 3, 1932, V.Ya. Chubar arranged for the adoption of decrees of the Council of People's Commissars the Ukrainian SSR "On prohibiting the trade of potatoes in regions which maliciously do not fulfill their contractual obligations and on auditing the available potatoe stocks in the collective farms," and "On prohibiting the trade of meat and livestock". The consequence was the elimination decreeof potatoes, as one of the basic foodstuffs, and the ban on the trade in meat in the Chernihiv, Kyiv and Vinnytsia regions, which immediately resulted in the murder by famine of a part of the Ukrainian peasants.

Upon agreeing with Y.V.Stalin, V.M. Molotov and V.Ya. Chubar on the implementation of the death penalty during grain confiscations, and in order to realize the above-mentioned joint criminal intent, on December 5, 1932 S.V. Kossior arranged for the adoption by the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine of the decree "On measures for eliminating sabotage of grain procurements". This became a basis for creation in the regions of so-called "troika", commissions composed of the first secretary of the Party regional committee, the head of the regional division of the State

Political Directorate and the regional prosecutor which, without court examination, applied repressive measures, including execution, against the peasants.

According to a reference note from the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR of December 2, 1932, not only collective farms, but also village councils, villages individual farmers, and administrative units, such as districts, were listed on the "black boards". In particular, in Vinnytsia region "black board" lists included 8 districts, 44 collective farms, 42 villages of private farmers; in Chernihiv region – 13 collective farms, 38 villages, 1646 private farmers; in Donetsk region – 12 collective farms, 6 villages, 2 village councils, 25 private farmers; in Dnipropetrovsk region – 228 collective farms in 44 districts; in Kyiv region – 51 collective farms in 48 villages and 19 districts; in Kharkiv region – 23 collective farms in 16 villages and 9 districts; in the Odessa region – 12 collective farms in 9 districts.

On December 13, 1932, S.V.Kossior signed the directive of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine "On taking measures against "kulaks" and anti-soviet elements, organizers of grain procurement sabotage" and sent it to the secretaries of the regional Party committees ordering them to identify those communist who had resisted implementation of Party decisions, and to arrest and deport them to the North.

Continuing their criminal actions, J.V. Stalin and V.M. Molotov on 14 December 1932 signed the decree of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) and the Council of People's Commissars "On grain procurements in Ukraine, the Northern Caucasus and the Western Region". Pursuant to this decree, measures were undertaken to break the resistance of peasants, to terminate ukrainization and to apply stringent repressions, including arrests and imprisonment in concentration camps for a period from 5 to 10 years.

On December 23, 1932, S.V.Kossior and P.P. Postyshev attended a meeting of the Dnipropetrovsk Regional Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine where they arranged,for the adoption of a decision "On reviewing timeframe for grain procurements in the districts", which served as a basis for the application of repressive measures in the region and creation of conditions leading to starvation among the peasants.

On 24 December 1932, S.V. Kossior signed a letter from the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and sent it to the secretaries of Party district committees, chairmen of district executive committees, and persons authorized by regional

Party committees,. In the course of implementation of the letter's orders, during the allotted five days there were expropriated, without exception, all

collective farms reserves, including sowing seed, and those who resisted were arrested.

On 29 December 1932, L.M. Kaganovych and S.V. Kossior arranged for the adoption by the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine of the decree "On strengthening repressions against private farmers who maliciously hoard grain". This document ordered repressions against 1,000 homesteads in the Kharkiv region and 500 in the Dnipropetrovsk region, involving confiscation of all their property and appropriation of all farm land and buildings.

On that same day, L.M. Kaganovych and S.V. Kossior, using the decree "On the extension of measures applied in the Odessa region to the Dnipropetrovsk region", ordered the deportation of 700 families and 700 peasants to the Soviet North, and the exile of 50 persons to concentration camps.

Separate from the forced deportations of the civilian population of the Ukrainian SSR were repressive measures undertaken concerning so-called "grain" cases, that is grain hoarding, its "theft," etc. According to data of the State Political Directorate of Ukrainian SSR, in 1932 94,354 people were arrested.

In January 1933, continuing to commit acts aimed at the destruction of a part of the Ukrainian national group by famine, J.V. Stalin, V.M. Molotov, L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior, V.Ya. Chubar and M.M. Khatayevych arranged for the adoption of a number of decisions ordering a total confiscation of grain and other foodstuffs in rural areas of Ukraine, which lead to the murder of millions of Ukrainians by famine.

Thus, on 1 January 1933, J.V. Stalin signed and sent a telegram to S.V. Kossior regarding further strengthening repressions against Ukrainian peasants, including execution by shooting.

On 2 January 1933 M.M. Khatayevych and P.P. Chubar signed a similar directive and sent it to the Party and Soviet bodies of the Ukrainian SSR.

On 22 January 1933, in furtherance of their criminal intention of perpetrating genocide of a part of the Ukrainian national group and being fully aware of mass deaths by famine in the

Ukrainian SSR, J.V. Stalin and V.M. Molotov signed the directive "On preventing the mass flight of starving peasants in search of food from the Ukrainian SSR", adopted by the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) and the Council of People's Commissars of the USSR, and sent it to the Ukrainian SSR. This prohibited the departure of peasants from Ukraine and blocked the borders of the Ukrainian SSR by military units.

This ban deliberately deprived starving Ukrainian peasants of the possibility of obtaining, beyond the famine stricken territory, the food they needed for survival dooming them to death by famine.

On 4 June 1933, the Head of the political division of the Directorate of border guard troops and the troops of the State Political Directorate of Ukraine reported to the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine on the active role of the border guards and the troops of the State Political Directorate of Ukraine in the spring sowing campaign in the collective farms, and also on repressive measures used against Ukrainian peasants.

Thus, the pre-trial investigation established irrefutable evidence that during the years 1932–1933 J.V. Stalin, V.M. Molotov, L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior, V.Ya. Chubar and M.M. Khatayevych organized and perpetrated genocide in Ukraine by creating conditions of life calculated to bring about the physical destruction of a part of the Ukrainian national group, using the following:

– imposing on Ukraine of grain procurements quota at such a high level as to make their implementation unrealistic, and where they were fulfilled, only through force with the use of repressions and by total confiscation from peasants of grain and seed grain reserves;

– "blacklisting" districts, population centres, collective farms, and village councils, thus blockading them by military forces, preventing the population from leaving the black-listed areas, authorising the full confiscation of foodstuffs, and prohibiting trading activities;

– isolating Ukraine's territory by task armed groups, military units and militia;

– preventing peasants from freely travelling in search for food and banning correspondence;

– imposing fines in kind;

– instituting constant searches and confiscation of grain, sowing seed reserves, chattels, clothing, all foodstuffs, and cooked food;

– strengthening criminal repressions, including execution of people who during the confiscation of meat, potatoes, sunflower seeds, and other foodstuffs showed resistance to the authorities.

The Conclusions of the forensic court demographic expertise of the Institute of Demography and Social Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, dated November, 30, 2009, state that 3 million 941 thousand people died as a result of the genocide perpetrated in Ukraine. Of these, 205 thousand

died in the period from February to December 1932; in 1933 – 3,598 thousand people died and in the first half of 1934 this number reached 138 thousand people;

v. 330, p.p. 12–60

Furthermore, according to the conclusion of the pre-trial investigatory body the guilt of J.V. Stalin (Dzhugashvili), V.M. Molotov, L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior, V.Ya. Chubar and M.M. Khatayevych in organizing and perpetrating in 1932–1933 genocide against a part of the Ukrainian national group is confirmed by factual data contained in the testimony of:

– witness H. F. Yakhno, who testified that during the period of 1932–1933 the leadership of the Soviet Union (Stalin and Molotov) and of Ukraine (Kossior and Postyshev), as well as other Party leaders and the acting Soviet authorities created conditions for Holodomor in Ukraine. Members of Komsomol[1] and "activists" of the Soviet regime searched the premises in order to confiscate foodstuffs. He also stated that in 1932–1933 there was no drought or failed grain harvest;

v. 28, p.p. 129–134;

– witness K.M. Ihnatusha (Bojko), who testified that the village council and district executive committee in his village created several units (of 5-6 people) which searched peasants' property, confiscated foodstuffs, livestock, personal belongings and clothing. In 1932–1933 in the village of Trypillya approximately 300 people died of starvation. There were cases of cannibalism in the village. In 1933 representatives of the Soviet regime destroyed two Orthodox churches in the village;

v. 28, p.p. 21–27;

– witness P.V. Hubsky, who testified that because of the laws and decrees of the Communist Party, the Council of People's Commissars and decisions of village councils, the famine was turned into a terrible all encompassing instrument of massive killings and bloody carnage against the nation. Famine and death, as was designed, changed the balance of forces in favour of the bolsheviks, consolidated full and final political and economic victory of the Party in the country. All the actions of the higher Party-Soviet leadership correspond to the meaning of the notion of "genocide" as set out in the UN Convention on Genocide from December 9, 1948;

v. 287, p.p. 136–157

– witness L.Yo. Shepel, who testified that none of the bolshevik authorities provided any food, medical or any other help to the peasants. In 1932–1933,

[1] Young Communist League - transl. note.

police units did not let the peasants of Boriv out of the village and forced them to stay at home;

v. 28, p.p. 71–73

– witness S.I. Kutsenko, who testified that in the middle of 1932 her family was "de-kulakized", and in the neighbouring village of Ivanivka some peasants stood up to the activists, defending their property, however their property was taken by force and the peasants themselves, with their families, were sent to Siberia. The organizers of Holodomor in Ukraine were Stalin, and those who carried it out: Molotov, Chubar and Postyshev;

v. 28, p.p. 98–104

– witnesses K.H. Ishchenko, H.H. Yakhno, I.V.Tarasyuk, P,F.Shcherbak, H.M.Avramivko, H.Yu.Korniyenko, K.A.Damchuk and others;

v. 28, p.p. 69–70, 27–128 139–140, 141–142; v. 66, p.p. 83–85, 134–138, 165–167; v. 215, p. p. 276–279

The circumstances of forced collectivization are confirmed by factual data contained in the testimony of:

– witness Ye.K. Lyubchyk, who testified that peasants who didn't want to join the collective farm and give up their property were deported from the village;

v. 66, p.p. 139–142

– witness A.K. Androshchuk, who testified that approximately 3,000 Ukrainians lived in the village. In 1931 her family listed as "kulaks" was dispossessed and exiled. In the spring of 1932, 5-6 activists carried out searches during which they confiscated all foodstuff, domestic livestock, personal belongings and tillage tools. The organizers of the forced famine in Ukraine were J.V. Stalin, V.M. Molotov, L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior and V.Ya. Chubar. Peasants were not issued identification cards or other documents, which made it impossible for them to travel within Ukraine or beyond. J.V.Stalin issued a law "On five ears of grain", as it was known among the population. According to this legislation, it was prohibited under threat of severe punishment, even execution, to collect on collective farm land the remains of harvest. Fines in kind were imposed for not implementing the grain procurements quota. These fines were paid both by foodstuffs, household items and livestock;

v. 28, p.p. 62-68

– witnesses O.V.Dovbysh, M.O.Boichenko, N.F.Litvinova, Ya.H.Zhurakivska, Z.I.Kostenko, and others, who testified that in 1932–1933 the authorities took all the grain and other food from the peasants;

v. 288, p.p. 57–60, 61–64, 65–68, 39–43, 73–77

– witnesses I.P. Hlomozda, V.S. Moskalenko, M.T. Nabok, P.H. Pechersky, A.P. Telehuz, H.I. Dovzhcnko, M.I. Demydenko, O.I. Zubenko and others, testified that the authorities enforced total collectivization. At their instructions brigades of local "activists" confiscated all food, without exception from the people who refused to join the collective farm, thus condemning them to death by famine;

v. 323, p.p. 178–182, 190–194, 204–208, 227–230, 239–242, 263–266, 287–291, 44–49

With regard to the intensification of grain procurements, mass searches and confiscation of food from peasants:

– witness M.Ya. Baidachny testified that the grain held in each peasant's household was confiscated without warning. Representatives of the authorities and "activists" drove around the village in a cart and took grain from every house, and every homestead;

v. 66, p.p. 78–82

– witness V. T.Dovhan testified that everything edible and valuable was taken away, they even took food out of small pots, and also confiscated clothing and shoes;

v. 66, p.p. 202–205

– witness R. F.Oliynyk testified that about 20 men came, with a metal "stick" and prodded the ground in order to find stores of grain. It was Stalin who was responsible for this since it was his decree to take everything away and kill people by famine;

v. 2, p.p. 249–252

– witness I. I.KoIesnikov testified that in the village of Illinka in the Luhansk Region they dispossessed and exiled the most affluent peasants listed as ""kulaks"". People had wooden mortars in which they ground grain to prepare food. The "activists" intentionally smashed the mortars so that they could not grind the grain to make food. The "activists" went around courtyards with metal sticks, prodded (i.e. made holes in) the ground, looking for grain. When they found grain on someone's property, they took both the grain and the person;

v. 173, p. p 164–167

– witness N. F.Slyusar testified that in the spring of 1933 authorized officials arrived in the village together with "activists" who went around peasants courtyards taking away seeds;

v. 173, p. p 117–119

Similar testimonies were received from witnesses Ye.S. Hrybynyuk, M.P.Paliy and others;

v. 67, p. p 45–47, v. 66, p. p 234–238

With regard to the circumstances of the imposition by the bolshevik regime of "black boards":

– witness Ye.F. Stepatska testified that for non-fulfilment of the grain procurement quota their village Horodok, located in the Vinnytsia region, was placed on the so-called "black board". Trading was prohibited in the village, there were no goods, all benefits for the collective farmers were cancelled, and leaving the village was possible only with a special pass, which supposedly was to be issued by the village council, but never was;

v. 67 p. p. 114–117

From the testimony of witness V.M. Sereda it can be seen that during 1932–1933 there was famine in the village of Piski. "Activists" searched peasants' premises and took away grain and all that was edible. A "troika" formed of representatives of Soviet authorities operated in the village, and killed without trial those who expressed dissatisfaction with the regime. They collected the bodies of those who had died of famine from the houses, took them to the village cemetery and threw them into a huge pit. Together with the victims of the village of Kostyantynivka, around 700 people died of hunger in 1932–1933. The village of Piski was placed on the "black board"; and guards were posted at the exits from the village; these guards didn't let anybody in or out;

v. 215, p.p. 262–266

– witness B.V. Parkhomenko testified that in 1932–1933 the people put on the "black board" were punished, and deprived of all foodstuffs. The Holodomor happened as a result of the State policy of the Soviet regime headed by Stalin. The regime knew the high number of deaths from famine among the rural population;

v. 149, p.p. 195–199

In her testimony, S. I. Koutsenko stated that in the middle of 1932 her family listed as "kulaks" was dispossessed and exiled. In the neighbouring village of Ivanivka, some peasants spoke out against the "activists", defending their possessions, however their property was confiscated by force and the peasants themselves with families were sent to Siberia. She also said that the organizers of the Holodomor in Ukraine were Stalin, Molotov, Chubar and Postyshev.

v. 28, p.p. 98–104

Testimony on the utilization by the authorities of this "black boards" procedure in collective farms was provided by witnesses M.H.Ponomarenko, D.A. Kudla, O.A. Velychko, N.D.Velychko, K.O. Sherstyuk, and others.

v. 111, p.p. 41–48; v. 216, p.p. 180–183

The pre-trial investigation established that in 1932–1933 the authorities used the "black board" procedure in 735 districts, villages, households, collective farms, state owned farms [sovkhoz], machine-tractor stations (MTS), worker/peasant cooperatives, which existed at that time within the borders of the administrative-territorial and regional division of Ukraine.

v. 65, p.p. 115–142; v. 109, p.p. 86–100; v. 105, p.p. 2–9; v. 120, p.p. 46–50; v. 122, p.p. 190–220; v. 140, p.p. 239–250; v. 146, p.p. 223 –250, 252; v. 159, p.p. 106; v. 237, p.p. 248–254; v. 210, p.p. 100–105; v. 212, p.p. 6–65; v. 213, p.p. 43–79, 89, 111–112; v. 237, pp. 248–254; v. 244, p.p. 107; v. 255, p.p. 76–81; v. 256, p.p. 5–32, 40–61; v. 257, p.p. 111–122; v. 284, p.p. 185–187; v. 290, p.p. 138–139; v. 301, p.p. 152–153; v. 322, p.p. 194–205

The following factual testimony evidences how the bolshevik authorities created detachments to block and prevent Ukraine's starving population from receiving assistance from abroad:

– witness K. L. Yurova testified that the population of Western Ukraine during the Holodomor gathered two trainloads of grain for the starving however these were not allowed through the border. The authorities claimed that there was no famine in Ukraine. These trainloads stood on the border for a month. People who tried to break through the border- were shot on the spot;

v. 67, p.p. 69–72

– witness V.F. Zhuravel stated that people who managed to get to Kyiv died in large numbers right on the streets next to buildings. Hiding from the Soviet authorities, residents of Kyiv travelled to the city of Voronezh, where they would exchange and barter their personal items for grain at the markets, which activity was prohibited and severely punished by the authorities;

v. 150, p.p. 12–15

– witness N. M.Nochnyk testified that around May 1933, in the town of Fastiv, Kyiv region, a train stopped near Yakubovsky Street on the railway line. The military removed around thirty young people from one of the carriages. These people were emaciated and very hungry, some could not even move by themselves. Within three days, they all died. Their bodies were left on the roadside;

v. 150, p.p. 77–80

– witness M.P. Adamchuk testified that in 1932–1933 it was impossible to leave one village and move to another village, city or district because peasants had no documents and the authorities prohibited them from leaving their villages;

v. 66, p.p. 112–116

Similar testimony was given by witnesses F.L. Bilokin,V.H. Dmytruk, P.N.Balytska, L.Yo.Shepel, R.M.Pasyuk, Pohribchenko and others;

v. 66, p.p. 206–208; v. 126, p.p. 206–210; v. 150, p.p. 124–126, v. 28, p.p.71–73, v. 28, p.p. 115, 119; v. 173 p.p. 129–131

– witness S.V. Kolomiytseva stated that in 1932–1933 the authorities stopped peasants who tried to leave their villages, taking away their identification documents. A military cordon was established surrounding Kyiv, which prohibited people from other regions to enter the city;

v. 28, p.p. 110–114

With regard to the application of repressions against Ukraine's starving population:

– witness O.S. Savchenko testified that people gathered ears of grain from the fields, for which they were arrested and tried. Guards patrolled the fields and took away everything that was gathered from those peasants they caught. Such people were taken away and never seen again;

v. 67, p.p. 73–76

– witness N. Ya. Shcherbak testified that in 1932–1933 she lived in the town of Obukhiv in the Kyiv region. The Holodomor was caused by a forced shortage of food and its confiscation by the Soviet authorities due to the policy of Stalin, Kaganovych, Postyshev and the Ukrainian leadership;

v. 28, p.p. 74–77

As is deduced from the testimony of witness H. M.Maslyuk, those in power were provided with food. In 1932–1933 the famine occurred because representatives of the Soviet regime forced people to surrender all the grain and other food products. Those who refused to surrender grain and food voluntarily and chose to hide it instead were searched and their belongings confiscated by force;

v. 149, p.p. 102–106

– witness N.Kh. Pyrkh stated that the Soviet regime headed by J. Stalin created all of the conditions for famine. Collectivization was carried out and excessive taxes and impossible grain procurements quota were then introduced. Taxes were imposed on livestock, fruit trees. These taxes were constantly increased. It was prohibited to gather ears of grain from the field and severe punishment was provided for those who disobeyed. Her neighbour who hid grain was arrested and imprisoned. Many Ukrainians from the village were deported to Siberia for showing resistance to the authorities';

v. 150, p.p. 98–101

– witness V.I. Dashko testified that from autumn 1932, following instructions of the authorities a brigade of so-called "activists" was sent to those who

didn't wish to join the collective farm, taking all foodstuffs from them. Wealthy peasants known as "kulaks" were dispossessed and with all their property taken by the government, they were forced to leave their houses. In 1932 the priests of two churches in the village were repressed and the church premises were destroyed;

v. 323, p.p. 209–213

Similar testimony was given by P. D. Dyak, P.A. Myronenko, and others;

v. 28, p.p. 135–138; v. 66, p.p. 243–245

– witness H.T.Bashchenko testified that Lapin, the head of the collective farm was arrested for having given 4 kilograms of grain to each collective farmer;

v. 66, p.p. 72–74

– witness M.I. Yanenko gave testimony of so–called "troikas" being formed on the territory of Ukraine. They sentenced people to death for crimes, which included the hiding of food. Ukrainian writers and officials of various levels were also sentenced to death in large numbers;

v. 149, p. p. 5–9

– witness L.P. Vinnichenko reported that her grandfather, a communist who refused to execute the criminal orders of the Soviet regime to take food from peasants, was convicted and exiled to the northern regions of the USSR. Representatives of the Soviet authorities acted brutally with regard to Ukrainians;

v. 150, p.p. 94–97

As witness Ye.F Suslyuk testified, there were Jews in neighbouring villages, who had their own shops, they lived well. The violence as was applied to Ukrainians was not used against them;

v. 67, p.p. 83–85

– witness M.I. Samarska recounted how she was arrested and sentenced to a year in prison for taking a handful of grain to feed her mother and sister;

v. l73, p.p. 105–107

Witnesses K.I. Shlyonchyk (v.323, p.p. 127–131), H.K. Korshak (v. 323, p.p. 144–147), O.O.Kopysh (v. 2, p.p. 155–158), K.l. Holub (v. 2, p.p. 166–169), P.D. Dubyna. (v. 2, p.p. 170–173), D.Yo.Usaty (v. 323, p.p. 174–177), V.S. Moskalenko (v. 323, p.p. 190–194), D.K. Kolesnyk (v. 323, p.p. 199–203), M.T. Nabok (v. 323, p.p. 207–208), H.V. Sakun (v. 323, p.p. 274–278), V.P.Yurchenko (v. 323, p.p. 279–282), and others gave similar testimony.

With regard to the export of grain and other cereals during the 1932–1933 Holodomor in Ukraine:

– witness H. S.Shlenskova testified that all the grain was taken to the collective farm and guarded by soldiers. It rotted, while at the same time people became bloated from hunger and died in the streets and in courtyards;

v. 67, p.p. 51–53

– witness Z. V.Vilchynska testified that despite the famine the State leadership fulfilled its export commitments;

v. 66, p.p. 65–68

– witness K.T. Koshchuk testified that all the harvested grain was taken to the collective farm, then to the rail station and taken away somewhere. If it was not transported on time, large amounts of the grain rotted while people were starving. No help was provided or came from outside;

v. 66, p.p. 213–215

With regard to whether the communist authorities were aware of the facts of severe shortage of food for the population of Ukraine and about people starving:

– witness O. L.Pobukovska testified that to survive people were forced to eat orach, lentils, frozen potatoes. The authorities knew about the famine and the mortality caused thereby, however people were not given either medical or food aid. On the contrary, the Soviet authorities did everything to leave Ukrainians without food;

v. 149, p.p. 36–39

– witness H. F.Tsopenko reported that in 1932–1933 there was a terrible Holodomor in the village. People died right on the street, near houses, in the field. She saw how they brought a full wagonload of bodies and threw them into a pit. One woman was alive and began climbing out of the pit but nobody paid any attention to her and they continued filling it up. The neighbouring house was inhabited by people who ate people;

v. 150, p.p. 44–47

According to data in the testimony of witness M. L.Shekhtamn, in 1932–1933 the radio and newspapers worked, however they didn't give any information about the famine:

v. 149, p.p. 204–207

– witness L. F.Dzenenko testified that in the village of Burty during 1932–1933 everyday on average five or more people died of starvation. Their bodies were taken by carts to the old cemetery and buried in pits, several bodies lying together. In those years there was a harvest in the collective farms and there were enough foodstuffs. The famine was artificially created by the Soviet regime, the country was then ruled by J.V. Stalin;

v. 149, p.p. 119–122

As witness H. M. Horbatyuk testified, food aid was only given to the head of the village council, while other peasants helped each other as they could;

v. 67, p.p. 28–30

– witness A.I. Oksenchuk reported that there were cases of cannibalism in the village of Novaky, where a neighbour ate her own children, and then she herself died. People at that time travelled on the roof of railcars or on flat–cars to Belarus and exchanged their own belongings for food. Her parents sent her by train to Leningrad. There and in other cities of the USSR there was no famine. At that time only "activists", communists and representatives of the Soviet authorities lived well because they received a food ration, money, clothes and shoes;

v. 125, p.p. 86–89

– witness O.I. Rohovy testified that the decree "On measures to strengthen grain procurement" passed by the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine on 18 November 1932, instructed the creation of local level brigades of "activists". These "activists", not without personal benefit, confiscated the last loaf of bread from the peasants;

v. 66, p.p. 175–193

Similar testimonies were given by P.A Myronenko,O.S Savenko, M.P. Paliy, and others;

v. 28, p.p.135–138; v. 66, p.p. 234–238; v. 67, p.p. 73–76

On the absence of famine in adjacent regions of Russia and Belarus:

– witness H. I. Mozhova reported that in the 1920s and 1930s in her Ukrainian village there were a lot of Russian settlers who held leading positions in the village administration, Party and Soviet bodies. In those years many people secretly travelled to the village of Kantemyrivka in Russia because there it was possible to purchase bread, buy a cow or bull, if you had money, because there was no such a famine in Russia;

v. 173, p.p. 132–134

– witness M. V. Potapova drew attention to the fact that the harvest in 1932 was good but that it was all taken away. Together with her father, she walked to the village of Urazove in the Belgorod region of Russia. In Russia there was no such famine. The people there were not starving at all, they ate white bread and butter. In her native village during the Holodomor up to half the people died, Ukrainians only;

v. 173, p.p. 168–170

Similar testimony was given by witness H. V.Palahuta and others;

v. 173 p.p. 135–137

Regarding facts of burial in mass graves of those who died from famine, eating food surrogates and cases of cannibalism in 1932–1933:

– witness A.A. Ryaba testified that in her village nearly 400 Ukrainians died from the famine. Their bodies were taken away by carts to hide in mass pits at the old village cemetery in Rusaniv. The pits were covered with earth only when they were filled to the top with the corpses of people who died of famine. No crosses were put up;

v. 150, p.p. 5–7

– witness L.H. Bezzhon stated that the bodies of those who had died of famine were buried in masspits;

v. 150, p.p. 8–11

– witness L.P. Savchuk reported that in 1932–1933 at the Baikove Cemetery in Kyiv there was a waste area where those who had died of famine were buried in masspits ;

v. 150, p.p. 81–82

– witness M. N. Karlovych testified that he and his brother went around the village begging for food but nobody gave them anything because there was famine. During the famine of 1932–1933 seven children in his family died. They ate whatever they could find – grass, bark of trees, etc. In the village people bloated and died of famine;

v.216, p.p. 106–108

– witness M. M. Lisovenko claimed that for J.V.Stalin, Ukraine was a target for persecution;

v. 287, p.p. 167–170

– witness N.V. Lapchynska testified that on August 7, 1932 at the peak of harvest, the decree prepared with the direct participation by Stalin in light of the situation in Ukraine was adopted by the Central Executive Committee and the Council of People's Commissars of the USSR and became the main legal basis for criminal sentencing. It was planned that the Ukrainian countryside, gripped by famine, mass illness and a rising death toll, should be deprived of grain.

v. 287, p.p. 121–135

Regarding mass mortality from famine and its side effects:

– witness F. P. Kravchenko testified that in 1933 in her village abound 600 people died;

v. 173, p.p. 171–173

– witness T. I. Bermas testified that in her native village of Berezky there was a mass grave of victims of Holodomor 1932–1933, about 200 people from the village died;

v. 217, p.p. 50-53

– witness O. P. Seredyk reported that in 1932 her family, listed as "kulaks," was dispossessed and forced to deportation. Stalin, Molotov, Kaganovych, Postyshev, Kossior and Chubar created the conditions under which during 1932–1933 in the village about 800 Ukrainians died. As a result of this among the peasants of Ivanivka there were instances of cannibalism;

v. 28, p.p. 48-54

Similar testimonies regarding a forced confiscation of foodstuff, death from famine and use of food substituteswere given by witnesses N.T. Sypata, O.K. Kulak ,V.S Nason, K.Ya. Sobol, K.Ya. Kryukova, E.A. Shabovty, I.A. Lukyanenko, V.V. Malashenko, I.A. Kotlyar, M.H. Zhytnyk, H.I. Savenchuk, O.Yu. Piup, H.O. Malets, H.M. Karpenko, H.D. Ivashko, A.I. Nikytenko, M.T. Ostrovetsky, T.P. Borets, H.M. Ordynska and others;

v. 323, p.p. 1-5, 6-12, 13-18, 20-21, 22-26, 29-33, 39-43, 47-51, 52-56, 57-61, 62-66, 67-69, 70-74, 75-79, 84-86, 87-89, 90-94, 95-98, v. 28, p.p. 55-61

Thus, according to the testimony of witnesses, those who failed to fulfil excessive grain procurement plans imposed by bolshevik authorities were subject to fines in kind; the rural population was prevented from freely travelling in search for food beyond the borders of Ukraine.

At the same time, in the period 1932–1933, armed groups, brigades and "activists" led by persons authorized by the Communist Party bodies, chairmen of village councils in all regions of Ukraine constantly searched peasants' homes, homestead plots, and other premises, removing all the grain, seed, personal belongings, chattels, clothing, millstones. They totally confiscated all foodstuffs, including cooked food, etc.

In this context, the peaceful Ukrainian rural population was the target of mass scale violence: beatings, repression, arrests, military blockade of "blacklisted" villages, settlements and even administrative districts, as well as of Ukraine's borders preventing people from leaving these these territories. As a consequence, people were deprived of access to foodstuff. In this way the bolshevik authorities caused their death by famine.

Concurrently, systematic and brutal repressive measures were also applied against Party and Soviet leaders of all ranks who expressed their disagreement with the imposed grain procurements quota and sought to help starving Ukrainian peasants by providing them with food from collective farms stocks.

The guilt of J.V.Stalin (Dzhugashvili) in organizing the commission of the crime of genocide is additionally confirmed by the following material evidence:

Archival documents: a report by M.M. Khatayevych to the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) dated March 12,1933, on a grave food situation and mortality rate from starvation in the Dnipropetrovsk region (v. 8, p.p. 341-344); a directive letter No. P 4731 dated December 7, 1932, with a written order of J.V. Stalin, Secretary of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik), to apply repressive measures and criminal punishment to the leadership of the Orikhovsky district of the Dnipropetrovsk region, involving imprisonment from five to ten years, and other measures (v. 17, p.p. 285; v. 19, p. p 30); a telegram of 1 January 1933, to S.V. Kossior, General Secretary of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, ordering an unconditional implementation of the decree of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) "On grain procurements in Ukraine" (v. 7 p.p. 164); a memorandum of 18 May 1933, from the Donetsk regional Party committee to the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) and the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine on the status of spring sowing in the region and on food difficulties in the Starobelsk district (v. 9, p.p. 250-253); and other documents as indicated above (v. 7, p.p. 164, 167, 171-174, 206-207; v. 9, p.p. 149-150, 151-152, 153-154; v. 13, p.p. 23-27; v. 32, p.p. 111; v. 288, p.p. 125).

The guilt of V.M. Molotov (Skriabin) in organizing the commission of the crime of genocide is confirmed by material evidence:

Archival documents: a decree of 30 October 1932 ,"On measures to intensify grain procurement" adopted with the participation of V.V. Molotov by the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine (v. 256, p.p. 147-154); a decree of 14 December 1932, of Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) and the Council of People's Commissars of the USSR (v. 9, p. p. 23-27); a telegram of 21 June 1933, from the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) and the Council of People's Commissars of the USSR to the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and to the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR, signed by J.V. Stalin and V.M. Molotov, containing a categorical demand for the mandatory implementation of the yearly grain quota by all collective farms, state farms and private farmers of Ukraine (v. 7, p.p. 206-207); a telegram of 9 April 1932, "On the tempo of butter procurements and export of butter" signed by J.V. Stalin and V.M. Molotov

and sent by the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) and the Council of People's Commissars of the USSR to the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR, with a strong demand to meet butter procurements quota in order to ensure export (v. 7, p. p. 215); a telegram signed by V.M. Molotov and L.M. Kaganovych demanding an increase in the tempo of grain procurements, and that was sent by the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) and the Council of People's Commissars of the USSR to the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR (v. 7, p. p. 305-306); a telegram of 21 November 1932, intensifying the grain procurements campaign, sent by V.M. Molotov to the regional committees of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine (v. 7, p.p. 320-323); and other aforementioned documents (v. 7, p.p. 171–174 , 175–179, 200; v. 14, p.p. 184–186; v. 11, p.p. 52–54; v. 98, p.p. 86; v. 13, p.p. 22–27; v. 288, p.p. 125; v. 32, p.p.111; v. 9, p.p. 151–152 , 153–154).

The guilt of L.M. Kaganovych in organizing the commission of the crime of genocide is confirmed by material evidence:

Archival documents: a telegram ordering an increase in the tempo of grain procurements, signed by L.M. Kaganovych and V.M. Molotov and sent by the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) and the Council of People's Commissars of the USSR to the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR (v. 7, p.p. 305–306); a letter of 30 March 1933, informing about the famine and cannibalism in the village of Mezhyrichya and that was sent from the Pavlohradsky district Party committee to the Dnipropetrovsk regional Party committee (v. 8, p.p. 348–351); a decree of 29 December 1932, "On applying to the Dnipropetrovsk region measures applied to the Odessa region", adopted by the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine with the participation of L.M. Kaganovych and ordering repressions, deportation beyond the borders of Ukraine and imprisonment in concentration camps of persons expelled from the Party (v.9, p. 63); a decree of 29 December 1932, "On grain procurement" adopted by the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine with the participation of L.M. Kaganovych, obligating Party organizations and local authorities to remove all grain from the collective farms, including seed grain reserves as part of grain procurements quota (v. 9, p.p. 64, 67), and other documents (v. 7, p. p 303–304; v. 9, p.p. 63–67, 153–154).

The guilt of P.P. Postyshev in organizing the commission of the crime of genocide is confirmed by material evidence:

Archival documents: a telegram of 8 December 1933, on the tempo of beet procurements warning regional leadership of judicial responsibility for not ensuring the collection of beet from the fields by the end of the ten day period ,signed by P.P. Postyshev and sent to the regional committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine (v. 322, p. p. 11–13); a copy of the telegram of 18 September 1932, from the Central Committee of the All–Union Communist Party (bolshevik) to the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, signed by P.P. Postyshev and ordering the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine to fully execute the export quota for the fourth quarter of 1932 (v. 9, p. p. l 11–113); a letter of 22 April 1935, "On the state of population register in the Ukrainian SSR" from the Chief of the Office of Population Register of Ukrainian SSR, Asatkin, reporting a sharp increase in the death rate in Ukraine in 1932–1933 (v. 9, p.p. 268–270); a memorandum of 16 August 1933, on the state of food consumption among the populace and grain delivery in the collective farms of the Kyiv region sent from the Central Coordinating Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine to the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine (v. 8, p.p. 97–104); a letter of 12 March 1933, on the grave food situation and increased mortality in a number of districts of the region sent from the Kyiv regional department of the State Political Directorate to the Chief of the State Political Directorate of the Ukrainian SSR (v. 8, p.p. 220–226); a report of 14 March 1933, on the grave food situation in the village of Shaparske of Novopskovsk district in the Donetsk region, sent from the State Political Directorate of the Ukrainian SSR to the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine (v. 8, p.p. 227); and other above–mentioned documents (v. 98, p.p. 55 , 106–107, 188; v. 9, p.p. 63–67).

The guilt of S.V. Kossior in organizing the commission of the crime of genocide is confirmed by material evidence:

Archival documents: a memorandum on giving permission to apply judicial measures against saboteurs, signed by S.V. Kossior and sent by direct line from the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine to the Chernihiv regional committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine (v. 317, p.p. 84–86); an extract from Protocol No. 90 of the meeting of the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine "On organizing grain procurements in the private farming sector," dated December 11, 1932, signed by S.V. Kossior and sent to all regional committees of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine (v. 256, p.p. 131–134); a telegram of 5 January 1933, on terms and conditions for private farmers to become members of collec-

tive farms, signed by S.V. Kossior and sent from the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine to the regional bureaus of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine (v. 317, p.p. 226); a decree of 9 August 1932, "On measures for fighting grain speculation," signed by S.V. Kossior and sent from the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine to the secretaries of regional organizational bureaus of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, ensuring that measures are implemented in the elimination of resellers of grain and flour, and imposing judicial responsibility upon those private farmers who were selling grain at farmers markets (v. 318, p.p. 239–241); and other documents (v. 7, p. p 61, 65–66, 67–71, 72–73, 74–75, 76–78, 79, 80–89, 94–95, 111, 170, 183–186, 189–191, 188, 202–203, 205, 243–254, 278–285, 345–346, 351, 381–383; v. 9, p. p 62; v. 32, p.p. 109; v. 98, pp 55; v. 135, p.p. 76–78; v. 12, p.p. 261; v. 256, p. p 131–134, 136).

The guilt of V.Ya. Chubar in organizing the commission of the crime of genocide is confirmed by material evidence:

Archival documents: a memorandum of 6 December 1933, delegating authorized persons to "blacklisted" villages for merciless struggle with saboteurs, "kulaks" and other anti-soviet elements, was signed by S.V.Kossior, Secretary of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and V.Ya. Chubar, Chairman of the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR, and sent from the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR to the regional committees of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and to the regional executive committees (v. 321, pp. 10–12); and other above–mentioned documents (v. 7, p.p. Ill, 188; v 12, p.p. 261; v. 9, p.p. 74–76, 163–165; v. 14, p.p. 233–234, 235–236, 237; v. 15, p.p. 14–19; v. 256, p. p 131–134, 136).

The guilt of M.M. Khatayevych in organizing the commission of the crime of genocide is confirmed by material evidence:

Archival documents: a directive of 2 January 1933, on voluntary surrender of hidden grain by collective and private farmers, signed by M.M. Khatayevych and V.Ya. Chubar and sent from the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR to Party and Soviet bodies (v. 7, p. p. 165); a directive letter of 23 October 1932, signed by M.M. Khatayevych, instructing on measures to be taken in order to increase grain deliveries by private farmers, in particular by applying unconditional penalties and other means of influence, sent from the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine to all regional, city and district Party committees (v. 7, p. p. 180–181); in connection with the mass flight of peasants from Ukraine, a directive of 23 January 1933,

signed by M.M. Khatayevych and V.YA. Chubar, prohibiting peasants from leaving their places of permanent residence which was sent from the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR and issued in accordance with the directive of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) and the Council of People's Commissars of the USSR (v. 9, p. p. 163–165); a memorandum of 20 April 1933, sent by the Pavlohrad district Party committee to the Dnipropetrovsk regional Party committee confirming that the regime was aware of the grave situation in the district (v. 8 p. p. 283–287); a letter of 4 March 1933, from M.M. Khatayevych, Secretary of the Dnipropetrovsk regional Party committee to the Central Committee of the All–Union Communist Party (bolshevik) confirming that J.V. Stalin was in fact informed about the grave food situation, people bloating of hunger and dying from starvation in the Ukrainian SSR (v.8, p. p. 330–337); a letter of 11 March 1933, from the Melitopol district Party committee to the Dnipropetrovsk regional Party committee about the worsening of food situation in the district (v. 8, p. p. 338–340); a report of 3 March 1933, from the Dnipropetrovsk regional Party committee to the Central Committee of the Communist Party (bilshovik) of Ukraine indicating that the regime was aware of the grave food situation and the death rate from starvation in the region (v. 8, p. p. 341–344); a special report of 12 March 1933, from the Katerynska railways transport division of the State Political Directorate to the Dnipropetrovsk regional Party committee indicating that there were deaths from starvation at railway stations (v. 8, p.p. 345–347); and other above–mentioned documents (v. 9, p.p. 74– 76; v. 9, p.p. 163–165).

The following fact also evidences that the crime of genocide was directed specifically against a part of the Ukrainian national group. In accordance with the decisions of the Politburo of the Central Committee of the Soviet Communist Party and the Council of People's Commissars of the USSR, the organization of population resettlement from Russia and Belorussia to the Odessa, Dnipropetrovsk, Donetsk and Kharkiv regions of Ukraine where Ukrainians had been murdered by famine. This helped achieve an intended change in the ethnic composition of the rural population in Ukraine.

A letter on the resettlement of people from the Ivanovo region (Russia) to Starobilsk area in Ukraine sent on October 13, 1933, by Maximov, Deputy Head of the Donetsk regional land administration, to the People's Commissariat of Land Affairs of the Ukrainian SSR, recommends that 3,500 families of resettled collective farmers be distributed between 14 districts of the Starobilsk group, which immediately needed additional settlers.

v. 14, p.p. 45-46

In compliance with the decree of 11 September 1933 “On additional settlement in steppe areas” adopted by the Politburo of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, 22 thousand families were ordered for relocation into the Dnipropetrovsk, Odessa and Donetsk regions in the fourth quarter of 1933. The decree of 31 August 1933, adopted by the Council of People’s Commissars of the USSR, instructed the All-Union Resettlement Committee to organize the resettlement of 15–20 thousand families to the steppe areas of Ukraine in the beginning of 1934;

v. 7, p.p. 363–366

In accordance with the decree of September 23, 1933 “On measures for additional settlement in steppe areas” adopted by the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine the decision was made to create under regional executive committees special commissions for resettlement.

v. l.p.p. 361–362

The mass deaths in Ukraine in 1932–1933 as a result of famine, exhaustion, malnutrition and consequent illnesses are confirmed by the conclusions of the forensic medical expert assessments carried out on the basis of archival documents with regard to the registration of deaths:

In the Vinnytsia region (v. 91, p.p. 10–135, 137–207, 209–255; v. 92, p.p. 1–85, 87–204, 206–268; v. 93, p.p. 2–96, 98–222,224–259; v. 94., p.p. 1–242; v. 95, p.p. 2–251, v. 96, p.p. 1–230);

In the Dnipropetrovsk region (v. 103, p.p. 134–139);

In the Donetsk region (v. 117, p.p. 320–331);

In the Zhytomyr region (v. 133, p.p. 11–329);

In the Zaporizhzhya region (v. 140, p.p. 288–301);

In the city of Kyiv and the Kyiv region (v. 155, p.p. 10–109, 118–180);

In the Kirovohrad region (v. 162, p.p. 17–150);

In the Luhansk region (v. 174, p.p. 159–163);

In the Mykolayiv region (v. 227, p.p. 199–203);

In the Odessa region (v. 24, p.p. 303–316);

In the Poltava region (v. 254, p.p. 229–327);

In the Sumy region (v. 261, p.p. 126–128);

In Kharkiv city and region (v. 282, p.p. 67–241, v. 283, p.p. 8–148);

In the Kherson region (v. 290, p.p. 134–136);

In the Khmelnytsky region (v. 300, p.p. 163– 266);

In the Cherkasy region (v. 316, p.p. 297–302);

In the Chernihiv region (v. 325, p.p. 213–236).

According to the conclusions of the forensic medical expert assessment No.550 of 26 October 2009, food is one of indispensable sources of life support for the human organism. A human being can exist for a while without food.

An approximate limit of human endurance of hunger (with the consumption of water) for over eight weeks can be fatal. Starvation of a person, especially over a long period, causes alimentary (nourishment-linked) illnesses: vitamin deficiency, microelement deficiency, dystrophy, etc., which eventually result in death.

Death of a human being from hunger is determined by a shortage or lack in the daily intake of basic nutrients: protein, fat, carbohydrates, vitamins, microelements, which disrupt a person's metabolism.

If medical assistance is not provided in time to starving people in order to bring them out of their state of starvation, functional and organic disruptions in their bodies occur, eventually resulting in death.

v. 330, p.p. 113–116

According to the materials of the criminal case, the guilt of J.V. Stalin, V.M. Molotov, L.M. Kaganovych and the other aforementioned persons in organizing and committing genocide in Ukraine in 1932–1933 is also confirmed by material evidence in the form of archival documents, which attest to the implementation, at the local level, of the decisions made by the leadership of the bolshevik party:

According to a top secret Protocol No. 21 of the meeting of the Bureau of the Kyiv regional committee of the Communist Party (bolshtvik) of Ukraine, "Performance of meat procurement plan", authorized officials and chiefs of grain procurements brigades in the district were given 48 hours to inform every village about the final meat procurement quota and every household about its particular obligations.

v. 144, p.p. 222–224

A decree of 16 February 1933, of the presidium of the Kyiv regional executive committee, "On the tempo of meat procurements in the region" recited unsatisfactory state of meat procurement in the first quarter of 1933: as of February 13, 1933 – 29. 2%, and by sectors: state farms – 9. 4 %, collective livestock farms – 2. 3%, private farmers – 32. 7%, collective farmers – 27. 9 %. A three day time limit was established for firm quotas of meat confiscation, using sanctions including fines and seizures.

v. 146, p.p. 42–43

A decree of 28 July 1933 of the Bureau of the Kyiv regional committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine containing reports on the tempo

of grain procurements in the district, on unacceptable incidences of clipping ears of grain, on strengthening security measures, and on the implementation of the decree adopted on June 19,1933, by the regional committee with regard to Borodianka district.

v. 144, p.p. 156–157

A decree "On grain procurement targets for January 1933," adopted by the Presidium of the Kyiv regional executive committee on January 7, 1933, requiring district executive committees to lead a decisive struggle against producers and sellers of hand-milled flour, including confiscation of all millstones and household mills, and imposing criminal responsibility for secretly milling grain;

v. 146, p. 60

A copy of the decree "On the transportation of grain from the hinterland," adopted by the commission of the Kyiv regional executive committee on December 21, 1932, and specifying the need to ensure unobstructed transportation of grain from outlying areas;

v. 146 p. 61

A copy of the decree "On the performance of grain procurements in the region," adopted by the Presidium of the Kyiv regional executive committee on December 16, 1932. It allowed the use of repressions as set out in the instructions of the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR on the organization of grain procurements. The regional prosecutor's office was instructed to ensure immediate court proceedings of cases, and the district executive commissions should engage in a decisive struggle with people who ground grain on mills that were not part of the current network, and on hand mills, etc;

v. 146, p.p. 62–63

Secret circular № 168/76 "On intensifying the struggle of the militia with individuals who violate the Government decree banning the sale of new harvest grain before January 15, 1933," passed by the Chief Administration of the Worker and Village Militia of the Ukrainian SSR on September 22, 1932. This prohibition deprived peasants of the possibility of obtaining grain vital for their survival;

v. 98, p. 72

A memorandum № 029933, signed by S.V. Kossior, Secretary General of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, and sent by direct line via a representative of the State Political Directorate to the secretaries of regional committees. It demanded intensification of repressive measures and an increase in

the number of criminal cases against those hiding grain and hindering procurements. It also called for a swift enforcement of sentences in such cases;

v. 98, p.p. 87–88

A summary report of 17 January 1933, signed by Markitan, Secretary of the regional organizational bureau and sent from the Chernihiv regional organizational bureau of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine to the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine. It contained the report on fulfilling grain procurements plan owing exclusively to the seizure of hidden grain;

v. 317, p. 31

An act of 18 February 1933, on the confiscation of "hidden grain" and other foodstuffs such as potatoes, wheat, corn, millet, flour, peas, sun flower seeds, in a total amount of 8.27 centners (1 centner equals 100 kilograms) from collective farmer P. Panasenko by the chairman of the Shyrokivske village council;

v. 98, p. 198

An act of 23 March 1933, on the confiscation of "hidden grain" and other foodstuffs: beans, potatoes, corn from K. and M. Vobyachenko by the chairman of the Novo-Mykolayivske village Council and the persons authorized by the district party committee;

v. 98, p. 198

A decree of 7 May 1932, "On the Drabivsk Case" adopted by the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and the Presidium of the Central Control Commission confirming the decision of the Kyiv regional committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine to dissolve the Drabivsk bureau of the district Party committee, arrest its former leaders and purge the district Soviet apparatus, etc.;

v. 7, p.p. 338–340

A decree of 23 December 1932, on confiscating natural reserves from collective farms, including seed stocks, adopted by the Mykolayiv city committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine;

v. 212, p.p. 53–55

A decree of 31 December 1932 ,"On the imprisonment of former members of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine in concentration camps" adopted by the Odessa regional executive committee. In accordance with this decree a decision was made to imprison for various terms 50 former Party members expelled by the decree of 30 December 1932, of the Odessa regional party committee "for sabotage of grain procurements and betrayal of Party interests";

v. 212, p. 93

A decree of 23 November 1932, "On measures to intensify grain procurements in the Mykolayiv suburban area," adopted by the City Party Committee prohibiting collective farms from freely using any available natural reserves;

v.214, p.p. 141–142

A telegram of 23 January 1933, "On applying repressive measures to ensure the realization of grain procurements plan," sent by the Chernihiv regional organizational bureau of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine to the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, and signed by the Secretary Markitan. It demanded intensification of grain procurements by applying repressive measures in the Bobrovytsya, Buryn, Varva, Bubnov, Nedryhailiv, Pryluky, and Romny districts of the Chernihiv region;

v. 317, p. 49

A letter № 1325/т of 20 July 1933, from the Prosecutor of the Higher Court imposing criminal responsibility on collective and private farmers for clipping ears of grain on their own home plots;

v. 98, p. 172

A letter № 261-135-263 of 12 July 1933, from the prosecutor of Dnipropetrovsk region, the provisional head of the district court and the provisional chief of the Orginstr addressed to all prosecutors and judges of the Dnipropetrovsk region about the timely use of repressive measures;

v. 98, p. p. 173–176

Acts of 15 and 18 January 1933, and other documents, on the confiscation of all property from Makar Yablukov and Fedir Bahon for failure to fulfil the contracting quota and for hiding grain and potatoes under the stove;

v. 98, p.p. 178, 179

A complaint, dated July 30, 1932, of V. Ya. Myronenko, resident of Khotiv village of the Kyiv suburban area, to the All-Ukrainian Central Executive Committee concerning the forced collective farm expropriation of his livestock, dated July 30, 1932;

v. 146, p.p. 118–119

A letter № 886, sent from the chairman of the city council to all village councils of the district, concerning the intensification of work among private farmers in meeting grain procurements quota, and on immediate use of repressions against blacklisted collective farms;

v. 98, p.p. 181

An act on the confiscation and complete disposal of the property of P. Shevchenko for failure to meet grain procurements quota, adopted by the commission of the Novo-Oleksandrivsk village council on March 23,1932;

v. 98, p. 182

A 1932 memo to Party members visiting villages in suburban areas to verify the progress of ongoing economic-political campaigns;

v. 147, p.p. 89–90

An operational report submitted by the head of the operational "troika" to the chief of the Mykolayiv district division of the State Political Directorate on granting permission to arrest and deportation of families subject to "dekulakization" and on evicting peasants from the villages administrated by the village councils of the Varvarivka district

v.212, p.p. 81–83

A decree of 9 February 1932, "On creating regional executive committees on the territory of the Ukrainian SSR", adopted at the IV Session of the All–Ukrainian Central Executive Committee of the XII assembly. According to this decree, five regions were created, namely: the Kharkiv, Kyiv, Vinnytsia, Dnipropetrovsk and Odessa regions, with relevant administrative and territorial units. The Donbas administrative and territorial units were also formed and were directly subordinate to the central authorities;

v. 11, p.p. 276–282

An order № 290/t of 2 April 1932, adopted by the Unified State Political Directorate (Moscow), "On allocating employees from the staff of economic units of district divisions and on vacating the position of authorized persons on economy matters." The Order increases the attention by Soviet authorities, in particular by the Unified State Political Directorate, to the economy and agriculture in the Spring of 1932. New staff units were added to the district divisions of the Unified State Political Directorate which were assigned to specific branches of the national economy in view of the growth of industrial enterprises of local and all–Union significance. With the creation of a network of state owned farms and machine and tractor stations, authorized officials were assigned for economic duties in all district divisions;

v. 26, p.p. 114–117

An order № 0017 of 25 January 1933, issued by the Unified State Political Directorate (Moscow). "On establishing political units in machines– and tractors stations and in state owned farms, and on creating within these units the position of deputy head of the political division for work with the Unified State Political Directorate" According to this order, the Unified State Political Directorate, in implementing the decision of the Central Committee of the Soviet Communist Party (bolshevik), set up political divisions in each MTS, collective farm and state owned farm in order to fight on the spot every sign of counter-revolutionary behaviour.

v. 26 p. p. 44

A letter of 27 March 1933, of the secretary of the Odessa regional committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine to the Secretary of the Mykolayiv city party committee on the intensification of efforts against the decentralization of grain procurements in districts and the creation of "troika" composed of the secretary of the district party committee, the head of the district executive committee and the person authorized by the State Political Directorate

v. 212, p.p. 84–85

A resolution of 4 August 1932, by the bureau of Mykolayiv city committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, on imposing judicial responsibility on the leadership of the village of Balabanivka in the Mykolayiv district for disrupting grain procurements;

v.212, p.p. 100–101

A circular № 164/SPO "On Chekist[1] servicing the collective farms," adopted by the State Political Directorate of Ukrainian SSR on June 19, 1933, and directed to all the heads of regional divisions, heads of city district divisions, representatives of the State Political Directorate in districts and deputy heads of political divisions in the MTS under the control of the State Political Directorate with an explanation of the provisions of the directive concerning the creation of a network of agents in the collective farms on the basis of the established plan

v. 26, p.p. 105

A circular № 308/SPO "On supporting the spring sowing" adopted by the State Political Directorate of the Ukrainian SSR on December 5, 1933, (Kharkiv) and sent to the heads of regional divisions, border detachments, road and transport agencies, city district divisions, district representatives of the State Political Directorate of the Ukrainian SSR, deputy heads of the political divisions of MTS and state owned farms. The Circular demanded that they intensify the work of their agents and to create an agent apparatus to penetrate the counter-revolutionary underground and undercover plans and intentions of an organized counterrevolution;

v. 26, p. p.107–112

An order № 1138/c "On agent operational work in the villages" adopted by the State Political Directorate on December 8, 1932 (Moscow), stating that the so–called counter–revolutionary element had chosen to organize a sabotage of the grain procurements as the main form of struggle against the bolshevik regime and stressed the need to intensify the work of agents in villages;

v. 26, p.p. 38–41

---

[1] state security personnel – transl. note.

An order № 0022 “On intensifying the agent operational work in the cities against the counter-revolutionary elements linked with the villages” adopted by the State Political Directorate on January 29, 1933 (Moscow), and other documents;

v. 26, p. 45

To ensure implementation of their criminal plans to perpetrate genocide, the authorities used measures to promote the creation of party activist units at the local level. Thus, the Decree of the Secretariat of the Mykolayiv city party committee, dated May 3, 1933, established the parameters for providing village leadership with food beginning from May until 15 July 1933.

v. 212, p. 143

A letter to A. Matveyev from his brother on 20 March 1932, in which he reports unlawful actions by the local authorities against poor households in the village and workers in the city, such as excessive taxes, confiscation of clothing, arrests for not paying taxes;

v.212, p.p. 117–120

An application from S. P. Havrylenko to the procurements department of the Mykolayiv city council, dated January 7, 1933, asking to return to underage orphans the grain confiscated from him during a search by the brigade of the Bohoyavlensk village council;

v. 213, p. 20

Information about grain available in the Berezansk granary as of 21 September 1932;

v. 148, p. 69

Information that contains data on the amount of grain stored in the “Zahotzerno” granary of the Pereyaslavsk station as of 22 September 1932;

v. 148, p. 70

An informational review of data, by the Odessa office for grain export ,”Exportkhlib,” during the period from 16 to 21 November 1932, on the accumulation of grain and the implementation of plans for the loading of steamships with grain. According to this review, 15 grain loaded steamships were stationed at the 3 ports of the region, with 25,000 tonnes of grain loaded in Odessa, 32,000 tonnes in Mykolayiv and 12,000 tonnes in Kherson;

v.214, p.p. 43–47

A memo from the head of the social service group of the Kyiv municipal controlling commission of the worker-peasant inspection, “Zaslavsky”, to the regional controlling commission of worker-peasant inspection about the increase

of the number of homeless children (abandoned) in Kyiv, especially those from 1 to 4 years old. According to the memo, beginning from January 1932, the number of these children increased every month: 34 (in January), 98 (in February), 103 (in March), 144 (in April), 227 (in May), 223 (in June). The review revealed unimaginable signs of neglect towards the children (dirt, a large pile up of bodies of dead children,etc). Almost all the children arrived from the countryside, and their numbers continued to increase every day: in May there were 502 children, in June – 1454 and in July – 852;

v. 144, p.p. 99–100

A decree of September 13, 1932 adopted by the Presidium of the board of the Kyiv municipal controlling commission "On caring homeless children in the "Okhmatdit"[1] which noted abandonment of children up to four years old and increasing mortality among them. It stated that the administration of the "Okhmatdit" had issued a directive not to bury the bodies of dead children separately, but to gather them in a large number for a single mass burial;

v. 144, p.p. 96–98

Items 9 and 10 of the decree "On eliminating homelessness," adopted by the presidium of the Kyiv city council of the XI convocation on February 3, 1933, noted a large influx of children from adjacent areas who made up 68% of the homeless;

v. 144, p.p. 210–211

A report on the work of the commission for fighting homelessness, operating under the Presidium of the Kyiv City Council, dated September 1 to November 6, 1932, stating that 2,368 homeless children had been found and accommodated; blockade units had been organized at railway junctions to stop the inflow of homeless children. According to the data from the State Sanitary Inspection, the inflow of the homeless was increasing by approximately 500 people a month. The quarantine reception centres were overloaded by around 200-300%;

v. 146, p.p. 180–184

Minutes of the meeting of the secretariat of the Mykolayiv city committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine on April 24, 1933, prohibiting the release of grain for public consumption on days that the collective farmers did not work in the fields. In addition, it was proposed to judicial bodies, State Political Directorate and local level police that the leadership of collective farms be held responsibility for violating this prohibition;

v. 211, p. 154

[1] A clinic for mother and child care – transl. note

An order .Na 15 of 15 January 1933, issued by the State Political Directorate of the Ukrainian SSR with regard to break outs by families (in groups) fleeing to Poland, and other similar orders concerning penetration by groups of the border on the Dnister river and attempts to flee to Poland (State Political Directorate Orders Jfa 247t and 16 248 dated June 7, 1933);

v. 26, p.p. 150-152, 153, 154

An order JvTe 645/c of July 14, 1932 (Moscow) "On increasing the number of border guards of the border patrol of the Unified State Political Directorate of the Belarusian SSR" issued by State Political Directorate, which increased the number of border guards of the border patrol of the State Political Directorate of the Belarusian SSR by 3,000. This document testifies to the fact that the above-mentioned decision was taken in connection with the steady increase of the number of incidents of illegal border crossing by the starving population of Ukraine;

v. 26, p. 120

The crime of genocide in Ukraine is also confirmed by material proofs that evidence the export of grain from the country in 1932–1933:

A telegram N° 95628 sent from Moscow by the deputy chairman of the council of labour and defence of the USSR to the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and to the grain export agency "Exportkhlib" in Kharkiv on August 27, 1932, noting that only 20,000 tonnes of the 190 thousand tonnes of grain planned for shipment to the ports in August had actually been shipped. The party leadership in Ukraine was required to immediately ensure the shipment, by the end of the month, in the first instance of 30 thousand tonnes of wheat, 20 thousand tonnes of barley and 10 thousand tonnes of rye, as well as to speed up shipping of 170 thousand tonnes of barley.

v. 7, p.p. 216

A decree "On the lading of ships with grain for export" adopted by the Mykolayiv city Party committee on December 15, 1933, set daily norms of grain delivery to elevators for subsequent lading onto ships in ports until December 25, 1933;

v. 212, p. 107

Information about ships passing through the Mykolayiv port from January to December 1932, carrying grain from Ukraine abroad;

v. 211, p.p. 177–184, 186–188

Information about ships laden with grain in Mykolayiv port during January – December 1933;

v. 211, p.p. 185, 189–196

A plan establishing the volumes of consignments of wheat and other cereals for the ports of the cities of Kherson and Mykolayiv for export shipments from the USSR in the third quarter of 1932. The data evidence the export of grain in the third quarter, as follows:

• 90 thousand tonnes from Kherson port. The destination: France, Italy, Egypt and Greece;

• 253 thousand tonnes from Mykolayiv port. The destination: North America, Germany, Holland;

v. 211, p. 199

Information about the loading of 339, 312, 675 kilograms of wheat, rye, barley, oats, corn, other cereals and grouts, onto ships in the seaport of Mykolayiv in 1933. The loading was completed in full with 41 vessels in Mykolayiv, with a loading of 14 other ships completed at other ports. 42 of these vessels were foreign ships bound for Western Europe, 6 ships for the Far East and 7 soviet ships were also bound for Western Europe;

v. 211, p.p. 208–211

A decree "On measures for loading export vessels with grain" adopted by the Mykolayiv Party committee on November 20, 1933, established a schedule of delivery of 6 thousand tonnes of grain per day to the elevator to ensure the loading of 5 ships stationed in port;

v. 214, p. 81

Other archival documents.

The struggle waged by the Stalinist totalitarian regime against the Ukrainian national liberation movement is also confirmed: by material evidence:

archival documents – group criminal cases brought by the State Political Directorate against the "Union of Liberation of Ukraine" (1929–1933); the "Counter-Revolutionary Subversive Organization in the Ukrainian Agriculture" (1930); the "Army Officers Counter-Revolutionary Organization" (1930–1931), the "Ukrainian National Centre" (1930–1932), the "Labour Peasant Party" (1931); the "Ukrainian Military Organization" (1932–1933), and others;

v. 22, p.p. 121–144

Furthermore, according to the Forensic Psychological Experts Conclusion N° 10588, dated December 17, 2009, in the years 1932–1933 conditions of life in Ukraine that caused long-lasted hunger and deprived people from the access to food resulted in psychological changes of the populace, which could result in people committing acts of suicide, murder for the purpose of cannibalism, and necro-cannibalism.

Famine is one of the most potent factors that affects the psyche, mentality and behaviour of a person. The feeling of hunger and experience of hunger is a single psycho-physiological process.

People who endured the 1932–1933 Holodomor in Ukraine could suffer from mental breakdowns resulting from the loss of strength, exhaustion, apathy, and demoralization caused by long-lasting hunger.

v. 330, p.p. 126–130

According to the data, contained in the Conclusion № 02-15/409 of 30 November 2009, made by the Institute of Social and Political Psychology of the Academy of Sciences of Ukraine, during the years 1932–1933 a large number of people in Ukraine experienced severe physical and psychological suffering caused by ongoing malnutrition and famine.

Having features of political technology, the actions of the Stalinist totalitarian regime during the 1930s caused the mental breakdown of the population living on the territory of Ukraine.

This psychological collapse had long-term effects, including psychological trauma for the immediate victims and signs of trans-generational transfer to future generations (the peculiarities of these psychological effects and the methods to overcome them by the descendants of the third generation requires special research).

Starvation suppressed and weakened practically all factors that determine man's behaviour: self-preservation, risk threshold, reproductive/sexual appeal; religious, moral, and aesthetic feelings, etc.;

v. 330, p.p. 134–152

Confirming the intentional creation in Ukraine in 1932–1933 of living conditions calculated to destroy a part of the Ukrainian national group, are numerous established facts concerning such asocial phenomena as cannibalism. This is confirmed by material evidence – 1,022 criminal cases concerning cannibalism and necro-cannibalism in various regions of Ukraine registered, and only in 1932 – 1933.

v. 24, p. p. 1–123, 124–246, v. 25, p.p. 106, 153

Death from famine in 1932–1933 is confirmed by material evidence such as 3,186 death register books for 1932–1933 remained in Ukraine and by the protocols of their review on the basis of which the fact of increased mortality rates caused by hunger and related diseases was established.

857 mass burial sites of victims of genocide have been identified in Ukraine:

v. 68, p. p 2–78, 82–85, 90–93, 98–101, 104–107, 110–114; v. 102, p. p. 10–19; v. 127, p. 3; v. 139, p.p. 1–10; v. 151, p.p. 1–5, 7–13, 15–21, 23–28, 30–36, 38–45, 47–52,54–59, 61–65, 67–73, 75–80, 82–86, 88–92, 94–99, 101–107, 109–114, 116–122, 124–129; v. 162, p.p. 1–12; v. 174, p.p. 8, 40, 47–49, 58,

92–99, 107, 111–114; v. 217, p.p. 1–159, v. 218, p.p. 1–177; v. 236, p.p. 1–174; v. 237, p.p. 259–260 ; v. 250, p.p 1–297; v. 251 p.p. 1–257; v. 259, p.p. 1– 95; v. 261, p. p .52–59; v. 272, p.p. 1–257; v. 290, p.p. 2, 7–11; v. 299, p.p. 1–209; v. 301, p.p. 2–6; v. 326, p.p. 76–82, 87–93; v. 309, p.p. 1–208; v. 310, p.p. 1–240; v. 311, p.p. 1–214; v. 312, p.p. 1–247

In addition, the pre-trial investigation received documentary confirmation of events in the Ukrainian SSR during the Holodomor which are memorialized by reports of the Italian Consulates in Kharkiv, Kyiv, Odessa, Leningrad and the Italian Embassy in Moscow for

1932–1935. In particular, in the dispatch N° 474/106 of 31 May 1933 "Famine and the Ukrainian Question" sent by Sergio Gradenigo, the Italian Consule in Kharkiv, to the Embassy of Italy in Moscow it is noted that "Famine continues to wreak havoc among the people and one simply cannot fathom how the world can remain so indifferent to such a catastrophe and how the international press can stand quietly by in the presence of this massacre organized by the Soviet government. It is incontrovertible that this famine artificial and contrived to "teach the peasants a lesson" "The ethnographic material must be changed", cynically stated one high-ranking official in the local State Political Directorate. Through barbaric requisitions the Moscow government has effectively engineered not so much a scarcity of food (which be putting it much too mildly) but rather a complete absence of every means of subsistence throughout the Ukrainian countryside, Kuban and the Middle Volga";

v. 38, p.p. 1-6, 7–132, 133

Confirmation of the perpetration of genocide against a part of the Ukrainian national group is also found in documents of German diplomatic institutions in 1932–1933, containing reports about the actions of the bolshevik regime in the Ukrainian SSR, and other archival documents;

v. 39, p.p. 1–296

According to the data of the Conclusion of the forensic integrated historical and legal expertise, dated December 28, 2009, during the second half of 1932 and the first half of 1933 the higher leadership of the USSR and the UkrSSR by deliberate and systematic actions committed a crime as defined in section 1, Article 442 of the Criminal Code of Ukraine. The decisions passed and enforced by the higher party and soviet leadership were aimed at a total requisition of all foodstuffs and denial of any access to food, which led to the mass killing by hunger of a part of the Ukrainian national group as such, since the Ukrainians constituted an absolute majority of the rural population and an absolute majority of the Ukrainians were peasants.

Conditions of life deliberately created on the territory of the Soviet Ukraine were calculated to destroy a part of the Ukrainian village population as a substantial component of the Ukrainian national group, which constitute a crime of genocide as defined in section 1, Article 442 of the Criminal Code of Ukraine.

v. 330, p.p. 175–251

Thus, the pre-trial investigation of the criminal case established that the crime of genocide in Ukraine during 1932–1933 was organized and perpetrated by the leaders of the Communist bolshevik party, who were members of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) and the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, namely: J.V. Stalin (Dzhugashvili), V.M. Molotov (Skriabin), L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior, V.Ya. Chubar and M.M. Khatayevych.

Based on the above and taking into account that the crime of genocide was organised and perpetrated by J.V.Stalin (Dzhugashvili), V.M.Molotov (Skriabin), L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V.Kossior, V.Ya. Chubar and M.M.Khatayevych, who are dead and cannot therefore be brought to criminal responsibility; believing that the criminal investigation was necessary to establish all the circumstances of the committed crime; guided by Articles 1 and 2 of the UN Convention "On the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide", dated December 9, 1948; Article 7 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, dated November 4, 1950; the UN Convention "On the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity", dated November 26, 1968; Article 62 of the Constitution of Ukraine; para.8, sec.l, Article 6, para.2, sec.l, Article 130 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, the pre-trial investigatory body, having had its decision confirmed with the Prosecutor General's Office of Ukraine, sent the criminal case for review by the Kyiv Court of Appeal in accordance with the current criminal procedure legislation.

The report of Prosecutor O.M. Dotsenko considers it necessary to close the criminal case on the basis of paragraph 8, section 1, Article 6 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine in view of the death of J.V. Stalin (Dzhugashvili), V.M. Molotov (Skriabin), L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior, V.Ya. Chubar, and M.M. Khatayevych, who, as stated in the Conclusion of the pre-trial investigatory body, committed a crime which falls under Article 442, sec. 1 of the Criminal Code of Ukraine. With this in mind, and having reviewed the materials of the case presented in the findings on the factual circumstances of organizing and perpetrating the crime of genocide against a part of the Ukrainian national group during 1932–1933 adopted by the pre-trial investigatory body on December 29, 2009, the Court of Appeal states as follows:

The appeals of H.O. Omelchenko and O.V. Chornovolenko, Members of Ukrainian Parliament; L.H. Lukyanenko, Chairman of the Association of Researchers of Holodomors in Ukraine; R.M. Krutsyk, Chairman of Vasyl Stus Memorial Association; I.R. Yukhnovsky, Director of the Ukrainian Institute of National Memory; and Petitions of the citizens of Ukraine A.N. Hlukhovska, A.P. Nosenko, H.M. Vasylyeva, V.T. Solomka, M.Ye. Manko, P.A. Metla and H.K. Krasovska containing information about the crime of genocide, as well as sufficient factual data about the commission of the crime of genocide by means of an artificially created Holodomor on the territory of Ukraine during 1932–1933 served as reasons and grounds for bringing a criminal case concerning the perpetration of genocide in Ukraine in 1932–1933. These data were confirmed by information presented in the said appeals and petitions reviewed by the Security Service of Ukraine.

v.l, p.p. 30–34

In accordance with the requirements of Article 97 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine and following paragraph 3, Article 24 of Law No. 2229-XII "On the Security Service of Ukraine", dated March 25, 1992, the Security Service of Ukraine is also a body of inquiry and pre-trial investigation. Thus, its acceptance of the said Appeals and Petitions containing information about the crime of genocide has been legitimate. Taking into account the results of the pre-investigation review, the Security Service of Ukraine has initiated criminal proceedings based specifically upon the elements of crime as described in section 1, Article 442 and indicated by factual data revealed in the course of the pre-investigation review.

There are no grounds for alternative decision contemplated by Article 97 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, such as refusing to initiate this criminal case or sending the Petitions and Appeals that contain information about the crime of genocide to other law enforcement bodies state agencies and departments, since according to the provisions of Article 112, section 3, of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, in cases concerning the crime contemplated in Article 442 of the Criminal Code of Ukraine, pre-trial investigation is conducted by the investigators of the bodies of the Security Service of Ukraine.

On May 25, 2009 at their press conference, the heads and representatives of the Press Service of the Security Service of Ukraine announced that they had initiated a criminal case concerning the perpetration of genocide in Ukraine in 1932–1933, that is in light of the elements of the crime, as defined in section 1, Article 442 of the Criminal Code of Ukraine.

Pursuant to Article 236-7 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, "a decision of the investigation body, of the investigating officer or the prosecu-

tor to initiate a criminal case against a specific person or over the fact of commission of a crime may be appealed in a local court according to where the body is located, or where the work of the official who passed the decision was carried out, and in compliance with jurisdictional rules. “

There were no complaints filed against the Resolution of the investigators of the Chief Investigation Department of the Security Service of Ukraine of 22 May 2009, to initiate a criminal case concerning the fact of the commission of the crime of genocide as defined in section 1, Article 442 of the Criminal Code of Ukraine, or against the Resolution adopted on 25 December 2009, regarding the initiation of a criminal case against J.V. Stalin (Dzhugashvili), V.M. Molotov (Skriabin), L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior, V.Ya. Chubar, and M.M. Khatayevych based on the elements of the crime as defined in section 1, Article 442 of the Criminal Code of Ukraine.

Articles 213 and 214 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, set out the grounds and procedures for closing a criminal case at the pre-trial investigation stage, in particular under the circumstances stipulated in Article 6 of the Code.

According to section 1, paragraph 3 of Article 229 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, the Prosecutor or his deputy, after having examined a criminal case, closes it having reached a decision in compliance with the requirements of Article 214 of this Code.

Neither the pre-trial investigatory body, nor the Prosecutor availed themselves of the procedural powers vested in them, having come to the above-mentioned conclusion that the decision in the case should be made by the court.

The Court of Appeal is convinced that the decision of the pre-trial investigatory body to send this criminal case to the Kyiv Court of Appeal is lawful and well-founded on the following grounds.

For the Ukrainian criminal judicial practice this criminal case is absolutely unique and as such has specific procedural features.

The uniqueness and specific nature of this criminal case is explained by well-known procedural reasons, such as the fact of death of persons who perpetrated the crime of genocide. In this respect the case is subject to closure (section 1, paragraph 8 of Article 6 of the Code of Criminal Procedure) and by those gaps and shortcomings, which objectively exist in the criminal procedure legislation of Ukraine.

According to Article 62 of the Constitution of Ukraine, “a person is presumed innocent of the commission of a crime and can not be subjected to criminal punishment until his or her guilt is proved through lawful procedure and established by an order of the court.”

Thus, regardless of the fact that the people who, according to the conclusion of the pre-trial investigatory body, organized and directly perpetrated the crime of genocide with relation to a part of the Ukrainian national group are deceased, taking in account the legal significance of the decision of the pre-trial investigatory body and that the crime was committed specifically by J.V. Stalin (Dzhugashvili), V.M. Molotov (Skriabin), L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior, V.Ya. Chubar, and M.M. Khatayevych, the given decision should be reviewed by a court, since in accordance with section 2, Article 124, of the Constitution of Ukraine "the jurisdiction of the courts extends to all legal relations that arise in the State"..

Article VI of the UN Convention, "On the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide", dated December 9, 1948, also provides that "persons charged with genocide or any of the other acts enumerated in article III (they are also reproduced in the disposition to Article 442, section 1 of the Criminal Code of Ukraine), shall be tried by a competent tribunal of the State in the territory of which the act was committed".

Section 1, Article 442, of the Criminal Code of Ukraine sets forth various forms of punishment for the crime of genocide, including life imprisonment.

According to section 1, paragraph 2 of Article 34 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine courts of appeal of the regions, the autonomous republic of Crimea, the cities of Sevastopol and Kyiv are competent to examine criminal cases involving crimes, the commission of which is subject to life imprisonment.

Thus, the above-mentioned provisions of Ukrainian legislation and the 1948 UN Convention, ratified by the Ukr.SSR on 22 July 1954, evidence the equity and legal propriety that the court, in this case the Kyiv Court of Appeal, should specifically rule upon the issue concerning the review of the factual circumstances of commission of the crime of genocide against a part of the Ukrainian national group, the conclusions of the pre-trial investigatory body thereon, and the closure of the case.

Furthermore, provisions set out in Article VI of the 1948 UN Convention "On the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide" exclude the jurisdiction of the courts of other countries in the given criminal case, including the courts of the Russian Federation, despite the fact that implementation of a number of decisions adopted in Moscow in 1932–1933 caused man-made Holodomor in Ukraine, which was a means of perpetrating the crime of genocide against a part of the Ukrainian national group. Thus, the Russian Federation lacks the relevant jurisdiction in the case since the Convention requires that the case be examined "by a competent tribunal of the State in the territory of which the act was committed."

As may be seen from the material of the case, the Security Service of Ukraine was guided by the aforementioned provisions of the Convention when opening the proceedings and investigating the criminal case under section 1, Article 442 of the Criminal Code of Ukraine. The reasoning of the pre-trial investigatory body with regard to the retroactive applicability of Article 442 of the Criminal Code of Ukraine to the period of the commission of the crime of genocide by means of the Holodomor of 1932–1933 is based on the following provisions of domestic and international legislation:

Article 58 of the Constitution of Ukraine establishes the general rule, according to which *"laws and other normative legal acts have no retroactive force, except in instances where they mitigate or annul the responsibility of a person"*.

The mentioned constitutional provisions are reflected in Article 5 of the Criminal Code of Ukraine: *"Retroactive effect of the law on criminal responsibility in time "*.

At the same time, according to the requirements of section 5, Article 49 of the Criminal Code of Ukraine, the passage of time as a basis for waiver of criminal liability (as well as a basis for the establishment of the commission of a crime) "shall not apply in the case of the commission of a crime against the peace and security of humanity as provided for in Articles 437 through 439 and section 1, Article 442 of this Code".

Article 442: *"Genocide",* is contained in Chapter XX of the Criminal Code of Ukraine: *"Crimes against peace, humanity and international order "*.

The essence of the abovementioned domestic legislation which provides for criminal responsibility for the crime of genocide is based on and fully complies with the provisions of international law, which provides for criminal responsibility for crimes against peace and humanity.

Article 1 of Law of Ukraine #376-V "On the Holodomor of 1932–1933 in Ukraine", dated November 28, 2006, referring to the UN Convention, "On the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide", dated December 9, 1948, states that *"the Holodomor of1932–1933 in Ukraine is an act of genocide of the Ukrainian people "*.

Article 7 of the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, dated November 4, 1950, provides that the principle of non-retroactivity of criminal law "shall not prejudice the trial and punishment of any person for any act or omission which, at the time when it was committed, was criminal according to the general principles of law recognized by civilized nations."

The UN Convention "On the Non-applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity", dated November 26, 1968 and ratified by the UkrSSR on March 25, 1969 provides that genocide is criminally punishable even if such acts do not constitute a violation of the domestic law of the country in which they were committed (Article 1 of the Convention).

According to Article 9 of the Constitution of Ukraine, the abovementioned international normative legal acts are parts of the national legislation of Ukraine since the Parliament of Ukraine agreed to make them binding. Their provisions comply with the substance of Articles 21 and 24 of the Constitution of Ukraine, according to which *"All people are free and equal in their dignity and rights. Human rights and freedoms are inalienable and inviolable" (Article 21), "the Constitutional rights and freedoms are guaranteed and shall not be abolished" (Article 24, section 2).*

Thus, there are no legal prohibitions for applying section 1 of Article 442 of the Criminal Code of Ukraine retroactively with respect to the actions of Stalin (Dzhugashvili), J.V., Molotov (Skriabin), V.M., Kaganovych, L.M., Postyshev, P.P., Kossior, S.V., Chubar, V.Ya., and Khatayevych, M.M. in organizing and directly committing genocide of a part of the Ukrainian national group by means of a n artificially created Holodomor in Ukraine during 1932 and 1933 as is stated in the findings of the Chief Investigation Department of the Security Service of Ukraine.

This conclusion of the Court of Appeal is also based on the following:

The Preamble of the UN Convention "On the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide", dated December 9, 1948, recognizes that "at all periods of history genocide has inflicted great losses on humanity" and expresses conviction that mankind should be liberated from such an "odious scourge".

According to Article 1 of the Convention, genocide, whether committed in time of peace or in time of war, *"is a crime under international law and against which the Contracting Parties undertake to take measures to prevent and punish its commission. "*

Having reviewed the factual circumstances of the case set forth in the findings of the pre-trial investigatory body, the Court of Appeal, on the basis of a thorough analysis and comprehensive assessment of the gathered evidence in its entirety, findst hat the conclusions set forth in these findings as to the commission, by Stalin (Dzhugashvili), J.V., Molotov (Skriabin), V.M., Kaganovych, L.M., Postyshev, P.P., Kossior, S.V., Chubar, V.Ya., and Khatayevych, M.M., of the crime correctly identified in accordance with section 1, Article 442 of the Criminal Code of Ukraine as genocide of a part of the Ukrainian national group,are substantiated and proven.

The substance and constituent elements of the crime of "genocide" are set out in the introductory part of Article II of the 1948 Convention, which states that *"genocide means . . . acts committed with the intent to destroy, in whole or in part, a national, ethic, racial or religious group, as such"*.

It is generally recognized in the doctrine and practice of international law that to qualify a criminal act as genocide it is necessary to prove that the person who committed the crime had special intent (dolus specialis) to destroy a group specified in the Convention and that the criminal behavior was directed against the defined group, as such.

Therefore genocide differs from other crimes against humanity, *first,* in the nature of the intent, rather than the number of victims; *secondly,* it is committed, not against people in general, but against a clearly defined group; and *thirdly* it is not directed just against individual members of the group, but primarily against the group, as such.

According to the disposition of section 1, Article 442, of the Criminal Code of Ukraine, the target of the given crime is the very existence of one or another national, ethnic, racial, or religious group.

Thus, the essence of genocide lies in the fact that the members of the groups, defined in the UN 1948 Convention "On the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide" and in section 1, Article 442 of the Criminal Code of Ukraine, are destroyed, in whole or in part, because of their affiliation with such groups.

Thus, the ethnic composition of the perpetrators is not an element of the crime of genocide, and therefore it is not relevant to the determination that the illegal actions, committed by J. V, Stalin, L.M. Kaganovych, V.M. Molotov, P.P. Postyshev, V.Ya. Kossior, S.V. Chubar, and M.M. Khatayevych, as established by the pre-trial investigatory body, constituted the crime of genocide.

The established factual circumstances of the case prove that the criminal actions of the persons identified in the findings of the investigatory body were directed against the very existence of a part of the Ukrainian national group. The gathered and verified proofs confirm that the living conditions inflicted on the Ukrainian national group were meant to bring about its partial physical destruction by means of the Holodomor perpetrated in Ukraine, which resulted in the extermination of 3 million 941 thousand people.

According to the rules of relevant Ukrainian legislation and international law, a national group (nation) is what has developed historically, a stable community of people with a common territory, economics, their own language, specific features of life, culture, spirituality. The Ukrainian national group targeted in 1932–1933 fully corresponds to the above-mentioned definition.

The objective aspect of the crime of genocide, contemplated in Article 442, section 1 of Criminal Code of Ukraine, is also established in the case. It has been determined that the actions that resulted in artificially created living conditions led to the Holodomor of 1932–1933 destroyed a part of the Ukrainian national group.

The factual evidence gathered by the pre-trial investigatory body confirms that the crime of genocide organized and perpetrated by Stalin (Dzhugashvili) J. V., Molotov (Skriabin) V.M., Kaganovych, L.M., Postyshev P.P., Kossior S.V., Chubar, V.Ya., and Khatayevych, M.M. was directed specifically against a part of the Ukrainian nation and not against members of other national groups who also suffered from the Holodomor of 1932-33, but in much smaller numbers than ethnic Ukrainians.

It is uncontrovertibly proven that the Holodomor was planned by the above-mentioned persons and executed as one of the phases of a special operation against the Ukrainian national group as such, since only the Ukrainian nation, rather than ethnic minorities, is the subject of state-creating self-determination and only the Ukrainian nation could exercise the right to self-determination, confirmed by the Constitution of the USSR of 1924, by seceding from the USSR and establishing an independent Ukrainian State. For this reason the Ukrainian national group and its essential core – the Ukrainian peasantry became the focused target of the Holodomor of 1932–1933.

According to the circumstances of the case established by the pre-trial investigatory body, the leading roles in the ideological substantiation, planning, organization and commission of the crime of genocide were done by a non-Ukrainian international group composed of Stalin, Kaganovych, Molotov, Postyshev, Kossior, and Khatayevych.

The participation of V. Chubar, an ethnic Ukrainian, has no bearing on the qualification of the crime, perpetrated through the artificially induced Holodomor of 1932–1933, as genocide, since neither domestic nor international criminal law, including the above-mentioned Convention, condition the qualification of a crime on the ethnicity of the perpetrators.

The 1948 UN Convention "On the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide" and the provisions of section 1, Article 442, of the Criminal Code of Ukraine do not link the qualification of specific cases of genocide with the nationality of persons who committed the crime.

Article IV of the 1948 UN Convention "On the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide" only stipulates that *"Persons committing genocide or any of the other acts enumerated in Article 3 shall be punished, whether they are constitutionally responsible rulers, public officials or private individuals."*

The perpetrator of the crime as defined in Article 442 of the Criminal Code of Ukraine is generic.

It is of no significance whether such a crime was perpetrated by a representative of the so-called titled nation or national minority, of the European or Negroid race, or a believer or atheist. It is equally of no importance whether the perpetrator and the victims belong to one race, nationality, ethnicity or faith.

In the given criminal case, the pre-trial investigatory body has identified the following perpetrators of the crime contemplated in section 1, Article 442 of the Criminal Code of Ukraine: J.V. Stalin (Dzhugashvili), V.M.Molotov (Skriabin), L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior, V.Ya. Chubar, and M.M. Khatayevych.

The Security Service of Ukraine, acting as the pre-trial investigatory body, has established that the chief ideologist and organizer of the Holodomor of 1932–1933 in Ukraine as a means of committing the crime of genocide was J.V. Stalin. He played the leading role and a key role in masterminding the crime, establishing the means for its commission and in controlling its execution. As Secretary General of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) that ruled the Politburo, Stalin conceived all principal Party decisions, set forth above, related to the Holodomor in Ukraine.

The Extraordinary Grain Procurements Commissions, established pursuant to to the decisions of the Politburo of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) and headed by Stalin's closest associates ,were specialized integral elements of the centralized mechanism in the perpetration of the Holodomor in Ukraine.

V. Molotov (Skriabin), member of the Politburo of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik), Chairman of the Council of People's Commissars of the USSR, was appointed head of the Procurement Commission for Ukraine . While membership of Molotov's commission was not clearly defined, L. Kaganovych participated in its work. L.

Kaganovych was member of the Politburo and Secretary of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik), and Head of the Central Committee section on Agriculture. He was from Ukraine, knew the country well and had been the Secretary General of the Central Committee of Communist Party of Ukraine in 1925–1928.

Together with L. Kaganovych, P. Postyshev performed special functions in Ukraine. In accordance with the Decree "On grain procurements in Ukraine" adopted by the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) and the Council of People's Commissars of the USSR on December 19, 1932, Kaganovych and Postyshev, together with the republic's leadership ,were

designated to use all necessary measures to ensure the fulfillment of the excessive grain procurements quotas, which was fatal for Ukraine's rural population. As has been established, it was precisely for that purpose that L. Kaganovych and P. Postyshev visited Ukraine on 20 – 29 December 1932. As of January 1933, P. Postyshev was appointed Second Secretary of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine and First Secretary of the Kharkiv Regional Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine (while remaining Secretary of the Central Committee of the All-Union Communist Party (bolshevik) until February 1934).

As a close associate of J.V. Stalin, he [Postyshev] in fact controlled S. Kossior, First Secretary of the Central Committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine. By enforcing the fulfillment of unrealistic grain procurements quotas, and thereby, actually contributing to the organization of the Holodomor, Postyshev played a decisive role in crushing the "national deviation", within the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, neutralizing representatives of the bolshevik party opposing the excessive grain procurements quota and subjecting them to repressions.

S. Kossior, First Secretary of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, V.Chubar, Chairman of the Council of People's Commissars of the UkrSSR, and M. Khatayevych, Second Secretary of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine from October 1932 to January 1933 and First Secretary of the Dnipropetrovsk provincial committee of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine from January 29, 1933, along with other leaders of regional and district committees of the Communist Party (Bolshevik) of the Soviet Union and Ukraine, heads of regional executive committees, authorized officials of regional committees of the Communist Party (bolshevik) of Ukraine, and the leadership of the State Political

Directorate of the UkrSSR, were were key organizers of the Holodomor of 1932–1933 in Ukraine and direct perpetrators of the crime of genocide, committed against a part of the Ukrainian national group. The decision of December 28, 2009, ordered materials related to the other perpetrators to be separated from the criminal case into separate proceedings.

v.330, p.p. 252–253

In order to strengthen control over implementation of the criminal decisions of Stalin and of the Politburo and the Council of People's Commissars of the USSR subordinated to him, which were directed towards organizing and perpetrating the Holodomor in Ukraine, the top officials of the Ukrainian republican leadership were simultaneously members of the higher Party institutions. S. Kossior was a member of the Politburo of the Central Committee of All-Union

Communist Party (bolshevik) since 1930, while V. Chubar was an associate member of the same body in 1926–1935.

Guilt, with respect to the subjective side of the crime set out in Article 442 of the Criminal Code of Ukraine, is characterized by direct intent.

The specific element of the crime of genocide in the form defined in section 1 of that Article is the following objective: the destruction, in whole or in part of any national, ethnic, racial, or religious group.

It has been proven that the parameters of the Holodomor in Ukraine comply with the requirements of the 1948 Convention.

The pre-trial investigatory body has fully and comprehensively established the specific intent of J.V. Stalin (Dzhugashvili), V.M. Molotov (Skriabin), L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior, V.Ya. Chubar, and M.M. Khatayevych to destroy in part specifically the Ukrainian (and not any other) national group. It has also been objectively proven that this intent applied specifically to a part of the Ukrainian national group as such.

The reasons and motives for committing the crime of genocide (suppression of the national liberation movement of the Ukrainian peasants and prevention of the rebuilding of an independent Ukrainian State), the question of where (the territory of Ukraine), and when (1932–1933) the crime was perpetrated are also confirmed in the materials of the case.

On the basis of thorough analysis and comprehensive assessment of the factual circumstances with regard to the commission of the crime of genocide, the totality of the evidence that confirms this, and the conclusions that it was perpetrated by J.V. Stalin (Dzhugashvili), V.M. Molotov (Skriabin), L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior, V.Ya. Chubar, and M.M. Khatayevych with direct intent, namely in order to destroy in part the Ukrainian national group as represented by the Ukrainian peasantry, the Court of Appeal finds that the pre-trial investigatory body has established and proved the subjective side of the crime, as contemplated in section 1, Article 442 of the Criminal Code of Ukraine.

Thus there are no legal grounds for closing the criminal case due to the lack of the event of the crime or the absence, in the actions of J.V. Stalin (Dzhugashvili), V.M.Molotov (Skriabin), L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior, V.Ya. Chubar, and M.M. Khatayevych, of the elements of the crime as provided in Article 442 (paragraphs 1 and 2, section 1, Article 6 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine).

According to Letter #5/1/122941 of the Department for the Defence of National Statehood of the Security Service of Ukraine, dated December 9, 2009,

J.V. Stalin died on March 5, 1953, V.M. Molotov died on November 8, 1986, L.M. Kaganovych died on July 25, 1991, P.P. Postyshev died (executed by shooting) on February 26, 1939, S.V. Kossior died (executed by shooting) on February 26, 1939, V.Ya. Chubar died (executed by shooting) on February 26, 1939, and M.M. Khatayevych died (executed by shooting) on October 27, 1937.

v.329, p.p.158-159; v.10, p.p.138 In accordance with paragraph 8, section 1, Article 6 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, a criminal case initiated with respect to the deceased is subject to closure.

Pursuant to the requirement of Article 237 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine: "Issues which are ascertained by the judge during the preliminary review of a case", the judge , especially, ascertains whether there *are grounds for closing the case.*

According to section 1, Article 248 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, "given the circumstances provided for by Article 6 of this Code, the judge in his or her motivated ruling closes the case".

Having examined the case at the preliminary review stage, and having come to the conclusion about the necessity to close the criminal case on the abovementioned grounds, the

Court of Appeal states that this case cannot be scheduled for court consideration by a panel of judges since such examination with regard to people who are deceased is not anticipated by Ukraine's current criminal procedure legislation with the exception of cases indicated in paragraph 8, section 1, Article 6 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, when such proceedings are necessary for the rehabilitation of the deceased persons, or the reinstatement of the case concerning other people due to newly discovered circumstances.

Charges against J.V. Stalin (Dzhugashvili), V.M. Molotov (Skriabin), L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior, V.Ya. Chubar, and M.M. Khatayevych under section 1, Article 442 of the Criminal Code of Ukraine were not presented by the pre-trial investigatory body and cannot be presented in view of their death. For this reason an indictment in this case was not issued.

There are no grounds for rehabilitation of J.V. Stalin (Dzhugashvili), V.M. Molotov (Skriabin), L.M. Kaganovych, P.P. Postyshev, S.V. Kossior, V.Ya. Chubar, and M.M. Khatayevych, and a sentence pertaining to them in this criminal case is not pronounced. Furthermore, the pre-trial investigatory body established and proved that they committed the crime as contemplated in section 1, Article 442 of the Criminal Code of Ukraine.

The Court of Appeal also points out the lack of grounds as set out Article 246 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine for returning this criminal

case for further investigation, since given the specific features of the case, the pre-trial investigation has been carried out fully and comprehensively and, the pre-trial investigatory body adopted, as already mentioned an objective and lawful decision to forward the criminal case for examination by Kyiv court of Appeal which it is required to close.

On the grounds thus given, guided by Article 6, section 1, item 6 and, Articles 240 and 248 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, the Court of Appeal

R U L E S

To close the criminal case due to the death of Stalin (Dzhugashvili) Joseph Vissarionovych; Molotov (Skriabin) Viacheslav Mykhaylovych; Kaganovych,Lazar Moiseyevych; Postyshev Pavlo Petrovych; Kossior Stanislav Vikentiyevych; Chubar Vlas Yakovych; and Khatayevych Mendel Markovych, who, according to the conclusion of the pre-trial investigatory body – Chief Investigation Department of the Security Service of Ukraine, with the purpose of suppressing the national liberation movement in Ukraine and preventing the restoration and consolidation of an independent Ukrainian State, masterminded the genocide of a part of Ukrainian national group by creating conditions of life calculated to bring about its destruction through the Holodomor of 1932–1933, which resulted at the destruction of 3 million 941 thousand people, that is they directly perpetrated the crime as defined in Article 442, section 1 of the Criminal Code of Ukraine.

This Ruling is subject to petition of appeal and to the Prosecutor's appeal before the Supreme Court of Ukraine, within seven days from the date of its adoption.

JUDGE
Criminal Chamber
Kyiv Court of Appeal V. M. Skavronik

Д О Д А Т К И

Володимир ВАСИЛЕНКО

Голодомор 1932–1933 років в Україні як злочин геноциду: правова оцінка. – Київ, 2009.

У книжці висвітлено вузлові питання правової оцінки геноцидного характеру Голодомору 1932–1933 років в Україні у світлі Конвенції ООН (1948) про попередження злочину геноциду та покарання за нього. Основну увагу приділено обґрунтуванню на-явності наміру тоталітарного комуністичного режиму частково знищити українську націю шляхом виморення голодом українських селян, які були її пи-томим складником. Розкрито механізм здійснення Голодомору, порушено питання відповідальності його ідеологів, організаторів, замовників та виконавців. Обґрунтовано потребу формально-юридичної оцінки Голодомору компетентними органами України для з'ясування всіх його обставин та негативних наслідків.

Суть злочину "геноцид" викладено у формулі початкової частини ст. II Конвенції 1948 р., відповідно до якої "геноцид означає… акти, вчинені з наміром знищити, повністю або частково, будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку". У доктрині і практиці міжнародного права загальновизнаним є розуміння того, що для кваліфікації злочинних дій геноцидом необхідно довести наявність у суб'єкта злочину спеціального наміру (dolus specialis) знищити лише визначену у Конвенції групу і спрямованість його злочинної поведінки проти визначеної групи як такої.

<…>

Вирішальним і критичним для юридичної оцінки тієї чи іншої поведінки як злочину геноциду є встановлення спеціального наміру знищити певну групу і доведення того, що цей намір стосувався саме цієї національної, етнічної, расової або релігійної групи як такої, а не пошуки відповіді на запитання чому, з яких причин і мотивів, де й коли було вчинено злочин, або щодо так званого кількісного порогу, тобто чисельності жертв злочину. Водночас слід підкреслити, що відповіді на ці запитання є важливими як для встановлення спеціального наміру, так і для з'ясування інших обставин злочину, зокрема його спрямованості проти певної групи, визначеної Конвенцією 1948 р. З огляду на це необхідно високо оцінити творчий доробок таких українських істориків, як В. Васильєв, С. Кульчицький, В. Марочко, Ю. Мицик, Р. Пиріг, В. Сергійчук, Є. Шаталіна, Ю. Ша-

повал та багатьох інших, численні розвідки яких є надійним фактологічним підґрунтям для кваліфікації Голодомору 1932–1933 рр. в Україні злочином геноциду. Не можна не згадати також подвижницьку працю світлої пам'яті Дж. Мейса та В. Маняка.

<…>

...Конвенція 1948 р. не передбачає неодмінного пред'явлення документа про план злочину або про намір його здійснення, а вимагає лише доведення такого наміру.Документ, у якому було б викладено план знищення українських селян із допомогою голоду, навряд чи буде виявлено. З огляду на вкорінену у ментальності більшовицького керівництва схильність до конспірації та його прагнення приховати страхітливо злочинну і нелюдську акцію, наявність такого документа у принципі є проблематичною. Навіть у фашистській Німеччині, де існувала офіційно схвалена расистська доктрина, геноцидна акція проти євреїв відбувалася під прикриттям евфемізму "остаточне вирішення єврейського питання".

Сьогодні противники визнання українського Голодомору геноцидом погоджуються з тим, що голод в Україні та інших частинах СРСР був породжений свавільним вилученням у селян вирощеного ними врожаю та інших сільськогосподарських продуктів на основі надмірних хлібозаготівельних планів, встановлюваних державою за рішеннями вищих партійних органів. Реалізація таких планів неминуче прирікала село на голодну смерть. Отже, планування надмірного вилучення в селян виробленої ними сільгосппродукції є рівнозначним плануванню Голодомору. Таким чином, можна стверджувати: план винищення українських селян був замаскований під надмірні плани хлібозаготівель.

<…>

Широке застосування надзвичайно жорстких і жорстоких репресивних методів виконання надмірних планів хлібозаготівель і свавільне позбавлення селян усіх запасів продовольства є переконливим доказом наміру тоталітарної влади викликати голод в Україні і використати його як знаряддя для цілеспря-мованого знищення українського селянства, як частини української нації.Аналіз поведінки комуністичного керівництва дає можливість виявити низку непрямих доказів, які переконливо підтверджують наявність такого наміру.

По-перше, у розпал Голодомору українським селянам було заборонено виїздити поза межі України. Заборона забезпечувалась розміщенням на кор-донах УСРР та на залізничних станціях військових частин і підрозділів ГПУ. Відповідно до Постанови Політбюро ЦК ВКП(б) та РНК СРСР

від 22 січня 1933 р., органи влади були зобов'язані "не допускати масового виїзду селян із Північного Кавказу в інші краї та в'їзд до меж краю з України", а також "масового виїзду з України в інші краї та в'їзд в Україну з Північного Кавказу". Ця заборона свідомо позбавляла селян, що голодували, можливості придбати необхідні для порятунку продукти харчування поза межами ураженої голодом території України, прирікаючи їх на голодну смерть.

По-друге, систематичні і жорстокі репресивні заходи вживалися до тих партійних і радянських керівників усіх рівнів, які висловлювали незгоду з надмірними планами хлібозаготівель і прагнули допомогти селянам, що голодували, шляхом виділення їм продуктів харчування із колгоспних фондів.

По-третє, у державних резервах Непорушного і Мобілізаційного фондів було нагромаджено досить великі обсяги збіжжя, але цей ресурс не було ви-користано для надання допомоги голодуючій Україні. В обох фондах на 1 січня 1932 року зберігалося 2,033 млн. т збіжжя, а на 1 січня 1933 р. – 3,034 млн. т. Цієї кількості зерна цілком вистачило б для забезпечення хлібним раціоном (при денній нормі 1 кг) до нового врожаю 10 млн. осіб у 1932 р. і 15 млн. осіб у 1933 р.

По-четверте, величезні обсяги збіжжя та інших продуктів харчування, вироблених в Україні , експортувалися за її межі – в інші регіони СРСР і за кордон, тоді як мільйони українських селян були позбавлені їжі і вмирали голодною смертю. З Радянського Союзу було експортовано 5,8 млн. т збіжжя у 1930 р., 4,8 млн. т – у 1931 р., 1,6 млн. т – у 1932 р. та 1,8 млн. т – у 1933 р.

Не викликає сумніву, що обмеження зернового експорту в 1931 р., наприкінці якого в Україні вже виникли серйозні продовольчі ускладнення , поширювалося голодування й навіть з'явилися перші ознаки голоду, та припинення такого експорту у 1932–1933 рр. могли б запобігти виникненню голоду. Причому такий крок не був критичним для реалізації планів радянської індустріалізації. Річ у тому, що в цей період упали світові ціни на пшеницю і, відповідно, зменшилися валютні надходження від її експорту. У 1932–1933 рр. вартість експортованого хліба становила лише 369 млн. крб. Тоді як від експорту лісоматеріалів і нафтопродуктів було одержано майже 1 млрд. 570 млн. крб.По-п'яте, сталінський тоталітарний режим проголосив голод в Україні неіснуючим явищем і на цій підставі відмовлявся від допомоги, яку пропо-нували численні неурядові організації, зокрема закордонні українські громади, і отримання якої сприяло б якщо не відверненню трагедії, то істотному зменшенню її масштабів. Політика заперечення Голодомору і відмова від міжнародної гуманітарної допомоги

є переконливим додатковим свідченням наміру режиму використати голод для знищення українського селянства, як частини української нації.

<…>

У 1932–1933 рр. жертвами штучно організованого голоду стали не лише українські селяни. Однак лише український Голодомор, який охопив Україну і Кубань, був геноцидом. Голод в інших регіонах СРСР мав ознаки іншого міжнародного злочину, відомого під назвою винищення. І річ тут не в тому, що, порівняно з іншими регіонами, рівень смертності та кількість людей, вимордуваних в Україні й на Кубані, були на кілька порядків вищі. Адже, з юридичного погляду, кількісні показники не є критерієм для кваліфікації протиправної поведінки злочином геноциду.

<…>

Український Голодомор був складником багатоходової превентивної каральної операції, спрямованої проти української нації як такої, оскільки її відродження становило загрозу єдності і самому існуванню радянської імперії. У ході цієї операції із допомогою штучно організованого голоду було завдано нищівного удару по українському селянству з метою фізично знищити питому частину нації, а отже, підірвати її визвольний потенціал.

<…>

Нетотожність українського Голодомору єврейському Голокосту не може бути підставою для заперечення геноцидного характеру української національної трагедії. Нацисти звозили євреїв з усієї Європи до таборів смерті і там знищували в газових камерах. Українців виморювали голодом на їхній споконвічній етнічній території. Матеріальні параметри обох злочинів явно не-тотожні. Однак їх юридичні виміри у світлі Конвенції 1948 р. є однаковими.Одна зі специфічних рис українського Голодомору зумовлена тим, що в перебігу історичного розвитку в деяких регіонах України відбулося вкраплення в тіло української нації національних меншин. Тому під час Голодомору, крім українців, справді гинули і представники національних меншин України. Вони також стали жертвами злочинних дій кремлівського керівництва. Але злочин геноциду було спрямовано не проти них, а проти української нації. Голодомор планувався і здійснювався як один з етапів спецоперації проти української на-ції як такої, оскільки саме вона, а не національні меншини, виступає суб’єктом державотворчого самовизначення і лише вона могла реалізувати право на са-мовизначення шляхом виходу з СРСР і утвердження незалежної держави.

<…>

Той факт, що від українського Голодомору постраждали представники національних меншин України, аж ніяк не може слугувати підставою для заперечення його антиукраїнської спрямованості. Здійснюючи Голокост проти євреїв, нацисти одночасно знищували циган, поляків, білорусів, українців, представників інших націй, яких вони так само вважали расово неповноцінними і потенційними ворогами рейху. Про це свідчать трагедії Бабиного Яру і інших місць масового знищення євреїв. Але ж ніхто не заперечує, що Голокост є геноцидом єврейського народу.

Представники національних меншин України стали невільними і невинними жертвами українського Голодомору не тому, що були росіянами, євреями, поляками, німцями чи болгарами, а тому, що жили серед української нації, проти якої було спрямовано злочин. Вони немовби опинилися на лінії вогню, коли планували вбити конкретну особу, а постраждали й інші люди, що опинилися поблизу. Але ж нікому не спаде на думку заперечувати наявність злочину на тій підставі, що внаслідок його вчинення постраждали також осо-би, яких злочинець не мав наміру позбавляти життя.

<…>

Організовуючи штучний голод, сталінський тоталітарний режим мав на меті часткове винищення: а) селян – як представників соціальної верстви, яка розглядалась як ворожа, – з тим, щоб упокорити їх та подолати їхній опір, і б) української національної групи, як такої, оскільки її розвиток становив потенційну загрозу цілісності і самому існуванню комуністичної імперії і оскільки питому частину української нації складали селяни які чинили най-більший спротив режиму.Виокремлення українського Голодомору як злочину геноциду, яке спирається на ґрунтовну фактологічну базу, аж ніяк не є запереченням злочинного характеру дій комуністичної влади, що спричинили масову загибель селян інших національностей на території РРФСР. Не виключено, що злочинні дії, вчинені в той час проти казахів, татар та башкирів, також були актами геноциду. Підтвердити чи спростувати це можуть спеціальні дослідження та офіційні розслідування в Казахстані, Татарстані чи Башкортостані.

<…>

Почуття національної ідентичності українського селянина у поєднанні з його антибільшовизмом було підгрунтям українського сепаратизму і становило загрозу єдності та самому існуванню СРСР. Саме тому об’єктом злочину геноциду стала українська нація, для послаблення якої сталінський тоталітарний режим здійснив геноцидне винищення українського селянства як питому частину нації і джерело її духовної та матеріальної сили.

<…>

Тогочасні повідомлення іноземних кореспондентів та закриті звіти посольств і консульств, акредитованих в СРСР, сконцентровані головним чином на голоді в Україні і Північному Кавказі. Причому як у кореспонденціях, так і в аналітичних висновках дипломатичних звітів даються оцінки людських втрат і підкреслюється, що голод в Україні було спланованo з метою приборкання та знищення української нації.Так в аналітичному звіті "Голод і українське питання", підготовленому у травні 1933 р. Королівським консулом Італії в Харкові С. Граденіго, зазначалось, що політика московського уряду "має на меті за кілька місяців ліквідувати українську проблему, пожертвувавши 10 чи 15 мільйонів душ. І ця цифра не повинна здаватись перебільшеною. Гадаю, що її вже, мабуть, досягнуто і буде перевищено... З цього я роблю висновок: теперішня катастрофа спричинить колонізацію України переважно російським населенням. Це змінить її етнографічну природу. Можливо, в дуже близькому майбутньому, не доведеться більше говорити ні про Україну, ні про український народ, а отже не буде й української проблеми, оскільки Україна фактично стане частиною Росії".

<…>

Навіть якщо під час Голодомору загинуло б не кілька мільйонів українців, а на порядок менше, це не змінило б геноцидного характеру цього злочину. Численні підрахунки, зокрема ті, результати яких вказують на мінімальну кількість жертв Голодомору, свідчать, що вбито мільйони. Точне число мільйонів – 3, 5, 7 або 10 з правової точки зору не має принципового значення.

<…>

Ідеологом, замовником і організатором Голодомору в Україні був Сталін, який відігравав керівну і ключову роль у плануванні злочину, формуванні механізму його здійснення і контролі за його здійсненням. Як генеральний секретар ЦК ВКП(б), диктаторській волі якого підкорялося Політбюро, Сталін був ініціатором усіх принципових партійних рішень щодо організації Голодомору в Україні.Спеціалізованими елементами центрального механізму здійснення Голодомору в Україні та на Північному Кавказі стали надзвичайні хлібозаготівельні комісії, створені за рішеннями Політбюро ЦК ВКП(б). На чолі комісій стояли особи з найближчого оточення Сталіна.

<…>

Голодомор було вчинено злочинною групою з чітко побудованою ієрархічною вертикаллю керівництва та координації злочинної діяльності. Вона

являла собою стійке об'єднання осіб, які належали до вищого ешелону "партійної держави" і які свідомо використовували її як інструмент залучення широкого кола інших осіб для участі в злочинній діяльності. Особливістю побудови злочинного угрупування, що здійснювало Голодомор, є його промовиста багатоетнічність. Головні ролі в ідеологічному забезпеченні, плануванні, організації і здійсненні злочину належали неукраїнській інтернаціональній команді, яка складалася зі Сталіна, Кагановича, Молотова, Мікояна, Постишева, Косіора, Балицького, Хатаєвича, Вегера, Терехова, Реденса, та ін.

<…>

Внаслідок геноциду проти української нації, українське суспільство, за висновком Дж. Мейса, стало і все ще у значній мірі залишається травмова-ним постгеноцидним суспільством. Отже, сьогодні актуальним є політичне засудження злочинів керованого Сталіним комуністичного тоталітарного режиму, яке має супроводжуватись офіційною правовою оцінкою Голодомору і системним вивченням його руйнівних наслідків, виробленням та реалізацією комплексних заходів, необхідних для відродження української нації, оздоровлення суспільства та демократичного розвитку незалежної України.

<…>

Повномасштабне розслідування всіх обставин Голодомору та його офіційна кваліфікація в Україні створить потужне і переконливе правове і фактологічне підґрунтя для широкого міжнародного визнання і засудження геноцидного характеру цього жахливого злочину.

* * *

Британская пресса раскрыла подлинные масштабы Голодомора: четыре миллиона жертв

"ForUm"

<…>

В начале 1930-х Сталин закрыл границу между РСФСР и Украиной чтобы вести о голоде не распространялись, но одному британскому журналисту увидеть собственными глазами, пишет британская газета The Times.

Дневники журналиста Гарета Джонса, который нелегально пробрался в Украину, в окрестности Харькова, и брал интервью у голодающих, до середины декабря можно увидеть на выставке в Кембриджском универси-

тете, сообщает корреспондент Джек Мэлверн. По данным газеты, в Украине Голодомор унес 4 млн жизней.

“Все рассказывали одно и то же: “хлеба нет; мы уже два месяца не ели хлеба; много людей умирает”. “Мы кормили весь мир, а теперь голодаем”, – описывал Джонс в дневниках свои разговоры с крестьянами. Затем Джонс выехал в Берлин и разослал свою статью в качестве “пресс-релиза”. Ее опубликовали в Великобритании и Америке. В том числе Джонс описывал, как в поезде некий коммунист уверял его, что никакого голода нет: “Я выбросил в плевательницу хлебную корку, которую не доел, (хлеб у меня был свой, запасенный загодя). Другой пассажир тут же выудил корку и жадно проглотил. Коммунист стушевался”.

Статья Джонса представляла собой свидетельство очевидца, но другие московские корреспонденты западных изданий оспорили ее, чтобы задобрить власти, пишет газета. Так, репортер “The New York Times” Уолтер Дьюренти счел мнение Джонса несколько поспешным и намекнул, что у него слишком богатое воображение. Джонс был вынужден покинуть СССР, а через два года, в возрасте 29 лет, был похищен разбойниками в Китае и погиб. И лишь в 1990-е годы родственники Джонса наткнулись на чердаке на его дневники.

“Родственники считают, что похищение в Китае, возможно, было организовано советскими шпионами”, – пишет газета. Экс-премьер-министр Великобритании Дэвид Ллойд-Джордж, с которым Джонс консультировался на внешнеполитические темы, тоже в свое время намекал: журналиста убили, потому что он знал что-то важное.

По материалам “Инопресса”

* * *

У Службі безпеки України 25 серпня 2009 року проведено круглий стіл “Злочин Голодомору–геноциду 1932–1933 років в Україні”. У заході взяли участь керівники СБУ, експерти в галузі українського та міжнародно-го права – уповноважений України в міжнародному суді ООН Володимир Василенко, суддя Федерального суду претензій США Богдан Футей, голова правління Української Гельсінської спілки з прав людини Євген Захаров, народні депутати України, в. о. директора Українського інституту національної пам’яті Ігор Юхновський та інші. Фахівці дали юридичну оцінку злочину Голодомору–геноциду у контексті міжнародного права.

На засіданні виступили вчені, представники державних органів та громадських організацій. Зокрема, Богдан Футей, окреслюючи судові перспективи кримінальної справи за фактом Голодомору, наголосив: “Проведення відповідного кримінального процесу є обов’язковим кроком

Української держави в рамках виконання своїх міжнародно-правових зобов'язань. Важливий момент: сторона, яка стверджує існування геноциду, повинна довести намір за допо-могою переконливих доказів. Такий елемент наміру був у діях влади СРСР, яка організувала Голодомор 1932–1933 років в Україні. І це вже доведено до-слідниками документально".

За матеріалами прес-центру СБУ

* * *

СБУ порушила кримінальну справу за фактом вчинення геноциду

Харків. 25 травня [2009 року]. УНІАН. Служба безпеки України порушила кримінальну справу за фактом вчинення геноциду в Україні у 1932–1933 роках, внаслідок чого загинули мільйони громадян.

Про це повідомив голова СБУ Валентин Наливайченко сьогодні під час зустрічі з представниками Світового конгресу українців, поінформували УНІАН у прес-центрі Служби безпеки.

Кримінальну справу за фактом вчинення геноциду в Україні у 1932–1933 роках, тобто за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України, було порушено 22 травня 2009 року.

Підставою для порушення стали звернення голови Українського інституту національної пам'яті Ігоря Юхновського, народних депутатів України Григорія Омельченка, Олександра Чорноволенка, голови Асоціації дослідників голодоморів в Україні Левка Лук'яненка, голови товариства "Меморіал" ім. В. Стуса Романа Круцика, а також заяви інших громадян України з вимогами провести розслідування обставин вбивства голодом мільйонів людей в Україні у 1932–1933 роках...Розглянувши заяви та повідомлення про злочин – геноцид, Службою безпеки України у співпраці з Генеральною прокуратурою України та Українським інститутом національної пам'яті здійснено перевірку, в ході якої встановлено, що після повалення Української Народної Республіки у 1921 році на цій території більшовицький режим розпочав активні протиправні дії щодо недопущення створення незалежної Української держави, спрямовані на денаціоналізацію України, її уніфікацію на звичайну адміністративно-територіальну одиницю Союзу Радянських Соціалістичних Республік...

З цією метою проводилися суцільно насильницька колективізація сільського господарства, розкуркулення та депортація українських селянських родин, незаконна конфіскація їх майна, здійснювалися репресії та фізичне знищення громадян.Сталінським тоталітарним режимом... в той час були прийняті рішення, якими зруйновано традиційні форми сільськогосподарського виробництва, позбавлено українських селян необхідних для життєдіяльності запасів зерна та продовольства, запроваджено "натуральні

штрафи", застосовано репресивні заходи примусу щодо боржників із хлібозаготівель, заборонено торгівлю і заве-зення товарів у населені пункти, занесені на "чорні дошки", вільне пересування селян по території СРСР з метою пошуку продовольства, а також використано спеціальні озброєні загони та армійські частини для ізоляції території УСРР, що створило у 1932–1933 роках для національної групи – українців, життєві умови, розраховані на їх повне фізичне знищення.Протиправні дії були направлені на вбивство голодом українців як на-ціональної групи. Від цих злочинів влади постраждали і представники інших національностей...

За даними прес-центру, в ході перевірки відібрано пояснення від очевидців та свідків подій, що відбувалися в Україні під час Голодомору 1932–1933 років, отримано розсекречені архівні таємні документи, наукові дослідження вітчизняних та закордонних вчених, істориків, громадських діячів, опублікова-ні в засобах масової інформації повідомлення, висновки Києво-Могилянської академії та Львівського національного університету ім. І. Франка щодо юридичної кваліфікації дій керівництва більшовицької влади як масових вбивств голо-дом, тобто злочину проти безпеки людства. Порушуючи кримінальну справу, СБУ керувалась нормами національного законодавства та принципами міжнародних конвенцій, сторонами яких є Україна, а саме, Конвенцій ООН від 1948 року "Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього" та від 1968 року "Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства", а також Європейської конвенції "Про захист прав людини і основоположних свобод" 1950 року...

Крім того, статтею 7 Римського статуту міжнародного кримінального суду визначено, що злочинами проти людства є здійснювані великомасштабні та систематичні дії щодо цивільних осіб, зокрема умисне винищення, депортація, насильницьке переміщення населення, тортури та інші нелюдські діяння.Під час розслідування кримінальної справи СБУ неухильно керуватиметься Кримінальним кодексом України та Законом України "Про Голодомор 1932–1933 років в Україні", яким у 2006 році Верховна Рада України визнала Голодомор як цілеспрямований акт масового знищення людей, тобто геноцидом українського народу...

* * *

<...>

Рафаель Лемкін... Імовірно, певній частині читачів "Дня" це прізвище відоме, бо про нього писав Джеймс Мейс, але всі (серед них й президент Росії Медведєв) знають винайдений ним термін для позначення одного із найжахливіших явищ в історії XX століття. Цей термін – "геноцид"....

На початку 1930-х років Лемкін представляв Польщу на міжнародних правових конференціях; 1933 року (це не тільки рік приходу Гітлера до влади, а й рік Голодомору, про який Лемкін уже тоді добре знав) юрист офіційно запропонував Лізі Націй (попередниці ООН) вважати тих, хто з ненависті до великої групи людей шкодив членам цієї групи, винними у варварстві, а тих, хто знищував культурні скарби такої групи з ненависті до них, – у вандалізмі, затримувати таких людей, хоч би де вони були, судити й карати. Тоді ця пропозиція була відкинута; але її розвитком стала концепція геноциду, прийнята світовою спільнотою після Другої світової війни.

<...>

Так от: останнє десятиліття свого життя цей юрист міжнародного класу працював над книгою, яка так і залишилася незакінченою. Присвячена вона була геноцидам XX століття. Одним із таких геноцидів Лемкін вважав геноцид, здійснюваний більшовицькою владою щодо України й українців.Текст, у якому йдеться про це і який зветься "Радянський геноцид в Україні", був, скоріше, виголошений як доповідь 1953 року у Нью-Йорку на поминальному відзначенні Великого Голоду українською громадою. Ма-шинопис зазначеного тексту є в архівному фонді New York Public Library, у папці, де містяться інші матеріали до "Історії геноциду", яка ніколи не була опублікована в повному обсязі (хоча, скажімо, кілька років тому у Вірменії опублікували окремою книгою матеріали Лемкіна щодо геноциду вірменського народу). Текст англійською мовою під назвою Soviet Genocide in Ukraine з коментарями професора Романа Сербина (Канада), який його й опублікував, легко знайти в інтернеті.

Про що говорить Рафаель Лемкін? Про те, що більшовицька політика нищення була цілком свідомо спрямована проти українців як нації, як певної суспільної цілісності з її унікальними культурними й ментальними рисами, а не лише проти селянства. Отже, така політика підпадає під вимоги Конвенції ООН (яка не визнає геноцидом соціальний терор, тобто нищення окремих верств населення).

В геноциді українців Лемкін вбачав чотири складові:

1. Нищення української інтелігенції – мозку чи розуму нації.

2. Ліквідація Української православної автокефальної церкви – душі України.

3. Голодомор українського селянства – зберігача української культури, мови, традиції тощо.

4. Заселення України іноетнічними елементами для радикальної зміни складу населення.

Сукупно ці чотири складові або ж чотири напрями фізичного й культурного нищення українців й українства мали на меті, за Лемкіним, "сис-

тематичне нищення української нації, її поступове поглинання новою радянською нацією". При цьому, наголошує правник, не йшлося про фізичне винищення всіх українців, як це нацисти проголосили щодо євреїв, але у разі успіху більшовицької програми геноциду "Україна загинула б так само, якби було б убито кожного українця, бо вона втратила б ту частину народу, яка зберігала і розвивала її культуру, її вірування, її спільні ідеї, які керували нею і дали їй душу, що, коротко кажучи, зробило її нацією, радше ніж масою людей". Адже в силу історичних обставин українська нація дуже вразлива, "її релігійне, інтелектуальне й політичне керівництво, її вибрані й вирішальні частини є доволі малі, тому їх легко ліквідувати". Для того, щоб українці перестали бути собою, злившись у якійсь новій спільноті з іншими, "бо радянська національна єдність твориться не об'єднанням ідей і культур, а цілковитим знищенням усіх культур і всіх ідей, за винятком одної – радянської".

Іншими словами, більшовики проводили політику геноциду не лише щодо українців, а й щодо ряду інших народів СРСР, хоча саме над Україною вони поставили "найдовший і найширший експеримент" із винищення нації.

І тут Рафаель Лемкін прямо говорить про те, чого намагаються політкоректно уникнути сьогоднішні українські державні мужі й вітчизняні інтелектуали-ліберали. А саме – про нерозривну єдність політики радянизації і русифікації: "Доки Україна зберігає свою національну єдність, доки її народ продовжує думати про себе як про українців і домагається незалежності, доти вона становить серйозну загрозу для самого серця "радянізму". Нічого дивного, що комуністичні вожді надавали якнайбільшого значення русифікації цього самостійно мислячого члена їхнього "Союзу Республік" і вирішили пере-робити його і пристосувати до свого зразка єдиної російської нації. Бо украї-нець не є й ніколи не був росіянином. Його культура, його темперамент, його мова, його релігія – все інакше. При бічних дверях Москви, він відмовлявся від колективізації, приймаючи радше депортацію і навіть смерть. Тому було особливо важливо пристосувати українця до прокрустового зразка ідеальної радянської людини".Отож маємо в підсумку: на відміну від різноманітних заперечників ге-ноциду українців... Рафаель Лемкін не тільки говорить про цей геноцид, а й називає його "класичним прикладом геноциду". Разом із тим, на відміну від авторів концепції Голодомору–геноциду, Лемкін наполягає, що Голодомор, за всього свого обширу, був тільки однією зі складових геноциду українців.

Сергій Грабовський, кандидат філософських наук, член Асоціації українських письменників

"День" № 140, 12 серпня 2009 р.

* * *

Вирок голоду

Апеляційний суд Києва назвав організаторів Голодомору 1932–1933 рр. історичну справедливість відновлено Пообіцяли – зробили. 22 травня було порушено кримінальну справу за фактом Голодомору, а в переддень Старого Нового року, 13 січня, українське судочинство підтвердило: на наших теренах було здійснено страшний злочин. Багатьох здивувала швидкість роботи суду. Мовляв, рішення прийняли всього за два дні. Голова СБУ Валентин Наливайченко пояснює це співпрацею СБУ з Генпрокуратурою: вони подали на розгляд суддям справу, ретельно опрацьовану, отже, ознайомлення з нею не вимагало надто багато часу. "Може, і небезпека була, і сумніви, – визнав перед журналістами суддя Віктор Скавронік, – але суддя і прокурор прийняли виважене рішення".

Суддя зачитував рішення упродовж двох із половиною годин. А потім наголосив, що це справа епохальна, громадського значення. Утім є чимало спекуляцій на цій темі, тому громадськості варто звернути увагу на три моменти. По-перше, ця кримінальна справа має суто правовий вимір, а не політичний. По-друге, висновки досудового слідства оцінені прискіпливо, і вони базуються на глибокому матеріалі. По-третє, і душі жертв, і народ давно чекали на відпо-відний висновок у цій справі.

Юридична констатація

"Це рішення відновлює історичну справедливість і дає шанс будувати Україну на чесних і демократичних засадах", – прокоментував рішення суду Президент України Віктор Ющенко. Він вважає, що визнання керівників більшовицького тоталітарного режиму винними у геноциді в Україні в 1932–1933 років – це знакова для історії подія. А ще кілька днів тому не було достеменно відомо, чи суд взагалі розглядатиме кримінальну справу за фактом убивства голодом мільйонів жителів України. Утім суду як такого не відбулося. Українське законодавство не дозволяє виносити вирок особам, які вже в могилі. А саме такими є всі організатори злочину, що фігурують у кримінальній справі. Водночас злочин проти людяності, за міжнародним і українським законодавством, не має терміну давності. Цей масштабний злочин слід було констатувати юридично. Адже дивною виглядає ситуація, коли масове вбивство (скільки років тому воно б не відбулося) не засуджене, ніби "нічого не сталося". Отже, в результаті судового розгляду справу було закрито. Як пояснив суддя Віктор Скавронік, згідно із пунктом 8 статті 6 Кримінальнопроцесуального кодексу України, справа закривається у зв'язку зі смертю осіб, щодо яких вона порушена.

Рішенням суду підтверджені висновки слідчих Служби безпеки України. А саме: керівники більшовицького тоталітарного режиму визнані винними у геноциді в Україні в 1932–1933 рр. Тобто у штучному створенні умов, розрахованих на фізичне знищення частини української нації.

Як це було

Текст рішення насичений фактами. Суддя перелічив основні механізми здійснення злочину й обставини штучного голоду, а також основні документи – накази, вказівки, інструкції з датами. Скажімо, розпорядження про зміцнення і збільшення до 3000 осіб прикордонної охорони на кордоні з Білоруссю. Деякі регіони України в час Голодомору були перепідпорядковані безпосередньо Москві, приміром, Донбас. За наказами з Москви, запроваджено нові штатні одиниці в органах ДПУ – окремі "уповноважені з економічної роботи". А в усіх українських колгоспах, радгоспах та МТС засновано політвідділи. Усіх селян "брали під контроль" для боротьби з "контрреволюційними проявами". З Москви йшли інструкції щодо налагодження "агентурно-оперативної роботи на селі". Спеціально запроваджені "трійки" в районах – без суду і слідства розстрілювали "саботажників".

За невиконання надмірних хлібозаготівельних "норм" із селян вимагали "штрафи". Озброєні загони здійснювали постійно обшуки, забирали будь-яке зерно, навіть посівне та насіння городини, всю їжу, одяг. Є документи, як у селян відбирали майно, житло, землю. Є розпорядження не видавати колгоспникам їжу у дні, коли вони не виходять на роботу. Зокрема, у вихідні. Побиття, розстріли, арешти, депортації, заслання, ув'язнення у концтаборах, блокада населених пунктів – такими способами людей відмежовували від продуктів харчування.У рядах партії виявляли осіб, які не виконують наказів та намагаються допомагати вмираючим, – їх виселяли на північ у концтабори. Слухняних забезпечували пайками. Активісти годувалися відібраним в односельців... Подано дані про вантажені зерном кораблі, що виходили з Миколаївського порту – понад 900 тисяч тонн – на Італію, Єгипет, Грецію, Францію. З Херсонського порту – на Північну Америку та Голландію... Жахають розпорядження Охматдиту – ховати трупи дітей-підкидьків не поодинці, а в масових ямах... Під час розслідування підтверджена спланована заміна етнічного складу населення України: через "доприселення" і переселення на хлібні українські терени десятків тисяч осіб з Росії.

Після крапки

Під час слідства СБУ замовила відповідні експертизи інститутам Національної академії наук. Більшість висновків надійшло наприкінці 2009 року. Судова комплексна експертиза 28 грудня 2009 року підтвердила, що

скоєно злочин за статтею 442 – "навмисне позбавлення жителів сільської місцевості України (більшість українців на той час були селянами) умов для виживання". 26 жовтня 2009 року був наданий висновок судово-медичної експертизи. 18 грудня – судово-психологічної експертизи, що засвідчила: внаслідок пережитого голоду відбувався злам психіки, що спричиняло самогубства, людоїдство. Віддалені наслідки: трансгенетичне передавання наступним поколінням зниження інстинкту самозбереження, релігійних та моральних почуттів.

Досудовим слідством установлено 875 місць масових поховань. На підставі слідства, доказів, висновків експертиз суд констатував: орган досудового слідства довів злочинність цих осіб. Не мають зворотної дії у часі злочини проти миру та безпеки людства. Конвенція ООН "Про незастосування терміну давності до злочинів проти людяності", ратифікована в Україні у березні 2008 року.

Ідеологічне забезпечення, планування, керування здійснювалося з центру СРСР, з Москви. Ідеолог, замовник, організатор масового вбивства – Йосип Сталін. А перелічені керівники УРСР належали до керівних органів СРСР. Установлено намір Сталіна – знищити частину української нації і таким чином не допустити побудови незалежної Української держави. Українська нація як державотворча могла застосувати право на самовизначення і виходу з СРСР. Утім представники інших національностей, що проживали на українських теренах, також постраждали під час скоєння злочину.

Судове рішення не поставило крапку над розслідуванням злочину та подоланням його наслідків в українському суспільстві. За словами доктора історичних наук, автора і викладача курсу "Геноциди XX століття" у Києво-Могилянській академії Владислава Гриневича, історичні дослідження триватимуть. А вчора [14 січня 2009 р.] на брифінгу голова СБУ Валентин Наливайченко заявив, що робота української спецслужби також не завершується. Зокрема, за допомогою Міністерства закордонних справ передаються запити в міжнародні інстанції з метою з'ясувати, кому і за яких обставин СРСР продавав збіжжя з України. СБУ має намір звернутися до судді за дозволом на опублікування доказової бази "справи Голодомору".

Вердикт

Рішенням Апеляційного суду Києва підтверджені висновки слідчих Служби безпеки України про організацію вчинення в 1932–1933 роках на території УРСР керівництвом більшовицького тоталітарного режиму – генеральним секретарем Центрального комітету ВКП(б) Йосипом Сталіним (Джугашвілі), членом ЦК ВКП(б), головою Ради Народних Комісарів СРСР

В’ячеславом Молотовим (Скрябіним), секретарями ЦК ВКП(б) Лазарем Кагановичем та Павлом Постишевим, членом ЦК ВКП(б), генеральним секретарем ЦК КП(б)У Станіславом Косіором, членом ЦК ВКП(б), головою Ради народних комісарів УРСР Власом Чубарем та членом ЦК ВКП(б), другим секретарем ЦК КП(б)У Менделем Хатаєвичем, геноциду української національної групи.

<...>

Оцінка

Володимир ВАСИЛЕНКО,
представник України в Раді ООН з прав людини,
Надзвичайний і Повноважний посол України:

– Це юридична фіксація факту злочину. Закон, який прийняла Верховна Рада у 2006 році, – то політико-правовий акт. Лише суд уповноважений приймати рішення про злочинність якоїсь дії. І суд чітко визначився, що Голодомор, який вчинено на території України, – це геноцид. Я переконаний, що спершу слід було прийняти рішення національною судовою інстанцією, а вже після того йти в міжнародні організації. Просити, щоб за нас вирішили, це геноцид чи ні – це вияв комплексу меншовартості. Коли Україна не була незалежною, тоді пра-вомірними були апеляції діаспори до міжнародних інстанцій. Наші юристи фахово виконали свою роботу. Нині Україна підтвердила, що вона незалежна і правова держава.

Євген ЗАХАРОВ,
автор праці “Правова кваліфікація Голодомору 1932–33 років в Україні й на Кубані як злочину проти людяності й геноциду”;
співголова Харківської правозахисної групи:

– Від розгляду справи про Голодомор і рішення суду в мене двоїсте враження. Цей суд не міг бути проведений за чинним кримінальнопроцесуальним законодавством України. Слід було організувати процес більш ретельно. З іншого боку, дуже корисно, що була розслідувана кримінальна справа, розсекречені документи, які показують, яким чином навмисне створювалися умови, щоб люди вмирали. Слідчі СБУ “накопали” багато матеріалу, це все слід увести в науковий обіг та опублікувати.

Варто знати

Штучний голод в Україні описав ще в 1953 році автор терміна “геноцид” Рафаель Лемкін у своїй праці “Радянський геноцид в Україні”. Юрист Лемкін – єврей, родом з Білорусі, присвятив своє життя дослідженню геноцидів, учинених проти різних народів. Після ІІ Світової війни та засу-

дження Голокосту Рафаель Лемкін пропонував широке трактування геноциду, під яке підпадали й комуністичні злочини. Утім його підхід не був визнаний на Нюрнберзькому процесі, а в Конвенції "Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього" 1948 року, зініційованій ним же, був викладений звужено. СРСР виступив в ООН проти концепції Лемкіна, домігшись того, аби до ознак геноциду не зараховувалося знищення певних соціальних груп тієї чи іншої нації. Радянське керівництво розуміло, що в іншому разі доведеться відповідати за винищення мільйонів селян, а також священиків та інтелігенції. І досі міжнародне право з питань геноциду базується на звуженому трактуванні цього терміна. Через це чимало геноцидів в історії людства, передусім XX століття, досі не є загальновизнаними і засудженими.

Ярослава Музиченко
"Україна молода" №7, 15 січня 2010 року

ГОЛОД 1932–1933 років – ГЕНОЦИД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Передумови і наслідки

Великий письменник Гоголь говорив, що світогляд кожної людини визна-чає той горизонт, який вона вперше побачить у дитинстві. На горизонті, який я бачив вперше в своєму дитинстві і який було видно з нашого селянського двору далеко-далеко в степу, росло одне-єдине трохи похилене дерево. Взимку воно виділялося загадковою чорною цяткою серед білих снігів, а навесні, на-впаки, – було біле серед чорного виораного степу.То була яблуня. Мати говорила мені, що ця яблуня – то єдине, що залишилось від селянських дворів, які вимерли в 1933 році. "Коли я зайшла в один з дворів, – розповідала мати, – то побачила на підлозі у хаті мертву жінку. Поруч лежало двоє мертвих дітей – висохлі скелетики. А біля жінки впритул лежало немовля, яке смоктало її, мертву". Це кошмарне видіння супроводжувало мене все життя.

Трагедія 33-го року має практичні і теоретичні передумови в революції і в тій політиці, яку вела влада в перші пореволюційні роки і після. Ґеноцид – етноцид проти селянства починається з того, що Ленін ніколи не вірив селянству і дивився на нього як на потенційного ворога. Він говорив, що з кожного дрібного господаря підростає новий Корнілов. Цим ставленням і пояснюється те, що більшовицька партія, яку заснував і виплекав Ленін, нищила селянство і довела до того стану, в якому воно зараз перебуває. В останніх творах Ленін застерігав своє оточення, що кінець-кінцем доля влади залежатиме від того, чи піде селянство з робочим класом, чи під впливом вимушено прийнятого НЕПу відійде від нього. Тому в 30-ті роки подбали, щоб селянство відійшло на той світ, а не від лінії партії.

НЕП, як тимчасовий відступ партії перед загрозою народних повстань, був уведений "серйозно і надовго", але не назавжди, як нині стверджує офіційна преса, щоб перекласти всю вину за сучасну кризу не на систему, а на Сталіна. НЕП – це типовий ленінський маневр обману. Разом з введенням НЕПу Ленін одноразово вводив буквально терористичну систему його послідовного знищення. Досить згадати широкомасштабну вказівку Леніна "про завдання Наркомюсту в умовах нової економічної політики", адресовану секретно наркому юстиції Курському з поміткою "З особистим проханням: не розмножувати, тільки показувати під розписку, не дати роз-

голосити, не розбазікати ворогам". Головна лінія цієї вказівки – терор, терор, терор. Ні про який розвиток НЕПу не могло бути й мови.

Ленін також говорив: "Якщо ми це завдання пробували розв'язати прямо, так би мовити, лобовою атакою, то зазнали невдачі. Такі помилки бувають в усякій війні, і їх не вважають помилками. Не вдалася лобова атака, перейдемо в обхід, будемо діяти облогою, і сапою. (Ленін В. І., ПЗТ, Т. 44, ст. 156).

Дійсно, страшні слова: знищення до цього сотень тисяч людей вождь не вважає помилкою. До речі, в книзі "Фатальні рішення", яка є спогадами гітлерівських воєначальників, наводиться такий факт: коли фюреру доповіли про взяття під Сталінградом у полон сотень тисяч німецьких солдат, Гітлер, оговтавшись від шоку, сказав: "Це ще не поразка. Помилки бувають на всякій війні. Зберемо нову армію".

Розправа з НЕПом – логічне продовження лінії ЦК ВКП(б) ленінського складу. Тому рік Великого перелому треба вважати роком перелому хребта селянству.

Де криються витоки народної трагедії? Вони – в самій системі, яка за своєю природою передбачала і метод розправи, і її виконавців. Згадаймо, що являла собою Росія і в її складі Україна до революції. Це була держава, 80 відсотків населення якої становили селяни – клас приватників, якщо йти за марксизмом. Що таке марксизм? Ленін говорить, що це ідеологічне обґрунтування знищення приватної власності, капіталу і класів. Тобто, утвердження даної ідеології на практиці означає знищення селянства, а на решті населення повинен бути поставлений великий соціальний експеримент. Селянство давно муляло очі тим, хто збирався старий світ "разрушить до основанья, а затем…" зайнятися організованим копанням могил для десятків, сотень, тисяч і мільйонів.

Ще в 1905 році Ленін писав ("Дві тактики"), що при захопленні влади методом поетапних переворотів треба паралізувати хиткість селянства. Але селянство виявилось стійким: коли Ленін з групою терористів в червні 1917 р. зробив спробу захопити владу, то Ради (селяни в шинелях) зажадали притягти Леніна до суду за замах на перші основи демократії. Але використавши дестабілізацію в країні, переворот все-таки було зроблено. Для надійності й остороги, а також для обману селянських мас подано гасла: "Земля – селянам!", "Вся влада – Радам!". Хоч до перевороту Ленін і Сталін говорили, що гасло "Вся влада – Радам" – це донкіхотство.

Влада Радам не була передана ні Леніним, ні Сталіним. До сьогоднішнього дня влада знаходиться в руках партії, яка на практиці послідовно сповідує заповіт своїх вождів. Тож історія партії – це історія поступового знищення селянства. "Декрет про землю" був відмінений "Земельним

кодексом", за яким вся земля, в тім числі і та, яка була викуплена селянами ще після реформи 1861 року, стала державною, тобто націоналізованою. Разом із введенням продподатку це стало поверненням до кріпацтва. Всіх, хто спочатку отримав землю, названо куркулями і знищено. Так цілеспрямовано була знищена перша частина кращих господарів.

Націоналізація землі стала фактично другим контрреволюційним переворотом, який зробила марксистсько-ленінська система. Виконавцем її ідей був Сталін, який не приписував собі ідеї колективізації. То була ідея Леніна і пишно називалась Ленінським кооперативним планом.

Ленін говорив: "Ми ведемо класову боротьбу і наша мета – знищити класи. Поки лишаються робітники і селяни, до того часу соціалізм залишається нездійсненним" (Ленін В. І., ПЗТ, Т. 4, ст. 287–288). Для втілення цього завдання, як пише вождь, треба використовувати будь-які методи, і в першу чергу – розстріли, застосування яких виправдовується моральною свідомістю робітничого класу, який іде до перемоги. Як відомо, з цією метою з особистої ініціативи Леніна були – вперше і задовго до Гітлера – створені концтабори і введена методика захоплення заручників, виселення, інші каральні засоби. Тотальну дегуманізацію суспільства Ленін виправдовував "революційною доцільністю" і посиланням на Маркса і Енгельса. Зокрема, Леніну дуже полюбилася думка Маркса, що робітники повинні пережити 15, 20, 50 років громадянської війни і міжнародних битв не лише заради того, щоб змінити історичні відносини, а й щоб самим змінитися і стати здатними до політичного панування.

Продовжуючи і творчо розкриваючи думку Маркса, Ленін писав, що доведеться при диктатурі пролетаріату перевиховувати мільйони селян і дрібних господарів, сотні тисяч службовців, чиновників, буржуазних інтелігентів, підпорядковувати усіх пролетарській державі і пролетарському керівництву. Потім необхідно буде перевиховувати в тривалій боротьбі, на ґрунті диктатури пролетаріату, і самих пролетарів, які від своїх особистих дрібнобуржуазних забобонів позбавляться не одразу, не чудом за велінням Божої матері. Корот-ко кажучи, тотальний моральний і фізичний терор проти тих, кого спочатку треба було перевиховувати, повинен, за ідеологією системи, закінчуватись перевихованням самих вихователів.

По відношенню до селянства тотальна організація голоду для вирішення грандіозного завдання по знищенню і перевихованню непокірних була найкращим методом, який забезпечував закріплення влади партії над народом у тому ключі, який ще до 1917 року був обраний вождями.

Знищення селянства – не тільки небачений злочин у правовому розумінні. Це глобальний підрив національної культури у всіх напрямках. Чорнобиль виступає продовженням цієї трагедії, бо підрив селянства –

підрив філософії господарювання, яка мала тисячолітню історію і яку можна розглядати як планетарну даність: Земля – Людина. Так цю проблему розглядали, до речі, Вернадський і Вавілов. Останнього, хто прагнув справді підняти село, зробити його багатим, тоталітарна система знищила і викинула в буквальному розумінні на смітник, бо ця система устами Сталіна сказала: "Більшовики думають інакше!". Невипадково та ж сама доля спіткала великих учених, істинних друзів селянства – Чаянова, Тулайкова та інших.

У 20-х роках XX століття, коли каральна система з особистої ініціативи Леніна почала виселення і знищення інтелігенції, найперше партія розігнала Всеросійський комітет допомоги голодуючим (1921 рік). Це дуже показово. Як показово і те, що перед розправою над селянством офіційна влада почала винищення інтелігенції, більшість серед якої становили вихідці з села, принаймні в Україні. Установка на знищення інтелігенції набирала перед проведенням голодомору і під час нього характеру державної політики, боротьба велась під виглядом боротьби з націоналізмом.

Більшовицька система завжди виступала проти будь-якої національної культури, то під виглядом боротьби з націоналізмом, то під виглядом боротьби з космополітизмом, що ніби взаємно виключають один одного. Національна ж культура – це фортеця, що робить людину навіть у в'язниці якісно незалежною. А якщо так, то вона повинна бути або знищена, або підмінена культурою гасел. Голод теж виконував це завдання, бо інтелігенти, як віруючі, під час голоду вмирають перші.

Сталін, як і Ленін за життя, в 30-ті роки говорить, що селяни не усвідомили уроків соціалістичного перевороту. Він звертає увагу партії на те, що під час виборів до Рад селяни обирають не деградовану бідноту з числа ледарів і крутіїв, які повинні б стати згодом безпосередніми організаторами голоду і на яких спиратиметься партія, а заможних селян, які ще залишились, мали господарську практику, досвід землеробства. У зв'язку з цим Сталін дає вказівку розглядати Ради, як і колгоспи, де не всі куркулі розбиті як такі, що можуть повернутися і проти Радянської влади, а отже: або колгоспи і Ради є більшовицькі, або – антирадянські.

Тотальна система, природно, ішла до тотального вирішення своєї кінцевої перемоги над класом селянства, до повного закріплення своєї політичної влади. Організація голоду ставала фіналом цієї багаторічної боротьби "ордена мечоносців", цієї, як сказав філософ, "апокаліпсичної секти" з народом. Партія під час голоду приймає ряд людиноненависницьких законів проти селянства.Час наступу, який запрограмував ще Ленін при введені НЕПу, – настав. Цей час визначив уже Сталін. Про цю його заслугу, як виконавця ленінської стратегічної і тактичної вказівки, напише га-

зета “Правда” 24 і 25 січня 1933 року в надрукованій промові Ворошилова “Про результати першої п’ятирічки”. В тій же газеті одразу ж після організованого голоду буде надруковано розмову Сталіна з кореспондентом газети “Нью-Йорк Таймс”. На запитання, що є найважливішою внутрішньою проблемою СРСР в даний час, Сталін назве проблему селянсько-колгоспну і скаже, що її можна вважати... вже розв’язаною. Ціна цієї перемоги – мільйони знищених селян.

Микола Сядристий.

3 вересня 1990 року.

“Вісник. Незалежна грецько-українська газета”, спеціальний випуск, серпень 2009 р.

Голодомор 1932–1933 років на Україні визнано геноцидом частини української національної групи

22 травня 2009 року, а також 25 грудня 2009 року Головним слідчим управлінням Служби безпеки України порушено кримінальну справу за фактом вчинення геноциду в Україні в 1932–1933 роках відносно бувших керівників більшовицького режиму СРСР та УРСР Сталіна (Джугашвілі) Й. В., Молотова (Скрябіна) В. М., Кагановича Л. М., Постишева П. П., Косіора С. В., Чубаря В. Я. і Хатаєвича М. М., які за висновком органу досудового слідства з метою придушення національно-визвольного руху в Україні та недопущення побудови і утвердження незалежної української держави, шляхом створення життєвих умов, розрахованих на фізичне винищення частини українців спланованим ними Голодомором 1932–1933 років, умисно організували геноцид частини української національної групи, внаслідок чого було знищено 3 млн. 941 тис. осіб, тобто безпосередньо вчинили злочин, передбачений ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України.

Апеляційний суд міста Києва постановою судді від 13 січня 2010 року закрив кримінальну справу на підставі п. 8 ч. 1 ст. 6 Кримінально-процесуального кодексу України, в звязку зі смертю вказаних осіб, проте погодився з даним висновком органу досудового слідства, який ґрунтується на ємкому і всебічному матеріалі (330 томів), переважну більшість якого складають розсекречені державою документи тих часів, серед яких і злочинні рішення Політбюро ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У та Рад народних комісарів СРСР і УРСР, прийняття та реалізація яких призвели до штучно створеного Голодомору на Україні в 1932–1933 роках, а також базується на показаннях свідків (майже 2000 осіб) – очевидців того страшного, нелюдського “експерименту” комуністичних керманичів над ними, їх рідними та ще мільйонами українців, які на своє нещастя потрапили під жорна злочинної влади. Постанова судді ніким, у тому числі і прокурором, яка

брала участь в попередньому розгляді справи і представляла, відповідно, Генеральну прокуратуру України та Прокуратуру міста Києва, не оскаржена і набрала чинності з 21 січня 2010 року. Рішення апеляційного суду, оголошення якого в присутності багатьох мас-медіа зайняло дві години сорок хвилин, широко висвітлювалось вітчизняними і міжнародними засобами інформації та мережею "Інтернет".

Враховуючи неоднозначну реакцію, яку викликала постанова суду (і це дуже добре, тому що свідчить про небайдужість українського суспільства і міжнародної спільноти до цієї трагічної історії нашого народу!) та усілякі її коментарі, деякі з яких доходять до абсурду, вважаємо за необхідне наголосити на деяких важливих моментах.

По-перше, постанова Апеляційного суду міста Києва від 13 січня 2010 року є суто правовим, а не політичним чи історичним, документом, якому передували ретельне вивчення та глибокий аналіз повно і всебічно досліджених органом досудового слідства матеріалів кримінальної справи, а тому вона є виваженою та об'єктивною.

По-друге, при постановленні даного рішення суддею були враховані доводи авторів усіх публікацій, які з'явилися після порушення кримінальної справи по факту геноциду та впродовж усього досудового слідства, і слушність та неспроможність яких знайшла своє відображення в мотивувальній частині постанови.

По-третє, керуючись нормами Глави 23 КПК України та дотримуючись викладених в них вимог, апеляційний суд при попередньому розгляді справи не давав оцінки жодному з доказів, а лише перевірив, проаналізував та "оцінив" відповідність висновків органу досудового слідства фактичним даним, що містяться в матеріалах справи, зокрема про те, що події Голодомору 1932–1933 років на Україні повністю підпадають під ознаки геноциду частини української національної групи як такої, і про те, що його організували та безпосередньо вчинили Сталін (Джугашвілі) Й. В., Молотов (Скрябін) В. М., Каганович Л. М., Постишев П. П., Косіор С. В., Чубар В. Я. і Хатаєвич М. М.

По-четверте, треба чітко розуміти, що суд не визнавав вказаних осіб винними у вчинені злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 КК України – "геноцид", як про це неодноразово помилково заявлялось в засобах масової інформації, і не мав процесуальної можливості цього зробити, оскільки чинне національне кримінально-процесуальне законодавство України не передбачає висунення обвинувачення відносно померлих, а тим більше – їх засудження.

Проте, зазначене ніяким чином не виправдовує вказаних осіб у вчиненні ними тяжкого злочину проти українського народу, а , навпаки, дані, що

містяться в матеріалах кримінальної справи підтверджують і з усією очевидністю свідчать про те, що Голодомор 1932–1933 років – це не що інше, як геноцид частини української національної групи, який організували і вчинили саме Сталін (Джугашвілі) Й. В., Молотов (Скрябін) В. М., Каганович Л. М., Постишев П. П., Косіор С. В., Чубар В. Я. і Хатаєвич М. М.

По-п'яте, уважно вивчаючи суть постанови суду у справі про геноцид необхідно усвідомлювати, що її доводи про відсутність строку давності для визнання злочину геноциду випливає з положень як Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року "Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього" та диспозиції частини першої статті 442 КК України, що їх ввібрала, так і з суті статті 1 Закону України "Про Голодомор 1932–1933 років в Україні" від 28.11.2006 року № 376-V, якою визначено, що "Голодомор 1932–1933 років в Україні є геноцидом Українського народу", а також з Висновку національної комісії із зміцнення демократії та утвердження верховенства права щодо правового визначення Голодомору 1932–1933 років в Україні як геноциду українського народу по відношенню до визначення, сформульованого у Конвенції ООН 1948 року про запобігання злочину геноциду та покарання за нього.

Згідно з даним Висновком "події в Україні у 1932–1933 роках підпадають під дію Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього", оскільки її норми базуються на визнанні геноциду злочином проти людства на основі звичаєвих норм міжнародного права. Саме виходячи з діючих ще до прийняття Конвенції звичаєвих норм та принципів міжнародного права, здійснювалось переслідування та встановлювалась міра покарання за цей міжнародний злочин.

Як відомо, рішення українського правосуддя у кримінальній справі про геноцид вітали та підтримали не тільки нащадки жертв Голодомору 1932–1933 років на Україні, а й мільйони свідомих людей у світі. Проте головним є його визнання політичним та юридичним комітетами Парламентської Асамблеї Ради Європи, яка готується до розгляду цього архіважливого питання на своєму черговому засіданні. Маємо надію, що рішення ПАРЄ зніме всякого роду спекуляції та інсинуації, суть яких зводиться до того, що вказані події не були ретельно спланованим геноцидом частини української національної групи, головною складовою якої було українське селянство, а лише таким самим "звичайним голодом", який мав місце в Росії, Казахстані та на інших територіях СРСР.

І правовою основою довгоочікуваного доленосного для України рішення зазначеною поважної європейської інституції стане саме постанова Апеляційного суду міста Києва від 13 січня 2010 року.

Web-портал Апеляційного суду м. Києва, 02.02.2010 р.

Документи про визнання Голодомору 1932–1933 рр.
актом геноциду українського народу
(станом на 25 грудня)

№ / №	Країна	Тип документу
I.	Естонія	Парламент Естонії прийняв 20.10.1993 р. Заяву, в якій засудив комуністичну політику геноциду в Україні.
2.	Австралія	Сенат Австралії визнав Голодомор в Україні актом геноциду у своїй Заяві від 28 10.1993 р. з приводу 60-річчя Голодомору в Україні. Сенат Парламенту Австралії ухвалив 31.10.2003 р. Резолюцію № 680, яка визнала події в Україні одним з найжахливіших проявів геноциду. 22 лютою 2008 р. Палата Представників Парламенту Австралії ухвалила Заяву, засуджуючу Голодомор 1932-33 рр. в Україні як геноцид українського народу,
3.	Канада	Сенат Канади в резолюції від 19.06.2003 р, закликав уряд Канади визнати Голодомор/геноцид в Україні. 29 травня 2008 р. Генерал-губернатором Канади М.Жан підписаний Закон, який встановлює четверту суботу листопада Днем пам'яті українського голоду та геноциду (Голодомору) та визнає український голод 1932-33 років актом геноциду
4.	США	19 квітня 1998 р. Спеціальна Комісія Конгресу США представила на розгляд Конгресу США висновки з питань дослідження Голодомору 1932–1933 рр., п. 16 яких засвідчує, що "Сталін і його оточення вчинили геноцид проти українців в 1932–1933 рр.". 20 жовтня 2003 р. Палата Представників Конгресу США прийняла резолюцію № 356, у преамбульній частині якої говориться про вчинений у 1932-33 рр. Й.Сталіним і його оточенням геноцид проти українців, (у резолютивній частині документа термін "геноцид" не вживається). 29 вересня 2006 р. Конгрес США ухвалив Резолюцію про виділення Уряду України ділянки землі у м.Вашингтон під побудову пам'ятника жертвам Голоду-геноциду 1932-33 років (16.11.2005 р. відповідну резолюцію ухвалила Палата представників Конгресу США, а 29.09.2006 її підтримав Сенат), визнавши тим самим Голодомор геноцидом українського народу. Відповідний закон Президент США підписав 13 жовтня 2006 року.

		25 вересня 2008 року Палата Представників Конгресу США ухвалила резолюцію щодо "Вшанування 75-ї річниці Голодомору 1932–1933 років в Україні", в якій враховує висновок Комісії США про те, що "Сталін і його оточення здійснили акт геноциду проти українців".
5.	Угорщина	Державні Збори Угорщини Постановою № 129/2003 (XI.26) від 26.11.2003 р. засудили геноцид групи народів і висловили солідарність і співчуття рідним і близьким жертв Голодомору.
6.	Литва	Сейм Литви у заяві "Про вшанування жертв політичних репресій і голодомору в Україні в 1932–1933 роках" від 24.11.2005 р. визнав Голодомор ретельно спланованим геноцидом українського народу.
7.	Грузія	Парламент Грузії визнав Голодомор актом геноциду українського народу у Резолюції від 20.12.2005.
8.	Польща	Сенат Польщі ухвалив 16.03.2006 р. Постанову про річницю Великого Голоду в Україні висловивши солідарність з позицією України щодо визнання Голодомору актом геноциду. 4.12.2006 було прийнято Закон (Сейму РП), в якому Сейм Республіки Польща, приєднуючись до болю близьких жертв Великого Голоду в Україні, який у 1932–1933 роках коштував житло мільйонів мешканців українських сіл, засуджує тоталітарний режим, відповідальний за цей геноцид.
9.	Еквадор	30 жовтня 2007 р. Національний Конгрес Республіки Еквадор ухвалив Резолюцію, якою визнав Голодомор в Україні 1932–1933 рр. актом геноциду українського народу.
10.	Перу	21 червня 2007 р. Конгрес Республіки Перу ухвалив Резолюцію з нагоди 75-х роковин Голодомору в Україні 1932–1933 рр. У зазначеній Резолюції перуанський парламент висловлює солідарність з Українським народом у зв'язку із відзначенням у поточному році 75-річниці зазначеної трагедії та визнає її як акті геноциду.
11.	Парагвай	25 жовтня 2007 р. Сенат Національного конгресу Республіки Парагвай ухвалив декларацію "Про засудження Голодомору 1932–1933 рр. в Україні як акту геноциду українського народу та солідарність з його жертвами", якою Голодомор в Україні визнано актом геноциду українського народу.

12.	Колумбія	10 грудня 2007 р. Палата Представників Конгресу Республіки Колумбія одноголосно ухвалила Резолюцію №079, якою визнала Голодомор в Україні актом геноциду українського народу.
13.	Мексика	19 лютого 2008 р. Палата Депутатів Національного Конгресу Мексики прийняла постанову у зв'язку з 75-ю річницею Голодомору в Україні у 1932–1933 рр., у якій зазначена подія розцінюється як акт геноциду.
14.	Латвія	13 березня 2008 р. Сейм Латвійської Республіки прийняв Декларацію "Про здійснені СРСР у 1932–1933 рр. репресії щодо українського народу", якою підтримав пропозицію визнати Голодомор в Україні 1932–1933 рр. свідомим геноцидом сталінського режим)' щодо українського народу.
Документи, що відображають офіційну позицію країни		
1	Ватикан	У 2004 р. був оприлюднений офіційний документ Святого Престолу "Компендіум соціальної доктрини Церкви". У част. 2, гл.11, III с, п. 506 Компендіуму говориться про геноцид українців, який мав місце у XX ст.

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ І МАТЕРІАЛІВ

№ 1. Конвенция ООН о предупреждении преступления геноцида и наказании за него от 9 декабря 1948 года 17
№ 2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року (витяг). 19
№ 3. Конвенція ООН про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства від 26 листопада 1968 року (витяг) 23
№ 4. Кримінальний кодекс України (витяг). 25
№ 5. Закон України про Голодомор 1932–1933 років в Україні від 28 листопада 2006 року (витяг) 25
№ 6. Постанова про порушення кримінальної справи і прийняття її до свого провадження. 29
№ 7. Бабенко Ніна Данилівна 32
№ 8. Ладан Марія Карлівна. 33
№ 9. Гронь Євдокія Іллівна 33
№ 10. Литвин Марина Григорівна 34
№ 11. Казнадій Параска Глібівна 34
№ 12. Іщенко Таїсія Сергіївна. 35
№ 13. Гриценко Василь Омелянович 35
№ 14. Боєва Поліна Павлівна 36
№ 15. Желудь Семен Стефанович 37
№ 16. Кокіц Ганна Мойсеївна. 38
№ 17. Чалий Григорій Якович. 38
№ 18. Вакуленчик Ганна Трифонівна 39
№ 19. Хоменко Микола Микитович 40
№ 20. Свищ Марія Петрівна 40
№ 21. Черниш Пилип Кирилович. 40
№ 22. Матвійчук Лариса Пилипівна 41
№ 23. Бабенко Валентина Дмитрівна. 41
№ 24. Рухайло Пелагея Андріївна 42
№ 25. Ляшенко Іван Олексійович 42
№ 26. Юхименко Євдокія Титівна 43
№ 27. Бабичєв Іван Григорович 43
№ 28. Овдіюк Олександра Іванівна 44
№ 29. Биконь Ганна 44
№ 30. Махновець Розалія 45

№ 31. Пометій Григорій Єфремович 45
№ 32. Сліпченко Лідія 46
№ 33. Рижило Яків Кирилович. 46
№ 34. Калашникова Ганна. 46
№ 35. Лісова Марія Тимофіївна 47
№ 36. Хуторянська Марія 47
№ 37. Калибирда Ганна Василівна 48
№ 38. Гусарченко Дар'я Василівна 48
№ 39. 1932 р., травня 15. Вінниця. – Доповідна записка Вінницького облбюро КП(б)У генеральному секретарю ЦК КП(б)У С. В. Косіору про продовольчі труднощі та голод в області. 49
№ 40. 1932 р., серпень. Москва. – Таємна інструкція про застосування постанови ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. (так званого "закону про п'ять колосків") 59
№ 41. 1932 р., серпня 21. Київ. – Витяг з протоколу засідання Президії Київської міськради про порядок регулювання перемолу зерна в Київській приміській смузі та в м. Києві. 66
№ 42. 1932 р., вересня 3. Київ. – Постанова Президії Київського МКК РСІ про забезпечення безпритульних дітей в системі ОХМАТДИТ 67
№ 43. 1932 р., вересня 8. Літок. – Скарга мешканця с. Літок з приміської смуги Києва В. К. Юрченка до Київської міської робітничо-селянської інспекції щодо неправомірності встановлення твердих завдань хлібозаготівлі та м'ясозаготівлі. 73
№ 44. 1932 р. – Пам'ятка Центальної контрольної комісії Робітничо-селянської інспекції особам, які вирушали на перевірку виконання хлібозаготівлі 77
№ 45. 1932 р., вересня 16. Москва – Витяг з протоколу № 116 засідання Політбюро ЦК ВКП (б) 82
№ 46. 1932 р., жовтня 31. Київ. – Постанова Президії Київської міськради про хід заготівлі картоплі. 83
№ 47. 1932 р., листопада 1. Москва – Додаток до протоколу засідання політбюро ЦК КП(б)У № 88 "Про поліпшення матеріально-побутових умов керівників районного масштабу". 84
№ 48. 1932 р., листопада 5. Харків. – Додаток до протоколу засідання політбюро ЦК КП(б)У № 89 п.18.оп., згідно з яким для посилення репресій суди зобов'язувалися справи із хлібозаготівель розглядати першочергово у стислі терміни 90
№ 49. 1932 р., листопада 18. Харків. – Витяг з постанови ЦК КПб)У "Про заходи щодо посилення хлібозаготівель" 91
№ 50. 1932 р., листопада 20. Харків. – Постанова Раднаркому УСРР "Про доповнення інструкції «Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі»". 95

№ 51. 1932 р., листопада 23. Одеса. – Короткий інформаційний огляд стану концентрації та виконання планів завантаження пароплавів в Одеській конторі "Експортхліб" за 16–21 листопада 1932 р. 98
№ 52. 1932 р., листопада 26. – Лист заступника Голови РНК УСРР О. Сербиченка генеральному секретареві ЦК КП(б)У С. Косіору щодо введення режиму "чорних дощок" і накладання штрафів 103
№ 53. 1932 грудня 1. – Телеграма генерального секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора в обкоми КП(б)У про терміни вивезення хліба з віддалених сіл 105
№ 54. 1932 р., грудня 7. – Директивний лист Й. Сталіна членам ЦК, ЦКК, секретарям райкомів, крайкомів, головам виконавчих комітетів та членам колегії Наркомзему про репресії та визначення кримінального покарання стосовно керівників Оріхівського району Дніпропетровської області за саботаж хлібозаготівель 107
№ 55. 1932 р., грудня 8. Москва. – Наказ ОДПУ № 1138/с за 1932 рік про оперативно-агентурну роботу на селі 110
№ 56. 1932 р., грудня 14. Москва. – Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про припинення українізації та про репресивні заходи щодо саботажників хлібозаготівель 115
№ 57. 1932 р., грудня 20. Харків. – Відомості ДПУ УСРР про результати справ з "оперативного тиску", розглянутих судами з 15 листопада по 1 грудня 1932 р. 120
№ 58. 1932 р., грудня 20. Київ. – Протокол засідання Бюро Київського обкому ЦК КП(б)У з приводу арешту та заслання за межі України членів КП(б)У за зрив хлібозаготівлі 121
№ 59. 1932 р., грудня 23. Київ. – Телеграма голови Центральної контрольної комісії ЦК КПБ(У) В. Затонського генеральному секретареві ЦК КП(б)У С. Косіору 142
№ 60. 1932 р., грудня 24. Чернігів. – Постанова Чернігівського облорг-бюро КП(б)У про застосування репресій до спекулянтів хлібом . . . 143
№ 61. 1932 р., грудня 29. Харків. – Протокол засідання політбюро ЦК КП(б)У про вилучення усіх зернових фондів та посилення репресій 145
№ 62. 1932 р., грудня 31. Скорегований план м'ясозаготівлі по Київській приміській смузі на 15 місяців 149
№ 63. 1932, кінець року – 1933, перша половина року. – Записка генерального секретаря ЦК КП (б)У С. Косіора секретарям обкомів про посилення репресій на селі. 150
№ 64. 1932 р. Дебальцеве. – Доповідна записка профспілкової ради Південних залізниць, яка свідчить про масові системні обшуки для вилучення продуктів харчування не лише в сільського населення, а й у кооператорів, робітників, вчителів, лікарів та інших. 154

№ 65. 1933 р., Лист першого секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У М. Хатаєвича уповноваженому обкому Миколюку щодо надання неповної та вибіркової допомоги опухлим від голоду людям 164
№ 66. 1933 р., – Записи в книзі реєстрації трупів (У перекладі з російської мови “ББО” – безбілковий набряк), що підтверджують наявність масової смертності від голоду 165
№ 67. 1933 р., січня 4. –Доповідна записка Ворошиловського міськкому партії першому секретарю Донецького Обкому КП(б)У С. Саркісу “Про колгосп в с. Городище, занесений на «чорну дошку»” 166
№ 68. 1933 р., січня 5. Велике Знаменське. – Протокол засідання сільради про виселення за межі району селян за відмову здавати зерно 169
№ 69. 1933 р., січня 7. – Телеграма Й. Сталіна генеральному секретареві ЦК КП(б)У С. Косіору з вимогою погрожувати репресіями тим, хто не здає хліб 171
№ 70. 1933 р., січня 9. – Витяг зі щоденника вчительки сільської школи Олександри Радченко (м. Охтирка Сумської обл.) із записами про пережитий голод, за що її було звинувачено в антирадянській пропаганді та 14 грудня 1945 року засуджено до десяти років ув’язнення 172
№ 71. 1933 р., січня 15. – Акт комісії про конфіскацію зерна в селянина 174
№ 72. 1933 р., січня 23. Чернігів. – Телеграма Чернігівського облбюро генеральному секретарю ЦК КП(б)У С. Косіору про рішучі заходи репресивного характеру під час хлібозаготівель 176
№ 73. 1933 р., січня 23. – Директива ЦК ВКП(б) і РНК СРСР обкомам та облвиконкомам щодо заборони виїзду селян за межі України . . . 177
№ 74. 1933 р., лютого 21. Харків. – Наказ ДПУ УСРР про призначення на посади в органах ДПУ 180
№ 75. 1933 р., лютого 21. Харків. – Наказ ДПУ УСРР про призначення на посади в органах ДПУ 181
№ 76. 1933 р., лютого 21. Харків. – Наказ ДПУ УСРР про призначення на посади в органах ДПУ 182
№ 77. 1933 р., лютого 23. Харків. – Наказ ДПУ УСРР про призначення на посади в органах ДПУ 183
№ 78. 1933 р., березня 8. Харків. – Наказ ДПУ УСРР про призначення на посади в органах ДПУ 184
№ 79. 1933 р., березня 5. Дніпропетровськ. – Доповідна записка Дніпропетровського обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР В. Балицькому про посилення голоду в області 185
№ 80. 1933 р., березня 10. Одеса. – Телеграма генеральному секретареві ЦК КП(б)У С. Косіору, яка вказує на те, що керівництво ЦК КП(б)У було поінформоване про смертність людей від голоду в Україні . . . 191
№ 81. 1933 р., березня 17. Дніпропетровськ. – Постанова Дніпропетровського облвиконкому та обкому КП(б)У “Про заходи з організації боротьби з розкраданням насіння на полі під час сівби” 192

№ 82. 1933 р., березня 31. Харків. – Витяг з постанови політбюро ЦК КП(б)У про вибірковість надання допомоги населенню, що голодує, з метою забезпечення виробничих потреб 194
№ 83. 1933 р., червня 5. – Харків. – Лист начальника Харківського обласного відділу ДПУ З. Кацнельсона до голови ДПУ УСРР В. Балицького про продовольче становище в області 196
№ 84. 1933 р., червня 6. Харків. – Директива ЦК КП(б)У. 204
№ 85. 1933 р., червня 6. Харків. – Довідка ДПУ щодо виявлених фактів трупоїдства та людоїдства 205
№ 86. 1933 р., липня 1. – Свідоцтво про смерть від голоду Костянтина Боканя із кримінальної справи фотографа Миколи Боканя, мешканця с. Батурин Чернігівської області, засудженого 23 червня 1938 року за "антирадянську агітацію" до восьми років виправних таборів . . . 206
№ 87. 1933 р., липень. – Фрагмент щоденника Миколи Боканя із записами про голодування сім'ї та смерть від голоду сина Костянтина у липні 1933 року 207
№ 88. 1937 р., жовтня 23. Чернігів. – Постанова про обрання відносно Миколи Боканя запобіжного заходу, тримання під вартою 209
№ 89. 1993 р., січня 15. Київ. – Висновок Генеральної прокуратури України відносно засудженого Миколи Боканя щодо його реабілітації як жертви політичних репресій в Україні. 210
№ 90. 1933 р., липня 19. Телеграма першого секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У М. Хатаєвича щодо посилення темпів косовиці, молотьби і хлібозаготівлі 212
№ 91. 1933 р., липня 26. Харків. – Книга реєстрації актів про смерть по м. Харкову 213
№ 92. 1933 р., липня 26. Харків. – Карта реєстрації смерті хлопчика . . . 214
№ 93. 1933 р., серпня 24. Харків. – Спеціальне повідомлення ДПУ УСРР керівництву ЦК КП(б)У та Раднаркому УСРР щодо продовольчих труднощів у с. Шапарському Новопокровського району Донецької області 215
№ 94. 1933 р. – Оперативне зведення трійки Миколаївського ДПУ про сім'ї, які передбачалося виселити 216
№ 95. 1933 р., грудня 6. Харків. – Записка генерального секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора та голови Раднаркому УРСР В. Чубаря з директивою ЦК КП(б)У і РНК УСРР обкомам і облвиконкомам Дніпропетровської, Харківської і Чернігівської областей щодо посилення репресій у зв'язку з хлібозаготівлями 220
№ 96. 1934 р., березня 31. Харків. – Службова записка про кількість осіб, розстріляних у 1933 р.за постановою трійки при колегії ДПУ УСРР 222
№ 97. 1934 р., квітня 20. – Харків. – Директивний лист Харківського облвиконкому до голів міських рад та райвиконкомів щодо вилучення із сільрад книг реєстрації смертей за листопад 1932 р. і 1933 р. і передання їх до секретних відділів райвиконкомів 223

№ 98. 1940 р., травня 28. – Лист до Й. Сталіна від мешканця с. Хільківка Полтавської області Миколи Реви, звинуваченого в антирадянській пропаганді та засудженого до шести років ув'язнення, з описом загибелі в 1933 р. людей від голоду 226
№ 99. 2008 р., листопада 8. – Історична довідка про встановлення пам'ятного хреста жертвам Голодомору 1932–1933 рр. в с. Дубові Гряди Сахновщинського р-ну Харківської обл. 233
№ 100. 2009 р., вересня 7. Харків. – Лист начальника управління культури і туризму Харківської обласної державної адміністрації слідчому слідчої групи по кримінальній справі № 475 В. Карабуті про виявлення на території області місць масових поховань померлих під час Голодомору 1932–1933 рр. 237
№ 101. 1932 р. – Фотографії інженера А. Вінербергера жертв Голодомору на вулицях Харкова. 241
№ 102. 1932 р. – Фотографії інженера А. Вінербергера жертв Голодомору на вулицях Харкова. 242
№ 103. 1932 р. – Фотографії інженера А. Вінербергера жертв Голодомору на вулицях Харкова. 242
№ 104.Початок 1930-х рр. – 1934 р. Мешканці с. Удачне Гришинського району Донецької області біля землянки. 243
№ 105. Початок 1930-х рр. – Активісти вилучають хліб у с. Удачне Гришинського району Донецької області 243
№ 106. 1933 р., серпня 31. – Стаття про Голодомор у львівській газеті "Нова зоря" 244
№ 107. 1933 р., жовтня 15. Львів. – Стаття про Голодомор у львівській газеті "Діло" 245
№ 108. 1932 р., вересня 30. Харків. – Витяг зі звіту Генерального консульства Німеччини 246
№ 109. 1933 р., травня 18. Харків. – Витяг із повідомлення до Німеччини довіреної особи з Харкова щодо тяжкого становища в Україні 248
№ 110. 1933 р., травня 31. Харків. – Витяг з донесення консула Королівства Італії Серджо Ґраденіго про Голодомор і українське питання 250
№ 111. 1933 р., червня 16. Харків. – Переклад з витягу доповіді генерального консульства Німеччини 255
№ 112. 1933 р., червня 22. – Донесення консула Італії у Харкові Серджо Ґраденіго про Голодомор в регіоні 256
№ 113. 1933 р., липня 10. Харків. – Донесення консула Італії Серджо Ґраденіго про Голодомор в Україні 257
№ 114. 1933 р., серпня 15. Харків. – Донесення консула Італії Серджо Ґраденіго про Голодомор в Україні 259
115. 1933 р., грудня 6. Одеса. – Витяг із річного звіту консульства Німеччини в Одесі за 1933 рік. 260

№ 116. 1934 р., січня 15. – Витяг з політичного звіту консульства Німеччини в Києві за 1933 рік, адресований Посольству Німеччини в Москві . . . 262
№ 117. 1934 р., жовтня 19. Харків. – Донесення консула Італії Серджо Ґраденіго про Голодомор в Україні 264
№ 118. 2009 р. – Витяг з протоколу огляду документів Державного архіву СБУ. 265
№ 119. 1988 р., лютого 25. Київ. – Лист голови КДБ УРСР М. Голушка на адресу ЦК КПУ про заходи щодо приховування факту Голодомору в Україні 1932–1933 років 266
№ 120. 1988 р., травня 5. Київ. – Лист голови КДБ УРСР М. Голушка першому секретареві ЦК КПУ В. Щербицькому про заходи з протидії проведенню за кордоном широкомасштабної кампанії з висвітлення штучного голоду в Україні 1932–1933 років 267
№ 121. 2009 р., грудня 28. Висновок комплексної судової історично-правової експертизи за участі С. Білоконя, В. Василенка, В. Верстюка, Л. Гриневич, В. Марочка, В. Сергійчука 270
№ 122. 2009 р., листопада 30. Висновок експерта О. Рудницького за наслідками судової науково-демографічної експертизи 329
№ 123. 2009 р., жовтня 30. Витяг з висновку судово-медичної експертизи № 153-ДМ/09. 366
№ 124. 2009 р. – Висновок Інституту соціальної та політичної психології АПН України про психічний стан, спричинений тривалим голодуванням і позбавленням можливості харчуватися в період 1932–1933 років 370
№ 125. 2009 р., грудня 25. Київ. – Постанова Головного управління СБУ у м. Києві та Київській області про порушення кримінальної справи, об’єднання та прийняття її до свого провадження 385
№ 126. 2009 р. грудня 29. Витяг з постанови про направлення кримінальної справи № 475 до суду 391
№ 127. 2010 р., січня 13. Київ. – Постанова Апеляційного суду м. Києва. . 395

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ, УЖИВАНИХ У ДОКУМЕНТАХ ТА МАТЕРІАЛАХ

Агитмасс	–	агітатор мас
АМСРР	–	Автономна Молдавська Соціалістична Радянська Республіка
Б. Ц.	–	Біла Церква
В/мне	–	вверенного мне
В/обязанностью	–	вверенной обязанностью
Верхсуд	–	Верховний суд
ВКП (б)	–	Коммунистическая партия большевиков
ВУКС	–	Всеукраїнська кооператиивна спілка споживчих товариств
ГДА МВС України	–	Галузевий державний архів Міністерства внутрішніх справ України
ГДА СБУ	–	Галузевий державний архів Служби безпеки України
ГИК	–	Городской исполнительный комитет
ГПК	–	городской партийный комитет
ГПУ	–	Государственное политическое управление
ДА	–	державний архів
ДАДО	–	Державний архів Дніпропетровської області
ДАДО	–	Державний архів Донецької області
ДАЗО	–	Державний архів Запорізької області
ДАЛО	–	Державний архів Луганської області
ДАЛО	–	Державний архів Львівської області
ДАМО	–	Державний архів Миколаївської області
ДАОО	–	Державний архів Одеської області
ДАХО	–	Державний архів Харківської області
ДАЧО	–	Державний архів Чернігівської області
ДПУ	–	Державне політичне управління
Заготзерно	–	Всесоюзне державне об’єднання із заготівдлі зернових, бобових круп'яних, олійних і фуражних культур
ЗАГС	–	актов гражданского состояния
Зам. пред.	–	заместитель председателя
Зернотрест	–	Державне об’єднання зернових радгоспів

ЗСФСР	–	Закавказская Советская Социалистическая Республика
КГБ	–	Комитет государственной безопасности
КДБ	–	Комітет державної безпеки
КК	–	Контрольна комісія
КК-РКИ	–	Контрольная комиссия- Рабоче-крестьянская инспекция
КК-РСІ	–	Контрольна комісія – Робітничо-селянська інспекція
КНС	–	комітет незаможних селян
КПК	–	Контрольна партійна комісія
КСМ	–	Комуністична спілка молоді
Кульпроп	–	культурно-пропагандистський відділ
МАСРР	–	Молдавська Автономна Соціалістична Радянська Республіка
Местеком	–	местный комитет
Мівськ ДД	–	міський відділ з дитячої допомоги
Міськздраввідділ	–	міський відділ з охорони здоров'я
Міськспоживспілка	–	міська споживча спілка
МК	–	міський комітет
Молдавська АСРР	–	Молдавська Автономна Соціалістична Радянська Республіка
МПК	–	міський партійний комітет
МР	–	міська рада
МРСІ	–	міська робітничо-селянська інспекція
МТС	–	машино-тракторна станція
Наркомснаб	–	Народный комиссариат снабжения
Нац. ЦК	–	Национальный Центральный комитет
НКВД	–	Народный комиссариат внутренних дел
НКЮ	–	Народный комиссариат юстиции
Облисполком	–	областной исполнительный комитет
ОБЛНХУ	–	областной народно-хозяйтвенный учет
Облпотребсоюз	–	областной потребительский союз
Облснаб	–	обласной отдел снабжения
ОГПУ	–	Объединенное государственное политическое управление
ОДТО ГПУ	–	Особый дорожно-траспрортный отделя Государственного политического управления
ОО ОДПУ	–	особливий відділ Особливого державного політичного управління
Оргбюро	–	организационное бюро
Оргінстр	–	організаційний інструктор

Охр. отдел	–	охранный отдел
П \осер.	–	партійний осередок
П/о	–	патрійна організація
Политбюро	–	политическое бюро
ПП ОГПУ	–	полномочный представитель Объединенного государственного политического управления
Пред МК	–	председатель местного комитета
Предрик	–	председатель исполнительного комитета
Предцехком	–	председатель цехового комитета
Радвлада	–	радянська влада
Рай ТПО	–	районное торгово-производственное объединение
Райзем	–	районний земельний відділ
Райисполком	–	районы исполнительный комитет
РайКНС	–	районний комытет незаможних селян
Райлесхоз	–	районный отдел лесного хозяйства
Райосвіта	–	районний відділ освіти
Райплан	–	районний плановий відділ
Райсовет	–	районный совет
РВК	–	районний виконавчий комітет
РИК	–	Районный исполнительный комитет
РИНХ	–	Районная инспекция народного хозяйства
РК РСІ	–	Народний комісаріат робітничо-селянської інспекції
РКП	–	районний комітет партії
РНК	–	Рада народних комісарів
РПС	–	райпотребсоюз
РСІ	–	Робітничо-селянська інспекція
РУП	–	районное политическое управление
С/с	–	секретний сотрудник
Сельсовет	–	сельский совет
СНК	–	Совет народных комиссаров
СРСР	–	Союз Радянських Соціалістичних Республік
СССР	–	Союз Советских Социалистических Республік
ТКП	–	территориальный комитет партии
ТПО	–	торгово-производственное объединение
Уповкомтовфонд	–	уповноважений комунальним товарним фондом
УРСР	–	Українська Радянська Соціалістична Республіка
УСРР	–	Українська Соціалістична Радянська Республіка

УЧХ	–	Управління Червоного хреста
УЧХ ПЗЗ	–	Управління Червоного хреста Південно-західної залізниці
ЦВК	–	Центральний виконавчий комітет
ЦДАГО	–	Центральний державний архів громадських об’єднань України
ЦДКФФА	–	Центральний державний архів кінофотофоноархів імені Г. С. Пшеничного
ЦЕКА	–	Центральный комитет
ЦИК	–	Центральный исполнительный комитет
ЦК	–	Центральный комитет
ЦК ВКП (б)	–	Центральный комитет Коммунистической партии большевиков
ЦК КП(б)У	–	Центральний комітет Комуністичної партії України
ЦКК РСІ	–	Центральна контрольна комісія робітничо-селянської інспекції
Чл. п.	–	член партії

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Абрамов 149
Авраменко Т. И. 190
Аврамівко Г. М. (Avramivko H. M.) 405, 457
Агриковський 123, 133
Адамець С. 335, 341, 360
Адамчук М. П. (Adamchuk M. P.) 403, 409, 460
Акулов И. 62, 65, 115
Алексеев 58, 115, 295
Алексеев Н. 193, 326
Андреев 155–156, 160–161
Андреев, письменник 251
Андрєєв А. А. 292
Андрєєв Є. М. 361, 365
Андрощук А. К. (Androshchuk A. K.) 406, 457
Антонов Овсієнко В. 277
Антонов-Саратовський В. 282–283
Асаткін (Asatkin) 417, 468
Аустрин 295
Ахматов 146–147

Бабенко Валентина Дмитрівна 41, 525
Бабенко Ніна Данилівна 32, 525
Бабичев Іван Григорович 43, 525
Бабко 121, 131
Багон Федір (Bahon Fedir) 423, 476
Бажан О. В. 65, 104, 106
Байдачний М. Я. (Baidachny M. Ya.) 406, 458
Бак 295
Балан Григорий 216, 218
Балицька П. Н. (Balytska P. N.) 410, 461
Балицький В. А. 82, 115, 145, 177, 180–185, 194–196, 287, 295, 298, 305–306, 326, 504
Баллович 257
Баранов Иван Тимофеевич 169–170
Бауер Отто 289
Бащенко Т. Г. (Bashchenko T. H.) 410, 462
Башмаков Павел Терентьевич 169–170
Безжон Л. Г. (Bezzhon L. H.) 413, 465
Бекунова / Родной 365
Белеченко Микола 174–175
Белоковський 100
Белоусов 156, 161
Бєльський 295
Бергавинов С. А. 292
Бережков Алексей Георгиевич 184
Берія Лаврентій 295
Берлін 84, 87
Берман 295
Бермас Т. І. (Bermas T. I.) 414, 465
Берновський 146–147
Биконь Ганна 44, 525
Білокінь Сергій 270–271, 329, 531
Білокінь Ф. Л. (Bilokin F. L.) 410, 461
Більман Б. 269
Блакитний Василь 286
Блонський П. 312
Боєва Поліна Павлівна 36, 525
Бойко 190
Бойченко М. О. (Boichenko M. O.) 406, 457
Бокань Костянтин 206–208, 529
Бокань Микола (Бокай Николай Федорович) 206–211, 529
Бокань Николай Федорович див. Бокай Микола
Бокий 295
Бондаренко 165
Бондаренко М. С. 395
Бондарь Петр Аврамович 216, 218
Борець Т. П. (Borets T. P.) 414, 466
Борисов Алексей Михайлович 181

Браницкий 169–170
Брехуненко Віктор 2
Брильян 68, 71
Бринза І. М. 234, 236
Броцький 253
Брумфільд 269
Буділовський 67, 70
Будыкин Иван Васильевич 216, 218
Буйко 69, 71
Букшпан 120, 222
Бурлачов 129, 140
Бурлачов Яков Емелянович 121, 131
Бутяєв 121, 131

Вавілов Микола 518
Вакуленчук Ганна Трифонівна 39, 525
Вален Ж. 359
Варейкіс І. М. 292
Вас Федор Никитович, 217, 219
Василенко 121, 131
Василенко Володимир 270–271, 329, 498, 505, 513, 531
Васильєв В. 498
Васильєва Г. М. (Vasylyeva H. M.) 29, 433, 486
Вегер Є. 326, 504
Величко Н. Д. (Velychko N. D.) 408, 459
Величко О. А. (Velychko O. A.) 408, 459
Веретенников Кондрат 169–170
Вернадський Володимир 518
Верстюк В. 270–271, 329, 531
Винокуров А. 62, 65
Вільчинська З. В. (Vilchynska Z. V.) 411, 463
Вінніченко Л. П. (Vinnichenko L. P.) 410, 462
Вінербергер А. 241–242, 530
Власов Михаил Петрович 217– 218
Воб'яченко К. (Vobyachenko K.) 422, 475
Воб'яченко М. (Vobyachenko M.) 422, 475
Вовк В. В. (Vovk V. V.) 2, 396, 446
Войцеховский Ю. 180
Волленберг 295
Волошина Л. І. 238, 240
Ворнов 297
Воробьева 156, 161
Ворончук Михаил Радионович 182
Вязник Василий Матвеевич 217, 219
В'ятрович Володимир 2

Гавриленко С. П. (Havrylenko S. P.) 426, 479
Гагорин Федор Иванович 216, 218
Галицкий Зиновий Моисеевич 181
Гамарник 118
Гаммель Варвара Фридриховна 216, 218
Гандибін 295
Гей 257
Герасименко Микола (Herasymenko M. M.) 2, 9, 394, 396, 447
Гільбух 121, 131
Гірняк 254
Гітлер 508
Глінський 121, 131
Гломозда І. П. (Hlomozda I. P.) 406, 458
Глуховська А. Н. (Hlukhovska A. N.) 29, 433, 486
Голованов Филипп Кузьмич 169–170
Головин 108–109, 118
Голод 115
Голомша М. Я. (Holomsha M. Y.) 393, 396, 447
Голощокин Ф. І. 292, 313
Голуб К. І. (Holub K. I.) 411, 462
Голушко М. (Голушко Н.) 266, 267, 269, 531
Голубкова Анна 216, 218
Голубь Фома 216, 218
Гончар (Батрак) 281
Горбатюк Г. М. (Horbatyuk H. M.) 412, 464
Гохберг 224–225
Грабовський Сергій 509
Граціозі Андреа 254, 257, 259–260, 264
Грей-Дорсі 323
Грибинюк Є. С. (Hrybyniuk Ye. S.) 407, 458
Григоріїв 281
Григор'єв 121, 131
Гриневич Владислав 512
Гриневич Лілія 270–271, 329, 531
Гринько Г. 286
Гронь Євдокія Іллівна 35, 525
Гришин Григорий Аронович 181

Грищенко 126, 137
Грищенко Василь Омелянович 35, 525
Грушевський М. С. 2
Губаревич 205
Губський П. В. (Hubsky P. V.) 405, 456
Гусарченко Дар'я Василівна 48, 526

Ґраденіго С. (Gradenigo Sergio) 13, 250, 254, 256–257, 259–260, 264, 322, 358, 431, 484, 503, 530–531

Дамчук К. А. (Damchuk K. A.) 315, 457
Даниленко В. М. 31, 393, 444
Данилов 169–170
Данилов В. П. 358
Дарський Л. Ю. 359
Дашко В. І. (Dashko V. I.) 410, 461
Дворник 118
Декоссіні Д. 269
Деміденко М. І. (Demydenko M. I.) 406, 458
Демченко М. Н. 115, 121, 130, 131, 141, 292
Демьянко Иван Васильевич 217, 219
Дергач П. Ю. 238, 240
Джонс Гарет 504–505
Дзененко Л. Ф. (Dzenenko L. F.) 412, 463
Дзержинський Фелікс 283
Дикусар Леонтий 216, 218
Дмитрук В. Г. (Dmytruk V. H.) 409, 461
Дмитрюк Іван 122, 132
Довбиш О. В. (Dovbysh O. V.) 406, 457
Довгань В. Т. (Dovhan V. T.) 406, 458
Довженко Г. І. (Dovzhenko H. I.) 406, 458
Долгов 118
Домбровський 121, 131
Доценко О. М. (Dotsenko O. M.) 395, 445
Дубина П. Д. (Dubyna P. D.) 411, 462
Дудник Тимофей 217, 219
Дудченко А. М. 385, 390–391, 393
Дяк П. Д. (Dyak P. D.) 410, 462
Дяков 295
Дятлов Федор Гаврилович 169–170
Дьюї Едуард 372
Дьюренті Уолтер 505

Евдокимов 118
Ейхе Р. І. 294, 315
Емельянов 158, 162
Енгельс Ф. 288, 517
Ерлихман В. В. 358

Євдокимов Є. Г. 292, 295
Єльцин 295

Жан М. 522
Жаринов Семен Васильевич 169–170
Желудь Семен Степанович 37, 525
Женя 172–173
Житник М. Г. (Zhytnyk M. H.) 414, 466
Жук Л. А. 234, 236
Журавель В. Ф. (Zhuravel V. F.) 409, 460
Жураківська Я. Г. (Zhurakivska Ya. H.) 406, 457
Зайцев 115
Закаржевський Іван Петрович 122, 129, 132, 140
Залін 295
Затонський 115, 142
Захаров Євген 505, 513
Зеленин И. Е. 358
Зик 118
Зубенко О. І. 406, 458

Иванов Ф. И. 169–170
Ильюшин Илья Израилевич 182
Инсаров Эммануил Александрович 182

Іванов 127–128, 138–139
Івашко Г. Д. (Ivashko H. D.) 414, 466
Ігнатуша (Бойко) К. М. (Ihnatusha (Bojko) K. M.) 405, 456
Іщенко К. Г. (Ishchenko K. H.) 405, 457
Іщенко Таїсія Сергіївна 35, 525

Кабаков І. Д. 292
Каганович Лазар Мойсейович (Kaganovych Lazar Moiseevych) 8, 10–11, 14, 145, 276, 287, 288–290, 308, 311, 315, 324, 385–414, 392–399, 402–405, 414, 416, 420, 432, 435, 437–450, 454–455, 457, 466, 468, 473, 485–496, 504, 513, 191–521

Казнадій Параска Глібівна 34, 525
Калашников Кузьма 169–170
Калашникова Ганна 46, 526
Калибирда Ганна Василівна 48
Калінін Михайло 275, 324
Калманович М. Й. 292
Каминский Яков Зельманович 181
Капустянський 158, 162
Карабут В. Г. 237, 239, 530
Карапутіна 238, 240
Кардаш П. 234, 236
Карлович М. Н. (Karlovych M. N.) 413, 465
Карлсон Карл Мартынович 145, 180, 292, 306
Карпенко Г. М. (Karpenko H. M.) 414, 496
Карпенко Иван Михайлович 188
Катерина II 311
Каутський Карл 289
Каширін 295
Кишкин 295
Кац 158–159, 163
Кацнельсон 196, 203, 529
Киро Иван 216, 218.
Клімова 69, 71
Коган Александр Михайлович 183
Козлов В. 293
Козловський Я. В. 238, 240
Козуб 66
Кокіц Ганна Мойсеївна 38, 525
Колесник Д, К. (Kolesnyk D. K.) 411, 462
Колєсніков І. І. (Kolesnikov I. I.) 407
Колесниченко Пантелеймон Никитович 124–125, 135
Колкер 121, 131
Коломійцева С. В. (Kolomiytseva S. V.) 409, 461
Коломієць 127, 129, 137–138, 140
Колумбетов 313
Кондрашин В. 313
Конець Д. 129, 140
Конквест Р. 234, 236, 266–267, 333–334, 358
Копиш О. О. (Kopysh O. O.) 411, 462
Корнев Марк Борисович 182
Корнієнко Г. Ю. (Kornienko H. Yu.) 405, 457
Корчак-Чепурківський Ю. О. 334, 344
Коршак Г. К. (Korshak H. K.) 411, 462
Корягин Кузьма Михайлович 169–170
Косіор Станіслав Вікентійович (Kosior Stanislav Vikentiyevych) 8, 10–11, 14, 49, 105, 115, 142, 145, 150–151, 153, 171, 176, 191, 204, 220–221, 291 305–306, 309, 326, 328, 385–390, 392–393, 395–397, 406, 414, 417–418, 422, 341, 434–443, 446–450, 466, 469–470, 474, 485, 487–488, 490–497, 504, 535, 519–521, 526–529
Костенко З. І. (Kostenko Z. I.) 404, 457
Косяченко 118
Котляр І. А. (Kotlyar I. A.) 414, 466
Кошук К. Т. (Koshchuk K. T.) 411, 463
Кравченко Ф. П.(Kravchenko F. P.) 414, 465
Кравчук 123, 133
Крамаренко Семен Фомич 124, 134
Красиков П. 62,65
Красовська Г. К. (Krasovska H. K.) 29, 433, 486
Крауклис 190
Кривец Ефим Фомич 181
Криницький 125, 135–136
Кричун Иван 216, 218
Круцик Р. М. (Krutsyk R. M.) 29, 433, 486, 506
Крюкова К. Я. (Kryukova K. Ya.) 414, 466
Кудла Д. А. (Kudla D. A.) 408, 459
Кулак О. К. (Kulak O. K .) 414, 466
Кульчицький Станіслав 291, 323, 333, 336, 339, 358, 362, 365, 498
Кудряченко А. І. 244, 246, 259
Куксенко 169–170
Курма 367
Курський 517
Куценко (Kutsenko S. I.) С. І. 405, 408, 457, 459

Ладан Марія Карлівна 33, 525
Лавров 217, 219
Ламзака Степан Николаевич 216, 218
Лапчинська Н. В. (Lapchynska N. V) 416, 468
Ларін 116, 410, 462
Лаціс М. 489

Левенец 215, 217
Левицький А. 277
Левоцкий Василий Яковлевич 184
Левченко Данил Филипович 124, 134–135
Легкий В. 95–97
Легкомур Петр 188
Лей Вольдемар Яковлевич
Леликов Алексей Ильич 169–170
Леликов Яков Тимофеевич 169–170
Лемкін Рафаель 507–509, 513–514
Ленін Володимир 107, 109, 258, 276, 278–279, 284, 286, 515–518
Ленський 118
Леонов Ф. Г. 292
Леонюк Фома Акимович 181
Леплевский Израиль Моисеевич 180, 215
Лиля 172–173
Листопад Авраам Терентьевич 187
Литвин Марина Григорівна 34, 525
Лібанова Е. М. 330
Лівшиць 302
Ліндблад Горан 14
Лірев 168
Лісова Марія Тимофіївна 47, 526
Лісовенко М. М. (Lisovenko M. M.) 414, 465
Літвінова Н. Ф. (Litvinova N. F.) 406, 457
Ллойд–Джордж Девід 505
Ловер О. Г. 358
Лубяний 122–123, 133
Луговой Ю. 267
Лук'янов 169–170
Лукьяненко Евдокия 188
Лук'яненко І. А. (Lukyanenko I. A.) 414, 466
Лук'яненко Л. Г. (Lukyanenko L. H.)29, 435, 486, 506
Лунев Зиновий Григорьевич 182
Лупілов 121, 131
Луценко 108–109
Луценко 118
Любченко Панас115, 312
Любчик Є. К. (Lyubchyk Ye. K.) 405, 457
Ляшенко 118, 169–170
Ляшенко Іван Олександрович 42, 525

Майк Д. 268–269
Майоров М. 100, 115, 326
Максименко Емельян Федорович 187
Максимов (Maksymov) 419, 471
Максимчук 123, 133
Максудов С. 339, 358, 362–363, 365
Малашенко В. В. (Malashenko V. V.) 414, 466
Малець Г. О. (Malets H. O.) 414, 466
Малишева М. 314
Малій В. І 236, 238
Мандзоні Алессандро 107
Маняк В. 499
Манько М. Є. (Manko M. Ye.) 311, 380, 433, 486
Мардалевич 124, 134
Маркітан (Markitan) 115, 143, 176, 223, 422–423, 475–476
Маркс Карл 288–289, 517
Марочко Василь 2, 270–271, 329, 498, 531
Марусенко 149
Марченко 124, 134–135
Маслюк Г. М. (Maslyuk H. M.) 410,461
Матвєєв А. О. (Matveyev A) 426, 479
Матвійчук Лариса Пилипівна 41, 525
Матсон 295
Махно Нестор 280, 283
Махновець Розалія 45, 525
Медведь 295
Мейс Джейс 7, 499, 507
Мелашкун А. В. 189
Мелверн Джек 505
Месле Ф. 341, 358– 359
Мельніченко 128, 139
Мендєлєєв Д. І. 8
Мессінг 295
Метла П. А. (Metla P. A.) 433, 486
Мєдвєдєв Дмитро 507
Миколюк 164, 528
Мироненко В. Я. (Myronenko V. Ya.) 423, 476
Мироненко П. А. (Myronenko P. A.) 410, 412, 462, 464
Михайлик 85, 88
Мицик Ю. 498
Мікоян Анастас 311, 326, 504
Мірзоян 313
Мозгова Г. І. (Mozhova H. I.) 413, 464

Молотов (Скрябін) В'ячеслав Михайлович Molotov (Skriabin) Viachaslav Mykhaylovych 8, 10–11, 14, 119, 275, 285, 289, 292, 308, 310, 312, 324–327, 385–292, 392–400, 402–408, 414, 416, 420, 432–459, 466, 468, 473, 485, 487–488, 490–496, 504, 513, 519–521
Молчанов 295
Мороз П. І. 50
Мурзак 156, 161
Москаленко В. С. (Moskalenko V. S.) 406, 411, 458, 462
Музиченко Ярослава 514
Муралов О. І. 224
Мусульбас 130, 141
Муха С. 265

Набок М. Т. (Nabok M. T.) 406, 411, 458, 462
Надь 86, 89
Найдьонова Л. 382
Наливайченко Валентин 3, 506, 510, 512
Насон В. С. (Nason V. S.) 414, 466
Народецька 121, 131
Нікитенко А. І. (Nikitenko A. I.) 416, 466
Новаковский Нисон Шлемович 182
Новицький Яків 307
Носенко А. П. (Nosenko A. P.) 29, 433, 486
Ночник Н. М. (Nochnyk N. M.) 409, 460

Овдіюк Олександра Іванівна 44, 525
Огейко 159, 163
Озкринський 69, 72
Окороков 121, 131
Оксенчук А. І. (Oksenchuk A. I.) 412, 464
Олейников Григорий Терентьевич 169–170
Олійник Р. Ф. (Oliynyk R. F.) 407, 458
Ольський 295
Омельченко Г. О. (Omelchenko H. O.) 29, 435, 486, 506
Ордельян 108–109, 118
Ординська Г. М. (Ordynska H. M.) 414, 466
Орлов 121, 131
Орловський 281
Осинин 205
Осипов 156, 161
Островецький М. Т. (Ostrovetsky M. T.) 414, 466

Павлов Филипп Иванович 169–170
Павлова 69, 72
Палагута Г. В. (Palahuta H. V.) 413, 464
Паламарчук 108–109
Паламарчук 118
Палій М. П. (Paliy M. P.) 407, 412, 458, 464
Панасенко П. І. (Panasenko P. I.) 422, 475
Пархоменко Б. В. (Parkhomenko B. V.) 408, 459
Пасічник В. М. 238–239
Пасюк Р. М. (Pasyuk R. M.) 409, 461
Певзнер 85, 88
Персидский 169–170
Петер 295
Петренко Марко 190
Петровський Григорій Іванович 115, 180, 264, 275, 466, 326
Печерський П. Г. (Pechersky P. H.) 406, 458
Пиріг Руслан 86, 103, 119, 190, 203, 498
Пирожков С. 341, 360–361
Пирх Н. Х. (Pyrkh N. Kh.) 410, 461
Пискарев Владимир Максимович 182
Піуп О. Ю. (Piup O. Yu.) 414, 466
Плешивенко Дарья Ивановна 169–170
Побуковська О. Л. (Pobukovska O. L.) 411, 463
Погребинський 295
Погрібченко (Pohribchenko) 409, 461
Познанський В. 313
Полевода 155–156, 161
Поліщук 121–122, 129, 131–132, 140
Поліщук Т. В. 237–238
Поляков 146–147
Пометій Григорій Єфремович 45, 526
Пономаренко М. Г. (Ponomarenko M. H.) 308, 459
Постишев Павло Петрович (Postyshev Pavlo Petrovych) 8, 10–11, 14, 194–195, 325, 328, 385–390, 392–398, 402–408, 414, 417, 432, 434–450, 453–455, 457, 459, 466, 469, 485–496, 504, 513, 519–521
Потапенко Павел Мойсейович 125–126, 136

Потапова М. В. (Potapova M. V.) 413, 466
Пригода 108–109, 118
Прикоп 126, 137
Пристайко В. 287
Приходько 158, 162
Приходько Ф. П. 234, 236
Прокудич 169–170
Птуха М. В. 7, 323, 330, 343, 366, 390, 404
Пугачев Сергей 155, 161
Пузицький 295
Путятін В. Д. 234, 246
П'ятаков Юрій 278

Радченко Олександра 172–173, 376, 528
Рай 374
Раковський Християн 278, 280–281
Рапопорт 295
Рахлис Пейсах Месроович 184
Рева Микола (Рева Николай) 226, 229–230, 232, 530
Реденс 107, 109, 115, 145, 306, 326, 504
Рекис 85–86, 88–89
Репа 169–170
Реут 121, 131
Решетов 295
Рибоченко Александр 169–170
Рижило Яків Кирилович 46, 526
Рогачев Борис Владимирович 182
Роговий О. І. (Rohovy O. I.) 414, 464
Роеун П. 14
Розанов 121, 131,
Розенберг 126–127, 137–138
Розенгольц 312
Рубайло 165
Руднев Василий Андреевич 169–170
Рудницький О. П. 329–330, 343, 358, 366, 531
Рудой Карп 216, 218
Румянцев 116
Рухайло Пелагея Андріївна 42, 525
Ряба А. А. (Ryaba A. A.) 413, 466

Савенко О. С. (Savenko O. S.) 412, 461, 464
Савенчук Г. І. (Savenchuk H. I.) 414, 466
Савинков Грицко 174–175
Савинков Стефон 174–175
Савун Степан Афанасьевич 217, 219
Савчук І. П. (Savchuk I. P.) 413, 465
Сакун Г. В. (Sakun H. V.) 411, 462
Самарська М. І. (Samarska M. I.) 411, 462
Самойлов Самуил Исакович 182
Саморезкин 155, 161
Сапир Абрам Владимирович 181
Саркісов С. 326
Свиридов Александр Спиридонович 182
Свищ Марія Петрівна 40, 525
Сербин Роман 408
Сербиченко О. 103–104, 115, 527
Сергеев 177
Сергійчук Володимир 270–271, 329, 498, 531
Середа В. М. (Sereda V. M.) 407, 449
Середик О. П. (Seredyk O. P.) 414, 465
Сивач Александр Иванович 216, 218
Сипата Н. Т. (Sypata N. T.) 414, 466
Скавронік Віктор (Skavronik V. M.) 395–396, 444–445, 447, 497, 510
Скитяшин Иван Михайлович 169–170
Скрипник 115, 286
Слюсаревський М. М. 370
Слюсарь Н. Ф. (Slyusar N. F.) 407, 458
Собко М. Е. 129, 140
Соболь К. Я. (Sobol K. Ya.) 414, 466
Соколовський 281
Соломка В. Т. (Solomka V. T.) 433, 486
Сорокін П. О. 375
Сталін (Джугашвілі Йосип Віссаріонович) (Stalin (Dzhugashvili) Jozeph Vissarionovych) 4, 7–8, 10–11, 14, 82, 107–109, 119, 171, 226–232, 274–275, 277, 285–286, 288–289, 291–293, 303, 305, 308, 310, 312, 314, 324–327, 385–390, 392–399, 401–407, 408, 412, 414–416, 420, 432–459, 464, 467–468, 473, 485–496, 503–504, 512, 516, 518–522, 527, 530
Старовойт 154, 159, 160, 163
Степанов 191
Степацька Є. Ф. (Stepatska Ye. F.) 353, 459
Строганов В. 326
Стовбур 100, 102
Строгачов 115

Стус Василь 29, 433, 486, 506
Супруненко Н. 240, 242
Суслюк Є. Ф. (Suslyuk Ye. F.) 411, 462
Сухомлін 115
Сядристий Микола 519

Талангов Григорий Федорович, 217, 219
Тараненко 99, 100
Тарасов 155–156, 160–161
Тарасюк І. В. (Tarasyuk I. V.) 405, 457
Телегуз А. П. (Telehuz A. P.) 406, 458
Терехов Р. 115, 145, 326, 504
Терпило (Зелений) Данило 281
Тимофеев Михаил Михайлович 184
Тимофієнко Л. В. 234, 236
Тимошенко 127, 138
Тищенко 127, 138
Троцький Лев 279
Тулайков 518
Туровський 121, 131

Удовиченко Валерій (Udovychenko V. M.) 2, 14, 270, 329–330, 370–371, 396, 446
Уіткрофт С. 333, 358, 365–366
Уралец Александр Константинович 183
Ус 118
Усатий Д. Й. (Usaty D. Yo.) 411, 462
Ушаков Зиновий Маркович 182

Федощенко Николай 189
Фещенко Лазар Іванович 126, 136
Фишман 118
Філоненко В. П. 234, 236
Флег Маркус Антонович 217–219
Флоринський Т. Д. 8
Франко І. 30, 507
Френкель 252
Фридман 169–170
Футей Богдан 505

Хавел Алексей 156, 161
Хайтович 126, 137
Харькова Т. Л. 363
Хатаєвич Мендель Маркович (Khatayevych Mendel Markovych) 8, 10–11, 14, 100, 115, 145, 164, 193, 212, 292, 326, 329, 385–390, 396–401, 404, 415, 418, 432–455, 467, 470, 485, 487–488, 490–496, 504, 513, 519–521, 528–529
Хвильовий 254
Хильченко Анна 190
Холмс 374
Холодков А. 155–156, 161
Холохоленко 168
Хоменко Микола Микитович 40, 525
Хорольський П. 154–156, 159, 160–161, 163
Хуторянська Марія 47, 526

Цаунгауер Григорий Касперович 217–218
Цопенко Г. Ф. (Tsopenko H. F.) 412, 463
Цукерман Анатолий Аронович 182
Цюрупа 35

Чаковський 295
Чалий Григорій Якович 38, 525
Чаянов 518
Чердак Моисей Григорьевич 181
Черних Андрій Семенович 123–124, 134
Черних Микола Семенович 123–124, 134
Чернов 145
Чернов Федор Елеозарович 169–170.
Чернушенко Антон Васильович 394
Чернявський 115
Чорноволенко О. В. (Chornovolenko O. V.) 29, 359, 433, 486, 506
Чубар Влас Якович (Chubar Vlas Yakovych) 8, 10–11, 14, 95, 97, 99, 115, 177–178, 220–221, 289, 310, 326, 329, 384–390, 396–397, 404–406, 408, 414, 418, 432–443, 446–459, 466, 468, 470, 485–496, 413, 419–421, 529
Чувирін 115

Шабовти Є. А. (Shabovty E. A.) 414, 466
Шалобадинский 158, 162
Шаповал Юрій 287
Шаталіна Є. 498–499
Швецов Иван Устинович 169–170
Шеболдаев Б. П. 115–116, 118, 294
Шевченко П. О. (Shevchenko P.) 424, 476
Шевченко Тарас 270
Шелкунов Иван Терентьевич 169–170
Шелкунов Трофим Семенович 169–170

Шепель Л. Є. 409, 461
Шепель Л. Й. (Shepel L. Yo.) 405, 456
Шерстюк К. О. (Sherstyuk K. O.) 408, 459
Шехтман М. Л. (Shekhtman M. L.) 412, 463
Шленськова Г. С. (Shlenskova H. S.) 411, 463
Шліхтер 115, 145
Шльончик К. І. (Shlyonchyk K. I.) 411, 462
Шумський О. 286
Штейн 155, 161

Щербак Н. Я. (Shcherbak N. A.) 409, 461
Щербак П. Ф. (Shcherbak P. F.) 405, 457
Щербицький Володимир 267
Щука 217, 219

Юркін Т. О. 292
Юрова К. Л. (Yurova K. L.) 408, 460
Юрченко Василь Каленикович 73, 75, 526
Юрченко В. П. (Yurchenko V. P.) 411, 462

Adamchuk M. P. see Адамчук М. П.
Androshchuk A. K. see Андрощук А. К.
Asatkin see Асаткін
Avramivko H. M. see Аврамівко Г. М.
Bahon Fedir see Бахон Федір
Baidachny M. Ya. see Байдачний М. Я.
Balytska P. N. see Балицька П. Н.
Bashchenko T. H. see Бащенко Т. Г.
Bermas T. I. see Бермас Т. І.
Bezzhon L. H. see Безжон Л. Г.
Bilokin F. L. see Білокінь Ф. Л.
Boichenko M. O. see Бойченко М. О.
Borets T. P. see Борець Т. П.

Chornovolenko O. V. see Чорноволенко О.В.
Chubar Vlas Yakovych see Чубар Влас Якович

Damchuk K. A. see Дамчук К. А.
Dashko V. I. see Дашко В. І.
Demydenko M. I. see Демиденко М. І.
Dmytruk V. H. see Дмитрук В. Г.
Dotsenko O.M. see Доценко О. М.
Dovbysh O. V. see Довбиш О. В.
Dovhan V. T. see Довгань В. Т.
Dovzhenko H. I. see Довженко Г. І.

Юськевич Федор Семенович 217, 219
Юхименко Євдокія Титівна 43, 525
Юхновський І. Р. (Yukhnovsky I. R.) 433, 486, 505–506
Ющенко Віктор 27, 510

Яблуков Макар (Yablukov Makar) 423, 476
Ягода Г. Г. 114, 118, 292, 301–301, 303, 305
Якір 115
Яковлев (Епштейн) Я. 283, 292
Яломкович 86, 89, 90, 119, 171
Яненко М. І. (Yanenko M. I.) 410, 462
Янголь 128–129, 139–140
Янсон М. М. 292
Янушпольський 56
Яременко 118
Яременко В. Н. 128–129, 139–140
Яровой Иван Федотович 216, 218
Яхно Г. Г. (Yakhno H. H.) 405, 457
Яхно Г. Ф. (Yakhno H. F.) 404, 456

Dubyna P. D. see Дубина П. Д.
Dyak P. D. see Дяк П. Д.
Dzenenko L. F. see Дзененко Л. Ф.

Gradenigo Sergio see Ґраденіго С.

Havrylenko S. P. see Гавриленко С. П.
Herasymenko M. M. see Герасименко М. М.
Hlomozda I. P. see Гломозда І. П.
Hlukhovska A. N. see Глуховська А. Н.
Holomsha M. Y. see Голомша М. Я.
Holub K. I. see Голуб К. І.
Horbatyuk H. M. see Горбатюк Г. М.
Hrybyniuk Ye. S. see Грибинюк Є. С.
Hubsky P. V. see Губський П. В.

Ihnatusha (Bojko) K. M. see Ігнатуша (Бойко) К. М.
Ishchenko K. H. see Іщенко К. Г.
Ivashko H. D. see Івашко Г. Д.

Kaganovych Lazar Moiseevych see Каганович Лазар Мойсейович
Karlovych M. N. see Карлович М. Н.
Karpenko H. M. see Карпенко Г. М.
Khatayevych Mendel Markovych seeХатаєвич Мендель Маркович

Kolesnikov I. I. see Колесников І. І.
Kolesnyk D. K. see Колесник Д. К.
Kolomiytseva S. V. see Коломійцева С. В.
Kopysh O. O. see Копиш О. О.
Kornienko H. Yu. see Корнієнко Г. Ю.
Korshak H. K. see Коршак Г. К.
Koshchuk K. T. see Кощук К. Т.
Kosior Snanislav Vikentiyevych see Косіор Станіслав Вікентійович
Kostenko Z. I. see Костенко З. І.
Kotlyar I. A. see Котляр А.
Krasovska H. K. see Красовська Г. К.
Kravchenko F. P. see Кравченко Ф. П
Krutsyk R. M. see Круцик Р. М.
Kryukova K. Ya. see Крюкова К. Я.
Kudla D. A. see Кудла Д. А.
Kulak O. K. see Кулак О. К.
Kutsenko S. I. see Куценко С. І.

Lapchynska N. V. see Лапчинська Н. В.
Lisovenko M. M. see Лісовенко М. М.
Litvinova N. F. see Літвінова Н. Ф.
Lukyanenko I. A. see Лук'яненко І. А.
Lukyanenko L. H. see Лук'яненко Л. Г.
Lyubchyk Ye. K. see Любчик Є. К.

Maksymov see Максимов
Malashenko V. V. see Малашенко В. В.
Malets H. O. see Малець Г. О.
Manko M. Ye see Манько В. Є
Markitan see Маркітан
Maslyuk H. M. see Маслюк Г. М.
Matveyev A. see Матвеев А. О.
Metla P. A. see Метла П. А.
Molotov (Skriabin) Viachaslav Mykhaylovych see Молотов (Скрябін) В'ячеслав Михайлович
Moskalenko V. S. see Москаленко В. С.
Mozhova H. I. see Мозгова Г. І.
Myronenko P. A. see Мироненко П. А.
Myronenko V. Ya. see Мироненко В. Я.

Nabok M. T. see Набок М. Т.
Nason V. S. see Насон В. С.
Nikitenko A. I. see Нікітенко А. І.
Nochnyk N. M. see Ночник Н. М.
Nosenko A. P. see Носенко А. П.

Oksenchuk A. I. see Оксенчук А. І.
Oliynyk R. F. see Олійник Р. Ф.
Omelchenko H. O. see Омельченко Г. О.
Ordynska H. M. see Ординська Г. М.
Ostrovetsky M. T. see Островецький М. Т.

Palahuta H. V. see Палагута Г. В.
Paliy M. P. see Палій М. П.
Panasenko P. I. see Панасенко П. І.
Parkhomenko B. V. see Пархоменко Б. В.
Pasyuk R. M. see Пасюк Р. М.
Piup O. Yu. see Піуп О. Й.
Pobukovska O. L. see Побуковська О. Л.
Pohribchenko see Погрібченко
Ponomarenko M. H. see Пономаренко М. Г.
Postyshev Pavlo Petrovych see Постишев Павло Петрович
Potapova M. V. see Потапова М. В.
Pyrkh N. Kh. see Пирх Н. Х.
Pechersky P. H. see Печерський П. Г.

Rohovy O. I. see Роговий О. І.
Ryaba A. A. see Ряба А. А.

Sakun H. V. see Сакун Г. В.
Samarska M. I. see Самарська М. І.
Savenko O. S. see Савченко О. С.
Savchuk I. P. see Савчук Л. П.
Savenchuk H. I. see Савенчук Г. І.
Sereda V. M. see Середа В. М.
Seredyk O. P. see Середик О. П.
Shabovty E. A. see Шабовти Є. А.
Shcherbak N. A. see Щербак Н. А.
Shcherbak P. F. see Щербак П. Ф.
Shekhtman M. L. see Шехтман М. Л.
Shepel L. Yo. see Шепель Л. Й.
Sherstyuk K. O. see Шерстюк К. О.
Shevchenko P. see Шевченко П. О.
Shlenskova H. S. see Шленськова Г. С.
Shlyonchyk K. I. see Шльончик К. І.
Skavronik V. M. see Скавронік Віктор
Slyusar N. F. see Слюсарь Н.Ф.
Sobol K. Ya. see Соболь К. Я.
Solomka V. T. see Соломка В. Т.
Stalin (Dzhugashvili) Jozeph Vissarionovych see Сталін (Джугашвілі) Йосиф Віссаріонович

Stepatska Ye. F. see Степацька Є. Ф.
Suslyuk Ye. F. see Сислюк Є. Ф.
Sypata N. T. see Сипата Н. Т.

Tarasyuk I. V. see Тарасюк І. В.
Telehuz A. P. see Телегуз А. П.
Tsopenko H. F. see Цопенко Н. Ф.

Udovychenko V. M. see Удовиченко В. М.
Usaty D. Yo. see Усатий Д. Й.

Vasylyeva H. M. see Васильева Г. М.
Velychko N. D. see Величко Н. Д.
Velychko O. A. see Величко О. А.
Vilchynska Z. V. see Вільчинська З. В.
Vinnichenko L. P. see Вінніченко Л. П.
Vobyachenko K. see Воб'яченко К.
Vobyachenko M. see Воб'яченко М.
Vovk V. V. see Вовк В. В.

Yablukov Makar see Яблуков Макар
Yakhno H. F. see Яхно Г. Ф.
Yakhno H. H. see Яхно Г. Г.
Yanenko M. I. see Яненко М. І.
Yukhnovsky I. R. see Юхновський І. Р.
Yurchenko V. P. see Юрченко В. П.
Yurova K. I. see Юрова К. І.

Zhurakivska Ya. H. see Жураківська Я. Г.
Zhuravel V. F. see Жиравель В. Ф.
Zhytnyk V. N. see Житник М. Г.

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

Австралія 26, 234, 236, 267–268, 370, 379–380, 522
Автономна Молдавська Соціалістична Радянська Республіка (АМСРР, Молдавська АСРР, МАСРР) 68, 103–104, 290, 344-345, 357–358
Азербайджанська Республіка 26
Акимівський район 186–188
Алдан 302
Америка див. Сполучені Штати Америки
АМСРР див. Автономна Молдавська Соціалістична Радянська Республіка
Андрушівка, с. 52
Андрушівський район 123, 133
Апостоловський район 186
Арабська Республіка Єгипет (Єгипет, Egypt) 26, 428, 482, 511
Аргентинська Республіка 26
Артемівська округа 300
Архангельськ 297
Африка 380
Б. Александровский район див. Великоолександрівський район

Бабанка 49, 55–56
Бабанський район 52, 130, 141
Бабичеве, с. 48
Багата Чернещина, с. 238, 240
Базарський район 125, 135–136
Балабанівка (Balabanivka), с. 418, 425, 478
Балаклійський район (Балаклеевский)118, 199
Батурин, с. 206, 209
Бахмацький район 40, 209
Бахмач 40
Бахмутський повіт 280
Башкортостан 502
Безбородьки, с. 32
Белоруссия див. Білорусь
Бердянка, смт. 238, 240
Бердянський повіт 280
Березівка 99
Березівський район 204, 280
Березки (Berezky), с. 414, 466
Берестовенька, с. 201
Берлін 505
Біла Церква 126–127, 137
Білгородська область 8, 37, 413, 464
Білий Колодязь, с. 37
Білорусія див. Білорусь
Білорусь (Білорусія, Белоруссия, Республіка Білорусь, Belarus, Belarusian SSR) 26, 38, 82, 301, 310, 314, 412–413, 428, 464, 481, 511, 513
Білоцерківська округа 300
Білоцерківський район 126, 129, 137, 140, 306
Бобровиці, с. 73, 75
Бобровицький район (Bobrovytsya district) 423, 476
Богатирка, с. 35, 40
Богданівка, с. 52
Богодухівський район 238, 240
Болшо Севастьяновка див. Велика Севастянівка
Брацлав 56
Брестська область 38
Брусилівський район 41
Бубновський район (Bubnov district) 423, 476
Буковський район 130, 141
Бургундія 379
Буринський район (Buryn district) 423, 476

Бурти (Burty), с. 412, 463
Буча 68, 71

В. Токмацький район 118
Валки 238–239
Валківський район 257
Варварівський район (Varvarivka district) 424, 477
Варвинський район (Varva district) 423, 476
Варшавське воєводство 396, 446
Васильківський повіт 281
Васильківський район Дніпропетровської обл. 36
Васильківський район Київської обл. 41
Варшавське воеводство (Warsaw województwo) 395, 446
Ватикан 524
Вашингтон 265, 522
Велика Британія 14, 267, 505
Велика Севастянівка (Большо Севастьяновка) 53
Велике Знаменське, с. 169–170
Великі Коровинці, с. 38–39
Великі Крищі, с. 125, 135
Великодимерський (В. Димерський) район 73, 75
Великолепетиський район 186, 188
Великоолександрівський (Б. Алексадровский) район 204
Велико-Олександрівський район 88
Великотокмацький район 189
Венгрув (Vengruv) 395, 446
Венгрувський повіт (Vengruv region) 395, 446
Верхня Волга 362
Високопольський район 186, 189
Вишнепіль, с. 52
Вінницька область (Вінничина, Vinnytsia region) 103–104, 312, 345–352, 357–358, 402, 419, 407, 424, 453, 459, 472, 477
Вінниця 49, 92, 94
Вінничина див. Вінницька область
Вірменія 508
Вовчанськ м. 38
Вовчанський район 35
Вовчий яр, с. 200
Вознесенськ 99
Волга 9
Володарський 122, 129, 132, 140
Володимирівка с. 34
Волохівка, с. 37
Воронеж (Voronezh) 409, 460
Воронезька область 8
В'ятська губернія (Viatka gubernia) 395, 445

Гадяцький район 201
Гайсин 56
Гарбузівка, с. 38
Генічеський район 186, 188
Гережинівка, с. 51
Глобинський район 198
Голландія (Holland) 429, 482, 511
Голнівці, с. 53
Голованівськ 99
Голованівський район 204
Гомель (Gomel) 396, 446
Горі (Gori) 395, 445
Городище, с. 166–168, 528
Городнянський район 143–144
Городок (Horodok), с. 407, 459
Гороховатка, с. 121, 131
Горьковський край 314
Гракове, с. 253
Графське, с. 38
Гребінківський район 38
Греція (Greece) 428, 482, 511
Гришинський район 243, 530
Грузія (Республіка Грузія) 26, 523
Гуньки, с. 54

Далекий Схід 321
Далекосхідний край 302
Дебальцеве 154, 159, 163, 527
Демидівка, с. 53
Демократична Республіка Тимор–Лешті 26
Держава Ізраїль 26
Держава Катар 26
Держава Кувейт 26
Джулинка 56
Дивинський район 38
Дмитріївський район 293

Дніпро 233, 235
Дніпропетровськ (Катеринослав, Dnipropretrovsk) 92, 94, 185, 192, 258, 281, 306, 312, 314–315, 321, 528
Дніпропетровська область (Dnipropetrovsk region) 36, 103–104, 145-146, 185, 190, 220, 345–352, 357–358, 402, 415, 473, 467, 423, 476, 527, 529
Дніпропетровська округа 300
Дністер (Dnister), р. 427, 481
Добрянський район 143–144
Дон, р. 9
Донбас 92, 94, 233, 235, 377, 424, 477, 511
Донецьк (Юзівка, Donetsk) 377
Донецька область (Donetsk region) 103–104, 215, 243, 312, 314, 321, 340, 345–352, 357–358, 417, 419, 452, 471, 529–530
Дубові Гряди, с. 233, 235, 238, 240, 530

Еквадор 523
Естонська Республіка 26

Європа 14, 19, 379, 501, 521
Європейський Союз 24
Єгипет див. Арабська Республіка Єгипет
Ємельчинський район 127, 138

Жашківський район 130, 141
Животівка с. 51, 55
Житомирська область (Zhytomyr region) 38–41, 45, 47, 345–352

Закавказзя 310
Запорізька область (Zaporizhzhya region) 46, 66, 295, 300, 326, 345–352, 420, 472
Західна Європа (Western Europe) 380, 429, 482
Західна область (Western region) 304, 315, 402–453
Західна Україна (Western Ukraine) 408, 460
Західний Сибір 407, 312–313
Зачепилівський район 238, 240
Зельцський район 204
Зиновьевск див. Кіровоград
Зінов'євськ див. Кіровоград
Зінов'євська округа 300
Знамянка 201
ЗСФСР 59, 63

Изюмский район див. Ізюмський район
Ильинецкий район див. Іллінецький район
Ильинцы див. Іллінці

Іванівка, с. 123, 133
Іванівка Андрушівського району (Ivanivka) 405, 408, 457, 459
Іванівська область (Ivanovo region) 314, 419, 471
Івано-Вознесенськ (Ivanovo-Voznesensk) 396, 436
Ізюмський (Изюмский) район 202
Іллінецький (Ильинецкий) район 53
Іллінка (Illinka) с. 407, 458
Іллінці (Ильинцы) 56
Ірпінь 68, 71
Ісламська Республіка Іран 26
Ісламська Республіка Пакистан 26
Італійська Республіка див. Італія
Італія (Італійська Республіка, Italy)13, 23, 250, 256–257, 259, 264, 266, 322, 428, 431, 482, 484, 503, 511, 530–531

Кабани (Поліське, Kabany) с. 395, 445
Казахстан (Республіка Казахстан) 26, 45, 292, 307, 310, 312–313, 321, 360, 362, 502
Калине, с. 54
Кам'янка, с. 46
Кам'янський район 122, 133
Кам'янсько–Дніпровський район 46
Камишанка, с. 35
Камянечче, с. 52
Кам'янський район 188
Канада 26, 265, 267, 522
Канів м. 46
Канівський район 34
Кантемирівка (Kantemyrivka) с. 412, 464
Капуливці с. 43
Катеринослав див. Дніпропетровськ
Катеринославська губернія (Katerynoslav gubernia) 282, 396, 436

Каховка 99
Кигичівський район 46
Київ (Kyiv) 2–3, 9, 13–14, 24, 27–29, 42, 66–67, 73, 75, 79, 83, 92, 94, 121, 142, 227, 231, 246, 248, 258, 262–264, 266–267, 277, 280–281, 323, 334, 343, 362, 384, 389–390, 396, 409, 426, 431, 434, 460, 479, 484, 487, 519–520, 526–527, 529, 531
Київська губернія 281
Київська область (Kyiv region) 35, 36, 38, 40, 48, 194–195, 259, 260, 306–307, 312, 340, 345–352, 357, 389–390, 395, 402, 409, 417, 421, 424, 461, 469, 473, 477, 531
Київська округа 300
Килівка, с. див. Миролюбівка, с.
Кинашів, с. 54
Киргизія див. Киргизька республіка
Киргизька Республіка (Киргизія) 26, 312
Китай 312, 505
Кіровоград (Зиновьевск) 99, 191
Кіровоградська область (Kirovohrad region) 33, 345–352, 420, 472
Кобеляцький район 118, 198
Кодинський район 103–104
Козелецький район 143–144
Козинці, с. 53
Коломацький район 238, 240
Колумбія 524
Комі АРСР (Комі) 374
Конотопська округа 300
Королівство Непал 26
Королівство Саудівська Аравія 26
Косенівка, с. 52
Костянтинівка (Kostyantynivka), с. 407, 459
Котлас, м. 297
Коханівка, с. 46
Красненьке, с. 54
Красноармєйська, станиця 312
Красноградський район 198, 200
Краснокутський район 238, 240
Краснопіль, с. 47
Кременчук 281
Кременчуцький район 198
Криворізька округа 299–300
Крим 310, 345
Кришенці, с. 54
Кропивна (Крапивна), с. 54
Кубань (Kuban), регіон 9, 250–251, 311–312, 314, 319, 321
Куп'янська округа 300
Курськ 251, 278
Курська область 8

Латвія 524
Лебедин, с. 34
Ленінград 251
Ленінград (Петроград, Leningrad) 42, 277, 412, 431, 464, 484
Летківці, с. 52
Лиман, с. 200
Липовці 56
Литва див. Литовська Республіка
Литовська Республіка (Литва) 26, 523
Літин 56
Літок, с. 73, 75
Луганська область 46, 48, 293, 345–352, 407, 420, 472, 458
Луганська округа 293, 300
Луполове, с. 33
Лутківці, с. 54
Львів 244–245, 266, 390, 497
Любанівка 99
Лютове, с. 260

Магдалинівський район 188
Макарів 142
Макарівський район 123–124, 134
Маківський район 48
Малин, м. 45
Малинівка, с. 299
Малорубліка, с. 36
Мануйлово, с. 201
Мар'їно, с. 37
Мар'янівка, с. 41
Маріуполь 257
МАССР див. Автономна Молдавська Соціалістична Радянська Республіка
Межиріч, с. 418, 469
Межівський район 186, 189
Мексика 524
Мелітопольська округа 300

Мелітопольський район 186, 189–190
Мельбурн 234, 236
Мельникове (Мельникова), с. 54
Миколаїв (Николаев, Mykolayiv) 99, 216–219, 281, 426, 428–429, 479, 481–482
Миколаївська область (Mykolayiv region) 345–352, 420, 472
Миколаївська округа 299–300
Миколаївський район (Mykolayiv district) 425, 477
Миролюбівка (Килівка), с. 40
Миропільський район 198
Михайлівка, с. 54
Могилів 56
Молдавська АСРР див. Автономна Молдавська Соціалістична Радянська Республіка
Монастирище 56
Монголія 26
Москва (Moscow) 19, 48, 59, 82, 84, 110, 222, 226, 230, 251, 258–259, 262–263, 282, 284, 286–287, 312–313, 334, 424, 426, 428, 477, 479, 481, 509, 511–512, 526–527
Московська область 310
Мохнач, с. 257

Наливайки, с. 124, 134, 142
Народна Республіка Бангладеш 26
Недригайлівський район (Nedrihailivsk) 35, 423, 476
Немирівський район 54, 56
Немишля, р. 45
Нижньо-Волзький край 305–306
Нижня Волга 9, 362
Николаев див. Миколаїв
Никопольський район див. Нікопольський район
Нікополь (Никополь) 39
Нікопольський район (Никопольский район) 43, 45, 47, 186
Німеччина (Germany) 13, 108–109, 111–114, 119, 246, 248, 250, 260–262, 322, 429, 482, 530–531
Новаки (Novaky), с. 412, 464
Новгородка-1, с. 190
Новоалексеевка 155, 161
Нововасилівський район 186, 188–189
Нововодолазький район 201
Нововолодимирівка, с. 238, 240
Новогеоргієвський район 198
Новомосковський район 188
Новопавлівка, с. 43, 45
Новопокровський район 215, 529
Новопразький район 189–190
Новопсковський район (Novopskovsk district) 417, 469
Новосанжарський район 198, 200
Новосергіївський район 186
Новосибірськ 313
Нолінськ див. Совєтськ
Носівський район 118
Нью-Йорк 266, 508

Об’єднані Арабські Емірати 26
Обухів м. 409, 461
Одеса (Odesa) 92, 94, 98, 191, 217–218, 260, 426, 431, 479, 484, 527–528
Одеська губернія 282
Одеська область (Одещина, Odesa region) 145, 305–306, 312, 314, 321, 345–352, 357–358, 402, 416, 419, 453, 468, 471
Одеська округа 300
Одещина див. Одеська область
Олександрівський повіт (Oleksandrivsk region) 280, 396, 446
Олександрія 280
Оратов (Оратово) 49 , 55–56
Оратовський район 52–53, 55
Оріхівський район (Orikhiv district) 107–109, 118, 415, 467, 527
Осична, с. 55
Остерський район 143–144
Охримівка, с. 37
Охтирка 172, 528
Очеретня, с. 52
Очіпкове, с. 52

Павлоградський повіт 250
Павлоградський район 186, 188
Паланка, с. 52
Парагвай 523
П-Богачанський район 226, 230

Пенсильванія 372
Первомайськ 99, 191
Первомайська округа 300
Персія 100
Перу 523
Першотравневе, с. 238, 240
Петрівка, с. 200
Петроград див. Ленінград
Південно-Африканська Республіка 26
Північ Росії 264
Північна Америка 511
Північний Кавказ (Северный Кавказ, Northern Caucasus) 9, 116, 118, 264, 287, 290, 295, 301, 303–304, 306, 310–312, 316, 319, 321–322, 325, 362, 500, 503, 402, 453
Північний край 306
Північно-Кавказький край 305–306
Підвисоцьке (Подвисоцкое), с. 52
Піски (Piski), с. 407, 459
Піщанський район 407, 459
Плиски 49, 55–56
Плисківський район 52–53
Побачевці, с. 121, 131
Повить, с. 38
Поволжя 313, 321, 374
Погребище 49, 55–56
Погребищенський район 52
Подільська губернія 281
Покалино, с. 37
Покровське, с. 47
Пологівський район 30
Полісся (Polissya) 398, 448
Полтава 253, 258, 264
Полтавська губернія 281
Полтавська область (Poltava region) 36, 226, 230, 253, 258, 311, 320, 345–352, 412, 420, 472
Полтавська, станиця 118
Полтавський район 198
Польща (Республіка Польща, Poland) 26, 260, 275, 320, 427, 481, 508, 523
Попільнянський район 40
Прибалтика 365
Придністров'я 345–352
Прилуки, м. 44
Прилуцька округа 300
Прилуцький район (Pryluky district) 423, 476
Проскурівська округа 300
П'ятихатський район 186

Радянський Союз див. СРСР
Райгород, с. 54
Рай-Оленівка 258
Республіка Бенін 26
Республіка Боснія і Герцоговина 26
Республіка Гватемала 26
Республіка Корея 26
Республіка Македонія 26
Республіка Молдова 26
Республіка Науру 26
Республіка Перу 26
Республіка Польща (див. Польща)
Республіка Сербія і Чорногорія 26
Республіка Судан 26
Республіка Таджикистан 26
Республіка Узбекистан 24
Решетилівський район 198
Риково (Рыково)154, 160
Різуненкове, с. 238, 240
Ріпкинський район 143–144
Рогова с. 34
Розношинці (Разношинцы), с. 52
Роменський район (Romny district) 143–144, 423, 476
Російська імперія див. Росія
Російська Федерація див. Росія
Росія (Російська імперія, Російська Федерація, РСФСР, Russia, Russian Federation) 8–9, 26, 37, 41, 48, 59, 254, 275–278, 280, 283–284, 312–314, 340, 354, 361–363, 366, 374, 413, 419, 435, 464, 471, 488, 503, 516, 518
РСФСР див. Росія
Румунія 275, 320
Русанів (Rusaniv), с. 313, 465
Рыково див. Риково

Савинці, с. 53
Саливонки, с. 127, 138
Самара, м. 374
Саратов 374
Саратовська область 8–9

Сахновщинський район 233, 235, 238, 240
Святошин 68, 71
Северный Кавказ див. Північний Кавказ
Семенівка, с. 38
Середньо-Волзький край 313
Середня Волга (Middle Volga) 9, 250–251, 310
Сєвєродонецьк 253
Сєдлєцька губернія (Syedlets gubernia) 395, 446,
Сибір (Siberia) 35, 39, 43, 48, 119, 264, 292, 301–303, 321, 405, 408, 412, 457, 459
Сибірський край 302
Сирійська Арабська Республіка 26
Ситківці, с. 54
Соболівка , с. 41
Советский Союз див. СРСР
Совєтськ (Нолінськ, Nolinsk) 395, 445
Соколівка, с. 48
Солнцеве, с. 113
Соловки 48
Сологубівка, с. 55
Сорочинський район 313
Софіївський район 186
Сполучені Штати Америки (США, Америка) 7, 26, 267–268, 381, 505, 522–523
СРСР (Радянський Союз, СССР, Soviet Union) 6, 10, 25, 29–31, 40, 47, 59, 62–63, 65, 107,109–110, 115, 117, 171, 177–178, 245, 250, 256–257, 259–260, 266–269, 271–275, 284, 292, 297–299, 304, 397, 310, 312, 314–320, 324–325, 327, 331–334, 338, 354, 361–362, 366, 368, 374–375, 392, 395, 399, 410, 463, 499–504, 506–507, 509, 512, 514, 518–519, 526
СССР див. СРСР
Ставищенський район 35, 40
Сталінград 516
Станіславчик 56
Старобельський район (Starobelsk district) 415, 467
Старобільщина 419, 469
Старокаранський район 13
Степанівка с. 255
Стратіївка, с. 53
Суджа, м. 134
Сумська область (Symy region) 36, 259, 300, 344–352, 420, 472, 528
Сумський район 143–144
США див. Сполучені Штати Америки

Таращанський район 121, 131
Тарган, с. 44
Татарстан 502
Татарська республіка 310
Ташкент 217, 219
Теплинський район 56
Терек, р. 314
Тетіївський район 121, 129, 131, 140
Томашпіль 56
Томашпільський район 54
Топилівка, с. 33
Трипілля (Trypillya), с. 405, 456
Троїцький район 48, 406, 458
Тростянець 56
Тростянецький район 52, 55
Тростянчик, с. 53
Трояне, с. 201
Тульчин 56
Тульчинська округа 300
Тульчинський район 54
Туркестан 121, 131
Туркменістан 26

Угорська Республіка (Угорщина) 26, 523
Угорщина див.Угорська Республіка
Удачне, с. 243, 530
Україна (УСРР, Українська народна Республіка, Ukraine, Ukrainian SSR, USSR) 2–15, 24–31, 35, 41–42, 45, 89, 95–97, 115-116, 121–123, 131–132, 145, 171, 177–184, 204, 225–226, 233–240, 244–245, 248, 251, 254, 257–258, 260–261, 264, 267, 270–293, 295–365, 367–369, 372–375, 382–390, 396, 424–499, 505–512, 516, 518–525, 527–528
Українська Народна Республіка див. Україна
Ульянівка, с. 201

Ульянівський район 33
Уманська округа 300
Уманський район 34, 50, 55, 130, 141, 306
Умань 51, 55–56
Уразове (Urazove), с. 413, 464
Урал 292, 303, 362
Уральська область 302
УСРР див. Україна
Усть-Каменогорський район 312

Фастів (Fastiv) 409, 460
Федорівка (Fedorivka), с. 201,396, 446
Федорівський район 312
Франція (France) 266, 428, 482, 511
Фурманка, с. 50

Харків (Kharkiv) 2, 13, 35, 38, 42, 90–92, 94–95, 97, 120, 145, 180–185, 194–196, 204–205, 213–215, 220, 222, 223, 231, 234, 236–242, 246, 248, 250, 252–259, 264, 266, 278, 282–284, 299–300, 326, 343, 367–369, 398, 425, 431, 478, 484, 503–504, 506, 526–531
Харківська область (Kharkiv region) 46, 146, 220, 233, 235, 237–240, 290, 306, 311–312, 314–315, 321, 340, 345–352, 357–358, 419–420, 424, 453,471–472, 477
Харківський район 256
Хацапетівка, станція 158, 162
Херсон (Kherson) 84, 99, 191, 282, 426, 428, 479, 481
Херсонська область (Kherson region) 300, 345–352, 420, 472
Хільківка, с. 226, 230
Хмельницька область (Khmelnytsky region) 345–352, 420, 472
Хорол, м. 227, 230
Хорольський район 198
Хороше, с. 189
Хотів (Khotiv), с. 423, 476
Христинівка с. 54
Христинівский район 53, 56

Balabanivka see Балабанівка
Belarus see Білорусь
Belarusian SSR see Білорусь

Хутір-Хмільна, с. 34

Центрально-Чорноземна область 314, 321, 362
Чаплине с. 36
Чепишки, с. 199
Черепини, с. 122, 132
Черкаська область (Cherksasy region) 33–34, 46, 345–352, 420, 472
Чернещина, с. 238, 240
Чернігів 92, 94, 143, 176, 210, 527–529
Чернігівська губернія 281
Чернігівська область (Chernihiv region) 34, 40, 44, 103–104, 206, 209, 220, 305, 312, 340, 345–352, 357–358, 402, 420, 423, 453, 472, 476, 529
Чернігівський район 143–144
Чернобиль див. Чорнобиль
Чигиринський район 33
Чиколапівка, с. 54
Чорнобаївський район 128, 139
Чорнобиль (Чернобиль) 517
Чорнобильський район 125, 136
Чубарівка, с. 30
Чугуїв 257
Чугуївський район 198
Чуднівський район 38–39, 47
Чутовський район 198

Шапарське (Shaparske), с. 215, 417, 469, 529
Шебелинський район 37
Шевченківська округа 300
Шепетівська округа 299
Шполянський район 126, 137
Штеповка, м. 36
Шурівці (Шуровцы), с. 54

Юзівка див. Донецьк
Юрчин, с. 123, 133

Яготинський район 220, 222
Ямайка 26

Berezky see Березки
Bilhorod region see Білгородська область
Bubnov district see Бубновський район

Buryn district see Буринський район

Cherkasy region see Черкаська область
Chernihiv region see Чернігівська область

Dnister see Дністер
Dnipropetrovsk region see Дніпропетровська область
Dnipropretrovsk see Дніпропетровськ
Donetsk see Донецьк
Donetsk region see Донецька область

Egypt see Арабська Республіка Єгипет

Fastiv see Фастів
Fedorivka see Федорівка
France see Франція

Germany see Німеччина
Gomel see Гомель
Gori see Горі
Greece see Греція

Holland see Голландія
Horodok see Городок

Illinka see Іллінка
Italy see Італія
Ivanivka see Іванівка Андрушівського району
Ivanovo-Voznesensk see Іваново-Вознесенськ
Ivanovo region see Іванівська область

Kabany (Poliske) see Кабани (Поліське)
Kantemyrivka see Кантемирівка
Katerynoslav gubernia see Катеринославська губернія
Kharkiv see Харків
Kharkiv region see Харківська область
Kherson see Херсон
Kherson region see Херсонська область
Khmelnytsky region see Хмельницька область
Khotiv see Хотів
Kirovohrad region see Кіровоградська область
Kostyantynivka see Костянтинівка
Kuban see Кубань
Kyiv see Київ
Kyiv region Київська область

Leningrad see Ленінград

Middle Volga see Середня Волга
Moscow see Москва
Mykolayiv see Миколаїв
Mykolayiv district see Миколаївський район
Mykolayiv region see Миколаїв

Nedryhailiv district see Недригайлівський район
Nolinsk see Совєтськ
Northern Caucasus see Північний Кавказ
Novopskov district see Новопсковський район

Obukhiv see Обухів
Odesa see Одеса
Odesa region see Одеська область
Oleksandrivsk region see Олександрівський повіт
Orikhiv district see Оріхівський район

Pisky see Піски
Poland see Польща
Polissya see Полісся
Poltava region see Полтавська область
Pryluky district see Прилуцький район

Romny district see Роменський район
Rusaniv see Русанів
Russia see Рося
Russian Federation see Росія

Shaparske see Шапарське
Siberia see Сибір
Soviet Union see СРСР
Starobelsk district see Старобельський район
Syedlets gubernia see Сєдлєцька губернія
Symy region see Сумська область

Trypillya see Трипілля

Ukraine see Україна
Ukrainian SSR see Україна
Urazove see Уразове
USSR see СРСР

Varvarivka district see Варварівський район
Varva district see Варвинський район
Vengruv see Венгрув
Vengruv region see Венгрувський повіт
Viatka gubernia see Вятська губернія
Vinnytsia region see Вінницька область
Voronezh див. Воронеж

Warsaw województwo see Варшавське воєводство
Western Europe see Західна Європа
Western region see Західна область
Western Ukraine див. Західна Україна

Zaporizhzhya region see Запорізька область
Zhytomyr region see Житомирська область

З М І С Т

	Суд історії: на захисті безпеки людства	3
	Деякі питання методики й тактики розслідування геноциду 1932–1933 років в Україні	4
	Без строку давності. Голодомор 1932–1933 років в Україні	10
	Археографічна передмова	15
I.	Запобігаючи злочинам проти людства. Міжнародно-правові акти та національне законодавство	17
II.	Порушення кримінальної справи № 475	29
III.	Свідки звинувачують. “Голодомор пам’ятаю...” (витяги з протоколів допитів свідків)	32
IV.	Документи та щоденники	49
V.	Фотоматеріали	241
VI.	Матеріали преси	244
VII.	Звіти іноземних дипломатів	246
VIII.	Протидія влади за часів СРСР розповсюдженню інформації про Голодомор 1932–1933 років	265
IX.	Висновки судових експертиз	270
X.	Процесуальні документи та рішення суду	385
	Додатки	498
	Перелік документів і матеріалів	525
	Список скорочень, уживаних у документах та матеріалах	532
	Іменний покажчик	536
	Географічний покажчик	546

МАТЕРІАЛИ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ ПРО ГОЛОДОМОР–ГЕНОЦИД 1932–1933 РОКІВ В УКРАЇНІ

Художній редактор
Георгій Сєргєєв

Коректори
Оксана Шевченко та Наталя Кунець

Комп'ютерна верстка
Ірина Стариковська

Підписано до друку 18.03.2014. Формат 70x100 1/16. Папір офсетний № 1.
Друк офсетний. Умовн. Друк. Арк. 45,175. Обл. вид. арк.46,1.

Видавець: ПП Наталя Брехуненко

Дистрибуція: тел. (04597) 61-350, (044) 279-08-53,
факс (044) 278-08-63, моб. 0676562149
e-mail: wbrekhunenko@ukr.net

ТОВ "Друкарня "Рута""
10014, м. Кам'янець-Подільський, вул. Пархоменка, 1.

558